

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014– 2018 metais vertinimo ataskaita

Galutinė ataskaita

TURINYS

IVADAS	5
1 PAGRINDINĖ INFORMACIJA APIE PROGRAMOS IR JOS PRIORITETŲ ĮGYVENDINIMĄ	6
1.1 Finansinis programos įgyvendinimas	6
1.2 1 prioritetas. Žinių perdavimo ir inovacijų žemės ūkio, miškininkystės sektoriuose ir kaimo vietovėse skatinimas	15
1.3 2 prioritetas. Žemės ūkio konkurencingumas ir tvarus miškų valdymas.....	22
1.4 3 prioritetas. Maisto tiekimo grandinių organizavimo skatinimas	35
1.5 4 prioritetas. Aplinkosauga – biologinė įvairovė, vandens ir dirvožemio gerinimas	43
1.6 5 prioritetas. Efektyvus išteklių naudojimas	53
1.7 6 prioritetas. Ekonominės plėtros ir socialinės įtraukties skatinimas.....	64
1.8 Veiklos rezultatų plano įgyvendinimo (orientyrų pasiekimo) situacija.....	75
2 PROBLEMAS, DARANČIOS ĮTAKĄ PROGRAMOS IR PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATAMS	82
2.1 Veiksmų, kurių imtasi siekiant užtikrinti programos įgyvendinimo kokybę ir efektyvumą, aprašymas	82
2.2 Programos kokybės ir efektyvumo užtikrinimo priemonės	100
3 VEIKSMAI, KURIŲ IMTASI VYKDANT TECHNINĖS PAGALBOS IR PROGRAMOS VIEŠINIMO REIKALAVIMUS	102
3.1 Veiksmai, kurių imtasi kuriant nacionalinį kaimo tinklą ir užtikrinant jo veikimą, taip pat nacionalinio kaimo tinklo veiksmų plano įgyvendinimo stadija	102
3.2 Veiksmai, kurių imtasi siekiant užtikrinti Programos viešinimą	111
4 INFORMACIJOS IR PAŽANGOS, SIEKIANT PROGRAMOS TIKSLŲ, VERTINIMAS	113
4.1 TAIKYTI METODAI	113
4.1.1 Kontrafaktinis poveikio vertinimas	113
4.1.2 Ekonometrinio modeliavimo poveikio vertinimo metodologijos aprašymas.....	116
4.2 2014–2020 m. KPP grynojo poveikio žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriui bei kaimo plėtrai ekonometrinio vertinimo rezultatai.....	120
4.3 Programos pasiekimų kiekybinis vertinimas, įvertinant papildomų rezultato rodiklių pasiekimą ir atsakant į vertinimo klausimus	124
4.3.1 1 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijomis buvo remiamas inovacijų, bendradarbiavimo ir žinių bazės vystymas kaimo vietovėse?	124
4.3.2 2 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijomis buvo remiamas žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimas, taip pat siekiant geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo?	134
4.3.3 3 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijomis buvo remiamas mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimas?	137
4.3.4 4 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie parentų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo, jų restruktūrizavimo ir modernizavimo, ypač intensyvinant jų dalyvavimą rinkoje ir skatinant žemės ūkio įvairinimą?	143
4.3.5 5 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos paskatino reikiamos kvalifikacijos ūkininkus pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir palengvino kartų kaitą?.....	152
4.3.6 Papildomas vertinimo klausimas: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie miškininkystės ekonominės vertės didinimo ir miško plotų plėtros?	157
4.3.7 6 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie parentų pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo, juos geriau integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant	

	kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas?	161
4.3.8	7 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie ūkių rizikos prevencijos ir valdymo? ..	167
4.3.9	8 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie biologinės įvairovės atkūrimo, išsaugojimo ir didinimo, įskaitant "Natura 2000" teritorijas ir teritorijas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimo, išsaugojimo ir gerinimo?	173
4.3.10	9 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie vandentvarkos gerinimo, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą?	184
4.3.11	10 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo?	192
4.3.12	13 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie atsinaujinančių energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimo ir naudojimo bioekonomikos tikslais?	199
4.3.13	14 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efekta sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo?	205
4.3.14	15 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje bei miškininkystėje?	211
4.3.15	16 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie veiklos įvairinimo, mažųjų įmonių kūrimo ir plėtojimo, taip pat darbo vietų kūrimo?	216
4.3.16	17 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie vietos plėtros kaimo vietovėse?	222
4.3.17	18 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos padidino prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT), paskatino jų naudojimą ir pagerino kokybę kaimo vietovėse?	229
4.3.18	19 BVK: Kokių mastu sinergijos tarp prioritetų ir tikslinių sričių padidino KPP efektyvumą?	232
4.3.19	20 BVK: Kokių mastu techninė parama prisidėjo prie Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 59(1) straipsnyje ir Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 51(2) straipsnyje iškeltų tikslų pasiekimo?	236
4.3.20	21 BVK: Kokių mastu nacionalinis kaimo tinklas prisidėjo prie Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 54(2) numatytų tikslų pasiekimo?	242
4.4	Programos tikslų įgyvendinimo pažanga ir programos indėlis įgyvendinant strategiją „Europa 2020“ ir grynasis indėlis į BŽŪP poveikio rodiklių pokyčius	255
4.4.1	22 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo bent iki 75 proc. padidinti 20–64 metų amžiaus gyventojų užimtumo lygį?	255
4.4.2	23 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo įvesti 3 proc. BVP į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas?	260
4.4.3	24 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo švelninant klimato kaitą, prisitaikant prie jos ir siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo bent 20 proc. arba, jei leis sąlygos 30 proc. sumažinti išmetamų šiltnamio efekta sukeliančių dujų kiekį, palyginti su 1990 m., suvartojamo galutinio energijos kiekio atsinaujinančios energijos dalį padidinti iki 20 proc. ir energijos vartojimo efektyvumą padidinti iki 20 proc.	263
4.4.4	25 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo sumažinti europiečių, gyvenančių žemiau nacionalinės skurdo ribos, skaičių?	270
4.4.5	26 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo gerinant aplinkos būklę ir siekiant ES biologinės įvairovės strategijos tikslo sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų funkcijų blogėjimą ir kiek padėjo jas atkurti?	275
4.4.6	27 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo didinti žemės ūkio konkurencingumą?	281
4.4.7	28 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo užtikrinti tvarų gamtos išteklių valdymą ir klimato politikos veiksmų vykdymą?	286
4.4.8	29 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, įskaitant darbo vietų kūrimą ir jų išlaikymą?	295
4.4.9	30 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos padėjo skatinti inovacijas?	298

5	VEIKSMAI, KURIE ĮGYVENDINTI, SIEKIANČI ATSIŽVELGTI Į REGLAMENTO (ES) NR. 1303/2013 5, 7 IR 8 STRAIPSNIUOSE NUMATYTUS PRINCIPUS	305
5.1	Lyčių lygybės ir nediskriminavimo skatinimas	305
5.2	Tvari plėtra	310
5.3	Partnerių vaidmuo	314
6	PAŽANGA UŽTIKRINANT INTEGRUOTĄ POŽIŪRĮ	317
6.1.1	Pažanga užtikrinant integruotą požiūrį naudojant EŽŪFKP ir ES fondų investicijų VP priemonės	317
6.1.2	Pažanga užtikrinant integruotą požiūrį naudojant EŽŪFKP ir kitas ES finansines priemones teritoriniam kaimo vietovių vystymuisi remti, taip pat ir vietos plėtros strategijoms.....	326
7	IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	327
8	SANTRUMPOS.....	343
9	LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	345

ĮVADAS

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (toliau – Programos arba 2014–2020 m. KPP) įgyvendinimo 2014–2018 metais vertinimo ataskaita parengta pagal 2017 m. sausio 18 d. paslaugų teikimo sutartį Nr. 8P-18-004 tarp Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos ir UAB „ESTEP Vilnius“.

Ataskaita parengta remiantis ES teisės aktų reikalavimais ir atitinka 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005, reikalavimus metinės įgyvendinimo ataskaitos turiniui. Ataskaitoje pateikti NMA duomenys pateikti 2019 m. birželio 5 d., kurie atspindi situaciją 2018 m. pabaigoje.

Ataskaitą sudaro keturios pagrindinės dalys: (1) pagrindinė informacija apie Programos ir prioritetų įgyvendinimą – finansinė pažanga, kiekvieno prioriteto įgyvendinimo pažanga ir pagrindiniai pasiekimai bei veiklos rezultatų plano įgyvendinimas; (2) pagrindinės Programos įgyvendinimo problemos ir veiksmai, kurių imtasi juos sprendžiant – Programos pakeitimai, administravimo ir priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimai, Stebėsenos komiteto posėdžių metu numatyti veiksmai; (3) veiksmai, įgyvendinti Techninės pagalbos lėšomis – Programos administravimo, viešinimo ir informavimo veikla, Nacionalinio kaimo tinklo veikla; (4) skyriuje pateikiami taikytų ekonometrinio metodų aprašymai bei pateikiami atsakymai yra vertinimo klausimus; (5) skyriuje aprašyti veiksmai, kurie įgyvendinti, siekiant atsižvelgti į reglamento (ES) nr. 1303/2013 5, 7 ir 8 straipsniuose numatytus principus; (6) pažanga užtikrinant integruotą požiūrį; (7) pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

1 PAGRINDINĖ INFORMACIJA APIE PROGRAMOS IR JOS PRIORITETŲ ĮGYVENDINIMĄ

1.1 FINANSINIS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa (toliau – Programa) buvo patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu C(2015)842, su paskutiniu pakeitimu, patvirtintu 2018-12-06 EK sprendimu Nr. C(2018) 8637. **2014–2020 m. Programos įgyvendinimui skirta 2,1 mlrd. Eur**, iš kurių ES dalis, t. y. EŽŪFKP lėšos, sudaro 1,663 mlrd. Eur, o nacionalinio finansavimo lėšos – 438,25 mln. Eur.

2014–2018 m. pagal Programą **patvirtintos paramos suma siekė 1.184,21 mln. Eur** ir sudarė daugiau nei pusę (56 proc.) visų Programos įgyvendinimui skirtų paramos lėšų. Daugiausiai paramos lėšų buvo patvirtinta pagal 2A ir 6B tikslines sritis, taip pat pagal prie ketvirtojo prioriteto prisidedančias tikslines sritis.

2014–2018 m. pagal Programą **išmokėtos paramos suma siekė 995,33 mln. Eur** paramos lėšų, t. y. 47 proc. Programai skirtų lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 800 mln. Eur. Didžiausia dalis paramos buvo išmokėta pagal ketvirtąjį prioritetą, pagal kurį išmokėtos paramos suma sudarė daugiau kaip 44 proc. visų 2014–2018 m. pagal Programą išmokėtų lėšų.¹ Be to, pagal antrąjį prioritetą taip pat buvo išmokėta reikšminga dalis visų išmokėtų lėšų – daugiau kaip 37 proc. Daugiausia prie to prisidėjo pagal 2A tikslinę sritį išmokėtos lėšos, kurios sudarė daugiau kaip 33 proc. visų išmokėtų lėšų.

Daugiausiai paramos buvo išmokėta pagal priemonę M4 „Investicijos į materialųjį turtą“ – beveik 339 mln. Eur. Taip pat daug išmokėtų lėšų buvo pagal priemonę M13 „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ – 276 mln. Eur. Iš esmės ši situacija išlieka tokia pat, kaip ir ankstesniais metais.

2014–2018 m. pagal Programą **Europos Komisijai buvo deklaruota 945,5 mln. Eur** paramos lėšų, t. y. 45 proc. Programai skirtų lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 757,6 mln. Eur.

1 lentelė. Tikslinėms sritims patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos lėšos 2014–2018 m.

Tikslinė sritis	2014–2018 m. patvirtintos paramos lėšos, Eur	2014–2018 m. išmokėtos lėšos, Eur	Dalis nuo visų išmokėtų lėšų, proc.	2014–2018 m. Europos Komisijai deklaruotos lėšos, Eur	Dalis nuo visų deklaruotų lėšų, proc.
2A	394.973.025	330.708.938	33,23%	319.674.724	45,69%
2B	45.305.667	35.763.085	3,59%	23.933.699	3,42%
2C	5.745.115	3.476.481	0,35%	3.485.658	0,50%
Iš viso pagal 2P	446.023.807	369.948.504	37,17%	347.094.081	49,60%
3A	50.346.608	31.669.872	3,18%	31.619.872	4,52%
3B	3.120.446	3.120.446	0,31%	3.101.551	0,44%
Iš viso pagal 3P	53.467.055	34.790.318	3,50%	34.721.423	4,96%
4P	452.503.316	440.480.998	44,25%	440.269.563	62,92%
5C	14.136.993	0	0,00%	0	0,00%
5D	1.217.647	858.867	0,09%	858.869	0,12%
5E	32.538.262	24.797.600	2,49%	24.797.567	3,54%

¹ Lyginant su 2014–2017 m. ši santykinė dalis sumažėjo – tuomet siekė 45 proc., o 2014–2016 m. – 51 proc.

Iš viso pagal 5P	47.892.902	25.656.466	2,58%	25.656.436	3,67%
6A	13.459.759	5.200.069	0,52%	3.219.746	0,46%
6B	80.323.967	37.996.400	3,82%	29.661.902	4,24%
6C	4.431.200	4.430.251	0,45%	3.091.987	0,44%
Iš viso pagal 6P	98.214.926	47.626.720	4,79%	35.973.635	5,14%
Iš viso pagal TS:*	1.098.102.006	918.503.007	92,28%	883.715.138	93,46%
Iš viso pagal KPP:	1.184.216.912	995.332.630	100,00%	945.509.049	100,00%

* Langelyje, kuriame pateikiamos pagal tikslines sritis patvirtintos, išmokėtos ir Europos Komisijos deklaruotos paramos sumos, nėra įtrauktos pagal priemones M20 ir M113 patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos paramos sumos. Langelyje, kuriame pateikiamos iš viso pagal KPP patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos paramos sumos, ši informacija įtraukta. Taip pat į šią eilutę yra įtrauktas išmokėtas avansas pagal priemonę M01.

2 lentelėje detaliau pristatomos 2014–2018 m. patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos lėšos, kurios nėra priskiriamos prie tikslinių sričių įgyvendinimo, t.y. priemonės M20 „Techninė pagalba“ bei tęstinių įsipareigojimų pagal priemonę M113 „Ankstyvas pasitraukimas“ finansinis įgyvendinimas. Techninei pagalbai iki 2018 m. pabaigos buvo išmokėta beveik 48 mln. Eur, iš kurių Europos Komisijai deklaruota – 23,5 mln. Eur. Lyginant su įgyvendinimo lygiu iki 2017 m. pabaigos, išmokėtos ir deklaruotos, paramos suma išaugo.² 2007–2013 m. prisiimtiems įsipareigojimams įgyvendinti, mokant išmokas anksčiau iš ūkininkavimo veiklos pasitraukusiems asmenimis, iki 2018 m. buvo išmokėta daugiau kaip 38 mln. Eur, kurie beveik visi deklaruoti Europos Komisijai.

2 lentelė. Programos patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos lėšos 2014–2018 m.

Tikslinė sritis	2014–2018 m. patvirtintos paramos lėšos, Eur	2014–2018 m. išmokėtos lėšos, Eur	Dalis nuo visų išmokėtų lėšų, proc.	2014–2018 m. Europos Komisijai deklaruotos lėšos, Eur	Dalis nuo visų deklaruotų lėšų, proc.
Pagal tikslines sritis (žr. 1 lentelė)	1.098.102.006	918.503.007	92,3%	883.715.138	93,5%
Avansas pagal M01		1.134.268	0,1%		
M20 „Techninė pagalba“	47.779.451	37.363.572	3,8%	23.462.127	2,5%
M113 „Ankstyvas pasitraukimas“	38.335.455	38.331.784	3,9%	38.331.784	4,1%
Iš viso:	1.184.216.912	995.332.630	100,00%	945.509.049	100,00%

Vertinant pagal išmokėtos paramos dalį nuo visam laikotarpiui skirtos paramos sumos, matyti, kad pilnai yra įgyvendinta 6C tikslinė sritis ir sparčiai yra įgyvendinamas 4 prioritetas. Pagal 4 prioritetą 2014–2018 m. išmokėtos paramos dalis, lyginant su visam laikotarpiui skirta, siekia 75 proc. (žr. 3 lentelę). Mažiausias finansinio įgyvendinimo lygis pasiektas pagal šias tikslines sritis – 5C (visai neišmokėta paramos), 5D (išmokėta 3 proc. skirtos paramos), 6A (išmokėta 5 proc. skirtos paramos). Vertinant bendrai, iš viso išmokėta 47 proc. visos skirtos sumos.

3 lentelė. Tikslinių sričių finansinio įgyvendinimo lygis

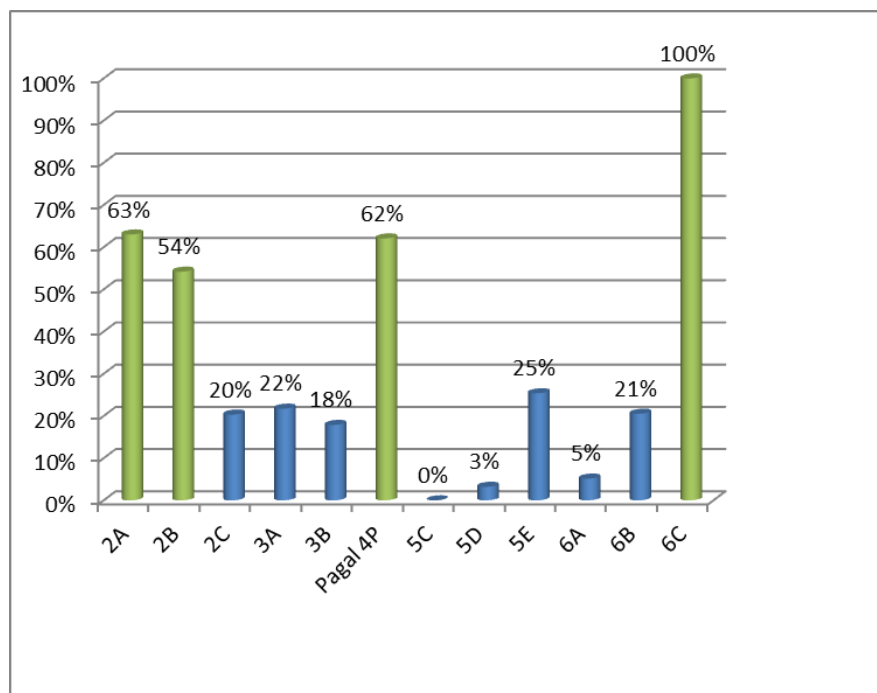
Tikslinė sritis	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	2014–2018 m. patvirtintos paramos lėšos, Eur	Dalis nuo skirtos paramos, proc.	2014–2018 m. išmokėtos lėšos, Eur	Dalis nuo skirtos paramos, proc.
2A	524.834.563	394.973.025	75%	330.708.938	63%
2B	65.992.647	45.305.667	69%	35.763.085	54%
2C	17.111.360	5.745.115	34%	3.476.481	20%
Iš viso pagal 2P	607.938.570	446.023.807	73%	369.948.504	61%
3A	145.788.195	50.346.608	34%	31.669.872	22%

² Iki 2017 m. pabaigos buvo išmokėta daugiau nei 39 mln. Eur, iš kurių Europos Komisijai deklaruota – 12,6 mln. Eur.

3B	17.460.285	3.120.446	18%	3.120.446	18%
Iš viso pagal 3P	163.248.480	53.467.055	33%	34.790.318	21%
Iš viso pagal 4P	709.620.663	452.503.316	77%	440.480.998	62%
5C	48.229.176	14.136.993	29%	0	0%
5D	26.769.737	1.217.647	5%	858.867	3%
5E	97.725.175	32.538.262	33%	24.797.600	25%
Iš viso pagal 5P	172.724.088	47.892.902	28%	25.656.466	15%
6A	100.107.769	13.459.759	13%	5.200.069	5%
6B	185.045.130	80.323.967	43%	37.996.400	21%
6C	4.431.200	4.431.200	100%	4.430.251	100%
Iš viso pagal 6P	290.083.598	98.214.926	34%	47.626.720	16%
Iš viso pagal TS:*	1.943.615.399	1.098.102.006	60%	918.503.007	47%
Iš viso pagal KPP:	2.101.416.292	1.184.216.912	60%	995.332.630	47%

1 paveiksle pateikiamas visų tikslinių sričių įgyvendinimo lygis – išmokėtos paramos dalis nuo skirtos paramos. Remiantis šiuo paveikslu, matyti, kad 2A, 2B, 4P ir 6C tikslinių sričių finansinis įgyvendinimo lygis yra didesnis nei bendras programos, kuris siekia 47 proc. (stulpeliai pažymėti žalia spalva)), o likusiųjų – reikšmingai mažesnis (stulpeliai pažymėti mėlyna spalva).

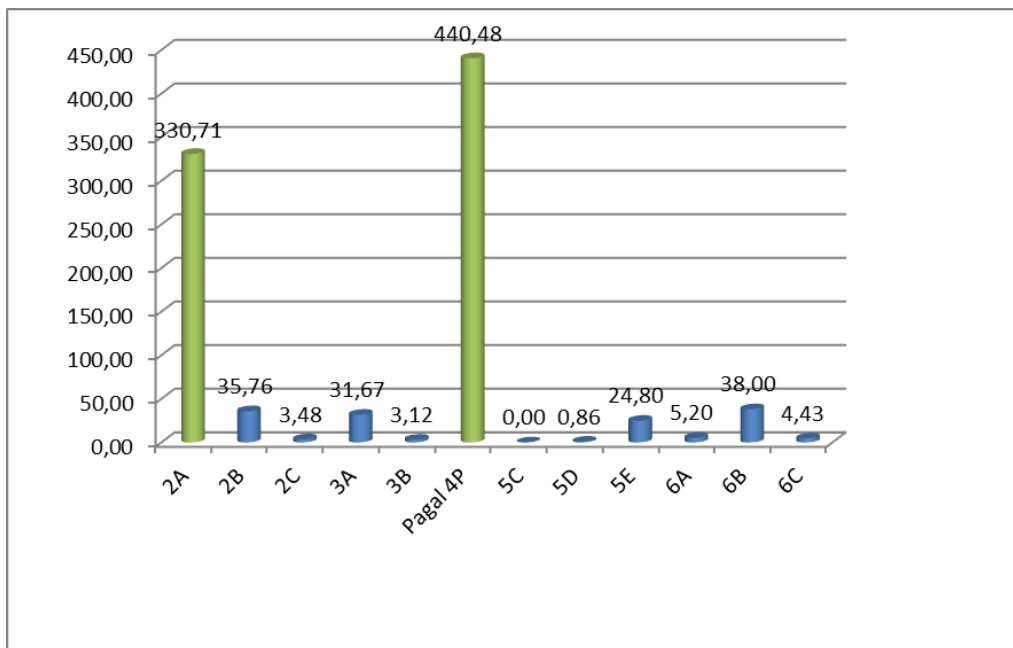
1 paveikslas. Tikslinių sričių 2014–2018 m. finansinis įgyvendinimo lygis (išmokėtos paramos dalis nuo skirtos paramos), proc.

Vertinant absoliučiais dydžiais, t. y. išmokėtos paramos sumomis, matyti, kad daugiausia lėšų 2014–2018 m. buvo išmokėta pagal ketvirtąjį prioritetą ir pagal 2A tikslinę sritį (bei visą 2 prioritetą), kurie skirti žemės ūkio veiklos konkurencingumo didinimui ir su žemės ūkiu bei miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui ir išsaugojimui (žr. 2 paveikslą).

2 paveikslas. 2014–2018 m. išmokėtos lėšos pagal tikslines sritis, mln. Eur

4 lentelėje pateikiami duomenys apie 2014–2018 m. išmokėtas ir EK deklaruotas lėšas pagal atskiras priemones ir veiklos sritis. Joje matyti, kad iki 2018 m. pabaigos lėšos buvo pradėtos išmokėti pagal visas priemones/ veiklos sritis, veiklas, išskyrus tris:

- M06 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš atsinaujinančių energijos šaltinių“;
- M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“;
- M16 „Bendradarbiavimas“ 16.4 veiklos sritį „Parama trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu“.

Šių priemonių įgyvendinimo eiga ir lėšos pažangos priežastys aptariamose pagrindinėje informacijoje apie atskirus prioritetus ir tikslines sritis.

4 lentelėje taip pat nurodoma pagal Programos priemones atliktų finansinių pataisų susigrąžinta parama. 2014–2018 m. laikotarpiu ji siekė beveik 5,4 mln. Eur. Šios lėšos grįžo į Programą ir buvo naudojamos tolimesniems įsipareigojimams finansuoti. Daugiausiai finansinės paramos lėšų buvo susigrąžinta pagal priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ – beveik 3,34 mln. Eur.

4 lentelė. Programos finansinis įgyvendinimas 2014–2018 m.

Priemonė, veiklos sritis	TS	Išmokėta parama						Deklaruota Europos Komisijai						Susigrąžintos lėšos ir atliktos finansinės pataisos (lėšos sugrąžintos į programą)		
		2014–2018 m.			2018 m.			2014–2018 m.			2018 m.			2018 m.		
		Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal priemonę	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal priemonę	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal priemonę	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal priemonę	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal priemonę
1 Žinių perdavimas ir informavimo veikla	2A	1.350.176	1.147.649	3.189.692	518.299	440.554	1.623.499	833.901	708.815	1.746.060	536.003	455.602	993.571	-484	-411	-86.495
	2B	60.664	51.564		41.161	34.987		68.450	58.183		48.947	41.605		0	0	
	2C	51.060	43.401		10.987	9.339		60.237	51.201		20.164	17.139		0	0	
	3A	178.471	151.700		172.895	146.961		128.471	109.200		122.895	104.461		0	0	
	4P	723.485	614.962		140.030	119.025		570.741	485.129		209.403	177.993		-86.011	-73.109	
	5D	20.016	17.013		20.016	17.013		20.016	17.013		20.016	17.013		0	0	
	6A	35.385	30.077		7.283	6.190		64.245	54.608		36.143	30.721		0	0	
	Avansas	770.436	654.871		712.830	605.905		0	0		0	0		0	0	
2 Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos	2A	444.500	377.825	1.226.274	436.868	371.338	654.905	444.500	377.825	1.226.274	436.868	371.338	654.905	0	0	0
	2B	143.020	121.567		49.931	42.442		143.020	121.567		49.931	42.442		0	0	
	2C	146.417	124.454		83.123	70.655		146.417	124.454		83.123	70.655		0	0	
	3A	1.706	1.450		607	516		1.706	1.450		607	516		0	0	
	4P	223.938	190.347		0	0		223.938	190.347		0	0		0	0	
	5C	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
	5D	266.007	226.106		83.963	71.368		266.007	226.106		83.963	71.368		0	0	
	5E	687	584		413	351		687	584		413	351		0	0	
6A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0						
3 Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos	3A	811.827	690.050	811.827	273.579	232.540	273.579	811.827	690.050	811.827	273.579	232.540	273.579	-2.565	-2.180	-2.565
4 Investicijos į materialųjį turtą																
4.1 Parama investicijoms į žemės ūkio valdas	2A	250.276.104	212.734.666	251.419.472	50.092.593	42.578.700	50.574.696	250.209.407	212.677.974	251.352.774	50.025.895	42.522.007	50.507.999	-205.774	-174.908	-207.424
	3A	1.143.368	971.862		482.103	409.788		1.143.368	971.862		482.103	409.788		-1.650	-1.402	
	5C	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
4.2 Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą	2A	792.503	673.627	30.327.003	0	0	11.355.767	792.503	673.627	30.327.003	0	0	11.355.767	0	0	-439.056
	3A	29.534.500	25.104.324		11.355.767	9.652.401		29.534.500	25.104.324		11.355.767	9.652.401		-439.056	-373.198	
4.3 Parama	2A	55.564.235	47.229.596	56.689.205	14.351.955	12.199.160	15.029.116	52.105.233	44.289.444	53.230.202	13.815.700	11.743.344	14.492.86	-13.329	-11.330	-14.759

	<i>investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą</i>	2C	1.124.969	956.224		677.162	575.587		1.124.969	956.224		677.162	575.587	2	-1.430	-1.216	
4.4	<i>Parama pelno nesiekiančioms investicijoms</i>	4P	254.657	190.993	254.657	149.551	112.164	149.551	254.657	190.993	254.657	149.551	112.164	149.551	-976	-732	-976
6	<i>Ūkio ir verslo plėtra</i>																
6.1	<i>Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui</i>	2B	35.559.402	30.225.490	35.559.402	5.883.936	5.001.345	5.883.936	23.722.230	20.163.894	23.722.230	9.000.619	7.650.526	9.000.619	-115.875	-98.494	-115.875
6.2	<i>Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse</i>	6A	2.139.195	1.818.316	2.139.195	1.961.248	1.667.061	1.961.248	130.012	110.510	130.012	130.012	110.510	130.012	-2.310	-1.964	-2.310
6.3	<i>Parama smulkiems ūkiams</i>	2A	19.822.424	16.849.059	19.822.424	6.921.780	5.883.512	6.921.780	13.953.390	11.860.380	13.953.390	7.110.468	6.043.897	7.110.468	-96.376	-81.920	-96.376
6.4	<i>Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai</i>	6A	3.025.490	2.571.666	3.025.490	2.278.129	1.936.409	2.278.129	3.025.490	2.571.666	3.025.490	2.278.129	1.936.409	2.278.129	-3.612	-3.070	-3.612
7	<i>Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse</i>	6B	26.086.082	22.173.141	30.516.333	16.819.599	14.296.650	18.314.653	22.042.454	18.736.058	25.134.442	13.118.343	11.150.583	15.490.732	-95.571	-81.237	-84.766
		6C	4.430.251	3.765.713		1.495.053	1.270.795		3.091.987	2.628.189		2.372.389	2.016.531		10.805	9.184	
8.1	<i>Miško veisimas</i>	5E	23.321.830	17.491.327	23.321.830	4.663.930	3.497.935	4.663.930	23.321.798	17.491.302	23.321.798	4.663.898	3.497.911	4.663.898	-57.191	-42.894	-57.191
8.3	<i>Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių prevencijai</i>	4P	359.923	305.935	359.923	167.408	142.297	167.408	359.923	305.935	359.923	167.408	142.297	167.408	0	0	0
8.4	<i>Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių padarytai miškui žalai atlyginti</i>	4P	1.028.026	873.822	1.028.026	235.375	200.069	235.375	1.028.026	873.822	1.028.026	235.375	200.069	235.375	-1.884	-1.602	-1.884
8.5	<i>Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų</i>	4P	2.632.511	2.237.633	2.632.511	1.226.663	1.042.663	1.226.663	2.632.511	2.237.633	2.632.511	1.226.663	1.042.663	1.226.663	-19.828	-16.854	-19.828

	atsparumas ir aplinkosauginė vertė																	
8.6	Investicijos į miškininkystės technologijas ir į miško produktų perdirbimą ir rinkodarą	2C	2.154.034	1.830.929	2.154.034	628.426	534.162	628.426	2.154.034	1.830.929	2.154.034	628.426	534.162	628.426	0	0	0	
9	Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas	3A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
10	Agrarinė aplinkosauga ir klimatas	4P	25.621.363	19.216.177	27.669.290	7.758.353	5.818.898	8.558.190	25.621.363	19.216.177	27.669.292	7.711.193	5.783.527	8.558.191	-250.913	-188.127	-287.881	
		5D	572.844	429.633		269.083	201.812		572.846	429.634		304.494	228.370		-4.796	-3.597		
		5E	1.475.083	1.106.312		530.753	398.065		1.475.083	1.106.312		542.504	406.878		-32.172	-24.129		
11	Ekologinis ūkininkavimas	4P	121.980.680	91.485.591	121.980.680	31.403.337	23.552.502	31.403.337	121.930.041	91.447.612	121.930.041	31.352.698	23.514.523	31.352.698	3.339.846	2.504.861	3.339.846	
12	Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos	4P	10.341.603	7.756.187	10.341.603	4.465.902	3.349.420	4.465.902	10.341.603	7.756.187	10.341.603	4.465.902	3.349.420	4.465.902	-44.125	-33.093	-44.125	
13	Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių	4P	276.321.591	207.235.428	276.321.591	53.384.749	40.037.533	53.384.749	276.313.538	207.229.390	276.313.538	53.376.696	40.031.495	53.376.696	-619.373	-464.433	-619.373	
15	Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas	4P	925.669	694.250	925.669	204.121	153.090	204.121	925.669	694.250	925.669	204.121	153.090	204.121	-1.946	-1.459	-1.946	
16	Bendradarbiavimas																	
16.1	Parama veiklos grupių kūrimui ir veiklai	2A	2.028.268	1.724.027	2.332.244	780.580	663.493	1.084.556	905.062	769.303	905.062	549.587	467.149	549.587	-455	-387	-455	
		3A	0	0		0	0		0	0		0	0					
		Avansas	303.976	258.380		303.976	258.380		0	0		0	0					
16.3	Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui	2A	303.976	258.380	498.282	303.976	258.380	471.162	0	0	498.282	0	0	471.162	0	0	0	
		3A	430.729	366.120		403.609	343.068		430.729	366.120		403.609	343.068					
		4P	0	0		0	0		0	0		0	0					
		5D	67.553	57.420		67.553	57.420		67.553	57.420		67.553	57.420					
16.4	Parama trumpų	2A	0	0	59.856	0	0	59.856	0	0	0	0	0	0	0	0		

	<i>tiekimu grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu</i>	3A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Avansas	59.856	50.878	59.856	50.878	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17.1	Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos	3B	3.120.446	2.652.379	3.120.446	1.526.281	1.297.339	1.526.281	3.101.551	2.636.318	3.101.551	1.507.386	1.281.278	1.507.386	-35	-30	-35
19.1	Parengiamoji parama	6B	430.287	365.742	430.287	0	0	0	430.287	365.742	430.287	0	0	0	0	0	0
19.2	Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS	6B	1.974.444	1.678.277	1.974.444	1.972.793	1.676.874	1.972.793	1.303.504	1.107.978	1.303.504	1.303.504	1.107.978	1.303.504	-1.684	-1.432	-1.684
19.3	VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas	6B	89.045	75.688	89.045	89.045	75.688	89.045	25.284	21.492	25.284	25.284	21.492	25.284	0	0	0
19.4	Parama VVG veiklai ir gyventojų aktyvinimui	6B	9.416.542	8.004.055	9.416.542	2.869.803	2.439.330	2.869.803	5.860.372	4.981.311	5.860.372	2.869.803	2.439.330	2.869.803	-43	-37	-43
20	Techninė pagalba																
20.1	Programos įgyvendinimas		31.876.196	27.094.745	31.876.196	7.304.312	6.208.665	7.304.312	21.024.952	17.871.184	21.024.952	9.947.249	8.455.143	9.947.249	0	0	0
20.2	Programos viešinimas		5.091.979	4.328.180	5.091.979	1.549.703	1.317.247	1.549.703	2.328.289	1.979.043	2.328.289	731.240	621.552	731.240	0	0	0
20.3	Lietuvos kaimo tinklas		395.397	336.087	395.397	169.459	144.040	169.459	108.886	92.553	108.886	88.096	74.882	88.096	0	0	0
113	Ankstyvas išėjimas į pensiją		38.331.784	32.581.866	38.331.784	10.971.799	9.326.058	10.971.799	38.331.784	32.581.866	38.331.784	10.971.799	9.326.058	10.971.799	-9.676	-8.153	-9.676
IŠ VISO			995.332.630	799.945.363	995.332.630	248.027.729	200.539.679	248.027.729	945.509.049	757.601.189	945.509.049	245.782.685	198.637.246	245.782.685	5.438.183	4.187.073	5.438.183

2014–2018 m. buvo pradėti įgyvendinti visi šeši Programos prioritetai ir visos jų tikslinės sritys. Pagal visas jas buvo rinktos ir patvirtintos paraiškos, patvirtinta parama. Liko tik viena tikslinė sritis (5C, skirta atsinaujinančių energijos išteklių skatinimui), pagal kurią parama dar nebuvo išmokėta ir deklaruota Europos Komisijai. Svarbu pastebėti, kad, nepaisant to, jog parama dar nebuvo išmokėta, 2018 m. tikėtina tikslinės srities įgyvendinimo pažanga, nes pagal ją buvo patvirtinta dar viena paraiška ir numatyta apie 2 mln. Eur pastarosios įgyvendinimui. Per visą KPP įgyvendinimo laikotarpį patvirtintų paraiškų skaičius, kurios prisidės prie 5C tikslinės srities įgyvendinimo siekia 9, o jų įgyvendinimui numatyta daugiau nei 14 mln. Eur lėšų, t. y. 29 proc. visų tikslinei sričiai skirtų lėšų.³ Detaliai priežastys lemiančios vėluojantį šios srities įgyvendinimą aprašomos atitinkamos tikslinės srities analizėje. Pirmasis prioritetas, skirtas žinių perdavimui ir inovacijoms žemės ūkio, miškininkystės sektoriuose ir kaimo vietovėse skatinti, buvo įgyvendinamas per 2–6 prioritetus horizontaliai. Prie pirmojo prioriteto prisidedančios priemonės – M01, M02 ir M16 – taip pat įgyvendinamos pakankamai sėkmingai.

Atliekant prioritetų analizę, išmokėta paramos suma laikoma tos išmokėtos lėšos, kurios buvo deklaruotos EK.

---

³ 2019 m. vasario mėnesį paramos gavėjai nutraukė 7 sutartis. Kadangi atliekama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 metais vertinimo ataskaita ši informacija tekste dar neatsispindi, tačiau ataskaitos rengimo metu jau buvo žinoma.

1.2 1 PRIORITETAS. ŽINIŲ PERDAVIMO IR INOVACIJŲ ŽEMĖS ŪKIO, MIŠKININKYSTĖS SEKTORIUOSE IR KAIMO VIETOVĖSE SKATINIMAS

Programos **pirmasis prioritetas** (P1) yra skirtas **žinių perdavimui ir inovacijoms** žemės ūkio, miškininkystės sektoriuose ir kaimo vietovėse skatinti. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

- **1A: inovacijų skatinimas**, bendradarbiavimas ir žinių bazės vystymas kaimo vietovėse;
- **1B: žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimas**, taip pat siekiant geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo;
- **1C: mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo** žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose **skatinimas**.

Šis prioritetas yra įgyvendinamas per 2-6 prioritetus horizontaliai. 1P tikslinėms sritims skirtas finansavimas ir tikslo bei produkto rodiklių reikšmės yra lygios priemonių M01, M02 ir M16 pasiekimų, įgyvendinant vertikalius prioritetus (P2-P6), pasiekimų sumai.

2014–2018 m. parama buvo patvirtinta ir išmokėta pagal visas tris prie 1 prioriteto prisidedančias priemones. Iki 2018 m. pabaigos įgyvendintas 31 projektas, kuris buvo susijęs su profesiniu mokymu, t. y. 29 projektais daugiau nei iki 2017 m. pabaigos. Šiuose projektuose iš viso dalyvavo 6.168 mokymų dalyvių. Pagal M02 priemonę teikiamoms konsultavimo paslaugomis pasinaudojo 4.818 paramos gavėjų, kurių didžioji dalis buvo konsultuojami agrarinės aplinkosaugos srities klausimais. 2018 m. pagal šią priemonę buvo išmokėta 1,2 mln. Eur, t. y. 27 proc. visos priemonei skirtos sumos. 2018 m. buvo įsteigtos ir pradėjo veikti 7 Europos inovacijų partnerystės (toliau – EIP) veiklos grupės. Be to, iki 2018 m. pabaigos pradėti įgyvendinti 8 bendradarbiavimo projektai, 6 iš jų prisideda prie ekonominės veiklos rezultatų gerinimo, 2 – prie ekosistemų atkūrimo, išsaugojimo ir gerinimo.

Parama inovacijų skatinimui (1A tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 1A tikslinės srities įgyvendinimo turi prisidėti trys priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M16 „Bendradarbiavimas“ visos trys veiklos sritys – 16.1. „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, 16.3. „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4. „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“.

2018 m. pabaigoje parama buvo išmokama pagal visas tris prie 1A tikslinės srities prisidedančias priemones. Apibendrinant, patvirtina parama siekia 25 proc. visos tikslinei sričiai skirtos paramos, o išmokėta – 16 proc.

5 lentelė. 1A tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P1 „Skatinti žinių perteikimą ir inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse“							
1A TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur*	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis (1A tikslinė sritis)		M01	5.850.734,00	1.746.060,34	18.995.816,50	9%
	2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M02	1.226.274,28	1.226.274,02	4.588.235,29	27%
	0,21%	2,18%	M16	4.467.962,00	1.403.344,73	22.218.728,23	6%

* Lentelėje pateikiami duomenys apie visą išmokėtą paramą, įskaitant nedeklaruotą EK, siekiant išlaikyti palyginamumą su praeitų metų stebėsenos ataskaitomis.

Aukščiausias įgyvendinimo lygis buvo pasiektas pagal priemonę M02, skirtą ūkininkų, žemės ir miškų valdytojų bei MVĮ konsultavimui. Visa šiai priemonei patvirtinta parama buvo išmokėta ir deklaruota Europos Komisijai (siekė 27 proc. Programoje skirtos paramos). Priemonės įgyvendinimo lygis 2017 m. pabaigoje siekė 12 proc. Taigi, vertinant pagal šį rodiklį padaryta reikšminga pažanga. Priemonei M01 patvirtintos paramos dalis siekė 31 proc., išmokėtos – 9 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos. Priemonės M16, skirtos bendradarbiavimui skatinti, finansinio įgyvendinimo lygis buvo mažiausias – patvirtinta 20 proc., o išmokėta – 6 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos. M16 priemonės parama panaudota įgyvendinant 2 iš 3 priemonės veiklos sričių – 16.1 „Parama EIP veiklos grupių kūrimui ir veiklai“ bei 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“. Projektai pagal veiklos sritį 16.4 „Parama trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu“ jau buvo pradėti įgyvendinti, tačiau faktiškai jokie mokėjimai dar atlikti nebuvo.

Siekiant atspindėti inovacijų skatinimo, bendradarbiavimo ir žinių plėtos priemonių įgyvendinimą (1A TS), numatytas **tikslo rodiklis** T1 „Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis“, kuris yra susietas su M01, M02 ir M16 priemonių rodikliu „Visos viešosios išlaidos“.

6 lentelė. 1A tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
1A	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis (1A tikslinė sritis)	0%	0%	0,01	0,08%	0,21%	2,18%

2014–2018 m. šių trijų priemonių visų viešųjų išlaidų suma (kuri skaičiuojama pagal baigtiems projektams išmokėtas lėšas) siekė 4,38 mln. Eur. Visos planuojamos KPP viešosios išlaidos yra 2.101 mln. Eur. Taigi iki 2018 m. pabaigos pasiekta tikslo rodiklio reikšmė buvo 0,21%. Lyginant su 2023 m. suplanuota reikšme, pasiekta tik 9,63 proc. suplanuoto tikslo. Tai rodo, kad įgyvendinimo pažanga yra pagal šią TS yra ribota.

Kiekvienos priemonės **produktų rodiklių** pasiekimai iki 2018 m. pabaigos pateikiami lentelėje žemiau.

7 lentelė. 1A tikslinės srities įgyvendinimas

M01	M01 TS 1A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)	1.746.058	18.995.817	9,2%
M02	M02 TS 1A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	1.226.274	4.588.235	26,7%
M16	M16 TS 1A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (16.1–16.9 punktai)	1.403.344,73 (4.467.962)	23.963.448	5,9% (19%)
Papildoma informacija				
M01	M01 TS 1A			
	O3. Veiksmų, kuriais prisidedama prie parodomųjų projektų ir informavimo veiklos, skaičius (1.2 punktas)	23		
M02	M02 TS 1A			
	O3. Paremtų veiksmų skaičius (2.1 punktas)	4.818		
	O13. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	4.818		

*Čia ir toliau ataskaitoje lentelėse, tuo atveju, kai dar nėra pabaigtų projektų ar faktiškai pasiektų ir patvirtintų projektų skaičius reikšmingai skiriasi, skliaustuose nurodomas paremtų veiksmų (viešųjų išlaidų ar kitų rodiklių) pasiekimas remiantis patvirtintomis paraiškomis (patvirtintos paramos suma).

Iki 2018 m. pabaigos iš visų trijų prie 1A TS prisidedančių priemonių buvo baigti 23 veiksmai, kuriais prisidedama prie parodomųjų projektų ir informavimo veiklos. Visos viešosios išlaidos šiems projektams siekė 1,75 mln. Eur ir sudarė 9,2 proc. visų skirtų lėšų. Pastebėtina, kad 2018 m. buvo sumažinta šiai sričiai pagal KPP skiriama lėšų suma nuo 23 mln. iki 19 mln. Eur. Viena iš priežasčių – gana mažas tikslinės srities įgyvendinimo lygis.

Papildomai prie 1A tikslinės srities įgyvendinimo prisidėjo priemonės M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ įgyvendinimas. 2018 m. šiems projektams buvo išmokėta 1,2 mln. Eur, o tai sudaro beveik 27 proc. visų skirtų lėšų. Iš viso konsultavimo paslaugomis pasinaudojo 4.818 paramos gavėjai – ūkininkai, jaunieji ūkininkai ir kiti žemės valdytojai. Daugiausia – daugiau nei 2 tūkst. paramos gavėjų – pasinaudojo konsultavimo paslaugomis agrarinės aplinkosaugos srities klausimais, t. y. konsultacijomis, prisidedančiomis prie 4 prioriteto įgyvendinimo, taip pat reikšmingas skaičius – 5D tikslinės srities įgyvendinimo klausimu (šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo –

776 paramos gavėjai). Konsultacijos vangiai vyksta pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo srityje bei atsinaujinančių išteklių srityje. Tai iš dalies sietina su žemu priemonių, prisidedančių prie šių sričių, įgyvendinimo lygiu.

Parama ryšių stiprinimui (1B tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 1B tikslinės srities įgyvendinimo prisideda viena priemonė:

- M16 „Bendradarbiavimas“ – visos trys veiklos sritys: 16.1. „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, 16.3. „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4. „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“.

Iki 2018 m. pabaigos pagal priemonę M16 **pavirtintos paramos** dalis siekė 20 proc. o **išmokėtos** – 13 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos.

8 lentelė. 1B tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P1 „Skatinti žinių perteikimą ir inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse“						
1B TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur*	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T2. Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai / tinklai, bandomieji projektai ir kt.) (1B tikslinė sritis)	M16	4.467.962	1.403.345	22.218.728	6%
	2014–2018 m. pasiekimas					
	Tikslas 2023 m.					
	15					125

Siekiant skatinti žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimą (1B TS), numatytas **tikslo rodiklis** T2 „Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę skaičius“, kuris yra susietas su priemonės M16 produkto rodikliais „Remtinių EIP veiklos grupių skaičius“ ir „Kitų bendradarbiavimo veiksmų skaičius“. 2017 m. rodiklio pasiekimas buvo 0, tačiau buvo patvirtinti 11 projektų. 2018 m. pabaigoje jau yra įgyvendinta 15 bendradarbiavimo veiksmų ir pasiekta 12 proc. tikslo (125 bendradarbiavimo veiksmai). Atsižvelgiant į tai, kad priemonės įgyvendino lygis yra 6 proc., o pasiektas tikslas – 12 proc. manytina, kad galutinis tikslas įgyvendinus priemonę turėtų būti pasiektas.

9 lentelė. 1B tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
1B	T2. Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai / tinklai, bandomieji projektai ir kt.) (1B tikslinė sritis)	0	0	0	0(11)	15	125

Iki 2018 m. pabaigos įgyvendinant priemonę M16 buvo paremtos 5 EIP veiklos grupės bei įgyvendinti 7 bendradarbiavimo projektai (įgyvendinami pagal 16.1 veiklos sritį) ir 8 smulkių ūkių bendradarbiavimo projektai (įgyvendinami pagal 16.3 veiklos sritį).

Prie 1B tikslinės srities prisidedančios priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ **produkto rodiklių** pasiekimai pateikiami lentelėje žemiau.

10 lentelė. 1B tikslinės srities įgyvendinimas

M16	M16 TS 1B	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O16. Remtinų EIP veiklos grupių skaičius (steigimas ir veikla) (16.1 punktas)	5	7	71%
	O17. Kitų bendradarbiavimo veiksmų skaičius (grupės, tinklai / branduoliai, bandomieji projektai...) (16.2–16.9 punktai)	8	118	7%
Papildoma informacija				
M16	M01 TS 1B			
	O9. Valdų, dalyvaujančių remiamose schemose, skaičius (16.4 punktas)	0		

2014–2018 m. įgyvendinant priemonės M16 veiklos sritį 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ buvo gauta 16 paraiškų dėl EIP veiklos grupių galimybių studijų, 12 šių galimybių studijų patvirtintos, visos atrinktos 12 EIP veiklos grupių pateikė projektų paraiškas. 2018 m. buvo patvirtinti 7 nauji EIP veiklos grupių bendradarbiavimo projektai. Visi 2018 m. patvirtinti projektai bei 5 2017 m. patvirtinti projektai prisideda prie 2A tikslinės srities įgyvendinimo, t. y. ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymo. 7 iš šių 12 projektų jau yra įgyvendinti.

Įgyvendinant veiklos sritį 16.3, skirtą smulkių ūkių subjektų bendradarbiavimui, 2018 m. buvo patvirtinti 3 nauji projektai prisidedantys prie 2A TS. Taip pat buvo patvirtintas projektas prisidedantis prie 3A, pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo, TS ir prie 4P. Iš viso 2018 m. buvo užbaigti 4 projektai prisidedantys prie 2A TS.

Pagal veiklos sritį 16.4 „Parama trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu“ iki 2018 m. pabaigos nebuvo patvirtinta nei viena paraiška. Siekiant pagerinti šios veiklos srities įgyvendinimą, buvo supaprastinamos paramos gavimo taisyklės:

- galimybė tarpininkui būti pareiškėju;
- galimybė pareiškėjui skolintis ne tik iš finansinių institucijų, bet ir iš fizinių bei juridinių asmenų;
- galimybė taikyti išlaidų kompensavimo su avanso mokėjimu būdą;
- atsisakyta 15 proc. apribojimo statybų ir infrastruktūros gerinimo išlaidoms;
- papildyta naujomis išlaidų kategorijomis, t. y. fasavimo įrangos, gaminamų produktų apdorojimo ir (arba) perdirbimo ir paruošimo realizacijai įrangos, produktų etikečių kūrimo ir gaminimo;
- padidinta paramos suma nuo 90 tūkst. Eur iki 120 tūkst. Eur, kai projekte dalyvauja daugiau kaip 4 subjektai arba kai projekte dalyvauja tarpininkas ir ne mažiau kaip keturi subjektai. Kitais atvejais didžiausia paramos suma ne didesnė kaip 90 tūkst. Eur.

Dėl šių pakeitimų 2018 m. buvo patvirtintos dvi paraiškos, tačiau, kol kas, nėra užbaigtas nei vienas projektas. Patvirtintų projektų bendra vertė siekia 149 tūkst. Eur, o tai sudaro tik mažiau nei 5 proc. visos priemonei skirtos sumos. Todėl nepaisant pakeitimų, veiklos srities įgyvendinimas išlieka mažas.

Parama mokymosi visą gyvenimą skatinimui (1C tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 1C tikslinės srities įgyvendinimo turi prisidėti dvi priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“.

Iki 2018 m. pabaigos pagal abi priemones M01 ir M02, skirtas žinių perdavimui, informavimui ir konsultavimui, **pavirtintos paramos** dalis siekė 30 proc., o **išmokėtos** – 13 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos.

11 lentelė. 1C tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P1 „Skatinti žinių perteikimą ir inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse“							
1C TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur*	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.	
	T3. Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių skaičius (1C tikslinė sritis)	M01	5.850.734	1.746.060	18.995.817	9%	
	2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.					
	6.168	149.000	M02	1.226.274	1.226.274	4.588.235	27%

* Lentelėje pateikiami duomenys apie visą išmokėtą paramą, įskaitant nedeklaruotą EK, siekiant išlaikyti palyginamumą su praeitų metų stebėsenos ataskaitomis.

Siekiant skatinti mokymąsi visą gyvenimą (1C TS), numatytas **tikslo rodiklis** T3 „Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių skaičius“, kuris yra susietas su priemonės M01 produkto rodikliu „Mokymų dalyvių skaičius“.

12 lentelė. 1C tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
1C	T3. Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių skaičius (1C tikslinė sritis)	0	0	0	1.523	6.168	149.000

Iki 2018 m. pabaigos bendras mokymuose dalyvavusiųjų skaičius buvo 6.168, kas sudaro 4,1 proc. 2023 m. numatyto tikslo. Lyginant su 2017 m. pažangos ataskaitos duomenimis, mokymų dalyvių skaičius išaugo 4.645. Visgi bendras įgyvendinimo lygis išlieka itin mažas.

Prie 1C tikslinės srities prisidedančios priemonės M01 veiklos srities 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ **produkto rodiklių** pasiekimai pateikiami lentelėje žemiau.

13 lentelė. 1C tikslinės srities įgyvendinimas

M01	M01 TS 1C			
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O12. Mokymų dalyvių skaičius (1.1 punktas)	6.168	149.000	4,1%
Papildoma informacija				
M01	M01 TS 1C			
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje)	1.746.058		

programos, parodomoji veikla) (1.1punktas)			
O3. Paremtų veiksmų skaičius (1.1 punktas)	31		
O11. Mokymo dienų skaičius (1.1 punktas)	1.763		

Veiklos srities įgyvendinimo pažangą 2018 m. atspindi ne mokymų dalyvių skaičius, kuris išaugo beveik 4 kartus, bet labiau tai, kad įgyvendintas 31 projektas. 2017 m. pabaigoje buvo įgyvendinti tik 2 projektai. Taip pat reikšmingai išaugo mokymų dienų skaičius. 2014–2018 m. laikotarpiu mokymų dienų skaičius pagal šią veiklos sritį siekia 1.763 dieną, t. y. 1.598 dienomis daugiau nei buvo 2017 m. pabaigoje. Be to, taip stipriai išaugęs projektų skaičius ir mokymų dienų skaičius bei mažiau išaugęs mokymų dalyvių skaičius atskleidžia tai, kad pailgėjo vienam mokymų dalyviui tenkantis mokymų dienų skaičius bei sumažėjo mokymų grupės. Abu šie parametrai indikuoja, kad mokymų kokybė, lyginant su 2017 m. pagerėjo. Daugiausia mokymų buvo organizuota ūkių veiklos rezultatų gerinimui, modernizavimui bei restruktūrizavimui (prisidedanti prie 2A tikslinės srities įgyvendinimo) bei – agrarinės aplinkosaugos klausimams (prisidedanti prie 4 prioriteto įgyvendinimo).

1.3 2 PRIORITETAS. ŽEMĖS ŪKIO KONKURENCINGUMAS IR TVARUS MIŠKŲ VALDYMAS

Programos **antras prioritetas (P2)** yra skirtas ūkių perspektyvumui ir visų tipų **žemės ūkio veiklos konkurencingumui** visuose regionuose **didinti**, taip pat **inovacinėms ūkių technologijoms ir tvariam miškų valdymui skatinti**. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

- **2A:** visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų **ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui** sudarymas, visų pirma siekiant intensyviau dalyvauti rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą;
- **2B:** palankesnių sąlygų sudarymas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams **pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje** ir visų pirma kartų kaitos palengvinimui;
- **2C:** **miškininkystės ekonominės vertės didinimas ir miško plotų plėtra**.

2014–2018 m. iš viso buvo paremtos 3.379 žemės ūkio valdos, iš kurių 2.918 įgyvendino investicijų į ūkių restruktūrizavimą ir modernizavimą projektus, o 461 – jaunųjų ūkininkų įsikūrimo projektus. Taip pat buvo paremti 2.385 smulkūs ūkiai, siekiant jiems sudaryti sąlygas aktyviau dalyvauti rinkoje. Be to, buvo vykdomos investicijos į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą. Šioje srityje buvo įgyvendinti 161 žemės ūkio vandentvarkos projektai, kurių įgyvendinimui išmokėta 52,2 mln. Eur. Taip pat buvo įgyvendinti 14 projektų, dvigubai daugiau nei 2017 m., kurie skirti miškų infrastruktūrai gerinti, o jiems išmokėtos paramos suma siekė 1,1 mln. Eur. Pagal antrąjį prioritetą investicijos taip pat buvo skirtos ir miškininkystės technologijų diegimui bei miško produktų perdirbimui, rinkodarai. Šioje srityje iki 2018 m. pabaigos buvo įgyvendinti 49 projektai, kuriems išmokėtų lėšų suma sudarė daugiau nei 2,2 mln. Eur.

2014–2018 m. pagal antrąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 446 mln. Eur ir sudarė 73 proc. nuo visam programavimo laikotarpiui šio prioriteto įgyvendinimui skirtos lėšų sumos.⁴ Iki 2018 m. pabaigos pagal antrąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė 347 mln. Eur ir sudarė 57 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos, kuri lyginant su 2017 m. padidėjo 10 procentinių punktų. Tiek pat procentų prioritetui skirtos sumos sudarė ir Europos Komisijai deklaruotos lėšos.

---

⁴ 2014–2020 m. 2 prioriteto įgyvendinimui skirta 608.644.454 Eur.

Parama ūkių modernizavimui (2A tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 2A tikslinės srities, kuria siekiama gerinti ūkių ekonominės veiklos rezultatus ir sudaryti palankesnes sąlygas ūkių restruktūrizavimui bei modernizavimui (intensyvesniam dalyvavimui rinkoje bei žemės ūkio įvairinimui), įgyvendinimo turi prisidėti penkios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ bei 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ ir veiklos sritys 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ veiklos 4.3.1. „Parama žemės konsolidacijai“ ir 4.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“;
- M16 „Bendradarbiavimas“.

Iki 2018 m. pabaigos paramos **lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos** pagal visas 2A tikslinės srities priemones.

14 lentelė. 2A tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P2 „Didinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą“							
2A TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama	Išmokėta parama	Skirta parama	Įgyvendinimo lygis, proc.
				2014–2018 m., Eur	2014–2018 m., Eur	2014–2020 m., Eur	
	T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis (2A tikslinė sritis)		M01	3.295.343	833.901	5.948.293	14,0%
	2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M02	444.500	444.500	1.031.176	43,1%
	1,46%	2,56%	M04	365.649.007	303.107.142	473.600.620	64%
			M06	21.423.156	13.953.390	31.876.047	43,8%
			M16	4.161.020	1.335.791	12.378.426	10,8%

Pagal visas priemones patvirtinta parama siekė 395 mln. Eur ir sudarė 75 proc. visos šiai tikslinei sričiai skirtos paramos sumos. Ji buvo beveik 18 proc. didesnė nei 2017 m. pabaigoje patvirtinta parama.⁵ 2018 m. reikšmingai išaugo patvirtinta parama pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ – 2018 m. pabaigoje patvirtintos paramos suma siekė 444,5 tūkst. Eur, kai tuo tarpu 2017 m. pabaigoje ji siekė vos 7,6 tūkst. Eur. Šiai priemonei yra skiriama ir mažiausia paramos suma, tačiau lyginant su 2017 m., 2018 m. paramos įgyvendinimo lygis išaugo beveik 43 proc. p.⁶ Kaip ir 2017 m., daugiausiai paramos patvirtinta pagal priemonę M04 – patvirtintos paramos suma siekė 365,6 mln. Eur, o tai sudarė netgi 93 procentus visoms priemonėms patvirtintos paramos sumos per ataskaitinį laikotarpį.

⁵ 2017 m. pabaigoje patvirtintos paramos suma siekė 335.119.857 Eur.

⁶ 2017 m. įgyvendinimo lygis siekė 0,44 proc.

Išmokėta parama siekė beveik 320 mln. Eur, o tai sudarė 61 proc. šiai tikslinei sričiai Programoje skirtos paramos. Daugiausia paramos buvo išmokėta pagal priemonę M04 (303 mln. Eur) ir ji siekė 64 proc. skirtos paramos (nuo praėjusių metų įgyvendinimo lygis išaugo 14 procentinių punktų). Ši priemonė pasiekė ir didžiausią įgyvendinimo lygį – 64 proc. Mažiausią įgyvendinimo lygį pagal išmokėtą paramą pasiekė M01 (14 proc.) ir M16 „Bendradarbiavimas“ (10,8 proc.) priemonės.

Ūkių modernizavimo (2A TS) mastui atspindėti vadovaujamosi **tikslo rodikliu** T4 „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis“, kuris susietas su priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ produkto rodikliu „Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius“.

15 lentelė. 2A tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
2A	T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis (2A tikslinė sritis)	0%	0%	0,60%	1,07%	1,46%	2,56%

2014–2018 m. iš viso buvo modernizuotos 2.918 žemės ūkio valdos, t. y. šių valdų modernizavimo paramos projektai buvo baigti įgyvendinti. Remiantis Programoje nurodyta su kontekstu susijusio rodiklio reikšme, iš viso Lietuvoje buvo užregistruotos 199.910 žemės ūkio valdos, todėl iki 2018 m. pabaigos paramą gavusių valdų procentinė dalis sudarė 1,46 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų. 2014–2018 m. buvo pasiekta 57,02 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės – lyginant su 2017 m., rodiklis paaugo beveik 16 proc. p. Reikia atkreipti dėmesį, kad 2014–2018 m. papildomai paramą investicijoms į ūkių restruktūrizavimą gavo 706 smulkieji ūkiai (įgyvendinti verslo planai) pagal M06 priemonės veiklos sritį 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“, kurie nėra įskaičiuojami į tikslo rodiklio pasiekimą.

Atskirų priemonių, prisidedančių prie 2A tikslinės srities, **produkto rodiklių** pasiekimai pateikiami lentelėje žemiau.

16 lentelė. 2A tikslinės srities įgyvendinimas

M01	M01 TS 2A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)	834.049	5.948.293	14%
M01	M01 TS 2A			
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O12. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Mokymų dalyvių skaičius	563	32.200	1,7%
M02	M02 TS 2A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (Eur) (2.1–2.3 punktai)	444.500	1.031.176	43,1%
M02	M02 TS 2A			
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Visos viešosios išlaidos, skirtos mokymui / įgūdžių įgijimu	256.158	1.517.647	16,9%

	O13. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	1.126	750	150,1%
M04	M04 TS 2A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (Eur)	303.479.070	473.600.621	64%
	M04 TS 2A			
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O4. Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius (4.1 punktas)	2.918	5.110	57,1%
	O1. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (4.1 punktas)	250.196.942	383.365.108	65,3%
	O1. Visos viešosios išlaidos investicijoms į infrastruktūrą (Eur) (4.3 punktas)	52.173.959	90.235.513	57,8%
	O2. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (Eur)*	554.440.004	878.687.227	63,1%
M06	M06 TS 2A (įskaitant tęstinius išsipareigojimus)			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (Eur)	13.953.389	31.876.047	43,8%
	M06 TS 2A (įskaitant tęstinius išsipareigojimus)			
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių smulkiems ūkiams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.3 punktas)	2.385	3.780	63,1%
	O2. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų) (tik 2014–2020 m. projektams)	14.532.066	31.876.047	45,6%
M16	M16 TS 2A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (16.1–16.9 punktai)	1.335.791	12.378.426	10,8%
Papildoma informacija				
M01	M01 TS 2A			
	O3. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (1.1 punktas)	9		
	O11. Mokymų dienų skaičius (1.1 punktas)	74		
M02	M02 TS 2A			
	O3. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (2.1 punktas)	1.126		
M04	M04 TS 2A			
	O3. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (4.1 punktas)	3.196		
	O3. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)	223		
M06	M06 TS 2A			
	O3 Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius	2.394		

2014–2018 m. laikotarpiu pagal priemonės M01 veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ buvo įgyvendinti 9 veiksmai (projektai), iš jų 8 – per 2018 m. Įgyvendinant šiuos veiksmus buvo vedami mokymai, kuriems skirtų dienų skaičius išaugo iki 74, tuo tarpu 2017 m. mokymų trukmė siekė 20

dienų. Dalyvių skaičius nuo 203 išaugo iki 563. Lyginant su Programoje numatytais tikslais, šios priemonės produkto rodiklių įgyvendinimo lygis yra labai mažas, tačiau matoma lėta, bet teigiama augimo tendencija. Pažangą ateinančiais metais leidžia prognozuoti ir duomenys apie patvirtintas priemonės paraiškas ir joms skirtą paramą: iš viso buvo patvirtinti 25 projektai (veiksmi), kuriems skirtų viešųjų išlaidų suma siekia 34 proc. visam laikotarpiui Programoje priemonei skirtos paramos. Reikia pabrėžti, kad projektai turi būti įgyvendinti per 2 metus.

2017 m. pirmą kartą buvo patvirtinta ir išmokėta parama pagal M02 priemonę ir iki 2018 m. pabaigos produkto rodiklio įgyvendinimo lygis labai išaugo, pasiekdamas 150 proc. numatyto tikslo, nes konsultavimo paslaugomis pasinaudojo net 1.126 paramos gavėjai. Atitinkamai padidėjo ir viešosios išlaidos – nuo 7,623 tūkst. Eur iki 444,5 tūkst. Eur. Prie 2A tikslinės srities pasiekimų išaugimo turėjo prisidėti ir 2018 m. peržiūrėtas teikiamų konsultacijų ir jų temų priskyrimas tikslinėms sritims,⁷ kuris buvo atliktas dėl to, jog daugelis konsultacijų buvo nurodomos kaip prisidedančios prie 4 prioriteto įgyvendinimo, nors apėmė ir 2A tikslinės srities įgyvendinimo (konkurencingumo stiprinimo) klausimus (pvz., konsultacijos dėl teisės aktų nustatytų žemės ūkio veiklos valdymo reikalavimų).

Pastebimai didesni pasiekimai įgyvendinant M04 ir M06 priemonių rodiklius. Iki 2018 m. pabaigos pagal M04 priemonės veiklos sritį 4.1 projektus įgyvendinti 2.918 žemės ūkio valdos (rodiklio įgyvendinimo lygis siekia 57 proc.). Remiantis Nacionalinės mokėjimų agentūros (toliau – NMA) duomenimis, beveik visų pastarųjų metų projektų paraiškose buvo nurodyta, kad juose diegiamos inovacijos. Daugiausia lėšų buvo skirta naujos žemės ūkio technikos ir įrangos įsigijimui bei naujiems technologiniams įrenginiams. Augalininkystės sektoriaus projektuose išsilyjama technika daugiausia apėmė frontinius krautuvus, javų kombainus, sėjamašias, trąšų barstytuvus, traktorius, purkštuvus; investicijos į naujus technologinius įrenginius daugiausiai buvo skirtos grūdų sandėliavimo įrangai, grūdų džiovykloms. Gyvulininkystės projektuose investicijos į įrangą ir techniką apėmė naujų traktorių, frontaliųjų krautuvų, grėblių įsigijimą; taip pat išsilyjama mėšlo šalinimo įranga, pieno aušintuvai, investuojama į statybą, rekonstravimą bei kapitalinį remontą (pavyzdžiui, fermų statybą), N, O ir SL kategorijų transporto priemonių įsigijimą. Uogininkystės sektoriaus projektais išsilyjami traktoriai, žoliapjovės, šienapjovės, o taip pat buvo investuota į sodmenis ir sodinimo darbus ir kitas sritis (statybą, rekonstravimą ir pan.). Daržininkystės sektoriuje taip pat daugiausiai investicijų skirta žemės ūkio technikai (bulvių kasimo kombainams, bulvių rūšiuotuvams, pakabinamiems apverčiamiems plūgams, krautuvams, lapų pjovėjams ir kt.); taip pat buvo investuota į naujus technologinius įrenginius (pvz., pirktos morkų plovimo mašinos). Sodininkystės sektoriaus projektuose investicijos buvo skirtos sodo purkštuvams, skirtingų paskirčių traktoriams, sodo žoliapjovėms įsigyti, sodmenims (išsilyta lazdynų, obelių, kriaušių sodinukų) ir jų sodinimo darbams (paslaugoms). Didelę dalį asmenų, gavusių paramą, sudarė vyrai (71 proc.). Net 67 proc. vyrų ūkininkų sudarė ūkininkai, kurie buvo jaunesni nei 40 metų. Viešosios išlaidos ūkių modernizavimo projektams sudarė 250 mln. Eur (įgyvendinimo lygis siekia 65,3 proc.).

2014–2018 m. pagal M04 priemonę (veiklos sritį 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“) buvo įgyvendinami 3 projektai. Visi iki 2018 m. pabaigos jau buvo užbaigti.

2014–2018 m. pagal M04 priemonę (veiklos sritį 4.3 „Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą“) taip pat buvo įgyvendinami 223 veiksmi.⁸ Didžioji dalis projektų buvo skirti žemės ūkio vandentvarkos (įgyvendinti 161), likę – žemės konsolidacijos gerinimui. Viešosios išlaidos investicijoms į šiuos infrastruktūrinius projektus sudarė daugiau nei 52,2 mln. Eur. Paminėtina, kad parama

⁷ ŽŪM informacija.

⁸ 223 projektai patvirtinti bei šiems buvo išmokėta parama, 161 projektai buvo užbaigti (pagal 2014–2020 m. taisykles).

žemės ūkio vandentvarkai (pavyzdžiui, lauko drenažo inžinerinės infrastruktūros atnaujinimui, lauko drenažo sistemų pritaikymui joms keliamiems aplinkosauginiams reikalavimams ir kt.) buvo viena populiariausių paramos priemonių 2007–2013 m. ir tokia išliko 2014–2020 m. bei 2018 m.

Įgyvendinant M04 priemonės projektus, be viešosios paramos taip pat buvo investuojamos ir privačios lėšos – bendra investuotų lėšų suma siekė 554 mln. Eur ir ji yra 1,83 karto didesnė nei viešųjų lėšų suma⁹ (tai rodo, kad investuotas 1 Eur paramos tiesiogiai pritraukė 0,83 Eur privačių investicijų).

2014–2018 m. parama pagal 2014–2020 m. priemonės M06 veiklos sritį 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“ buvo patvirtinta 1.204 smulkiesiems ūkiams, iš jų 706 projektus įgyvendino. Lyginant su 2017 m. (kuomet paramą gavusių ūkių skaičius siekė 291), pasiekimas reikšmingai išaugo. Smulkus ūkis gali turėti kelias valdas, todėl bendras paremtų projektų skaičius (pagal naujus ir tęstinius įsipareigojimus) siekė 2.385 ir bendras pasiekimo lygis siekė 63 proc., iš jų naujai buvo paremtos 707 valdos. Baigtiems įgyvendinti smulkių ūkių projektams išmokėtos viešosios išlaidos siekė 13,95 mln. Eur paramos (pasiekimo lygis – beveik 44 proc.), iš kurių 10,37 mln. Eur buvo skirta pagal 2014–2020 m. KPP paramą gavusiems smulkiems ūkiams, o 3,58 mln. Eur – tęstiniams 2007–2013 m. įsipareigojimams pagal priemonę „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“ vykdyti. Viešųjų išlaidų dalis iki 2018 m. pabaigos pasiekė 43,8 proc. įgyvendinimo lygį. Bendra investicijų suma siekė 14,5 mln. Eur, o tai 3 kartus daugiau nei 2017 m. Tai rodo, kad nepaisant to, kad parama smulkiems ūkiams teikiama kaip išmoka (15 tūkst. Eur), paramos gavėjai prie projektų įgyvendinimo šiek tiek prisidėjo ir nuosavomis lėšomis (bendra investicijų suma buvo 4 proc. didesnė nei viešosios išlaidos paramos pagal 2014–2020 m. KPP gavėjams).

Pagal M16 priemonę 2018 m. buvo įgyvendinti 5 projektai, o 2014–2018 m. buvo patvirtinta ir įgyvendinama 14 projektų – 7 projektai, kuriais kuriamos EIP veiklos grupės ir vystoma jų veikla, ir 7 projektai, kuriais skatinamas smulkių ūkių bendradarbiavimas. Jiems patvirtintų viešųjų lėšų suma sudarė 10,8 proc. skirtos paramos.

17 lentelė. 2A tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2018 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	S003. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, dalis pagal ūkio valdytojo amžių – iki 40 metų amžiaus (imtinai), proc. (M04.1)	57,8	40	144,5%
	S02.5. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – augalininkystės ūkių (M04.1)	1.397	2.044	68,3%
	S02.4. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – daržininkystės ūkių (M04.1)	83	76	106,2%
	S02.1. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – gyvulininkystės ūkių (M04.1)	1.391	2.913	47,8%
	S02.2. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – sodininkystės ūkių (M04.1)	20	51	39,2%
	S02.3. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – uogininkystės ūkių (M04.1)	53	26	203,8%
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama	S005. Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių dalis pagal ūkio valdytojo amžių – iki 40 metų (imtinai), proc. (M06.3)	58,5	40	146,3%
	S004.5. Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius – augalininkystės ūkių (M06.3)	221	1.680	13,2%

⁹ Visos viešosios lėšos M04 priemonės projektams, prisidedantiems prie 2A TS, siekė 303.107.142 Eur.

smulkiems ūkiams“	SO04.4. Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius – daržininkystės ūkių (M06.3)	33	70	47,1%
	SO04.1. Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius – gyvulininkystės ūkių (M06.3)	224+168 (mixed)	1.900	20,6 %
	SO04.2. Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius – sodininkystės ūkių (M06.3)	7	50	0,14%
	SO04.3. Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius – uogininkystės ūkių (M06.3)	45	80	56,2%

Remiantis specifinių rodiklių pasiekimais galima teigti, kad iki 2018 m. pabaigos jaunųjų ūkininkų, pasinaudojusių parama investicijoms į žemės ūkio valdas ir investicijoms verslui pradėti, dalis buvo didesnė nei planuota programoje – sudarė 57,8 proc. ir 58,5 proc. šių veiklos sričių paramos gavėjų, kai planuota, kad jų dalis sieks mažiau nei pusę (40 proc.). Vertinant paramos gavėjų pasiskirstymą pagal sektorius, matyti, kad mažesniu mastu nei planuota įgyvendinami gyvulininkystės bei sodininkystės sektoriaus, o priemonėje 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“ – taip pat ir augalininkystės, sodininkystės ir uogininkystės ūkių investiciniai projektai.

Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui (2B tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 2B tikslinės srities, kuria siekiama sudaryti palankesnes sąlygas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir palengvinti kartų kaitą, įgyvendinimo turi prisidėti trys priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“.

Iki 2018 m. pabaigos paramos **lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos** pagal visas tris prie 2B tikslinės srities prisidedančias priemones.

18 lentelė. 2B tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P2 „Didinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą“						
	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
2B TS	T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis (2B tikslinė sritis)	M01	161.436	68.450	798.529	8,6%
	2014–2018m. pasiekimas	M02	143.020	143.020	488.235	29,3%
	0,23%	M06	45.001.212	23.722.228	64.705.882	36,7%
	Tikslas 2023 m.					
	0,70%					

Patvirtintos paramos suma siekė 45 mln. Eur ir tai sudarė 68,7 proc. šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos. Pagal priemonių M01 ir M02 veiklos sritis, prisidedančias prie 2B tikslinės srities, patvirtintos paramos suma siekė daugiau nei penktadalį joms skirtos paramos. Didžiausia paramos suma (45 mln. Eur) buvo patvirtinta pagal priemonės M06 veiklos sritį „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“. Šios veiklos srities patvirtintos paramos suma siekia 69,5 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos sumos. Pagal šią veiklos sritį išmokėta paramos suma siekia 23,7 mln. Eur ir sudaro 36,7 proc. viso programavimo laikotarpiui skirto finansavimo.

Siekiant atspindėti paramos jauniems ūkininkams įgyvendinimą, 2B tikslinei sričiai buvo numatytas **tikslo rodiklis** T5 „Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis (2B tikslinė sritis)“ ir jis susietas su priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ produkto rodikliu „Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jauniems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius“.

19 lentelė. 2B tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
2B	T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis (2B tikslinė sritis)	0%	0%	0,02%	0,13%	0,23%	0,70%

2014–2018 m. jaunųjų ūkininkų, gavusių paramą verslui pradėti ir jau įgyvendinusių projektus, skaičius siekė 461. Remiantis Programoje nurodyta su kontekstu susijusio rodiklio reikšme, iš viso Lietuvoje buvo užregistruotos 199.910 žemės ūkio valdos. Taigi, 2018 m. žemės ūkio valdų, gavusių jauniems ūkininkams skirtų investicijų, procentinė dalis sudarė 0,23 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų, o tai reiškia, jog 2014–2018 m. periodu buvo pasiekta 32,86 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės.

Atskirų priemonių, prisidedančių prie 2B tikslinės srities, **produkto rodiklių** pasiekimai pateikiami 20 lentelėje žemiau.

20 lentelė. 2B tikslinės srities įgyvendinimas

M01	M01 TS 2B			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)	68.450	798.529	9%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	012. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Mokymų dalyvių skaičius	420	16.900	2,5%
M02	M02 TS 2B			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	143.020	488.235	29,3%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	013. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	432	345	125,2%
M06	M06 TS 2B			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	23.722.228	64.705.882	36,7%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	04. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jauniems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktas)	461	1.390	33,2%
02. Bendra investicijų suma (EUR) (viešųjų ir privačiųjų)	25.623.905	64.705.882	39,6%	
Papildoma informacija				
M01	M01 TS 2B			
	03. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (1.1 veikla)	4		
M02	M02 TS 2B			
	03. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (2.1 punktas)	432		
M06	M06 TS 2B			
	03. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius	432		
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur) (6.1 punktas)	23.722.228		

M01 priemonės veiklos sričiai 1.1 buvo patvirtinta 161.436 Eur parama, kuri šiuo metu yra naudojama įgyvendinant 4 profesinių mokymų jauniems ūkininkams projektus. Pagal priemonę M02 patvirtintą paramą (kuri siekia 29,3 proc. tikslo) konsultavimo paslaugomis jau pasinaudojo 432 jaunieji ūkininkai, kas lėmė Programoje numatyto įgyvendinimo lygio tikslo pasiekimą (125,2 proc.), kuris nuo 2017 m. nekito.

Kaip minėta anksčiau, investicinę paramą verslui pradėti pagal priemonę M06 gavo 461 jaunas ūkininkas. 302 paramą gavusių valdų priklausė vyrams, o 159 – moterims. Visos viešosios išlaidos įgyvendintiems

projektams siekė 23,7 mln. Eur, o bendrosios investicijos buvo 8 proc. didesnės ir siekė 25,6 mln. Eur. Didesnės bendrosios investicijos rodo, kad dalis jaunųjų ūkininkų prie projektų įgyvendinimo prisidėjo ir nuosavomis lėšomis, nepaisant to, kad jaunųjų ūkininkų įsikūrimo projektui įgyvendinti mokama vienodo dydžio išmoka (40 tūkst. Eur). Įgyvendinant projektus pastaraisiais metais jaunieji ūkininkai investavo į naujos žemės ūkio technikos (pvz. frontaliųjų krautuvų, kultivatorių, purkštuvų) įsigijimą, ūkinių gyvūnų (mėsinių galvijų, danielių, avių, telyčių) įsigijimą, daugiamečių augalų (braškių daigų, aviečių, šaltalankių sodinukų ir t.t.) įsigijimą, taip pat investuota į infrastruktūros kūrimą ir statybą (aptvarų įrengimą, angarų statybas ir t.t.)

Pagal 2B tikslinę sritį buvo numatyti penki specifiniai Programos rodikliai, matuojantys paramą pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ gavusių ūkių skaičių pagal sektorius (augalininkystės, daržininkystės, gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės).

21 lentelė. 2B tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2018 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“	SO06.5. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – augalininkystės ūkių (M06.1)	39	556	7,0%
	SO06.4. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – daržininkystės ūkių (M06.1)	41	17	241,2%
	SO06.1. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – gyvulininkystės ūkių (M06.1)	317+34 (mixed)	792	44,3%
	SO06.2. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – sodininkystės ūkių (M06.1)	6	11	54,5%
	SO06.3. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – uogininkystės ūkių (M06.1)	24	14	171,4%

Iki 2017 m. pabaigos iš visų paramą gavusių ūkių net 76 proc. ūkių sudarė gyvulininkystės ūkiai. Vertinant pagal specifiniams rodikliams numatytą tikslų įgyvendinimo lygį, geriausi pasiekimai stebimi daržininkystės ir uogininkystės sektoriuose (numatyta siektina reikšmė buvo visiškai įgyvendinta), o mažiausiu mastu skaičiaus rodiklis įgyvendintas paramą gavusių ūkių augalininkystės sektoriuje – paramą gavo 39 ūkiai (arba 7 proc. numatyto tikslo), tačiau nuo 2017 m. tikslo įgyvendinimo link pasistūmėta 6 procentiniais punktais.

Miškininkystės ekonominės vertės didinimas (2C+ tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 2C+ tikslinės srities, kuria siekiama didinti miškininkystės ekonominę vertę ir skatinti miško plotų plėtrą, įgyvendinimo prisideda keturios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ veikla 4.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“.¹⁰

Iki 2018 m. pabaigos paramos **lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos** pagal visas prie 2C+ tikslinės srities prisidedančias priemones.

22 lentelė. 2C+ tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P2 „Didinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą“							
2C TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama	Išmokėta parama	Skirta parama	Įgyvendinimo lygis, proc.
	2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.		2014–2018 m., Eur	2014–2018 m., Eur	2014–2020 m., Eur	
	Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (2C tikslinė sritis)		M01	241.593	60.237	1.003.936	6,0%
	51	100	M02	146.417	146.417	298.235	49,1%
			M04	1.654.223	1.124.969	4.224.387	26,6%
			M08	3.702.882	2.154.034	11.584.801	18,6%

Pagal 2C+ tikslinę sritį iš viso buvo patvirtinta 5,72 mln. Eur suma ir sudarė 33,5 proc. visos šiai tikslinei sričiai Programoje skirtos paramos. Lyginant su kitomis 2 prioriteto tikslinėmis sritimis, tai yra reikšmingai mažiau. Pagal priemonės M01 veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ buvo patvirtinta 241,5 tūkst. Eur suma, o tai sudarė 26,1 proc. Programoje skirtos paramos. Tuo tarpu paraiškos priemonei M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo“ iki 2018 m. pabaigos patvirtintos paramos suma siekė jau daugiau kaip 49 proc. Programoje skirtos paramos. Priemonės M04 veiklai 4.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“ ir priemonės M08 veiklos sričiai 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“ patvirtintos paramos dalis nuo Programoje skirtos atitinkamai siekė 39 proc. ir 32 proc.

Pagal 2C+ tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 3,5 mln. Eur ir sudarė 20 proc. visam programavimo laikotarpiui šiai tikslinei sričiai skirtos finansavimo. Nors išmokėtos paramos dalis yra mažesnė nei kitose 2 prioriteto tikslinėse srityse bei mažesnė nei Programos finansinio įgyvendinimo vidurkis (kuris siekia 38 proc.), tačiau lyginant su 2017 m. duomenimis, išmokėtos paramos suma padidėjo beveik 9 procentiniais punktais, o tai rodo pažangą. Per 2018 m. priemonėms M01 ir M02 išmokėta parama, lyginant su 2017 m., kuomet pirmą kartą buvo išmokėta parama pagal minėtas priemones, reikšmingai paaugo tik pagal priemonę M02 - 27,9 proc. Tuo tarpu finansinio įgyvendinimo lygis pagal M04 ir M08 priemones išaugo po atitinkamai 16 proc. p. ir 5,4 proc. p.

¹⁰ Paminėtina, kad visos M08 priemonės 8.6 veiklos sričiai numatytos lėšos yra numatytos kaip tiesiogiai prisidedančios būtent prie 2C tikslinės srities.

2C+ tikslinei sričiai numatytas **tikslo rodiklis** „Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus“.

23 lentelė. 2C+ tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
2C	Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (2C tikslinė sritis)	0	0	12	35	51	100

Iki 2018 m. pabaigos buvo sukurta 51 nauja darbo vieta ir rodiklio įgyvendinimo lygis siekė 51 proc. Visos šios darbo vietos buvo sukurtos įgyvendinus miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro technologijų diegimui skirtus projektus pagal 8.6 veiklos sritį.

Atskirų priemonių, prisidedančių prie 2C+ tikslinės srities, **produkto rodiklių** pasiekimai pateikiami lentelėje žemiau.

24 lentelė. 2C+ tikslinės srities įgyvendinimas

M01	M01 TS 2C				
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)		2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)		53.176	1.003.936	5,3%
	Produkto rodikliai		2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	012. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Mokymų dalyvių skaičius		410	11.900	3,4%
	02. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Visos viešosios išlaidos, skirtos mokymui / įgūdžių įgijimui		53.176	560.294	9,5%
M02	M02 TS 2C				
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)		2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)		146.417	298.235	49,1%
	Produkto rodikliai		2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	013. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)		156	210	74,3%
M04	M04 TS 2C				
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)		2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)		1.124.969	4.224.387	26,6%
	Produkto rodikliai		2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	02. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų)		1.704.425	5.280.483	32,3%
M08	M08 TS 2C				
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)		2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (8.6 punktas)		2.154.034	11.584.801	18,6%
Papildoma informacija					
M04	M04 TS 2C				
	03. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)		15		
M08	M08 TS 2C				
	03. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (8.6 punktas)		49		
	02. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų)		6.391.710		

2014–2018 m. laikotarpiu pagal priemonės M01 veiklos sritį 1.1 buvo užbaigtas 1 projektas, skirtas profesiniam mokymui miškininkystės srityje, kuriam skirta 53 tūkst. Eur parama (suma siekia 9,4 proc.

tikslo). Parama patvirtinta 3 projektams įgyvendinti, kuriems skirta 241 tūkst. Eur (suma siekia 43,1 proc. tikslo), o tai rodo augimo tendenciją. Pagal priemonę M02 užbaigtų projektų dar nebuvo, tačiau tam tikra pažanga jau pasiekta: konsultavimo paslaugomis pagal 2.1 veiklos sritį jau pasinaudojo 156 miško valdytojai. Tai siekia 74,3 proc. konsultuojamų paramos gavėjų skaičiaus rodiklio tikslo. Tačiau šie projektai dar neįgyvendinti ir laikotarpis, per kurį galima panaudoti patvirtintą paramą, dar nesibaigęs.

Daugiausia 2C+ tikslinės srities viešųjų išlaidų – 2,2 mln. Eur – skirta M08 priemonės 8.6 veiklos srities projektams. Panaudojant šias lėšas 2014–2018 m. buvo įgyvendinti 49 projektai, kuriuose diegtos miškininkystės technologijos ir kuriais prisidėta prie miškų ūkio modernizavimo bei ekonominės vertės didinimo, medynų rekonstrukcijos, biokuro gamybos, panaudojant miško kirtimo atliekas. Bendra projektais įgyvendintų investicijų suma siekė net 6,4 mln. Eur – 3 kartus didesnė nei viešosios išlaidos. Reikia atkreipti dėmesį, siekiant padidinti veiklos populiarumą, 2017 m. atlikti Programos pakeitimai, padidinant maksimalios paramos projektui ribą, nes parama sudarydavo per mažą procentinę dalį projekto vertės, todėl nebuvo patrauklu investuoti, taip pat ribojimas didino administracinę naštą tiek pareiškėjams, tiek administruojančioms institucijoms. 2018 m. investicijų suma buvo beveik 1,5 karto didesnė nei 2017 m., o tai rodo, kad dėl pataisų šios priemonės veiklos sričių projektai tapo patrauklesni investuoti.

Iki 2018 m. pabaigos taip pat įgyvendinama 15 miškų infrastruktūros gerinimo projektų pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.3, kurie buvo skirti miško kelių įrengimui ir rekonstrukcijai, taip pat su miško keliais susijusių įrenginių ar statinių įrengimui (pavyzdžiui, griovių, pralaidų, nuovažų, tiltų statybai ir pan.). Projektams skirta 1.1 mln. Eur paramos, o bendra investicijų suma siekė 1.7 mln. Eur (32,3 proc. tikslo).

Specifinių Programos rodiklių pagal šią tikslinę sritį nebuvo numatyta.

1.4 3 PRIORITETAS. MAISTO TIEKIMO GRANDINIŲ ORGANIZAVIMO SKATINIMAS

Programos **trečias prioritetas (P3)** yra skirtas **maisto grandinės organizavimo skatinimui**, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje. Šį prioritetą sudaro dvi tikslinės sritys:

- **3A:** pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į **žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę**, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant **trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes** ir tarpšakines organizacijas;
- **3B: ūkių rizikos prevencijos** ir valdymo rėmimas.

2014–2018 m. parama buvo išmokėta šioms prie 3A tikslinės srities prisidedančioms veikloms: žinių perdavimui ir informavimui, konsultavimo paslaugoms, ūkininkų dalyvavimui žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemose ir su tuo susijusių patiriamų išlaidų kompensavimui, taip pat ūkių modernizavimui, žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai ir plėtrai, siekiant aukštesnės produktų kokybės. Buvo užbaigti 34 projektai, kuriems skirta parama investicijoms žemės ūkio valdose bei investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą. Svarbu paminėti, kad 2018 m. pagal 3A tikslinę sritį paramos lėšos buvo išmokėtos 241 žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų dalyviui: 162 dalyviams pagal tęstinius 2007–2013 m. KPP įsipareigojimus ir 79 pateikusiems naujas paraiškas pagal 2014–2020 m. KPP.

2018 m. įgyvendinant 3B tikslinę sritį, skirtą paskatinti žemės ūkio valdų dalyvavimą rizikos valdymo sistemose, patvirtinta ir išmokėta daugiau kaip 3,1 mln. Eur paramos, kurią gavo 582 ūkiai (1,4 karto daugiau nei 2017 m.), paramos lėšomis kompensuota sumokėtų draudimo įmokų dalis.

2014–2018 m. pagal trečiąjį prioritetą visų patvirtintų lėšų suma siekė 53,5 mln. Eur ir sudarė beveik 32 proc. nuo visam Programos laikotarpiui šio prioriteto įgyvendinimui skirtos lėšų sumos.¹¹ Išmokėtos paramos suma siekė 34 mln. Eur ir sudarė beveik 21 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Beveik visos išmokėtos lėšos iki 2018 m. pabaigos buvo deklaruotos Europos Komisijai.

---

¹¹ 2014–2020 m. 3 prioriteto įgyvendinimui skirta 163.519.068 Eur.

Žemės ūkio produktų perdirbimas, kokybės sistemos, trumpos maisto tiekimo grandinės, gamintojų grupės (3A tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 3A tikslinės srities, kuria siekiama didinti pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumą geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę (taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas), įgyvendinimo prisideda šešios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“;
- M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“;
- M16 „Bendradarbiavimas“.

Iki 2018 m. pabaigos **parama buvo nepatvirtinta priemonei M09**, o išmokėta 4 iš 6 priemonių prisidedančių prie 3A tikslinės srities.

25 lentelė. 3A tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P3 „Skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“							
3A TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama	Išmokėta parama	Skirta parama	Įgyvendinimo lygis, proc.
	2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.		2014–2018 m., Eur	2014–2018 m. Eur	2014–2020 m. Eur	
	T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis (3A tikslinė sritis)		M01	445.772	128.471	5.267.132	2,4%
	0,12%	0,30%	M02	1.706	1.706	188.235	0,9%
			M03	811.823	811.823	4.224.706	19%
			M04	48.847.919	30.677,868	126.734.494	24%
			M09	0	0	1.788.829	0%
			M16	239.388	0	7.584.798	0%

Pagal visas priemones patvirtinta parama siekė 50 mln. Eur ir sudarė kiek daugiau nei 34,5 proc. visos šiai tikslinei sričiai skirtos paramos sumos. Ji buvo tik 3 proc. didesnė nei 2017 m. pabaigoje patvirtinta parama, taigi iš esmės pažanga pagal 3A tikslinę sritį yra ribota¹².

Didžiausią patvirtintos paramos dalį (net 97 proc.) sudarė parama, skirta priemonei M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ 4.1 ir 4.2 veiklos sritims. Šioms priemonėms buvo patvirtinti 48,8 mln. Eur, tačiau suma lyginant su 2017 m. paaugo nedaug (tik 1 proc.). Priemonei M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ patvirtinta parama siekė 811 tūkst. Eur ir padidėjo daugiau nei 273 tūkst. nuo 2017 m. pabaigos. Šįmet pirmą kartą patvirtinta 239 tūkst. Eur parama pagal priemonę M16 „Bendradarbiavimas“, o tai sudarė 3,2 proc. priemonei skirtos sumos. Kaip ir 2017 m., mažiausia paramos suma buvo patvirtinta

¹² 2017 m. pabaigoje Patvirtintos paramos suma siekė 49.047.720 Eur.

pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, kurios finansinio įgyvendinimo rodiklio, kaip ir priemonės M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, pažanga buvo labai nedidelė. Be to, M02 priemonei 2018 m. daugiau nei per pus buvo sumažintas 2014–2020 m. skirtas finansavimas.

2014–2018 m. išmokėta parama siekė 31 mln. Eur, o tai sudarė 21 proc. šiai tikslinei sričiai Programoje skirto finansavimo. Didžiausia suma išmokėta investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir plėtrą, t. y. priemonei M04. Pagal priemonę buvo išmokėti 30 mln. Eur, o įgyvendinimo lygis siekė 24 proc. (palyginimui, 2017 m. pabaigoje įgyvendinimo lygis buvo 14,9 proc.).

181 tūkst. Eur išmokėti pirmą kartą kokybės sistemose dalyvaujantiems pareiškėjams, o beveik 630 tūkst. Eur – vykdant tęstinius įsipareigojimus pagal 2007–2013 m. KPP. Mažiausiu mastu iš 4 pradėtų priemonių įgyvendintos „minkštosios priemonės“ – mokymų ir informavimo bei konsultavimo priemonės M01 ir M02. Joms išmokėtų lėšų suma nesiekė net 2,4 proc. nuo skirtos paramos.

Pagal Žemės ūkio ministerijos (toliau – ŽŪM) pateiktą informaciją, 2018 m. šios veiklos įgyvendinimas vyko sklandžiai, sulaukta susidomėjimo dėl palankesnių paramos teikimo sąlygų: padidinta paramos suma (iki 15 tūkst. Eur) ir paramą galinčios gauti miško valdos plotas (iki 20 ha), taip pat nustatytos paprastesnės skolinimosi sąlygos, įtraukta naujų išlaidų kategorijų ir kt. Įgyvendinant M16 priemonę, iš viso buvo patvirtinti 3 projektai, didžioji dalis paramos buvo skirta dviems projektams pagal veiklos sritį 16.4. ir vienas pagal 16.3. veiklos sritį. Iki 2018 m. pabaigos vis dar nebuvo jokių pasiekimų pagal M09 priemonę. Pagrindine sunkaus priemonių įgyvendinimo priežastimi galima įvardinti žemės ūkio subjektų nenorą kooperuotis, dažniausiai ryžtamasi bendradarbiavimui tik su šeimos nariais.

Siekiant skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą (3A TS), numatytas **tikslo rodiklis T6** „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemonės M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ produkto rodikliu „Remiamų ūkių skaičius“, priemonės M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ produkto rodikliu „Valdų, dalyvaujančių remiamose gamintojų grupėse, skaičius“ bei priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ produkto rodikliu „Žemės valdų, dalyvaujančių teikimo grandinės dalyvių bendradarbiavimo/vietos veiklos skatinimo programose, skaičius“.

26 lentelė. 3A tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
3A	T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis (3A tikslinė sritis)	0%	0%	0,08%	0,1%	0,12%	0,30%

Iki 2018 m. pabaigos buvo paremta 241 žemės ūkio valda, dalyvaujanti kokybės sistemose, o tai sudarė 0,12 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų skaičiaus (remiantis Programoje nurodyta su kontekstu susijusio rodiklio reikšme¹³). Iki 2018 m. buvo pasiekta 40 proc. šio tikslo rodiklio.

Atskirų priemonių, prisidedančių prie 3A tikslinės srities, **produkto rodiklių** pasiekimai pateikiami 27 lentelėje žemiau.

¹³ Remiantis Programa, iš viso Lietuvoje 2013 m. buvo užregistruotos 199.910 žemės ūkio valdos.

27 lentelė. 3A tikslinės srities įgyvendinimas

M01	M01 TS 3A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)	128.471	5.267.132	2,4%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas) Visos viešosios išlaidos, skirtos mokymui / įgūdžių įgijimui	7.637	352.941	2,2%
	O13. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas) Mokymų dalyvių skaičius	0	7.500	0,0%
M02	M02 TS 3A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	1.706	188.235	0,9%
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O13. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	8	140	5,7%
M03	M03 TS 3A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (Eur) (3.1-3.2 punktai)	984.495	4.224.706	23,3%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O4. Remiamų ūkių skaičius (3.1 punktas)*	241	460	52,4%
M04	M04 TS 3A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (Eur)	30.374.640	126.734.494	24,0%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O2. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (Eur)	106.650.435	253.468.988	42,1%
	O3. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (pavyzdžiui, žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.1 ir 4.2 punktai)	54	279	19,4%
M09	M09 TS 3A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Bendros viešosios išlaidos (EUR)	0	1.788.829	0,0%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O3. Remiamų veiksmų (gamintojų grupių kūrimas) skaičius	0	4	0,0%
	O9. Valdų, dalyvaujančių remiamose gamintojų grupėse, skaičius	0	40	0,0%
M16	M16 TS 3A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (16.1–16.9 punktai)	0	7.584.798	0,0%

	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	09. Žemės valdų, dalyvaujančių tiekimo grandinės dalyvių bendradarbiavimo / vietos veiklos skatinimo programose, skaičius (16.4 punktas)	0	105	0,0%
Papildoma informacija				
M01	M01 TS 3A			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	03. Veiksmų, kuriais prisidedama prie profesinio mokymo ir įgūdžių įgijimo, skaičius (1.1 punktas)	3		
	03. Veiksmų, kuriais prisidedama prie parodomųjų projektų ir informavimo veiklos, skaičius (1.2 punktas)	2		
	011. Mokymų dienų skaičius (1.1 punktas)	32		
	012. Mokymų dalyvių skaičius (1.1 punktas)	368		
M02	M02 TS 3A			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	03. Veiksmų, kuriais padedama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis, skaičius (2.1 punktas)	8		
M04	M04 TS 3A			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	04. Paremų ūkių / paramos gavėjų skaičius (4.1 punktas)	20		
	01. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (4.1 punktas)	1.155.807		
	01. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (4.2 punktas)	29.218.833		
M16	M16 TS 3A			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	017. Veiksmų, kuriais prisidedama prie smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimo, skaičius (16.3 punktas)	0		

* Užbaigtų projektų, finansuotų 3.1 priemone 2018 m. nebuvo, 162 ūkių remti pagal tęstinius 2007–2013 m. įsipareigojimus, su 79 ūkiais 2018 m. pasirašytos sutartys dėl pirmojo karto dalyvavimo kokybės sistemų diegime.

2017 m. buvo pradėti įgyvendinti prie 3A tikslinės srities prisidedantys projektai pagal priemones M01 ir M02: pradėti 3 mokymų projektai pagal 1.1 veiklos sritį bei 2 projektai pagal 1.2 veiklos sritį ir įgyvendinamos 8 konsultavimo paraiškos. Iki 2018 m. pabaigos buvo užbaigtas 1 projektas pagal 1.2 veiklos sritį, o konsultavimo paslaugomis pasinaudojo visi 8 paramos gavėjai.

2018 m. pagal priemonę M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ įsitraukimo į žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemas išlaidos buvo kompensuotos 241 paramos gavėjui, iš kurių 162 buvo pateikę paraiškas pagal 2007–2013 m. KPP, o 79 – pagal 2014–2020 m. KPP. Galima paminėti, kad 2023 metams suplanuota pasiekti rodiklio tikslinė reikšmė buvo įgyvendinta 52,2 proc. Lyginant su 2017 m., viešosios išlaidos paaugo 17 procentinių punktų. Dalyvavimo kokybės sistemose skatinimui skirtos viešosios išlaidos 2018 m. siekė daugiau nei 984 tūkst. Eur. Didžioji dalis šių lėšų (apie 82 proc.) buvo skirtos žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemose dalyvaujantiems pareiškėjams, o likusi dalis - tęstiniams įsipareigojimams įgyvendinti. Reikia atkreipti dėmesį, kad tęstiniams įsipareigojimams įgyvendinti skirta išlaidų dalis buvo mažesnė už naujas 2018 m. skirtas lėšas, lyginant su 2017 m., kuomet tęstinės išlaidos buvo 3,6 karto didesnės.

Pagal priemonę M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ buvo paremti 54 projektai (įgyvendinimo lygis siekia 12,2 proc.). 20 projektų buvo skirti investicijoms į žemės ūkio valdas pagal veiklos sritį 4.1, „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, o 34 projektų – investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą pagal priemonės veiklos sritį 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“. Visos viešosios išlaidos projektams siekė beveik 30,4 mln. Eur, iš kurių didžioji dalis buvo skirtos žemės ūkio produktų

perdirbimui, rinkodarai ir plėtrai. 2018 m. projektams patvirtinta viešoji parama siekė daugiau kaip 48 mln. Eur, o viešųjų išlaidų rodiklio įgyvendinimo lygis išaugo iki 24 proc., kai 2017 m. buvo pasiekta tik 5 proc. rodiklio reikšmės. **Bendra įgyvendintuose projektuose investuotų lėšų suma (įskaitant ir privačias investicijas) siekė daugiau kaip 106 mln. Eur – tai rodo, kad 1 Eur viešosios paramos papildomai pritraukė 3,5 Eur privačių investicijų**, tad šio rodiklio įgyvendinimo lygis išaugo iki 42,1 proc.

Specifinių Programos rodiklių pagal šią tikslinę sritį nebuvo numatyta.

Ūkių rizikos prevencija ir valdymas (3B tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 3B tikslinės srities, kuria siekiama remti ūkių rizikos prevenciją ir valdymą, įgyvendinimo prisideda viena priemonė – M17 „Rizikos valdymas“.

2017 m. buvo pradėtas tikslinės srities 3B finansinis įgyvendinimas – tai pirmieji metai, kuomet buvo patvirtinta ir išmokėta parama.

28 lentelė. 3B tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P3 „Skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“						
3B TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis (2A tikslinė sritis)	M17	3.120.446	3.101.551	17.460.285	18%
	2014–2018 m. pasiekimas					
	Tikslas 2023 m.					
	0,29%					0,73%

Iki 2018 m. pabaigos pagal vienintelę prie 3B tikslinės srities prisidedančią priemonę M17 „Rizikos valdymas“ (priemonės veiklos sritis – „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“) buvo patvirtinta ir išmokėta daugiau nei 3 mln. Eur. Finansavimas šiai priemonei, lyginant su 2017 m., išaugo beveik 50 procentinių punktų. Didžioji dalis paramos (2,6 mln. Eur) buvo skirta pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimui pagal 17.1.1 veiklą, o likusioji dalis (beveik 527 tūkst. Eur) – gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui pagal 17.1.2 veiklą. Bendras priemonės M17 finansinio įgyvendinimo lygis siekė 18 proc.

Siekiant užtikrinti ūkių rizikos prevenciją ir valdymą (3B TS), numatytas **tikslo rodiklis** T7 „Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemonės M17 „Rizikos valdymas“ produkto rodikliu „Ūkio valdų, kurioms teikiama parama draudimo įmokoms susimokėti, skaičius“.

29 lentelė. 3B tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
3B	T7. Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis (3B tikslinė sritis)	0%	0%	0%	0,23%	0,29%	0,73%

Iki 2018 m. pabaigos paramą draudimo įmokoms gavo 582 ūkio valdos, o bendras valdų skaičius, remiantis Programoje pateikta su kontekstu susijusio rodiklio reikšme, siekė 199.910. Vadinasi, iki 2018 m. pabaigos tikslo rodiklis siekė 0,29 proc. ir tai sudarė 41,4 proc. įgyvendinimo lygio.¹⁴

Prie 3A tikslinės srities prisidedančios priemonės M17 **produkto rodiklių** pasiekimai pateikiami lentelėje žemiau.

¹⁴ 2018 m. buvo sumažintas 3B TS įgyvendinimo lygio tikslas 2023 m. iki 0,70 proc. Anksčiau buvo keltas tikslas – 0,73 proc.

30 lentelė. 3B tikslinės srities įgyvendinimas

M17	M17 TS 3B			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (17.1 punktas)	3.101.551	17.460.285	17,8%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	04. Ūkio valdų, kuriems teikiama parama draudimo įmokoms susimokėti, skaičius (17.1 punktas)	582	1.450	40,1%

Iki 2018 m. pabaigos visos viešosios išlaidos, kurios buvo skirtos ūkio valdoms draudimo įmokoms kompensuoti, sudarė 3 mln. Eur. Lyginant su 2023 m. nustatytu tikslu, įgyvendino lygis – 17,8 proc.

Priemonė M17 apima dvi veiklas: pagal pirmąją (17.1.1) parama teikiama pasėlių ir augalų draudimo įmokoms, o pagal antrąją (17.1.2) – gyvūnų draudimo įmokoms kompensuoti. Pirmoji buvo įgyvendinama gana sėkmingai – įgyvendinti 795 projektai. Tuo tarpu antroji įgyvendinta mažesniu mastu nei planuota – parama gyvūnų draudimo įmokoms panaudota 86 projektuose. 2017 m. padaryti Programos pakeitimai, praplečiant draudžiamų gyvūnų ligų sąrašą, į kurią įtrauktos ir dažniau pasitaikančios ne tik labai pavojingos ligos, galėjo padaryti įtaką 2018 m. iki 13 proc. išaugusiam populiarumui.

Pagal 3B tikslinę sritį numatyti trys specifiniai Programos rodikliai, matuojantys paremtą apdraustą pasėlių plotą, apdraustų ūkinių gyvūnų skaičių (gyvulius ir paukščius) per metus.

31 lentelė. 3B tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2017 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M17 „Rizikos valdymas“ veiklos sritis 17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“	S007. Paremtas apdraustas pasėlių plotas per metus, ha (M17.1)	75.715	100.000	75,7%
	S008.1. Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – gyvuliai, SG vienetai (M17.1)	28.728	710.000	4,01%
	S008.2. Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – paukščiai, SG vienetai (M17.1)	425.540	187.000	227,6%

Aukščiausią įgyvendinimo lygį pasiekė S008.2 rodiklis, kurio pasiekimo lygis buvo beveik 228 proc. Rodiklio, susijusio su paremtu apdraustų ūkinių gyvūnų skaičiumi (paukščiais), įgyvendinimo lygis yra aukštas – 75,7 proc., o S008.1 (apdrausti gyvuliai) lygis yra žemas – tik 4 proc.

1.5 4 PRIORITETAS. APLINKOSAUGA – BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ, VANDENS IR DIRVOŽEMIO GERINIMAS

Programos **ketvirtas prioritetas (P4)** yra skirtas su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui, išsaugojimui ir pagerinimui. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

- **4A: biologinės įvairovės atkūrimas**, išsaugojimas ir didinimas, taip pat „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas;
- **4B:** vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą;
- **4C: dirvožemio erozijos prevencija** ir dirvožemio valdymo gerinimas.

Programoje numatyta, kad priemonės, prisidedančios prie aplinkosaugos tikslų pasiekimo, prisideda prie visų ketvirtojo prioriteto tikslinių sričių įgyvendinimo, kadangi sudėtinga įvertinti atskirų aplinkosauginių priemonių indėlį, siekiant atskirų atskiroms tikslinėms sritims numatytų tikslų. Programoje išskirtos šios priemonės / veiklos sritys, prisidedančios prie 4 prioriteto ir jo tikslinių sričių:

- M01 „Žinių perdavimo ir informavimo veikla“ abi veiklos sritys;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ veikla 4.4.1 „Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritys 8.3-8.4 „Miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas“ ir 8.5 „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ visos veiklos (išskyrus veiklas 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“, 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“, 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“, 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“, kurias įgyvendinant prie 4P prisidedama netiesiogiai);
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“;
- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“;
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“;
- M15 „Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas“;
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

2014–2018 m. paramos **lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos** pagal visas prie ketvirtojo prioriteto prisidedančias priemones.

32 lentelė. Ketvirtojo prioriteto intervencijos logikos įgyvendinimas

P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“							
4A, 4B, 4C TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama	Išmokėta parama	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	2014–2018 m., Eur	2014–2018 m., Eur*					
Žemės ūkis ir miškas							
	Žemės ūkis		M01	1.089.696,58	570.741,04	2.222.215,54	25,7%
	T9. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis (4A tikslinė sritis)						
	2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M02	223.938,07	223.938,07	1.088.235,29	20,6%

10,39%	10,77%	M04	391.691,00	254.657,42	975.440,00	26,1%
Žemės ūkis		M08	5.603.402,00	4.020.459,60	22.173.036,47	18,1%
T10. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis (4B tikslinė sritis)						
2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M10	25.936.556,75	25.621.363,16	100.689.243,84	25,4%
0,31%	1,97%	M11	130.399.174,36	121.930.040,73	181.869.677,33	67%
Žemės ūkis		M12	10.404.331,09	10.341.603,04	19.047.581,33	54,3%
T12. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis (4C tikslinė sritis)						
2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M13	277.430.099,96	276.313.538,1	379.529.066,67	72,8%
8,63%	7,81%	M15	956.872,63	925.668,71	1.274.332,00	72,6%
Miškas		M16	67.554,00	67.553,42	751.834,59	9,0%
T8. Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis (4A tikslinė sritis)						
2014–2018 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.					
0,67%	0,51%					

2014–2018 m. pagal ketvirtąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė beveik 453 mln. Eur ir sudarė 63,7 proc. nuo visam programavimo laikotarpiui šio prioriteto įgyvendinimui skirtos lėšų sumos.¹⁵ Išmokėtos paramos suma siekė 440 mln. Eur ir sudarė 62 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Beveik visos išmokėtos lėšos buvo deklaruotos Europos Komisijai. 2018 m. buvo reikšmingai padidintas 4 prioritetui skiriamas finansavimas nuo 578 mln. Eur iki 709 mln. Eur. Prioriteto mastu pasiekta finansinio įgyvendinimo pažanga buvo didelė – panaudota daugiau kaip pusė visam laikotarpiui skirtos paramos, o, lyginant su praeitais metais, panaudotos paramos dalis yra 22 proc. punktų didesnė nei 2017 m. patvirtintos ir išmokėtos paramos dydžiai.

Vis dėlto, finansinė pažanga pagal atskiras priemones reikšmingai skiriasi. Aukščiausias finansinio įgyvendinimo lygis pasiektas pagal M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ (72,8 proc.) ir M15 „Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas,“ (72,6 proc.) priemonės. Pagal M13 priemonę išmokėta parama siekia daugiau kaip pusę (beveik 63 proc.) visos ketvirto prioriteto priemonėms išmokėtos paramos. Antroji pagal finansinį svorį priemonė M11 įgyvendinta 67,1 proc. lygiu. Ji skirta ekologiniams ūkiams, paremiant geros dirvožemio būklės tausojimą užtikrinančius ūkininkavimo būdus (ilgalaikę sėjomainą, trąšų ir pesticidų naudojimo ribojimą ir pan.). M12 priemonė, pagal kurią mokamos išmokos už aplinkosauginių reikalavimų laikymąsi ūkininkaujantiems „Natura 2000“ teritorijose žemės ūkio paskirties žemėje bei miškuose ir tokiu būdu prisidedantiems prie biologinės įvairovės išsaugojimo, įgyvendinama tinkamu tempu – išmokėta daugiau nei pusė (54,3 proc.) programoje skirtos paramos. Pastebėtina, kad mažesniai priemonių įgyvendinimo lygiui įtaką padarė padidinta skirta parama M11, M13 ir M02 priemonėms.

¹⁵ 2014–2020 m. 4 prioriteto įgyvendinimui skirta 709.620.663,06 Eur.

Mažesniu tempu yra įgyvendinamos keturios priemonės – M01, M04, M08 ir M10. Priemonės M01 įgyvendinimo lygis siekia daugiausia iš šios grupės prioritetų – 32,6 proc. M04 priemonės veiklos 4.4.1, skirtos Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimo investiciniams projektams, įgyvendinimo lygis siekia 26,1 proc., o priemonių M08 ir M10 veiklos sričių, prisidedančių prie ketvirto prioriteto – 18,1 proc. ir 25,4 proc.

Siekiant įvertinti Programos indėlį įgyvendinant 4 prioritetą, yra numatyti keturi **tikslo rodikliai** – du rodikliai 4A tikslinei sričiai (žemės ūkio bei miškų plotams) bei po vieną 4B ir 4C tikslinėms sritims.

33 lentelė. Ketvirtojo prioriteto tikslinių sričių tikslo rodiklių pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
Žemės ūkis							
4A	T9. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis (4A tikslinė sritis)	0%	0%	9,26%	8,52%	10,39%	10,77%
4B	T10. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis (4B tikslinė sritis)	0%	0%	0,11%	0,12%	0,31%	1,97%
4C	T12. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis (4C tikslinė sritis)	0%	0%	7,26%	7,56%	8,63%	7,81%
Miškas							
4A	T8. Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis (4A tikslinė sritis)	0%	0%	0,33%	0,58%	0,67%	0,51%

Siekiant biologinės įvairovės atkūrimo, išsaugojimo ir didinimo (4A TS), numatytas tikslo rodiklis T9 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis“. 2014–2018 m. buvo paremtas 284.884 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas¹⁶, kuriame buvo vykdomos su biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga susijusios valdymo sutartys. Nustatant tikslo rodiklių reikšmę naudotas 2010 m. buvęs žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuris siekia 2.742.560 ha. Vadinasi, pagal Programą paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, sudarė 10,39 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 m. suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad 2018 m. buvo pasiekta net 96 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės.

4A tikslinei sričiai taip pat numatytas tikslo rodiklis T8 „Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis“. 2014–2018 m. buvo paremtas 15.001 ha miško paskirties žemės plotas¹⁷, kuriame vykdytos su biologinės įvairovės apsauga

¹⁶ Į šį plotą įskaičiuoti plotai, paremti pagal daugelį M10 priemonės veiklų (tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedantis plotas siekia 59.439 ha), visas plotas paremtas pagal M11 priemonę (197.915 ha) bei žemės ūkio paskirties plotas, paremtas pagal M12 priemonės veiklos sritį 12.1 (27.530 ha).

¹⁷ Į šį plotą įskaičiuoti miško plotai paremti pagal M12 priemonės veiklos sritį 12.2 (7.036 ha), plotas paremtas pagal M08 priemonės veiklas 8.3-8.4 (628 ha) bei 8.5 (6.430 ha), o taip pat pagal priemonę M15, kuria remiami 2007–2013 m. tęstiniai įsipareigojimai (907 ha).

susijusios valdymo sutartys. Lyginant su praėjusiais metais, jis išaugo daugiau nei 4 tūkst. ha. Remiantis Programoje nurodyta su kontekstu susijusio rodiklio reikšme, miškų ar kitų miškingų vietovių plotas Lietuvoje siekė 2.249.000 ha, todėl pagal Programą paremto ploto procentinė dalis sudarė 0,67 proc. viso Lietuvoje esančio miškingo ploto. Lyginant 2023 m. suplanuotą rodiklio reikšmę su faktine, pastebėtina, kad jau antrus metus suplanuotas tikslas buvo viršytas.

Siekiant vandentvarkos gerinimo (4B TS), numatytas tikslo rodiklis T10 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis“. 2014–2018 m. buvo paremtas 8.459 ha plotas, kuriame vykdytos su vandentvarkos gerinimu susijusios sutartys.¹⁸ Paremtas plotas sudarė 0,31 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto ir beveik 3 kartus viršija 2016 m. ir 2017 m. pasiektas reikšmes. Lyginant 2023 m. suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, iki 2018 m. pabaigos buvo pasiekta tik 15 proc. planuotos reikšmės, t. y. tikslo pasiekimas yra ribotas.

Siekiant dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo (4C TS), suplanuotas tikslo rodiklis T12 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis“. 2014–2018 m. buvo paremtas 236.792 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos veiklos, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir dirvožemio erozijos prevencija.¹⁹ Paremtas plotas sudarė 8,63 proc. viso Lietuvoje registruotos žemės ūkio paskirties žemės ploto ir peržengė 2023 m. siektiną tikslo rodiklį.

Siekiant 4 prioriteto tikslų, yra įgyvendinamos 3 horizontalaus pobūdžio priemonės (M01, M02 ir M16), 2 investicinės (M04 ir M08) bei 5 kompensacinio pobūdžio plotinės priemonės (M10, M11, M12, M13 ir M15). Kiekvienos priemonės **produktų rodiklių** pasiekimai iki 2018 m. pabaigos pateikiami lentelėje žemiau.

34 lentelė. Ketvirtojo prioriteto visų tikslinių sričių įgyvendinimas

M01	M01 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)	570.591	2.222.216	25,7%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Visos viešosios išlaidos, skirtos mokymui / įgūdžių įgijimui	464.725	1.311.764,71	35,4%
	012. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Mokymų dalyvių skaičius	3.663	27.800	13,2%
M02	M02 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	223.938	1.088.235	20,6%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.

¹⁸ Į šį plotą įskaičiuoti plotai, paremti pagal keturias priemonės M10 veiklas – 10.1.03. „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“, 10.1.07. „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“, 10.1.09. „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“ ir 10.1.11. „Dirvožemio apsauga“.

¹⁹ Į šį plotą įskaičiuoti plotai, paremti pagal aštuonias priemonės M10 veiklas – 10.1.06, 10.1.07, 10.1.08, 10.1.09, 10.1.10, 10.1.11, 10.1.13, 10.1.14 (38.877 ha) bei visas plotas, paremtas pagal priemonę M11 (197.915 ha).

	013. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	2.316	793	292,1%
M04	M04 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	254.657	3.475.440	7,3%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	03. Remiamų veiksmų, kuriems skiriamos negamybinės investicijos, skaičius (4.4 punktas)	9	23	39,1%
	02. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų)	254.657	975.440	26,1%
M08	M08 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (8.3 punktas)	359.923	3.529.412	10,2%
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (8.4 punktas)	1.028.026	7.058.824	14,6%
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (8.5 punktas)	2.632.511	11.584.801	22,7%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	04. Paramos prevencinei veiklai gavėjų skaičius (8.3 punktas).	4*	17	23,5%
	03. Veiksmų (susijusių su investicijomis, kuriomis didinamas miško ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė) skaičius (8.5 punktas)	403	1.000	40,3%
	05. Žemės plotai, susiję su investicijomis, kuriomis didinamas miško ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė (8.5 punktas)	6.430	3.500	183,7%
M10	M10 visos TS (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (10.1 ir 10.2 punktai)	7.758.353	100.689.244	7,7%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	05. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1 punktas)	26.829,73	147.150	18%
M11	M11 visos TS (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR)	49.543.577	181.869.677	27,2%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	05. Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1 punktas)	133**	25.000	0,5%
	05. Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2 punktas)	197.782	110.000	179,8%
M12	M12 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (12.1 punktas)	2.846.456	10.842.151	26,3%
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (12.2 punktas)	1.619.507	8.205.430	19,7%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.

	05. Plotas (ha): „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemė (12.1 punktas)	27.530	26.000	105,9%
	05. Plotas (ha): „Natura 2000“ miško paskirties žemė (12.1 punktas)	7.036	7.000	100,5%
M13	M13 visos TS (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR)	53.385.757	379.529.067	14,1%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	05. Plotas (ha): kitos vietovės, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių (13.2 punktas)	1.199.776	780.000	153,8%
	05. Plotas (ha): kitos vietovės, kuriose esama specifinių kliūčių (13.3 punktas)	82.270	80.000	102,8%
M15	M15 visos TS (tik tęstiniai už 2007-2013 m. KPP)			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR)	204.121	1.274.332	16,0%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	05. Plotas (ha), už kurį mokamos miškų aplinkosaugos išmokos	907	960	94,5%
M16	M16 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (16.1–16.9 punktai)	67.553	751.835	9,0%
Papildoma informacija				
M01	M01 visos TS			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	03. Paremtų veiksmų skaičius (1.1 punktas)	9		
	011. Mokymų dienų skaičius (1.1 punktas)	1.411		
M02	M02 visos TS			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	03. Paremtų veiksmų skaičius (2.1 punktas)	2.316		
M08	M08 visos TS			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	05. Žemės plotai, susiję su investicijomis, kuriomis vykdoma prevencinė veikla nuo miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų (ha) (8.3 punktas)	28		
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų, gavusių paramą miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų miškams padarytai žalai atlyginti, skaičius (8.4 punktas)	56		
	05. Žemės plotai, susiję su investicijomis, kuriomis vykdomas miškams padarytos žalos atlyginimas (ha) (8.4 punktas)	600		
	02. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų) (8.5 punktas)	3.053.957		
M10	M10 visos TS			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	01. Viešosios genetinių išteklių išsaugojimo išlaidos (Eur) (10.2 punktas)	691.589		
	07. Paremtų sutarčių skaičius (10.1 punktas)	3.056		
	07. Paremtų sutarčių skaičius (10.2 punktas)	530		
M11	M11 visos TS (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)			

	Produkto rodikliai	2018 m.	
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	2.298	
M12	M12 visos TS		
	Produkto rodikliai	2018 m.	
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	4.098	
M13	M13 visos TS (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)		
	Produkto rodikliai	2018 m.	
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	78.832	
M15	M15 visos TS (tik tęstiniai už 2007-2013 m. KPP)		
	Produkto rodikliai	2018 m.	
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	250	
M16	M16 visos TS		
	Produkto rodikliai	2018 m.	
	017. Paremtų bendradarbiavimų veiksmų skaičius (ne EIP) (16.3 punktas)	2	

* Mažas rodiklio pasiekimas yra sąlygotas atliktos Urėdijų reformos.

** Lentelėje nurodyta rodiklio reikšmė 2018 m. Tačiau šio rodiklio piko reikšmė buvo pasiekta 2016 m. ir tada ji siekė 35.986 ha.

Pastaba: Lentelėje nurodomos plotinių rodiklių reikšmės atspindi 2018 m. deklaruotus plotus, o likę rodikliai – kumuliatyvią 2014–2018 m. rodiklių reikšmę.

Įgyvendinant priemonės M01 veiklos sritį 1.1. „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ 2018 m. buvo užbaigti 4 projektai, kurių metu vykdyti mokymai ūkininkams bei kitiems žemės valdytojams biologinės įvairovės išsaugojimo srityje. Šių mokymų dalyvių skaičius siekė 3.663 (13,2 proc. tikslo), o jiems skirta viešųjų išlaidų suma – 464,7 tūkst. Eur (35,4 proc. tikslo). Ataskaitiniu laikotarpiu nebuvo užbaigtų parodomųjų projektų pagal veiklos sritį 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“, tačiau buvo patvirtintos 3 paraiškos. Pažanga pasiekta ir pagal priemonę M02 – naujai patvirtinta ir išmokėta parama pagal paraiškas, prisidedančias prie 4 prioriteto 4A TS įgyvendinimo. Pagal priemonę M02 išmokėta paramą (kuri siekia 20,6 proc. tikslo) konsultavimo paslaugomis jau pasinaudojo 2.316 ūkininkai ar kiti žemės bei miško valdytojai. Pagal trečiosios horizontalaus pobūdžio priemonės M16 veiklos sritį 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ buvo užbaigtas vienas projektas (vykdomas dar vienas). Tačiau šiai priemonę išmokėta parama lieka mažiausia ir siekia tik 9 proc. 2023 m. numatyto tikslo.

2014–2018 m. pagal prie ketvirtojo prioriteto prisidedančią M04 priemonės veiklos sritį 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ buvo paremti 9 projektai, kuriais įgyvendinamos meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimui skirtos investicinės priemonės. Šiems projektams įgyvendinti buvo skirta daugiau nei 250 tūkst. Eur. Lyginant su praėjusiais metais, šie pasiekimai išaugo dvigubai. Taip pat 2018 m. buvo sumažintas šios priemonės įgyvendinimui numatytas produkto rodiklio tikslas nuo 160 iki 23 remiamų veiksmų, todėl dabartinis 39,1 proc. įgyvendinimo lygis atitinka paramos išmokėjimo mastą. Paminėtina, kad meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas taip pat remiamas ir pagal dvi priemonės M10 veiklas. 2018 m. pagal 10.1.04 veiklą, skirtą meldinės nendrinukės buveinių saugojimui natūraliose ir pusiau natūraliose pievose, buvo paremta 497 paraiškų, pagal kurias išmokėtos paramos suma siekė 2,252 mln. Eur, paremtas plotas – 2.760 ha. Pagal 10.1.05 veiklą, skirtą meldinės nendrinukės buveinių saugojimui šlapynėse, buvo paremtos 14 paraiškos, išmokėtos paramos suma siekė beveik 45 tūkst. Eur, o paremtas plotas – 586 ha.

Prie biologinės įvairovės išsaugojimo taip pat prisidedama, teikiant paramą M08 priemonės 8.3-4 veiklos sričiai „Miškų gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofinių įvykių žalos prevencija ir atlyginimas“. Iki 2018 m. pabaigos buvo paremta 60 valdų, kurioms skirta parama tiek prevencinei veiklai nuo miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų (4 valdos), tiek jau miškams padarytai žalai atlyginti (56 valdos). 2018 m. paremtas plotas, kuriame vykdytos investicijos miškų žalos prevencijai užtikrinti, siekė 27 ha, o viešosios išlaidos

šioms veikloms siekė beveik 360 tūkst. Eur. Paremtas plotas, kuriam 2014–2018 m. buvo skirta parama miškams padarytai žalai atlyginti, buvo ženkliai didesnis ir siekė 600 ha, o investicijoms skirta viešųjų lėšų suma sudarė daugiau nei milijoną Eur. Paminėtina, kad buvo paremti net 389 projektai, kuriais siekta didinti miškų ekosistemos atsparumą ir aplinkosauginę vertę, t. y. buvo investuojama į miškų struktūros keitimą, buveinių ir biologinės įvairovės apsaugą, dirvožemio apsaugos priemones ir vienkartinį jaunuolynų ugdymą, rekreacinių zonų įrengimą. Parama veiklos sričiai 8.5 „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“ buvo vykdomos 6.430 ha plote, o šiai sričiai skirta viešųjų investicijų suma siekė daugiau nei 2,63 mln. Eur. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad kaip ir 2017 m. finansinių ir fizinių rodiklių pasiekimai yra labai netolygūs (pvz. pagal 8.5 veiklos sritį paremtas plotas jau viršija numatytą tikslą, o viešųjų išlaidų rodiklio pasiekimas yra 20 proc., kas rodo, kad faktiškai lėšų investicijoms į vieną miško hektarą reikėjo mažiau nei buvo planuota rengiant Programą).

35 lentelėje pateikiama informacija apie plotus pagal atskiras M10 priemonės veiklas. Detalizuojant pagal konkrečias veiklas, tiesiogiai prie P4 įgyvendinimo prisideda visos priemonės M10 veiklos išskyrus 10.1.02, 10.1.03, 10.1.13 ir 10.1.14. 4A tikslinė srities tiesiogiai remiamas plotas yra 19 tūkst. ha, 4B – 3,5 tūkst. ha, 4C – 4 tūkst. ha. Netiesiogiai prie šio prioriteto įgyvendinimo prisideda 10.1.02, 10.1.03, 10.1.13 ir 10.1.14 veiklos.

35 lentelė. Paremti plotai pagal atskiras priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklas ir jų prisidėjimas prie 4 prioriteto

Veiklos sritis	2018 m. paremtas plotas, ha			
	Iš viso (2014-2018 m. patentas plotas ir tęstiniai rodikliai)	4A	4B	4C
10.1.01. Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	15.483,60	12.387	0	0
10.1.02. Specifinių pievų tvarkymas	2.235,58	2.236	0	0
10.1.03. Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	8.832,07	8.832	4.416,035	0
10.1.04. Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	2.759,58	2.760	0	0
10.1.05. Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas šlapynėse	585,60	586	0	0
10.1.06. Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	188,84	189	0	188,84
10.1.07. Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	5,30	0	5,3	2,65
10.1.08. Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	4.284,52	3.428	0	856,904
10.1.09. Programa „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“	3.521,23	0	3.521,23	3.521,23
10.1.10. Programa „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“	5.844,00	0	0	2922
10.1.11. Programa „Dirvožemio apsauga“	1.032,68	0	516,34	1.032,68
10.1.12. "Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas"	0,00	0	0	0
10.1.13 Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	15.841,05	0	0	15.841,05
10.1.14 Ražienų laukai per žiemą	29.022,69	29.023	0	14.511,345

Veiklos sritis	2018 m. paremtas plotas, ha			
Iš viso:	89.636,74	59.439	8.458,905	38.876,699

*Atkreiptinas dėmesys, kad stulpelyje iš viso nurodytas plotas gali prisidėti prie kelių skirtingų 4 prioriteto veiklos sričių.

** Juodai pažymėti plotų duomenys rodo, kurios priemonės ir kiek tiesiogiai prisideda prie atitinkamos tikslinės srities.

Apibendrinant galima teigti, kad pagal M10 priemonės įsipareigojimus iš viso buvo išmokėta 25 mln. Eur parama, kas siekia 25 proc. tikslo. Palyginus su 2017 m. duomenimis priemonės M10 įgyvendinimas yra vertintinas teigiamai.

2014–2018 m., įgyvendinant M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ priemonę buvo siekiama skatinti atkurti ir išsaugoti biologinę įvairovę bei prisidėti prie dirvožemio erozijos mažinimo ir taikyti dirvožemio tausojimą užtikrinančius ūkininkavimo būdus. Šioje srityje buvo paremta daugiau nei 2,2 tūkst. žemės ūkio veiklos subjektų valdų (400 mažiau nei 2017 m.), ir 197,9 tūkst. ha, kuriuose vykdomas ekologinis ūkininkavimas. Kaip ir ankstesniais metais, didžioji dalis valdų buvo tokios, kurios pagal Programos priemonę M11 ekologinio ūkininkavimo praktika verčiasi jau nuo seniau (paramą gavo pagal priemonės M11 veiklos sritį 11.2 „Parama ekologiniam ūkininkavimui“). Paremtas tokių valdų plotas siekė beveik 198 tūkst. ha²⁰ ir sudarė net 99 proc. viso 2018 m. paremto ploto, kuriame buvo vykdomas ekologinis ūkininkavimas. Paremtas plotas, kuriame buvo pradama verstis ekologinio ūkininkavimo veikla, t.y. paremtas plotas pagal veiklos sritį 11.1 „Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“, siekė tik 133 ha. Viešosios išlaidos, skirtos ekologiniam ūkininkavimui, 2014–2018 m. siekė daugiau nei 49,5 mln. Eur, iš kurių 2014–2020 m. prisiimtiems įsipareigojimams skirtos viešosios išlaidos sudarė daugiau nei 46,2 mln. Eur, o tęstiniams 2007–2013 m. įsipareigojimams įgyvendinti skirtos išlaidos sudarė daugiau nei 3,3 mln. Eur.

Siekiant išsaugoti biologinę įvairovę „Natura 2000“ teritorijose 2018 m. buvo paremta daugiau nei 4 tūkst. valdų šiose teritorijose (beveik per pus daugiau nei 2017 m.). kaip ir pernai, daugiausiai buvo remiamas žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuris siekė 27,5 tūkst. ha. 2018 m. paremtas „Natura 2000“ miško paskirties žemės plotas sudarė 7 tūkst. ha. Paremto ploto rodikliai ženkliai viršijo siektinus 2023 m. rodiklius. Viešųjų išlaidų rodikliai susiję žemės ūkio paskirties žemės plotu įgyvendinti 26,3 proc., o su miško paskirties plotu – beveik 19,7 proc. Viešųjų išlaidų rodiklių įgyvendinimo lygis yra žemas, nes 2018 m. buvo padidinta priemonei skirta lėšų suma.

Pagal M13 priemonę „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ iki 2018 m. pabaigos paramą gavo beveik 79 tūkst. valdų, esančių didelių gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių turinčiose vietovėse. Iš viso pagal priemonę paremtas plotas siekė 1,28 mln. ha. Vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių, paremtas plotas kaip ir pernai viršijo numatytą tikslą ir siekė daugiau kaip 1,19 mln. ha, o vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių, paremtas plotas siekė 82 tūkst. ha ir lyginant su 2017 m., sumažėjo per pusę. Paremto ploto sumažėjimas yra aiškintinas tuo, kad nuo 2018 m. dėl pasikeitusių specifinių kliūčių turinčių vietovių ribų sumažėjo potencialus remtinas plotas (intensyvaus karsto zonoje esantis plotas sumažėjo 34,6 proc.; potvynių užliejamose teritorijose – 80,3 proc.). Atitinkamai pasiskirstė ir viešosios išlaidos, nes vietovėms, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių, teko beveik 50 mln. Eur viešųjų išlaidų, o kitoms vietovėms, kuriose esama specifinių kliūčių, – apie 3,5 mln. Eur viešųjų išlaidų. Bendra viešųjų išlaidų 2018 m. suma siekė daugiau nei 53,3 mln. Eur ir lyginant su 2017 m. yra daugiau nei 10 mln. Eur mažesnė.

²⁰ Įskaičiuavus tęstinių 2007–2013 m. KPP įsipareigojimų įgyvendinimą, kurie siekė beveik 5 tūkst. ha.

2018 m. buvo įgyvendinami tęstiniai pagal 2007–2013 m. KPP priimti įsipareigojimai – M15 „Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas“. Įgyvendinat šią priemonę mokamos miškų aplinkosaugos išmokos tiems miškų savininkams, kurie laikėsi priimtų ekonominės veiklos apribojimų ir prisidėjo prie su miškininkyste susijusių ekosistemų išsaugojimo bei atkūrimo. 2018 m. iš viso buvo paremta 250 miško valdų, o paremtas plotas siekė 907 ha. Tęstiniais įsipareigojimams vykdyti išmokėtos lėšos sudarė daugiau nei 204 tūkst. Eur. Programoje suplanuota, kad iki 2023 m. pabaigos viešosios išlaidos miškų aplinkosaugos tęstiniais įsipareigojimams įgyvendinti sieks beveiki 1,3 mln. Eur. Per 2014–2018 m. buvo panaudota 72 proc. visam laikotarpiui numatytų lėšų.

Specifinių Programos rodiklių pagal ketvirtąjį prioritetą nebuvo numatyta.

1.6 5 PRIORITETAS. EFEKTYVUS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS

Programos **penktasis prioritetas (P5)** skirtas **efektyvaus išteklių naudojimo skatinimui** ir perėjimo prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose rėmimui. Programoje numatyta įgyvendinti tris tikslines sritis:

- **5C: atsinaujinančiųjų energijos išteklių**, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų **tiekimo ir naudojimo palengvinimas** bioekonomikos tikslais;
- **5D: žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų** ir amoniako kiekio **mažinimas**;
- **5E: anglies dioksido išlaikymo** ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje **skatinimas**.

2014–2018 m. parama buvo išmokėta pagal 5D ir 5E tikslines sritis. Dalis 2018 m. 5C tikslinei sričiai skirtų lėšų buvo patvirtinta, tačiau dar neišmokėta. 2018 m. buvo paremtos 2.232 paraiškos, pagal kurias įgyvendinti veiksmai, prisidedantys prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) ir amoniako kiekio mažinimo. Taip pat, 440 valdos gavo paramą miško įveisimui, taip siekiant prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos miškininkystėje. Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu susijusios valdymo sutartys, siekė 57.773 ha, o žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su anglies sekvestracija ir išsaugojimu susijusios valdymo sutartys, siekė 92.568 ha.

2014–2018 m. pagal penktąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 47,8 mln. Eur ir sudarė 28 proc. visam šio prioriteto Programos laikotarpiui skirto finansavimo.²¹ Iki 2018 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė 25,65 mln. Eur ir sudarė 15 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Beveik visos išmokėtos lėšos iki 2018 m. pabaigos buvo deklaruotos Europos Komisijai.

---

²¹ 2014–2020 m. 5 prioriteto įgyvendinimui skirta 171.900.557,91 Eur.

Parama biodujų gamybai (5C tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 5C tikslinės srities, kuria siekiama palengvinti atsinaujinančių energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimą ir naudojimą, įgyvendinimo prisideda trys priemonės / veiklos sritys:

- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“.

Nurodytomis M04 ir M06 priemonių veiklos sritimis yra remiamos investicijos į biodujų gamybą iš žemės ūkio ir kitų atliekų: 4.1 veiklos sritimi – biodujų, skirtų ūkio reikmėms, gamybai; 6.4.2 – biodujų, skirtų pardavimui, gamybai. Papildomai M02 priemone remiamas žemės valdytojų konsultavimas šiais klausimais.

2018 m. buvo tęsiamas 5C tikslinės srities įgyvendinimas – **patvirtinta parama** pagal vieną iš trijų priemonių.

36 lentelė. 5C tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“							
5C TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą (Eur) (5C tikslinė sritis)		M02	0	0	45.882	0%
	2014–2018 m.	Tikslas 2023 m.	M04	0	0	3.002.566	0%
	0 (14.136.993)	81.306.344	M06	14.136.993	0	45.180.727	0%

Patvirtinta parama pagal M06 veiklą 6.4.2 siekė kiek daugiau nei 14 mln. Eur ir sudarė 31 proc. 2014–2020 m. laikotarpiui skirtos paramos. Vis dėlto, kaip ir 2017 m., mokėjimai šioje srityje dar nepradėti vykdyti. **Pagal M04 priemonės veiklos sritį nebuvo patvirtintas nei vienas projektas investicijoms į biodujų gamybą kaip ir pagal M02 priemonę dar nebuvo patvirtinta parama dėl konsultacijų susijusiais klausimais.**

Siekiant skatinti atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą (5C TS), numatytas **tikslo rodiklis** T16 „Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą“, kuris susiejamas su priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ produkto rodikliu „Bendra investicijų suma“ ir priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ produkto rodikliu „Bendra investicijų suma“.

37 lentelė. 5C tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018m.	Tikslas 2023 m.
5C	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą (Eur) (5C tikslinė sritis)	0	0	0	0 (12.016.837)	0 (14.136.993)	81.306.344

Tačiau 2014–2018 m. dar nebuvo baigtas nei vienas projektas ir 5C tikslinės srities tikslo rodiklis vis dar yra lygus 0. Atitinkamai, nepasiekti ir atskirų priemonių produkto rodikliai.

Kiekvienos priemonės **produktų rodiklių** pasiekimai iki 2018 m. pabaigos pateikiami 38 lentelėje žemiau.

38 lentelė. 5C tikslinės srities įgyvendinimas

M02	M02 TS 5C			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	0	45.882	0%
M04	Produkto rodikliai			
	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	
	013. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	0	32	0%
M06	M06 TS 5C			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR)	0	3.002.566	0%
	Produkto rodikliai			
	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	
	03. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (4.1, 4.3 punktai)	0	8	0%
M06	M06 TS 5C			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR)	0 (14.136.993)	45.180.727	0 (31%)
	Produkto rodikliai			
	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	
	04. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių paramą verslui pradėti / paramą investicijoms ne žemės ūkio veiklai vykdyti kaimo vietovėse, skaičius (6.2 ir 6.4 punktai)	0	29	0%
Papildoma informacija	M06 TS 5C			
	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	
	02. Bendra investicijų suma (EUR) (viešųjų ir privačiųjų)	0	75.301.212	0%
M02	M02 TS 5C			
	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	
	03. Paremtų veiksmų skaičius	0 (9)	29	0 (31%)
M04	M04 TS 5C			
	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	
	04. Valdų, gaunančių paramą, skaičius (4.1 punktas)	0		

2018 m. pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklą 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“ baigtų projektų dar nebuvo, tačiau patvirtintos 9 paraiškos, kurioms skirta parama siekė 14 mln. Eur. Nors visuose 9 projektuose pirmąjį mokėjimo prašymą numatyta pateikti iki 2018 m. gruodžio mėn., mokėjimo prašymai vis dėlto nebuvo pateikti, o pateikimo terminą paprašyta nukelti į 2019 m. Nestabili ir nuolat kintanti situacija gyvulininkystės sektoriuje turėjo įtakos pareiškėjų aktyvumui. 2015-

2017 m., Lietuvoje sumažėjo galvijus ir kiaules auginančių ūkių skaičius, o tuo pačiu ir biodujų gamybai reikalingos žaliavos. Tačiau likusių gyvulininkystės ūkių ir juose auginamų gyvulių skaičius kol kas nėra kritiškas, tad suplanuotą biodujų produkcijos kiekį galima pasiekti. Įgyvendinus 9 patvirtintus projektus, būtų pasiekta vidutiniškai 30 proc. atitinkamų rodiklių tikslo. Tačiau, 2019 m. vasario mėn. paramos gavėjų prašymu buvo nutrauktos 7 paramos sutartys, kas nurodo, jog naujausiais duomenimis bus pasiekta vos 7 proc. planuojamo tikslo.

Paraiškų pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, prisidedančių prie 5C tikslinės srities, nebuvo pateikta. Šioje veiklos srityje remiamos investicijos į pirminės žemės ūkio produkcijos gamybos procese susidarančių atliekų panaudojimą biodujoms gaminti, įrengiant biodujų jėgaines, kuriose pagaminta šilumos ir elektros energija naudojama tik ūkio reikmėms tenkinti. Galima samprotauti, jog ūkiai vis dar nerodo intereso investuoti į biodujų gamybą ūkio reikmėms. Teikiama parama yra per maža reikalingoms investicijoms ir jų atsipirkimui, o, tuo tarpu teikiamos paraiškos investicijoms į ūkio produktų gamybą ir apdorojimą (remiamos pagal tą pačią veiklos sritį) yra ekonomiškai patrauklesnės.

Pagal 5C tikslinę sritį buvo numatytas vienas specifinis Programos rodiklis, matuojantis paremtų projektų, kurie skirti biodujų gamybai iš atsinaujinančių energijos šaltinių, skaičių.

39 lentelė. 5C tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2018 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“	SO09. Paremtų biodujų gamybai iš atsinaujinančių energijos šaltinių projektų skaičius (M06.4.2)	0	29	0,0%

2018 m. laikotarpiu kaip ir 2017 m. rodiklio pasiekimas buvo lygus 0. Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis sutampa su Programoje numatytu ir bendroje stebėsenos sistemoje fiksuojamu M06 priemonės produkto rodikliu O3. Paremtų veiksmų skaičius, tad šio specifinio rodiklio vertėtų atsisakyti.

Šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimas (5D tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 5D tikslinės srities, kuria siekiama mažinti žemės ūkio išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį, įgyvendinimo tiesiogiai prisideda keturios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ ir 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ (po 100 proc. paremto ploto);
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Netiesiogiai prie 5D įgyvendinimo prisideda:

- M10 priemonės veiklos 10.1.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (80 proc. paremto ploto), 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (50 proc. paremto ploto), 10.1.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (50 proc. paremto ploto), 10.1.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ (50 proc. paremto ploto), 10.1.10 „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.1.11 „Dirvožemio apsauga“ (50 proc. paremto ploto).

Iki 2018 m. pabaigos pasiektas 5D tikslinės srities finansinio įgyvendinimo lygis buvo nedidelis – bendra **patvirtintos paramos** dalis nuo Programoje skirtos paramos siekė 5 proc., o **išmokėtos** – 3 proc. Lyginant su 2017 m., pastebima minimali, vos poros procentinių punktų, pažanga.

40 lentelė. 5D tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“							
5D	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
TS	2014–2018 m.	Tikslas 2023 m.					
			M01	372.694	20.016	819.032	2%
			M02	266.007	266.007	1.098.824	24 %
	2,11%	5,81%	M10	578.947	572.846	23.348.212	2%
			M16	0	0	1.503.669	0%

Parama buvo patvirtinta ir išmokėta pagal tris priemones. Svarbu pabrėžti, jog M02 priemonei skirta parama 2018 m. buvo ženkliai padidinta (nuo kiek daugiau nei 275 tūkst. iki daugiau nei 1 mln. Eur). Lyginant su 2017 m., net ir pasikeitus 2014–2020 m. skirtos paramos balansui, didžiausias įgyvendinimo lygis pasiektas M02 priemonės atžvilgiu. Ši reikšmė siekia 24 proc. Pagal M01 priemonės 1.2 veiklos sritį patvirtinti 3 projektai, kuriems patvirtinta kiek daugiau nei 372 tūkst. Eur parama. Šiai priemonei 2018 m. išmokėta 20 tūkst. parama arba 2 proc. nuo visos skirtos paramos. M10 priemonei patvirtintų ir išmokėtų lėšų suma siekia beveik 580 tūkst. Eur. Nors lyginant su 2017 m., parama šiai priemonei išaugo beveik dvigubai, jos įgyvendinimo lygis siekia tik 2 proc. **M16 priemonė kaip ir 2017 m. vis dar nebuvo pradėta įgyvendinti.**

Siekiant mažinti žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį (5D TS), numatytas **tikslo rodiklis** T18 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, procentinė dalis (5D tikslinė sritis)“.

41 lentelė. 5D tikslinės srities tikslo rodiklių pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
5D	T18. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, procentinė dalis (5D tikslinė sritis)	0%	0%	1,25%	0,86%	2,11%	5,81%

2014–2018 m. buvo paremtas 57.773 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdytos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu. Iš šio ploto tiesiogiai prie išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo buvo prisidedama 31.258 ha plote, kuris paremtas pagal M10 priemonės 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ ir 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“, o netiesiogiai – 26.515 ha plote, kuris paremtas pagal likusias M10 priemonės veiklas. Remiantis Programoje nurodyta su kontekstu susijusio rodiklio reikšme, žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvoje 2010 m. siekė 2.742.560 ha. Pagal šią kontekstinio rodiklio reikšmę apskaičiuotas T18 tikslo rodiklis, kuris nurodo, jog 2018 m. paremto žemės ploto, kuriame mažinamas žemės ūkyje išmetamas ŠESD ir amoniako kiekis, procentinė dalis sudarė 2 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 m. suplanuotą rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad 2018 m. buvo pasiekta 34 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės.

Kiekvienos priemonės **produktų rodiklių** pasiekimai iki 2018 m. pab. pateikiami 42 lentelėje žemiau.

42 lentelė. 5D tikslinės srities įgyvendinimas

M01	M01 TS 5D			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)	20.016	819.032	2%
M02	M02 TS 5D			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	266.007	1.098.824	24%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	013. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	776	795	98%
M10	M10 TS 5D (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)			
	Bendros viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Bendros viešosios išlaidos (EUR)	184.043	23.348.212	1%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	05. Plotas (ha) pvz., žalioji danga, tarpinių kultūrų auginimas, sumažintas tręšimas, ekstensyvinimas)	31.258	70.000	45%

M16	M16 TS 5D			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (16.1–16.9 punktai)	0	1.503.669	0%
Papildoma informacija				
M01	M01 TS 5D			
	Produkto rodikliai	2018m.		
	03. Paremtų veiksmų skaičius (1.2 punktas)	3		
M02	M02 TS 5D			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	03. Paremtų veiksmų skaičius (2.1 punktas)	776		
M10	M10 TS 5D			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	07. Paremtų sutarčių skaičius	2.232		
M16	M16 TS 5D			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	017. Paremtų bendradarbiavimo veiksmų skaičius (ne EIP) (16.3 punktas)	0		

*Lentelėje nurodomos plotinių rodiklių reikšmės atspindi 2018 m. deklaruotus plotus, o likę rodikliai – kumuliatyvią 2014–2018 m. rodiklių reikšmę.

2014–2018 m. pagal „minkštųjų veiklų“ priemones (M01 ir M02) užbaigti 776 ir vis dar vykdomi dar 3 projektai. Svarbu pabrėžti, jog pagal priemonę M02 išmokėtą paramą (kuri siekia 24 proc. tikslo) konsultavimo paslaugomis jau pasinaudojo 776 ūkininkai ar kiti žemės valdytojai, o tai 4 kartus padidinus siektiną rodiklį sudaro 98 proc. 2023 m. planuojamos rodiklio reikšmės. .

Pagal trečiosios horizontalaus pobūdžio priemonės M16 veiklos sritį 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ paraiškų, prisidedančių prie 5D tikslinės srities įgyvendinimo, pateikta nebuvo.

2018 m. buvo paremtos 2.232 paraiškos, skirtos įsipareigojimų pagal M10 priemonės veiklas. Tiesiogiai pagal šias paraiškas paremtas plotas siekė 31.258 ha. Atsižvelgiant į tai, kad 2018 m. Programoje sumažinta siektina produkto rodiklio reikšmė nuo 74 tūkst. ha iki 70 tūkst. ha metinio remiamo ploto, 2018 m. įgyvendinimo lygis išaugo iki 45 proc.

Specifinių Programos rodiklių pagal šią tikslinę sritį nebuvo numatyta.

Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos skatinimas (5E tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 5E tikslinės srities, kuria siekiama skatinti anglies dioksido išlaikymą ir sekvestraciją žemės ūkyje ir miškininkystėje, įgyvendinimo tiesiogiai prisideda trys priemonės / veiklos sritys:

- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.1 „Miško veisimas“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ ir 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“.

Netiesiogiai prie 5E tikslinės srities įgyvendinimo prisideda:

- M08 priemonės veiklos sritys 8.3-8.4 „Miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas“ (po 100 proc. paremto ploto);
- M10 priemonės veiklos 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“, (50 proc. paremto ploto), 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ (50 proc. paremto ploto);
- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ veiklos sritys – 12.1. „Parama „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemėje“ ir 12.2. Parama „Natura 2000“ miškuose (po 100 proc. paremto ploto);

2014–2018 m. paramos **lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos** pagal visas prie 5E tikslinės srities prisidedančias priemones.

43 lentelė. 5E tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“							
5E	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
TS							
	T19. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis (5E tikslinė sritis)		M02	687	687	137.647,06	0,5%
	2014–2018 m.	Tikslas 2023 m.	M08	31.021.421	23.321.769	81.625.841,33	29%
	1,85%	1,13%	M10	1.516.154	1.475.083	15.961.686,75	9%

Pagal 5E tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 32,5 mln. Eur ir sudarė 31 proc. visam Programos laikotarpiui šiai tikslinei sričiai numatyto finansavimo. Išmokėtos paramos suma siekė 24,8 mln. Eur ir sudarė 24 proc. visos šiai tikslinei sričiai skirtos paramos sumos. Nepaisant to, kad 2018 m. buvo antrieji metai, kuomet pradėta įgyvendinti M02 priemonė, jai išmokėta tik 0,5 proc. Programoje suplanuotų lėšų. Didžiausia pažanga pasiekta įgyvendinant M08 priemonę – jos įgyvendinimo lygis išaugo iki 29 proc.

Siekiant skatinti anglies dioksido išlaikymą ir sekvestraciją žemės ūkyje ir miškininkystėje (5E TS), numatytas **tikslo rodiklis** T19 „Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis“ susijęs su

priemonės M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ produkto rodikliu „Mišku apželdintos žemės plotas (ha)“ bei priemonės M10 veiklų 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“, 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ produkto rodikliu „Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis“. Paminėtina, jog prie tikslo rodiklio apskaičiavimo prisideda ir kitos netiesiogiai su 5E tikslu sritimi susijusios veiklos.

44 lentelė. 5E tikslinės srities tikslo rodiklių pasiekimas

Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
T19. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis (5E tikslinė sritis)	0%	0%	0,51%	1,01%	1,85%	1,13%

2014–2018 m. pagal šias priemones tiesiogiai buvo paremtas 27.121 ha žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame tiesiogiai buvo prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos ir išsaugojimo. 2018 m. paremtas plotas, kuriame netiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos, siekė 65.447 ha. Bendras – tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedantis – remiamas plotas siekė 92.568 ha. Remiantis Programoje pateiktais su kontekstu susijusiais rodikliais, žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvoje siekia 2.742.560 ha, o miško ir kitos miškingos žemės plotas – 2.249.000 ha. Iki 2018 m. pabaigos paremtas 92.568 ha žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo, sudarė 1,85 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto. Pažymėtina, jog 2018 m. rodiklis viršija 2023 m. siektiną tikslo reikšmę. To priežastimi galima įvardyti sąlyginai naujas M10 priemonės 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ ir 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ veiklas, kurios nuo 2018 m. padidino žemės ūkio paskirties žemės plotus, prisidedančius prie 5E TS tikslo rodiklio ir nors ir netiesiogiai, tačiau turėjo įtakos 5E tikslinės srities pasiekimams.

Kiekvienos priemonės **produktų rodiklių** pasiekimai iki 2018 m. pabaigos pateikiami 45 lentelėje žemiau.

45 lentelė. 5E tikslinės srities įgyvendinimas

M02 TS 5E			
Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	687	137.647	0,5%
Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
013. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	4	95	4%
M08 TS 5E (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)			
Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.

01. Bendros viešosios išlaidos (EUR) (tik naujai apželdinimam mišku plotui skirtos viešosios išlaidos) (Eur) (8.1 punktas)	2.812.853		
01. Bendros viešosios išlaidos (EUR) (jau anksčiau mišku apželdintam plotui skirtos viešosios išlaidos, įskaitant pagal 2007-2013 m. KPP) (Eur) (8.1 punktas)	4.186.959	81.625.841	9%
Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
05. Mišku apželdintos žemės plotas (ha) (tik naujai mišku apželdintas žemės plotas pagal 2014–2020 m. KPP paraišką) (8.1 punktas)	2.448	5.300	322%
05. Mišku apželdintos žemės plotas (ha) (jau anksčiau mišku apželdinto ploto palaikymui) (8.1 punktas)	14.623,08		
M10 TS 5E (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)			
Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
01. Bendros viešosios išlaidos (EUR) (10.1 punktas)	469.828	15.961.867	2,9%
Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
05. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis (10.1 punktas)	24.673	16.000	154 %
M02 TS 5E			
Produkto rodikliai	2018 m.		
03. Paremtų veiksmų skaičius (2.1 punktas)	4		
M08 TS 5E (su tęstiniais už 2007-2013 m. KPP)			
Produkto rodikliai	2018 m.		
04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius (tik naujai paramą miško įveisimui gavusiųjų skaičius) (8.1 punktas)	440		
04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius (paramos gavėjų, kuriems mokamos kasmetinės išmokos už jau įveistą mišką, skaičius) (8.1 punktas)	3.719		
M10 TS 5E			
Produkto rodikliai	2018 m.		
07. Paremtų sutarčių skaičius (10.1 punktas)	831		

* Įgyvendinimo lygis paskaičiuotas pagal 2017 m. Programos tikslą (35.058 ha).

**Lentelėje nurodomos plotinių rodiklių reikšmės atspindi 2018 m. deklaruotus plotus, o likę rodikliai – kumuliatyvią 2014–2018 m. rodiklių reikšmę.

2014–2018 m. pagal M02 priemonę, skirtą konsultavimui, buvo baigti 4 projektai. Pagal priemonei patvirtintą paramą (kuri siekia 0,5 proc. tikslo) konsultavimo paslaugomis pasinaudojo 4 žemės ar miškų valdytojai (tai sudaro tik 4 proc. tikslo).

2014–2018 m. paramą miško įveisimui gavo 440 valdos, o naujai mišku apželdintos žemės plotas sudarė 2.448 ha. Jiems išmokėta daugiau nei 2,8 mln. Eur paramos. Paminėtina, kad paramos gavėjų, kuriems mokamos išmokos už jau anksčiau įveistą mišką, skaičius siekė 3.719 valdas. Anksčiau mišku apželdintos žemės plotas siekė daugiau nei 14 tūkst. ha. Svarbu pabrėžti, jog 2018 m. ženkliai sumažintas iki 2023 m. siektinas mišku apželdintos žemės ploto tikslas (nuo 35.058 ha iki 5.300 ha). Programos laikotarpiu planuojančių įveisti mišką sumažėjimą galima pagrįsti šiomis priežastimis: iš potencialių pareiškėjų buvo išbrauktos miškų urėdijos, nuo 2004 m., buvo pradėtas miško įveisimo finansavimas ES lėšomis, žemės plotas, kuriame galima veisti mišką, yra baigtinis ir konkuruoja su žemės ūkiui veiklai naudojamais plotais. Įtakos taip pat turėjo ir neigiamos gamtos sąlygos. Atsižvelgiant į tai, tikslingai sumažintas veiklos sričiai skirtas finansavimas, lėšas perkeliant į kitas su aplinkosauga ir (ar) efektyviu išteklių naudojimu susijusias priemones. Atitinkamai pakeistas ir 2023 m. siektinas mišku apželdintos žemės ploto rodiklis. Pažymėtina, jog 2017 m. mišku apželdintos žemės ploto įgyvendinimo lygis skaičiuojamas atsižvelgiant į 2018 m. KPP pakeitimus, tad kelis kartus siektiną tikslą viršijančios reikšmės atspindi Programos pokyčių iššaukiamą rodiklių disbalansą.

Prie anglies dioksido išlaikymo žemės ūkyje tiesiogiai ir netiesiogiai taip pat prisidėjo veiksmai pagal M10 priemonės veiklas. 2018 m. parama buvo skirta pagal 831 paraišką, kuomet tvarkymo veiksmai buvo vykdomi 40.302 ha plote, kas ženkliai viršija 2017 m. reikšmes. Tiesiogiai 5E srities pagal M10 priemonę paremtuose plotuose tvarkymo veiksmai vyko 24.673 ha laukuose. Kita vertus, 2023 m. paremti siektino ploto, susijusio su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis, reikšmės viršijimą galima paaiškinti 2018 m. atliktais pakeitimais, kuomet į M10 priemonės įgyvendinimą buvo įtrauktos naujos 10.1.13 ir 10.1.14 veiklos ir nuo 20.000 ha iki 16.000 ha sumažintas paremti siekiamo ploto tikslo rodiklis.

Specifinių Programos rodiklių pagal šią tikslinę sritį nebuvo numatyta.

1.7 6 PRIORITETAS. EKONOMINĖS PLĖTROS IR SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES SKATINIMAS

Programos šeštasis prioritetas (P6) skirtas socialinės įtraukties skatinimui, skurdo mažinimui ir ekonominės plėtros kaimo vietovėse skatinimui. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

- **6A:** veiklos įvairinimo, mažų įmonių kūrimo ir plėtojimo, taip pat darbo vietų kūrimo palengvinimas;
- **6B:** vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas;
- **6C:** prieigos prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT) didinimas, jų naudojimo skatinimas ir kokybės gerinimas kaimo vietovėse.

2014–2018 m. paramos lėšos buvo išmokėtos visoms tikslinėms sritims. 2018 m. buvo įgyvendinami 37 projektai, skirti ne žemės ūkio veiklos verslui kaime, paramą gavę pagal 2014–2020 m. Programą. Taip pat toliau buvo remiami veiksmai, kuriais gerinamos paslaugos ir infrastruktūra kaimo vietovėse – įgyvendinta 3.496 projektų. 2018 m. pabaigoje gyventojų, kurie naudojosi geresnėmis paslaugomis ir infrastruktūra, skaičius siekė 118.684 asmenis (arba 11,28 proc. visų kaimo gyventojų).

Paminėtina, kad 2014–2018 m. buvo išmokėta parengiamoji parama vietos plėtros strategijoms (toliau – VPS). Kaip ir 2016 m. atrinktos 49 vietos veiklos grupės (toliau – VVG) (46 kaimo vietovių ir 3 dvisektorės, finansuojamos iš EŽŪFKP ir Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo (toliau – EJŖŽF)). Gyventojų skaičius, tenkantis VVG, siekia 1.075.726 asmenis ir apima visus Lietuvos kaimo vietovėse gyvenančius žmones. Per 2014–2018 m. įgyvendinant M19 priemonę parama buvo patvirtinta 107 projektams. Išmokėtos lėšos – 194 projektams iš kurių, 85 iki 2018 m. pab. jau buvo užbaigti.

2014–2018 m. pagal šeštąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 185,8 mln. ir sudarė 64 proc. visam programavimo laikotarpiui prioritetui skirto finansavimo.²² Iki 2018 m. pabaigos pagal šeštąjį prioritetą išmokėtos paramos (deklaruoti EK) suma siekė 36 mln. ir sudarė 12 proc. visos prioritetui skirtos paramos. Pastebėtina, kad pagal šeštąjį prioritetą išmokėta parama, ne tik kuri deklaruota EK, yra reikšmingai didesnė ir siekia 47,6 mln. Eur.

---

²² 2014–2020 m. 6 prioriteto įgyvendinimui skirta 290.289.980 Eur.

Mažų įmonių kūrimas ir plėtojimas, darbo vietų kūrimo palengvinimas (6A tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 6A tikslinės srities, kuria siekiama palengvinti sąlygas veiklos įvairinimui, mažųjų įmonių kūrimui ir plėtojimui, taip pat darbo vietų kūrimui kaime, įgyvendinimo turi prisidėti trys priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“ ir veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“.

Iki 2018 m. pabaigos paramos **lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos** pagal dvi iš trijų prisidedančias priemones.

46 lentelė. 6A tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P6 „Skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse“							
6A TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	2014–2018 m.	Tikslas 2023 m.					
	T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (6A tikslinė sritis)		M01	244.199	64.245	2.936.679	2%
			M02	0	0	211.765	0%
	53	2.055	M06	13.215.560	3.155.501	96.959.325	3%

Patvirtintos paramos suma iš viso siekė 13,5 mln. Eur ir sudarė 13 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos.²³ Pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ patvirtintiems projektams skirta 244 tūkst. Eur suma. Šios paramos lėšomis vykdomi mokymai skirti ne žemės ūkio verslų plėtrai kaimo vietovėse, pavyzdžiui, saulės, vėjo ir geoterminės energijos sistemų panaudojimui bei bioenergijos (biodujų) gamybai žemės ūkyje. Pagal priemonę M06 planuojamiems įgyvendinti alternatyviems žemės ūkio veiklai projektams patvirtinta parama siekė 13 mln. Eur. Pagal priemonę M02 paraiškų ir paramos konsultacijoms verslo kūrimo ir plėtojimo kaime klausimais dar nebuvo patvirtinta. Šiai priemonei taip pat buvo sumažinta 2014–2020 m. skirtos paramos suma nuo daugiau nei 917 tūkst. iki beveik 212 tūkst. Eur.

Iki 2018 m. pabaigos išmokėta parama 6A TS siekė 3,2 mln. Eur. Priemonei M01 išmokėta 64 tūkst. Eur (suma siekia 2 proc. programoje suplanuotos paramos), o M06 priemonei išmokėti 13 mln. Eur (3 proc. skirtos paramos). **Nors 2018 m. išmokėtos lėšos 3 kartus didesnės nei 2017 m., 6A tikslinės srities įgyvendinimo lygis vis dar išlieka gana žemas.**

Siekiant skatinti veiklos įvairinimą, mažųjų įmonių kūrimą ir plėtrą, taip pat darbo vietų kūrimą kaimo vietovėse (6A TS), buvo numatytas **tikslo rodiklis** T20 „Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus“.

²³ 2014–2020 m. 6A tikslinės srities įgyvendinimui skirta 100.813.651 Eur.

47 lentelė. 6A tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
6A	T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (6A tikslinė sritis)	0	0	0	7	53	2.055

2018 m. baigtuose projektuose buvo sukurtos pirmosios 53 darbo vietos, tačiau tai sudaro tik 2,5 proc. siektino tikslo.

Kiekvienos priemonės **produktų rodiklių** pasiekimai iki 2018 m. pabaigos pateikiami lentelėje žemiau.

48 lentelė. 6A tikslinės srities įgyvendinimas

M01	M01 TS 6A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)	64.243	2.936.679	2%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	012. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Mokymų dalyvių skaičius	744	45.000	2%
	02. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas). Visos viešosios išlaidos, skirtos mokymui / įgūdžių įgijimui	64.243	2.117.647	3%
M02	M02 TS 6A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	0	211.765	0%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	013. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	0	175	0%
M06	M06 TS 6A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR)	3.155.502	96.959.324	3%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	04. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių paramą verslui pradėti / paramą investicijoms ne žemės ūkio veiklai vykdyti kaimo vietovėse, skaičius (6.2 ir 6.4 punktai)	37	1.069	3%
	02. Bendra investicijų suma (EUR) (viešųjų ir privačiųjų)	7.623.271	136.758.871	6%
M01	M01 TS 6A			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	03. Veiksmų, kuriais prisidedama prie profesinio mokymo ir įgūdžių įgijimo, skaičius (1.1 punktas)	4		

	03. Veiksmų, kuriais prisidedama prie parodomųjų projektų ir informavimo veiklos, skaičius (1.2 punktas)	0		
	O11. Mokymų dienų skaičius (1.1 punktas)	93		
M02	M02 TS 6A			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	03. Veiksmų, kuriais padedama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis, skaičius (2.1 punktas)	0		
M06	M06 TS 6A			
	Produkto rodikliai	2018 m.		
	03. Veiksmų, kuriais remiama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse ir ekonominės veiklos kūrimas ir plėtra, skaičius (4.2, 4.4. punktai)	37		

Įgyvendinant priemonės M01 veiklos sritį 1.1, skirtą mokymams, buvo įgyvendinti 4 projektai. Jiems išmokėta 64 tūkst. Eur parama. Parodomųjų ar informavimo veiklų projektų pagal priemonės M01 veiklos sritį 1.2 kaip ir 2017 m. dar nebuvo patvirtinta.

Taip pat dar nebuvo patvirtintų paraiškų ir pagal konsultavimo priemonę M02, kadangi **susidomėjimas konsultavimo paslaugomis ir tuo pačiu paraiškų konsultavimo paslaugoms gauti teikimas yra mažas.**

2014–2018 m. pagal priemonę M06, buvo paremti 37 ūkio subjektai, kurie gavo paramą ne žemės ūkio veiklos verslo kaimo vietovėse pradžia ir vystymui. Tarp 37 paramos gavėjų 31 paraiškas teikė pagal 6.4 veiklą ir 7 pagal 6.2 veiklą. Nors 6.4 priemonės populiarumas vis dar išlieka didesnis, pakankamai nauja verslo kaime pradžia skirta 6.2 veiklos sritis (2017 m. neturėjusi nei vieno patvirtinto projekto) 2018 m. sulaukė didesnio susidomėjimo. Projektams skirtos viešosios išlaidos sudarė 3 mln. Eur. Bendra įgyvendintų projektų investicijų suma siekė 7,6 mln. Eur, tai rodo, kad jog projektų vykdytojai aktyviai kofinansuoja šiuos projektus.

Pagal 6A tikslinę sritį buvo numatyti aštuoni specifiniai Programos rodikliai, matuojantys paramos gavėjų skaičių pagal projektų veiklos sritis (paslaugas, pramonę, prekybą ir kitas).

49 lentelė. 6A tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2017 m.	Pasiekimas 2018 m.
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“	SO10.3. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis - paslaugos (M06.2)	0	4
	SO10.4. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis - kita (M06.2)	0	1
	SO10.1. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis - pramonė (M06.2)	0	1
	SO10.2. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis - prekyba (M06.2)	0	0
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“	SO11.3. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis - paslaugos (M06.4.1)	5	19
	SO11.4. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis - kita (M06.4.1)	0	1
	SO11.1. Paramos gavėjų skaičius pagal	0	11

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2017 m.	Pasiekimas 2018 m.
	projektų veiklos sritis - pramonė (M06.4.1)		
	S011.2. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis - prekyba (M06.4.1)	0	0

Vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas (6B tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 6B tikslinės srities, kuria siekiama skatinti vietos plėtrą kaimo vietovėse, įgyvendinimo turi prisidėti dvi priemonės / veiklos sritys:

- M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritys 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ (parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą – regioninis planavimas; parama asbestinių stogų dangos keitimui; parama vietiniams keliams) ir 7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį (parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį – regioninis projektų planavimas; tradicinių amatų centrų plėtra);
- M19 „LEADER programa“.

Iki 2018 m. pabaigos paramos **lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos** pagal abi prie 6B tikslinės srities prisidedančias priemones ir visas susijusias jų veiklos sritis bei veiklas .

50 lentelė. 6B tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P6 „Skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse“							
6B TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	2014–2018 m.	Tikslas 2023 m.					
	Bendras gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis, skaičius		M07	58.269.512	22.042.454	71.679.578	31%
	118.684	150.000	M19	109.674.815	7.619.447	113.865.552	7%
	T21. Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis (6B tikslinė sritis)						
	102,3%	100%					
	Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, skaičius (6B tikslinė sritis)						
	1.075.726	1.051.768					
	T22. Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis (6B tikslinė sritis)						
	11,28%	14,26%					
	T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER) (6B tikslinė sritis)						
	6	960					

2014–2018 m. pagal 6B tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 167,9 mln. Eur ir sudarė 91 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos.²⁴ 2018 m. išmokėtos paramos suma siekė 29,6 mln. Eur ir sudarė 19 proc. skirtų lėšų (lyginant su praėjusiais metais, išaugo beveik dvigubai).

²⁴ 2014–2020 m. 6B tikslinės srities įgyvendinimui skirta 185.045.130 Eur.

Kaip ir 2017 m., didžioji pagal tikslinę sritį išmokėtų lėšų dalis buvo skirta investicijoms į mažos apimties infrastruktūrą (pagal 7.2 veiklos sritį), o dar tiksliau – 7.2.3 paramos vietiniams keliams veiklai (daugiau nei 11 mln. Eur) bei 7.2.2 paramos asbestinių stogų dangos keitimui veiklai (beveik 5 mln. Eur). Pagal priemonę M19 „LEADER programa“ daugiausia lėšų išmokėta 19.4 VVG veiklai bei VVG teritorijos gyventojų aktyvumui skatinti (beveik 6 mln. Eur).

Siekiant skatinti vietos plėtrą kaimo vietovėse (6B TS), numatyti trys **tikslo rodikliai**.

51 lentelė. 6B tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
6B	T21. Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis (6B tikslinė sritis)	0%	0%	102,3%	102,3%	102,3%	100%
	T22. Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis (6B tikslinė sritis)	0%	0,01%	0,25%	6,56%	11,28%	14,26%
	T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER) (6B tikslinė sritis)	0	0	0	0	6	960

Tikslo rodiklis T21 „Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis“ yra susietas su priemonės M19 „LEADER programa“ produkto rodikliu „Gyventojų skaičius, tenkantis VVG“. Iki 2016 m. pabaigos gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, skaičius Lietuvoje siekė 1.075.026 žmones ir apėmė visus Lietuvos kaimo vietovių bei kelių mažų miestelių gyventojus. Būtent todėl nuo 2016 m. rodiklis viršija 100 procentų ir jo pasiekimas lygus 102,3 proc.

Tikslo rodiklis T22 „Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis“ yra susietas su priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ produkto rodikliu „Gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, skaičius“. 2014–2018 m. dėl įgyvendintų projektų geresnėmis paslaugomis ir infrastruktūra naudojami 118.684 gyventojai, kurie sudarė 11,28 proc. bendro Lietuvos kaimo gyventojų skaičiaus. M07 priemonei skirtomis lėšomis buvo prisidėta prie vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimo, atnaujinant nedidelio masto infrastruktūrą – šalinant kenksmingas sveikatai asbesto medžiagas bei rekonstruojant ir gerinant vietinės reikšmės kelius. Iki 2018 m. pabaigos buvo pasiekta 79 proc. tikslo rodiklio reikšmės, kas nurodo veiksmingą judėjimą siektino tikslo 2023 m. metams.

Tikslo rodiklis T23 „Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus“ yra susietas su priemonės M19 „LEADER programa“ įgyvendinimu. Iki 2018 m. pabaigos deka baigtų įgyvendinti vietos projektų buvo sukurtos 6 naujos darbo vietos. Iš viso pagal VPS darbo vietoms kurti numatyta skirti 75 proc. vietos projektams įgyvendinti suplanuotų lėšų. Pagal patvirtintose vietos plėtros strategijose numatytus tikslo rodiklius planuojama sukurti 960 naujų darbo vietų.

Kiekvienos priemonės **produktų rodiklių** pasiekimai iki 2018 m. pabaigos pateikiami 52 lentelėje žemiau.

52 lentelė. 6B tikslinės srities įgyvendinimas

M07	M07 TS 6B				
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (Eur)	22.042.421	71.679.578	5%	31%
	M07 TS 6B				
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O3. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į nedidelio masto infrastruktūrą, įskaitant investicijas į atsinaujinančios energijos gamybą ir energijos taupymą, skaičius (7.2 punktas)	3.496	7.000	28%	50%
	O3. Veiksmų, kuriais remiamos studijos / investicijos, susijusios su kaimo kultūriniu ir gamtiniu paveldu, įskaitant didelės gamtinės vertės vietoves, skaičius (7.6 punktas)	17	45	11%	38%
O15. Gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, skaičius (7.1., 7.2, 7.4, 7.5, 7.6 ir 7.7 punktai)	118.684	150.000	46%	79%	
M19	M19 TS 6B				
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parengiamoji techninė bendradarbiavimo parama (19.1 punktas)	430.287	500.000	86%	86%
	O2. Bendros viešosios išlaidos (EUR). Parama veiksams pagal BIVP strategiją įgyvendinti (19.2 punktas)	1.303.504	88.375.082	0 (0,95)%	1,5%
	O2. Bendros viešosios išlaidos (EUR). Vietos veiklos grupės bendradarbiavimo veiklos rengimas ir įgyvendinimas (19.3 punktas)	25.284	2.896.200	0%	1%
	O1. Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parama einamosioms išlaidoms ir aktyvaus pritaikymo išlaidoms padengti (19.4 punktas)	5.860.372	22.093.769	0 (13,5)%	27%
	O18. Gyventojų skaičius, tenkantis VVG	1.075.726	1.051.768	102%	102%
O19. Atrinktų VVG skaičius	49	50	98%	98%	
Papildoma informacija					
M07	M07 TS 6B				
	Produkto rodikliai	2018 m.			
	O2. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų)	43.120.376			
	O1. Viešosios investicijos (Eur) (7.1, 7.6 punktai)	1.091.566			
O3. Veiksmų, kuriais remiama visų rūšių mažos apimties infrastruktūra ir kaimo kultūros ir gamtos paveldas bei kraštovaizdis, skaičius (7.2, 7.6 punktai)	3.513				

2014–2018 m. pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.2 buvo paremti 3.496 veiksmai, kuriems skirtos viešosios investicijos siekė daugiau nei 20 mln. Eur. Iš jų 11 mln. skirta vietinių kelių gerinimui, o po daugiau nei 4 mln. asbestinių stogų dangos keitimui ir investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą (geriamojo vandens tiekimo sistemų statybą, vandens gerinimo, geležies šalinimo sistemų įrengimą, viešųjų poilsio, sporto, laisvalaikio, rekreacinių statinių įrengimą, kultūros ir paveldo objektų, vietovių tvarkymą, išsaugojimą bei atkūrimą). Pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.6 buvo įgyvendinta 17 projektų. Iš jų 16 skirti tradicinių amatų centrų plėtrai (jiems skirtos viešosios išlaidos siekė daugiau nei 1 mln. Eur) ir 1 skirtas investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį (daugiau nei 131 tūkst. jiems skirtų

viešųjų išlaidų. Įgyvendintų projektų naudą pajuto daugiau nei 118.684 kaimo gyventojų. Investicijos prisidėjo prie trūkstamos infrastruktūros sukūrimo ir atnaujinimo, gyvenamosios aplinkos bei gyvenimo kokybės gerinimo.

Parengus VPS, 19.1 veiklos sritis buvo baigta, o jai išmokėtų viešųjų išlaidų suma siekė daugiau kaip 430 tūkst. Eur (86 proc. tikslo). Pagal 2016 m. patvirtintas VPS VVG sparčiai organizavo vietos projektų atranką ir pradėjo projektų vertinimą bei įgyvendinimą. Vietos plėtros projektams įgyvendinti VPS numatyta parama pagal 19.2 veiklos sritį siekia daugiau nei 86 mln. Eur ir sudaro didžiausią dalį visai M19 priemonei skirtų lėšų. Kita vertus, 35 baigtiems vietos projektams įgyvendinti VPS išmokėta suma siekia tik kiek daugiau nei 823 tūkst. Eur. M19 priemonės įgyvendinimą apsunkina sudėtingas administravimo mechanizmas. Siekiant tinkamai įgyvendinti LEADER metodo principus „iniciatyvos iš apačios į viršų“ reikia užtikrinti daugybę reikalavimų įvykdymo. Pagrindinis iššūkis kyla dėl to, jog vietos plėtros strategijos yra unikalios, t. y. skiriasi jų turinio apimtis, poreikiai, intervencijų logika ar regioninė specifika. Vietos plėtros procesams turi įtakos ne tik ekonominė situacijos pokyčiai, bet ir vidiniai politiniai VVG organų trikdžiai. Taip pat įtakos turi ir skirtingos kompetencijos konkrečiose VVG. Dėl VPS įvairovės sudėtinga parengti bendras administravimo taisykles bei numatyti visas galimas priemones bei reikalavimus, kurie ne tik skatintų pareiškėjus teikti vietos projektus, bet ir užtikrintų tinkamą viešųjų lėšų apsaugą. Pagal 19.3 veiklos sritį, skirtą VVG bendradarbiavimo projektų rengimui ir įgyvendinimui, 2018 m. buvo patvirtinti 9 (skirta 290 tūkst. lėšų), o užbaigtas 1 projektas (išmokėta beveik 3 tūkst. lėšų). Pagal priemonės M19 veiklos sritį 19.4, kuri yra skirta VVG veiklos išlaidoms ir VVG teritorijos gyventojų, nevyriausybiinių organizacijų, verslo subjektų, kitų kaimo plėtros dalyvių aktyvumo skatinimui, buvo išmokėta beveik 6 mln. Eur. Ši veiklos sritis su įgyvendinimo (lėšų panaudojimo) problemomis nenusiduria. Atsiranda tik išoriniai sunkumai, susiję su konkrečių VVG veikla / neveikimu ar gebėjimo stoka. Taip pat susiduriama su problema, jog VVG darbuotojams paaukštinus reikalavimus, VVG neranda darbuotojų (ypač aktualu mažoms VVG), kurie būtų pakankamai kompetentingi ir galėtų dirbti ne pilną darbo dieną už gana mažą atlyginimą.

Pagal 6B tikslinę sritį buvo numatyti trys specifiniai Programos rodikliai, matuojantys pakeistų asbestinių dangų stogų skaičių, regioninio planavimo būdu įgyvendintų mažos apimties infrastruktūros projektų skaičių bei rekonstruotų kelių ilgį.

53 lentelė. 6B tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2017 m.	Pasiekimas 2018 m.
M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“	SO12.2. Pakeistų asbestinių dangų stogų skaičius (M07.2)	1.939	3.298
	SO12.1. Regioninio planavimo būdu įgyvendintų mažos apimties infrastruktūros projektų skaičius (M07.2)	0	4
	SO12.3. Rekonstruotų kelių ilgis, km (M07.2) ²⁵	0	110,12

Atsižvelgiant į priemonės M07 atskirų veiklos sričių pažangą, 2018 m. įgyvendinti 3 specifiniai rodikliai, kurie byloja apie jau užbaigtus projektus – įvykdžius asbestinių dangų stogų keitimo projektus, pakeisti 3.298 stogai, įgyvendinus kelių projektus – rekonstruota 110,12 km kelių, o regioninio planavimo būdu užbaigti 4 mažos apimties infrastruktūros projektai.

²⁵ Rodiklis skaičiuojamas pagal pareiškėjo Lietuvos automobilių kelių direkcija įgyvendintų projektų rezultatus.

Plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtra (6C tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 6C tikslinės srities, kuria siekiama didinti prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų, skatinti jų naudojimą ir gerinti kokybę kaimo vietovėse, įgyvendinimo turėtų prisidėti priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“.

2014–2018 m. pagal 6C tikslinę sritį buvo **patvirtinta** visa šios tikslinės srities įgyvendinimui skirta paramos dalis – 4.431.200 Eur. Investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos, įskaitant e-valdžios paslaugas, buvo vykdomos, įgyvendinant vieną projektą, kuriam ir patvirtinta visa tikslinei sričiai numatyta paramos suma. Iki 2018 m. pab. pagal 6C tikslinę sritį **išmokėtos paramos** suma siekė 3.091.987 Eur ir sudarė 70 proc. viso šiai tikslinei sričiai numatyto finansavimo.

54 lentelė. 6C tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P6 „Skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse“						
6C	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2018 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2018 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
TS						
	T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis (6C tikslinė sritis)	M07	4.431.200	3.091.987	4.431.200	70%
			2014–2018 m.	Tikslas 2023 m.		
			8%	1,90%		

Siekiant didinti prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų kaimo vietovėse, skatinti naudojamą technologijomis ir gerinti jų kokybę (6C TS), numatytas **tikslo rodiklis** T24 „Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ produkto rodikliu „Gyventojų, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra (pvz., plačiajuosčio interneto infrastruktūra), skaičius“.

55 lentelė. 6C tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	Tikslas 2023 m.
6C	T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis (6C tikslinė sritis)	0%	0%	0%	0%	0 % (8%)	1,90%

* Skliaustuose nurodoma tikslo reikšmė, kuri jau praktiškai pasiekta, tačiau dar nėra patvirtinta, nes projektas formaliai nėra užbaigtas.

2018 m. buvo praktiškai baigtas pagal 7.3 veiklos sritį vykdomas plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai gerinti skirtas projektas, nors formaliai jo užbaigimas nėra patvirtintas. 2018 m. tikslo rodiklis siekė 0%, tačiau formaliai užbaigus projektą jis sieks 8 proc. ir daugiau nei 4 kartus viršys 2023 m. siektiną tikslą. Taigi, galima samprotauti, kad priemonės įgyvendinimui buvo išsikeltas nepakankamai ambicingas siektino rodiklio tikslas.

Pirmuoju PRIP projekto etapu, įgyvendintu 2014–2015 m., buvo suprojektuota ir nutiesta daugiau nei 485 km šviesolaidinių kabelinių linijų, prijungti 432 objektai. 2016–2018 m. įgyvendinant antrąjį PRIP-2, etapą, prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros prijungta 400 objektų ir nutiesti 343 km šviesolaidinių linijų. Tačiau formaliai antrasis projekto etapas nėra užbaigtas, taigi tam tikri rodikliai dar nėra fiksuojami (pavyzdžiui, gyventojų, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra, skaičius). Užbaigus abu projekto etapus, ryšio operatoriai gali prijungti savo turimą prieigos infrastruktūrą ar kurti naują bei teikti plačiajuosčio ryšio paslaugas kaimiškiose vietovėse. Minėtiems objektams ir kitiems tose gyvenvietėse esantiems vartotojams bus sudarytos galimybės naudotis spartaus interneto, televizijos ir kitomis moderniomis paslaugomis.

Pagal šią tikslinę sritį naujos paraiškos 2018 m. nebuvo renkamos. 2019–2020 m. laikotarpiu taip pat nenumatyta skelbti naujus atrankos etapus.

56 lentelė. 6C tikslinės srities įgyvendinimas

M07	M07 TS 6C				
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (EUR)	3.091.987	4.431.200	0 (100)%	70%
	Produkto rodikliai	2018 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	015. Gyventojų, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra	0	20.000	0%	0%
	03. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos, įskaitant e. valdžios paslaugas, skaičius (7.3 punktas)	1	1	0 (100)%	100%

Pagal 6C tikslinę sritį buvo numatytas vienas specifinis Programos rodiklis, matuojantis objektų, iki kurių atvestas plačiajuostis internetas, skaičių. Įgyvendinus pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.3 vykdomą projektą prijungtų objektų skaičius siekia 400.

57 lentelė. 6C tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2017 m.	Pasiekimas 2018 m.
M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“	S013. Objektų, iki kurių atvestas plačiajuostis internetas, skaičius (M07.3)	0	400

1.8 VEIKLOS REZULTATŲ PLANO ĮGYVENDINIMO (ORIENTYRŲ PASIEKIMO) SITUACIJA

Programoje pateiktame veiklos rezultatų plane nurodyti pagal kiekvieną prioritetą suplanuoti pasiekti tikslai, t. y. 2018 m. planuojamos pasiekti tarpinės reikšmės (orientyrai) ir 2023 m. planuojamos pasiekti galutinės reikšmės. Europos Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 215/2014 6 straipsnyje teigiama, kad **prioriteto orientyrai arba siektinos reikšmės laikomi pasiektais**, jei visi į veiklos rezultatų planą įtraukti rodikliai 2018 m. pabaigoje atitinka bent 85 proc. orientyro reikšmės, o 2023 m. pabaigoje – bent 85 proc. siektinos reikšmės. Jei į veiklos rezultatų planą įtraukti trys ar daugiau rodiklių, prioriteto orientyrai ar siektinos reikšmės laikomi pasiektais, jei visų rodiklių, išskyrus vieną, pasiektos reikšmės sudaro bent 85 proc. orientyro reikšmės arba siektinos reikšmės, o vieno likusio rodiklio pasiekta reikšmė turi būti ne mažesnė nei 75 proc. **Prioriteto orientyrai ar siektinos reikšmės laikomi nepasiektais**, jei: 1) į veiklos rezultatų planą įtraukti ne daugiau nei du rodikliai ir nepavyksta pasiekti bent 65 proc. orientyro reikšmės 2018 m. pabaigoje ar siektinos reikšmės 2023 m. pabaigoje; 2) į veiklos rezultatų planą įtraukti daugiau nei du rodikliai ir nepavyksta pasiekti nors dviejų rodiklių bent 65 proc. orientyro reikšmės 2018 m. pabaigoje ir nors dviejų rodiklių bent 65 proc. siektinos reikšmės 2023 m. pabaigoje.

Orientyrų ir siektinų reikšmių įgyvendinimo situacija nagrinėjama prioriteto lygiu. Antrajam prioritetui veiklos rezultatų plane numatyti 2 rodikliai, trečiajam prioritetui – 3 rodikliai ir 1 alternatyvus rodiklis, ketvirtajam prioritetui – 2 rodikliai ir 1 alternatyvus rodiklis, penktajam prioritetui – 3 rodikliai, o šeštajam prioritetui – 3 rodikliai. Detalesnė informacija apie prioritetams numatytus rodiklius, orientyrus ir siektinas reikšmes bei 2018 m. pabaigoje pasiektus rezultatus pateikiama lentelėse, kurių pirmojoje nurodomi veiklos plano rodikliai, o antrojoje – papildomi rodikliai.

58 lentelė. Veiklos rezultatų plano rodiklių pasiekimas 2018 m. pabaigoje

Prioritetas	Rodiklis ir matavimo vienetas	Siektina reikšmė 2023 m.	Pasiekta reikšmė 2018 m.	2023 m. tikslo įgyvendinimo lygis 2018 m., proc.	Orientyras 2018 m., proc.	Orientyro absoliučioji reikšmė	Orientyro įgyvendinimo lygis 2018 m., proc.
	Bendros viešosios išlaidos (P2) (Eur)	607.938.570,1 5	347.094.080,8 6	57,09%	35,00%	212.778.499,5 5	163%
P2: didinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą	Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į ūkio restruktūrizavimą, skaičius (2A TS) + Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, skaičius (2B TS)	6.500,00	3.379,00	51,98%	35,00%	2.275,00	149%
P3: skatinti maisto grandinės	Bendros viešosios išlaidos (P3) (Eur)	163.247.479,6 3	34.721.422,70	21,27%	25,00%	40.812.119,91	85%

organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje	Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose / trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, skaičius (3A TS)	605,00	241,00	39,83%	30,00%	181,50	133%
	Žemės ūkio valdų, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, skaičius (3B TS)	1.450,00	582,00	40,14%	35,00%	507,50	115%
P4: atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas	Bendros viešosios išlaidos (P4) (Eur)	709.620.663,06	440.269.563,29	62,04%	50,00%	354.810.331,53	124%
	Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga (ha) (4A TS) + susijusios su vandentvarkos gerinimu (ha) (4B TS) + susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija (ha) (4C TS)	308.150,00	252.275,00	81,87%	80,00%	246.520,00	102%
P5: skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose	Bendros viešosios išlaidos (P5) (Eur)	172.724.087,32	25.656.436,01	14,85%	15,00%	25.908.613,10	99%
	Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija / išsaugojimu (ha) (5E TS) + Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos	91.300,00	58.379,22	63,94%	35,00%	31.955,00	183%

	valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu (ha) (5D TS)						
	Investavimo į atsinaujinančios energijos gamybą veiksmų skaičius (5C TS)	37,00	0,00	0,00%	15,00%	5,55	0%
P6: skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse	Bendros viešosios išlaidos (P6) (Eur)	290.083.598,10	35.973.635,08	12,40%	15,00%	43.512.539,72	83%
	Remiamų veiksmų, skirtų gerinti pagrindines paslaugas ir infrastruktūrą kaimo vietovėse, skaičius (6B ir 6C TS)	7.046,00	3.514,00	49,87%	25,00%	1.761,50	199%
	Gyventojų skaičius, tenkantis VVG (6B TS)	1.051.768,00	1.075.726,00	102,28%	100,00%	1.051.768,00	102%

Žalia spalva pažymėtos tų rodiklių reikšmės, kurių pasiekimas 2018 m. pabaigoje siekė bent 85 proc. suplanuotos orientyro reikšmės.

59 lentelė. Alternatyvių veiklos rezultatų plano rodiklių pasiekimas 2018 m. pabaigoje

Prioritetas	Rodiklis ir matavimo vienetas	Siektina reikšmė 2023 m.	Pasiekta reikšmė 2018 m.	2023 m. tikslo įgyvendinimo lygis 2018 m., proc.	Orientyras 2018 m., proc.	Orientyro absoliučioji reikšmė	Orientyro įgyvendinimo lygis 2018 m., proc.
P3: skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje	Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.1 ir 4.2 punktai)	279	54	19,35%	25,00%	69,75	77%
P4: atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas	Kitų vietovių, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių (13.2), ir kitų vietovių, kuriose esama specifinių kliūčių, (13.3), plotas (ha)	960.000	1.282.046	133,55%	80,00%	768000,00	167%

*Šio rodiklio pasiekta reikšmė 2018 m. apskaičiuojama sumuojant užbaigtiems projektams išmokėtas lėšas. Atitinkamai daroma ir kitų prioritetų analogiškiems rodikliams.

Žalia spalva pažymėtos tų rodiklių reikšmės, kurių pasiekimas jau 2018 m. pabaigoje buvo daugiau kaip 85 proc. suplanuotos orientyro reikšmės.

Pagal **antrąjį prioritetą**, kuris skirtas žemės ūkio konkurencingumui ir tvariam miškų valdymui skatinti, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“ ir „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į ūkio restruktūrizavimą, skaičius (2A TS) bei žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, skaičius (2B TS)“.

2018 m. numatyta EK deklaruoti beveik 213 mln. Eur paramos, o tikslas iki 2023 m. pabaigos – deklaruoti beveik 608 mln. Eur paramos lėšų. Faktiškai iki 2018 m. pabaigos EK deklaruota lėšų suma pagal antrąjį prioritetą siekė 347 mln. Eur, t. y. buvo **pasiekta 163 proc. orientyro reikšmės ir 57 proc. siektinos reikšmės**. Iki 2018 m. pabaigos viešosios išlaidos pagal antrąjį prioritetą buvo patirtos pagal visas prie 2 prioriteto prisidedančias priemonių veiklos sritis. Lėčiausiai lėšos panaudojamos pagal priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį 16.4. „Parama trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu“.

Kitas antrojo prioriteto orientyro rodiklis, pasiekti, kad iki 2018 m. pabaigos būtų paremtos 2.275 ūkio valdos, kurios būtų investavę į restruktūrizavimą (2A TS) ir jauni ūkininkai (2B TS). Iki 2023 m. pabaigos paremtų valdų skaičius turėtų siekti 6.500. Faktiškai iki 2018 m. pabaigos buvo pasiekta 149 proc. orientyro reikšmės ir beveik 52 proc. siektinos reikšmės. Vadovaujantis Europos Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 215/2014 6 straipsniu teigtina, kad **abu orientyro tikslai pasiekti bei prioriteto įgyvendinimas vyksta greičiau nei planuota**. Įvertinus pastarųjų metų pažangą, teigtina, kad galutiniai prioriteto tikslai taip pat bus pasiekti.

Pagal **trečiąjį prioritetą**, kuris skirtas maisto tiekimo grandinių organizavimo skatinimui, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“, „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose / trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, skaičius (3A TS)“, „Žemės ūkio valdų, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, skaičius (3B TS)“ bei papildomas rodiklis „Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara)“.

Iki 2018 m. pabaigos numatyta Europos Komisijai deklaruoti daugiau nei 40,8 mln. Eur paramos, o iki 2023 m. – daugiau nei 163 mln. Eur. Faktiškai iki 2018 m. pabaigos EK deklaruota lėšų suma pagal trečiąjį prioritetą siekė 34 mln. Eur, t. y. buvo **pasiekta 85 proc. orientyro reikšmės ir 21 proc. siektinos reikšmės**. 2018 m. paramos lėšos buvo dar neišmokamos pagal priemonę M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ ir tris priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis – 16.1 „Parama EIP veiklos grupių kūrimui ir veiklai“, 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4 „Parama trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu“. Pagal priemonę M09 nėra patvirtinta nei viena paraiška. ŽŪM 2018 m. įgyvendino įvairias priemones siekiant padidinti ūkininkų susidomėjimą šiomis priemonėmis (padidinta paramos suma ir paramą galinčios gauti miško valdos plotas, supaprastintos skolinimosi sąlygos, numatytos galimybės finansuoti naujas išlaidas ir t. t.). Tai padėjo pasiekti šio orientyro tikslą. Tačiau nepaisant šių veiksmų pagrindine sunkaus priemonių įgyvendinimo priežastimi išlieka žemės ūkio subjektų nenoras kooperuotis. Praktiškai kooperacija tik vyksta su šeimos nariais.

Antrasis trečiojo prioriteto orientyro rodiklis, pasiekti, kad iki 2018 m. pabaigos būtų paremta 181,5 valdos, kurios dalyvautų kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse (3A TS), o iki 2023 m. pabaigos – 605. Faktiškai iki 2018 m. pabaigos buvo paremta 241 valda, t. y. **buvo pasiekta 133 proc. orientyro reikšmės ir beveik 40 proc. siektinos reikšmės**.

Trečiasis šio prioriteto orientyro rodiklis, pasiekti, kad iki 2018 m. pabaigos būtų paremtos 507,5 valdos, dalyvaujančios rizikos valdymo sistemose, o iki 2023 m. pabaigos paremtų valdų skaičius turėtų siekti 1.450

(3B TS). Faktiškai iki 2018 m. pabaigos pagal rizikos valdymui skirta priemonę M17 paramą gavo 582 valdos, t. y. **buvo pasiekta 115 proc. orientyro reikšmės ir beveik 40 proc. siektinos reikšmės**. Pastebėtina, kad 2018 m. buvo atliktas Programos pakeitimas, kuriuo buvo sumažinta orientyro reikšmė nuo 65 proc. iki 35 proc. siekiamo tikslo.

Trečiajam prioritetui numatytas dar vienas – alternatyvus – veiklos rezultatų plano rodiklis. Juo matuojamas paremtų veiksmų, skiriant paramą investicijoms žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai, skaičius. Iki 2018 m. pabaigos numatyta paremti 69,75, o iki 2023 m. – 279 tokius veiksmus. Faktiškai, iki 2018 m. pabaigos buvo paremti 54 tokie projektai, t. y. **buvo pasiekta 77 proc. orientyro reikšmės ir 19 proc. siektinos reikšmės**. 20 veiksmų buvo paremta pagal 4.1 veiklos sritį ir skirti investicijoms į žemės ūkio valdas, vykdant novatoriškus projektus, diegiant pažangias technologijas, vykdant valdoje pagamintos produkcijos perdirbimą ir apdorojimą, o 34 veiksmi buvo paremti pagal 4.2 veiklos sritį ir skirti žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai. Dalis projektų, kuriais šie veiksmi yra įgyvendinami, dar nėra užbaigti.

Apibendrinant, pagal EK reglamentą šios srities rodikliai laikomi pasiektais. Įskaitant papildomą rodiklį į veiklos rezultatų planą įtraukti 4 rodikliai. Iš jų, vieno rodiklio reikšmės nesiekia 85 proc., tačiau viršija 75 proc. orientyro reikšmės, kito rodiklio reikšmės siekia 85 proc., o dar dviejų stipriai viršija išsikeltus tikslus.

Pagal **ketvirtąjį prioritetą**, kuris skirtas su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui, išsaugojimui ir pagerinimui, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“ ir „Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga (4A TS), susijusios su vandentvarkos gerinimu (4B TS) ir susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija (4C TS) (ha)“ bei papildomas rodiklis „Kitų vietovių, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių, ir kitų vietovių, kuriose esama specifinių kliūčių, plotas (ha)“.

Iki 2018 m. pabaigos suplanuota Europos Komisijai deklaruoti daugiau nei 354,8 mln. Eur paramos, o iki 2023 m. – daugiau nei 709,6 mln. Eur paramos lėšų. Iki 2018 m. pabaigos Europos Komisijai pagal ketvirtąjį prioritetą buvo deklaruota daugiau nei 440 mln. Eur, t. y. buvo **pasiekta beveik 124 proc. orientyro reikšmės ir 62 proc. siektinos reikšmės**. Taigi orientyro reikšmė jau buvo pasiekta ir netgi viršyta.

Iki 2018 m. pabaigos pagal ketvirtąjį prioritetą planuojama paremti beveik 247 tūkst. ha plotą, kuriame būtų vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės išsaugojimu, vandentvarkos gerinimu ir dirvožemio valdymo gerinimu bei dirvožemio erozijos prevencija, o iki 2023 m. pabaigos paremtas plotas turėtų siekti daugiau nei 308 tūkst. ha. Faktiškai 2018 m. buvo paremtas daugiau nei 252 tūkst. ha plotas, kuriame tiesiogiai prisidedama prie biologinės įvairovės išsaugojimo, vandentvarkos gerinimo ir dirvožemio erozijos mažinimo, t. y. **orientyro reikšmė buvo įgyvendinta 102 proc. apimtimi, o siekiama reikšmė beveik 82 proc. apimtimi**. Paremtos žemės ploto pikas buvo pasiektas 2016 m. dėl didelių tęstinių remiamų plotų. 2016 m. buvo paremta 276 tūkst. ha žemės ploto.

Ketvirtajam prioritetui numatytas dar vienas – alternatyvus – veiklos rezultatų plano rodiklis. Juo matuojamas paremtų kitų vietovių, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių (13.2), ir kitų vietovių, kuriose esama specifinių kliūčių, (13.3), plotas. Iki 2018 m. pabaigos numatyta paremti 768 tūkst. ha tokių plotų, o iki 2023 m. pabaigos – 960 tūkst. ha tokių plotų. Faktiškai, iki 2018 m. pabaigos buvo paremta 1.282 tūkst. ha šių plotų, todėl orientyro reikšmė pasiekta 167 proc., o siektina reikšmė daugiau nei 133 proc. Vadovaujantis Europos Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 215/2014 6 straipsniu teigtina, kad **visi trys orientyro tikslai pasiekti bei prioriteto įgyvendinimas vyksta greičiau nei planuota**. Įvertinus pastarųjų metų pažangą, teigtina, kad galutiniai prioriteto tikslai taip pat bus pasiekti.

Pagal **penktąjį prioritetą**, kuris skirtas efektyvaus išteklių naudojimo skatinimui ir perėjimui prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“, „Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija / išsaugojimu (ha) (5E TS), žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu (5D TS) (ha)“ ir „Investavimo į atsinaujinančios energijos gamybą veikslių skaičius (5C TS)“.

Iki 2018 m. pabaigos suplanuota Europos Komisijai pagal penktąjį prioritetą deklaruoti beveik 26 mln. Eur paramos lėšų, o iki 2023 m. deklaruotos paramos suma turėtų siekti beveik 173 mln. Eur. Iki 2018 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma siekė daugiau nei 25 mln. Eur, t.y. **buvo pasiekta 99 proc. orientyro reikšmės ir beveik 15 proc. siektinos reikšmės**. Tokį mažą siektinos reikšmės pasiekimą lemia tai, kad pagal priemonės M06 veiklą 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš atsinaujinančių energijos šaltinių“ yra patvirtinti 9 projektai, kurių įgyvendinimui numatyta daugiau kaip 14 mln. Eur paramos, bet nei dalis jos dar nebuvo išmokėta ir deklaruota Europos Komisijai. Visuose 9 projektuose pirmąjį mokėjimą numatytą pateikti 2018 m. gruodžio mėnesį, tačiau projektų vykdytojais paprašė šiuos mokėjimus nukelti į 2019 m.²⁶ Taip pat parama dar neišmokėta pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, pagal priemonės M04 veiklos sritį 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ bei priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Iki 2018 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą planuojama paremti beveik 32 tūkst. ha plotą, kuriame būtų vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija (5E TS) ir su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu (5D TS). Iki 2023 m. pabaigos planuojamas paremti plotas siekia daugiau nei 91 tūkst. ha. 2018 m. buvo paremtas daugiau kaip 58 tūkst. ha plotas, t. y. buvo **pasiekta 183 proc. orientyro reikšmės ir beveik 64 proc. siektinos reikšmės**. 2017 m. šis rodiklis siekė tik 7 tūkst. ha. Reikšmingas proveržis šioje srityje buvo pasiektas todėl, nes pradėtos įgyvendinti naujos 10.1 veiklos srities veiklos 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ ir 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“. Paremtas plotas pagal abi šias veiklas tiesiogiai prisideda prie 5D ir 5E sričių įgyvendinimo. 2018 m. ariamoje žemėje paremta beveik 16 tūkst. ha tarpinių pasėlių ir per žiemą auginta 14,5 tūkst. ha ražienų laukų.

Iki 2018 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą suplanuota paremti 6 veiksmus, investuojant į atsinaujinančios energijos gamybą (5C TS), o iki 2023 m. pabaigos paremtų veikslių skaičius turėtų siekti 37. Šie veiksmai remiami pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.1, investuojant į biodujų jėgaines ūkiui bei pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklą 6.4.2, teikiant paramą biodujų gamybai. Iki 2018 m. pabaigos dar nebuvo įgyvendintų projektų, skirtų atsinaujinančios energijos gamybai, todėl **orientyro reikšmė ir siektina reikšmė yra nepasiekta**. Vadovaujantis EK reglamento orientyrų pasiekimo kriterijumi teigtina, kad kadangi du iš trijų prioriteto orientyrų yra pasiekti daugiau nei 85 proc. apimtimi, o vienas prioriteto orientyras pasiektas 0 proc. apimtimi, laikytina, kad viso prioriteto orientyras yra nei pasiektas, nei nepasiektas. Pagal **šeštąjį prioritetą**, kuris skirtas socialinės įtraukties skatinimui, skurdo mažinimui ir ekonominės plėtros kaimo vietovėse skatinimui, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“, „Remiamų veikslių, skirtų gerinti pagrindines paslaugas ir infrastruktūrą kaimo vietovėse, skaičius (6B ir 6C TS)“ ir „Gyventojų skaičius, tenkantis VVG (6B TS)“.

Iki 2018 m. pabaigos pagal šeštąjį prioritetą Europos Komisijai planuojama deklaruoti daugiau nei 43,5 mln. Eur paramos lėšų, o iki 2023 m. pabaigos – 290 mln. Eur. Iki 2018 m. pabaigos pagal šeštąjį prioritetą

²⁶ 2019 m. vasario mėnesį paramos gavėjai nutraukė 7 sutartis. Kadangi atliekama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 metais vertinimo ataskaita ši informacija tekste dar neatsispindi, tačiau ataskaitos rengimo metu jau buvo žinoma.

Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma siekė beveik 36 mln. Eur, t. y. **buvo pasiekta 83 proc. orientyro reikšmės ir 13 proc. 2023 m. siektinos reikšmės**. Iki 2018 m. pabaigos daugiausia viešųjų išlaidų suma patirta pagal priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritį 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“, 7.3 veiklos sritį „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“ ir pagal priemonės M19 „LEADER“ veiklos sritį 19.4 „Parama VVG veiklai ir gyventojų aktyvinimui“. Visgi pagal kitas veiklos sritis, kurios prisideda prie šešto prioriteto įgyvendinimo padaryta pažanga yra maža, todėl net ir priartėjus prie siektino tikslo, orientyro reikšmė buvo nepasiekta.

Iki 2018 m. pabaigos kaimo vietovėse planuojama įgyvendinti daugiau nei 1,7 tūkst. veiksmų, skirtų gerinti pagrindines paslaugas ir infrastruktūrą. Iki 2023 m. pabaigos įgyvendintų veiksmų skaičius turėtų siekti daugiau nei 7 tūkst. Faktiškai iki 2018 m. pabaigos buvo paremti 3.514 veiksmai, kurių didžioji dauguma (3.298) buvo skirti asbestinių stogų dangos keitimui kaimo vietovėse ir vietinių kelių gerinimui (113), o likę – tradicinių amatų centrų plėtrai ir kitai mažos apimties infrastruktūrai. **Orientyro reikšmė buvo pasiekta 199 proc. apimtimi, o tikslo reikšmė – beveik 50 proc. apimtimi.**

Iki 2018 m. pabaigos suplanuota, kad pagal šeštąjį prioritetą įgyvendinamos vietos plėtros strategijos turi būti taikomos visiems kaimo vietovių gyventojams, t. y. maždaug 1 mln. asmenų. Šis tikslas buvo pasiektas dar 2016 m., kai VVG veiklos teritorija apėmė visus kaimo vietovių gyventojus. **Buvo pasiekta 102 proc. orientyro reikšmės ir siektinos reikšmės.** Vadovaujantis EK reglamento orientyrų pasiekimo kriterijumi teigtina, kad prioriteto orientyrai yra pasiekti, kadangi dviejų rodiklių orientyrų reikšmės stipriai viršytos, o nepasiekto rodiklio orientyro reikšmė yra 83 proc., taigi viršija 75 proc. ribą..

Apibendrinant galima teigti, kad daugelio rodiklių orientyrų reikšmės buvo pasiektos ir viršytos arba pasiektos bent minimaliu 85 proc. lygiu – tokiu lygiu įgyvendinti 11 iš 13 pagrindinių rodiklių bei 1 iš 2 alternatyvių rodiklių. Vadovaujantis minėtu EK orientyrų pasiekimo kriterijumi, 2 ir 4 prioritetai įgyvendinti visiškai sėkmingai, 3 ir 6 – sėkmingai, o 5 prioriteto įgyvendinimas vertinamas mažiausiai sėkmingai.

2 PROBLEMOS, DARANČIOS ĮTAKĄ PROGRAMOS IR PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATAMS

2.1 VEIKSMŲ, KURIŲ IMTASI SIEKIANT UŽTIKRINTI PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO KOKYBĘ IR EFEKTYVUMĄ, APRAŠYMAS

VADOVAUJANČIOSIOS INSTITUCIJOS VEIKSMŲ ANALIZĖ

Įgyvendinant Programą 2014–2018 m. buvo susidurta su išorės veiksniais, kuriuos galima apibrėžti kaip nuo Programos vadovaujančios institucijos nepriklausančius veiksnius, ir vidiniais veiksniais, kuriuos galima apibrėžti kaip nuo Programos vadovaujančios institucijos priklausančius veiksnius. Šie veiksniai (problemos) neigiamai veikė Programos įgyvendinimą. Siekiant panaikinti šiuos veiksnius arba sušvelninti jų poveikį Programos įgyvendinimui, vadovaujančioji institucija ėmėsi atitinkamų veiksmų. Šiuos veiksmus galima suskirstyti į tris kategorijas. Pirmoji kategorija susijusi su Programos pakeitimais, antroji – su Programos administravimo taisyklių ir kitų nacionalinių teisės aktų pakeitimais, o trečioji – su priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimais. Toliau pagal paminėtas kategorijas aptariami 2018 m. įvykę pakeitimai.

1. Programos pakeitimai

2016 m. buvo patvirtintas pirmasis Programos pakeitimas. Pirmieji Programos pakeitimai buvo vykdomi siekiant patikslinti kai kurias Programos nuostatas, palengvinti smulkių ūkių finansavimo sąlygas, padidinti jaunųjų ūkininkų skaičių, sudaryti geresnes sąlygas pareiškėjams, vykdančioms verslo projektus kaimo vietovėse ir kt.

Antrasis Programos pakeitimas buvo inicijuotas 2016 m., tačiau patvirtintas 2017 m. vasario 14 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2017)1167. Juo siekta užtikrinti didesnes pasirinkimo galimybes potencialiems pareiškėjams. Buvo išplėstas žemės ūkio veiklos apibrėžimas įtraukiant į jį pripažintų žemės ūkio kooperatyvų iš savo narių jų ūkiuose pagamintų (išaugintų) žemės ūkio produktų supirkimą ir realizavimą, tokių produktų perdirbimą ir realizavimą. Taip pat pakeistos tinkamumo finansuoti sąlygos pagal priemones ir veiklos sritis, paramos intensyvumas, atrankos kriterijų nustatymo principai, paramos sumos ir normos, paramos išmokėjimo tvarka, tikslinami paramos gavėjų apibrėžimai ir kt. Užtikrinant suderinamumą su Lietuvos teisės aktais, pakeistas ir nacionalinis įstatymas, apibrėžiantis žemės ūkį ir kaimo plėtrą, o žemės ūkio veiklos apibrėžimas papildytas atitinkamomis nuostatomis dėl pripažintų kooperatyvų veiklos.

2017 m. atsirado poreikis patikslinti ir daugiau Programos nuostatų. Trečiąjį Programos pakeitimą Europos Komisija patvirtino 2017 m. rugpjūčio 28 d. sprendimu Nr. C(2017) 5998. Šiuo pakeitimu pagerintos dalyvavimo sąlygos kai kurių priemonių potencialiems pareiškėjams, padidintas tinkamų finansuoti išlaidų sąrašas, panaikintas viešosios paramos sumos ribojimas vienam projektui, padidintas paramos intensyvumas.

2018 m. buvo inicijuoti ketvirtasis ir penktasis programos pakeitimai. Ketvirtasis programos pakeitimas EK buvo patvirtintas 2018 m. birželio 12 d. sprendimu Nr. C(2018) 3841, penktasis – 2018 m. gruodžio 6 d. sprendimu Nr. C(2018) 8637. Detaliau visi šie pakeitimai ir jų planuojamas poveikis aptarti žemiau pateikiamoje lentelėje.

60 lentelė. Ketvirtasis ir penktasis Programos pakeitimai

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
Ketvirtasis Programos pakeitimas, Europos Komisijos patvirtintas 2018 m. birželio 12 d.		
<p>Programoje nustatytas įsipareigojimas pareiškėjui ir paramos gavėjui apdrausti turtą, kuriam įsigyti ar sukurti panaudota parama, ne trumpesniam nei nustatytam kontrolės laikotarpiui. Pagal šį įsipareigojimą pareiškėjas ir paramos gavėjas įsipareigoja visais atvejais apdrausti turtą, o tuo atveju, jeigu pareiškėjas ar paramos gavėjas, savo vidiniuose dokumentuose yra nusimatęs mažą ilgalaikio turto vertę, jis įsipareigoja apdrausti visą, net ir labai mažos vertės turtą, kuriam įsigyti panaudota parama. Tuo atveju, jeigu pareiškėjas neturi galimybių įsigyto turto apdrausti (neranda draudimo įmonių, galinčių jam pasiūlyti draudimą), privaloma pateikti NMA bent tris rašytinius draudimo įmonių atsisakymus apdrausti turtą. Toks įsipareigojimas didina pareiškėjui ir paramos gavėjui administracinę naštą.</p>	<p>Lankstesnis taikymas Programos 8.1 dalyje numatytos bendrosios sąlygos, susijusios su reikalavimu apdrausti turtą. Pakeitimu siūloma įsipareigojimą apdrausti turtą, kai tai būtina, perkelti į konkrečių priemonių įgyvendinimo taisyklių lygmenį.</p>	<p>Sumažės administracinė našta pareiškėjams.</p>
<p>1) Programoje nustatyta, kad pagal 4.1 veiklos sritį parama teikiama dotacijos forma. Siekiant sumažinti administracinę naštą projektų vykdytojams ir sumažinti klaidų lygį administruojant paramą siūlomas supaprastintas išlaidų apmokėjimo būdas. Taikant šį būdą tinkamoms finansuoti išlaidoms apskaičiuoti nebus reikalaujama pateikti tiekėjų komercinių pasiūlymų ir atlikti darbų pirkimo procedūrų.</p> <p>2. Siekiant pareiškėjams palengvinti paramos gavimo sąlygas veiklos srities paramos lėšų išmokėjimui taikomas nacionalinių sąskaitų apmokėjimo būdas.</p> <p>3. Lietuvoje susidarė unikali situacija, kai kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) teisinę formą turintys juridiniai asmenys vykdo žemės ūkio produktų gamybą, bet pagal Kooperatyvų įstatymo nuostatas jie negali gauti pripažinto žemės ūkio kooperatyvo statuso, nes jų veikloje nedominuoja veikla su nariais. Pagal galiojančią Programos nuostatą tokiems kooperatyvams parama neteikiama. Siekiant nepažeisti vienos iš juridinių asmenų grupės teisės į sąžiningą konkurenciją, siūloma panaikinti šią nuostatą.</p>	<p>Priemonės M04 veiklos srities 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ paramos rūšies ir tinkamumo finansuoti sąlygų pakeitimas. Pakeitimais nustatoma, kad investicinė parama gali būti teikiama taikant supaprastintą išlaidų apmokėjimą, nustatant standartinį fiksuotąjį vieneto įkainį 1 kvadratinio ar kubinio metro statybai. Taip pat nustatoma, kad paramos lėšų išmokėjimui gali būti taikomas nacionalinių sąskaitų apmokėjimo būdas. Panaikinama nuostata, kad parama neteikiama žemės ūkio kooperatyvui, jei kooperatyvas neturi pripažinto žemės ūkio kooperatyvo statuso.</p>	<p>Supaprastinamas paramos gavimas, taikant supaprastintą išlaidų apmokėjimą ir įvairesnius paramos išmokėjimo būdus. Išsiplės potencialių pareiškėjų ratas.</p>
<p>Atsižvelgiant į tai, kad 2017 m. liepos 4 d. Europos Komisijos sprendimu buvo patvirtintas naujas dokumentas (nauja Valstybės pagalbos schema) – „Valstybės pagalba SA.46372(2017/N) – Lietuva, „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai (II etapas) –</p>	<p>Priemonės M07 veiklos srities 7.3 "Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai" nuorodų į kitus teisės aktus ir 13 skyriaus „Duomenys, reikalingi valstybės pagalbos vertinimui atlikti“</p>	<p>Programoje bus pateikta tiksli informacija apie taikomą valstybės pagalbos schemą.</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
PRIP-2“, kuri yra reikalinga veiklos srities 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“ įgyvendinimui 2014–2020 m. laikotarpiu, būtina atnaujinti nuorodas į atnaujintą dokumentą.	patikslinimas	
Priemonės „Agrarinės aplinkosauga ir klimatas“ veiklos vadovaujantis 2015–2017 m. paraiškų surinkimo statistika nepakankamai pritraukia ūkininkus dalyvauti priemonėje, todėl Programoje numatyti aplinkosauginiai tikslai gali būti nepasiekti. Naujai siūlomos veiklos bei jų praplėtimas sudarys didesnes galimybes ūkininkams pasirinkti savo ūkiui tinkamiausias veiklas o padidėjęs aktyvumas teigiamai atsilieps į planuotų tikslų pasiekiamumą.	Priemonės M10 veiklos 10.1.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius atnaujinimas“ aprašo patikslinimas ir priemonės papildymas naujomis veiklomis 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ bei 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“.	Pakeitimas suteiks didesnes veiklų pasirinkimo galimybes ūkininkams vykdyti agrarinės aplinkosaugos veiklas (taip pat ir ariamoje žemėje) ir tuo prisidės prie Programoje nustatytų tikslų bei rodiklių aplinkosaugos sektoriuje pasiekimo.
2017 m. lapkričio 29 d. Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-763 buvo patikslintas 2015 m. gruodžio 4 d. Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-897, kuriame nustatyti žemės ūkio veiklos vykdymo kriterijai, todėl atitinkamai tikslinami žemės ūkio veiklos vykdymo kriterijai susijusiose priemonėse.	Žemės ūkio veiklos vykdymo kriterijų patikslinimas priemonėse M10, M11 ir M12.	Programoje bus pateikta aktuali informacija apie Lietuvoje taikomus žemės ūkio veiklos vykdymo kriterijus.
Vadovaujantis Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 32 str. ir Jungtinių tyrimo centro mokslinėje ir techninėje ataskaitoje „Bendrų kriterijų, skirtų gamtinių trūkumų turintiems žemės ūkio žemės plotams identifikuoti, taikymo gairėmis“ (toliau JTC metodika) nustatytais reikalavimais, išskirtos vietovių su dideliais gamtiniais trūkumais ribos, kurios Lietuvoje bus taikomos nuo 2018 m. Atsižvelgiant į tai, jog išskirtos naujų remtinų vietovių su dideliais gamtiniais trūkumais ribos, pagal naują žemėlapi būtina perskaičiuoti kompensacinių išmokų dydžius. Programoje nustatytas reikalavimas, jog „pareiškėjas įsipareigoja tęsti ūkininkavimą deklaruotame plote, už kurį mokama parama“. Siekiant užtikrinti minėto įsipareigojimo vykdymą ir tinkamą kontrolę, tinkamumo sąlygos papildytos atitinkama nuostata dėl reikalavimo turėti tam tikrą sutartinių gyvulių skaičių pievose ir (ar) ganyklose. Šis pakeitimas taip pat leistų užtikrinti tinkamą pievų (ganyklų) geros agrarinės būklės palaikymą	Priemonės M13 veiklos srities 13.2 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“ aprašymo patikslinimas, kompensacinių išmokų dydžių pakeitimas ir tinkamumo gauti paramą sąlygų ir reikalavimų taikymo papildymas. Pakeitimu nustatoma taikyti minimalų sutartinių gyvulių skaičiaus reikalavimą paramai gauti už deklaruotas pievas ir (ar) ganyklas, papildant veiklos srities aprašymo 8.2.12.3.1.6 papunktį nauju 5 punktu dėl reikalavimo turėti bent 0,25 SG/ha pievų (ganyklų).	Pakeitimas leis užtikrinti, kad visų valstybių narių ūkininkams būtų taikomos vienodos sąlygos vietovėse, kuriose esama gamtinių kliūčių, kurios apibrėžtos pagal objektyvius biofizikinius kriterijus, pagrįstus patikima moksline informacija. Atsižvelgiant į Reglamento (EB) Nr.1305/2013 31 straipsnio 5 dalies nuostatas, pereinamuoju laikotarpiu (2018–2019 m.) bus mokama minimali 25 EUR/ha metinė išmoka už plotą tose vietovėse, kurios neteko mažiau palankių ūkininkauti vietovių statuso, apibrėžus vietoves su didelėmis gamtinėmis

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
<p>Nuo 2018 m. Lietuvoje bus taikomos naujos kitų vietovių, kurioms įtakos turi specifinės kliūtys, ribos. Šie ribų pasikeitimai yra susiję su naujausiais duomenimis dėl specifinių kliūčių nustatymo, vadovaujantis Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos skaitmeniniu „Šiaurės Lietuvos karstinio rajono ekologinio pažeidžiamumo grupių žemėlapiu“ ir Aplinkos apsaugos agentūros prie Aplinkos ministerijos 2011–2014 m. duomenų skaitmeniniais užliejamų priekrantės bei sniego tirpsmo ir liūčių sukeltų potvynių žemėlapiams. Atsižvelgiant į naujausius duomenis būtina patikslinti informaciją dėl intensyvaus karsto zonoje ir potvynių užliejamose teritorijose esančių vietovių išskyrimo tvarkos (sąlygų) ir vardinio seniūnijų sąrašo su žemėlapiams. Taip pat būtina patikslinti veiklos srities aprašymą, kompensacinius išmokų dydžius.</p> <p>Veiklos srities 8.2.12.3.2.6 papunktyje „Tinkamumo finansuoti sąlygos“ 3 punkto reikalavimas nurodo, jog „pareiškėjas įsipareigoja tęsti ūkininkavimą deklaruotame plote, už kurį mokama parama“. Siekiant užtikrinti minėto įsipareigojimo vykdymą ir tinkamą kontrolę, tinkamumo sąlygos papildytos atitinkama nuostata dėl reikalavimo turėti tam tikrą sutartinių gyvulių skaičių pievose ir (ar) ganyklose. Šis pakeitimas taip pat leistų užtikrinti tinkamą pievų (ganyklų) geros agrarinės būklės palaikymą.</p>	<p>Priemonės M13 veiklos srities 13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“ aprašymo patikslinimas, kompensacinių išmokų dydžių pakeitimas ir tinkamumo gauti paramą sąlygų ir reikalavimų taikymo papildymas. Pakeitimu nustatoma taikyti minimalų sutartinių gyvulių skaičiaus reikalavimą paramai gauti už deklaruotas pievas ir (ar) ganyklas, papildant veiklos srities aprašymo 8.2.12.3.1.6 papunktį nauju 5 punktu dėl reikalavimo turėti bent 0,25 SG/ha pievų (ganyklų).</p>	<p>kliūtimis (69 seniūnijose).</p> <p>Pakeitimas leis užtikrinti paramos ūkininkams, įsikūrusiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių, tikslumą ir veiksmingumą, kompensuojant jiems prarastas pajamas ir patirtas papildomas išlaidas, susijusias su nepalankiomis atitinkamos vietovės sąlygomis dėl specifinių sunkumų (karstinių darinių ir potvynių).</p>
<p>1) Programoje numatyta, kad veiklos srityje 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ paramos gavėjais galėtų būti smulkūs ūkiai (kurių ekonominis dydis, išreikštas standartine produkcija yra ne mažesnis kaip 4.000 Eur ir ne didesnis kaip 7 999 Eur, smulkūs miško valdytojai (miško valda ne didesnė kaip 10 ha)“. Priemonės veiklos srities įgyvendinimo praktika parodė, kad yra per maža ūkių imtis (11 proc. ūkių), kurie inicijuotų tarpusavio bendradarbiavimą įgyvendinant investicinius projektus. Be to, tokio dydžio ūkiai nėra pasirengę įgyvendinti didesnės apimties investicinius projektus, kur reikalingas savų lėšų prisidėjimas, todėl jie paramos siekia pagal priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį „Parama smulkiesiems ūkiams“. Padidintas standartinė produkcijos vertė (toliau – SP) padėtų pritraukti ūkius, kurie yra ekonomiškai pajėgesni, tačiau jiems</p>	<p>Priemonės M16 veiklos srities 16.3 keitimas dėl paramos gavėjų ir paramos normos bei veiklos sričių 16.3 ir 16.4 keitimas dėl galimybės taikyti avansavimą ir išankstinį sąskaitų apmokėjimo būdą.</p> <p>1) Programos keitimu smulkių ūkių SP padidinta iki 15.000 Eur ir nustatyta, kad smulkių miško valdytojų valda turėtų būti ne didesnė kaip 20 ha.</p> <p>2) Nustatyta, kad avanso dydis negali būti didesnis nei 40 proc. nuo tinkamos paramos sumos ir kai avansas nėra EK tinkamos deklaruoti išlaidos ir (arba) galimybę taikyti nacionalinį sąskaitų apmokėjimo būdą.</p> <p>3) Nustatyta, kad M16.3 veiklos srityje verslo planų įgyvendinimo</p>	<p>Padidės priemonės populiarumas, padidės potencialių pareiškėjų ratas ir palengvės finansavimo sąlygos pareiškėjams.</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
<p>savarankiškai įgyvendinti projektus pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ yra sudėtinga.</p> <p>Dabartinės sąlygos dėl miško valdos dydžio neskatina užsiimti bendra ekonomine ir tvaria miškininkystės veikla. Lietuvos vidutinis miško valdos dydis yra 3-4 ha, tačiau tokio dydžio valdų savininkai praktiškai nevykdo pastovios ūkinės veiklos dėl šios veiklos specifikos bei griežto teisinio reguliavimo ūkinei veiklai miškuose.</p> <p>2) Programoje nėra numatyta, kad paramos gavėjas galėtų prašyti, kad NMA sumokėtų avansą, kuris sudarytų iki 40 proc. viešosios paramos nuo tinkamų išlaidų investicijoms atlikti skirtos sumos. Nėra numatytos galimybės paramos lėšas išmokėti sąskaitų apmokėjimo būdu. Siekiant palengvinti smulkiųjų ūkio subjektų bei trumpų tiekimo grandinių finansavimo sąlygas ir taip padidinti veiklos sričių populiarumą, siūloma numatyti avansą.</p> <p>3) 16.3 veiklos sričiai yra numatyta, kad verslo plano įgyvendinimo išlaidoms taikomas 60 proc. paramos intensyvumas, kai išlaidos nesutampa su kitų programos priemonių išlaidų rūšimis. Jeigu išlaidos sutampa su kitų programos priemonių išlaidų rūšimis, paramos teikimo intensyvumas nustatomas atsižvelgiant į pagal kitas programos priemones teikiamą paramos intensyvumą šioms išlaidoms (įskaitant tose priemonėse nustatytas galimybes jį padidinti). Nacionalinėse M16.3 veiklos srities įgyvendinimo taisyklėse išvardintos išlaidų rūšys visiškai sutampa su veiklos srities M4.1 išlaidų rūšimis, todėl verslo plano įgyvendinimo išlaidoms turi būti taikomas 4.1 veiklos srities intensyvumas – 50 proc. prioritetiniuose sektoriuose (gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės, daržininkystės). Kadangi M4.1 veiklos srityje numatytas paramos intensyvumo padidinimas kolektyvinėms investicijoms (+20 proc. punktų), šis padidinimas taip pat turi būti taikomas ir M16.3 veiklos srityje, nes visi bendradarbiavimo projektai yra kolektyvinės investicijos.</p>	<p>išlaidos, kai investuojama gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės, daržininkystės sektoriuose, turi būti remiamos 70 proc. intensyvumu (50 + 20 proc.).</p>	
<p>Programoje nustatyta 3B tikslinės srities rodiklio „Žemės ūkio valdų, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, skaičius“ siektina reikšmė 2023 m. – 1.450 valdų, 2018 m. – 942,5 valdos nebus pasiekta dėl šių priežasčių:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dėl krizės pieno sektoriuje 2015–2017 m. šalyje ženkliai sumažėjo karves laikančių ūkių 	<p>Priemonės M17 rodiklio „Žemės ūkio valdų, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, skaičius“ 2018 m. siektinos reikšmės sumažinimas iki 2018 m. 507,5. 2023 m. siektina reikšmė nemažinama.</p>	<p>Patikslintos rodiklio orientyro 2018 m. reikšmės atspindės priemonės įgyvendinimo specifiką, kurios iš anksto nebuvo galima</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
<p>skaičius (daugiau kaip 15.000 ūkių);</p> <ul style="list-style-type: none"> - nuo 2014 m. Lietuvoje siaučiant afrikiniam kiaulių marui (toliau – AKM), dėl taikytų AKM rizikos valdymo priemonių siekiant užtikrinti Lietuvos kiaulininkystės sektoriaus stabilumą ir apsaugoti nuo afrikinio kiaulių maro protrūkių, 2014–2017 m. kiaules išskersti buvo priversti daugiau kaip 5.000 kiaulininkystės ūkių; - dėl didelės AKM rizikos, draudimo įmonės atsisako drausti kiaules nuo šios ir kai kurių kitų gyvūnų pavojingų užkrečiamų ligų; - draudimo įmonių nustatytos draudimo įmokos už apdraustus gyvūnus yra gana didelės ir ūkio subjektai neturi pakankamai lėšų draudimo įmokoms mokėti; - dalis ūkio subjektų paprastai draudžia visą verslą, dėl to atskirai laikomus gyvūnus drausti netikslinga. 		numatyti.
<p>Programoje nustatyta, jog gyvūnų draudimo atveju draudimo įmoka yra tinkamos išlaidos, jei gyvūnai draudžiami nuo gyvūnų ligų, nurodytų Pasaulinės gyvūnų sveikatos organizacijos nustatytame gyvūnų ligų sąrašė arba Tarybos sprendimo 2009/470/EB (kuris buvo panaikintas 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 652/2014) priede, dėl kurių (ligų) paprastai turi būti išnaikinami visi (100 proc.) į rizikos grupę susirgti ta liga patenkantys ūkyje esantys gyvūnai. Siekiant skatinti taikyti rizikos valdymo priemones gyvūnus laikančiuose ūkiuose ir didinti priemonės populiarumą Programoje siūloma nustatyti, kad parama teikiama gyvūnus draudžiant ne tik nuo pavojingų užkrečiamų ligų, bet nuo visų ligų, nurodytų Pasaulinės gyvūnų sveikatos organizacijos nustatytame gyvūnų ligų sąrašė arba 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 652/2014 prieduose.</p> <p>2) Atsižvelgiant į tai, kad dalies draudimo įmokų kompensacija mokama nepriklausomai nuo to, ar draudžiamasis įvykis įvyko, ar ne, bendrą priemonės vertinimą siūloma papildyti, nustatant kaip gyvūnų draudimo atveju bus tikrinama sąlyga, ar draudimo sutartimi yra draudžiami nuostoliai, kurie sudaro daugiau kaip 30 proc. ūkininko vidutinės metinės praėjusių trejų metų laikotarpio produkcijos (arba praėjusių penkerių metų laikotarpio vidutinės trejų metų produkcijos, neįskaitant didžiausios ir mažiausios vertės).</p> <p>3) Programoje nustatyta, kad dalies draudimo įmokų kompensavimą iš nacionalinių ir ES lėšų</p>	<p>Priemonės M17 veiklos srities 17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“ tinkamumo finansuoti sąlygų, susijusių su draudžiamąja rizika ir draudžiamąjo nuostolio dydžio tikrinimu, pakeitimas.</p> <p>1) Pakeitimu nustatoma, kad parama teikiama gyvūnus draudžiant ne tik nuo pavojingų užkrečiamų ligų, bet nuo visų ligų, nurodytų Pasaulinės gyvūnų sveikatos organizacijos nustatytame gyvūnų ligų sąrašė arba 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 652/2014 prieduose.</p> <p>2) Nustatoma, kad sąlyga, jog draudžiami nuostoliai, kurie sudaro daugiau kaip 30 proc. ūkininko vidutinės metinės praėjusių trejų metų laikotarpio produkcijos, būtų tikrinama vieną kartą priimant sprendimą dėl paramos skyrimo. Įvykus draudimui įvykiui, ši sąlyga konkretaus nuostolio atveju dar kartą nebūtų tikrinama.</p> <p>3) Kadangi gyvūnai bus draudžiami nuo visų ligų, panaikinama takoskyra tarp rizikos rūšių.</p>	<p>Skatins rizikos valdymą gyvūnus laikančiuose ūkiuose ir didins priemonės populiarumą.</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
<p>reglamentuojančiose taisyklėse nustatoma takoskyra tarp rizikos rūšių (gyvūnų draudimo atveju) ir tarp nuostolio, draudžiamo pagal draudimo sutartį, dydžio (augalų ir pasėlių draudimo atveju). Atsižvelgiant į tai, kad gyvūnų draudimo atveju siūloma praplėsti gyvūnų ligų, nuo kurių apdraudus būtų kompensuojama dalis draudimo įmokos, sąrašą, būtina patikslinti kompensavimo taisykles.</p>		
<p>1) Žemės ūkio produktų perdirbimo veikla, kuria numatyta prisidėti prie 2 prioriteto tikslų įgyvendinimo, nedomina galimų pareiškėjų, kaip buvo tikėtasi svarstant intervencinę logiką. Todėl jos indėlis į Programos 2 prioriteto tikslų įgyvendinimą lieka abejotinas. Tuo tarpu stiprinant Programoje nustatyto poreikio „Pagerinti vidutinių ir smulkių ūkių galimybes investuoti...“ įgyvendinimą, viena iš efektyviausių priemonių yra parama smulkiems ūkiams (priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“). Įgyvendinant šią veiklos sritį ženkliai prisidedama prie Programos 2 prioriteto, kuriuo siekiama didinti žemės ūkio konkurencingumą visuose regionuose, įgyvendinimo bei prie LR Vyriausybės programos įgyvendinimo, kurioje numatyta vienodinti stambių, vidutinių ir smulkių ūkių galimybes. Siekiant efektyvesnio 2 prioriteto įgyvendinimo, siūloma perskirstyti lėšas iš kitų 2 prioriteto priemonių.</p> <p>2) Priemonei „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“, kuri prisideda prie 4 prioriteto (aplinkosauga) tikslų įgyvendinimo, numatyta 6,56 mln. Eur., tačiau priemonė sulaukė didesnio pareiškėjų aktyvumo, nei buvo planuota Programos rengimo metu, todėl siūloma padidinti lėšas planuojamiems paremti plotams.</p>	<p>Finansinio plano pakeitimas:</p> <p>1) 2 prioritetas: Priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sričiai 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“ papildomai skiriami 15 mln. Eur. Lėšos perskirstomos iš šių veiklos sričių:</p> <p>1. „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ – 3,94 mln. Eur: - Iš 1.1 veiklos skirties „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ 2C+ tikslinės srities – 300 tūkst. Eur; - Iš 1.2 veiklos skirties „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ 2A tikslinės srities 3,64 mln. Eur. Mokymo dalyvių skaičių (pagal 1.1 veiklos sritį) sumažinti 6.400 – iki 11.900;</p> <p>4.2. „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ – 9,3 mln. Eur; 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ – 1,74 mln. Eur. Planuojamų paremti veiksmų skaičių padidinti 18 – iki 25.</p> <p>2) 4 ir 5 prioritetai Priemonei „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ didinamas finansavimas 12,41 mln. Eur. Lėšos perskirstomos iš M01, M04, M08 ir M10 priemonių.</p>	<p>Atlikus finansinius pakeitimus tarp 2 ir 4 prioritetus įgyvendinančių priemonių, bei perskirsčius dalį lėšų iš 5 prioriteto į 4 prioritetą, tikimasi efektyvesnio 2 ir 4 prioritetų tikslų įgyvendinimo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • būtų padidintas konkurencingumas dar 1 000 smulkių ūkių; • būtų toliau remiama „Natura 2000“ teritorijų apsauga ir tvarkymas, taip tiesiogiai prisidedant prie biologinės įvairovės išsaugojimo ir, tikėtina, didinimo.
Penktasis programos pakeitimas, Europos Komisijos patvirtintas 2018 m. gruodžio 6 d.		
<p>1) Keitimas atliekamas dėl to, kad yra siūloma tikslinti reikalavimą dėl išsilavinimo, įtraukiant veterinarijos mokslų išsilavinimą.</p> <p>2) Keitimai, kurie atliekami atsižvelgiant į Europos Parlamento ir Tarybos reglamento Nr. 1305/2013 pakeitimus, patvirtintus 2017 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2017/2393, ir į tai, kad Žemės</p>	<p>Priemonės M06 veiklos srities 6.1 nuostatų, susijusių su jaunojo ūkininko išsilavinimu, amžiumi, įsisteigimo pradžia bei aktyvaus ūkininko reikalavimo taikymu, keitimas:</p> <p>1) prie paramos gavėjams taikomų reikalavimų, susijusių su išsilavinimu</p>	<p>1) Patikslinus reikalavimą dėl išsilavinimo bus sudarytos lengvesnės sąlygos veterinarijos išsilavinimą turintiems ar įgyjantiems pareiškėjams</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
<p>ūkio ministerija 2018 m. kovo 12 d. notifikavo aktyvaus ūkininko reikalavimo netaikymą Lietuvoje.</p>	<p>įtraukiamas veterinarijos mokslų išsilavinimas;</p> <p>2) nuostata dėl pareiškėjo amžiaus išdėstoma taip: „Ūkininkas (fizinis asmuo, įregistravęs žemės ūkio valdą ir ūkį savo vardu), kuris paramos paraiškos pateikimo metu yra ne vyresnis kaip 40 metų amžiaus“.</p> <p>3) nuostatos dėl jaunojo ūkininko įsisteigimo proceso atsisakoma ir jaunojo ūkininko įsisteigimo laikotarpio apibūdinimas išdėstomas taip:</p> <p>„Jaunojo ūkininko įsisteigimo diena yra ūkio įregistravimo pareiškėjo vardu arba valdos įregistravimo pareiškėjo vardu diena, t. y. ta diena, kuri yra iš šių dienų ankstesnė. Paramos paraiška turi būti pateikta ne vėliau kaip per 24 mėn. po įsisteigimo dienos. Paramos paraiškos pateikimo metu jaunas ūkininkas negali būti pateikęs paraiškos tiesioginėms išmokoms gauti.“</p> <p>4) „Tinkamumo finansuoti sąlygos“ 2 dalies nuostata išdėstoma taip:</p> <p>„2. Pareiškėjas per 18 mėn. nuo sprendimo suteikti paramą priėmimo dienos turi atitikti Reglamento (ES) Nr. 1307/2013 9 str., kaip taikoma valstybėje narėje, ir tai turi būti numatyta jo verslo plane;“</p>	<p>pretenduoti gauti paramą.</p> <p>2) Nustatytas ilgesnis paraiškų teikimo laikotarpis po įsisteigimo dienos, aktyvaus ūkininko reikalavimo atsisakymas sudaro palankesnes sąlygas paramai gauti.</p>
<p>1) 2017 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/2393 („Omnibus“ priemonių paketas) nustatė, kad didžiausias galimas paramos lygis paramos pagal priemonės „Rizikos valdymas“ veiklos sritį „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“ teikimo atveju – 70 proc. mokėtinos draudimo įmokos.</p> <p>Programoje nustatytos ribos patikslinimas atsižvelgiant į minėtą reglamentu leidžiamą nustatyti paramos dydžio ribą didintų priemonės patrauklumą žemės ūkio gamybos subjektams ir skatintų priemonės įgyvendinimą.</p> <p>2) 2017 m. gruodžio 13 d. Europos Reglamento ir tarybos reglamentas (ES) 2017/2393 („Omnibus“ priemonių paketas) nustato, kad, parama skiriama draudimo sutartims, kuriomis padengiami nuostoliai, kai buvo sunaikinta daugiau kaip 20 proc. ūkininko vidutinės</p>	<p>Priemonės M17 nuostatų, susijusių su paramos intensyvumu, draudžiamų nuostolių dydžiu ir aktyvaus ūkininko reikalavimu, pakeitimas:</p> <p>1) Veiklos sričiai „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“ nustatytas 65 proc. teikiamos paramos intensyvumas didinamas iki 70 proc.;</p> <p>2) Mažinamas draudžiamų nuostolių dydis – pagal draudimo sutartį numatomi padengti nuostoliai, kai sunaikinama daugiau kaip 20 proc. (buvo 30 proc.) ūkininko vidutinės metinės praėjusių trejų metų laikotarpio produkcijos arba praėjusių penkerių metų laikotarpio vidutinės trejų metų laikotarpio produkcijos, neįskaitant didžiausios</p>	<p>1) 2017 m. draudimo įmokoms, sumokėtoms už apdraustus pasėlius ir augalus, kompensuoti skirta apie 1,4 mln. Eur, o sumokėtoms už apdraustus gyvūnus – apie 0,2 mln. Eur. Paramos intensyvumo padidinimas iki 70 proc. pareikalautų apie 100 tūkst. Eur didesnio finansavimo pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimui, esant tam pačiam apdraustų pasėlių plotui, ir apie 15 tūkst.</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
<p>metinės praėjusių trejų metų laikotarpio produkcijos arba praėjusių penkerių metų laikotarpio vidutinės trejų metų laikotarpio produkcijos, neįskaitant didžiausios ir mažiausios vertės. Programoje nustatytos ribos patikslinimas atsižvelgiant į minėtu reglamentu leidžiamą nustatyti draudžiamo nuostolio dydžio ribą didintų priemonės patrauklumą žemės ūkio gamybos subjektams ir skatintų priemonės įgyvendinimą.</p> <p>3) Reikalavimas nustatyti, ar pareiškėjas yra aktyvus ūkininkas nėra prasmingas, nes, ar ūkininkas vykdo veiklą, įvertinama paraiškos administravimo metu (administruojant ūkinių gyvūnų draudimo paraišką, atskiro ūkininko registruotų gyvūnų skaičius įvertinamas pagal ūkinių gyvūnų registrą; administruojant pasėlių ir augalų draudimo paraišką, atskiro ūkininko pasėlių ir augalų plotas įvertinamas pagal pasėlių deklaravimo duomenis.)</p>	<p>ir mažiausios vertės;</p> <p>3) Atsisakoma reikalavimo kad „pareiškėjas yra aktyvus ūkininkas, kaip apibrėžta Reglamento (ES) 1307/2013 9 str.“</p>	<p>Eur – gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui. Papildomų lėšų priemonės įgyvendinimui skirti nereikės. Dėl šio pakeitimo numatomas didesnis pareiškėjų skaičius.</p> <p>2) Dėl šio pakeitimo numatomas didesnis pareiškėjų skaičius.</p> <p>3) Sumažės administracinė našta, paspartės kompensacijų išmokėjimas, padidės pareiškėjų skaičius.</p>
<p>Socialinių problemų mastas Lietuvoje yra vienas didžiausių ES ir jos labai opios kaimiškosiose vietovėse. Bendruomeninis ar socialinis verslas Lietuvoje yra naujos verslo rūšys, orientuotos ne į organizacijos pelno generavimą ir jo paskirstymą nariams, bet į visuomenės gerovę, problemų sprendimus, socialinio poveikio matavimą.</p> <p>Didinant paramos intensyvumą viešųjų juridinių asmenų teikiamiems bendruomeninio ir NVO socialinio verslo vietos projektams paramos lėšos būtų nukreiptos į didesnės pridėtinės vertės kūrimą bei didesnę teigiamą socialinį poveikį. Didesnė pridėtinė vertė sukuriama todėl, kad, skirtingai nei privačių juridinių asmenų atveju (20 proc. pelno gali nereinvestuoti į socialinę misiją, o paskirstyti akcininkams ar kt. verslo dalyviams), viešieji juridiniai asmenys (NVO) reinvestuoja visą (100 proc.) pelną į socialinių problemų sprendimus bei socialinę misiją. Kuo didesnė pelno reinvestavimo suma, tuo didesnis socialinis poveikis, arba geresnė teikiamų paslaugų kokybė.</p>	<p>Paramos intensyvumo keitimas priemonės M19 veiklos srityje 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Paramos intensyvumas padidintas iki 95 proc. (buvo 80 proc.).</p>	<p>Didinant paramos intensyvumą NVO socialinio verslo projektams tikimasi proveržio, kad NVO socialinių verslų pagalba socialinės problemos bus sprendžiamos kompleksiau. Skirtingai nuo privataus sektoriaus, kuris labiau orientuojasi į kiekybinius konkrečios problemos pokyčius, pvz., sukurti darbo vietas, NVO pagalba sprendžiami kokybiniai socialinių problemų aspektai, pvz., suteikti reikiamų įgūdžių, išsiaiškinti problemas, įtraukti į darbo rinką, stebėti dalyvavimą darbo rinkoje, suteikti reikiamas papildomas paslaugas, kad asmuo neiškristų ir darbo rinkos pakartotinai.</p>
<p>1) Pagal priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ surinktomis paraiškoms</p>	<p>Finansinio plano ir rodiklių pakeitimas:</p>	<p>1) Bus ženkliai sumažinta rizika</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
<p>finansuoti per įsipareigojimų laikotarpį preliminariais skaičiavimais reikalinga apie 182 mln. Eur. Programoje šiai priemonei skirta 150,7 mln. Eur., todėl prognozuojama, kad trūksta apie 31 mln. Eur.</p> <p>Priemonei M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ įgyvendinti 2014–2020 m. skirta daugiau kaip 287 mln. Eur. Kasmetinis lėšų poreikis sudarė apie 63 mln. Eur. Didžioji dalis šių lėšų jau panaudota, lėšų likutis 2018–2020 m. sudaro apie 53 mln. Eur ir tai yra nepakankama suma, siekiant vykdyti paramos gavėjų atžvilgiu prisiimtus įsipareigojimus.</p> <p>2) Priemonės M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ 4 prioritetui „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“ numatytos lėšos yra išnaudotos, o 5D tikslinei sričiai „Žemės ūkio išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ numatytų lėšų panaudota 66 proc. Lėšų trūkumas 4 prioritetui ir 5D tikslinei sričiai atsirado dėl to, kad naudodamiesi konsultavimo paslaugomis ūkininkai, jaunieji ūkininkai ir kiti žemės valdytojai daugiausia renkasi konsultavimo paslaugas susijusias su aplinkosauga ir efektyviu išteklių valdymu. Šioms sritims suplanuota per maža lėšų suma, nes buvo tikimasi kad didžiausiais konsultacijų poreikis bus susijęs su konsultavimu dėl žemės ūkio, miškų ūkio subjektų ir kaimo vietovėse veikiančių labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių konkurencingumo didinimo, modernizavimo, inovacijų taikymo, orientavimosi į rinką bei verslumo skatinimo ir kitų ekonominių veiklų (2A, 3A ir 6A tikslinės sritys).</p> <p>3) Programos įgyvendinimui reikalingos lėšos buvo planuojamos atsižvelgiant į istorinius duomenis (patirtas išlaidas analogiškų užduočių vykdymui 2007–2013 m. ir į tai, kad 2014–2020 m. mažėja bendras Programos biudžetas). Tačiau faktinės 2014–2017 m. šios veiklos srities išlaidos didesnės nei buvo patirtos 2007–2010 m. Tai lėmė darbo užmokesčio išlaidų didėjimas, priemonių ir įrangos išlaidų didėjimas, darbuotojų išlaikymo išlaidų didėjimas bei dėl N+3 taisyklės, lyginant su praėjusiu programiniu laikotarpiu, vieneriais metais pailgėjęs ir Programos administravimo laikotarpis. Tinkamai neįvertinus šių veiksmų buvo suplanuotas per mažas priemonės</p>	<p>1) Programos lėšų padidinimas 123,5 mln. Eur, skiriant jas priemonėms M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ (skiriamas 31 mln. Eur iš nacionalinio biudžeto lėšų) ir M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ (skiriama 92,5 mln. Eur, iš kurių 50 mln. Eur perskirstytų iš Bendrosios žemės ūkio politikos (toliau – BŽŪP) ramsčio ir 42,5 mln. Eur iš nacionalinio biudžeto lėšų).</p> <p>2) Priemonės M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir pavadavimo paslaugos“ lėšų perskirstymas tarp tikslinių sričių: - P4 prioritetui papildomai skirti 858.824 Eur; - 5D tikslinei sričiai papildomai 823.529 Eur.</p> <p>Visas trūkstamas lėšas perskirstant iš 2A, 3A, 6A tikslinių sričių ir atitinkamai pakoreguojant rodiklius.</p> <p>3) Lėšų priemonei „Techninė pagalba“ padidinimas: - 20.1 veiklos sričiai 8,47 mln. Eur, kurių vien dalis bus gaunama perskirsčius lėšas priemonės „Techninė pagalba“ viduje (iš 20.1 veiklos), kitą dalį – iš priemonės 113 „Ankstyvas pasitraukimas“. Atitinkamai keičiami ir susiję rodikliai.</p>	<p>neįvykdyti prisiimtų įsipareigojimų pagal priemones M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ ir M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“;</p> <p>2) Papildomai bus pakonsultuota 1.160 paramos gavėjų aplinkosaugos ir efektyvaus išteklių valdymo klausimais;</p> <p>3) Priemonės „Techninė pagalba“ lėšų pakaktų tinkamam Programos įgyvendinimui užtikrinti.</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
„Techninė pagalba“ 20.1 veiklos srities biudžetas. Trūksta 8,47 mln. Eur.		
<p><i>M04 ir M06 priemonės</i> Mažesni potencialių pareiškėjų susidomėjimą parama biodujų gamybai pagal M04 ir M06 priemonės lėmė dėl kiaulių maro mažėjančių galvijų ir kiaules auginančių ūkių skaičius ir analizuojamu laikotarpiu atpigusi nafta, dėl ko investicijos į biodujų jėgainių statybą tapo galimai per brangios.</p> <p><i>M08 priemonės veiklos sritis 8.1 „Miško veisimas“</i> Dėl menko pareiškėjų aktyvumo buvo sumažinta veiklos sričiai skirta suma ir galimų paremti hektarų plotas. Taip pat mažesni pareiškėjų aktyvumą ir lėtesni paramos mokėjimą lėmė 2017 m. vasarą bei rudenį užsitęsę ilgalaikiai lietūs bei jų pasekmės, buvo paskelbta ekstremali situacija, sutrukdžiusi kreiptis naujiems pareiškėjams, ir vertusi atidėti miško įveisimo pradžią iki liūčių patvirtintuose projektuose. Dar viena sviri priežastis – mažesnis vidutinis išmokos dydis ir už įveistą mišką, ir už jo priežiūrą.</p> <p><i>Priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos</i> Priemonės M10 veiklos, prisidedančios prie P5, buvo iš esmės perprogramuotos 2018 m. Planuojant M10 veiklą indėlių į bendrą P5 viešųjų išlaidų orientyrą buvo daroma prielaida, kad bus išmokėta 35 proc. visos suplanuotos sumos. Nors pagal „naujasias“ veiklas (M10.1.13 ir M10.1.14) pirmosios paraiškos buvo surinktos jau 2018 m., mokėjimus pagal jas bus galima atlikti tik 2019 m. – patikrinus, kaip pareiškėjai laikosi paraiškose prisiimtų įsipareigojimų.</p>	<p>5 prioriteto orientyro mažinimas: atsižvelgiant į iškilusias problemas P5 veiklos peržiūros orientyrai „Bendros viešosios išlaidos“ mažinami tokiais dydžiais: biodujų gamybos veiklą – 100 proc.; M8.1 miško veisimas – 23 proc.; M10 agrarinė aplinkosauga ir klimatas – 65 proc.; atitinkamai viso P5 orientyro reikšmę – 57 proc. (t. y. orientyro reikšmę siūloma mažinti nuo 35 proc. iki 15 proc.).</p>	<p>Nauja 5 prioriteto orientyro „Bendros viešosios išlaidos, Eur“ reikšmė bus tikslesnė, nes jas apskaičiuojant atsižvelgta į naujausias aplinkybes bei sąlygas, kurias buvo sudėtinga ar neįmanoma numatyti Programos rengimo metu.</p>
<p><i>Priemonė M19 LEADER</i> - Planuojant priemonę buvo neįvertintos laiko, kurį vyko vietos plėtros strategijų atranka (ypatingai jų kokybės vertinimas), sąnaudos, nors vietos plėtros strategijos atrinktos iki 2016 m. birželio mėn., užtruko pasirengimas jas įgyvendinti. Šis laikas nebuvo įskaičiuotas planuojant orientyro reikšmę. Taip pat neįvertintas pasirengimo įgyvendinti dvisektoriaus vietos plėtros strategijas (kaimo vietovių ir žuvininkystės) laikas. - Nebuvo įvertinta tai, kad 2007–2013 m. daugiausia dėmesio buvo skirta viešosios infrastruktūros tvarkymo ir pritaikymo bendruomenės reikmėms projektams. 2014–2020 m. programos įgyvendinimo metu priemonė orientuota į socialinės atskirties, skurdo mažinimo bei naujų darbo vietų kūrimo</p>	<p>6 prioriteto orientyro mažinimas: atsižvelgiant į Programos P6 priemonių, prisidedančių prie P6 įgyvendinimo specifiką ir realią įgyvendinimo eigą, kuri, lyginant su 2007–2013 m. programos įgyvendinimo patirtimi, vėlavo 14 mėn. (apie 30 proc. orientyro pasiekimo laiko), atitinkamai 30 proc. mažinama patikslinta pradinė orientyro „Bendros viešosios išlaidos“ reikšmė – nuo 20 proc. iki 15 proc.</p>	<p>Nauja 6 prioriteto orientyro „Bendros viešosios išlaidos, Eur“ reikšmė bus tikslesnė, nes jas apskaičiuojant atsižvelgta į naujausias aplinkybes bei sąlygas, kurias buvo sudėtinga ar neįmanoma numatyti Programos rengimo metu.</p>

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
<p>veiksmus, kuriems įgyvendinti reikia daugiau laiko pasirengti.</p> <p>- Vidutinė VVG projektu įgyvendinimo trukmė yra 24 mėnesiai, tačiau, priklausomai nuo projekto pobūdžio, gali siekti ir 36 mėnesius. Atsižvelgiant į tai, kad visos vietos plėtros strategijos buvo patvirtintos 2016 m. birželio mėn., o dauguma pareiškėjų planuoja ilgą projektų įgyvendinimo laiką, tai didelė dalis projektų bus užbaigti tik 2019 m., todėl juos įtraukti į P6 finansinio orientyro pasiekimus ganėtina per vėlu.</p> <p><i>Priemonė M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“, įgyvendinama regionų planavimo būdu</i></p> <p>Planuojant orientyro reikšmę taip pat buvo klaidingai įvertintos prielaidos dėl M07 priemonės dalies, įgyvendinamos regioninio planavimo būdu, t. y. į procesą yra įtraukiant regionų plėtros tarybas, ir Regionų plėtros departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos, kurie vertina ir atranka projektinius pasiūlymus, sudaro prioritetinius ir rezervinius projektinių pasiūlymų sąrašus tačiau neįvertintos laiko sąnaudos dėl šios priemonės įgyvendinimo modelio pakeitimo (paraiškų priėmimui taikomas sudėtingas dviejų etapų modelis ir kt.), pagal kurį projektų atranka užtruko ilgiau nei planuota, be to, pagal šią priemonę įgyvendinami projektai susiję su viešąja infrastruktūra, todėl projektų parengimas ir įgyvendinimas ypač prailgsta dėl viešųjų pirkimų procedūrų.</p>		

2. Programos administravimo taisyklių ir kitų nacionalinių teisės aktų pakeitimai

2018 m. buvo priimti du Programos administravimo taisyklių pakeitimai.

2018 m. gegužės 7 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-281 patvirtinti pakeitimai, kurie minėtasias taisykles išdėsto nauja redakcija. 2018 m. redakcijoje atlikta daugybė korekcinų taisyklių pakeitimų tikslinant sąvokas. Daugiausia pakeitimų atlikta paramos paraiškos vertinimo skirsnyje detalizuojant paraiškų vertinimo organizavimo, administracinės atitikties vertinimo, pirmumo vertinimo bei tinkamumo skirti paramą vertinimo sritis. 2018 m. redakcijoje paramos lėšų išmokėjimo tvarko skyriuje taip pat atsisakyta skirsnio apie sąskaitų apmokėjimo būdą. Be to, 2018 m. redakcijoje pertvarkytas projektų įgyvendinimo priežiūros skyriaus projektų ir paramos sutarties pakeitimų skirsnis.

2018 m. spalio 18 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-747 patvirtinti pakeitimai, kuriais patikslinami už Programos priemonių įgyvendinimo koordinavimą atsakingi VI administracijos padaliniai bei šiems priskiriamos funkcijos. Pakeitime įvardyti šie padaliniai: 1-asis, 2-asis, 3-iasis ES paramos skyriai bei Mokslo

ir inovacijų skyrius. Šiame administravimo taisyklių pakeitime taip pat detalizuotas paraiškų papildomo vertinimo procesas.

3. Priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimai ir kiti veiksmai

2018 m. siekiant spręsti ir kontroliuoti priemonių įgyvendinimo metu iškilusias problemas, buvo atlikti šie priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimai. Jeigu analizėje nėra paminėta priemonė, tai reiškia, kad reikšmingų tos priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimų 2018 m. nebuvo.

2018 m. vasario 26 d. raštu Nr. (2018)1078404 Europos Komisijos Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinis direktoratas informavo Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministeriją apie teisinį įpareigojimą notifikuoti žemės ūkio ministro įsakymo, kuriuo patvirtinta nacionalinė žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistema, projektą. Rašte taip pat pranešta apie ketinimą stabdyti paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. Programos **priemonę M03** „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ mokėjimą. Todėl 2018 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. 3D-195 patvirtintas Programos priemonės M03 įgyvendinimo taisyklių pakeitimas, kuriuo numatyta, kad priemonės parama teikiama tik tiems Nacionalinė žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemoje (toliau – NKP) dalyvaujantiems pareiškėjams, kurie paramos paraiškas pateikė iki 2018 m.

Įgyvendinant **priemonę M04** „Investicijos į materialųjį turta“, 2018 m. buvo atlikti priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimai pagal keturias jos veiklos sritis. 2018 m. vasario 2 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-62 priimtos nuo 2018 m. taikomos veiklos srities 4.1. „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ taisyklės, kuriomis numatyta supaprastinti paramos gavimo sąlygas. Pakeitime nustatyti fiksuoti įkainiai naujų pieno ūkio fermų ir plokščiadugnių grūdų saugojimo bokštų statybai. Tinkamų finansuoti nurodytų investicijų išlaidų vertę numatyta apskaičiuoti taikant fiksuotąjį įkainį. Pakeitime taip pat nuspręsta paramos lėšas paramos gavėjams pagal priemonės veiklos sritį išmokėti ir kitu – sąskaitų apmokėjimo būdu.

2018 m. gegužės 14 d. įsakymu Nr. 3D-304 buvo priimtos veiklos srities 4.2. „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą / rinkodarą ir (arba) plėtojimą“ įgyvendinimo taisyklės. Nuo 2018 m. taikomuose nurodymuose detalizuoti asmenys, kurie gali kreiptis paramos žemės ūkio produktų rinkodaros veiklai, jos intensyvumas ir suma vienam projektui bei atlikti kiti korekciniai taisyklių pakeitimai.

Reaguojant į pareiškėjų prašymus atsižvelgti į nepalankias 2017-2018 m. gamtines sąlygas, 2018 m. kovo 1 d. įsakymu Nr. 3D-134 pakeistas veiklos srities 4.3.2. „Parama žemės ūkio vandentvarkai“ projektų įgyvendinimo laikotarpis. Numatyta, kad projekto įgyvendinimo trukmė gali būti pratęsta ne daugiau kaip 12 mėnesių, t. y. iki 36 mėnesių nuo paramos sutarties pasirašymo, jei paramos gavėjas, projekto įgyvendinimo trukmei nepasibaigus, Agentūrai pateikia prašymą ir dokumentus, patvirtinančius, kad projektas negali (negalės) būti įgyvendintas per paramos paraiškoje nurodytą projekto įgyvendinimo trukmę dėl nuo paramos gavėjo valios nepriklausančių aplinkybių.

2018 m. atliekant ketvirtąjį keitimą, buvo koreguojamos veiklos srities 4.3.3. „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“ įgyvendinimo taisyklės. Esama situacija parodė, jog miško kelių įrengimo ir rekonstrukcijos finansavimas neišsprendžia su privažiavimu prie miško žemės susijusių nepatogumų, kadangi išlieka atvažiavimo iki miško kelio problema. Siekiant gerinti miškų infrastruktūrą, užtikrinant miško žemės pasiekiamumą, buvo būtina numatyti galimybę kompleksiskai finansuoti kelius, einančius per kitas naudmenas, tvarkant miško kelią. 2018 m. birželio 26 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-415 numatyta, jog įrengiant ir (ar) rekonstruojant miško kelią, vidaus kelio ir kitų su juo susijusių įrenginių įrengimas ir (ar) rekonstrukcija ne miško žemėje gali sudaryti ne daugiau kaip 25 proc. kitų tinkamų finansuoti projekto išlaidų vertės. Šiuo atveju kelias ne miško žemėje turi ribotis su remiamu miško keliu. Svarbu pabrėžti, jog

įsakymu panaikinta sankcija susigrąžinti paramą ir teisė ją gauti, jei pareiškėjas siekęs gauti paramą buvo pateikęs melagingą informaciją arba dėl aplaidumo nepateikė būtinos informacijos.

Įgyvendinant **priemonę M06** „Ūkio ir verslo plėtra“ buvo atlikti priemonės veiklos srities 6.1. „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ 2015 m. ir 2017 m. patvirtintų įgyvendinimo taisyklių pakeitimas. 2018 m. gegužės 17 d. įsakymu Nr. 3D-312 numatyta, jog su statybomis susiję dokumentai teisės aktų nustatyta tvarka pateikiami informacinėje sistemoje „Infostatyba“, todėl NMA jų pateikti nereikia. 2018 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. 3D-899 buvo patikslinta, kad Jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo programos mokymų baigimo pažymėjimus išduoda VŠĮ Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūra.

2018 m. spalio 8 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-721 buvo patvirtinta nauja veiklos srities 6.2. „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ įgyvendinimo taisyklių, taikomų nuo 2018 m., redakcija. Nuostatos dėl paramos sumos dydžio išplėtos ir patikslintos: maksimali viešosios paramos suma vienam paramos gavėjui, neviršijant 40 000 Eur (išskyrus atvejus, kai prašoma mažesnės paramos sumos), nustatoma prieš kiekvieną kvietimą teikti paraiškas. Vykdanti institucija taikytiną paramos (išmokos) dydį nustato skaidriai ir teisingu būdu, atsižvelgdama į socialinę-ekonominę situaciją ir kriterijus, tokius kaip veiklos pobūdis ir apimtis. Veiklos srityje 6.2. 2018 m. spalio 25 d. įsakymu Nr. 3D-773 buvo patvirtinti papildomi pakeitimai, kuomet atsirado galimybė paramos prašyti ne didesnei kaip 16 tūkst. Eur sumai (atitinkant mažesnius reikalavimus) ir ne didesnei kaip 40 tūkst. Eur sumai (atitinkant aukštesnius reikalavimus).

2018 m. kovo 23 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-177 veiklos srities 6.3. „Parama smulkiesiems ūkiams“ buvo patvirtintos įgyvendinimo taisyklės, taikomos nuo 2018 m. Pakeitime detalizuota tinkamumo gauti paramą sąlygos ir reikalavimai, pareiškėjo prisiimami įsipareigojimai bei tinkamų finansuoti išlaidų kategorijos.

2018 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. 3D-445 buvo patvirtintos priemonės M06 veiklos srities 6.4. „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veiklos „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ nuo 2018 m. taikomos taisyklės.

2018 m. buvo atlikti dviejų **priemonės M07** „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sričių įgyvendinimo taisyklių pakeitimai. 2018 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. 3D-35 veiklos srities 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ veiklos „Parama asbestinių stogų dangos keitimui“ įgyvendinimo taisyklėse numatyti supaprastinimai, t. y. atsisakyta reikalavimo apdrausti turtą, pateikti užbaigto projekto ataskaitų bei metinių ataskaitų projekto kontrolės laikotarpiu. Taip pat numatyta vienodu atrankos balų skaičiumi įvertintų paramos paraiškų, kurių daliai užtenka lėšų, papildomo vertinimo tvarka. 2018 m. vasario 26 d. įsakymu 3D-124 atliktas įgyvendinimo taisyklių pakeitimas, kuriuo sumažinta administracinė našta pareiškėjui, atsisakyta reikalavimo pareiškėjui pateikti 3 komercinius pasiūlymus, kurie pagrįstų asbestinių atliekų šalinimo paslaugas. Tinkamų finansuoti išlaidų sumai nustatyti Agentūra vadovavosi savivaldybės arba regioninių atliekų tvarkymo centrų patvirtintais įkainiais, kurie galiojo paraiškos pateikimo momentu.

Pakeitimai įvykdyti ir veiklos srityje 7.6. „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“. 2018 m. gegužės 22 d. įsakymu Nr. 3D-324 atliktas įgyvendinimo taisyklių pakeitimas, siekiant aiškiai apibrėžti, kad netinkamomis pripažįstamos paprastojo (einamojo) remonto išlaidos, taip siekiant aiškumo detalizuojant turto, į kurį yra investuojamos paramos lėšos, valdymo pagrindus. 2018 m. spalio 24 d. įsakymu Nr. 3D-759 atliktas įgyvendinimo taisyklių pakeitimas dėl sankcijų taikymo proporcingumo lygio. Numatyta išimtis, kad sankcija galėtų būti netaikoma, kai pažeidimas atsirado ir jam įtakos turėjo ne paramos gavėjo, o trečiųjų šalių veiksmai. 2018 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 3D-892 pratęstas terminas iki

kada turi būti sudarytas galutinis prioritetas regiono projektų sąrašas, kadangi iki 2018 m. pabaigos projektai dar nebuvo baigti vertinti Agentūros.

2018 m. rugpjūčio 7 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-511 **priemonės M08** „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos srityse 8.3-4. „Miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas“ ir 8.5. „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“ panaikinama viena iš sankcijų, taip skatinant paramos veiklos srityje panaudojimą: pateikus melagingą informaciją arba dėl aplaidumo nepateikus būtinos informacijos, iš paramos gavėjo neatimama teisės teikti paraiškų. Pastarosios veiklos srities įgyvendinimo taisyklės, pagal 2018 m. birželio 25 d. įsakymą Nr. 3D-407, suteikta galimybė gauti paramą jaunuolynų ugdymui du kartus per Programos įgyvendinimo laikotarpį, kai antra galimybė gauti paramą galima ne anksčiau kaip po trejų metų nuo pareiškėjui išmokėtos galutinės sumos už ankstesnį jaunuolynų ugdymą. Dar vienas svarbus pakeitimas yra galimybė paraiškos teikimo formą užpildyti elektroniniu būdu, naudojantis Žemės ūkio ministerijos informacinės sistemos (toliau – ŽŪMIS) internetine [svetaine](#). Siekiant užtrinti miško infrastruktūros objektų teritorijos priežiūrą, imtos taikyti procentiniais punktais nuo paramos sumos didėjančios paramos susigrąžinimo sankcijos, jei per nustatytą terminą priežiūros trūkumas nepašalinamas.

2018 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. 3D-129 pakeistos veiklos srities 8.6. „Investicijos į miškininkystės technologijas“ įgyvendinimo taisyklės, numatant, jog maksimali paramos suma vienam projektui turi būti padidinta nuo 50 tūkst. Eur iki 100 tūkst. Eur. Ankstesnių metų paraiškų rinkimo rezultatai parodė, kad paramos sumos vienam projektui ribojimas dalinai prisidėjo prie mažesnio nei buvo tikėtasi priemonės veiklos srities įgyvendinimo. Maksimali paramos suma vienam projektui neskatino potencialių pareiškėjų įsigyti inovatyvių įrenginių ar įrangos, nes įsigyjant stambią miškų ūkio įrangą, 50 tūkst. Eur paramos suma vienam projektui sudaro per mažą procentinę dalį projekto vertės, kad būtų patrauklu investuoti. Be to, paramos sumos iki 50 tūkst. Eur vienam projektui ribojimas didino administracinę našą tiek pareiškėjams, tiek administruojančioms institucijoms.

Gavus Europos Komisijos pritarimą, Programos **priemonė M10** „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ papildyta dvejomis naujomis veiklomis: „Ražienų laukai per žiemą“ ir „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“. Be korekcinio ir techninio pobūdžio pakeitimų, su naujomis veiklomis susiję 2018 m. rugpjūčio 14 d. įsakymu Nr. 3D-554 įgyvendinimo taisyklių pakeitimai pagal įsakymą Nr. 3D-553 galiojantys ir **M11 priemonei** „Ekologinis ūkininkavimas“, kurie patikslino derliaus nuėmimo vertinimą, kai pareiškėjo laukai buvo paveikti nenugalimos jėgos aplinkybių, susijusių su meteorologiniais ar hidrologiniais reiškiniais, dėl kurių derlius buvo ypatingai mažas arba derliaus nebuvo pagal priemonės veiklą „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“. Pakeitimais suteikiama galimybė einamaisiais metais gauti paramą, jei sertifikuojant laukus įvardintas kaip „ypatingai mažas derlius“ ir (arba) vertinamoje teritorijoje buvo paskelbta valstybės ar savivaldybės lygio ekstremalioji situacija arba ūkio subjektas sertifikavimo įstaigai pateikė pažymą dėl meteorologinių ar hidrologinių reiškinių paveiktų laukų.

Priemonė M12 „Natura 2000“ išmokos ir su Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ 2018 m. turėjo du pakeitimus. Pirmasis 2018 m. kovo 19 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-163 papildė žemės ūkio veiklos vykdymo kriterijus ir atnaujino paraiškų teikimo tvarką. Antrasis 2018 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 3D-366 atliko labiau korekcinio pobūdžio priemonės įgyvendinimo taisyklių pakeitimus.

Priemonės M13 „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ reikšmingiausi pakeitimai buvo atlikti 2018 m. kovo 27 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-186, 2018 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 3D-367 ir 2018 m. rugsėjo 20 d. įsakymu Nr. 3D-661, kuomet parama ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esame gamtinių ar specifinių kliūčių, teikiama pagal delimituotas šių vietovių ribas. Taip pat išplėsti tinkamumo gauti paramą reikalavimai bei sankcijų taikymo tvarka.

Priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos srities 16.1. „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ įgyvendinimo taisyklėse 2018 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. 3D-853 detalizuotos tinkamumo gauti paramą sąlygos ir reikalavimai, sukonkretintas tinkamų išlaidų naudojimas bei atlikti kiti korekciniai pakeitimai.

Taip pat buvo patvirtintos nuo 2018 m. taikomos veiklos srities 16.3. „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ įgyvendinimo taisyklės. 2018 m. gegužės 14 d. įsakymu Nr. 3D-303 paraiškų kvietimui buvo numatytos palankesnės paramos teikimo sąlygos. Smulkiųjų ūkininkų, maksimalus žemės ūkio valdos ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte, padidintas 15 tūkst. Eur (buvo 7.999 Eur), o miškininkų iki 20 ha (buvo 10 ha miško valdos). Atlikti supaprastinimai suteikė galimybę pareiškėjui skolintis ne tik iš finansinių institucijų, bet ir iš fizinių bei juridinių asmenų. Atsirado galimybė taikyti išlaidų kompensavimo su avanso mokėjimu būdą. Atsisakyta 25 proc. apribojimo statybų ir infrastruktūros gerinimo išlaidoms. Taisyklės papildytos naujomis išlaidų kategorijomis, skirtoms miškininkams. Taip pat nustatyta, kad į smulkiųjų ūkininkų ir smulkiųjų miško valdytojų pajamas iš žemės ūkio ir (ar) miškų ūkio veiklos, gali būti įskaičiuojamos pajamos, gautos iš paslaugų žemės ir (ar) miškų ūkiui.

Veiklos srities 16.4. „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ nuo 2018 m. taikomos įgyvendinimo taisyklėse (2018 m. sausio 11 d. įsakymu Nr. 3D-12) numatytos palankesnės paramos teikimo sąlygos: galimybė tarpininkui būti pareiškėju, pareiškėjui skolintis ne tik iš finansinių institucijų, bet ir iš fizinių bei juridinių asmenų, taikyti išlaidų kompensavimo su avanso mokėjimu būdą. Taip pat atsisakyta 15 proc. apribojimo statybų ir infrastruktūros gerinimo išlaidoms, paramos sumą padidinta nuo 90 tūkst. Eur iki 120 tūkst. Eur, kai projekte dalyvauja 4 ir daugiau subjektų, užsiimančių žemės ūkio ir maisto produktų gamyba ir (arba) perdirbimu, neįskaitant tarpininko. Kitais atvejais didžiausia paramos suma yra ne didesnė kaip 90 tūkst. Eur. Be to, taisyklės papildytos naujomis išlaidų kategorijomis, t. y. fasavimo ir (arba) pakavimo įranga, gaminamų produktų apdorojimo ir (arba) perdirbimo ir paruošimo realizacijai įrangos, produktų etikečių kūrimo ir gaminimo.

Įgyvendinant **priemonę M17** „Rizikos valdymas“ 2018 m. birželio 27 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-418 patvirtintas veiklos srities 17.1.1. „Pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimas“ taisyklių pakeitimas. Juo patikslintos nuostatos, kuomet pirkimas negali būti vykdomas naudojantis Agentūros internetine svetaine www.nma.lt, norint patirtas išlaidas laikyti tinkamomis finansuoti. Taisyklėse įterptas skyrius apie dalinės kompensacijos mokėjimo tvarką. Taip pat atlikti korekciniai pakeitimai mokėjimo dokumentų teikimo ir vertinimo atžvilgiu. Veiklos srities 17.1.2. „Gyvūnų draudimo įmokų kompensavimas“ 2018 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. 3D-446 įgyvendinimo taisyklių pakeitimu detalizuota paramos išmokėjimo tvarka, kuomet lėšoms išmokėti taikomas išlaidų kompensavimo su avanso mokėjimu būdas (papildyta būtent su avanso mokėjimu susiję aspektai).

Priemonės M19 „Parama LEADER programos vietos plėtrai“ veiklos srities 19.3. „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“ įgyvendinimo taisyklių pakeitimu (2018 m. gruodžio 27 d. įsakymai Nr. 3D-950 ir Nr. 3D-951) siekiama paskatinti laukiamų paraiškų skaičių, teikiamą šiai veiklos sričiai: pareiškėjui suteikiama galimybė vienu metu įgyvendinti vieną teritorinio bendradarbiavimo ir vieną tarptautinio bendradarbiavimo projektą, taip pat techninės paramos projektą, kuriuo planuojama parengti kitą tarptautinio bendradarbiavimo projektą.

STEBĖSENOS KOMITETO VEIKSMŲ ANALIZĖ

Programos įgyvendinimo stebėsenos komiteto funkcijos ir pareigos yra apibrėžtos 2013 m. gruodžio 17 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentuose (ES) Nr. 1303/2013 ir Nr. 1305/2013, 2014 m. sausio 7 d. Europos Komisijos deleguotame reglamente (ES) Nr. 240/2014 dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų Europos partnerystės elgesio kodekso ir taip pat Programos administravimo taisyklėse.

Svarbiausia Stebėsenos komiteto funkcija – tikrinti Programos pažangą, veiklos rezultatus ir įgyvendinimo veiksmingumą. Stebėsenos komitetas nagrinėja visus klausimus, turinčius poveikį Programos įgyvendinimui, taip pat mažiausiai vieną kartą per metus komitetas apžvelgia įgyvendinimo pažangą siekiant Programos tikslų, prieš pateikiant Europos Komisijai tvirtina metines Programos įgyvendinimo ataskaitas, įvertina Programos ir jos vertinimo plano įgyvendinimo pažangą.

Stebėsenos komiteto institucinė sudėtis LR Vyriausybės nutarimu buvo patvirtinta 2014 m. liepos 22 d., o 2014 m. spalio 2 d. Žemės ūkio ministro įsakymu patvirtinta personalinė komiteto sudėtis. Šiuo metu stebėsenos komiteto personalinė sudėtis yra patvirtinta 2018 m. birželio 21 d. Žemės ūkio ministro įsakymu. Šiuo metu stebėsenos komitetą sudaro 29 Lietuvos vykdomosios valdžios (LR Vyriausybės, ministerijų ir įstaigų) ir su Programos įgyvendinimu susijusių asocijuotų struktūrų ir socialinių partnerių (Lietuvos darbdavių konfederacijos, Lietuvos žemės ūkio rūmų, Lietuvos universitetų rektorių kolegijos, Lietuvos kaimo bendruomenių sąjungos, Lietuvos verslo konfederacijos, Aplinkosaugos koalicijos ir kitų) atstovai.

2018 metais surengti 5 Stebėsenos komiteto posėdžiai, tačiau net 4 iš jų buvo surinkti raštiškos apklausos būdu. Pirmasis posėdis vyko 2018 m. gegužės 9 d. (raštiška apklausa balandžio 27 – gegužės 7 dienomis). Šio posėdžio metu buvo pritarta Programos priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (ar) plėtrą“ projektų atrankos kriterijų keitimui. Atsižvelgiant į EK pastabas šiuo pakeitimu buvo sumažintas atrankos kriterijų skaičius, paliekant tik tuos projektų atrankos kriterijus, kurie tiksliausiai atitinka Programoje numatytus priemonės tikslus. Pagrindinis šių pakeitimų tikslas – supaprastinti pramos administravimą, panaikinant perteklinių projektų atrankos kriterijų taikymą.

Antrajame posėdyje, kuris įvyko 2018 m. birželio 21 d., Stebėsenos komitetas pritarė Programos įgyvendinimo 2017 m. ataskaitai. Posėdyje taip pat svarstyta ir patvirtinta padidinti lėšų sumą skiriamą dviem priemonėms M10 priemonei „Ekologinis ūkininkavimas“ ir M13 priemonei „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“. Tai pat buvo pritarta lėšų perskirstymui tarp 2 priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir pavadavimo paslaugos“ tikslinių sričių. Be to, pritarta siūlymui padidinti lėšų sumą priemonei „Techninė pagalba“. Posėdyje pritarta Programos veiklos rezultatų peržiūros plano 6 prioriteto rodiklio orientyro reikšmės sumažinimui. Taip pat pritarta keisti šių priemonių arba priemonių veiklos sričių nuostatas: M6 priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ir M17 priemonės „Rizikos valdymas“ 17.1 veiklos srities „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“. Bendra šių pakeitimų logika yra paspartinti ir supaprastinti paramos panaudojimą. Posėdyje pritarta padidinti paramos intensyvumą (nuo 80 proc. iki 95 proc.) pagal Programos M19 priemonę „LEADER“. Dėl rizikos nepasiekti 5 prioriteto peržiūros rodiklio orientyro reikšmės buvo siūlyta ir pritarta sumažinti šio orientyro reikšmes. Pabaigoje posėdžio taip pat buvo svarstyta ir pritarta priemonių veiklos sričių projektų atrankos kriterijų keitimams. Iš viso buvo pakeisti priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ 6.2 veiklos srities „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ projektų atrankos kriterijai ir šios priemonės 6.4 veiklos srities „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ 6.4.1 veiklos „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ projektų atrankos kriterijai.

Trečiasis Stebėsenos komiteto posėdis taip pat buvo vykdomas apklausos raštu būdu. Šio posėdžio metu buvo svarstyti du pasiūlymai ir abiem buvo pritarta. Pirmasis siūlymas buvo susijęs su KPP priemonės „Techninė pagalba“ veiklos rodiklių ir skiriamo finansavimo keitimu (mažinimu). Šie keitimai atlikti įvertinus reprezentatyvias KPP paramos gavėjų apklausas, kurios atskleidė, kad absoliuti dauguma (apie 90 proc.) respondentų mano, kad informacijos apie KPP įvairiais kanalais visiškai arba beveik visiškai pakako. Vadovaujantis šia informacija buvo nuspręsta sumažinti viešinimui skiriamą finansavimą ir atitinkamai veiklos rodiklius. Antruoju siūlymu buvo svarstyta padidinti tos pačios priemonės tik kitų veiklų biudžetą.

Tai buvo daroma atsižvelgus į tai, kad trūksta KPP priemonės „Techninė pagalba“ lėšų NMA, ŽŪM ir Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (toliau – ŽŪIKVC) administraciniams resursams (dėl kainų augimo, valstybės tarnybos įstatymo pakeitimų, duomenų apsaugos reglamento reikalavimų įgyvendinimo), reikalingiems tinkamam KPP įgyvendinimui užtikrinti. Dalis šių lėšų buvo paimta iš sumažinto viešinio veikloms skirto biudžeto, o kita dalis – sumažinus tęstinių išsipareigojimų (pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programą), priemonės „Ankstyvas pasitraukimas“ biudžetą. Šie pakeitimai reikšmingo poveikio kaimo plėtros pokyčiam neturėjo.

Ketvirtasis Stebėsenos komiteto posėdis vyko 2018 m. rugsėjo 6 d. Komiteto nariams balsavimui raštu buvo pateiktas 1 pasiūlymas, kuriam buvo pritarta. Šiuo pokyčiu buvo peržiūrėti ir supaprastinti KPP priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities „Parama ekonominės veiklos pradžiai“ projektų atrankos kriterijai, taip siekiant sumažinti pareiškėjams tenkančią administracinę naštą ir padidinti patrauklumą. Be to, nuspręsta per metus skelbti du kvietimus teikti paraiškas paramai pagal šią veiklos sritį gauti. Viena iš kvietimų renkamos paraiškos paramai iki 16 tūkst. Eur gauti, todėl šioms paraiškoms taikomi paprastesni atrankos kriterijai, o kitame kvietime – iki 40 tūkst., todėl šioms paraiškoms taikomi sudėtingesni atrankos kriterijai.

Penktasis Stebėsenos komiteto posėdis vyko 2018 m. lapkričio 12 d. Buvo pateikti tris pasiūlymai ir visiems buvo pritarta. Pirmuoju keitimu buvo pakeisti priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ projektų atrankos kriterijai, teikiant didesnę balų skaičių pieninės galvijininkystės sektoriaus pareiškėjų projektams bei atsisakant atrankos kriterijaus Nr. 7, kuris susijęs su ūkinių gyvūnų biologinės saugos statinių ir (arba) įrangos įsigijimu. Kitais dviem patvirtintais pakeitimais buvo pakeisti priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ veiklos srities „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“ ir priemonės Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“ aprašymai. Šie pakeitimai buvo techninio pobūdžio, siekiant patikslinti veiklos sričių aprašymus.

2.2 PROGRAMOS KOKYBĖS IR EFEKTYVUMO UŽTIKRINIMO PRIEMONĖS

2014–2018 m. įgyvendinant Programą supaprastintų išlaidų apmokėjimas buvo taikomas ir išmokėtų lėšų dalis, kuriai buvo pritaikytas šis būdas, siekė 439.378.027 Eur, t. y. apie 22,2 proc. visos Programos įgyvendinimui skirtos paramos. Lyginant su praeitais metais, ši dalis išaudo 18,7 proc.

61 lentelė. Supaprastintas išlaidų apmokėjimas 2014–2018 m.

Supaprastintas išlaidų apmokėjimas (SIA) ²⁷			
	Pagal Programą skirta suma, iš viso [EŽŪFKP], Eur	Lėšų dalis, kurioms planuojama taikyti supaprastintą išlaidų apmokėjimo būdą 2014–2020 m., Eur	Išmokėtų lėšų dalis, kurioms pritaikytas supaprastintas išlaidų apmokėjimo būdas 2014–2016 m. (kumuliatyvūs duomenys) [EŽŪFKP], Eur
Iš viso	1.977.771.625 [1.613.088.240]	[bus apskaičiuota automatiškai SFC pagal Programos duomenis] ²⁸	439.378.027 [329.747.439]

Nuo 2015 m. birželio 1 d. pradėjo veikti elektroninės paslaugos informacinėje sistemoje ŽŪMIS, kur pareiškėjai ir paramos gavėjai gali teikti paraiškas investicinei paramai gauti, mokėjimo prašymus, projektų įgyvendinimo ataskaitas, naudotis kitomis informacinės sistemos teikiamomis galimybėmis. ŽŪMIS yra bendras kelių institucijų projektas, kurio valdytojas – ŽŪM, tvarkytojas – Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, o elektronines paslaugas teikia ne tik NMA, bet ir VŠĮ „Ekoagros“ bei Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. Paminėtina, kad elektroniniu būdu gauti dokumentai greičiau patikrinami, nes dalis duomenų gaunama tiesiogiai iš atitinkamų valstybės ir žinybinių registrų bei valstybės informacinių sistemų, todėl ŽŪMIS ši informacija atsiranda automatiškai. Pildant elektroninę paraiškos formą, daroma mažiau klaidų, nes klaidingai suvedęs informaciją ar nepateikęs reikiamų dokumentų pareiškėjas informuojamas apie klaidą ir negali pateikti elektroninės paraiškos, kol klaida nebus ištaisyta.

62 lentelėje pateikiami duomenis apie investicinių priemonių paraiškas ir mokėjimo prašymus bei plotinių priemonių paraiškas.

62 lentelė. Elektroninis paraiškų valdymas 2014–2018 m.

Elektroninis paraiškų valdymas		
Investicinės priemonės		
	Skaičius	EŽŪFKP lėšų dalis, Eur
Paraiškos	7.865	136.591.611 [110.293.407]
Mokėjimų prašymai	3.244	95.132.978 [80.863.031]
Plotinės priemonės		
Paraiškos	399.457	457.055.608 [342.791.706]

Atsižvelgiant į tai, kad pagal kvietimus, paskelbtus nuo 2016 m. rugsėjo 1 d., paraiškos bei mokėjimo prašymai renkami tik elektroniniu būdu, 2018 m. ir toliau augo elektroniniu būdu valdomų paraiškų apimtys. 2014–2018 m. elektroniniu būdu buvo pateikta 7.865 paraiškos investicinėms priemonėms, o

²⁷ Pagal CPR straipsnį 67(5), supaprastinta sąnaudų apskaita yra skirta vieneto įkainių normomis grindžiamoms išmokoms, fiksuoto dydžio išmokoms, vienkartinėms išmokoms ir kitoms specifinėms pagal nurodyto straipsnio e dalį išmokoms, pavyzdžiui, verslo pradžia skirtai vienkartinėi išmokai, augintojų organizacijoms skirtoms fiksuoto dydžio išmokoms ir kitoms su plotu bei su gyvuliais susijusioms vieneto įkainių normomis grindžiamoms išmokoms.

²⁸ 100 proc. priemonių M06, M09, M10, M11, M12, M13, M14, M15, M18.

paraiškose prašomos paramos suma (EŽŪFKP lėšos) siekė beveik 137 mln. Eur. Iki 2018 m. pabaigos elektroniniu būdu pateiktų paraiškų pagal investicines priemones skaičius išaugo 23 proc., o jose prašomos paramos suma – beveik 11,6 proc.²⁹ Elektroniniu būdu buvo užpildyti 3.244 investicinių priemonių mokėjimo prašymai, kurių apimtys išaugo 2,6 karto nuo praėjusių metų. EŽŪFKP lėšų dalis sudarė daugiau nei 95 mln. Eur. Nagrinėjant plotinių priemonių paraiškas, pastebėtina, kad jų skaičius 2014–2018 m. siekė 399.457 paraiškas, o jose prašomos paramos suma sudarė daugiau nei 457 mln. Eur. Lyginant su 2014–2017 m., jų apimtys išaugo 1,3 karto.³⁰

Remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros pateiktais duomenimis, vidutinis laikotarpis, per kurį paramos gavėjams atliekami mokėjimai, yra kiek trumpesnis nei maksimaliai nustatytas ir siekė 28,7 dienos.

63 lentelė. Vidutiniai paramos gavimo terminai 2014–2018 m.

Vidutiniai terminai, per kuriuos paramos gavėjai gauna mokėjimus	
[Dienos] Jei taikoma, VN terminas, per kurį paramos gavėjams turi būti atlikti mokėjimai	[Dienos] Vidutinis laikotarpis, per kurį paramos gavėjams atliekami mokėjimai
30	n.d.

²⁹ 2014–2017 m. elektroniniu būdu buvo pateiktos 6.029 paraiškos investicinėms priemonėms, o paraiškose prašomos paramos suma (EŽŪFKP lėšos) siekė daugiau nei 121 mln. Eur.

³⁰ 2014–201 m. elektroniniu būdu buvo pateikta 297.980 paraiškų pagal plotines priemones, o jose prašomos paramos suma sudarė daugiau nei 271 mln. Eur

3 VEIKSMAI, KURIŲ IMTASI VYKDANT TECHNINĖS PAGALBOS IR PROGRAMOS VIEŠINIMO REIKALAVIMUS

3.1 VEIKSMAI, KURIŲ IMTASI KURIANT NACIONALINĮ KAIMO TINKLĄ IR UŽTIKRINANT JO VEIKIMĄ, TAIP PAT NACIONALINIO KAIMO TINKLO VEIKSMŲ PLANO ĮGYVENDINIMO STADIJA

Veiksmai, kurių imtasi įgyvendinant techninės pagalbos reikalavimus

Siekiant užtikrinti veiksmingą ir efektyvų Programos rengimą, valdymą, įgyvendinimą, stebėseną, vertinimą, skundų nagrinėjimą, plačiosios visuomenės, įskaitant galimų ir esamų paramos gavėjų informavimą ir viešinimą apie Programos finansavimą, vaidmenį, strateginius sprendimus, paramos administravimo tvarką, geruosius pavyzdžius, pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje bei paramos administravimo, jos panaudojimo skaidrumą ir viešumą, įgyvendinama Techninė Programos pagalba. Taip sudaromos sąlygos kokybiškiau vykdyti Programą bei stiprinti pastarosios poveikį Lietuvoje. 2014–2023 m. Techninei pagalbai skirtos paramos lėšos siekia 71,91 mln. Eur.

2014–2020 m. parama Techninei pagalbai teikiama, įgyvendinant tris veiklos sritis: 1) Programos įgyvendinimas; 2) Programos informavimas ir viešinimas; 3) Lietuvos kaimo tinklas (toliau – Tinklas).

2018 m. buvo pratęstas iki tol vykdytų 6 projektų įgyvendinimo laikotarpis. Šiems projektams 2014–2018 m. išmokėtos paramos suma siekia 37,36 mln. Eur, o tai sudaro 51,9 proc. visų 2014–2023 m. laikotarpiu Techninei pagalbai numatytų lėšų. Pagal pirmąją veiklos sritį įgyvendinami 3 projektai (visų trijų galimų paramos gavėjų – ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC). Jiems 2014–2018 m. išmokėta 31,88 mln. Eur paramos lėšų. Pagal antrąją veiklos sritį įgyvendinami 2 projektai (abiejų galimų paramos gavėjų – ŽŪM ir NMA). Šiems 2014–2018 m. išmokėta 5,09 mln. Eur. Pagal trečiąją veiklos sritį įgyvendinamas 1 projektas (Lietuvos kaimo tinklo sekretoriato funkcijas vykdančio ŽŪM). Jam 2014–2018 m. išmokėta 395 tūkst. Eur suma.

1) Programos įgyvendinimas

Finansinis įgyvendinimas. Pirmajai veiklos sričiai 2014–2023 m. skirtas finansavimas siekia 57,37 mln. Eur. Siekdamas užtikrinti efektyvų Programos valdymą, įgyvendinimą ir priežiūrą, ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC įgyvendina po vieną projektą. ŽŪM ir NMA projektai pradėti įgyvendinti 2014 m. pabaigoje, o ŽŪIKVC projektas – nuo 2015 m. Minėtieji projektai yra tęstiniai, tad 2018 m. naujos paraiškos nebuvo gautos, o esami projektai papildyti naujomis lėšomis. Pažymėtina, kad 2014–2018 m. pagal pirmąją veiklos sritį buvo išmokėta 31,88 mln. Eur paramos, o tai sudarė 55,6 proc. visos pirmajai veiklos sričiai skirtos paramos sumos.

Įgyvendinami projektai. 2014 m. ŽŪM pradėjo įgyvendinti projektą „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos valdymas, priežiūra ir kontrolė“. Projekto tikslas – užtikrinti tinkamą ŽŪM, kaip vadovaujančiai institucijai pavestų funkcijų, t. y. Programos valdymas, stebėseną, vertinimas, kontrolė bei auditas, vykdymą. Kaip ir ankstesniais metais, įgyvendinant šį projektą 2018 m. ŽŪM, kaip Programos vadovaujančiajai institucijai priskirtų funkcijų vykdymui buvo samdomi valstybės tarnautojai ir darbuotojai (dirbę pagal darbo sutartis), kurie visą arba dalį darbo laiko skyrė darbui, susijusiam su Programos įgyvendinimu. Iš šio projekto lėšų apmokėtos darbuotojų, kurių visas ar dalis darbo laiko buvo skirtas funkcijoms, susijusioms su Programos įgyvendinimu, išlaikymo išlaidos. Siekiant stiprinti ŽŪM darbuotojų administracinius gebėjimus ir dalintis patirtimi su kitomis šalimis, įgyvendinantioms kaimo plėtros programoms, ŽŪM darbuotojai dalyvavo įvairiuose EK organizuojamuose komitetų, darbo grupių posėdžiuose, seminaruose konferencijose, mokymuose ir kituose renginiuose Lietuvoje bei užsienyje. Už projekto lėšas darbuotojai buvo aprūpinami

kanceliarinėmis ir kitomis prekėmis, reikalingomis būtinam darbui užtikrinti. Siekiant užtikrinti tinkamą Programos įgyvendinimą, buvo atliekami tyrimai, pirktos konsultavimo paslaugos. Taip pat organizuoti įvairūs su Programos įgyvendinimu susiję posėdžiai, susitikimai ir kiti renginiai.

2014 m. NMA pradėjo įgyvendinti projektą „Programos įgyvendinimas“. Projekto tikslas – efektyviai, kokybiškai ir skaidriai administruoti Programos priemones, vykdant NMA priskirtas funkcijas. 2018 m. įgyvendinant projektą, NMA, kaip Programos Mokėjimo agentūrai priskirtų funkcijų vykdymui buvo samdomi valstybės tarnautojai ir darbuotojai (dirbę pagal darbo sutartis), kurie skirdami visą arba dalį darbo laiko vertino su Programa susijusias paraiškas, projektus, atliko įvairias patikras, administravo paramos lėšas bei jų išmokėjimą. Siekiant užtikrinti tinkamą paramos administravimą, NMA darbuotojai dalyvavo tarptautinėse konferencijose, Europos Komisijos organizuojamuose komitetų posėdžiuose, darbo grupėse ir kituose pasitarimuose. NMA didelį dėmesį skyrė darbuotojų gebėjimų ugdymui, iš projekto lėšų buvo įsigytos darbuotojų kvalifikacijos kėlimo paslaugos. Vykdam šį projektą, 2018 m. buvo naudojamos ekspertų ir konsultantų paslaugos, kurios apima projektų, mokėjimo prašymų, užaukštintų kainų vertinimo ir kitas specifinių žinių reikalaujančias paslaugas. Taip pat buvo įsigytos patikros vietoje atlikti būtinos paslaugos ir prekės. Padengtos ir patikrų vykdymui reikalingos transporto išlaikymo paslaugos. Efektyviam paramos lėšų administravimui yra naudojama Žemės ūkio paramos administravimo informacinė sistema (ŽŪPAIS). Siekiant užtikrinti nepertraukiamą ir kokybišką ŽŪPAIS veiklą bei kitų pagalbinių NMA vidinių informacinių sistemų valdymą ir vystymą, 2018 m. buvo įsigytos informacinių sistemų vystymo bei techninio palaikymo paslaugos, kurios taip pat buvo finansuojamos šio projekto lėšomis. Pažymėtina, kad kaip ir ankstesniais metais, NMA 2018 m. Techninės pagalbos pirmosios veiklos srities lėšų poreikis priskirtų KPP administravimo funkcijų vykdymui buvo didesnis, tačiau atsižvelgiant į Techninės pagalbos 2014–2023 m. finansinį planą³¹, kuriuo siekiama užtikrinti tolygų KPP įgyvendinimo funkcijų vykdymo finansavimą per visą programinį laikotarpį, NMA buvo patvirtinta 15 proc. mažesnė Techninės pagalbos pirmosios veiklos srities 2018 m. lėšų limitų³² suma.

ŽŪIKVC projektas „Techninė pagalba 2014–2020 m. (Programos įgyvendinimas)“ pradėtas įgyvendinti 2015 m. Projekto tikslas – užtikrinti techninę pagalbą Programos įgyvendinimui. Šis projektas tęsėsi ir 2018 m. įgyvendinant Ministerijos 2018–2020 m. strateginį veiklos planą, kadangi yra vienas iš Ministerijos strateginio veiklos plano uždavinių. , Iš pirmos veiklos srities lėšų 2018 m. buvo užtikrinamas sklandus paraiškų priėmimo informacinės sistemos ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registro administravimas, žemės ūkio valdos ekonominio dydžio, išreiškiamo ekonominio dydžio vienetais, apskaičiavimas ar perskaičiavimas bei produkcijos standartine verte išreikšto žemės ūkio valdos ekonominio dydžio apskaičiavimas ar perskaičiavimas. Iš projekto lėšų buvo apmokamos ir darbuotojų, kurių dalis darbo laiko buvo skiriama funkcijoms, susijusioms su Programos įgyvendinimu atlikti, darbo užmokesčio ir kitos su juo susijusios išlaidos. Taip pat buvo apmokamos minėtų darbuotojų išlaikymo išlaidos (komunalinės, valymo, ryšių, automobilių išlaikymo, automobilių nuomos, degalų ir kt.). Siekiant ugdyti gebėjimus ŽŪIKVC darbuotojai dalyvavo konferencijose, mokymuose, kituose renginiuose Lietuvoje ir užsienyje.

Rodiklių pasiekimo lygis. 2018 m. bendras ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC darbuotojų, prisidedančių prie Programos administravimo, skaičius (sąlyginiu darbo vienetu (toliau – SDV)) siekė apie 311,35. Buvo pasiektas 84 proc.

³¹ KPP priemonės „Techninė pagalba“ pirmosios veiklos srities „Programos įgyvendinimas“ ir antrosios veiklos srities „Programos informavimas ir viešinimas“ 2014–2023 m finansinis planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2014 m. spalio 29 d. įsakymu Nr. 3D-800 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Techninė pagalba“ pirmosios veiklos srities „Programos įgyvendinimas“ ir antrosios veiklos srities „Programos informavimas ir viešinimas“ 2014–2023 m finansinio plano patvirtinimo“.

³² KPP priemonės „Techninė pagalba“ metiniai lėšų limitai, patvirtinti LR Žemės ūkio ministro 2014 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. 3D-795 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Techninė pagalba“ metinių lėšų limitų patvirtinimo“.

šio rodiklio įgyvendinimo lygis. Iki 2018 m. pabaigos buvo viršytas rodiklis „Apmokytų darbuotojų (administruojančių Programą) skaičius per metus“, kurio planuota reikšmė viršyta daugiau nei 3 kartus. Kaip ir ankstesniais metais, aktyviausiai mokėsi NMA darbuotojai. Per 2018 m. daugiausiai patikrų vietoje suorganizavo NMA – 6.910. ŽŪIKVC suorganizavo 4.151, o ŽŪM 5 patikras. 2014–2018 m. atliktų studijų, tyrimų bei kitų vertinimų skaičius buvo 20. Iš jų 2018 m. 5 atliko tik ŽŪM. Suorganizuotų auditų skaičius 2014–2018 m. buvo 86, kas jau viršija siektiną tikslą. Analizuojant tik 2018 m. pastebima, jog ŽŪM atliko 4, o NMA – 3 auditus.

64 lentelė. Kumuliatyvių ir metinių veiklos srities „Programos įgyvendinimas“ rodiklių pasiekimas

Veiklos rodikliai	2018 m.			2014–2018 m.			Siektina reikšmė	Įgyvendinimo lygis, proc.
	ŽŪM	NMA	ŽŪIKVC	ŽŪM	NMA	ŽŪIKVC		
Programą administruojančių darbuotojų skaičius per metus (SDV)	37,5	255*	18,85	-	-	-	370	84%
Apmokytų darbuotojų (administruojančių Programą) skaičius per metus (vnt.)	17	619**	-	-	-	-	185	344%
Suorganizuotų patikrų vietoje skaičius per metus (vnt.)	5	6.910	4.151	-	-	-	35.000	32%
Studijų, tyrimų, vertinimų skaičius (vnt.)	5	0	-	15	5	--	50	40%
Suorganizuotų auditų skaičius (vnt.)	4	3	-	27	59	-	50	172%

* Į programą administruojančių darbuotojų skaičių yra įtraukiami darbuotojai, kurių darbo laikas, skiriamas darbui su KPP 2014–2020 m. programa yra 50 proc. ir daugiau. Tačiau šiame vertinime rodiklis yra apskaičiuojamas SDV, kas indikuoja mažesnį darbuotojų skaičių.

** 619 vnt. darbuotojų yra unikalus 2018 m. mokymuose dalyvavusių darbuotojų skaičius. Mokymuose dalyvavusių unikalių NMA darbuotojų skaičius yra didesnis nei Programą administruojančių darbuotojų skaičius, nes mokymų dalyviai skaičiuojami kaip fiziniai asmenys, o ne SDV. Mokymuose dalyvauja visi NMA darbuotojai, tačiau finansuojami gali būti tik tie darbuotojai, kurie su Programos administravimu susijusių funkcijų vykdymui skiria nuo 50 iki 100 proc. savo darbo laiko.

2) Programos informavimas ir viešinimas

ŽŪM informavimo ir viešinimo veiklą vykdo vadovaudamasi Programos viešinimo strategija bei pasitelkdama NMA ir Tinklą. Komunikacijos veiklas pastarasis vykdo remdamasis komunikacijos planu, kuris yra sudėtinė Tinklo veiksmų programos dalis. Tinklas taip pat papildo ŽŪM vykdomas informavimo ir viešinimo veiklas, numatytas Programos viešinimo strategijoje. Aktyvesnis Tinklo vaidmuo viešinant Programą yra viena iš svarbesnių 2014–2020 m. naujovių.

Programos viešinimo ir informavimo veiklomis 2014–2020 m. siekiama skleisti informaciją apie kaimo plėtros procesus, paramos galimybes žemės ūkiui, miškų ūkiui ir kaimo plėtrai, kuo plačiau pristatant kaimo plėtros politikos strateginius sprendimus, paramos administravimo tvarką bei geruosius pavyzdžius. Taip pat siekiama informuoti plačiąją visuomenę apie Programos, finansuojamos EŽŪFKP ir nacionalinio biudžeto lėšomis, vaidmenį bei pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje. Bet to, įvairiomis viešinimo priemonėmis norima užtikrinti paramos administravimo veiklos ir jos panaudojimo skaidrumą.

2018 m. informavimo ir viešinimo plane kaip ir 2017 m. buvo numatytos 9 informavimo priemonės, jų tikslinės grupės, įgyvendinimo terminai, reikalingos lėšos bei stebėsenos ir vertinimo rodikliai, skirti matuoti įgyvendinamų informavimo priemonių efektyvumą. Plane taip pat numatyta, kokias informavimo priemones vykdys ŽŪM, o kokias – NMA. ŽŪM ir NMA viešinimo veikloms priskirta skirtinga tematika, atsižvelgiant į kiekvienos institucijos funkcijas ES paramos kaimo plėtrai administravimo procese. Numatyta, kad ŽŪM vienas iš tikslų bus skleisti informaciją visuomenei ir formuoti objektyvią nuomonę apie Programą, šios tikslus ir teikiamas galimybes, pristatyti reikalavimus paramai gauti, taip pat teikti informaciją apie ES finansinį įnašą bei ES vaidmenį įgyvendinant Programą, apie paramos panaudojimo patirtį, paramos poveikį žemės, maisto ir miškų ūkiui bei kaimo plėtrai, šalies ekonominiam ir socialiniam vystymuisi. NMA priskirtos viešinimo temos yra susijusios su informacijos apie paraiškų priėmimą, vertinimą, paramos administravimo procedūras, išsipareigojimų vykdymą, paramos išmokėjimą teikimu. Informavimo ir viešinimo plane taip pat buvo numatyta, kad ŽŪM ir NMA organizuos parodas, konferencijas, seminarus ir kitus viešinimo renginius, įgyvendins informacines ir viešinimo priemones, užsakys tyrimus, studijas, socialines apklausas.

Finansinis įgyvendinimas. Antrajai veiklos sričiai 2014–2023 m. skirtas finansavimas siekia 9,9 mln. Eur. ŽŪM ir NMA, siekdamos užtikrinti efektyvų Programos viešinimą ir visuomenės informavimą apie paramą kaimo plėtrai ir jos teikiamas galimybes, administruojamų priemonių tikslus, turinį, tvarką, įgyvendinimo eigą bei pasiekimus, įgyvendina po vieną projektą. Nors NMA savo paraišką dėl projekto pagal antrąją veiklos sritį įgyvendinimo pateikė 2014 m., o ŽŪM – 2015 m., abi institucijos savo projektus pradėjo įgyvendinti 2015 m. Kadangi šie projektai yra tęstiniai, 2018 m. naujos paraiškos nebuvo teikiamos, o tik patikslintos, pratęsiant projekto įgyvendinimo laikotarpį ir papildant 2018 m. lėšomis. Pažymėtina, jog 2014–2018 m. pagal antrąją veiklos sritį buvo išmokėta 5,09 mln. Eur paramos lėšų, o tai sudarė 51 proc. visos antrajai veiklos sričiai skirtos paramos sumos.

Įgyvendinami projektai. 2015 m. ŽŪM pradėjo įgyvendinti projektą „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos informavimas ir viešinimas“. Projekto tikslas – pasitelkiant įvairius informavimo veiksmus, efektyviai skelbti informaciją apie kaimo plėtros procesus, paramos galimybes žemės ūkiui, miškų ūkiui ir kaimo plėtrai bei informuoti visuomenę apie Programos vaidmenį ir pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje. Minėtų funkcijų vykdymui 2018 m. iš projekto lėšų buvo organizuojamas informacijos apie Programą viešinimas, pasitelkiant pagrindines žiniasklaidos priemones tokias kaip internetas, radijas, televizija ir spauda. Taip pat buvo rengiami informaciniai renginiai (organizuojami prieš paraiškų priėmimo etapus, siekiant supažindinti potencialius pareiškėjus su paramos galimybėmis), seminarai bei parodos, skirtos ūkininkams, socialiniams partneriams ir kitoms tikslinėms grupėms. Minėtųjų renginių metu buvo dalinami marškinėliai, kepuraitės, atšvaitai, puodeliai, kuprinės su KPP logotipais, taip siekiant informuoti plačiąją visuomenę apie Programą ir jos priemones. Be to, buvo organizuojami informaciniai renginiai viešosios informacijos rengėjams ir žiniasklaidos atstovams, leidžiami bei platinami įvairūs leidiniai.

2015 m. NMA pradėjo įgyvendinti projektą „Programos viešinimas ir informavimas“. Projekto tikslas – objektyvios, tikslios informacijos skleidimas apie EŽŪFKP paramą kaimo plėtrai tikslinėms auditorijoms. 2018 m. buvo naudojamos tokios komunikacijos priemonės kaip interneto naujienų portaluose ir specializuotuose žemės ūkio sektoriaus naujienų portaluose publikuojamos informacinės rubrikos, pagrindiniuose radijo kanaluose transliuojamos informacinės rubrikos, nacionaliniuose, specializuotuose ir regioniniuose leidiniuose skelbiama informacinė medžiaga bei kvietimai teikti paraiškas.

2018 m. buvo organizuojami įvairūs renginiai, kuomet siekiant efektyvaus Programos paramos lėšų įsisavinimo, informacija buvo suteikiama pareiškėjams, paramos gavėjams bei socialiniams partneriams. Taip pat dalyvauta renginiuose/parodose, kur buvo pristatomos įvairios paramos priemonės. Be to, organizuotos vaizdo transliacijos, kurių metu buvo informuojama apie paramai gauti reikalingus

dokumentus, reikalavimus bei šių administracinius įgyvendinimus. Reklaminė kampanija vykdyta ir socialiniame tinkle „Facebook“.

Rodiklių pasiekimo lygis. Atsižvelgiant į tai, kad dėl beveik 60 proc. visų Programos priemonių įgyvendinimui skirtų lėšų sutartys jau sudarytos, o pagal Techninę pagalbą 6 2014–2018 m. įgyvendinamiems projektams išmokėta parama (37,36 mln. Eur) siekia 51,9 proc. visų 2014–2023 m. laikotarpiui šiai priemonei numatytų lėšų, be to, didelių išlaidų nepatiriant socialinių tinklų dėka informacija apie Programą tampa vis labiau prieinamesnė, Programos Stebėsenos komitetas remiantis 2018 m. liepos 18–25 d. Komiteto nariams balsavimui raštu pateiktais pasiūlymais nusprendė sumažinti viešinimui skirtas lėšas 4 mln. Eur (nuo beveik 14 mln. iki beveik 10 mln. Eur). Sumažinus lėšas atitinkamai sumažinti ir siektini rodikliai.

2018 m. iš viso buvo surengti 108 mokymai, konferencijos ir kiti renginiai, kuriuose dalyvavo daugiau nei 3 tūkst. asmenų. Pažymėtina, kad priešingai nei pernai, daugiausiai seminarų, konferencijų ir mokymų suorganizavo NMA. Įvertinus kumuliatyvias rodiklio reikšmes pastebima, jog buvo pasiektas 70 proc. įgyvendinimo lygis informavimo renginių srityje ir 50 proc. įgyvendinimo lygis juose dalyvavusių asmenų srityje.

2018 m. publikuotos informacijos kiekis iš viso sudarė daugiau nei 741 tūkst. cm². Įvertinus kumuliatyvias 2014–2018 m. šio rodiklio reikšmes, matoma, jog ŽŪM apie Programą publikuotos informacijos kiekis yra daugiau nei dvigubai didesnis už NMA skelbiamą informaciją. Bendras šio rodiklio įgyvendinimo lygis siekia beveik 66 proc.

Paminėtina, kad bendra ŽŪM ir NMA vykdytų viešinimo veiklų trukmė 2018 m. siekė 1.851 min, o tai sudarė daugiau nei 30 val. Kumuliatyvi šio rodiklio reikšmė nurodo, jog pasiektas 69 proc. įgyvendinimo lygis. Paminėtina, kad ŽŪM 2014–2018 m. Programos viešinimo per radiją ir televiziją trukmė sudaro apie 76 val. tuo tarpu NMA – daugiau nei 87 val.

Apibendrinus galima teigti, jog net ir sumažinus siektinų rodiklių reikšmes, Programos viešinimo rodikliai vis dar nepasiekia numatyto įgyvendinimo lygio. Kita vertus, įvertinus projektų tęstinumą iki 2023 m., tikėtina, jog numatytos reikšmės vis dėlto bus pasiektos. Geriausi viešinimo rodiklių pasiekimai pastebimi Programos tematika organizuotų seminarų, konferencijų, kitų viešinimo ir informavimo renginių srityje (70 proc. įgyvendinimo lygis) ir Programos viešinimo per radiją ir televiziją srityje (69 proc. įgyvendinimo lygis), „prasčiausias rodiklis – renginiuose dalyvavusių asmenų skaičius (50 proc.) Vertėtų akcentuoti, jog šie 4 veiklos rodikliai neatspindi platesnės Programos viešinimo perspektyvos, tad norint įvertinti visapusišką informavimo apie KPP įgyvendinimą į analizę ateinančiam programavimo laikotarpiui pagal pasirinktą strategiją prasminga įtraukti daugiau nūdienos aktualijas atitinkančių rodiklių, pavyzdžiui, unikalų lankytojų NMA ir ŽŪM internetinėse svetainėse skaičius, svetainės peržiūrų skaičius, socialinių tinklų rodikliai (pasidalinimai, paskyros sekėjų skaičius, vartotojų paliktų teigiamų / neigiamų atsiliepimų santykis, publikuotų pranešimų skaičius).

65 lentelė. Kumuliatyvių ir metinių veiklos srities „Programos viešinimas“ rodiklių pasiekimas

Veiklos rodikliai	2018 m.		2014–2018 m.		Įgyvendinimo lygis, proc.	
	ŽŪM	NMA	ŽŪM	NMA		
Organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinimo ir informavimo renginių skaičius (vnt.)	41	67	207	144	500	70%
Organizuotuose seminaruose, konferencijose, mokymuose, kituose viešinimo ir informavimo renginiuose dalyvavusių asmenų skaičius (vnt.)	718	2.648	4.929	7.533	25.000	50%
Publikuojamos informacijos apie Programą kiekis (cm ²)	684.829	56.567	821.804,21	349.022,59	1.775.000	66%
Programos viešinimo per radiją, televiziją trukmė (min.)	812,48	1.038,98	4.573,88	5.239,98	14.200	69%

3) Lietuvos kaimo tinklas**1. Veiksmai, kurių imtasi kuriant nacionalinį kaimo tinklą (valdymo struktūra ir tinklo palaikymo skyrius)**

Remiantis Programos nuostatomis, 2014–2020 m. laikotarpiu įgyvendinant ES Reglamento Nr. 1305/2013 54 straipsnį, Lietuvoje yra naudojama 2007–2013 m. finansiniu laikotarpiu sukurta Tinklo organizacinė struktūra, tęsiama Tinklo veikla, kaimo plėtros dalyvių ir kitų viešųjų juridinių asmenų narystė jame. Tinklo valdymo struktūrą sudaro: Tinklo nariai, Tinklo darbo grupės, Tinklo veiklos koordinavimo grupė ir Sekretoriatas.

Tinklo nariai. Narystė Tinkle yra atvira, savanoriška ir neatlygintina, grindžiama horizontaliu ir vertikaliu bendradarbiavimu, narių lygybe, jų reprezentatyviu atstovavimu. Siekiant užtikrinti 2007–2013 m. Programos laikotarpiu sukurtos Tinklo organizacinės struktūros ir Tinklo veiklos tęstinumą, 2015 m. Tinklo sekretoriato organizuotos elektroninės apklausos metu narystę Tinkle iš praeito laikotarpio pratęsė 330 narių. Nuo 2015 m. norą prisijungti išreiškė dar 21 organizacijos. Naujaisiais 2018 m. liepos 30 d. Duomenimis, Tinklo narių skaičius siekia 351.³³

³³ Detaliau išanalizavus Tinklo narių struktūrą buvo nustatyta, kad realus Tinklo narių skaičius yra 328. Plačiau apie tai 4.3.20 šios ataskaitos skyriuje.

Tinklo darbo grupės. 2014–2020 m. Tinklo narių darbas vykta teminėse darbo grupėse. Tinklo darbo grupės gali būti nuolatinės ir laikinosios. Tinkle veikia šios teminės nuolatinės darbo grupės:

- 1) LEADER priemonės darbo grupė;
- 2) LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupė;
- 3) EIP darbo grupė;
- 4) Miškų ūkio sektoriaus darbo grupė;
- 5) Mažiau palankių ūkininkauti vietovių darbo grupė;
- 6) Narystės Lietuvos kaimo tinkle nagrinėjimo darbo grupė.

Pagrindinė Tinklo darbo grupių veiklos forma – posėdžiai, kuriuos gali inicijuoti Ministerija, Sekretoriatas arba Tinklo darbo grupės nariai. 2018 m. buvo organizuotas LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo darbo grupės posėdis. Pagal poreikį Tinklo nariai, Koordinavimo grupė, Sekretoriatas ir Stebėsenos komitetas gali inicijuoti nuolatinės ir laikinosios Tinklo darbo grupes tam tikrai užduočiai atlikti ar tam tikriems kaimo plėtros, Programos įgyvendinimo klausimams nagrinėti. 2018 m. veikė jau ankstesniais metais sudarytos keturios laikinosios LKT darbo grupės:

- 1) LKT laikinoji darbo grupė, skirta vietos plėtros strategijų kokybės analizei;
- 2) LKT laikinoji darbo grupė, skirta socialinio verslo gairių rengimui;
- 3) LKT laikinoji darbo grupė „Kaimo kultūros puoselėjimo sunkumai“;
- 4) LKT laikinoji darbo grupė, skirta socialinio verslo socialinio poveikio matavimo skaičiuoklės ir metodikos projektams rekomendacijoms teikti.

Tinklo veiklos koordinavimo grupė. Koordinavimo grupės paskirtis – teikti pasiūlymus ŽŪM efektyviai Tinklo veiklai užtikrinti. Šios grupės uždaviniai – Tinklo veiklos prioritetų nustatymas, dalyvavimas rengiant Tinklo veiksmų programą ir periodinius veiksmų planus, vykdant jų įgyvendinimo priežiūrą. Grupė formuojama vadovaujantis partnerystės principu, įtraukiant skirtingus sektorius, tokius kaip bendruomenės, jaunieji ūkininkai, konsultantai ir kt. atstovaujantčius, aktyvius kaimo plėtros dalyvius, kurių veikla tiesiogiai susijusi su Programos įgyvendinimu.

2018 m. vyko vienas Tinklo veiklos koordinavimo grupės posėdis – 2018 m. vasario 22 d. Posėdžio metu buvo pristatyti Lietuvos kaimo tinklo 2017 m. įgyvendinimo rezultatai, Lietuvos kaimo tinklo 2018 m. veiksmų plano projektas bei „The Nordic-Baltic Rural and Maritime Award 2018“ dominantai.

Tinklo sekretoriatas. Tinklo sekretoriatas yra atsakingas už Tinklo veiksmų programos ir periodinių veiksmų planų rengimo ir įgyvendinamo koordinavimą, techninės pagalbos Tinklo veiklos koordinavimo grupei ir kitoms Tinklo struktūroms teikimą, taip pat dalyvauja ir koordinuoja viešinimo veiklas, įskaitant ir viešinimą Tinklo internetinėje svetainėje. Tinklo sekretoriato funkcijas vykdo Vadovaujančios institucijos – Žemės ūkio ministerijos – Kaimo plėtros departamento darbuotojai. Darbuotojų išlaikymas finansuojamas Programos Techninės pagalbos 1 veiklos srities lėšomis.

2018 m. Tinklo sekretoriato pagrindiniai darbai apėmė Tinklo veiklą reglamentuojančių teisės aktų rengimą, techninę pagalbą darbo grupėms organizuojant jų posėdžius, įvairaus formato ir temų renginių inicijavimą ir organizavimą, taip pat komunikacijos priemonių įgyvendinimą bei Tinklo internetinės svetainės atnaujinimą.

2. Veiksmai, kurių imtasi įgyvendinant nacionalinio kaimo tinklo veiksmų planą ir dabartinė situacija

Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. veiksmų programa buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. lapkričio 23 d. įsakymu Nr. 3D-696. Nuo 2016 m. šios programos pakeitimų nebuvo.

Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. veiksmų programoje buvo išskirtos devynios Tinklo veiklos:

- 1) Komunikacija apie kaimo plėtrą;
- 2) Projektų pavyzdžių pagal Programos prioritetus rinkimas;
- 3) VVG mokymas ir bendradarbiavimo tinkle organizavimas bei techninė pagalba teritoriniam ir tarptautiniam VVG bendradarbiavimui;
- 4) Informacijos apie kaimo plėtros procesus keitimosi ir sklaidos organizavimas;
- 5) Keitimasis Programos stebėsenos ir vertinimo rezultatais ir jų sklaida;
- 6) Parama inovacijoms ir EIP veiklos grupių organizavimui, informacijos apie EIP veiklą sklaidai;
- 7) Konsultantų bendradarbiavimo tinkle organizavimas;
- 8) Dalyvavimas įgyvendinant ES Baltijos jūros regiono strategijos politinę sritį „Bioekonomika“;
- 9) Dalyvavimas Europos kaimo plėtros tinklo ir kitų ES šalių nacionalinių kaimo tinklų veikloje.

Veiksmų programai įgyvendinti skirta 4,63 mln. Eur.

Kaip Tinklo 2016–2020 m. veiksmų programos priedas Nr. 2 buvo parengtas Tinklo 2016–2020 m. komunikacijos planas, kurį įgyvendinant siekiama papildyti informavimo ir viešinimo apie Programos veiklas, vykdomas pagal Programos viešinimo strategiją, užtikrinti efektyvią komunikaciją su kaimo plėtros dalyviais. Preliminarus komunikacijos plano biudžetas siekia 1,5 mln. Eur.

2018 m. buvo parengtas periodinis veiksmų planas, detalizuojantis Veiksmų programoje numatytų veiklų ir priemonių įgyvendinimą. Lietuvos kaimo tinklo 2018 m. veiksmų planas buvo patvirtintas 2018 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-149. Jame numatytos keturios 2018 m. Tinklo prioritetinės veiklos sritys:

1. Verslas, verslumas bei bendradarbiavimas;
2. LEADER ir VPS įgyvendinimo kokybės gerinimas, ypatingą dėmesį skiriant moterų ir vyrų lygioms galimybėms ir nediskriminavimui, socialinio verslo kūrimui įgyvendinant VPS, VVG kompetencijų didinimui bei jų teritoriniam ir tarptautiniam bendradarbiavimui;
3. EIP veiklos grupės ir inovacijos;
4. Trumpos maisto tiekimo grandinės.

2018 m. veiksmų plane taip pat buvo numatytos konkrečios įgyvendinimo priemonės kiekvienai iš 9 Veiksmų programoje įtvirtintų veiklų bei siektini šių veiklų rodikliai.

Siekdama sudaryti sąlygas tinkamam Tinklo funkcionavimui ir Tinklo veiksmų programos įgyvendinimui, taip pat užtikrinti keitimąsi patirtimi ir gerąją praktiką, ŽŪM 2016 m. kovo 25 d. pradėjo įgyvendinti pagal priemonės M20 „Techninė pagalba“ trečiąją veiklos sritį finansuojamą paramos projektą „Lietuvos kaimo tinklo veiksmų programos įgyvendinimas“. Projekto tikslai – pagerinti Programos įgyvendinimo kokybę, informuoti visuomenę ir galimus paramos gavėjus apie žemės ūkio, miškų ūkio ir kaimo plėtros politiką, aktyviau į šios politikos įgyvendinimą įtraukti kaimo plėtros dalyvius, skatinti jų bendradarbiavimą, teikti paramą EIP veiklos grupėms, viešinti jų veiklą, skatinti inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje, maisto gamyboje, kaimo vietovėse. Paramos projekto įgyvendinimui užtikrinti 2018 m. buvo organizuojami renginiai, seminarai, skirti informavimui apie Programos įgyvendinimą ir komunikacijos tarp kaimo plėtros dalyvių skatinimui, taip pat Tinklo veiklos užtikrinimui. Iš projekto lėšų buvo perkamos prekės tinkamam

Tinklo veiksmų programos įgyvendinimui bei informavimui apie Programos įgyvendinimą ir jos gerą patirtį. Taip pat buvo išsigyjamos paslaugos mokymų organizavimui bei Tinklo internetinės svetainės priežiūrai. Projektui patvirtinta parama siekė 506 tūkst. Eur (11 proc. visos Lietuvos kaimo tinklo narių projektams skirtos sumos), o iki 2018 m. pab. buvo išmokėta daugiau nei 395 tūkst. Eur (9 proc. skirtos paramos). Įgyvendinant projektą, buvo organizuojami minėtų nuolatinių ir laikinųjų darbo grupių posėdžiai, įgyvendintos Veiksmų programoje ir metiniuose veiksmų planuose numatytos veiklos ir priemonės (seminarai, apskritojo stalo diskusijos, kiti renginiai, VVG mokymai, administruota interneto svetainė ir t.t.).

3.2 VEIKSMAI, KURIŲ IMTASI SIEKIANT UŽTIKRINTI PROGRAMOS VIEŠINIMĄ

2018 m. buvo tęsiama visuomenės informavimo apie Programą kampanija, kuomet NMA ir ŽŪM skelbė informaciją nacionalinėje, specializuotoje, regioninėje žiniasklaidoje, internete ir spaudoje. 2018 m. buvo publikuojami straipsniai, transliuojami radijo reportažai, vaizdo siužetai, siunčiami pranešimai spaudai, naujienlaiškiai bei imtasi kitų viešinimo veikslių.

Vienas iš pagrindinių paramą gaunančių ar dėl jos ketinančių kreiptis asmenų informacijos šaltinių – internetinė svetainė www.nma.lt. Šioje svetainėje skelbiama informacija apie NMA administruojamas priemones, reikalavimus gauti paramą, paramos gavėjų įsipareigojimus ar paramos mokėjimą. 2018 m. joje buvo paskelbta daugiau kaip 300 informacinių pranešimų. Siekiant optimizuoti informacijos apie paramą pateikimą bei padidinti svetainės patogumą vartotojui, 2018 m. buvo atnaujintas informacijos paieškos mechanizmas, įdiegtos papildomos elektroninio komunikavimo su NMA priemonės – pranešimo apie klaidas svetainėje įrankis bei elektroninis konsultantas, kurio pagalba vartotojai realiu laiku pateikiami atsakymai į klausimus, susijusius su informacijos paieška svetainėje. Dar vienas Programos informacijos šaltinis ŽŪM administruojama internetinė svetainė www.zum.lrv.lt. Šioje svetainėje skelbiama informacija apie Programą, šios priemones, administravimą, stebėseną ir vertinimą. Svetainėje taip pat nukreipiama ir į kitus informacijos šaltinius apie Partnerystės sutartį ir ES fondų veiksmų programą, kuri artimai siejasi su Programa. 2018 m. buvo atnaujinama informacija apie Programos pakeitimus, aktualijas bei kitus einamojo laikotarpio įvykius.

Svarbu pabrėžti, jog nemažas dėmesys buvo skiriamas ir tiesioginei komunikacijai. NMA iniciatyva Ūkininkams svarbūs klausimai buvo aptariami tiesioginėse transliacijose iš Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos. Socialiniams partneriams ir klientams atstovaujančioms visuomeninėms organizacijoms, 2018 m. apskritojo stalo diskusijų ir kitų susitikimų metu buvo pristatomos paramos teikimo ir administravimo naujovės, teikiami pasiūlymai paramos administravimo efektyvinimo klausimais. Socialinių partnerių 2018 m. apklausos duomenimis, galimybę išsakyti savo nuomonę dėl įvairių procedūrų tobulinimo teikiant savo siūlymus, 87,5 proc. apklaustųjų vertina labai gerai arba gerai.

Siekiant užtikrinti tiesioginį ir grįžtamąjį ryšį su galimais paramos gavėjais, socialiniais partneriais, viešosios informacijos rengėjais ir skleidėjais ŽŪM organizavo informacinio bei mokomojo pobūdžio renginius ir konkursus. Vyko supažindinimas su kaimo plėtros raida šalyje ir užsienyje pagal atskiras Programos priemones ir temas tam tikroms tikslinėms grupėms. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma pareiškėjų ir paramos gavėjų, gaunančių tiesiogines išmokas bei paramą pagal su plotu susijusias Programos priemones, informaciją gauna iš rajonų savivaldybių, užtikrinant Programos viešinimą ŽŪM nuolat bendradarbiavo su žemės ūkio skyrių ir savivaldybių darbuotojais. Šalies rajonuose buvo organizuojami seminarų ciklai, konferencijos bei kiti renginiai, kurių metu nagrinėjami konkrečių Programos priemonių tikslai, uždaviniai, finansavimo galimybės, supažindinama su priemonių įgyvendinimo taisyklėmis, jų pakeitimais, Programos naujovėmis ir įgyvendinimo rezultatais.

Su vykdoma Programa ir paramos lėšomis įgyvendintais projektais ŽŪM siekė supažindinti centrinės ir vietos valdžios institucijas, žiniasklaidą ir plačiąją visuomenę, įskaitant ir jaunus žmones. Tad 2018 m. organizuotos moksleivių išvykos į paramos lėšomis įgyvendintų projektų vietas Tuo tarpu NMA skelbiama informacija buvo nukreipta į galimus ir esamus pareiškėjus, paramos gavėjus ir socialinius partnerius.

Programos viešinimas buvo vykdomas „Ką pasėsi...“ „Agrobalt“ ir „Žalioji savaitė“ žemės ūkio parodose, kuomet NMA ir ŽŪM darbuotojai teikė aktualią informaciją apie galimybes pasinaudoti atitinkama parama. Šiuose renginiuose buvo dalinama informacinė medžiaga ir su Programa susiję suvenyrai bei atributika.

Vertėtų pabrėžti, jog Programos viešinimui sėkmingai buvo taikomos ir šiuolaikinės komunikacijos priemonės. Socialiniame tinkle „Facebook“ 2018 m. nuolat buvo skelbiama aktualiausia informacija apie

paramą ir NMA. ŽŪM „Facebook“ paskyroje taip pat buvo publikuojama informacija apie artimiausius paraiškų teikimo terminus, skelbiamos įvykusių parodų akimirkos. Taip pat buvo atsakoma į gyventojų užduotus klausimus. Pastebėtina, jog „Facebook“ paskyroje abi institucijos dalinosi viena kitos organizuojamomis veiklomis, taip bandant pasiekti didžiausią įmanoma auditoriją. Abiejų institucijų „Facebook“ paskyros kasmet populiarėjo, tačiau ankstesniu vertinimo laikotarpiu neanalizavus tikslių duomenų, 2018 m. pab. reikšmes, kurios NMA atveju buvo 13 tūkst., sekėjų, tuo tarpu ŽŪM – 5.3 tūkst. sekėjų, sudėtinga įvertinti kelerių metų perspektyvoje.

4 INFORMACIJOS IR PAŽANGOS, SIEKIANT PROGRAMOS TIKSLŲ, VERTINIMAS

4.1 TAIKYTI METODAI

4.1.1 Kontrafaktinis poveikio vertinimas

Kontrafaktinio poveikio vertinimo metodas panašiausių atvejų analizė (angl. *Propensity score matching*) turėjo būti taikomas apskaičiuojant rodiklį R2, matuojantį žemės ūkyje sukurtos vertės pokytį vienam sąlyginiam darbuotojui. Šio metodo privalumas yra tai, kad taikant jį galima nustatyti grynąjį Programos poveikį, neįtraukiant kitų veiksnių nulemtų pokyčių. Paminėtina, kad rodiklio pokyčiams gali daryti įtaką ne tik kaimo plėtrai skirta ES parama, bet ir kitos subsidijos, kurias gavo ūkis, pavyzdžiui, pagal I ramstį gautos subsidijos ar su BŽŪP nesusijusi parama iš regioninių fondų. Be to, rodiklio pokyčius gali lemti ir išoriniai veiksniai, pavyzdžiui, žemės ūkio produktų kainų pokyčiai, žemės ūkio produkcijos gamybos sąnaudų ir gaunamų pajamų santykio pokyčiai. Šio metodo taikymo tinkamumas yra aprašomas Europos Komisijos užsakytose bei Europos kaimo plėtros vertinimo tinklo parengtose KPP pažangos nustatymo gairėse³⁴.

Atliekant kontrafaktinį poveikio vertinimą ir apskaičiuojant rodiklį, reikėtų vadovautis tokia metodologija:³⁵

1. Pirmiausiai reikia surinkti duomenis iš Ūkininkų apskaitos duomenų tinklo apie Lietuvoje esančius ūkius ir jų pagrindines charakteristikas (pastebimąsias savybes), taip pat informaciją apie tai, kurie iš ūkių gavo paramą pagal 4.1 veiklos sritį. Surinkti duomenys turi būti perduoti NMA, kuri šiuos duomenis patikrintų ir papildytų informacija apie paramą gavusius ūkius. Išorės vertintojams pateikiami nuasmeninti ūkių duomenys.
2. Sudaryti ūkių / ūkininkų, 2014–2016 m. gavusių paramą pagal prie 2A tikslinės srities prisidedančias Programos priemones, imtį, t. y. tikslinę grupę.
3. Sudaryti iš ūkių / ūkininkų, kurie per tą patį laikotarpį negavo paramos pagal prie 2A tikslinės srities prisidedančias priemones, imtį, kuri būtų 2-3 kartus didesnė nei paramos gavėjų, t. y. kontrolinę grupę. Kontrolinė grupė sudaroma taikant panašiausių atvejų analizės metodą (angl. *propensity score matching*), o jos nariai pagal savo charakteristikas turi atitikti tikslinę grupę. Šis metodas leidžia tikslinei grupei priklausantiems subjektams išrinkti kuo panašesnius atitikmenis, remiantis jų pastebimos savybėmis prieš įgyvendinant intervenciją. Idealiu atveju tikslinę ir kontrolinę grupę sudarančius subjektus skiria tik dalyvavimo ar nedalyvavimo intervencijoje faktas. Be to, reikia statistiškai patikrinti abiejų grupių panašumą prieš gaunant paramą pagal Programą, t. y. atlikti statistinius testus.
4. Surinkti duomenis apie į abi grupes patekusių ūkių žemės ūkio produkciją ir darbo sąnaudas valdoje (SDV) 2013–2016 m. (kiekvienais metais atskirai) bei apie pagrindines ūkių charakteristikas, t. y. ūkio plotas, išnuomotas plotas, visos panaudotos investicijos, bendrosios ūkio pajamos, bendras turtas, bendros investicijos į nekilnojamąjį turtą, kitos gautos subsidijos.
5. Apskaičiuoti paramos gavėjų grupei ir kontrolinei grupei R2 rodiklio reikšmę prieš gaunant paramą (2013 m.)³⁶ ir po paramos gavimo (2017 m.).

³⁴ European Evaluation Helpdesk for Rural Development. (2016). Guidelines: Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Contractor – EC.

³⁵ European Evaluation Helpdesk for Rural Development, Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Detalesnė informacija adresu: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en.

³⁶ Atskaitiniai metai turėtų būti koreguojami, atsižvelgiant į faktinius duomenis, kada buvo pradėta išmokėti parama pagal tiriamą intervenciją. Atliekant faktinius skaičiavimus šie atskaitos metai buvo pakoreguoti.

6. Išskirti programos grynąjį poveikį R2 rodikliui. Vertinant poveikį galima taikyti skirtingus metodus. Dažniausiai taikomas yra dvigubo skirtumo analizės metodas (angl. *difference-in-difference*), pagal kurį tikslinė ir kontrolinė grupės lyginamos skirtingais laiko tarpais, t. y. prieš ir po paramos gavimo. Grynasis intervencijos poveikis yra skirtumas tarp dviejų grupių prieš įgyvendinant politiką minus skirtumas tarp dviejų grupių įgyvendinus politiką.
7. Atlikti gautų rezultatų jautrumo analizę.
8. Apskaičiuoti bendrąją rodiklio vertę Programos lygiu taikant ekstrapoliacijos technikas.

Šio metodo pritaikymui yra reikalingi individualaus lygmens duomenimis apie paramą gavusius ir jos negavusius ūkius – Ūkių apskaitos duomenų tinklo (toliau – ŪADT) duomenys. Tačiau po ilgų ŽŪM derybų su šiuos duomenis disponuojančia Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba (toliau – LŽŪKT) šie duomenys vertintojams pateikti nebuvo, todėl **tikrasis kontrafaktinis poveikio vertinimas atliktas nebuvo.**

Atsižvelgiant į ši esminį apribojimą, buvo nuspręsta KPP grynąjį poveikį nustatyti mažiau tiksliau metodu. Pagrindinė priežastis, kodėl ŪADT duomenys nebuvo pateikti buvo tai, kad duomenų valdytojas nenorėjo atskleisti net nuasmenintų mikro lygio duomenų apie ūkius dėl šių duomenų konfidencialumo. Todėl su Lietuvos agrarinės ekonomikos institutu (toliau – LAEI), kuris atsakingas už ŪADT duomenų analizę, buvo susitarta, kad vertintojams bus pateikti neindividualaus lygmens (agreguoti) ŪADT duomenys.

Vertintojų buvo sukurtas neekonometrinis metodas (priešingai nei kontrafaktinis poveikio vertinimo metodas), kurį taikant naudojami vidutiniai duomenys apie ūkius ir aritmetiškai imituojama KPV metodologija. LAEI buvo paprašyti pateikti ŪADT duomenų pagrindu parengtą informaciją apie dvi ŪADT respondentinių ūkių grupes:

- **KPP investicinę paramą 2015–2016³⁷ m. gavusių ūkių grupę (tikslinė grupė).** Į šią grupę įtraukiami visi ūkiai, kurie 2015–2016 m. gavo KPP investicinę paramą.
- **KPP investicinės paramos 2015–2016 m. negavusių ūkių grupę (kontrolinė grupė).** Šią grupę turi sudaryti tik tie ŪADT respondentiniai ūkiai, kurie nėra gavę KPP investicinės paramos 2015–2016 m.

Siekiant nustatyti rodiklio „Žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui“ faktinę reikšmę yra reikalingi duomenys apie ŪADT rodiklio „Vidutinė ūkio bendroji produkcija vienam sąlyginiam darbuotojui, Eur“ reikšmę. Tačiau siekiant imituoti kontrafaktinio poveikio vertinimo priegą **turi būti, lyginami palyginami tikslinės ir kontrolinės grupės ūkiai.** Todėl buvo paprašyta pateikti ŪADT rodiklio „Vidutinė ūkio bendroji produkcija vienam sąlyginiam darbuotojui, Eur“ reikšmę 2015 m. (iki intervencijos) ir 2017 m. (po 2016 m. intervencijos) bei nurodyti įtrauktų ūkių skaičių pagal abi ūkių grupes (tikslinę ir kontrolinę) šiais pjūviais:

- Pagal ūkio tipą:
  - Augalininkystės ūkiai (įskaitant javų, rapsų);
  - Gyvulininkystės (žolėdžių gyvulių, pienininkystės) ūkiai;
  - Daržininkystės ir sodininkystės ūkiai;
  - Mišrus (ūkiai, kurie negali būti priskirti prie vienos iš kitų kategorijų) ūkiai;
- Pagal ūkio ekonominę dydį (tūkst. Eur):
  - 4–< 8;
  - 8–< 15;

---

³⁷ Vertinimo atlikimo metu naujausia ŪADT rodiklio „Vidutinė ūkio bendroji produkcija vienam sąlyginiam darbuotojui, Eur“ reikšmė buvo prieinama už 2017 m., todėl sudarant palyginamas kontrolinę ir tikslinę grupes reikėjo naudoti ankstesnių metų duomenis. Jeigu ūkis KPP investicinę paramą būtų gavęs 2017 m., tada jo rezultatus reikėtų stebėti sekančiais metais (bent 2018 m.), o tokie duomenys vertinimo atlikimo metu nebuvo prieinami. 2015 m. imti, kaip pradinės situacijos (atskaitiniai) metai, kadangi KPP investicinė parama pagal 4.1 veiklos sritį reikšmingais mastais (2015 m. išmokėta paramos suma buvo nereikšminga) buvo pradėta išmokėti tik nuo 2016 m.

- 15-< 25;
- 25-< 50;
- 50-< 100;
- 100-< 250;
- >= 250;
- Pagal žemės ūkio naudmenų plotą (ariamoji žemė, pievos ir ganyklos, sodai), ha:
  - <20;
  - 20-<50;
  - 50-<150;
  - >=150.

Šiuo neekonometriiniu būdu buvo imituojama kontrafaktinio poveikio vertinimo prieiga ir ne statistiškai, o aritmetiškai buvo kontroliuojamos šios trys ūkių savybės. Kitaip sakant, buvo tiriami produktyvumo skirtumai tarp pagal šiuos pjūvius palyginamų kontrolinės ir tikslinės grupės ūkių. Iš viso į analizę buvo įtraukti 112 kategorijų ūkiai (ūkio tipas, ekonominis dydis ir žemės ūkio naudmenų plotas), tačiau į galutinę analizę galėjo būti įtrauktos ūkių kategorijos, kurios tenkino šią esminę sąlygą:

- Tiek tikslinėje, tiek kontrolinėje grupėje yra pateikti duomenys apie vidutinę ūkio bendrąją produkciją tenkančią vienam sąlyginiam darbuotojui. **26 iš 112 kategorijų tenkino šią sąlygą (žr. ataskaitos priedą).**

Laikytina, kad tai yra pakankamas skaičius, kadangi mažas ūkio ekonominis dydis ir didelis žemės ūkio naudmenų plotas yra dažniausiai nesuderinami dalykai. Šios kategorijos buvo įtrauktos į duomenų užklausos etapą, siekiant išlaikyti vieningą metodiką, tačiau tikintis, kad faktiniai duomenys būtent tai ir parodys. Analizuotų kategorijų skaičius taip pat buvo sumažintas, kadangi dėl konfidencialumo reikalavimų keliamų ŪADT duomenims, LAEI negalėjo pateikti duomenų kategorijose, kuriose yra mažiau nei 3 tikslinės ar kontrolinės grupės ūkiai.

Remiantis šiais duomenis buvo apskaičiuoti vidutiniai ūkio bendrosios produkcijos vienam sąlyginiam darbuotojui rodiklių pokyčiai 2015–2017 m. laikotarpiu tiek kontrolinėje, tiek tikslinėje grupėje. Šiame etape buvo pritaikytas dvigubo skirtumo analizės metodas (angl. *difference-in-difference*), pagal kurį tikslinė ir kontrolinė grupės lyginamos skirtingais laiko tarpais, t. y. prieš ir po paramos gavimo. Grynasis intervencijos poveikis yra skirtumas tarp dviejų grupių prieš įgyvendinant intervenciją minus skirtumas tarp dviejų grupių įgyvendinus intervenciją kiekvienoje iš analizuotų kategorijų. Vadovaujantis ekonomine teorija, investicinė parama negali sumažinti ūkio produktyvumo, todėl tokie išskirtiniai atvejai (6) nebuvo įtraukti į analizę. Į galutinę analizę buvo įtrauktos 20 kategorijų.

LAEI duomenys atspindi vidutinius produktyvumo pokyčius tam tikros kategorijos ūkiuose, kurie gavo investicinę paramą ir ūkiuose, kurie tokios paramos negavo. Šie duomenys nerodo nei investicinės priemonės, pagal kurią ūkiai gavo paramą nei bendro ūkių skaičiaus, kurie priklauso tam tikrai kategorijai ir yra gavę paramą. Todėl ši analizė turėjo būti papildyta NMA pateiktais duomenis apie paramos gavėjų skaičių pagal 4.1, 4.3, 6.3 ir 11 priemones/veiklos sritis, taip pat nurodant ūkio tipą, ekonominį dydį ir žemės naudmenų plotą. Tačiau 4.3 ir 11 priemonės/veiklos sritys negalėjo būti įtrauktos į galutinę analizę, nes NMA neturėjo duomenų apie pagal šias priemones/veiklos sritis paremtų ūkių tipą ir/ar ekonominį dydį, ir/ar žemės naudmenų plotą. Taigi remiantis NMA duomenimis buvo apskaičiuota, kiek ūkių buvo paremta pagal 4.1 ir 6.3 veiklos sritis pagal kiekvieną iš analizuojamų kategorijų. Remiantis šiais duomenis buvo apskaičiuoti kategorijų svoriai, kurių pagrindu buvo apskaičiuota galutinė rodiklio „R2. Žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (Eur / SDV)“ reikšmė. Šio rodiklio reikšmė yra nurodoma ir aptariama 4.3.4 skyriuje.

4.1.2 Ekonometrinio modeliavimo poveikio vertinimo metodologijos aprašymas

Poveikio vertinimo metodologijos aprašyme iš pradžių apžvelgiami bendri principai, po to nurodomi šio vertinimo metodiniai ypatumai. Atkreiptinas dėmesys, kad šio vertinimo metu taikyta poveikio vertinimo metodologija Lietuvoje jau buvo taikyta šio darbo autorių keliuose ankstesnėse studijose ir pilnai pasiteisino.

Vienas iš dažnai taikomų prognozavimo bei poveikio vertinimo kiekybinių metodų yra ekonometrinis modeliavimas. Sudarant ekonometrinių modelių veikiantys kintamieji išreiškiami kiekybiškai, nustatomi jų sąryšiai ir tarpusavio priklausomybė. Statistiniai duomenys interpretuojami remiantis ekonomikos teorija ir formalizuojami matematinėmis išraiškėmis, įtraukiant į šią sistemą tikimybių teorijos ir matematinės statistikos komponentus. Ekonometrinis modeliavimas leidžia įvertinti skirtingų veiksnių poveikį ir matematiškai formalizuoti istorinį šių veiksnių veikimą.

Ekonometrinis šalies ūkio ir atskirų ekonominių sektorių modeliavimas naudingas tiek įvairiais aspektais kiekybiškai analizuojant ekonominę-socialinę plėtrą, tiek vertinant planuojamą įgyvendinti ekonominių reformų ar ES paramos poveikį ir efektyvumą. Tačiau ekonometrinio modeliavimo galimybės yra ribotos, kai turima mažai stebėjimų, t. y. turimos duomenų laiko eilutės yra trumpos. Tinkamas kokybinių metodų taikymas taip pat leidžia patvirtinti tyrimo prielaidas, kai to negalima identifikuoti iš statistinių duomenų.

Poveikio modeliavimas

Esminis šios tyrimo dalies tikslas yra kiekybiškai įvertinti ES programos poveikį žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus bei kaimo plėtros makroekonominiai situacijai. Šiam tikslui įgyvendinti bus pasinaudota ekonometrinio modeliavimo metodu, kurio pagalba bus siekiama įvertinti 2014–2020 m. kaimo plėtros programos įtaką svarbiausiems sektoriaus ir šalies rodikliams, tame tarpe tiksliniams vertinimo uždavinio indikatoriams:

- Žemės ūkio verslo pajamos (Agricultural entrepreneurial income)
- Žemės ūkio faktorinės pajamos (Agricultural factor income)
- Žemės ūkio produktyvumas (Total factor productivity in agriculture)
- Kaimo gyventojų užimtumo lygis (Rural employment rate)
- Kaimo gyventojų skurdo lygis (Degree of rural poverty)
- Kaimo bendras vidaus produktas vienam gyventojui (Rural GDP per capita)

Kiekybiniam poveikio vertinimui sudarant ekonometrinių modelių, buvo remiamasi sukaupta ES struktūrinių fondų lėšų makroekonominio poveikio Lietuvoje vertinimo patirtimi. 2005–2018 m. buvo atlikta daug išankstinių (*ex-ante*) ir tarpinių (*mid-term*) vertinimų, kurių metu buvo taikyti į specialius (darbo našumo, užimtumo, poveikio pridėtinei vertei) klausimus atsakantys ir bendrąjį poveikį ekonomikai matuojantys ekonometriniai modeliai, tame tarpe LITMOD, LEMAM, HERLIT. Taip pat galima remtis užsienio AGMEMOD, CAPRI, FARM-T, MM2 modeliavimo patirtimi. Minėtuose projektuose sudaryti įvairaus detalumo sektoriinio lygmens modeliai. Juose vienas iš svarbiausių sektorių yra žemės ūkis, o pagrindiniai (visiems modeliams bendri) modeliuojami socialiniai ir ekonominiai rodikliai dažniausiai yra šie: pridėtinė vertė, užimtųjų skaičius, darbo užmokestis, investicijos į pagrindinio kapitalo formavimą, kainos, eksporto ir importo apimtys. Modeliuojant žemės ir maisto ūkio sektoriaus bei kaimo vietovių raidą, minėtų aiškinančiųjų veiksnių grupė turi būti papildyta specifiniais žemės ūkio ir maisto pramonės bei kaimo plėtros rodikliais.

Siekiant įgyvendinti suformuluotus uždavinius ir įvertinti **tiesioginę** nagrinėjamos paramos įtaką buvo sukurtas žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus dalinės pusiausvyros **makroekonometrinis modelis** (ekonometrinių lygčių sistema). Į modelį buvo įtraukti tokie baziniai vidiniai (endogeniniai) rodikliai:

sukurta pridėtinė vertė, atitinkamų lietuviškos kilmės prekių eksportas, išlaidos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui, sąlyginis darbuotojų skaičius, vidutinis darbo užmokestis, pridėtinės vertės defliatorius. Šalies ekonominiai rodikliai įėjo į modelį kaip egzogeniniai kintamieji. Tarp egzogeninių kintamųjų buvo irgi įtraukti KPP poveikį atspindintys rodikliai, kurie įėjo į atitinkamas modelio lygtis, priklausomai nuo paramos panaudojimo (pvz. investicijos, darbo užmokestis, t.t.). Bazinės modelio lygtis buvo išplėstos papildomomis lygtimis minėtų tikslinių rodyklių modeliavimui. Šiuo atveju sukonstruoto bazinio modelio endogeniniai rodikliai buvo įtraukti į papildomas ekonometrinės lygtis tarp kitų aiškinamųjų kintamųjų. Pirminiai KPP impulsai sektorinėms rodikliams per modelių kintamųjų tarpusavio sąryšius sukuria antrinius efektus, tokiu būdu leidžiant įvertinti jos visą poveikį nagrinėjamiems žemės ūkio sektoriaus ir kaimo plėtros rodikliams.

Siūlomą ekonometrinių modelių galima trumpai apibūdinti kaip dinaminių lygčių sistemą, kur lygtys yra specifikuotos autoregresijos su egzogeniniais kintamaisiais (AEK) arba paklaidų koregavimo formoj (PKM). Šie modeliai yra vieni svarbiausių įrankių šiuolaikinėje ekonometrijoje.

Apibendrinta autoregresinio pasiskirsčiusių vėlavimų modelio ADL³⁸(m, n) išraiška su konstanta ir p egzogeninių kintamųjų skaičiumi užrašoma tokiu pavidalu:

$$(1) \quad y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_i y_{t-i} + \sum_{j=1}^p \sum_{i=1}^n \beta_{ij} x_{jt-i} + \varepsilon_t.$$

Šioje išraiškoje y_t ir x_{jt} žymi logaritmines (skirtumines) modeliuojamojo ir egzogeninių kintamųjų transformacijas. Logaritmuoti duomenis reikia dėl to, kad tarp ekonominių rodiklių labiau būdingi multiplikatyvūs sąryšiai (pvz., Cobb-Douglas gamybos funkcija). Skirtuminė transformacija atliekama, siekiant užtikrinti kintamųjų stacionarumą, tačiau, jei duomenys yra kointegruoti (jų tiesiniai deriniai yra stacionarūs), AEK modelis tinka ir nestacionariems rodikliams, pateikiant modelį PKM forma.

Paklaidų koregavimo modelio forma gaunama transformuojant (1) lygtį. Pastaroji forma ypatinga tuo, kad atsižvelgiama kartu į ilgo laikotarpio (dalinės pusiausvyros) sąryšius ir trumpalaikius nuokrypius nuo jų. Remiantis modeliu galima nusakyti, kaip greitai endogeniniai ir egzogeniniai kintamieji grįžta į pusiausvyros lygį. Bendriausiu atveju PKM forma atrodo taip:

$$\begin{aligned} \Delta y_t = & \alpha_0 + \sum_{i=1}^r \eta_i \left(y_{t-i} - \sum_{j=1}^p \theta_{ji} x_{jt-i} \right) + \sum_{j=1}^p \beta_{j0} \Delta x_{jt-i} \\ & + \sum_{i=r+1}^m \alpha_i y_{t-i} + \sum_{j=1}^p \sum_{i=r+1}^n \beta_{ij} x_{jt-i} + \varepsilon_t. \end{aligned}$$

Paramos poveikiui apskaičiuoti pagal pasiūlytus modelius buvo vertinami dviejų tipų scenarijai. Pirmajame (baziniame) scenarijuje nagrinėjamas atvejis, kuomet yra skiriama parama. Antrojo tipo scenarijuje imituojama tiriamos dinaminės sistemos elgsena, kai eliminuojamos visos KPP intervencijos, tačiau paliekamos ankstesnio periodo paramos lėšos. **Poveikio dydžiai apibrėžiami kaip skirtumai tarp nurodytų scenarijų.**

Svarbu paminėti kelias išlygas ir apribojimus, susijusias su ekonometrinio modeliavimo metodo taikymu, matuojant KPP paramos poveikį. Dauguma nagrinėjamų tikslinių rodiklių Statistikos departamentas/Eurostat pateikia tik metiniu dažnumu. Reikiamų statistinių duomenų trūkumas (trumpos

³⁸ Angliškai šis modelis vadinamas *Autoregressive Distributive Lags Model*.

metinės laiko eilutės) daro neigiamą įtaką paramos poveikio ekonometrinio modeliavimo vertinimui, nes negali būti užtikrintas poveikio įverčių stabilumas, kas gali lemti mažesnę paramos poveikio įverčio tikslumą.

Pažymėtina, kad pasiūlytas modelis yra tik supaprastintas sudėtingų makroekonominių ir sektoringų sąryšių, nusakomų per bendrąją ekonomikos pusiausvyrą, dalis. Visi tiesioginiai ir netiesioginiai kitų šalių ar ūkio šakų poveikiai, bei natūralūs modeliuojamų kintamųjų apribojimai paliekami už modelio ribų, t. y. jie egzogeniniai. Sisteminga sąsaja galima nagrinėjant skaičiuojamosios bendrosios pusiausvyros modelius arba visos ekonomikos sektoringus makro-ekonometrinius modelius. Tačiau, mūsų nuomone, atsižvelgiant į turimų resursų ir laiko apribojimus tokių modelių sudarymas uždavinio tikslui užtikrinti yra netaikytinas. Pažymėtina, kad siūlomi dalinės pusiausvyros modeliai pasiekia neblogesnius, o dėl mažesnės statistinės sisteminės paklaidos net ir geresnius rezultatus už minėtas alternatyvas.

Modelių kintamieji

Šioje studijoje išplėstinis žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus modelis yra sudaromas, naudojant metinius ir ketvirtinius duomenis nuo 2005 m. iki 2018 m., priklausomai nuo duomenų prieinamumo. Į šiuos modelius įtraukiami tokie vidiniai (endogeniniai) ir išoriniai (egzogeniniai) rodikliai:

66 lentelė. Endogeninių ir egzogeninių rodiklių sąrašas

Žymėjimas	Rodiklis	Tipas	Duomenų šaltinis
MAKROEKONOMINIAI IR SEKTORINIAI RODIKLIAI			
VA_A	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus pridėtinė vertė	Endog.	Statistikos dep.
MI_A	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus materialinės investicijos	Endog.	Statistikos dep.
E_SAL_A	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Endog.	Statistikos dep.
W_A	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus vidutinis bruto darbo užmokestis	Endog.	Statistikos dep.
P_A	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus pridėtinės vertės defliatorius	Endog.	Statistikos dep.
X_A	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus lietuviškos kilmės prekių eksportas	Endog.	Statistikos dep.
AFI	Žemės ūkio faktoringos pajamos (Agricultural factor income)	Endog.	Žemės ūkio ir kaimo plėtros GD
AEI	Žemės ūkio verslo pajamos (Agricultural entrepreneurial income)	Endog.	Žemės ūkio ir kaimo plėtros GD
L_RURAL_2064	Darbo jėga kaime be neaktyvių gyventojų (20–64 m. amžiaus grupė)	Endog.	Statistikos dep.
L2_RURAL_2064	Darbo jėga kaime (20–64 m. amžiaus grupė)	Endog.	Statistikos dep.
E_RURAL_2064	Kaimo gyventojų užimtųjų skaičius (20–64 m. amžiaus grupė)	Endog.	Statistikos dep.
ER_RURAL_2064	Kaimo gyventojų užimtumo lygis (20–64 m. amžiaus grupė)	Endog.	Statistikos dep.
PR_RURAL	Kaimo gyventojų skurdo lygis (Degree of rural poverty)	Endog.	Žemės ūkio ir kaimo plėtros GD
GDP_RURAL	Kaimo bendras vidaus produktas vienam gyventojui	Endog.	Žemės ūkio ir kaimo plėtros GD
TFP	Žemės ūkio produktyvumas (Total factor productivity in agriculture)	Endog.	Žemės ūkio ir kaimo plėtros GD
PPS	Perkamosios galios standartas	Egzog.	Eurostat
Y	Bendras vidaus produktas	Egzog.	Statistikos dep.
VA	Bendroji pridėtinė vertė	Egzog.	Statistikos dep.
I	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	Egzog.	Statistikos dep.
G	Valdžios išlaidos	Egzog.	Statistikos dep.
C	Privataus vartojimo išlaidos	Egzog.	Statistikos dep.
X	Paslaugų ir prekių eksportas	Egzog.	Statistikos dep.
M	Paslaugų ir prekių importas	Egzog.	Statistikos dep.
E	Užimtųjų skaičius	Egzog.	Statistikos dep.
L	Darbo jėga	Egzog.	Statistikos dep.
U	Nedarbo lygis	Egzog.	Statistikos dep.
W_B	Vidutinis bruto darbo užmokestis	Egzog.	Statistikos dep.
P_Y	BVP defliatorius	Egzog.	Statistikos dep.
P_C	Vartotojų kainų indeksas	Egzog.	Statistikos dep.
L_NC_F	Paskolų nefinansinėms korporacijos sandorių apimtis	Egzog.	Lietuvos bankas
L_H_F	Paskolų namų ūkiams sandorių apimtis	Egzog.	Lietuvos bankas
RS	Palūkanų norma (Overnight Interbank Rate)	Egzog.	Lietuvos bankas
P_OIL	Naftos kaina (Crude Oil – Brent)	Egzog.	www.eia.gov
Z	KPP parama	Egzog.	NMA

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal vertinimo techninės specifikacijos reikalavimus.

Modeliavimo prielaidos (tyrimo ypatumai)

1. Modeliuojami žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus rodikliai yra A ir C10-C12 sektorių pagal EVRK 2 red. (kurie apima šias ekonominės veiklos rūšis: žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba) atitinkamų rodiklių junginiai.
2. Bazinio žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus modelio lygtys gavosi statistiškai adekvatesnės, modeliuojant nelogaritmuotus rodiklius veikusiomis arba pastoviomis kainomis. Tai paaiškinama dideliu KPP paramos indėliu, kuris pasireiškia adityviai.
3. Nors ryšiai tarp metinių rodiklių yra gerokai stabilesni nei tarp ketvirtinių, tačiau dėl trumpų duomenų eilučių dažniau yra nagrinėjami ketvirtiniai modeliai, nes jų atitinkamos eilutės yra keturis kartus ilgesnės. Tačiau dėl 2005–2018 m. laikotarpyje stebėto staigaus ūkio nuosmukio, minėti ryšiai tarp ketvirtinių rodiklių buvo nestabilūs, todėl šioje studijoje buvo pasirinktas dar kitas būdas - modeliuoti vidutiniai rodikliai, bet ne tik kalendoriniais, bet ir slenkančiais metais. Šiuo atveju nagrinėjamų rodiklių ketvirtinės laiko eilutės buvo nedaug trumpesnės nei ketvirtinio modelio atveju, ryšiai tarp rodiklių buvo stabilesni ir tuo pačiu išvengta sezoniškumo problemų.
4. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus ekonominių rodiklių prognozės skaičiuojamos naudojant sudarytą ekonometrinių modelių. Kadangi į sudarytą modelį įeina ne tik sektoriaus ekonominiai rodikliai, bet ir bendri šalies rodikliai, remiantis kitų institucijų atliktomis studijomis ir skaičiavimais gautos šalies ekonominių rodiklių prognozės, kurios vėliau kartu su sudarytu ekonometriniu modeliu, panaudotos sektorinėms prognozėms gauti. Egzogeninių kintamųjų prognozių šaltiniai ir padarytos prielaidos yra pateiktos lentelėje apačioje. Šios prognozės kartu su sudarytu ekonometriniu modeliu buvo panaudotos paramos poveikio vertinimui.

67 lentelė. Egzogeninių kintamųjų prognozės

Egzogeniniai kintamieji	Prognozių šaltinis/prielaida	2018	2019	2020
BVP defliatorius (% , augimas per metus)	Finansų Ministerija	3.0	2.6	2.4
Suderintas vartotojų kainų indeksas (% , augimas per metus)	Finansų Ministerija	2.7	2.5	2.5
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (% , nominalus augimas per metus)	Finansų Ministerija	12.1	8.5	7.8
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (% , pokytis per metus)	Finansų Ministerija	8.9	7.5	6.4
Užimtų gyventojų skaičius (% , pokytis per metus)	Finansų Ministerija	0.3	-0.3	-0.4
Darbo jėga (% , pokytis per metus)	Finansų Ministerija	-0.6	-0.7	-0.4
Naftos kainos (Brent, JAV doleriais už barelį)	Finansų Ministerija	72.8	71.8	71.8

Detalus sudaryto ekonominio modelio aprašymas pateikiamas 3 priede.

4.2 2014–2020 M. KPP GRYNOJO POVEIKIO ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRAMONĖS SEKTORIUI BEI KAIMO PLĖTRAI EKONOMETRINIO VERTINIMO REZULTATAI

Taikant ekonometrinio modeliavimo metodą buvo kiekybiškai įvertintas tiesioginis KPP poveikis žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriui bei kaimo plėtrai iki 2020 metų. Ekonometrinio modeliavimo pagalba buvo siekiama įvertinti 2014–2020 m. kaimo plėtros programos įtaką svarbiausiems sektoriaus ir tiksliniams vertinimo uždavinio rodikliams:

- Žemės ūkio verslo pajamoms (Agricultural entrepreneurial income)
- Žemės ūkio faktorinės pajamoms (Agricultural factor income)
- Žemės ūkio produktyvumui (Total factor productivity in agriculture)
- Kaimo gyventojų užimtumo lygiui (Rural employment rate)
- Kaimo gyventojų skurdo lygs lygiui (Degree of rural poverty)
- Kaimo bendras vidaus produktui vienam gyventojui (Rural GDP per capita)

Atsižvelgiant į vertinimo uždavinį buvo sudarytas bazinis žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus dalinės pusiausvyros makroekonometrinis modelis (ekonometrinių lygčių sistema), kur ES fondų paramos poveikis nagrinėjamam sektoriui buvo vertinamas pagal sukuriamos pridėtinės vertės, darbo vietų padidėjimo, darbo užmokesčio, kainų indeksų, eksporto bei kitų makroekonominių rodiklių dinamiką. Bazinis modelis buvo išplėstas papildomomis lygtimis minėtų tikslinių rodiklių modeliavimui ir poveikio vertinimui. Paramos poveikiui apskaičiuoti pagal pasiūlytą išplėstinį ekonometrinių modelių buvo vertinami dviejų tipų scenarijai. Pirmajame (baziniame) scenarijuje nagrinėjamos faktinės rodiklių reikšmės ir jų modelinės prognozės prie numatomų KPP lėšų, po to skaičiuojamos žemės ūkio ir maisto sektoriaus bei kaimo plėtros ekonominių rodiklių reikšmės kai eliminuojamos visos KPP intervencijos. **Poveikio dydžiai apibrėžiami kaip skirtumai tarp nurodytų scenarijų.**

Remiantis Žemės ūkio ministerijos duomenimis per 2014–2018 m. laikotarpį įvairiems projektams finansuoti buvo išmokėta apie **435 mln. Eur paramos**, kuri yra aktuali vertinant intervencijos poveikį šiems rodikliams. Vadovaujantis EK patvirtintomis poveikio vertinimo gairėmis³⁹, vertinant paramos poveikį minėtiems rodikliams buvo įtraukta tik dalis 2014–2020 m. laikotarpiu išmokėtos KPP paramos. Pagal minėtas gaires vertinant paramos poveikį reikia įtraukti tik tas lėšas, kurios skirtos mokymams, konsultavimui, bendradarbiavimui, žemės ūkio produktų gamybai, žemės ūkio infrastruktūros gerinimui, jauniems ūkininkams ir šmuliems ūkiams, ekonominei ne žemės ūkio veiklai vystyti, kaimo vietovių infrastruktūros plėtrai, miškų plėtrai ir miškų gyvybingumo bei infrastruktūros gerinimui ir rizikos valdymui. Pagal gaires į analizę nereikia įtraukti lėšų, kurios skirtos agrarinei aplinkosaugai, ekologiniam ūkininkavimui, „Natūra 2000“ teritorijoms, išmokų už vietoves, kuriose esama gamtinių ir kitokių specifinių kliūčių.

Toliau pateikti skaičiavimai rodo **2014–2018 m. laikotarpiu išmokėtos KPP paramos poveikį makroekonominiams rodikliams**. Ilguoju laikotarpiu realus KPP poveikis bus didesnis nei pateikiama šioje ataskaitoje, kadangi šiuo metu yra išmokėta tik 47 proc. Programai skirtų lėšų.

Paramos išmokėjimų suvestinė pagal finansavimo kryptis yra pateikta lentelėje (68 lentelė). Nagrinėjant KPP paramos panaudojimo struktūrą matosi, kad didžioji dalis (virš 2/3) 2014–2020 m. paramos lėšų į ekonomiką įsilies per sektoriaus materialines investicijas, t. y. bus skirtos įrenginių pirkimui ir infrastruktūros bei statybų darbams atlikti.

³⁹ European Evaluation Helpdeks for Rural Development. (2018). Guidelines for assesing RDP achievements and impacts in 2019.

68 lentelė. 2014-2018 KPP finansavimas pagal kryptis.

Finansavimo kryptis	2014-2018, mln. Eur
Investicijos į mokymą, konsultavimą, bendradarbiavimo skatinimą	7.0
Investicijos į žemės ūkio produktų gamybą	29.0
Investicijos į žemės ūkio modernizavimą	299.4
Investicijos į žemės ūkio infrastruktūros gerinimą	53.2
Investicijos ekonominei ne žemės ūkio veiklai	15.7
Kaimo vietovių infrastruktūros plėtra	24.9
Investicijos į miškų ūkį	3.1
Gyventojų pajamos ⁴⁰	3.1
Iš viso:	435.3

Sekančiose lentelėse pateikiami vertinimo metu atlikto makroekonometrinio modeliavimo⁴¹ rezultatai. Pirmos lentelės yra skirtos tiesioginio paramos poveikio analizei, o kitos – nagrinėjamų rodiklių prognozėms bazinio scenarijaus atveju, suteikiant galimybę įvertinti santykinį paramos efektą.

Atliktas modeliavimas rodo, kad integruotas paramos poveikis nagrinėtiems žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus bei kaimo plėtros rodikliams yra ilgalaikis ir pakankamai reikšmingas, kuris daugiausiai siejamas su reikšminga paramos įtaka sektoriaus materialinių investicijų ir eksporto didinimui. Tokiu būdu, **per KPP priemones į šalies ekonomiką investavus 435 mln. Eur sektoriuje bus sukurta virš 720 mln. Eur papildomos nominalios pridėtinės vertės**. Vidutiniškai tai sudarys iki **4 proc. didesnį pridėtinės vertės lygį** kiekvienais metais, lyginant su scenarijumi be paramos. Prognozuojamos gautos paramos poveikio 2014-2020 m. laikotarpiu efektyvumo koeficientas (santykis visos per apžvelgiamą laikotarpį papildomai sukurtos pridėtinės vertės dėka gautos paramos su tos paramos dydžiu), **nominalaus BVP atžvilgiu, sudarys 1,66, t. y už kiekvieną investuotą 1 Eur, BVP padidės 1,66.**

Pažymėtina, kad tokį reikšmingą poveikį sektoriaus pridėtinei vertei iš esmės lemia tiesioginė paramos įtaka sektoriaus materialinėms investicijoms ir eksportui, kuri iki 2020 m. turės iki 20 proc. didesnį lygį nominaliaja išraiška, lyginant su scenarijumi, jei parama nebūtų skiriama.

Taip pat pastebimas teigiamas paramos poveikis užimtumui, kuris labiausiai pasireiškia 2017–2018 m. ir sudaro apie 2 tūkst. papildomų sąlyginių darbo vietų, tačiau 2020 m. prognozuojamas poveikis bus beveik du kart mažesnis, t. y. skaičiavimai rodo, kad paramos poveikis užimtumui po tam tikro laikotarpio sumažės.

Pažymėtina, kad dėl antrinių sukurtų efektų, kurie šalies ekonomikoje pasireiškia su pavėlavimu, paramos poveikis nesibaigs su lėšų išmokėjimo laikotarpiu, todėl iki tam tikro laiko investicijos užtikrins tęstinį bendros pridėtinės vertės didinimo efektą, lyginant su scenarijumi be paramos.

Makroekonometrinio modelio pagalba įvertintas KPP lėšų poveikis žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus pridėtinei vertei tiesiogiai nusako **reikšmingą paramos įtaką žemės ūkio faktorinėms ir verslo pajamoms, kurios iki 2020 m. pasireiškia iki 7–10 proc. didesniu pajamų lygiu, lyginant su scenarijumi be paramos.**

Paramos poveikis kaimo BVP vienam gyventojui rodikliui perkamosios galios standartais yra šiek tiek mažesnis, bet vis tiek pakankamai reikšmingas, ir **sudaro vidutiniškai apie 3 proc. didesnį BVP lygį kiekvienais metais, lyginant su scenarijumi be paramos.**

⁴⁰ Dalies draudimo įmokų kompensavimas pagal priemonę M17 „Rizikos valdymas“.

⁴¹ Modeliavimo principus ir detalius rezultatus žiūrėkite priede.

Atsižvelgiant į nagrinėjamos paramos panaudojimo kryptis ir pakankamai nedidelį paramos efektą žemės ūkio sektoriaus darbo užmokesčiui, KPP intervencijos turės gana menką poveikį kaimo gyventojų skurdo mažinimui, kas lems tik iki 0,9 proc. punkto mažesnę skurdo lygį, palyginti su scenarijumi be paramos.

Tuo pačiu, minėtas nuosaikūs poveikis sektoriaus sąlyginių darbo vietų skaičiui nusako iki 2,4 proc. punkto didesnę kaimo gyventojų užimtumo lygį, lyginant su scenarijumi be paramos.

69 lentelė. KPP poveikis žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus bei kaimo plėtros makroekonominiams rodikliams

Metai	Poveikis (to meto kainomis)				
	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus BPV, mln. EUR	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus materialinės investicijos, mln. EUR.	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus liet. kilmės eksportas, mln. EUR.	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus darbo užmokestis, EUR
2015	8.0	8.1	16.8	128	0.2
2016	50.4	40.5	148.7	720	2.4
2017	156.7	104.9	544.2	1973	9.1
2018	167.8	69.5	769.7	1718	10.4
2019	180.5	27.8	753.1	1476	12.0
2020	157.4	11.3	518.2	1168	10.0

Šaltinis: sudaryta autorių pagal ekonometrinio modeliavimo rezultatus.

70 lentelė. KPP poveikis žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus bei kaimo plėtros makroekonominiams rodikliams, tęsinys

Metai	Poveikis (to meto kainomis)					
	Žemės ūkio faktorinės pajamos, mln. EUR.	Žemės ūkio verslo pajamos, mln. EUR	Kaimo gyventojų užimtumo lygis (20-64), proc.	Kaimo BVP vienam gyventojui, PPS	Kaimo gyventojų skurdo lygis, proc.	Žemės ūkio faktorinis produktyvumas, 2005=100
2015	4.2	3.4	0.2	26	0.0	0.3
2016	26.4	19.5	0.9	170	-0.2	1.8
2017	82.8	59.3	2.4	532	-0.7	5.6
2018	90.0	63.2	2.1	587	-0.8	5.9
2019	98.6	68.4	1.8	649	-0.9	6.2
2020	87.4	60.3	1.5	584	-0.7	5.5

Šaltinis: sudaryta autorių pagal ekonometrinio modeliavimo rezultatus.

71 lentelė. Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus bei kaimo plėtros rodiklių faktiniai duomenys bei projekcijos iki 2020 m.

Metai	Faktiniai duomenys ir prognozės				
	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus BPV, mln. EUR	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus materialinės investicijos, mln. EUR.	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus liet. kilmės eksportas, mln. EUR.	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus darbuotojų skaičius (sąlyginis)	Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus darbo užmokestis, EUR

2015	2739.7	281.6	3044.0	60814	676.0
2016	2621.2	357.6	3193.5	60253	736.7
2017	2788.2	387.4	3548.9	58807	798.1
2018*	2894.9	417.0	3595.7	57689	871.7
2019*	2966.4	423.0	3638.9	56868	936.3
2020*	3031.7	454.9	3593.0	56142	995.4

* prognozinės reikšmės

Šaltinis: sudaryta autorių pagal ekonometrinio modeliavimo rezultatus ir faktinius duomenis.

72 lentelė. Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus bei kaimo plėtros rodiklių faktiniai duomenys bei projekcijos iki 2020 m.

Metai	Faktiniai duomenys ir prognozės					
	Žemės ūkio faktorinės pajamos, mln. EUR.	Žemės ūkio verslo pajamos, mln. EUR	Kaimo gyventojų užimtumo lygis (20- 64), proc.	Kaimo BVP vienam gyventojui, PPS	Kaimo gyventojų skurdo lygis, proc.	Žemės ūkio faktorinis produktyvumas, 2005=100
2015	1034.9	656.8	65.9	12754.4	34.7	153.1
2016	867.0	441.0	67.0	12578.3	37.6	136.6
2017	1103.8	634.7	67.7	13592.8	37.2	166.3
2018*	1197.9	682.6	68.9	14721.1	37.7	113.2
2019*	1238.2	687.5	69.1	15648.9	38.1	116.2
2020*	1275.5	693.0	69.5	16564.3	38.7	119.6

* prognozinės reikšmės

Šaltinis: sudaryta autorių pagal ekonometrinio modeliavimo rezultatus ir faktinius duomenis.

4.3 PROGRAMOS PASIEKIMŲ KIEKYBINIS VERTINIMAS, ĮVERTINANT PAPILDOMŲ REZULTATO RODIKLIŲ PASIEKIMĄ IR ATSAKANT Į VERTINIMO KLAUSIMUS

4.3.1 1 BVK: Koku mastu KPP intervencijomis buvo remiamas inovacijų, bendradarbiavimo ir žinių bazės vystymas kaimo vietovėse?

1A TIKSLINĖ SRITIS „INOVACIJŲ SKATINIMAS, BENDRADARBIAVIMAS IR ŽINIŲ BAZĖS VYSTYMAS KAIMO VIETOVĖSE

1. Priemonių, prisidedančių prie 1A tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M16 „Bendradarbiavimas“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 1A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“;
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritys 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ ir 19.3 „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

73 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 1A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Programos projektai buvo novatoriški ir pagrįsti įgytomis žiniomis	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis	Novatoriškų projektų skaičius
	O13. Konsultuotų paramos gavėjų skaičius (M02)	
Buvo sukurtos EIP veiklos grupės	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis	Sukurtų EIP veiklos grupių skaičius
Į EIP veiklos grupes įtraukti įvairūs partneriai	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis	EIP veiklos grupių sudėtis (partnerių skaičius ir tipas)
	O16. Partnerių skaičius ir tipas EIP grupėse (M16)	

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
EIP veiklos grupės įgyvendino novatoriškus veiksmus	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis O16. EIP veiksmų skaičius (M16)	EIP veiklos grupių paremtų novatoriškų veiksmų skaičius (pagal tipą, sektorių ir kt.)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių analizei buvo naudojamas konteksto rodiklis C24 „Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Lietuvoje pastaraisiais metais didėja žemės ūkio išsilavinimą turinčių valdytojų skaičius. Lyginant su 2016 m. duomenimis, 2018 m. 0,85 procentiniais punktais padaugėjo žemės ūkio išsilavinimą turinčių valdytojų dalis nuo visų ūkių valdytojų (nuo 18,55 proc. 2016 m. iki 19,4 proc. 2018 m.). Tiesa, šiam konteksto rodikliui daugiau įtakos turi KPP parama profesiniam mokymui (plačiau 4.3.3 skirsnis).

Skatinant inovacijas siekiama įgyvendinti novatoriškus ir įgytomis žiniomis pagrįstus projektus. Prie 1A tikslinės srities tiesiogiai prisidedančių priemonių (M01, M02 ir M16) 2014–2018 m. viešųjų išlaidų suma siekė 4,38 mln. Eur. Visos planuojamos KPP viešosios išlaidos yra 2,101 mlrd. Eur., taigi iki 2018 m. pabaigos pasiekta tikslo rodiklio reikšmė buvo 0,21 proc. Lyginant su 2023 m. suplanuota reikšme, pasiekta tik 7,55 proc. suplanuoto tikslo (detaliau 1.2 skirsnis). Tai rodo, kad įgyvendinimo pažanga pagal šią TS yra ribota.

Vertinant konkrečius su 1A sritimi susijusius projektus, galima matyti, kad buvo įgyvendinami 3.274 novatoriški projektai. Novatoriški projektai reiškia, kad juos įgyvendinant numatoma diegti inovacijas bei pažangias technologijas. Pagal priemones, kurios tiesiogiai prisideda prie tikslinės srities įgyvendinimo vykdomi 38 novatoriški projektai (8 iš jų jau įgyvendinti). Bendras pagal šias priemones įgyvendinamų projektų skaičius siekia 1.685, tačiau iš jų 1.647 yra įgyvendinami pagal konsultavimo priemonę M02 remiamos konsultavimo paslaugų paraiškos, kurių metu inovacijos tiesiogiai nėra diegiamos. Likusieji 3.199 novatoriški projektai įgyvendinami pagal dvi veiklos sritis - 4.1 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ (3.199 novatoriški projektai, nors iš viso pagal šią sritį įgyvendinami 3.216 projektai) ir 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ (visi 37 projektai). Vertinant inovacijų diegimo mastą galima matyti, kad jis nėra didelis, nes pagal 1A sritį įgyvendinami novatoriški projektai sudaro 0,8 proc. visų pagal KPP įgyvendinamų projektų (iš viso pagal KPP be techninės pagalbos įgyvendinami 412.160 projektai).

Novatoriškų projektų įgyvendinimui svarbios ir pagal M02 priemonę vykdomos konsultavimo veiklos. Teikiant konsultavimo paslaugas padedama spręsti ne tik organizacinius, bet ir technologinius iššūkius, sprendžiamos problemos, susijusios su naujų technologijų ir ūkininkavimo metodų taikymu. Iki 2018 m. pabaigos buvo konsultuoti 4.818 paramos gavėjai. Remiantis NMA stebėsenos duomenų baze galima matyti, kad beveik pusė paramos gavėjų (2.136, 44 proc. nuo visų konsultuotų gavėjų skaičiaus) buvo konsultuoti dėl veiklų, įgyvendinamų pagal 4 prioritetą „Aplinkosauga – biologinė įvairovė, vandens ir dirvožemio gerinimas“. Dar beveik ketvirtadalis paramos gavėjų (1.126 arba 23 proc. nuo visų konsultuotų gavėjų skaičiaus) buvo konsultuoti pagal 2 prioriteto „Žemės ūkio konkurencingumas ir tvarus miškų valdymas“ 2A tikslinę sritį „Visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymas, visų pirma siekiant intensyvinti dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą“. Prie šios tikslinės srities tiesiogiai prisideda 4.1 veiklos sritis „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, pagal kurią ir įgyvendinamas didžiausias novatoriškų projektų skaičius.

74 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 1A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
013. Konsultuotų paramos gavėjų skaičius	4.818						NMA stebėsenos duomenų bazė
016. EIP veiksmų skaičius (M16)	7						NMA stebėsenos duomenų bazė
016. Partnerių skaičius ir tipas EIP grupėse (M16)	66						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis		0,21%					NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Novatoriškų projektų skaičius	3.274						NMA stebėsenos duomenų bazė
Sukurtų veiklos grupių skaičius	5						NMA stebėsenos duomenų bazė
EIP veiklos grupių paremtų novatoriškų veiksmų skaičius (pagal tipą, sektorių ir kt.)	7 (visi susiję su 2A tiksline sritimi)						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C24. Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje (žemės ūkio išsilavinimą turinčių valdytojų dalis nuo visų ūkių valdytojų)		19,4% (2018 m.)					ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“

EIP projektų atvejo studijos

Bendradarbiavimas kaimo vietovėse skatinamas pagal M16 priemonę. Pagal ją remiami ir skatinami žemės, maisto ūkio, miškininkystės ir kaimo plėtros bandomieji projektai. Žemės ūkio, maisto grandinės ir miškų sektoriaus dalyvių vykdomais projektais siekiama patikrinti ir taikyti naujus metodus, procesus, produktus, paslaugas ir technologijas. 1A tikslinei sričiai daugiausia įtakos turi veiklos sritys, susijusios su parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti. Pagrindinis EIP tikslas yra ES, nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu skatinti bendradarbiavimą tarp ūkininkų, konsultantų ir mokslininkų, kad praktiškiau būtų pritaikomos

naujovės, o kuriamos naujos technologijos atitiktų ūkininkų poreikius ir greičiau pasiektų rinką. Iki 2018 m. pabaigos buvo sukurtos 5 EIP veiklos grupės, kurias sudaro 66 partneriai. Remiantis NMA duomenimis, EIP veiklos grupes sudaro: 5 NVO atstovai, 9 tyrimų institutų atstovai, 26 ūkininkai, 21 MVĮ atstovas, 3 konsultantai ir 3 viešųjų įstaigų atstovai.

Pagal 16.1 veiklos sritį „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ iki 2018 m. pabaigos buvo patvirtinta 12 projektų, o 7 iš jų šiuo metu yra įgyvendinami ir nei vienas nėra užbaigtas. Įgyvendinamų projektų sąrašas:

- „Lietuvos pieninių ir mėsinių galvijų populiacijos ir avių bandų veislinės vertės ir produktyvumo didinimas taikant inovatyvias biotechnologijas“
- „Dirvos struktūros ir kokybės gerinimas (atstatymas), naudojant mikroorganizmus. Azoto junginių emisijos mažinimas, išsaugant augalų produktyvumą, naudojant naujos kartos mikroelementus“
- „Konkurencingas ūkis“
- „Drėgmės režimo dirvožemyje reguliavimas“
- „Žinių kaupimo, perdavimo, žemės ūkio technologijų kūrimo ir jų demonstravimo centras *Inovacijų vartai*“
- „Maumedžio, eglės, beržo ir juodalksnio plantacinių miškų veisimo ir priežiūros inovatyvių technologijų tobulinimas ir sklaida“
- „Integruotos kenksmingųjų organizmų kontrolės kryptingas diegimas intensyvaus ūkininkavimo sąlygomis“

Visi šiuo metu įgyvendinami projektai prisideda prie 2A tikslinės srities įgyvendinimo. Kadangi projektai vis dar yra įgyvendinami, faktinis šių projektų poveikis dar negali būti įvertintas. Visgi šie projektai yra svarbūs, kadangi pasitelkus EIP veiklos grupių atstovų įvairią patirtį, šiais projektais yra bandomos ir diegiamos inovacijos, kurios gali turėti reikšmingą poveikį Lietuvos žemės ūkio ir miškininkystės ekonominėms veikloms. Įvertinus šių projektų svarbą toliau pristatomi kiekvienas iš šių projektų, aprašomos diegiamos inovacijos ir įvertinamas tikėtinas jų poveikis.

Lietuvos pieninių ir mėsinių galvijų populiacijos ir avių bandų veislinės vertės ir produktyvumo didinimas taikant inovatyvias biotechnologijas

Projekto trukmė: 2017 m. balandžio 3 d. – 2020 m. balandžio 2 d.

EIP projektų tema: gyvūnų veislinės vertės ir produktyvumo didinimas.

Projekto finansavimas: 391.146 tūkst. Eur.

Problematika: Mažas Lietuvos gyvulininkystės (pieninių ir mėsinių galvijų bei avių) ūkių produktyvumas.

Projekto bendrasis tikslas: didinti Lietuvos pieninių ir mėsinių galvijų populiacijos ir avių bandų veislinę vertę ir produktyvumą bei aprūpinti pieno ir mėsos gamintojus aukščiausią veislinę vertę turinčiomis telyčiomis, o avių laikytojus – išmokyti gerinti avių bandų veislinę vertę, taikant inovatyvias biotechnologijas.

Vakarų šalyse aukštos kokybės veislinei bandai sukurti plačiai naudojamas *in vitro* (dirbtinėje aplinkoje) metodas. Lietuvoje mokslininkai taip pat domėjosi šiuo metodu, tačiau praktiškai jis dar nebuvo taikomas. Vykdam šio projekto veiklas, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas (LSMU) kartu su Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba ir 6 gyvulininkystės ūkiais, pieninių ir mėsinių galvijų bandose vertina genetinį potencialą ir genetinio progreso kryptis. Pirmiausia, pagal veislinę vertę ūkiuose telyčios suskirstomos grupes. Iš veislinio branduolio – pačių geriausių telyčių – imamos kiaušialąstės, vėliau jos apvaisinamos mėgintuvėlyje labai geros veislės bulių sperma, o galiausiai, gautas embrionas įsodinamas žemą veislinę vertę turinčioms telyčaitėms, kurios kaip surogatinės motinos atsiveda aukštos veislinės vertės gyvulius.

Įgyvendinus šį projektą, LSMU Veterinarijos akademijoje bus įrengta pirmoji Lietuvoje bazė pieninių galvijų kiaušialąsčių aspiracijai ir embrionų gamybai *in vitro* metodu. LSMU Gyvulininkystės institute bus įrengta bazė mėsinų galvijų ir avių reprodukcinių biotechnologijų kūrimui, optimizavimui, pritaikymui ir demonstravimui.

Šio projekto prognozuojamas rezultatas – produktyvesnė, efektyvesnė pieninė ir mėsinė galvijininkystė bei mėsinė ir pieninė avininkystė. *In vitro* metodas leidžia sukurti labai aukštos vertės veislinę bandą, o tai didina ir gyvulininkystės ūkių konkurencingumą. Kitaip tariant, įdiegus embrionų gavimo metodą mėsinėje galvininkystėje iš vienos karvės arba telyčios per metus galima gauti vidutiniškai nuo 6 iki 12 prieauglio. Tai reiškia, kad aukštos genetinės vertės veislinės medžiagos prieauglio per metus galima gauti 6 kartus daugiau nei įprastai. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis 2019 m. balandį Lietuvoje auginama 256.097 pieninių veislių karvių⁴², **jeigu ši technologija būtų pritaikyta visuose Lietuvos ūkiuose ir juose atrinkus 20 proc. embrionų transplantavimui tinkamų karvių, iš jų papildomai per metus galima gauti 25.609 daugiau veršelių, t. y. visos Lietuvos gyvulininkystės ūkių produkcija per metus gali būti padidinta 10 proc. ir taip kasmet.**⁴³ Sėkmingas šio projekto rezultatų pritaikymas visos Lietuvos mastu galėtų būti vienas iš sprendimo būdų kontroliuoti kasmet mažėjantį pieninių veislių karvių skaičių Lietuvoje. Svarbu pabrėžti, jog Lietuvoje nėra išvystyta bazė, kurioje būtų atliekami pažangiausių biotechnologijų diegimo gyvulininkystėje moksliniai tyrimai, tad KPP intervencijų dėka *in vitro* metodo praktinis taikymas LSMU ir žinoma šalies ūkiuose yra pirmieji novatoriškų biotechnologijų žemės ūkyje žingsniai. **Taigi šio projekto metu įgyvendinami veiksmai vienareikšmiškai prisideda prie inovacijų skatinimo ne tik projekte dalyvaujančių ūkių, bet ir visos Lietuvos mastu.** Nors galutinius projekto rezultatus bei iniciatyvų efektyvumą bus galima įvertinti tik pasibaigus įgyvendinamoms veikloms, numanomas projekto poveikis vertinamas labai teigiamai.

Dirvos struktūros ir kokybės gerinimas (atstatymas), naudojant mikroorganizmus. Azoto junginių emisijos mažinimas, išsaugant augalų produktyvumą, naudojant naujos kartos mikroelementus

Projekto trukmė: 2017 m. sausio 2 d. – 2019 m. gruodžio 5 d.

EIP projektų tema: tvarus dirvožemio naudojimas.

Projekto finansavimas: n. d.

Problematika: didėjantis dirvožemio nualinimas.

Projekto bendrasis tikslas: sujungus konsultavimo ir mokslo institucijų bei žemės ūkio veiklos subjektų žinias, galimybes ir patirtį atlikti parodomuosius bandymus, sprendžiamos dirvožemio kokybės gerinimo, azotinių trąšų naudojimo mažinimo ir produkcijos derlingumo didinimo bei kokybės gerinimo problemos, siekiant didinti augalininkystės efektyvumą ir išteklių naudojimo tvarumą.

Žemės ūkio rūmų inicijuojamame projekte dalyvauja Žemės ūkio rūmų konsultantai, Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Gamtos tyrimų centro mokslininkai ir 11 šalies ūkininkų. Paminėtina, jog vienam ūkininkui iškilus problemai kreiptis į mokslininkus yra ir sudėtinga, ir brangu. Šio projekto įgyvendinimas šį procesą supaprastino, kadangi ūkininkų iškeltas problemas konsultantai perduodavo mokslininkams ir drauge ieškojo būdų iššūkiams spręsti. Projekto metu vykdomi išsamūs kompleksiniai tyrimai, susiję su naujos kartos mikroelementinių trąšų panaudojimu augalų mitybos, augimo ir vystymosi sąlygų optimizavimui bei galimybėms dirvos struktūros ir kokybės gerinimui panaudoti biotechnologinius preparatus. Įgyvendinant projektą taip pat siekiama skatinti ūkius sparčiau diegti technologines naujoves ir didinti veiklos pelningumą: mikroorganizmų pagalba gerinant (atstatant) dirvožemio struktūrą bei mažinti azotinių trąšų

⁴² Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, „Pieninių veislių karvių skaičiaus dinamika 2015–2019 metais“.

⁴³ Apskaičiuota remiantis informacija apie projektą įgyvendinamą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“.

naudojimą, naujos kartos mikroelementinių trąšų dėka išlaikant ar net pagerinant produkcijos derlingumą bei kokybę. 2017 m. buvo vykdomi bandymai 11 Lietuvos ūkių, taip pat įvykdyti bandymai 3 šalia esančiuose laukuose. Tyrimai buvo vykdomi morfometriniiais ir biocheminiais metodais. Šiuos atliktus buvo pristatyti tarpiniai projekto rezultatai. Projekte dalyvaujantys ūkininkai tvirtino, jog vertinant pirmaisiais projekto vykdymo metais bandomuosiuose laukuose gautą derlių, galima daryti prielaidą, kad atstatant dirvožemio struktūrą einama teisinga linkme, kadangi derlius buvo nepalyginamai gausesnis ir sveikesnis. Sekančiu projekto etapu bandymai bus atliekami su žieminėmis kultūromis. Parodomųjų bandymų rezultatų viešinimas ir rezultatų sklaida, skatina ne tik 11 projekte dalyvaujančių ūkių, bet ir kitus Lietuvos ūkius sparčiau diegti technologines naujoves siekiant mažinti azotinių trąšų naudojimą ir naujos kartos mikroelementų dėka išlaikyti ar net pagerinti produkcijos derlingumą bei kokybę. Svarbu pabrėžti, jog įgyvendinus šį projektą bus išplėsta žinių bazė apie būdus, kaip galima padidinti ūkių produktyvumą. Tačiau jau nuo pačių Lietuvos ūkių priklausys, ar ši inovacija juose bus įdiegta. Projekto įgyvendinimas tiesiogiai nepaskatins inovacijų diegimo kituose ūkiuose, tik suteiks žinias apie būdus, kaip tai galima padaryti.

Konkurencingas ūkis

Projekto trukmė: 2016 m. gruodžio 12 d. – 2019 m. gruodžio 11 d.

EIP projektų tema: gyvūnų gerovės, sveikatinimo, aplinkosaugos standartų užtikrinimas gyvulininkystės ūkiuose ir gyvūnų mitybos organizavimas.

Projekto finansavimas: 480 tūkst. Eur.

Problematika: Mažas Lietuvos gyvulininkystės (pieninių ir mėsinių galvijų bei avių) ūkių produktyvumas.

Projekto bendrasis tikslas: Šėrimo inovacijos pieno ir mėsos galvijų produktyvumo didinimui ūkiuose mažinant gamybos sąnaudas ir produkcijos savikainą bei gerinant gaminamos produkcijos kokybę.

Projektą įgyvendina VŠĮ Lietuvos žemės ūkio tarnyba ir Aleksandro Stulginskio universitetas su 7 partneriais (Lietuvos ūkininkų sąjunga, Asociacija Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacija, du UAB „Uptytės eksperimentinis ūkis“ ir „Šilutės veislininkystė“, du ūkininkai).

Įgyvendinant projektą ūkiuose buvo gaminamas pašaras naudojant inovacinę vertikalią žemdirbystės hidroponinę grūdų daiginimo technologiją, kai daiginami kviečių, miežių, kukurūzų, žirnių ir kiti grūdai. Daliai galvijų buvo sudaryti tiksliniai racionai su naujais produktais, o kiti daliai – naudotas senas pašaras. Tyrime nustatyta, kad nepaisant truputį padidėjusių sąnaudų (3 proc. daugiau vienam kg priesvorio), truputį daugiau padidėjo ir vidurinis gyvulio priesvoris (3,24 proc.), taigi ekonomiškai apsimoka taikyti tokį šėrimo metodą. Pastebėtina, kad šiuo metu nėra pateiktos galutinės tyrimo išvados, tačiau iš esamų rezultatų galime teigti, kad taikant šią inovaciją pokyčiai yra teigiami, bet nežymūs, todėl jos potencialas yra gana ribotas.

Drėgmės režimo dirvožemyje reguliavimas

Projekto trukmė: 2016 m. gruodžio 12 d. – 2019 m. gruodžio 11 d.

EIP projektų tema: augalų produktyvumo didinimas ir produkcijos nuostolių mažinimas.

Projekto finansavimas: 205 tūkst. Eur.

Problematika: ekstremalūs klimato kaitos reiškiniai lemia mažesnę ūkių produktyvumą ir atitinkamai konkurencingumą.

Projekto bendrasis tikslas: įvertinti dirvožemio drėgmės režimo reguliavimo priemonės ir jų taikymo efektyvumą Lietuvos teritorijoje bei jų teikiamą ekonominę bei ekologinę naudą, siekiant didinti žemės ūkio

konkurencingumą ir skatinti ūkininkus diegti moksliniais tyrimais grįstas inovatyvias technologijas užtikrinančias darnų gamtinių vandens išteklių naudojimą ir aplinkos puoselėjimą.

Projektą įgyvendinimą Aleksandro Stulginskio universitetas su 10 projekto partnerių (Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba, Lietuvos ūkininkų sąjunga, Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacija, Lietuvos grūdų augintojų asociacija, Žemės ūkio kooperatinę bendrovė „Mūsų ūkis“, VšĮ „Aleksandro Stulginskio Lietuvos universiteto mokomasis ūkis“ ir keturi ūkininkai).

Įgyvendinant projektą skirtinguose šalies regionuose šešiuose ūkiuose diegiamos inovatyvios drėgmės režimo reguliavimo sistemos. Šios sistemos sėkmingai yra taikomos JAV, Kanados, Olandijos, Vokietijos ūkiuose, tačiau Lietuvoje dar nebuvo išbandytos. Projektu siekiama įvertinti kokią ekonominę ir ekologinę naudą šių sistemų taikymas Lietuvoje gali turėti. ASU skaičiavimais šia sistema drėgmės kiekį dirvoje galima reguliuoti 36 proc. sausinamų žemės plotų. Projekto vadovės teigimu ši inovacija pasitvirtins ir sėkmingai prisidės prie žemės ūkio konkurencingumo ir gyvybingumo didinimo, kadangi siūlomos priemonės padės valdyti žemės ūkio riziką (derliaus nuostolius), susijusią su dirvožemio drėgmės trūkumu sausringais laikotarpiais, taip pat turės ekonominį poveikį dėl efektyvesnio trąšų ir vandens atsargų naudojimo.

Pirminiai rezultatai atskleidė, kad laukuose, kuriuose taikyta ši inovacija biologinis žemės ūkio augalų derlingumas (t/ha) reikšmingai padidėjo. Iš vieno hektaro ploto, kuriame auginami žieminiai kviečiai išgaunamas tonų skaičius išaugo vidutiniškai 58,8 proc., kur auginami miežiai – 39 proc., žirniai – 14 proc., o pupos – 32,3 proc.⁴⁴ Visgi, projekto vadovė pastebi, kad tinkamiausia šiai inovacijai yra Lietuvos Vidurio žemumos zona, nes vadovaujantis kitų šalių patirtimi, ji didesnę efektą duoda ten, kur žemės ūkio plotai lygūs (nuolydis ne didesnis kaip 1 proc.), o ne kalvotuose plotuose. Vadovaujantis preliminariais rezultatais teigtina, kad tokios sistemos pritaikymas žemės ūkiuose, kurie intensyviai vysto žemės ūkio veiklą, šalies mastu galima reikšmingai padidinti šio sektoriaus našumą. Projekto vadove teigia, kad jei galutiniai tyrimai patvirtins reikšmingą aplinkosauginį ir ekonominį efektą, po projekto bus vykdomi parodomųjų bandymų projektai, kuriuose siūlomi sprendimai bus pateikiami žemdirbiams ir technologija pritaikyta daug plačiau.

Jeigu galutiniai projekto rezultatai iš tiesų patvirtins tokį reikšmingą žemės ūkių plotų produkcijos padidėjimą, siūlytina sukurti kaštų ir naudos analizės įrankį, kuris ūkininkams leistų įsivertinti tokios sistemos įdiegimo naudą savo ūkyje. Taip pat siūlytina apsvaistyti galimybę tam tikromis finansinėmis ar nefinansinėmis paskatomis skatinti tokių drėkinimo sistemų įdiegimo projektus, siekiant padidinti bendrą šalies augalininkystės ūkių produktyvumą.

„Žinių kaupimo, perdavimo, žemės ūkio technologijų kūrimo ir jų demonstravimo centras Inovacijų vartai“

Projekto trukmė: 2016 gruodžio 19 d. – 2019 m. gruodžio 18 d.

EIP projektų tema: ūkio vadybos tobulinimas taikant naujas ūkio valdymo priemones; sodininkystės, uogininkystės ir daržininkystės technologijos.

Projekto finansavimas: n. d.

Problematika: Lietuvoje nėra pritaikytų žemės ūkio inovacijų duomenų bazės, todėl informacija apie inovacijas nėra sistemizuotai prieinama. Nėra kryptingai veikiančios organizacijos ar institucijos, kuri kauptų tokius duomenis. Todėl turimas mokslo, studijų ir inovacijų potencialas žemės ūkyje nėra išnaudojamas.

---

⁴⁴ Geroji patirtis. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos finansuojami projektai.

Projekto bendrasis tikslas: užtikrinti sklandų žemės ūkio inovacijų kūrimo, diegimo ir sklaidos grandinės ūkis–konsultavimas–mokslas veikimą, žinių kaupimo ir perdavimo sistemos plėtrą įgyvendinant projektinę veiklą.

Iš esmės projektas skirtas įkurti centrą, kuriame būtų kaupiama informacija apie pasiteisinusias ir nepasiteisinusias inovacijas Lietuvos ūkiuose. Projektu metu buvo įkurtas centras „Inovacijų vartai“, kuriame įgyvendinus projektą sistemizuotai bus laikoma informacija apie inovacijas žemės ūkyje. Po projekto įgyvendinimo ūkiams bus sudarytos sąlygos kreiptis į šį centrą su konkrečia problema, o šio centro darbuotojai, turinys prieigą prie didelės inovacijų bazės, galės nurodyti inovatyvius sprendimus, kurie leistų išspręsti atitinkamą problemą. Projekto įgyvendinimas leis sukurti didelę žinių bazę bei teikti konsultavimo paslaugas ūkiams, siekiantiems taikyti inovacijas. Šio projekto poveikio potencialas yra labai didelis, tačiau faktinis poveikis labiausiai priklausys nuo to, ar ūkininkai kreipsis informacijos į šį centrą ir ar centro pateikiama informacija ūkininkams bus naudinga.

„Maumedžio, eglės, beržo ir juodalksnio plantacinių miškų veisimo ir priežiūros inovatyvių technologijų tobulinimas ir sklaida“

Projekto trukmė: 2018 m. birželio mėn. – 2022 m. rugpjūčio mėn.

EIP projektų tema: miško ekosistemų įkūrimas nenaudojamose ir žemės ūkiui netinkamose žemėse ir ūkininkavimas jose.

Projekto finansavimas: 159 tūkst. Eur.

Problematika: mažas miškų veisimo veiklos produktyvumas ir konkurencingumas

Projekto bendrasis tikslas: išbandyti, tobulinti, plėtoti ir diegti labai produktyvių, pakankamai tvarių, trumpesnės apyvartos maumedžio, eglės, beržo ir juodalksnio želdinių veisimo ir priežiūros technologijas, veisiant želdinius nenaudojamose ir žemės ūkiui netinkamose žemėse. Bus siekiama didinti miškų ūkio pelningumą ir konkurencingumą, užtikrinti veisiamų ir auginamų miškų priimtinumą visuomenei ir patrauklumą smulkiajai miško faunai.

Skirtingose Lietuvos ekoklimatiniuose regionuose 10 valdų planuojama įveisti, prižiūrėti ir saugoti paradumuosius-bandumuosius želdinius bei paruošti demonstravimui, atskirus technologinius elementus atitinkančius, anksčiau įveistus želdinius. Šis bandymas leis išbandyti, patobulinti ir įdiegti naujas veisimo technologijas. Tikimasi, kad šiais veiksmais bus padidintas miškų ūkio pelningumas ir konkurencingumas, tačiau šiuo metu nėra duomenų apie šios inovacijos faktinį veiksmingumą. Įgyvendinus šį projektą bus padidinta žinių bazė, tačiau projekto nauda priklausys nuo to, ar šią technologiją taikys kiti miško veisėjai. Šis projektas tiesiogiai neprisidės prie inovacijų miško veisime diegimo, tik prie žinių apie inovaciją sukūrimo ir sklaidos.

„Integruotos kenksmingųjų organizmų kontrolės kryptingas diegimas intensyvaus ūkininkavimo sąlygomis“

Projekto trukmė: 2018 m. spalio 10 d. – 2020 rugpjūčio 31 d.

EIP projektų tema: augalų sveikata, kenksmingų organizmų ir piktžolių kontrolė.

Projekto finansavimas: n. d.

Problematika: Žalingų žemės ūkio augalų organizmų plitimas.

Projekto bendrasis tikslas: Integruotos kenksmingųjų organizmų kontrolės kryptingas diegimas intensyvaus ūkininkavimo sąlygomis.

Įgyvendinant projektą siekiama nustatyti ir įvardyti žalingiausius žemės ūkio augalams organizmus ir nustatyti jų pasiskirstymą agrosistemose. Vėliau bus sukurta šių organizmų stebėsenos, prognozavimo ir plitimo diagnostikos sistema, kuri leis valdyti šių organizmų plitimą. Sukurtos sistemos pagrindu bus pateiktos rekomendacijos, kokios priemonės yra tinkamiausios apsaugoti augalus nuo šių organizmų bei bus atliktas šių priemonių ekonominis įvertinimas. Šios rekomendacijos bus viešinamos ūkininkų tarpe. Projekto įgyvendinimas prisidės prie bendradarbiavimo ir žinių bazės vystymo, tačiau jo galutinė nauda priklausys nuo to, ar ūkininkai įdiegs šias inovacijas savo ūkiuose. Šis projektas tiesiogiai neprisidės prie šių inovacijų diegimo kituose ūkiuose, tik žinių apie inovaciją sklaidos.

Apibendrinant, detali projektų dokumentacijos analizė atskleidė, kad trys EIP projektai gali turėti reikšmingą įtaką žemės ūkio sektoriaus produktyvumui ir atitinkamai konkurencingumui. Dviejuose iš šių projektų tiesiogiai yra diegiamos reikšmingos inovacijos, kurios naudojamos Vakarų Europos ir Amerikos ūkiuose. Trečiuoju projektu yra kuriamas inovacijų centras, kuris kaups informaciją apie Lietuvos ūkiuose taikytas ir taikomas inovacijas bei šių žinių pagrindu skatins kitus ūkius pasirinkti Lietuvos sąlygomis geriausias inovacijas. Buvo svarstyta priskirti „Dirvos struktūros ir kokybės gerinimas (atstatymas), naudojant mikroorganizmus. Azoto junginių emisijos mažinimas, išsaugant augalų produktyvumą, naudojant naujos kartos mikroelementus“, projektą prie didelės inovacijų svarbos projektų, tačiau galu gale jis priskirtas prie vidutinės svarbos projektų. Šis projektas taip pat gali svariai prisidėti prie Lietuvos augalininkystės ūkių produktyvumo augimo, tačiau, kol kas nėra gauti visi preliminarūs bandymų rezultatai, nors dalis jų yra teigiami. Likę projektai buvo priskirti prie mažos svarbos projektų, nes preliminarūs šių projektų rezultatai yra mažesni nei geriau įvertintų projektų ir jų įdiegimas ūkiuose reikšmingai ūkių produktyvumo nepakeis.

75 lentelė. EIP projektų inovacijų svarbos apibendrinimas

Projektas	Inovacijos potencialus mastas	Inovacijos svarba pagal dabartinius projekto rezultatus
„Lietuvos pieninių ir mėsinių galvijų populiacijos ir avių bandų veislinės vertės ir produktyvumo didinimas taikant inovatyvias biotechnologijas“	Visi Lietuvos gyvulininkystės ūkiai	Didelė
„Dirvos struktūros ir kokybės gerinimas (atstatymas), naudojant mikroorganizmus. Azoto junginių emisijos mažinimas, išsaugant augalų produktyvumą, naudojant naujos kartos mikroelementus“	Visi augalininkystės ūkiai	Vidutinė
„Konkurencingas ūkis“	Visi Lietuvos gyvulininkystės ūkiai	Maža
„Drėgmės režimo dirvožemyje reguliavimas“	Visi augalininkystės ūkiai	Didelė
„Žinių kaupimo, perdavimo, žemės ūkio technologijų kūrimo ir jų demonstravimo centras Inovacijų vartai“	Visi ūkiai	Didelė
„Maumedžio, eglės, beržo ir juodalksnio plantacinių miškų veisimo ir priežiūros inovatyvių technologijų tobulinimas ir sklaida“	Mišku veisiami plotai	Maža
„Integruotos kenksmingųjų organizmų kontrolės kryptingas diegimas intensyvaus ūkininkavimo sąlygomis“	Visi augalininkystės ūkiai	Maža

2015 m. patvirtintoje sumanios specializacijos strategijoje taip pat yra išskirti prioritetai, kurie bent tematinio požiūriu galėtų būti susiję su EIP projektais. Sumanios specializacijos strategijoje yra išskirti 6 prioritetai:

- Energetika ir tvari aplinka;
- Sveikatos technologijos ir biotechnologijos;
- Agroinovacijos ir maisto technologijos;
- Nauji gamybos procesas, medžiagos ir technologijos;
- Transportas, logistika ir informaciniu ryšių technologijos;
- Įtrauki ir kūrybinga visuomenė.

EIP projektai pagal savo pobūdį gali labiausiai prisidėti prie prioriteto „Agroinovacijos ir maisto technologijos“. Visgi, detalizuoti šio prioriteto siekiniai yra **saugesnis maistas ir funkcionalusis maistas**, o prie jų analizuoti EIP projektai tiesiogiai neprisideda.

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Nėra sistemiškų duomenų, kiek inovacijos, bendradarbiavimas ir žinių bazės vystymas kaimo vietovėse yra remiamos iš kitų viešųjų investicijų šaltinių, todėl kiekybiškai apskaičiuoti, koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie inovacijų, bendradarbiavimo ir žinių bazės vystymas kaimo vietovėse negalima.

4.3.2 2 BVK: Kokių mastu KPP intervencijomis buvo remiamas žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimas, taip pat siekiant geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo?

1B TIKSLINĖ SRITIS „ŽEMĖS ŪKIO, MAISTO PRODUKTŲ GAMYBOS BEI MIŠKININKYSTĖS IR MOKSLINIŲ TYRIMŲ BEI INOVACIJŲ RYŠIŲ STIPRINIMAS, TAIP PAT SIEKIANT GERESNIO APLINKOSAUGOS VALDYMO IR APLINKOSAUGINIO VEIKSMINGUMO“

1. Priemonių, prisidedančių prie 1B tikslinės srities, sąrašas

-M16. Bendradarbiavimas (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys).

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

76 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 1B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Įtvirtintas ilgalaikis bendradarbiavimas tarp žemės ūkio, maisto produktų gamybos ir miškininkystės subjektų bei institucijų mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje	T2. Bendras bendradarbiavimo veiksčių, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę, skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai/tinklai, bandomieji projektai ir kt.)	Bendradarbiavimo veiksčių dalis (proc.), tęsiama pasibaigus paramai, įskaitant ir tuos veiksmus, kuriais siekiama gerinti aplinkosaugos valdymą ir veiksmingumą*
	O16. EIP veiksčių skaičius (M16)	-
	O16. Partnerių skaičius ir tipas EIP grupėse (M16)	
Bendradarbiavimo veiksčiai, įgyvendinti žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų subjektų, kuriais buvo siekiama gerinti aplinkosauginį valdymą ir veiksmingumą	T2. Bendras bendradarbiavimo veiksčių, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę, skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai/tinklai, bandomieji projektai ir kt.)	Bendradarbiavimo projektų skaičius pagal tipą, iš kurių išskirti aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo srityje įgyvendinti projektai (įskaitant jų turinį ir rezultatus – numatytus ir gautus)
	O16. EIP veiksčių skaičius (M16)	Bendradarbiavimo veiksčių dalis (proc.), tęsiama pasibaigus paramai, įskaitant ir tuos veiksmus, kuriais siekiama gerinti aplinkosaugos valdymą ir veiksmingumą*
	O17. Kitų bendradarbiavimo veiksčių skaičius (grupės, tinklai/klasteriai, bandomieji projektai ir kt.) (16.2-16.9 punktai)	

* 2014–2018 m. dar nebuvo informacijos apie bendradarbiavimo veiksmus, kurie būtų tęsiami, pasibaigus paramai. Atliekant ex post vertinimą, šis rodiklis būtų labai naudingas siekiant įvertinti ilgalaikio bendradarbiavimo įtvirtinimo mastą.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Bendradarbiavimo tarp žemės ūkio, maisto produktų gamybos ir miškininkystės subjektų bei institucijų mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje mastą rodo bendras bendradarbiavimo veiksčių, remiamų taikant

bendradarbiavimo priemonę, skaičius, kuris 2018 m. siekė 15. Iš 15 įgyvendinamų bendradarbiavimo veiksmų 7 įgyvendinami EIP veiklos grupių, o 8 įgyvendinant smulkių ūkių bendradarbiavimo projektus (6 iš jų užbaigti). Kol kas įgyvendinamų projektų mastas nėra didelis, iki 2018 m. pabaigos įgyvendinta 12 proc. tikslo (125 bendradarbiavimo veiksmai).

Įgyvendinant M16 priemonės 16.1 veiklą „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ analizuojamu laikotarpiu patvirtintos 12 EIP veiklos grupių projektų tematikos (Tvarus dirvožemių naudojimas, augalų produktyvumo didinimas ir derliaus nuostolių mažinimas; Augalų sveikata, kenksmingų organizmų ir piktžolių kontrolė; Ūkininkavimo sistemų pritaikymas mažinant klimato kaitos poveikį; Gyvūnų veislinės vertės ir produktyvumo didinimas; Gyvūnų gerovės, sveikatingumo ir aplinkosaugos standartų užtikrinimas tobulinant gyvulininkystės infrastruktūrą; Žinių perdavimo sistemos plėtra; Trumpųjų maisto tiekimo grandinių valdymas ir vietos rinkų plėtra; Agrarinė aplinkosauga ir ekologinis ūkininkavimas; Miško ekosistemų įkūrimas nenaudojamose ir žemės ūkiui netinkamose žemėse; Ūkio vadybos tobulinimas taikant naujas ūkio valdymo priemones; Sodininkystės, uogininkystės ir daržininkystės technologijos; Energijos iš atsinaujinančių išteklių gamyba ir panaudojimas žemės ūkyje ir miškininkystėje).⁴⁵ Remiantis NMA duomenimis, visi EIP įgyvendinti veiksmai susiję su 2 prioriteto „Žemės ūkio konkurencingumas ir tvarus miškų valdymas“ 2A tikslu sritimi „visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymas, visų pirma siekiant intensyvinti dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą.“ EIP veiklos grupių partnerių skaičius ir jų veiklos sritis detaliau analizuojama 4.2.1 skirsnio 3 dalyje.

Įgyvendinant 16.3 veiklą „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ remiamas smulkių veiklos vykdytojų bendradarbiavimas (organizuojant bendrus darbo procesus, dalijantis įrenginiais bei ištekliais, vykdant bendrą ūkinę, komercinę, aplinkosauginę veiklą). Iki 2018 m. pabaigos buvo įgyvendinami 8 tokio tipo projektai (6 užbaigti). Remiantis NMA duomenimis, 6 projektai susiję su 2 prioriteto „Žemės ūkio konkurencingumas ir tvarus miškų valdymas“ 2A tikslu sritimi „visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymas, visų pirma siekiant intensyvinti dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą.“ Likę 2 su 4 prioritetu „Aplinkosauga – biologinė įvairovė, vandens ir dirvožemio gerinimas“. Remiantis priemonės kuratoriaus ŽŪM apklausos duomenimis, per 2018 m. buvo gautos 33 paraiškos. Pastebima, kad šios veiklos įgyvendinimas 2018 m. suaktyvėjo, o to priežastimi galima laikyti numatytas palankesnes paraiškos teikimo sąlygas. Taip pat pastebima, kad potencialūs paraiškų teikėjai bijo kooperuotis, o bendradarbiavimui dažniausiai ryžtasi šeimos nariai.

Pagal priemonę įgyvendinama ir 16.4 veikla „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“. Paraiškos pagal šią veiklą pradėtos rinkti 2016 m., tais pačiais metais buvo pateikta 1 paraiška, tačiau vėliau ji išregistruota, 2017 m. nebuvo pateikta paraiškų. 2018 m., paraiškų kvietimui numčius palankesnes paramos teikimo sąlygas, buvo sulaukta 6 paraiškų, iš kurių 2 buvo patvirtintos.

Projektų įgyvendinimo duomenys rodo, kad vykdomi projektai labiau prisideda prie žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimo (13 iš 15 projektų) nei prie geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo (2 iš 15 projektų).

---

⁴⁵ KPP, patvirtinta 2018 m. birželio 12 d. sprendimu Nr. C(2018) 3841, 37 psl.

77 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 1B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O16. EIP veiksmų skaičius (M16)	7						NMA stebėsenos duomenų bazė
O16. Partnerių skaičius ir tipas EIP grupėse (M16)	66						NMA stebėsenos duomenų bazė
O17. Kitų bendradarbiavimo veiksmų skaičius (grupės, tinklai/klasteriai, bandomieji projektai ir kt.) (16.2-16.9 punktai)	8						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
T2. Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę, skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai/tinklai, bandomieji projektai ir kt.)	15						NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Bendradarbiavimo projektų skaičius pagal tipą, iš kurių išskirti aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo srityje įgyvendinti projektai (įskaitant jų turinį ir rezultatus – numatytus ir gautus)	2 (aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo sritis) 6 (žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimas)						NMA stebėsenos duomenų bazė

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Kol kas dar nėra galimybės įvertinti, ar įgyvendinamais projektais įtvirtintas ilgalaikis bendradarbiavimas, tačiau, atsižvelgus į tai, kad 16.3 veiklos srities bendradarbiavimo projektai vyksta tarp šeimos narių, tikėtina, kad bendradarbiavimo tęstinumas bus išlaikytas.

4.3.3 3 BVK: Koku mastu KPP intervencijomis buvo remiamas mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimas?

1C TIKSLINĖ SRITIS „MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ IR PROFESINIO MOKYMO ŽEMĖS ŪKIO IR MIŠKININKYSTĖS SEKTORIUOSE SKATINIMAS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 1C tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 1C tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M19 „LEADER programa“ veiklos sritys 19.1 „Parengiamoji parama“, 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ ir 19.3 „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

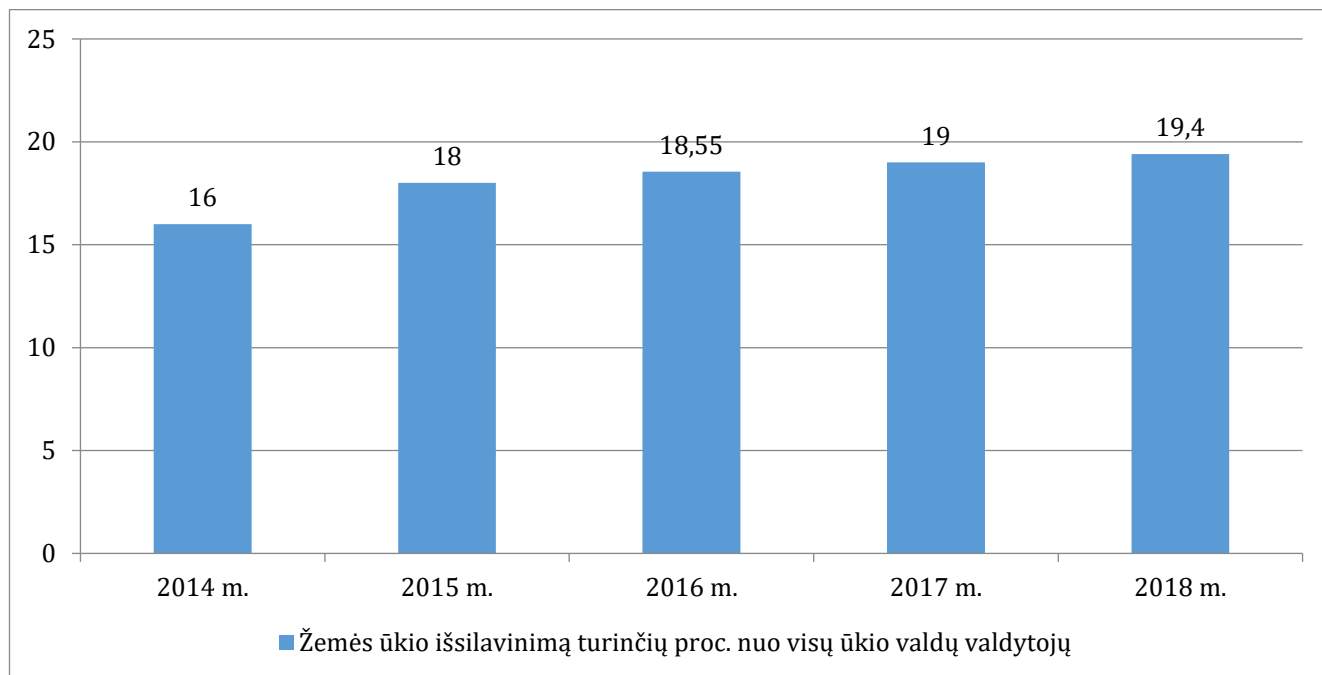
78 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 1C tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Padidėjo kaimo gyventojų, kurie baigė mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuje veiklas, skaičius	T3. Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių skaičius	Mokymų dalyvių dalis, gavusi sertifikatus iš pripažintų švietimo ir mokymo institucijų, nuo visų Programos lėšomis mokymuose dalyvavusių asmenų
	O11. Mokymo dienų skaičius (M01)	Žinių perdavimo ir informavimo veiksmų skaičius ir dalis (pagal tipą / turinį)
	O12. Mokymų dalyvių skaičius (M01)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C24 „Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Mokymų kokybė ir tipas, mokymų tikslai“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

2018 m. pradžios duomenimis, 31.985 valdų valdytojų, t. y. 19,4 proc. visų Lietuvos valdų valdytojų, teigė turintys išsilavinimą žemės ūkio srityje. Iš jų 4.071 valdos valdytojas (12,7 proc.) turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 1.226 (3,8 proc.) – aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, 9.289 (29,0 proc.) – aukštesnįjį, 6.652 (20,8 proc.) – profesinį ir 10.747 (33,6 proc.) – minimalų profesinį išsilavinimą. Vertinant pastarųjų metų tendencijas, pastebima, jog kasmet daugėja žemės ūkio išsilavinimą turinčių ūkininkų. Prie to itin prisideda Ūkininkavimo pradmenų mokymo programa, kurioje dalyvaujantys asmenys įgyja atitinkamą kvalifikaciją žemės ūkio srityje, kadangi Programoje nurodyta, jog norint gauti paramą, o pareiškėjui neturint aukštojo ar profesinio žemės ūkio srities išsilavinimo, jis turi baigti minimalią Ūkininkavimo pradmenų programą.

3 paveikslas. Žemės ūkio išsilavinimą turinčių asmenų dalis nuo bendro Lietuvos ūkininkų skaičiaus

Šaltinis: sudaryta autorių pagal ŽŪIKVC informaciją.

NMA duomenimis pagal priemonės M01 veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ iki 2018 m. pabaigos buvo patvirtinta 16 projektų, kuriose įgyvendinamos 77 mokymų programos, o iš jų 4 projektai su 18 mokymo programų jau buvo užbaigti. Šiuos projektus įgyvendino švietimo įstaigos (universitetai, kolegijos, technologijos ir verslo mokyklos), kurios jau anksčiau sukauptą mokymo bei žinių bazę panaudojo mokymosi visą gyvenimą ir profesinio ugdymo skatinimui. Projektų pareiškėjais taip pat buvo ir kitos institucijos bei organizacijos, turinčios licenciją vykdyti formalųjį profesinį mokymą, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai, Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba ar VŠĮ „Mokslinės paslaugos“. 4 jau užbaigti projektai vyko 2015–2017 m. Mokymai įgyvendinant šiuos projektus iš viso truko 1.763 dienas, o juose dalyvaujančių skaičius siekė 6.186 asmenų. NMA duomenys rodo, kad 100 proc. mokymuose dalyvavusiųjų juos sėkmingai baigė, t. y. gavo sertifikatus iš pripažintų švietimo ir mokymo institucijų.

Pirmąjį projektą sudarė 4 mokymų programos – „Agrarinė aplinkosauga ir kraštovaizdžio gerinimas“, „Ūkininkavimas hidrografiškai jautriose (rizikos vandens telkinių) teritorijose“, „Atsinaujinantys energijos išteklių-bioenergijos potencialas ir biomasės gamyba miško ūkyje“ bei „Dalyvavimas aplinkos apsaugos priemonėse ir jų įgyvendinimas“. Projekto metu įgyvendinami mokymai buvo orientuoti į aplinkai draugišką veiklą. Kitaip tariant, organizuojant mokymo kursus buvo siekiama kaimo vietovių gyventojams suteikti žinių apie tvarų, subalansuotą ūkininkavimą miškininkystės, žemės ūkio ir gyvulininkystės sektoriuose. Projekto metu vykusių mokymo kursų skaičius – 53. Pastarieji buvo surengti 51 Lietuvos savivaldybėje. Mokymo kursų valandų skaičius – 856. Bendras šiuose mokymuose dalyvavusių asmenų skaičius – 797.

Antrąjį projektą sudarė 3 mokymų programos – „Tausojamasis ūkininkavimas“, „Dalyvavimas aplinkos apsaugos priemonėse ir jų įgyvendinimas“ bei „Gyvulininkystės mokymo programos“. Įgyvendinant šį projektą ypač didelis dėmesys buvo skiriamas žinioms apie tausojančią aplinką, inovacijų diegimą, siekiant ūkininkų įgūdžius bei gebėjimus pritaikyti prie besikeičiančios technologinės ir verslo aplinkos, diegiant mokslo naujoves, siekiant sėkmingai įgyvendinti naujausius aplinkosaugos, biologinės įvairovės bei kraštovaizdžio išsaugojimo reikalavimus, saugaus maisto gamybos grandinę. Šie mokymai buvo skirti ūkininkams, jų partneriams, ūkio darbuotojams, kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, užsiimantiems

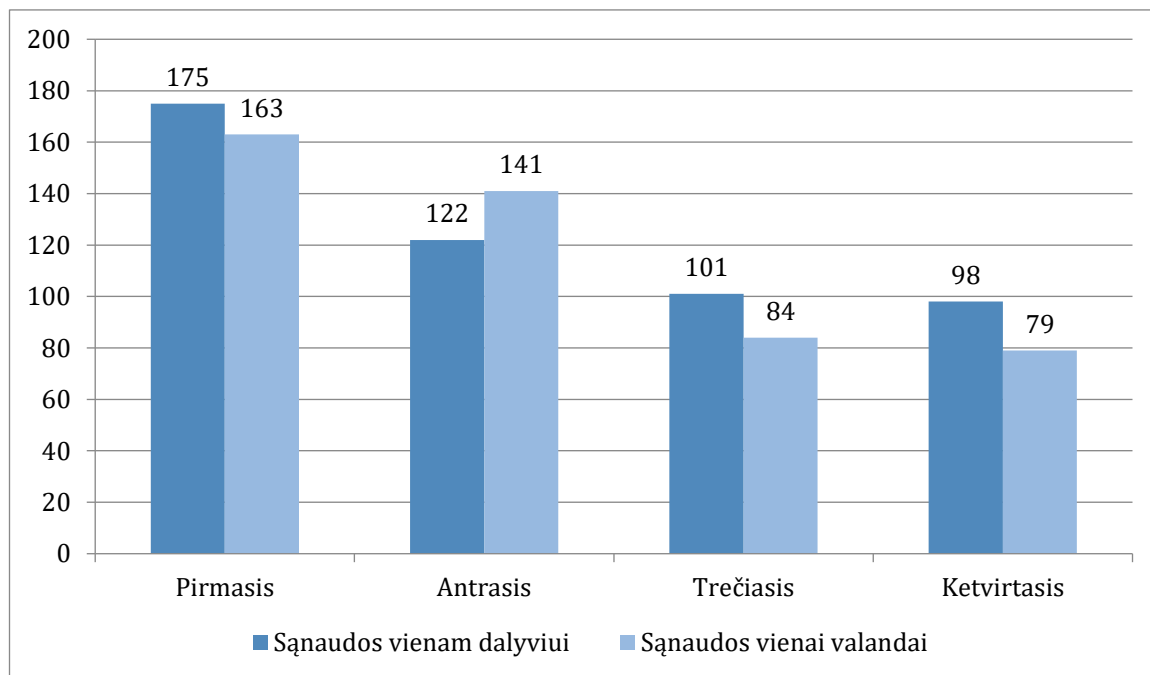
žemės, maisto ir miškų ūkio veikla, įregistravusiems valdą Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre, taip pat kaimo vietovėse ūkine veikla užsiimantiems žemės valdytojams, labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių darbuotojams, amatininkams. Mokymų metu dalyviai buvo supažindinami su naujausiais ūkininkavimo būdais ir jų teikiama praktine nauda. Šio projekto mokymo kursų skaičius – 73. Mokymo kursų trukmė – 1.322 valandos, o dalyvių skaičius – 1.523.

Trečiąjį projektą sudarė 6 mokymų programos – „Tausojamasis ūkininkavimas“, „Žemės ūkio atliekų tvarkymas ir perdirbimas“, „Agrarinė aplinkosauga ir kraštovaizdžio gerinimas“, „Aplinkosauga ir tręšimo planavimas“, „Jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo mokymo programa“ bei „Gyvulininkystės mokymo programos“. Įgyvendinant šį projektą buvo siekiama mokymų kursų dalyviams suteikti naujausių mokslo žinių ir inovacijomis grįstų vadybinių ir technologinių žinių. Mokymų metu buvo ugdomi su žemės ūkiu, miškininkyste, amatininkyste susijusių asmenų gebėjimai, padedantys prisitaikyti prie besikeičiančių rinkos sąlygų ir didinantys mokymų dalyvių konkurencingumą. Projekto metu vykusių mokymo kursų skaičius – 108. Šių kursų trukmė – 2.000 valandų. Bendras dalyvių skaičius – 1.667.

Ketvirtąjį projektą sudarė 5 mokymų programos – „Bioenergijos (biodujų) gamyba žemės ūkyje“, „Aplinkosauga ir tręšimo planavimas“, „Tausojamasis ūkininkavimas“, „Agrarinė aplinkosauga ir kraštovaizdžio gerinimas“ bei „Saulės, vėjo ir geoterminės energijos sistemų panaudojimas ūkininko sodyboje“. Mokymų metu dalyviai buvo ugdomi apie inovacijų kūrimą, diegimą bei sklaidą, aplinkos išsaugojimą ir tvarią plėtrą, taip pat klimato kaitos švelninimą. Projektas buvo skirtas ūkininkams, jų partneriams, ūkių darbuotojams. Mokymai buvo organizuoti 31 Lietuvos rajone. Šio projekto mokymo kursų skaičius – 155. Mokymų trukmė – 2.356 valandos, o dalyvių skaičius – 1.892.

Siekiant išanalizuoti pagal 1.1 veiklos sritį 2018 m. įgyvendintų mokymų efektyvumą, svarbu įvertinti projektų finansavimo, mokymų dalyvių ir kursų trukmės santykius. Detalūs duomenys yra pateikti žemiau pateiktame paveiksle.

4 paveikslas. Užbaigtų mokymo projektų efektyvumo palyginimas

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

Apibendrinus šiuos duomenis galima teigti, jog lyginant projektų finansavimo mastą ir vieno dalyvio bei vienos mokymų valandos sąnaudas, efektyviausiu laikomas ketvirtasis projektas. Svarbu pabrėžti, jog nors

pirmajam projektui buvo skiriama mažiausia paramos suma, jame dalyvavo taip pat mažiausias dalyvių skaičius, o tai lėmė, kad pirmojo projekto efektyvumas dvigubai mažesnis nei, pavyzdžiui, ketvirtojo projekto. Iš dalies tai gali būti paaiškinta per masto ekonomikos aspektą – kadangi pasiruošimas mokymams ir patys mokymai turi aiškius fiksuotus kaštus (programų parengimas ar pritaikymas, lektoriaus/dėstytojo atlyginimo apmokėjimas ir pan.), todėl didesniuose projektuose vieno dalyvio mokymų kaštai yra mažesni. Pastebėta, kad nors likusiems projektams buvo skirta panaši paramos suma, o juose dalyvavo apylygis asmenų skaičius, ketvirtojo projekto sąnaudos išlieka mažiausios. Verta akcentuoti, kad šis patirtų išlaidų ir pasiekto rezultato santykio detalizavimas yra ribotas dėl išsamios analizės stygiaus mokymų programų turinio atžvilgiu. Įtakos efektyvumui galimai turėjo ir mokymų programų, ir konkrečių kursų skaičius, ir pastarųjų turinio kokybiškumas, apie ką tyrimo vertintojai informacijos neturėjo. Nepaisant to, įvardyti ribotumai nepaneigia analizės rezultatų.

Nagrinęjant patvirtintuose projektuose suplanuotus **žinių perdavimo ir informavimo veiksmus bei mokymus pagal jų turinį ir tipą**, aktualu analizuoti informaciją apie mokymo programas. Iki 2018 m. pabaigos patvirtintas mokymų programas vertintojai suskirstė į šiuos tipus: 1) aplinkosauga; 2) atsinaujinanti energija; 3) augalininkystė; 4) gyvulininkystė; 5) bitininkystė; 6) ekonomika; 7) socialinės programos; 8) informacinės programos; 9) darbo sauga; 10) kiti pavieniai arba tipai nepriskirti. Analizuojant 2018 m. patvirtintus 77 mokymus, matoma, jog daugiausiai – 20 – mokymų buvo įgyvendinama aplinkos apsaugos tematika. Šie mokymai susiję su agrarine aplinkosauga, kraštovaizdžio išsaugojimu, ekologija, tręšimo planavimu ar tausojamuoju ūkininkavimu. Kiek mažiau – 18 – mokymų buvo vykdoma ekonominėmis ir finansinėmis temomis, t. y. buhalterinės apskaitos, finansinių ataskaitų, ūkinės veiklos finansų vadybos, žemės ūkio veikla užsiimančių gyventojų mokesčių apskaičiavimo ir pajamų deklaravimo tematika. Mažiausiai – po vieną – mokymų buvo organizuota bitininkystės ir informacinių technologijų tematikomis. 2018 m. užbaigtų mokymų programų tematinės tendencijos panašios. Daugiausiai mokymų vyko aplinkosaugos tema. Mažiausiai – socialinių perspektyvų tematika (šiuo vienu konkrečiu atveju – jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo).

79 lentelė. 2018 m. įgyvendinami mokymai pagal turinį

Mokymo programos tipas	2018 m. patvirtintų mokymo programų skaičius	2018 m. užbaigtų mokymo programų skaičius
Aplinkosauga	20	12
Atsinaujinanti energija	6	3
Augalininkystė	4	-
Gyvulininkystė	11	2
Bitininkystė	1	-
Ekonomika	18	-
Socialinės programos	6	1
Informacinės technologijos	1	-
Darbo sauga	2	-
Kitos programos	8	-
Iš viso:	77	18

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

2018 m. įgyvendinamus mokymus skirstant pagal sektorių, t. y. priklausymą žemės ūkiui arba miškininkystei, pastebėtina, kad didžioji dauguma, t. y. 67,5 proc. visų patvirtintų mokymų programų buvo organizuojamos žemės ūkio sektoriaus klausimams analizuoti. Tik 2,5 proc. patvirtintų mokymo programų buvo skirtos miškininkystės klausimams. Tuo tarpu 30 proc. patvirtintų mokymo programų buvo skirtos bendriesiems klausimams (pavyzdžiui, informacinių technologijų, kaimo verslumo, jaunųjų ūkininkų ir t.t.). Analizuojant jau užbaigtų mokymo programų skaičių matyti identiškos tendencijos. 61 proc. buvo skirtas žemės ūkio sektoriaus, 6 proc. – miškininkystės sektoriaus, o 33 proc. – bendriesiems klausimams analizuoti.

80 lentelė. 2018 m. įgyvendinami mokymai pagal sektorių

	2018 m. patvirtintų mokymo programų skaičius	2018 m. užbaigtų mokymo programų skaičius
Žemės ūkio sektorius	52	11
Miškininkystės sektorius	2	1
Kita	23	6
Iš viso:	77	18

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

Analizuojant antrinius šaltinius profesinio mokymo tematika⁴⁶ pastebėta, jog neformalusis profesinis ūkininkų mokymas ankstesniu 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu buvo reikšmingas veiksnys ūkių konkurencingumui stiprinti kitų konkurencingumo veiksnių kontekste. Regresinės analizės būdu nustatyta, kad valdžios remiamo žemdirbių neformaliojo profesinio mokymo įtaka darbo našumo pokyčiui sudarė 1/9; žemės produktyvumo pokyčiui – 1/5; pelningumo pokyčiui, išreikšto kaštų ir bendrųjų įplaukų su subsidijomis santykiu, – 1/4 visų veiksnių įtakos. Suformavus tikslinę ir kontrolinę šeimos ūkių grupes dvigubo skirtumo metodu (vienas iš kontrafaktinio poveikio vertinimo metodų) buvo įvertintas valdžios remiamo žemdirbių neformaliojo profesinio mokymo grynasis poveikis. Intervencija lėmė 3 Eur/h darbo našumo padidėjimą nagrinėjamu penkių metų laikotarpiu, t. y. 0,6 Eur/h kasmet; žemės produktyvumas per nagrinėjamą laikotarpį dėl intervencijos išaugo 106 Eur/ ha arba 21,2 Eur/ ha kasmet; kaštų ir bendrųjų įplaukų su subsidijomis santykis dėl intervencijos sumažėjo 3 procentais per nagrinėjamą laikotarpį. Taigi įvertinus teigiamą intervencijos poveikį šeimos ūkių konkurencingumui, dabartiniu programavimo laikotarpiu tęsiamas mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimas interpretuojamas kaip sėkminga rezultatyvių veiklų tąsa. Atsižvelgiant į 2014–2020 m. programavimo laikotarpį esminių (turinio atžvilgiu) veiklos sričių, susijusių su mokymusi, pokyčių nebuvimą, panašūs rezultatai tikėtini ir šiuo vertinimo laikotarpiu.

Pagal netiesiogiai prie 1C tikslinės srities prisidedančios priemonės M19 veiklos sritis 19.1 „Parengiamoji parama“, 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ ir 19.3 „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“ iki 2018 m. pabaigos buvo įgyvendinami 145 projektai, kuriems išmokėtų lėšų suma siekia beveik 2 mln. Eur. Pagal 19.1 veiklos sritį iki 2018 m. pabaigos buvo užbaigti visi 49 VVG pateikti vietos plėtros strategijų parengimo projektai. Pagal 19.2 veiklos sritį įgyvendinant patvirtintas vietos plėtros strategijas, buvo užbaigti 35 projektai. Vykdam šiuos projektus, vietos bendruomenės ir jų organizacijos buvo aktyviai įtraukiamos į vietos plėtrą. Taip pat buvo sprendžiamos pagrindinės kaimo vietovių problemos, t. y. skatinamas užimtumas, kuriamos naujos darbo vietos, prisidedama prie konkrečioms teritorijoms aktualiausių poreikių tenkinimo. Pagal 19.3 veiklos sritį buvo įgyvendami 2 VVG tarptautinio bendradarbiavimo projektai. Vienas jų 2018 m. buvo užbaigtas, o kitas vertinimo laikotarpiu buvo vis dar vykdomas. Įgyvendinant M19 priemonės veiklas suteikiama galimybė remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su 1C tikslinės srities reguliavimo dalyku, be to rengiant VPS ir jas administruojant prisidedama prie mokymosi visą gyvenimą tikslo įgyvendinimo.

⁴⁶ Edvardas Makšeckas, „Valdžios remiamo žemdirbių neformaliojo profesinio mokymo poveikis šeimos ūkių konkurencingumui“, daktaro disertacija. Aleksandro Stulginskio universitetas, 2018 m.

81 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 1C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
011. Mokymo kursų dienų skaičius (M01)	1.763						NMA stebėsenos duomenų bazė
012. Mokymų dalyvių skaičius (M01)	6.186						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
T3. Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių skaičius	6.186						NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Mokymų dalyvių dalis, gavusi sertifikatus iš pripažintų švietimo ir mokymo institucijų, nuo visų Programos lėšomis mokymuose dalyvavusių asmenų		100 %					NMA stebėsenos duomenų bazė
Žinių perdavimo ir informavimo veiksmų skaičius	77						NMA stebėsenos duomenų bazė
Programos lėšomis įgyvendintų mokymų dalis žemės ūkio ir miškininkystės klausimais		67,5 % žemės ūkio 2,5 % miškininkystės 30 % kita					NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C24. Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje (žemės ūkio išsilavinimą turinčių valdytojų dalis nuo visų ūkių valdytojų)		19,4 % (2018 m.)					ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Vertinimo laikotarpiu 1C tikslinės srities analizė buvo grindžiama antrinių ir pirminių šaltinių informacija, tačiau jos nepakako, jog būtų įvertintas mokymų turinys ir kokybė, taigi analizė paremta daugiau kiekybiniais, o ne kokybiniais duomenimis.

4.3.4 4 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie paremtų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo, jų restruktūrizavimo ir modernizavimo, ypač intensyvinant jų dalyvavimą rinkoje ir skatinant žemės ūkio įvairinimą?

2A TIKSLINĖ SRITIS „VISŲ ŪKIŲ EKONOMINĖS VEIKLOS REZULTATŲ GERINIMAS IR PALANKESNIŲ SALYGŲ ŪKIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMUI IR MODERNIZAVIMUI SUDARYMAS, VISŲ PIRMA SIEKIANT INTENSIVINTI DALYVAVIMĄ RINKOJE IR ORIENTAVIMĄ, TAIP PAT ŽEMĖS ŪKIO ĮVAIRINIMĄ“

1. Priemonių, prisidedančių prie 2A tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ ir veiklos sritys 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą“ veiklos 4.3.1 „Parama žemės konsolidacijai“ ir 4.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“;
- M16 „Bendradarbiavimas“.

Taip pat Programoje planuota, kad netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

82 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 2A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Žemės ūkio produkcija vienam metiniam darbo vienetui paremtuose ūkiuose padidėjo	R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis R2. Žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (<i>papildomas rezultato rodiklis</i>)	Ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė vienam sąlyginiam darbuotojui Lietuvoje
Ūkiai buvo modernizuoti	R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis O3. Paremtų veiksmų skaičius (M01, M02, M04, M06)	-
Ūkiai buvo restruktūrizuoti	R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis O3. Paremtų veiksmų skaičius (M01, M02, M04, M06)	Remiamų ūkių ekonominio dydžio struktūra
Pagerėjo ūkių ekonominė veikla	R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis	-

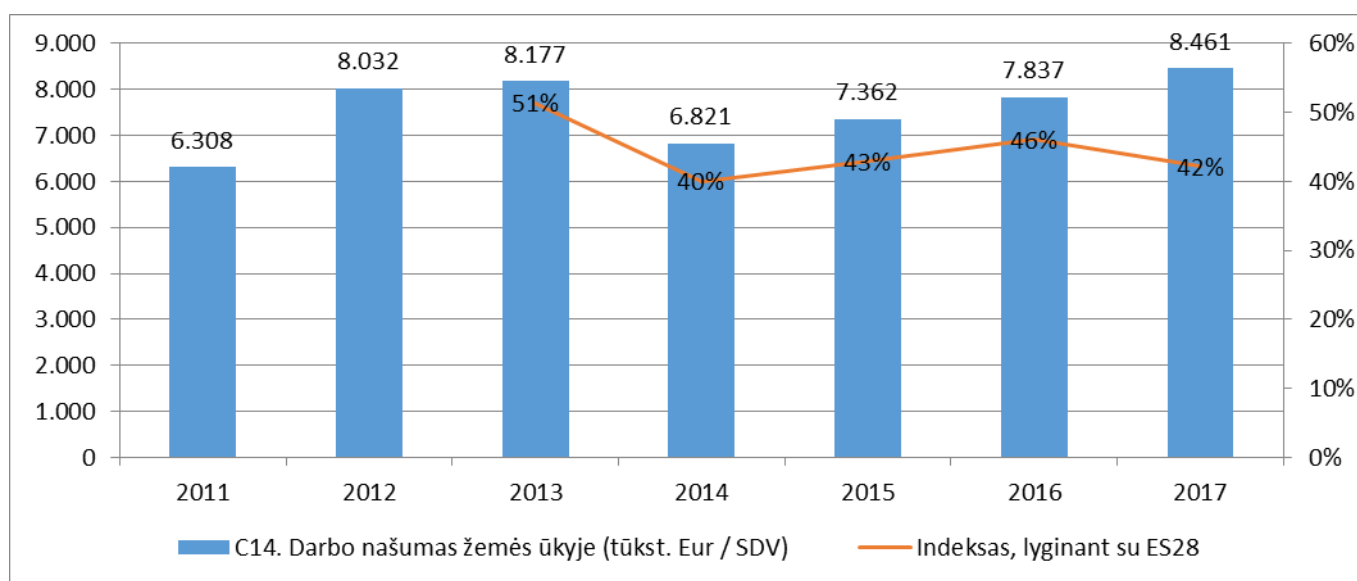
Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
	04. Paramą investicijoms į žemės ūkio valdas gavusių valdų skaičius (R1 rodiklio apskaičiavimui): Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius (4.1 punktas) Paramos gavėjų (valdų), gaunančių smulkiems ūkiams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.3 punktas)	
Suintensyvėjo ūkių dalyvavimas rinkoje		Pardavimų pajamos paremtuose ūkiuose
Ūkių gaminama žemės ūkio produkcija tapo įvairesnė		Paremtų ūkių pasiskirstymas pagal sektorius

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C14 „Darbo našumas žemės ūkyje“, C26 „Pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui“, C27 „Bendras gamybos veiksmų našumas“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Ūkių dalyvavimo rinkoje padidėjimas, gavus paramą (kokybinė informacija)“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Bendrą 2A tikslinės srities įgyvendinimo kontekstą atspindi darbo našumas žemės ūkyje, pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui ir bendras gamybos veiksmų našumas. **Darbo našumas žemės ūkyje** matuojamas vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtine verte. 2011–2017 m. laikotarpiu darbo našumas žemės ūkyje vienam sąlyginiam darbuotojui padidėjo nuo 6.308 Eur iki 8.461 Eur, t. y. 34 proc. Visgi, darbo našumas žemės ūkio sektoriuje išlieka reikšmingai mažesnis, nei darbo našumas kitose ekonominėse veiklose. 2017 m. darbo našumas žemės ūkio sektoriuje siekė tik 45 proc. vidutinio Lietuvos darbo našumo. Lietuvos ūkių darbo našumo, palyginimas su ES-28 ūkių darbo našumu rodo, kad kitose ES šalyse, darbo našumas 2013–2017 m. augo greičiau nei Lietuvoje, todėl metinis darbo našumas, lyginant su ES-28 vidurkiu, šiuo laikotarpiu sumažėjo 9 proc. p.

5 paveikslas. Darbo našumas žemės ūkyje 2011–2017 m.

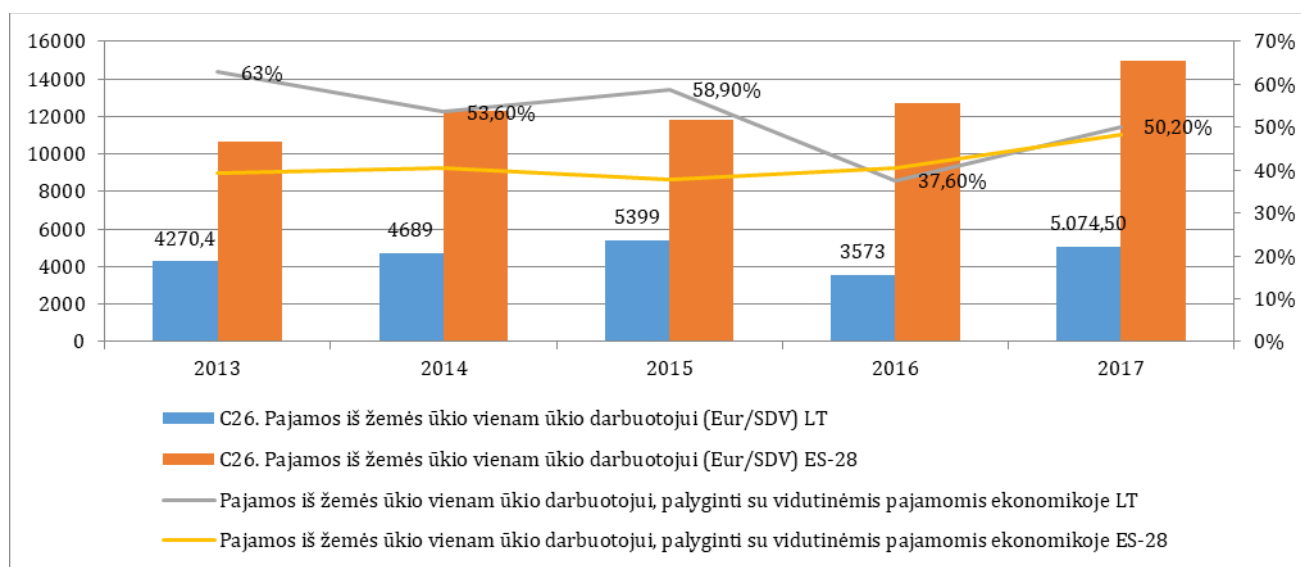

Šaltinis: Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė.

2017 m. **pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio nariui** siekė 5.074,5 Eur. Lyginant ūkio darbuotojų gaunamas pajamas su vidutiniu darbo užmokesčiu kitose ekonomikos veiklose, matyti, kad iš žemės ūkio gaunamos pajamos Lietuvoje 2017 m. sudarė apie 50,2 proc. vidutinių kitose ekonomikos veiklose gaunamų pajamų. Nuo 2013 m. Lietuvoje pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui reikšmingai nesikeitė, tačiau pajamos kitose ekonominėse veiklose augo. Kitaip sakant, paskatos dirbi žemės ūkyje, lyginant su kitais ekonomikos sektoriais, nuo 2013 m. mažėjo. Vidutinės pajamos iš žemės ūkio ES-28 yra reikšmingai didesnės nei Lietuvoje, tačiau palyginus pajamas gaunamas iš žemės ūkio su pajamomis iš kitų ekonominių veiklų matome, kad santykis yra beveik toks pat, kaip Lietuvoje. Žemės ūkio sektorius Lietuvoje pagal šį rodiklį panašėja į ES-28 vidurkį.

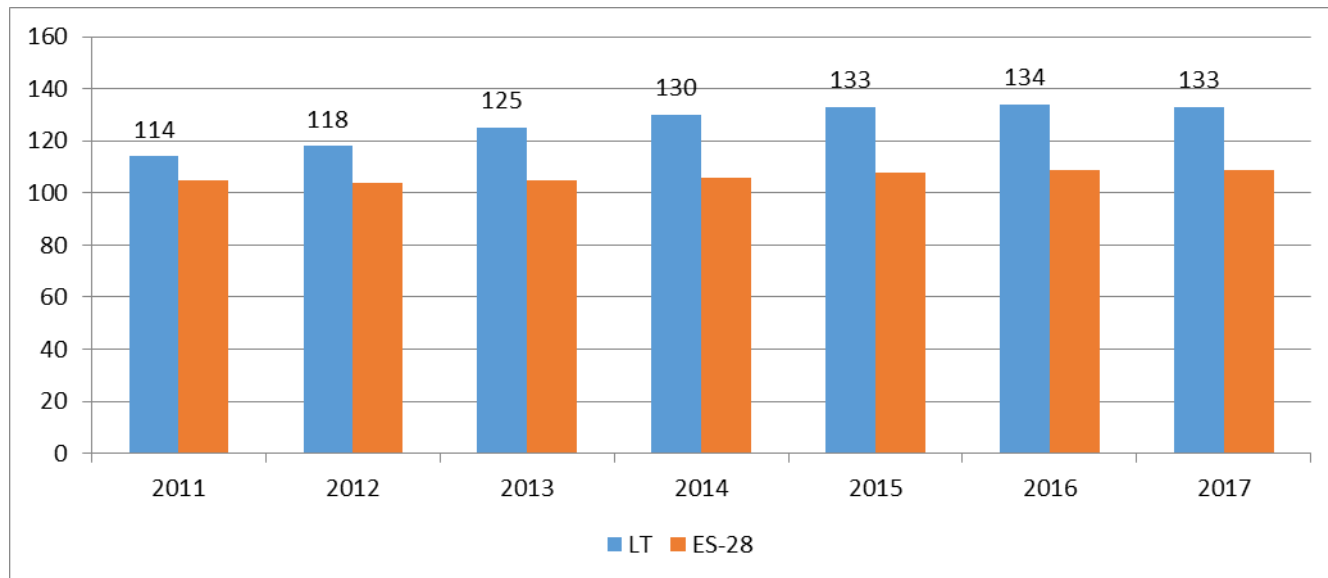
6 paveikslas. Pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui 2013–2017 m.

Šaltinis: Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė.

2017 m. **bendras gamybos veiksnių našumas** siekė 133 proc. ir buvo vienas iš didžiausių tarp visų ES narių (aukštesnis buvo tik Belgijoje ir Latvijoje). Šio rodiklio vidutinis metinis pokytis 2007–2017 m. laikotarpiu siekė 2,8 proc. Gamybos veiksnių našumo rodiklis atspindi žemės ūkio sektoriaus ekonominę efektyvumą ir nurodo, kiek efektyviai žemės ūkyje naudojami turimi resursai, gaminant žemės ūkio produkciją. Bendro gamybos veiksnių našumo augimas yra nulemtas įvairių veiksnių, pavyzdžiui, naujų technologijų naudojimo, masto ekonomijos, vadybinių įgūdžių, pokyčių gamybos struktūroje ir pan.

7 paveikslas. Bendro gamybos veiksnių našumas 2011–2017 m.

Šaltinis: Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė.

2A tikslinės srities įgyvendinimo kontekstas yra dvejopas. Iš vienos pusės, darbo našumas žemės ūkyje ir pajamos iš žemės ūkio, lyginant su ES vidurkiu pastaraisiais metais mažėjo, iš kitos pusės, bendras gamybos veiksnių našumas yra aukštesnis nei ES vidurkis. Prie situacijos žemės ūkiuose gerinimo prisidėjo pagal Programą ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui, ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui teikta parama. Iki 2018 m. pabaigos buvo **paremtos 2.918 žemės ūkio valdos**, kuriose vykdytos investicijos į ūkių modernizavimą. **Paremtos valdos sudarė 10 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų, kurių ekonominis dydis yra didesnis nei 8 tūkst. Eur.** Mažesni ūkiai pagal šią priemonę lėšų gauti negalėjo. Iki 2023 m. planuojama paremti 5.110 valdų, tokiu atveju paremtų valdų mastas padidėtų iki 17 proc. Tokia paremtų valdų dalis gali turėti reikšmingą poveikį žemės ūkio sektoriaus modernizacijai ir darbo našumo augimui.

Vertinant paramą modernizavimui gavusias žemės ūkio valdas pagal jų ekonominį dydį, matyti, kad 65,1 proc. paremtų žemės ūkio valdų (1.551 valda) buvo smulkūs ir vidutiniai ūkiai, kurių ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte, siekė 8–50 tūkst. Eur. Šio rodiklio reikšmė pagal 2016 m. pabaigos duomenis buvo 74,3 proc. 2014–2018 m. paramą ūkių modernizavimui gavusių ūkių vidutinis ekonominis dydis siekė 120 tūkst. Eur ir lyginant su 2014–2016 m. laikotarpiu išaugo beveik dvigubai (64 tūkst. Eur). 2014–2018 m. laikotarpiu paremti labai dideli ūkiai (virš 80 tūkst. Eur) sudarė ketvirtadalį visų iki paremtų ūkių, tuo tarpu 2014–2016 m. – tik 14 proc. **Taigi 2016–2018 m. buvo remiami dvigubai didesni ūkiai nei 2014–2016 m. laikotarpiu.** Tai gali būti vertinama dvejopai. Iš vienos pusės, didesnių ūkių rėmimas leidžia pasiekti didesnius ūkio našumo rodiklius, kita vertus, tai neigiamai veikia pajamų nelygybę ir didina atskirtį kaimo vietovėse. Tačiau teikiant paramą dideliems ir labai dideliems ūkiams, didėja savaimingumo efekto pasireiškimo tikimybė. Kitaip sakant, kuo didesnis ūkis, tuo didesnė tikimybė, kad ūkis galėtų įgyvendinti investicinį projektą, jei ir negautų paramos lėšų. Ūkių dydžio kriterijus teorinėje literatūroje įvardijamas kaip viena iš savaimingumo efektą lemiančių priežasčių. Be to, detalesnė analizė pagal ūkių ekonominio dydžio klases⁴⁷ atskleidė, kad kuo ūkiai didesni, tuo paramos investicijoms reikšmingumas juose

⁴⁷ Vlada Vitunskienė ir Darius Jazepčikas, „Investicinės ir tiesioginės paramos priemonių reikšmingumas ūkių investicijoms Lietuvoje“, Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos, 2016 m., <<http://erd.asu.lt/ssaf/article/view/215/191>>. Tyrime kaip maži ūkiai įvardinti tokie ūkiai, kurių ekonominis dydis, išreikštas standartine produkcijos verte, siekia nuo 2 tūkst. iki 25 tūkst. Eur, kaip vidutiniai ūkiai – kurių ekonominis dydis siekia nuo 25 tūkst. iki 100 tūkst. Eur, o kaip dideli ūkiai – kurių ekonominis dydis siekia daugiau nei 100 tūkst. Eur.

mažesnis, t. y. paramos investicijoms poreikis mažuose ir vidutiniuose ūkiuose gerokai didesnis nei dideliuose. 2017 m. pažangos vertinime⁴⁸ atlikta subsidijų investicijoms dalies ūkių bendrosiose investicijose analizė, atskleidė, kad nuo ES kaimo plėtros programų įgyvendinimo Lietuvoje pradžios iki 2017 m. tokių investicijų indėlis, didinant ūkių investavimo galimybes, buvo didžiausias mažuose ūkiuose. 4.1 veiklos srities įgyvendinimo taisyklėse savaimingumo efekto pasireiškimo priežastis mėginama kontroliuoti, nustatant tinkamumo gauti paramą sąlygas bei reikalavimus, apibrėžiant paramos dydį, nustatant projektų atrankos kriterijus. Pavyzdžiui, pagal 4.1 veiklos sritį teikiamos paramos dydis buvo mažinamas proporcingai ūkio dydžiui. Taip pat numatytas prioritetas atrankos kriterijus, pagal kurį papildomi balai yra skiriami projektams įgyvendinantiems smulkiems ir vidutiniams ūkiams. Visgi atsižvelgiant į faktą, kad 2014–2018 m. laikotarpiu buvo remiami didesni ūkiai nei 2014–2016 m. laikotarpiu siūlytina politiškai įvertinti Lietuvos ūkių plėtros prioritetus, ar siekiama turėti mažiau didelių ir ekonomiškai našesnių ūkių, ar vis dėl to remti mažiau efektyvius, tačiau užimtumo prasme valstybei naudingesnius vidutinius ūkius ir atsižvelgiant į tai priimti atitinkamus sprendimus.

83 lentelė. Ūkių modernizavimo projektus įgyvendinusių ūkių ekonominio dydžio struktūra

Ūkio ekonominis dydis, išreikštas standartinė produkcijos verte (SP), Eur	Iki 2016 m. pabaigos paremtų žemės ūkio valdų skaičius	Dalis nuo visų paremtų ūkių, proc.	Iki 2018 m. pabaigos paremtų žemės ūkio valdų skaičius	Dalis nuo visų paremtų ūkių, proc.
8.000–9.999	22	2,3%	109	4,6%
10.000–19.999	171	17,3%	390	16,4%
20.000–29.999	175	17,8%	374	15,7%
30.000–39.999	178	18,1%	354	14,8%
40.000–49.999	185	18,8%	324	13,6%
50.000–59.999	63	6,4%	77	3,2%
60.000–69.999	31	3,1%	71	3,0%
70.000–79.999	19	1,9%	82	3,4%
80.000–89.999	14	1,4%	64	2,7%
90.000–99.999	19	1,9%	55	2,3%
100.000–149.999	46	4,6%	154	6,5%
150.000–199.999	19	1,9%	99	4,2%
200.000–299.999	23	2,3%	102	4,3%
300.000–499.999	8	0,8%	49	2,1%
Daugiau nei 500 tūkst.	10	1%	80	3,4%
Iš viso:	983*	100%	2.384*	100%

* Iš viso paramą modernizavimui 2016 m. gavo 1.109 žemės ūkio valdos, tačiau apie 126 ūkių ekonominį dydį informacijos NMA neturėjo, todėl paremtų žemės ūkio valdų, kurių ekonominis dydis apskaičiuotas, skaičius yra mažesnis nei bendras iki 2016 m. pabaigos paremtų žemės ūkio valdų skaičius, 2018 m. – iš viso gavo 2.918, tačiau NMA duomenis turėjo tik apie 2.384 ūkius.

Šaltinis: NMA pateikti stebėsenos duomenys.

Skirstant 2.384 įgyvendintų ūkių modernizavimui skirtų projektų pagal sektorius, matyti, kad daugiausiai projektų – beveik 58 proc. (1.382 projektai) – buvo įgyvendinti gyvulininkystės sektoriuje. Priešingai nei buvo 2014–2016 m., kai tokia dalis projektų buvo įgyvendinta augalininkystės sektoriuje. Įgyvendinus ūkių modernizavimui skirtus projektus, aktyviai prisidėta prie žemės ūkio sektoriaus atnaujinimo, ūkiuose pagaminamos žemės ūkio produkcijos kiekio padidėjimo, veiklos diversifikavimo ir ūkių pajamų augimo.

⁴⁸ ESTEP, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2016 metais vertinimo ataskaita“, 2017 m.

84 lentelė. Ūkių modernizavimo projektų pasiskirstymas pagal sektorius

Sektorius	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti ir baigti įgyvendinti projektai	Iki 2018 m. pabaigos patvirtinti ir baigti įgyvendinti projektai
Arklininkystė	2	4
Avininkystė	12	19
Mėsinė galvijininkystė	198	67
Pieninė galvijininkystė	236	453
Paukštininkystė	3	783
Kitos gyvulininkystės šakos	20	56
Daržininkystė	37	396
Javai	167	4
Kitos augalininkystės šakos	403	543
Sodininkystė	6	17
Uogininkystė	25	42
Iš viso:	1.109	2.384

Šaltinis: NMA pateikti stebėsenos duomenys.

Iki 2018 m. pabaigos, siekiant paskatinti smulkių ūkių restruktūrizavimo procesus ir jų dalyvavimą rinkoje, pagal 6.3 veiklos sritį **paramą gavo 2.385 smulkūs ūkiai**. Skirstant iki 2018 m. pabaigos **užbaigtus įgyvendinti smulkių ūkių projektus pagal sektorius**⁴⁹, matyti, kad daugiausiai projektų buvo įgyvendinta gyvulininkystės sektoriuje – 254 ir augalininkystės sektoriuje – 243. Lyginant paremtų ūkių dalį iki 2018 m. pabaigos su 2016 m. pabaigos analogiškais duomenimis matyti, kad tendencijos išlieka panašios. 2018 m. liepos 1 d. duomenimis Lietuvoje valdų, kurių ekonominis dydis yra ne mažesnis kaip 4 tūkst. Eur ir ne didesnis kaip 7 tūkst. Eur buvo 19.048⁵⁰, kadangi pagal priemonę buvo paremti 2.385 smulkūs ūkiai, **tai paramos mastas siekia 12,5 proc.** Programoje numatytas tikslas, kad iki 2023 m. bus paremti 3.780 smulkūs ūkiai, tada paramos mastas sieks 20 proc. visų tokio dydžio ūkių. Šis paramos mastas yra pakankamai didelis, kad turėtų įtakos visam smulkių ūkių segmentui. Vidutinis pagal 6.3 veiklos sritį paremto ūki ekonominis dydis 2014–2018 m. laikotarpiu buvo 5.314 Eur.

85 lentelė. Smulkių ūkių projektų pasiskirstymas pagal sektorius

Sektorius	Iki 2016 m. pabaigos įgyvendinti projektai	Dalis nuo visų paremtų ūkių, proc.	Iki 2018 m. pabaigos patvirtinti ir baigti įgyvendinti projektai	Dalis nuo visų paremtų ūkių, proc.
Mišri žemės ūkio veikla	18	25%	187	23%
Augalininkystė	29	40%	243	30%
Sodininkystė	0	0%	12	1%
Kita gyvulininkystės šaka	19	26%	254	32%
Uogininkystė	2	3%	60	7%
Daržininkystė	2	3%	38	5%
KELIOS	1	1%	8	1%
Kita	1	1%	1	0%

Šaltinis: NMA pateikti stebėsenos duomenys.

⁴⁹ Pagal NMA duomenis tik dalis pagal 6.3 veiklos sritį paremtų ūkių galėjo būti paskirstyti pagal sektorius.

⁵⁰ Remiantis ŽŪIKVC duomenimis, 2018 m. žemės ūkio valdų, kurių ekonominis dydis, išreikštas standartine produkcijos verte, siekė daugiau nei 8 tūkst. Eur, skaičius siekė 304.222 valdas.

Iki 2018 m. pabaigos buvo įgyvendinti 223 projektai, kurie buvo skirti žemės ūkio vandentvarkai gerinti bei prisidėjo prie lauko drenažinės infrastruktūros atnaujinimo kaimo vietovėse, pagerino žemės ūkiui būtiną infrastruktūrą bei žemės ūkio ir alternatyvios veiklos sąlygas, taip pat prisidėjo prie dirvožemio kokybės gerinimo, t. y. padėjo siekti ir aplinkosaugos tikslų.

Paminėtina, kad prie ūkių produktyvumo augimo, modernizacijos ir gerėjančios ekonominės veiklos taip pat prisideda naujų žinių įgijimo, kvalifikacijos kėlimo veiklos. Iki 2018 m. pabaigos buvo apmokyti 563 ūkininkai, kurie įgavo žinių, susijusių su mėšinių galvijų vertės ir produktyvumo didinimu bei produkcijos realizavimu, taip pat gyvulių laikymo reikalavimais. Iš viso buvo įgyvendinti 9 mokymų projektai, mokymai truko 74 d. ir jiems įgyvendinti išleisti 256 tūkst. Eur. Pastebėtina, kad mokymai tiesiogiai neprisideda prie 2A TS tikslų, tačiau jie dažnai sukuria prielaidas geresniam „kietųjų“ projektų įgyvendinimui.

Atlikus 4.1.1 skyriuje aprašytus kontrafaktinio poveikio vertinimo veiksmus buvo nustatyta, kad dėl 4.1 ir 6.3 veiklos sričių įgyvendinimo 2015–2016 m. **„žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (Eur/SDV)“ 2017 m. siekė 6.031 Eur**, t. y. pagal 4.1 ir 6.3 veiklos sritis paremtuose ūkiuose vienas darbuotojas vidutiniškai sukūrė 6.031 Eur daugiau bendrosios produkcijos, nei būtų sukūręs, jeigu nebūtų įgyvendinamos šios veiklos sritys. Bendroji produkcija, vienam sąlyginiam darbuotojui visuose (ne tik paremtuose) Lietuvos ūkiuose 2015–2017 m. laikotarpiu padidėjo 2.152 Eur. Remiantis apskaičiuotu sukurtos vertės paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui pokyčiu bei įvertinus paremtų ūkių mastą, galime apskaičiuoti, kiek paramos įgyvendinimas paveikė bendrosios produkcijos, vienam sąlyginiam darbuotojui, rodiklio reikšmę visuose Lietuvos ūkiuose. Pagal 4.1 ir 6.3 priemones buvo paremti 6.017 ūkių, o tai sudaro 12,16 proc. visų Lietuvos ūkių, kurių ekonominis dydis yra didesnis nei 4 tūkst. Eur. Todėl galime apskaičiuoti, kad 4.1 ir 6.3 veiklos sričių įgyvendinimas lėmė 733,54 Eur didesnę pridėtinę vertę visuose Lietuvos ūkiuose. **Kadangi 2015–2017 m. laikotarpiu bendroji produkcija, vienam sąlyginiam darbuotojui padidėjo 2.152 Eur, tai 4.1 ir 6.3 veiklos sričių įgyvendinimas lėmė 34 proc. šio pokyčio.**

86 lentelė. Bendroji ūkių produkcija, vienam sąlyginiam darbuotojui, 2011–2017 m.

Bendroji produkcija vienam sąlyginiam darbuotojui, Eur/SDV	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
	16.333,99	19.079,88	18.339,03	16.142	18.638	16.900	20.790

Šaltinis: ŪADT tyrimo duomenys.

Apibendrinant galima teigti, kad 2A tikslinė sritis finansiškai yra labiausiai finansuojama KPP tikslinė sritis ir bendrai jos įgyvendinimas vyksta sklandžiai. Finansiškai didžiausiu mastu prie šios tikslinės srities įgyvendinimo prisideda 4.1 veiklos sritis „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“. Priemonės kuratorės teigimu, ši veiklos sritis tarp pareiškėjų pasižymi itin dideliu populiarumu, nes pateiktų paraiškų skaičius nuolat viršija skiriamą lėšų sumą. Tai rodo, kad paramos lėšų poreikis investicijoms vykdyti yra didelis. Iš viso pagal šią veiklos sritį buvo paremtos 2.918 žemės ūkio valdos, **kurios sudarė 10 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų, kurių ekonominis dydis yra didesnis nei 8 tūkst. Eur.** Taip pat buvo paremti 2.385 smulkūs ūkiai (12,5 proc. visų tokių ūkių) bei įgyvendinti 223 projektai žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtros ir modernizavimo projektai. 4.1 ir 6.3 veiklos sričių įgyvendinimas lėmė, kad bendroji produkcija, vienam sąlyginiam darbuotojui, paremtuose ūkiuose padidėjo 6.031 Eur. Atsižvelgus į paramos mastą nustatyta, kad dėl to, vidutinė bendroji produkcija, vienam sąlyginiam darbuotojui, šalies ūkiuose padidėjo 733 Eur.

87 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 2A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Apskaičiuota bendroji pridėtinė vertė			Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
			Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė		
Bendri produkto rodikliai							
03. Paremųjų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)	223		223		223		NMA stebėsenos duomenų bazė
04. Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius (4.1 punktas)	2.918		2.918		2.918		NMA stebėsenos duomenų bazė
04. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių smulkiems ūkiams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.3 punktas)	2.385		2.385		2.385		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis		1,70%	1,70%		1,70%		NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
R2. Žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (Eus / SDV) (papildomas rezultato rodiklis)						6.031	NMA stebėsenos duomenų bazė, ŪADT duomenys
Papildomi rezultato rodikliai							
Vidutinė remiamų ūkių ekonominio dydžio struktūra (standartinė produkcija) (Eur)	5.314 (6.3 punktas)						NMA stebėsenos duomenų bazė
	120.283 (4.1 punktas)						
Bendri konteksto rodikliai							
C14. Darbo našumas žemės ūkyje (tūkst. Eur / SDV)	8.460,5 (2017 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C26. Pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui (Eur / SDV)	5.074,5 (2017 m.)					687,9	BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C27. Bendras gamybos veiksnių našumas (proc.)		133% (2017 m.)				5,6 p.p.	BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Analizuojant šią tikslinę sritį esminiu iššūkiu išlieka individualaus lygio ŪADT duomenų prieinamumas vertintojams. Be šių duomenų neįmanoma atlikti tikrojo kontrafaktinio poveikio vertinimo, kuris kiekybiškai ir patikimai leistų apskaičiuoti papildomo rezultato rodiklio „R2. Žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (Eur / SDV) (papildomas rezultato rodiklis)“ reikšmę. Šiame vertinime buvo imituota kontrafaktinio poveikio vertinimo prieiga, naudojant apibendrintus ŪADT duomenis. Ši prieiga yra pakankamai tiksli, kad būtų galima apskaičiuoti rodiklio reikšmę, tačiau rodiklio reikšmė apskaičiuota naudojant individualaus lygio duomenis būtų nepalyginamai patikimesnė ir tikslesnė. Detaliai ši metodologinė prieiga aprašyta 4.1.1 skyriuje.

4.3.5 5 BVK: Koku mastu KPP intervencijos paskatino reikiamos kvalifikacijos ūkininkus pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir palengvino kartų kaitą?

2B TIKSLINĖ SRITIS „PALANKESNIŲ SALYGŲ SUDARYMAS REIKIAMOS KVALIFIKACIJOS ŪKININKAMS PRADĖTI VEIKLĄ ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUJE IR VISŲ PIRMA KARTŲ KAITOS PALENGVINIMUI“

1. Priemonių, prisidedančių prie 2B tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

88 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 2B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Reikiamos kvalifikacijos ūkininkai pradėjo veiklą žemės ūkio sektoriuje	R3/T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jaunesiems ūkininkams, procentinė dalis O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jaunesiems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktas)	Kvalifikaciją ar išsilavinimą žemės ūkyje turinčių naujų jaunųjų ūkininkų, pradėjusių veiklą dėl paramos, procentinė dalis žemės ūkio sektoriuje (nuo visų paramą gavusių jaunųjų ūkininkų)
Reikiamą kvalifikaciją turinčių ūkininkų dalis žemės ūkio sektoriuje padidėjo	R3/T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jaunesiems ūkininkams, procentinė dalis O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jaunesiems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktas)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C17 „Žemės ūkio valdos (ūkiai)“, C22 „Ūkių darbo jėga“, C23 „Ūkių valdytojų amžiaus struktūra“, C24 „Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Kvalifikacija ir įgūdžiai, kuriuos nauji jaunieji ūkininkai „atsinešė“ su savimi į žemės ūkio sektorių“, „Jaunųjų ūkininkų įgūdžių ir kvalifikacijos atitikimas remiamam verslo plėtros planui / jaunesiems ūkininkams skirtoms investicijoms“, „Mokymų įtraukimas į verslo planus“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

2018 m. Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų skaičius siekė 171.030 valdas. 2013–2017 m. laikotarpiu pastebimi apie 15 proc. valdų skaičiaus svyravimai, be to, nedidelis valdų skaičiaus padidėjimas kiekvienų metų viduryje ir sumažėjimas – metų pradžioje dėl išregistruojamų kiekvienų metų paskutinę dieną neatitinkančių reikalavimų valdų. Tačiau įvertinus bendrą tendenciją, matomas žemės ūkio valdų Lietuvoje skaičiaus mažėjimas.

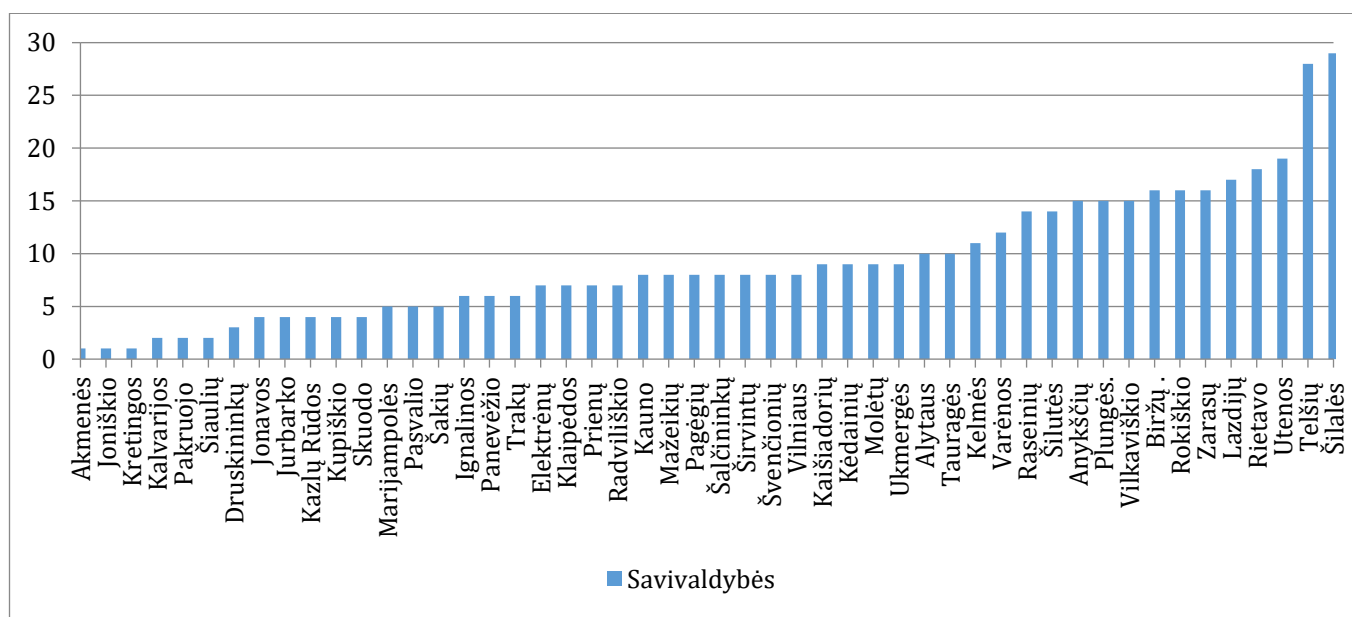

2017 m. žemės ūkio sektoriuje dirbo apie 191 tūkst. asmenų. Nagrinėjant **ūkių valdytojų amžiaus struktūrą**, pastebėtina, kad 2018 m. jaunų ūkių valdytojų (iki 40 metų amžiaus), lyginant su kitomis amžiaus grupėmis, kaip ir ankstesniais metais Lietuvoje buvo mažiausiai. 2018 m. jaunesnių nei 40 m. amžiaus valdų valdytojų dalis sudarė 12 proc. (20.267 asmenys) visų šalyje buvusių valdų valdytojų. Valdų valdytojų, kurie buvo vyresni nei 40 m. ir jaunesni nei 60 m., dalis siekė 45 proc. (75.347 asmenys), o vyresnių nei 60 m. valdų valdytojų dalis sudarė 43 proc. (72.789) visų Lietuvoje registruotų valdų valdytojų. Jaunesnių nei 40 m. amžiaus valdų valdytojų grupėje didesnę dalį sudaro vyrai – 66,1 proc., moterų – mažuma, t. y. 33,9 proc. Valdų valdytojų nuo 41 iki 60 m. amžiaus grupėje vyrų ir moterų santykis yra tolygesnis, vyrai sudaro 57,4 proc., moterys – 42,6 proc. Vyresnių nei 60 m. amžiaus valdų valdytojų grupėje vyrų ir moterų santykis krypsta pastarųjų naudai, vyrams šioje amžiaus grupėje tenka 44,4 proc., o moterims – 55,6 proc.

2007–2013 m. Programos laikotarpiu amžiaus struktūros pokyčiams žemės ūkyje skatinti ir kartų kaitai palengvinti buvo skirta ES lėšomis finansuota priemonė „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Visą programavimo laikotarpį ši priemonė buvo labai populiari, jai ne kartą buvo padidinta skirtų lėšų suma. Siekiant palengvinti tinkamos kvalifikacijos ūkininkų patekimą į žemės ūkio sektorių ir amžių kaitą šiame sektoriuje, 2014–2020 m. ES paramos lėšos taip pat skiriamos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui. Iki 2018 m. pabaigos pagal 6.1 veiklos sritį „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ buvo įgyvendinami **461 projektai (10 kart daugiau nei 2016 m.)**. Paramą gavusių valdų procentinė dalis sudarė **0,27 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų**. Paminėtina, kad iki 2018 m. pabaigos pagal šią veiklos sritį buvo gauta daugiau nei 972 paraiškų, kuriose prašomos paramos suma siekė daugiau nei 45 mln. Eur (70 proc. visų 2014–2020 m. šiai veiklos sričiai numatytų lėšų). 2018 m. įgyvendinamoms 461 paraiškoms, išmokėta suma siekia 23 mln. Eur (37 proc. 2014–2020 m. laikotarpiui numatytos paramos).

2018 m. daugiausiai iš 461 jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirtų projektų buvo įgyvendinta Šilalės raj. savivaldybėje – 29 projektai. Prie aktyvesnių savivaldybių taip pat galima priskirti ir Telšių raj. savivaldybę (28 projektai). Kiek mažiau projektų įgyvendino Utenos raj. (19 projektų), Rietavo (18 projektų) ir Lazdijų raj. (17 projektų) savivaldybės. Mažiausiai jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirtų projektų (po vieną) įgyvendinta Akmenės raj., Joniškio raj. bei Kretingos raj. savivaldybėse.

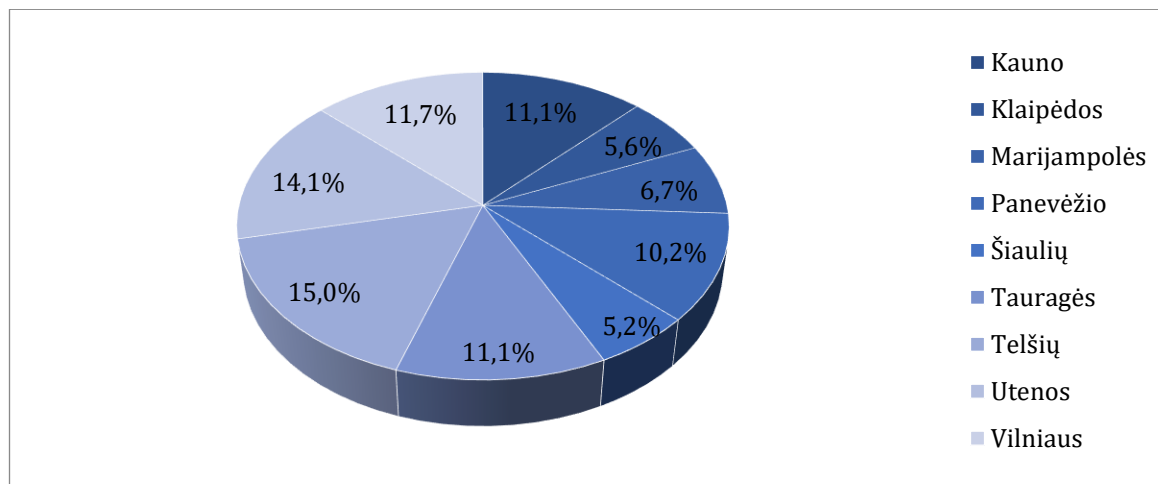
8 paveikslas. 2018 m. įgyvendinti jaunųjų ūkininkų įsikūrimo projektai pagal savivaldybes

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

461 įgyvendintus projektus skirstant pagal apskritis matyti, jog daugiausiai jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirtų projektų – 15 proc. (69 projektai) – buvo įgyvendinta Telšių apskrityje. Kiek mažiau, t. y. 14,1 proc. (65 projektai) buvo įgyvendinti Utenos apskrityje. 2016 m. pirmavusi Tauragės apskritis 2018 m. su 11,1 proc. (51 projektas) lygiuojasi kartu su Kauno ir Vilniaus apskritimis. Tuo tarpu mažiausiai projektų – 5,2 proc. (24 projektai) – buvo įgyvendina Šiaulių apskrityje.

9 paveikslas. 2018 m. įgyvendinti jaunųjų ūkininkų įsikūrimo projektai pagal apskritis

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

2018 m. **jaunųjų ūkininkų turinčių žemės ūkio srities išsilavinimą** valdų valdytojų dalis sudarė 0,14 proc. visų Lietuvoje esančių valdų valdytojų skaičiaus. Pažymėtina, jog žemės ūkio srities išsilavinimui priskiriama aukštasis arba profesinis išsilavinimas žemės ūkio srityje, Ūkininkavimo pradmenų mokymo bei Jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo programos. Galima teigti, jog Jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirti projektai darė teigiamą įtaką tinkamos kvalifikacijos ūkininkų patekimui į žemės ūkio sektorių, kadangi 237 iš 461 iki 2018 m. pabaigos paremtų paramos gavėjų, t. y. **51,4 proc. jaunųjų ūkininkų, turėjo žemės ūkio srities išsilavinimą ar atitinkamą kvalifikaciją šioje srityje**. Aukštąjį išsilavinimą žemės ūkio sektoriuje turėjo 7,8 proc. paramos gavėjų, 38,6 proc. buvo išklause Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą, 1 proc. – Jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo programą, o profesinį žemės ūkio srities išsilavinimą turintys nurodė 4 proc. paramos gavėjų. Šiuos rodiklius lyginant su 2016 m. duomenimis, pastebimas apskritai ženkliai išaugęs paramos gavėjų pagal 6.1 veiklos sritį skaičius (2016 m. pagal 6.1 veiklos sritį įgyvendinti tik 46 projektai). Pažymėtina, kad keliais procentiniais punktais išaugo visų išsilavinimo kategorijų rodikliai. Kaip ir ankstesniais metais, didžiausią paramos gavėjų dalį vis dar sudaro jaunesni ūkininkai išklause Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą, tad galima teigti, jog ši programa buvo vienas iš pagrindinių kvalifikacijos žemės ūkio sektoriuje kėlimo būdų. Programoje nurodyta, kad, jei pareiškėjas neturi aukštojo ar profesinio žemės ūkio srities išsilavinimo ir nori gauti paramą įsisteigimui, jis turi baigti minimalią Ūkininkavimo pradmenų programą. Taigi, ES paramos lėšos tiesiogiai prisidėjo prie ūkininkų kvalifikacijos kėlimo.

89 lentelė. Jaunųjų ūkininkų išsilavinimas

Išsilavinimas	Iki 2018 m. pabaigos įgyvendinti projektai
Aukštasis	3
Aukštasis žemės ūkio srities	36
Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą	178
Jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo programa	5
Profesinis	8
Profesinis žemės ūkio srities	18

Nenurodyta	213
Iš viso:	461

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

Pagal 2B tikslinę sritį jaunųjų ūkininkų kvalifikacijos kėlimas numatytas ne tik įtraukiant reikalavimą turėti žemės ūkio srities išsilavinimą ar būti baigus Ūkininkavimo pradmenų programą, tačiau ir įgyvendinant horizontalias mokymams bei konsultacijoms skirtas priemones. Jauni asmenys sparčiausiai perima gerą patirtį bei yra imlūs naujovėms ir sparčiai besivystančioms technologijoms žemės, maisto ūkio, miškininkystės ir kituose kaimo plėtros sektoriuose, tad iki 2018 m. pabaigos pagal M01 priemonės 1.1 veiklą „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“, buvo įgyvendinami 4 projektai, kuriuose rengiamos specialiai jaunesiems ūkininkams pritaikytos mokymo ir žinių perdavimo programos. Šiuose projektuose dalyvavusių skaičius siekia 420 asmenų. Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas kurtis pradedantiems ūkininkams ir palengvinti kartų kaitą žemės ūkyje pagal M02 priemonės 2.1 veiklą „Parama, skirta padėti pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“ jaunesiems ūkininkams buvo organizuojamos konsultacijos dėl tvarios ūkių plėtros, jų ekonominės veiklos tobulinimo, ūkio bei darbo saugos standartų taikymo. Iki 2018 m. pabaigos buvo suorganizuotos 432 tokio pobūdžio konsultacijos.

90 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 2B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jaunesiems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktas)	461		461		461		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R3/T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jaunesiems ūkininkams, procentinė dalis		0,27%	0,27%		0,27%		NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Kvalifikaciją ar išsilavinimą žemės ūkyje turinčių naujų jaunųjų ūkininkų, pradėjusių veiklą dėl paramos, procentinė dalis (nuo visų paramą gavusių jaunųjų ūkininkų)		51%	51%		51%		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C17. Žemės ūkio valdos (ūkiai)	171.030 (2018 m.)						ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“
C22. Ūkių darbo jėga (asmenys)	191.271,6 (2017 m.)						Apskaičiuota pagal FADN ir ŽŪIKVC duomenis

C23. Ūkių valdytojų amžiaus struktūra		Iki 40 m. – 12% 41-60 m. – 45% Virš 60 – 43% (2018 m.)					ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C24. Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje (žemės ūkio išsilavinimą turinčių valdytojų dalis nuo visų ūkių valdytojų)		19,4% (2018 m.)					ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Analizuojant jaunųjų ūkininkų išsilavinimą ir iš to gaunamus išvestinius rodiklius, pastebėta, jog 213 iš 461 pareiškėjų pagal 6.1 veiklos sritį nenurodė savo turimo išsilavinimo. Taigi, vertinimo metu į analizę įtraukiant ir šiuos duomenis, galimas realių, išsilavinimo kategorijas analizuojančių, rezultatų neatitikimas.

4.3.6 Papildomas vertinimo klausimas: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie miškininkystės ekonominės vertės didinimo ir miško plotų plėtros?

2C TIKSLINĖ SRITIS „MIŠKININKYSTĖS EKONOMINĖS VERTĖS DIDINIMAS IR MIŠKO PLOTŲ PLĖTRA“

1. Priemonių, prisidedančių prie 2C tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ veikla 4.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“.⁵¹

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

91 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 2C tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Išaugo miškininkystės ekonominė vertė	03. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (8.6 punktas)	-
	03. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)	Rekonstruotų / nutiestų miško kelių ilgis Įrengtų / atnaujintų su miško keliais susijusių objektų skaičius (grioviai, pralaidos, nuovados, tiltai)
	Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	-

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai C15 „Darbo našumas miškininkystėje“ ir C29 „Miškai ir kiti miškingi plotai“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

2018 m. miškų plotas Lietuvoje siekė 2,2 mln. ha ir sudarė apie 33,6 proc. šalies teritorijos, o 2016 m. duomenimis – 2,19 mln. ha ir sudarė apie 33,5 proc. šalies teritorijos. Vertinant pagal Lietuvos statistikos departamento pateikiamus duomenis galima matyti tendenciją, kad nuo 2007 m. miškų plotas Lietuvoje nuolat didėja. 2015 m. Europos Komisijos BŽŪP duomenimis, **miškų ir kitų miškingų teritorijų plotas** Lietuvoje buvo siekė 2,28 mln. ha, t. y. 35 proc. šalies teritorijos (2010 m. duomenimis siekė 2,2 mln. ha, t. y. 35,8 proc. šalies teritorijos)⁵². Miškų, kurie gali būti naudojami medienos tiekimui, plotas 2015 m. Lietuvoje

⁵¹ Paminėtina, kad visos M08 priemonės 8.6 veiklos sričiai numatytos lėšos yra numatytos kaip tiesiogiai prisidedančios būtent prie 2C tikslinės srities.

⁵² Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiami tik 2010 ir 2015 m. duomenys (šis rodiklis atnaujinamas kas 5 metus). Rodiklį sudaro miškų plotas ir miškingų teritorijų plotas, o Lietuvos statistikos departamentas skaičiuoja tik miškų plotą.

siekė 1,92 tūkst. ha ir sudarė 88 proc. šalies miškų teritorijos.⁵³ Šie duomenys taip pat rodo, kad miškų ir kitų miškingų teritorijų plotas Lietuvoje didėja. Visgi 2C tikslinės srities veiklos neturėjo reikšmingos įtakos miško plotų plėtrai, nes vykdomos intervencijos daugiausiai nukreiptos į infrastruktūros gerinimą. Pagal priemones M08 veiklos sritį 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“ buvo remiami minkštųjų lapuočių iki 20 metų amžiaus jaunuolynų ir krūmynų pertvarkymo projektai, tačiau jais siekiama išvalyti jaunuolynus, o ne juos plėsti.

Remiantis paskutiniaisiais oficialiai skelbiamais Europos Komisijos duomenimis,⁵⁴ **darbo našumas miškininkystėje**, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, 2014 m. Lietuvoje siekė 46,1 tūkst. Eur (2013 m. – 49,5 tūkst., o 2012 m. – 38 tūkst. Eur). Šie duomenys rodo, kad paskutiniaisiais metais darbo našumas miškininkystėje sumažėjo 3,4 tūkst. Eur. Vertinant ES šalių kontekste, Lietuvos darbo našumas miškininkystėje išlieka didesnis už ES-28 vidurkį (42,5 tūkst. Eur). Pagal šį rodiklį Lietuva yra 6 vietoje tarp ES valstybių narių, o dideliu darbo našumu miškininkystėje išsiskiria Suomija (108,2 tūkst. Eur), Prancūzija (93,0 tūkst. Eur) ir Vokietija (64,6 tūkst. Eur). **Kadangi Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiami tik 2014 m. duomenys, todėl šiam rodikliui pagal 2C teminę sritį vykdomos veiklos įtakos neturėjo, nes jos dar nebuvo pradėtos įgyvendinti.** Pagal priemones M08 veiklos sritį 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“ vykdomi projektai turėtų prisidėti prie darbo našumo miškininkystėje didėjimo, nes naujos ir modernios miškininkystės technologijos (įranga) didina ir darbo našumą.

Pagal priemonės M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritį 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“ iki 2018 m. pabaigos buvo įgyvendinti **49 projektai, kuriuose diegtos miškininkystės (miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro ruošos ir kt.) technologijos** ir kuriais prisidėta prie miškų ūkio modernizavimo bei ekonominės vertės didinimo, paslaugų miškų sektoriuje teikimo. Paminėtina, kad didinant miško ekologinę bei ekonominę vertę taip pat pertvarkomi minkštųjų lapuočių jaunuolynai ir krūmynai. Viešosios išlaidos projektams įgyvendinti siekė kiek daugiau nei 2.154 tūkst. Eur., o bendra investicijų suma sudarė 6.392 tūkst. Eur. Tai reiškia, kad projektų vykdytojai aktyviai prisidėjo prie projektų įgyvendinimo nuosavu indėliu. Įgyvendinus miškininkystės technologijų diegimo projektus iki 2018 m. pabaigos buvo sukurta **51 nauja darbo** vieta ir pasiekta šiek tiek daugiau nei pusė 2023 m. siekiamo tikslo (100 sukurtų naujų darbo vietų). Paminėtina, kad iki 2018 m. pabaigos buvo patvirtinta dar 21 paraiška, pagal kurias bus įgyvendinami miškininkystės technologijų diegimo projektai.

Pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ veiklą 4.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“ 2018 m. buvo įgyvendinama **15 miškų infrastruktūros gerinimo projektų**, kurie skirti miško kelių įrengimui ir rekonstrukcijai, taip pat su miško keliais susijusių įrenginių ar statinių įrengimui (pavyzdžiui, griovių, pralaidų, nuovadų, tiltų statybai ir pan.). Vykdam projektus, buvo **įrengta / rekonstruota 63,2 km miško kelių**. Be to, buvo **įrengti / rekonstruoti 95 su miško keliais susiję hidrotechniniai statiniai**. Šiems projektams skirta viešųjų išlaidų suma sudaro 1.125 tūkst. Eur, o bendra investicijų suma – 1.704 tūkst. Eur. Tai reiškia, kad projektų vykdytojai 579 tūkst. Eur nuosavų lėšų prisidėjo prie projektų įgyvendinimo. **Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje miško kelių yra apie 39 tūkst. km, iš jų su žvyro dangą ar geresnių (tinkamų naudoti ištisus metus) – 3 tūkst. km., įgyvendintų projektų mastas nebuvo didelis, nes naujai nutiesta buvo tik 5,83 km miško kelio su žvyro dangą, o rekonstruota 57,4 km (kas sudaro 2 proc. nuo visų miško kelių su žvyro dangą).**

⁵³ EK, BŽŪP konteksto rodikliai. 2018 m.

⁵⁴ Ten pat.

2018 rugsėjo – spalio mėn. buvo renkamos paraiškos veiklai 4.3.3, tačiau nebuvo pateikta nei viena paraiška, kas savo ruožtu rodo, jog šiai veiklai trūksta paklausos. Paklausos trūkumo problemos priežastys nėra aiškios, nes siekiant pagerinti paramos gavimo sąlygas buvo pakeistos veiklos įgyvendinimo taisyklės ir numatyta galimybė kompleksiskai finansuoti ir kelius, einančius per kitas naudmenas, kai tvarkomas miško kelias. Kartu buvo sprendžiama ir ankstesnių projektų įgyvendinimo metu išryškėjusi privažiavimo prie miško žemės problema.⁵⁵

Iki 2018 m. pabaigos prie tvaraus miškų sektoriaus valdymo prisidėjo ne tik tiesiogiai miškininkystės technologijų diegimui ir miškų infrastruktūros gerinimui skirtos investicijos, bet ir horizontalios priemonės, kurias įgyvendinant siekiama didinti miškų valdytojų informuotumą ir žinias apie miško išteklių panaudojimą. Pagal priemonę M01 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ buvo patvirtinta parama 3 projektams, pagal du iš jų remiamas profesinis mokymas ir įgūdžių įgijimas, o pagal vieną remiamas projektas skirtas informavimo veiklai. Nagrinėjamu laikotarpiu buvo užbaigtas viena iš profesinio mokymo ir įgūdžių įgijimo projektų, kurio metu **410 asmenų dalyvavo mokymuose** „Atsinaujinantys energijos ištekliai-bioenergijos potencialas ir biomasės gamyba miško ūkyje“. Šiuose mokymuose dalyviai buvo supažindinti su atsinaujinančių išteklių naudojimu, t. y. bioenergijos potencialu ir biomasės gamyba miško ūkyje. Pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ buvo teikiamos konsultavimo paslaugos dėl ūkininkavimo miškuose miškų valdytojams, kurie stokoja žinių ir patirties vykdant ekonominę veiklą miškuose bei įveisiant naujus miškų plotus. Iš viso per nagrinėjamą laikotarpį buvo **pakonsultuoti 156 asmenys**, o konsultacijoms skirta 146 tūkst. Eur. Vertinant mokymų ir konsultacijų mastą galima matyti, kad jis nėra didelis. Tiek mokymų, tiek konsultacinių tikslinės grupės yra miškų valdytojai (mokymų atveju tikslinė grupės įvardijama: „miškų savininkai, ūkininkai, jų partneriai, turintys ar dirbantys miškų bei žemės ūkio valdose, kuriose auga arba gali būti auginami sumedėję augalai, tinkami fitomasės energetikos reikmėms, ruošai“), o 2017 m. duomenimis Lietuvoje buvo 250,1 tūkst. privačių miškų savininkų, todėl mokymuose ir konsultacijose dalyvavo nedidelė dalis miško valdytojų. Kiekybiškai mokymosi ir konsultavimosi paslaugų poveikio įvertinti nėra galimybės, tačiau mokymuose ir konsultacijų metu įgytų žinių taikymas turėtų prisidėti prie miškininkystės ekonominės vertės didinimo ir efektyvesnio miško išteklių panaudojimo nors ir nedideliu mastu.

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2018 m. pabaigos 2C tikslinės srities įgyvendinimo lygis ir mastas vertintinas, kaip vidutiniškas. Infrastruktūrai gerinti skirtos investicijos diegiant modernias miškininkystės technologijas, tobulinant miško kelių tinklą bei priėjimą prie miško žemės privačiuose ir valstybiniuose miškuose prisidėjo prie miškų sektoriaus gyvybingumo ir ekonominės vertės didinimo. Mokymai ir konsultacinės paslaugos prisidėjo prie tvaraus miškų ūkio valdymo skatinimo. Be to, investicijos didino miško plotų visuomeninę ir rekreacinę vertę ir skatino alternatyvias žemės ūkiui veiklas kaimo vietovėse. Įgyvendinus projektus buvo sukurta 51 nauja darbo vieta, todėl ES paramos lėšomis buvo prisidėta ir prie itin aktualios kaime užimtumo problemos sprendimo.

92 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 2C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
03. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)	15		15		15		NMA stebėsenos duomenų bazė

⁵⁵ 4.3.3 veiklos kuratoriaus apklausos rezultatai

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
03. Parentų veiksmų / veiklų skaičius (8.6 punktas)	49		49		49		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	51		51		51		NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Rekonstruotų / nutiestų miško kelių ilgis (km)	63,2						NMA stebėsenos duomenų bazė
Įrengtų / atnaujintų su miško keliais susijusių objektų skaičius	95						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C15. Darbo našumas miškininkystėje (tūkst. Eur / SDV)	46,1 (2014 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C29. Miškai ir kiti miškingi plotai (ha)	2.284.000 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Šios srities analizės metu buvo susidurta su duomenų apribojimais ir buvo naudojami senesni kontekstinių rodiklių duomenys. Rodiklio C15 „Darbo našumas miškininkystėje atveju“ buvo analizuojamos 2014 m. reikšmės, o rodiklio C29 „Miškai ir kiti miškingi plotai“ atveju – 2015 m. Kadangi veiklos pagal Programą dar nebuvo pradėtos įgyvendinti, todėl remiantis šiais rodikliais neįmanoma nustatyti Programos poveikio darbo našumui miškininkystėje ir miškų ploto plėtrai.

4.3.7 6 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie paremtų pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo, juos geriau integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas?

3A TIKSLINĖ SRITIS „PILNINĖS PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ KONKURENCINGUMO DIDINIMAS GERIAU JUOS INTEGRUOJANT Į ŽEMĖS ŪKIO MAISTO PRODUKTŲ GRANDINĘ TAIKANT KOKYBĖS SISTEMAS, KURIANT ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ PRIDĖTINĘ VERTE, PROPAGUOJANT VIETOS RINKAS IR PASITELKIANT TRUMPAS TIEKIMO GRANDINES, GAMINTOJŲ GRUPES IR TARPŠAKINES ORGANIZACIJAS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 3A tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“;
- M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“
- M16 „Bendradarbiavimas“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 3A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

93 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 3A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Padidėjo pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumas	R4/T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis	Žemės ūkio produkcija paremtuose ūkiuose
	O4. Paramą gavusių valdų skaičius: Remiamų ūkių skaičius (3.1 punktas); Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose) (4.1 punktas); Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.2 punktas)	Paremtų pirminės produkcijos gamintojų, dalyvaujančių nacionalinėje / ES žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemoje, skaičius
Paramos gavėjų sukuriama žemės ūkio produktų pridėtinė	O4. Paramą gavusių valdų skaičius: Remiamų ūkių skaičius (3.1 punktas); Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės	Paremtuose ūkiuose sukurta bendroji pridėtinė vertė

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
vertė padidėjo	ūkio valdose) (4.1 punktas); Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.2 punktas)	
Pirminės produkcijos gamintojų dalyvavimas trumpose tiekimo grandinėse, į kokybę orientuotose gamintojų grupėse ir tarpšakinėse organizacijose išaugo	09. Valdų, dalyvaujančių remiamose gamintojų grupėse, skaičius (M09) 09. Žemės ūkio valdų, dalyvaujančių trumpose tiekimo grandinės dalyvių bendradarbiavimo / vietos veiklos skatinimo programose, skaičius (16.4 punktas)	-

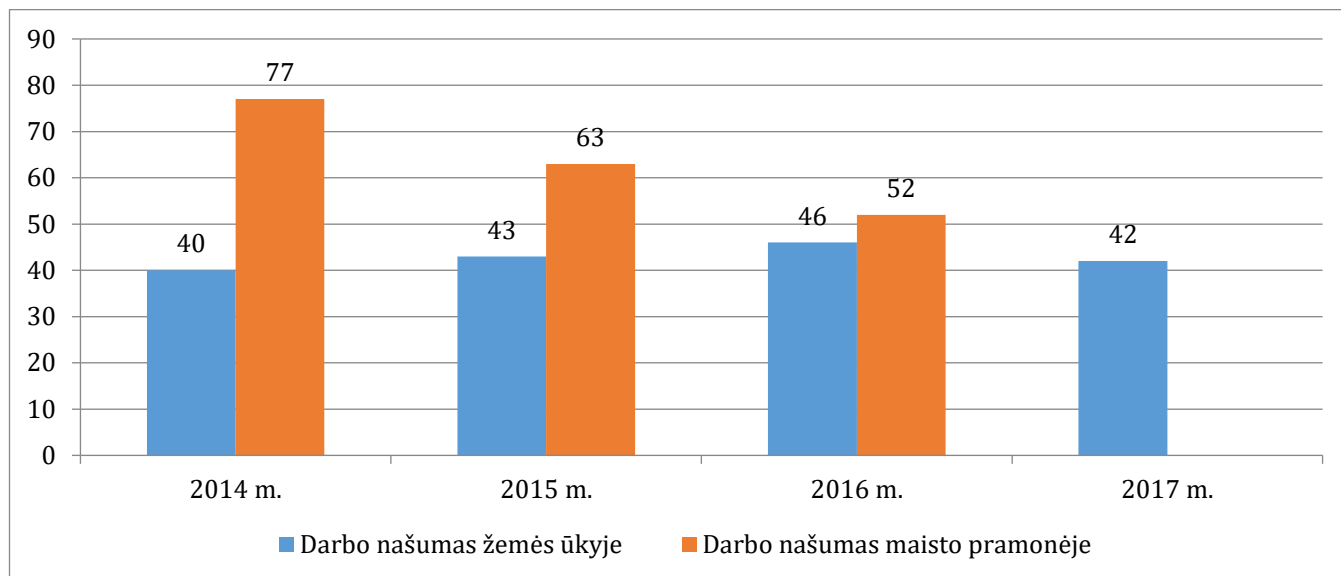
Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C14 „Darbo našumas žemės ūkyje“, C16 „Darbo našumas maisto pramonėje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Pagrindiniai veiksniai, kurie motyvuoja ūkininkus dalyvauti kokybės sistemose (be finansinės paramos)“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

2017 m. darbo našumas žemės ūkyje Lietuvoje, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, siekė 8,46 tūkst. Eur. Vidutinis 2012–2017 m. darbo našumo pokytis žemės ūkyje Lietuvoje yra neigiamas, t. y. -0,6 proc. Lietuva buvo viena iš nedaugelio ES valstybių, kuriose šiuo laikotarpiu buvo pastebimas darbo našumo žemės ūkyje sumažėjimas (rodiklio smukimas buvo Belgijoje, Danijoje, Estijoje, Kroatijoje, Italijoje, Maltoje ir Suomijoje).⁵⁶ Bendras ES vidurkis darbo našumo žemės ūkyje rodiklio atžvilgiu 2012–2017 m. išaugo 3.1 proc. Nors absoliuti darbo našumo žemės ūkyje rodiklio reikšmė Lietuvoje kasmet auga, lyginant su ES vidurkiu, 2017 m. Lietuvoje pastebimas procentinės reikšmės sumažėjimas. Tai reiškia, jog ES lygmeniu darbo našumo žemės ūkyje augimas, buvo didesnio masto nei Lietuvoje.

Remiantis naujausiais Europos Komisijos oficialiai skelbiamais duomenimis, 2016 m. **darbo našumas Lietuvos maisto pramonėje**, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, siekė 36,9 tūkst. Eur ir sudarė 52 proc. ES šalių vidurkio. Pažymėtina, jog absoliuti darbo našumo Lietuvos maisto pramonėje reikšmė kasmet neženkliai augo, tačiau ES lygmeniu augimas buvo spartesnis nei Lietuvoje, todėl darbo našumą Lietuvos maisto pramonėje skaičiuojant nuo ES vidurkio, pastebimas rodiklio mažėjimas (žr. 10 paveikslas).

⁵⁶ EK, BŽŪP konteksto rodikliai. 2018 m.

10 paveikslas. Darbo našumas lyginant su ES vidurkiu proc.

* Sudaryta autorių BŽŪP konteksto rodiklių duomenimis

Pagal 3A veiklos sritį, siekiant paskatinti pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojų bendradarbiavimą ir integravimą į maisto grandines, būtina užtikrinti mokymo ir informavimo priemones apie vietos rinkų plėtrą, galimybę dalyvauti maisto kokybės schemose, tiekimo grandinėse bei tokio pobūdžio įgytų žinių pritaikymą praktikoje. Šiuo tikslu iki 2018 m. pabaigos pagal M01 priemonės 1.1 veiklos sritį „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ buvo vykdomi 3 projektai, o pagal 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ – 2. Paramos lėšų suma siekė beveik 130 tūkst. Eur ir sudarė 2 proc. 2014-2020 m. šiai priemonei skirto finansavimo.

Pagal priemonę M02, ūkininkams teikiant konsultacijas dėl galimybių jungtis į trumpas maisto tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas, 2018 m. buvo įgyvendinti 8 projektai. Šiems išmokėtų lėšų suma siekia beveik 2 tūkst. Eur.

2018 m. 3A tikslinėje srityje pagal M03 priemonės veiklą 3.1 „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“ buvo įgyvendinami 79 projektai, kuriuos įgyvendina ūkiai, dalyvaujantys kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse, tačiau iš jų iki metų pabaigos užbaigtų projektų dar nebuvo. Pagal 3.2 veiklos 2007–2013 m. tęstinius Programos įsipareigojimus, buvo įgyvendinami 373 projektai, iš kurių visi iki 2018 m. pabaigos buvo užbaigti. Dalyvavimo maisto kokybės sistemose skatinimui 2018 m. buvo išmokėta daugiau nei 811 tūkst. Eur, iš kurių 181 tūkst. Eur išmokėti pirmą kartą kokybės sistemose dalyvaujantiems pareiškėjams, o daugiau nei 630 tūkst. Eur – tęstiniams 2007–2013 m. įsipareigojimams. **Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, skaičius 2018 m. sudarė 12 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų.** Lyginant su ankstesniais metais, pastebimas reikšmingas šio rodiklio augimas (2016 m. ši reikšmės siekė 0,08 proc.), kas indikuoja apie intervencijos dėka išaugusį pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumą.

Mažesnę nei tikėtasi susidomėjimą pagal 3.1 veiklą prašyti paramos sąlygojo keletas veiksnių. Ryškiausiai jų – neatsiperkantis dalyvavimas žemės ūkio ir maisto kokybės sistemos pradžioje. Dėl papildomų reikalavimų laikymosi patiriami gamybos ir derliaus nuostoliai, kurie neišvengiamai juntami gaminant produktus pagal griežtesnius reikalavimus. Gamintojai, neturėdami dalyvavimo kokybės sistemose patirties ir garantijų dėl papildomų investicijų atsiperkamumo, nesiryžta didinti išlaidų, susijusių su produkto kokybe. Siekiant

paskatinti gamintojus gaminti būtent kokybiškesnius produktus, 2018 m. buvo nuosekliai vykdoma informacijos sklaida apie papildomų, su dalyvavimu kokybės sistemoje susijusių, išlaidų kompensavimą.⁵⁷

Pagal M04 priemonės 4.1 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ 2018 m. buvo įgyvendinami 20 projektų tiesiogiai prisidedančių prie 3A TS. Šiems projektams išmokėtų paramos lėšų suma siekia 1,1 mln. Eur. 16 šių projektų iki 2018 m. galo jau buvo užbaigti. Pagal 4.1 veiklos sritį paremti novatoriški projektai, kurių pagalba buvo diegiamos pažangios technologijos, vykdomas valdoje pagamintos produkcijos perdirbimas ir apdorojimas. Gautos investicijos gamintojams sudarė geresnes galimybes kurti didesnę pridėtinę vertę turinčius produktus ir geriau integruotis į maisto grandinę.

Pagal 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ buvo vykdomi 34 projektai tiesiogiai prisidedančių prie 3A TS. Šiems projektams išmokėtos paramos suma siekė beveik 30 mln. Eur. Iš 34 iki 2018 m. galo 21 projektas buvo užbaigtas. Pastarieji prisidėjo prie maisto tiekimo organizavimui būtinos infrastruktūros pagerinimo, naujų technologijų diegimo ir gamybos sąnaudų mažinimo, taip pat gaminamų produktų pridėtinės vertės didinimo ir gamintojų konkurencingumo tiek tarptautinėje, tiek vietos rinkoje didinimo.

Remiantis daliniais NMA pateiktais duomenimis, daugiausia – 13 projektų – buvo įgyvendinti augalininkystės produktų perdirbimo ir rinkodaros sektoriuje. Kiek mažiau, 6 projektai – pieno perdirbimo, 4 – kitų sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimo, 3 – mėsos produktų perdirbimo, 2 – vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo ir rinkodaros sektoriuose. Lyginant su 2016 m., pastebimas visų sektorių augimas.

94 lentelė. Žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai ir plėtrai skirtų projektų pasiskirstymas pagal sektorius

Sektorius	Iki 2016 m. pabaigos baigti įgyvendinti projektai	Iki 2018 m. pabaigos baigti įgyvendinti projektai
Mėsos produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara	1	3
Augalininkystės produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara, atliekų perdirbimas	2	13
Pieno perdirbimas ir (ar) rinkodara	-	6
Trečiosios kategorijos šalutinių gyvūninių produktų atliekų perdirbimas	-	-
Vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimas ir (ar) rinkodara, atliekų perdirbimas	-	2
Kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara	-	4
Iš viso:	3	28

* Iš viso paramą investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą gavo 34 pareiškėjai, tačiau NMA informacijos turėjo tik apie 28 projektus. Taigi projektorių pasiskirstymas pagal sektorius grindžiamas tik vertinimo metu gautais duomenimis.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

Vertinimo laikotarpiu duomenų apie paramą gavusiuose ūkiuose sukurtą pridėtinę vertę 2018 m. NMA vertintojams nepateikė. Taigi, šio rodiklio reikšmė šioje ataskaitoje nėra skaičiuojama. Tačiau, paramą

⁵⁷ Interviu su M03 priemonės kuratoriumi rezultatai.

gavusiuose ūkiuose sukurtos pridėtinės vertės rodiklis yra numatytas gairėse⁵⁸, tad vertinimo kokybei užtikrinti šio rodiklio reikšmės analizė būtų vertinga.

Iki 2018 m. pabaigos pagal M09 priemonę dar nebuvo pradėti įgyvendinti veiksmai, skirti vietinei žemės ūkio ir maisto produktų rinkai Lietuvoje plėtoti bei tiesioginiams šių produktų pardavimams skatinti, gamintojų grupių / organizacijų stieгимui remti nei gamintojų, ypač smulkiųjų, integracijai į maisto tiekimo grandinę užtikrinti.

Pagal M16 priemonės veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4 „Parama trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu“ iki 2018 m. pabaigos patvirtinti 3 projektai, kuriems skirtų lėšų suma siekia beveik 240 tūkst. Eur. Tačiau įvykdytų projektų ir išmokėtų lėšų 2018 m. dar nebuvo.

95 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 3A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contribution)	Antrinis poveikis (secondary contribution)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
04. Remiamų ūkių skaičius (3.1 punktas)	241		241		241		NMA stebėsenos duomenų bazė
04. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose) (4.1 punktas)	20		20		20		NMA stebėsenos duomenų bazė
04. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.2 punktas)	34		34		34		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R4/T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis		0,12%	0,12%		0,12%		NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Paremtų pirminės produkcijos gamintojų, dalyvaujančių nacionalinėje / ES kokybės sistemoje, skaičius	233 / 0		233 / 0		233 / 0		NMA stebėsenos duomenų bazė

⁵⁸ European Evaluation Helpdesk for Rural Development. (2018). Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017“.

Paremtuose ūkiuose sukurta bendroji pridėtinė vertė (Eur) (4.2 punktas)	n.d.						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C14. Darbo našumas žemės ūkyje (tūkst. Eur / SDV)	8.461 (2017 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C16. Darbo našumas maisto pramonėje (tūkst. Eur / SDV)	36.902 (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Pagal 4.1 veiklos sritį, NMA duomenys buvo pateikti nedetalizuojant konkrečių projektų sąsajos su tam tikra tiksline sritimi. Taigi, būtent prie 3A srities įgyvendinimo prisidėjusių projektų analizės pagal sektorius nebuvo galima atlikti. Taip pat, susidurta su problema, jog pagal konkretų rodiklį NMA pateiktų projektų skaičius ne visada atitiko realų įgyvendinamų projektų skaičių. Išsiaiškinta, jog pareiškėjai ne visada nurodo atitinkamus duomenis, tad to pasakoje vertintojų analizė buvo grindžiama tik turima informacija. Vertinimo laikotarpiu duomenų apie paramą gavusiuose ūkiuose sukurta pridėtinė vertė 2018 m. NMA vertintojams nepateikė. Taigi, nors ir pagal metodologines vertinimo gaires rodiklio reikšmė yra reikalinga, šioje ataskaitoje ji nėra skaičiuojama.

4.3.8 7 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo prie ūkių rizikos prevencijos ir valdymo?

3B TIKSLINĖ SRITIS „ŪKIŲ RIZIKOS PREVENCIJOS IR VALDYMO RĖMIMAS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 3B tikslinės srities, sąrašas

- M17 „Rizikos valdymas“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

96 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 3B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Ūkių dalyvavimas rizikos prevencijos ir valdymo sistemose išaugo	R5/T7. Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis	Paremtas apdraustas pasėlių plotas per metus
	O4. Ūkio valdų, kuriems teikiama parama draudimo įmokoms sumokėti, skaičius (17.1 punktas)	Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – gyvuliai
		Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – paukščiai

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C17 „Žemės ūkio valdos (ūkiai)“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Kylančios rizikos“, „Pagrindiniai veiksniai, kurie skatina ūkininkus dalyvauti rizikos prevencijos ir valdymo sistemose“, „Rizikos prevencijos ir valdymo priemonės (ne) populiarumo priežastys“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Dėl klimato kaitos poveikio augalams ir pasėliams taip pat dėl pasireiškiančių gyvūnų ligų protrūkių ūkių valdytojai susiduria su **padidėjusia ekonomine ir aplinkos rizika**. Lyginant su kitais sektoriais, nepalankūs klimato reiškiniai, pavyzdžiui, sausra ar iššalimas bei gyvūnų ligų protrūkiai, pavyzdžiui, kiaulių maras, labiausiai kenkia žemės ūkio valdų gamybiniam potencialui. Valstybė kompensuodama ūkininkams patirtus nuostolius, patiria ne menkas finansines išlaidas, tad 2014–2020 m. Programos lėšomis remiama ūkių rizikos prevencija ir valdymas, kompensuojant dalį gyvūnų, pasėlių ir augalų draudimo įmokų.

2018 m. **žemės ūkio valdų skaičius** Lietuvoje siekė 171.030 valdų. Iki 2018 m. pabaigos pagal M17 priemonės „Rizikos valdymas“ veiklos sritis 17.1.1 „Pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimas“ ir 17.1.2 „Gyvūnų draudimo įmokų kompensavimas“ **buvo paremta 582 ūkio valdos** (beveik 200 daugiau nei 2017 m.), kurioms kompensuota dalis pasėlių, augalų bei gyvūnų draudimo įmokų.

2014–2018 m. pagal M17 priemonę buvo įgyvendinti 881 projektai, kuriems išmokėta paramos suma siekė daugiau nei 3 mln. Eur. Pagal 17.1.1 veiklos sritį buvo vykdomi 795 projektai, skirti pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimui. Pastariesiems ir skirta didžioji dalis šios priemonės lėšų. Pagal 17.1.2 veiklos sritį įgyvendinti 86 projektai, skirti gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui. **Paramą gavę ir rizikos valdymo sistemose dalyvaujantys ūkiai sudarė 0,29 proc.** viso šalyje registruoto ūkių skaičiaus. Paminėtina, jog nors šis rodiklis skaičiuojamas pagal kontekstinę žemės ūkio valdų reikšmę, jo reikšmė nuo 2017 m. išaugo 0,6 proc. p. Visgi, tai rodo, kad tik maža dalis Lietuvos ūkių yra linkę dalyvauti rizikos valdymo sistemose.

Didesnį veiklos srities, pagal kurią teikiama parama pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimui, populiarumą tarp pareiškėjų lėmė tai, kad Lietuvoje vyrauja augalininkystės ūkiai, be to, dėl klimato kaitos vis dažniau pasireiškia nepalankūs klimato reiškiniai, kurie sunaikina augalus ir pasėlius. Gyvūnų draudimo įmokų kompensavimo populiarumas yra mažesnis, kadangi gyvūnų draudimo įmokos kompensuojamos tik tuo atveju, jei gyvūnai yra apdrausti nuo kritinių gyvūnų ligų, nors ūkininkams yra aktualios ir kitos gyvūnų ligos, taip pat vykdant prevencines afrikinio kiaulių maro priemones daug kiaulių augintojų buvo priversti išskersti savo laikomas kiaules, taigi iki šiol besidraudžiančių kiaulininkystės ūkių skaičius yra mažas, be to, dėl pieno krizės mažiau ūkininkų augina galvijus, tad atitinkamai susidaro ir mažiau paramos gavėjų.

2018 m. pagal 17.1.1 veiklos sritį buvo apdraustas 75.715 ha pasėlių ir augalų plotas (daugiau nei 5 tūkst. mažesnis, nei 2017 m.). Remiantis Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis 2019 m. sausio 1 d., bendras žemės ūkio naudmenos plotas Lietuvoje siekia 3.404.778 ha. Iš jų, 2.996.884 ha sudaro ariamoji žemė. **Taigi pagal Programą apdraustų pasėlių ir augalų plotas sudaro 2,5 proc. viso ariamosios žemės Lietuvoje ploto.**

Bendras pareiškėjų pagal 17.1.1 veiklos sritį skaičius 2018 m. buvo 413. Nors apdraustas plotas 2018 m., lyginant su praeitais metais apdraustu plotu, ir sumažėjo, pareiškėjų skaičius šiais metais išaugo. Nagrinėjant pasėlių ir augalų apdraustų plotų pasiskirstymą pagal atskiras šalies savivaldybes, pastebėtina, jog didžiausias remiamas plotas buvo Joniškio raj. savivaldybėje. Šiek tiek mažesni – Pakruojo raj., Šakių raj. ir Kėdainių raj. savivaldybėse. Mažiausiai remiami plotai buvo Rokiškio raj. ir Ukmergės raj. savivaldybėse. Savivaldybes analizuojant pagal pareiškėjų skaičių matoma, jog daugiausiai paraiškų teikė taip pat Joniškio raj. savivaldybė (86). Pus trečio karto mažiau 2018 m. pateikė Pakruojo raj. (35), Šakių raj. (33) ir Kėdainių raj. (31) savivaldybės. Po vieną paraišką pateikė Rokiškio raj., Ukmergės raj., Šalčininkų raj., Tauragės raj. bei Anykščių raj. savivaldybės.

Prašomų kompensuoti draudimo įmokų dydžių pasiskirstymas pagal atskiras savivaldybes, viena vertus, atspindi bendrą ūkių pasiskirstymą šalyje pagal žemės derlingumą, kita vertus, iliustruoja, kurios savivaldybės susiduria su didesne klimato reiškinų keliama grėsme.

97 lentelė. 2018 m. apdraustas pasėlių ir augalų plotas pagal savivaldybes

Savivaldybės	Apdraustas pasėlių ir augalų plotas , ha	Pareiškėjų skaičius
Akmenės raj. sav.	846,33	5
Anykščių raj. sav.	349,45	1
Biržų raj. sav.	2486,12	16
Jonavos raj. sav.	1773,72	8
Joniškio raj. sav.	18439,34	86
Jurbarko raj. sav.	431,54	7
Kalvarijos sav.	1269,49	2
Kauno raj. sav.	2638,74	16
Kėdainių raj. sav.	5466,68	31
Kelmės raj. sav.	2026,52	28
Klaipėdos raj. sav.	1410,63	9
Kretingos raj. sav.	2603,06	9
Kupiškio raj. sav.	892,64	15
Lazdijų raj. sav.	250,84	5
Marijampolės sav.	832,8	4
Pagėgių sav.	102,63	2
Pakruojo raj. sav.	8106,44	35
Panevėžio raj. sav.	3868,98	10
Pasvalio raj. sav.	3382,72	16

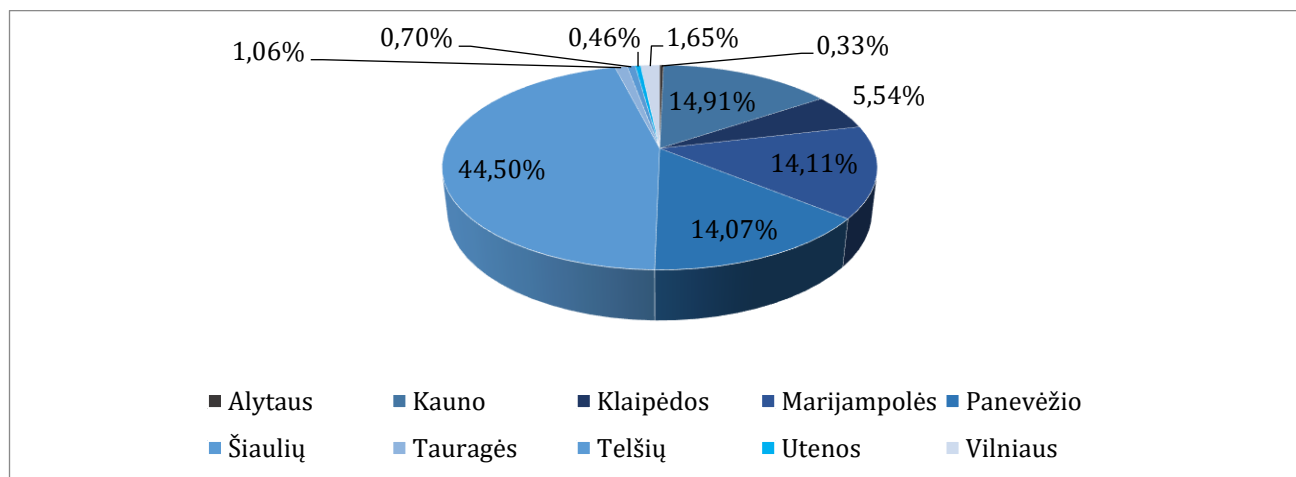

Plungės raj. sav.	208,41	3
Radviliškio raj. sav.	2373,93	7
Raseinių raj. sav.	1409,09	11
Rietavo sav.	319,94	2
Rokiškio raj. sav.	20,65	1
Šakių raj. sav.	7116,19	33
Šalčininkų raj. sav.	154,64	1
Šiaulių raj. sav.	4274,57	27
Šilalės raj. sav.	89,83	2
Šilutės raj. sav.	181,88	2
Širvintų raj. sav.	211,16	2
Švenčionių raj. sav.	496,15	4
Tauragės raj. sav.	174,91	1
Ukmergės raj. sav.	37,79	1
Vilkaviškio raj. sav.	1467,57	11
Iš viso:	75.715	413

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

Apdraustų pasėlių ir augalų plotus analizuojant pagal apskritis, matyti, jog 44,5 proc. viso 2018 m. apdrausto ploto buvo Šiaulių apskrityje. Tris kartus mažiau – Kauno (14,91 proc.), Marijampolės (14,11 proc.) ir Panevėžio (14,07 proc.) apskrityse. Mažiausiai pasėlių ir augalų apdrausto ploto 2018 m. buvo Alytaus apskrityje (0,33 proc.). 2018 m. duomenis lyginant su ankstesnių metų reikšmėmis, pastebimos panašios apdraustų plotų pagal apskritis tendencijos. Didžiausias paremtas plotas 2017 m. buvo Šiaulių apskrityje (38,47 proc.) kiek mažiau – Panevėžio (24,46 proc.) ir Kauno (15,18 proc.) apskrityse. Mažiausias – kaip ir šiemet Alytaus apskrityje.

11 paveikslas. 2018 m. apdraustas pasėlių ir augalų plotas pagal apskritis

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

Nagrinėjant pareiškėjus, kurie kreipėsi pagal **7.1.2 veiklos sritį dėl paramos gyvūnų draudimo išmokoms kompensuoti**, pastebėtina, kad apdraustų ūkinių gyvūnų, už kuriuos buvo prašoma draudimo įmokų kompensavimo, skaičius 2018 m. pabaigoje siekė 28.728 gyvulius ir 425.540 paukščių. **Taigi, bendras apdraustų ūkinių gyvūnų (gyvulių ir paukščių) skaičius sudarė daugiau nei 450 tūkst. gyvūnų.** 2018 m. gruodžio mėn. ŽŪIKVC duomenimis, Lietuvoje buvo registruota 13.409.836 ūkinių

gyvūnų.⁵⁹ Lyginant su bendrais šių ūkinių gyvūnų skaičiais, pagal Programą apdraustų gyvūnų mastas siekė tik 3,39 proc. visų šių rūšių gyvūnų Lietuvoje. Apdraustų gyvulių mastas nuo visų pagal šias rūšis Lietuvoje registruotų gyvulių yra 1,74 proc. Apdraustų paukščių mastas – 3,62 proc. Tai rodo, jog remiantis registruotu ūkinių gyvulių ir paukščių skaičiumi, neišnaudojamas pagal Programą paremti galimų gyvūnų potencialas.

Vertinant pagal pareiškėjų skaičių, matyti, kad daugiausiai ūkininkų kreipėsi dėl draudimo įmokų už veislines kiaules kompensavimo (60 proc. visų 2018 m. paraiškas pateikusių pareiškėjų). Mažiausiai pareiškėjų sulaukta draudžiant avis ir kalakutus (po 7 proc. visų pareiškėjų).

Nagrinėjant apdraustų gyvūnų pasiskirstymą pagal atskiras šalies savivaldybes, pastebėtina, kad 15 pareiškėjų skaičius gana tolygiai pasiskirstęs po visas 17.1.2 veiklos sričiai paramos prašančias savivaldybes. Taip pat svarbu pažymėti, kad iš 60 projektus įgyvendinančių 2018 m. buvo tik 12 savivaldybių.

98 lentelė. Gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui pateiktos paraiškos ir apdraustų gyvūnų skaičius pagal savivaldybes

Savivaldybės	Avys	Veislinės kiaulės (hibridai)	Kalakutai	Kiaulės	Vištos	Pareiškėjų skaičius
Akmenės raj. sav.		2.055				1
Jonavos raj. sav.		1673				1
Kėdainių raj. sav.				9.523		1
Kupiškio raj. sav.			38.500		270.000	2
Lazdijų raj. sav.		693				1
Marijampolės sav.		493				1
Pagėgių sav.	315	1.532				2
Pakruojo raj. sav.		790		3.142		2
Šalčininkų raj. sav.				8.279		1
Telšių raj. sav.		210				1
Trakų raj. sav.		23			117.040	2
Utenos raj. sav.		2.055				1
Iš viso:	315	7.469	38.500	20.944	387.040	15

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

Pagal gyvūnų rūšį apdraustų gyvūnų skaičių lyginant kelių paskutiniųjų metų perspektyvoje, matyti, kad gyvulių kategorijoje didžiausią apdraustų gyvūnų dalį 2018 m. sudarė kiaulės (daugiau nei 20 tūkst. kiaulių). Lyginant su ankstesniais metais, įvairių rūšių kiaulės išlieka populiariausios draudžiamų gyvulių tarpe. Paukščių kategorijoje 2018 m. daugiausia buvo apdrausta vištų (beveik 400 tūkst.). Tačiau, lyginant su ankstesniais metais, bendrai apdraustų paukščių skaičius 2018 m. yra ženkliai sumažėjęs (nuo beveik iki 5 mln. išaugusių 2017 m. iki kiek daugiau nei 400 tūkst. 2018 m.).

Verta pabrėžti, jog tiek absoliučiu apdraustų ūkinių gyvūnų skaičiumi, tiek besikreipiančių pareiškėjų skaičiumi, 2018 m. rodikliai yra ženkliai mažesni nei ankstesnių metų duomenys. Kadangi 2016 m. 49 pareiškėjai kreipėsi dėl daugiau nei 2 mln. ūkinių gyvūnų draudimo, 2017 m. – 35 pareiškėjai dėl daugiau nei 5 mln., o 2018 m. tik 15 pareiškėjų dėl kiek daugiau nei 400 tūkst. gyvūnų draudimo.

⁵⁹ Dėl palyginamumo į šį skaičių įtrauktos tik tos gyvūnų rūšys, kurios buvo apdraustos pagal Programos M17 priemonę.

99 lentelė. Apdraustų gyvūnų skaičiai

Gyvūnų rūšis	2016 m.	2017 m.	2018 m.
Avys	313	258	315
Grynavaisliai mėsiniai galvijai	258	174	
Kitos kiaulės	330.180	299.091	
Mišrūnai mėsiniai galvijai	103	111	
Paukščiai	2.098.311	4.961.218	
Pieninių veislių galvijai	11.137	9.873	
Veislinės avys	1.922		
Veislinės kiaulės (grynavaislės)	1.912	903	
Veislinės kiaulės (hibridai)	766	472	7.469
Kalakutai			38.500
Kiaulės			20.944
Vištos			387.040
Iš viso:	2.444.902	5.272.200	454.268

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.⁶⁰

100 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 3B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
04. Ūkio valdų, kuriems teikiama parama draudimo įmokoms sumokėti, skaičius (17.1 punktas)	582		582		582		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R5/T7. Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis		0,29%	0,29%		0,29%		NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Paremtas apdraustas pasėlių plotas per metus (ha)	75.715,38		75.715,38		75.715,38		NMA stebėsenos duomenų bazė
Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – gyvuliai (vnt.)	28.728		28.728		28.728		NMA stebėsenos duomenų bazė
Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – paukščiai (vnt.)	425.540		425.540		425.540		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C17. Žemės ūkio valdos (ūkiai)	171.030 (2018 m.)						ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“

⁶⁰ Lyginant 2018 m. apdraustų gyvūnų rūšių mastą su pateiktais registruotų tų pačių rūšių skaičiais matoma, jog apdraustos avys sudarė 0,19 proc. visų Lietuvoje registruotų avių, kalakutai – 16 proc. visų kalakutų, kiaulės – 3,75 proc. visų kiaulių ir vištos – 3,36 proc. visų Lietuvoje registruotų vištų.

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

T7 tikslo rodiklio apskaičiavimui buvo naudojama su kontekstu susijusio rodiklio reikšmė – 199.910 žemės ūkio valdos. Šis skaičius yra didesnis nei 2018 m. fiksuotas 171.030 ūkių skaičius. Taigi, gauta tikslo rodiklio reikšmė minimaliai nukrypsta nuo būtent 2018 m. vertinamos situacijos. Taip pat svarbu pabrėžti, jog 2018 m. paremtų apdraustų ūkinių gyvūnų pagal 17.1.2 veiklos sritį kategorizavimas galimai skiriasi nuo ankstesniais metais skirstomų gyvūnų tipologijos. Pavyzdžiui, pagal 2018 m. apdraustų paukščių kategoriją, duomenų nebuvo, tačiau 2018 m. atsirado apdraustų kalakutų ir vištų skaičiai, kurie galimai atitinka anksčiau naudotą paukščių kategoriją. Taigi, apdraustų gyvūnų skaičiaus palyginimą pastarųjų kelių metų laikotarpyje apsunkino kiek besiskiriančios duomenų pateikimo kategorijos.

4.3.9 8 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie biologinės įvairovės atkūrimo, išsaugojimo ir didinimo, įskaitant "Natura 2000" teritorijas ir teritorijas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimo, išsaugojimo ir gerinimo?

4A TIKSLINĖ SRITIS „BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS ATKŪRIMAS, IŠSAUGOJIMAS IR DIDINIMAS, ĮSKAITANT „NATURA 2000“ TERITORIJOSE IR TERITORIJOSE, KURIOSE ESAMA GAMTINIŲ AR KITOKIŲ SPECIFINIŲ KLIŪČIŲ AR UŽSIIMAMA DIDELĖS GAMTINĖS VERTĖS ŪKININKAVIMU, TAIP PAT EUROPOS KRAŠTOVAIZDŽIŲ BŪKLĖS ATKŪRIMAS, IŠSAUGOJIMAS IR GERINIMAS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 4A tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ veikla 4.4.1 „Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritys 8.3 „Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių prevencijai“, 8.4 „Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių padarytai miškui žalai atlyginti“, 8.5 „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (80 proc. paremto ploto), 10.1.04 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.05 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.08 „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ (80 proc. paremto ploto), 10.1.12 „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ (100 proc. paremto ploto);
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“;⁶¹
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 4A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto) ir 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ (100 proc. paremto ploto);
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“.

⁶¹ Priemonė M13 prisideda prie 4A tikslinės srities įgyvendinimo, tačiau pagal ją paremto ploto reikšmės nėra įtraukiamos, skaičiuojant tikslo rodiklius.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

101 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 4A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Paremtame plote buvo atkurta, išsaugota ir padidinta biologinė įvairovė	R6/T8. Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis	-
	R7/T9. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis	
	O5. Bendras plotas: Žemės plotai (ha), susiję su investicijomis, kuriomis didinamas miškų ekosistemos atsparumas ir aplinkosauginė vertė (8.5) Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1) Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1) Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2) Plotas (ha): „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemė (12.1) Plotas (ha): „Natura 2000“ miško paskirties žemė (12.2) Plotas (ha): kitos vietovės, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių (13.2)	

Be bendrų produkto ir rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, tokie kaip C34 „Natura 2000“ vietovės“, C35 „Paukščių populiacijos indeksas“ bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Efektyviausi veiksmai, kurie buvo skirti biologinės įvairovės ir kraštovaizdžių būklės išsaugojimui“.

102 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 4A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O5. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1)	59.441		19.350	40.091	59.441		NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Žemės plotai, susiję su investicijomis, kuriomis didinamas miškų ekosistemos atsparumas ir aplinkosauginė vertė (ha) (8.5 punktas)	6.430			6.430,00	6.430,00		NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1 punktas)	132,59*			132,59	132,59		NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2 punktas)	197.782,47			197.782,47	197.782,47		NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas (ha): „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemė (12.1 punktas)	27.529,82		27.529,82		27.529,82		NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas (ha): „Natura 2000“ miško paskirties žemė (12.2 punktas)	7.036,46		7.036,46		7.036,46		NMA stebėsenos duomenų bazė

Bendri rezultato rodikliai							
R6/T8. Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis		0,67%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
R7/T9. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis		10,39%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C34. „Natura 2000“ vietovės		12,4% (2016 m.)					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C35. Paukščių populiacijos indeksas	78 (2014 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

* Pagal veiklą 11.1 „Parama perėjimui prie ekologinio ūkini

nkavimo“ 2016 m. paremta 18.851,09 ha. Nuo 2017 m. pereinamo prie ekologinio ūkininkavimo įsipareigojimai nebebuvo prisiimami, nes jiems vykdyti Programoje nebėra lėšų. Palaiapsniui pagal šią įsipareigojimų sritį paremtuose plotuose „pereinamojo laikotarpio“ ūkininkavimo statusas keitėsi į „ekologinės gamybos“ statusą, t. y. plotai kuriose tęsiamas ekologinis ūkininkavimas ir paramą jiems skiriama jau pagal 11.2 veikos sritį.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Taikyti metodai. Siekiant nustatyti Programos indėlį biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio atkūrimui, išsaugojimui ir gerinimui, buvo remiamasi standartiniais antriniais informacijos šaltiniais. Papildomai buvo naudojami dviejų teminių tyrimų apie biologinės įvairovės kaitą ir Programos priemonių įtaką gamtinei aplinkai bei ankstesnio laikotarpio Programos aplinkosauginių priemonių poveikį rezultatai. Pastarieji padėjo nustatyti, kokius pokyčius galėjo lemti priemonių įgyvendinimas paremtuose plotuose.

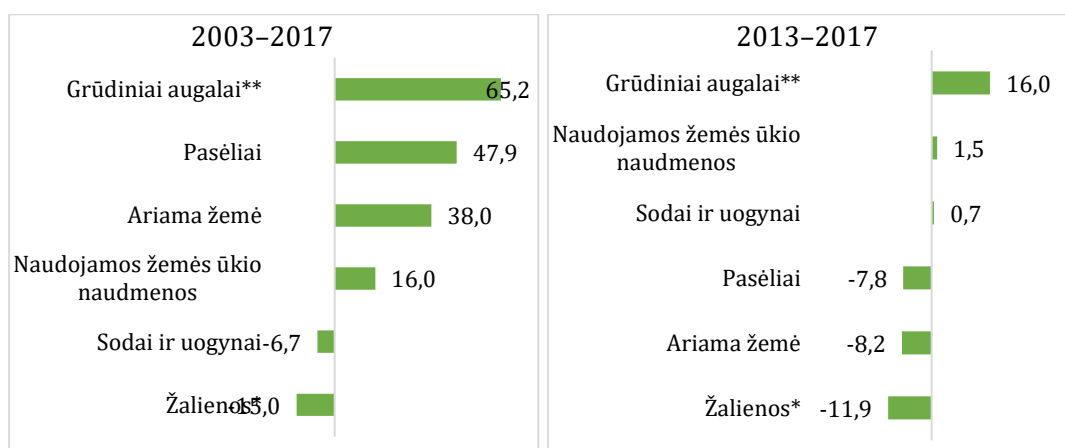
Lietuva pasižymi gausia biologine įvairove, kaip akcentuojama 2014–2020 m. Programos aplinkos situacijos apžvalgoje. Be to, didelė dalis šalyje gyvenančių rūšių bei aptinkamų buveinių yra susiję su agrarinio ir miško kraštovaizdžiu, o jų būklė tiesiogiai priklauso nuo ūkinės veiklos. Europos bendrijos (toliau – EB) svarbos buveinių inventorizacijos metu 2012–2014 m. Lietuvoje kartografuota 77.123 ha pievų ir joms artimų buveinių, o šių buveinių užimamuose plotuose žemės ūkio kultūros 2018 m. buvo deklaruotos 52.945 ha⁶². Kaip nurodo ekspertai, agrarinėse teritorijose išlieka didelė saugomų rūšių gyvenamosios aplinkos – buveinių – nykimo grėsmė, nes prastėja palankūs šioms rūšims veiksniai. Buveinių nykimo procesas ypač suaktyvėjo dėl pasikeitusių miškų ūkio, žemės ūkio technologijų, tradicinės žemėnaudos formų žemės ūkyje nykimo ar jų kaitos, natūralaus hidrologinio režimo sutrikdymo. Žemės ūkio intensyvi plėtra nuo 2000 m., yra vienas iš neigiamai biologinę įvairovę veikiančių veiksnių.⁶³

⁶² KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. 2019 m.

⁶³ Kurlavičius, P., ir kt. „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2010–2011 metais“ galutinė ataskaita. Lietuvos ornitologų draugija. Vilnius, 2011 m.

Lietuvoje per pastarųjų penkiolika metų labai padidėjo intensyviai naudojami plotai – ariamos žemės plotas (daugiau nei trečdaliu), pasėlių plotas (beveik pusantro karto), o grūdinių augalų (beveik dviem trečdaliais). Atvirkščiai, ekstensyviau naudojami žalieji plotai (pievų, ganyklų ir daugiamečių žolių) sumažėjo šeštadaliu. Nuo praeito programavimo pabaigos (t. y. palyginti su 2013 m.) ženkliai padidėjo grūdinių augalų pasėliai, o minėti žalieji plotai sumažėjo daugiau kaip dešimtadaliu. Struktūros požiūriu, žaliųjų plotų dalis naudojamose žemės ūkio naudmenose ilguoju laikotarpiu sumažėjo daugiau kaip 12 proc. punktų. (nuo 46,2 proc. – 2003 m., iki 33,9 proc. 2017 m.), tuo tarpu intensyviai auginamų grūdinių augalų ir rapsų bendra dalis padidėjo beveik 15 proc. punktų (atitinkamai 69,5 iki 84,5 proc.). Programos įgyvendinimo laikotarpiui būdingos tokios pačios struktūrinių pokyčių tendencijos – žaliųjų plotų proporcija sumažėjo 5,2 proc. punktų, o grūdinių augalų ir rapsų proporcija padidėjo 15,3 proc. punkto.

12 paveikslas. Žemės ūkyje naudojamos žemės plotų pokytis ilguoju ir vidutinės trukmės laikotarpiais Lietuvoje

* Bendras kultūrinių ir natūralių ganyklų, pievų ir daugiamečių žolių iki 5 metų plotas.

** Grūdinių augalų ploto pokytis vertintas pagal 2018 m. duomenis.

Akcentuojama, kad daug problemų kelia dėl besikeičiančių ekonominių ir socialinių sąlygų nykstantis biologinei įvairovei palankus ūkininkavimas laikant gyvulius kaimo vietovėse, dėl ko dauguma vertingų pievų buveinių nyksta – užauga sumedėjusia augmenija⁶⁴ arba suariamos. Pavyzdžiui, 2018 m. buvo ariama 7,4 tūkst. ha buveinių, iš jų 1,1 tūkst. ha finansuotas Programos lėšomis.⁶⁵ Todėl svarbu užtikrinti saugomų vertybių palankią apsaugos būklę ilgalaikėje perspektyvoje. Tačiau aplinkosaugos ekspertai akcentuoja, kad EB svarbos pievų buveinių apsaugos priemonių plotas yra ženkliai per mažas.

Pagrindiniai biologinę įvairovę charakterizuojantys Programos konteksto rodikliai yra **paukščių populiacijos indeksas (FBI)** ir „Natura 2000“ vietovių plotas. Pirmasis rodiklis atspindinti biologinės įvairovės kaitos tendencijas, o antrasis – jos apsaugos mastą. FBI dinamika rodo, kad nuo 2000 m. Lietuvoje laukinių paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose, t. y. tiesiogiai ir netiesiogiai susijusi su ūkininkavimu, nuolat mažėjo. 2018 m. **paukščių populiacijos indeksas** siekė 58,5 proc., palyginti su 2000 m.⁶⁶, tuo tarpu iki 2014–2020 m. Programos pradžios, t. y. 2013 m. – 72,2 proc. Neigiama tendencija (nors ir sulėtėjusi)

⁶⁴ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimas ir programos poveikio aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita, parengta UAB „BGI Consulting“, 2016 m.

⁶⁵ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

⁶⁶ Naujausi FBI duomenys už 2016 m., paskelbti 2018 m. KPP konteksto rodiklių lentelėje https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/context/2018_en

rodo, kad biologinės įvairovės būklė žemės ūkio naudmenose pastebimai pablogėjo, o ūkininkavimo aplinka išlieka nepalanki paukščiams ir apskritai žemės ūkio biologinei įvairovei.

Paukščių populiacijos žemės ūkio naudmenose kaitos tyrimu, paremtu Kaimo paukščių populiacijų indeksu (toliau – KPPI)⁶⁷, Lietuvoje nustatytas toliau lėtai progresuojantis paukščių populiacijos nykimo procesas. Toks reiškinys būdingas ir Europos žemynui. Tyrimo rezultatai atskleidė paukščių populiacijos (pagal 14 rūšių stebėseną) žemės ūkio naudmenose būklės blogėjimą per pastarųjų penkerių metų Programos laikotarpį (2014–2018 m.). Nustatyta, kad KPPI reikšmės pastaraisiais metais sumažėjo sparčiau, nei tai buvo konstatuojama anksčiau. Nors KPPI reikšmės atskirais Programos įgyvendinimo metais svyravo nuo 80 iki 58,5 (kai 2000 m. = 100), tačiau vertinamojo laikotarpio pabaigoje (2018 m.), lyginant su jo pradžia (2014 m.), ji sumažėjo beveik ketvirčiu (22,6 procentinio punkto). Tai rodo ženklų biologinės įvairovės žemės ūkio naudmenose būklės pablogėjimą.

„Natura 2000“ tinklui priklausantis sausumos 808,6 tūkst. ha plotas sudaro 12,4 proc. visos Lietuvos teritorijos⁶⁸ ir, atitinkamai, 4 proc. žemės ūkio paskirties žemės bei 23,7 proc. miškų ploto (2015 m. duomenimis). Tačiau, aplinkosaugos ekspertų vertinimu, saugomų teritorijų būklė nėra pakankamai gera. Kaip nurodoma *Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. aplinkosauginių programos poveikio rodiklių identifikavimo ir programos poveikio aplinkai vertinimo ataskaitoje*, įvertinus Europos Sąjungos mastu „Natura 2000“ teritorijose šių saugomų buveinių ir rūšių būklę paaiškėjo, kad tik 17 proc. jų užtikrintas palankus apsaugos statusas. Visos kitos buveinės ar rūšys, nežiūrint į tai, kad oficialiai saugomos „Natura 2000“ teritorijose, kenčia nuo neigiamos įvairių veiksnių įtakos. Saugomose teritorijose yra plotų, kurių būklė prastėja dėl netinkamo naudojimo, nevykdomo ekstensyvaus ūkininkavimo (ganymo, šienavimo), dėl natūralių sėkminių procesų gamtoje, invazinių rūšių plitimo, nereguliuojamo lankymo. Be to, dažnai klaidingai suprantamas ūkinės veiklos poreikis saugomose teritorijose – manoma, jog tokia veikla kenkia gamtai, nors iš tikrųjų ekstensyvus ūkininkavimas yra būtinas siekiant palaikyti gerą teritorijų būklę.⁶⁹

Būklės ir tendencijų apžvalga pagal Programos konteksto rodiklius ir žemės ūkio naudmenų sudėtį atskleidžia priemonių, skirtų biologinės įvairovės išsaugojimui, poreikį. Tokios priemonės yra numatytos Programoje ir iki 2018 m. pabaigos pasiekė tam tikrą pažangą. Daugiausia šiam tikslui skirtų priemonių yra kompensacinio pobūdžio priemonės, pagal kurias parama ūkiams teikiama kompensacijų už aplinkosauginių įsipareigojimų dirbamame plote įgyvendinimą. Šių priemonių indėlis į biologinės įvairovės išsaugojimą atspindi tikslo rodikliai T8 ir T9, matuojantys miškų ir žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinę dalį. 2018 m. pagal Programą **paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, sudarė 10,39 proc.** viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto, o miškų – vos 0,67 proc.

Vertinant paramos mastą ir aprėptį pagal atskiras Programos priemones, tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedančias prie biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos, nustatyta kad:

- didžiausias plotas paremtas pagal priemonę M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ – 1.282.046 ha (2018 m.), kuris sudaro 44,8 proc. nuo žemės ūkio paskirties ploto (t. y. bendro su kontekstu susieto Programos rodiklio) ir gerokai viršija 2023 m. numatytą tikslą (kuris siekia 960.000 ha);

⁶⁷ Tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ galutinė ataskaita. Vilnius, 2018 m.

⁶⁸ Europos aplinkos agentūra. „Natura 2000“ barometro duomenys. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/natura-2000-barometer#tab-dashboard-02>

⁶⁹ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimas ir programos poveikio aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita, parengta UAB „BGI Consulting“, 2016 m.

- priemonės M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ paremtas 197.915,07 ha plotas (2018 m.) sudarė 6,9 proc. nuo žemės ūkio paskirties ploto (t. y. bendro su kontekstu susieto Programos rodiklio). Reikia pastebėti, kad paremtas plotas ženkliai viršijo 2023 m. numatytą tikslą (kuris siekia 135.000 ha);
- pagal abi priemonės M12 „Natura 2000“ veiklas (12.01 ir 12.02) bendrai pagal visas tikslines sritis paremtas žemės ūkio ir miško paskirties žemės plotas 34.566,28 ha (2018 m.) sudarė tik 4,3 proc. nuo „Natura 2000“ tinklui priklausančio sausumos ploto Lietuvoje. Bendras paremtas plotas jau viršijo 2023 m. numatytą tikslą, kuris siekia 18.500 ha;
- pagal priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ aštuonias veiklas (M10.1.01- M10.1.06, M10.1.08 ir M10.1.14) paremtas 59.439 ha (2018 m.) plotas sudarė per 2 proc. žemės ūkio paskirties ploto. Detalizuojant pagal paremtame plote vykdytas priemonės veiklas, didžiausi plotai paremti pagal tris priemonės veiklas, t. y. beveik pusėje (48,8 proc. arba 29.023 ha – 2018 m.) pagal šią priemonę paremto ploto buvo įgyvendintinos valdymo sutartys pagal veiklą „Ražienų laukai per žiemą“, penktadalyje (20,8 proc. 12.387 ha) – pagal veiklą „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ ir šeštadalyje (14,9 proc. arba 8.832 ha) – pagal veiklą „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“. „Melioracijos griovių šlaitų priežiūros“ veiklos paremtos 3.428 ha, „Specifinių pievų tvarkymo“ – 2.236 ha (kas sudarė vos 2,7 proc. nuo Lietuvoje inventorizuotų EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių, priskirtų specifinėms pievoms, ploto), o aplinkosaugos valdymo sutartys pagal veiklą „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ vykdytos 189 ha (0,3 proc.);
- be to, pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ dvi veiklas (M10.1.04 ir M10.1.05) 3.346 ha plote paremtos valdymo sutartys, skirtos meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimui natūraliose ir pusiau natūraliose pievose bei šlapynėse (5,6 proc. nuo bendro pagal šią priemonę paremto ploto). Papildomai meldinės nendrinukės išsaugojimo tikslui skiriama ir investicinė parama pagal M04 priemonės veiklos sritį 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“. Iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos pagal šias tikslines sritis buvo paremti 9 investiciniai projektai.

Programos įtakos gamtinei aplinkai tyrimas⁷⁰ nustatė, kad labai aukštą biologinės įvairovės apsaugą 4.590 ha su šienavimu ir pievų tvarkymu susijusių Programos priemonių M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ ir M12 „Natura 2000“ veiklų plotuose. 2018 m. duomenimis:

- pagal priemonės M10 veiklą 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ 100 proc. deklaruoto ploto pateko į ES svarbos buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas;
- pagal veiklą 10.1.04 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ 81 proc. deklaruoto ploto pateko į ES svarbos buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas;
- pagal veiklą 10.1.05 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ 97 proc. deklaruoto plotų pateko į ES svarbos buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas;
- pagal priemonės M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos pievose ir miškuose“ 87 proc. deklaruoto ploto pateko į ES svarbos buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas.

Kita vertus, taip pat nustatyta, kad ne visos KPP priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos efektyviai prisidėjo prie biologinės įvairovės apsaugos. 2018 m. duomenimis⁷¹:

- deklaruotas plotas pagal veiklą 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ sudarė vos 2,7 proc. nuo Lietuvoje inventorizuotų EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių, priskirtų specifinėms pievoms;
- vos 9 proc. deklaruotų plotų pagal veiklą 10.1.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ pateko į ES svarbos gamtinių buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas;
- tik 19 proc. deklaruotų plotų pagal veiklą 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ pateko į ES svarbos gamtinių buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas;

⁷⁰ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

⁷¹ Ten pat.

- tik 12 proc. iš 24,3 tūkst. ha deklaruotų plotų pagal 10.1.01 ir M10.1.03 pievų ir šlapynių tvarkymo veiklas buvo įgyvendintos tikslinėse teritorijose, kuriose šių priemonių labiausiai reikia, t. y. EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių ir paukščių apsaugai svarbiose teritorijose;
- be to, pagal tris Programos priemones, susijusias su 4A prioritetine sritimi buvo mokamos kompensacijos už ariamą / apsodintą mišku žemę. 2015–2018 m. šių priemonių remiamuose plotuose buvo suarta / apsodinta mišku 1.600 ha EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių (žr. 103 lentelę).

103 lentelė. Programos priemonės, prisidėjusios prie EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių suarimo

Priemonė / veikla	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.
M11 „Ekologinis ūkininkavimas“, ha [1]	446	892	849	867
M10 veikla „Ražienų laukai per žiemą“, ha [2]	50	51	32	195
M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ (ariamoje žemėje), ha	6	10	7	3
M8 veikla 8.1 „Miško veisimas“ (pievų buveinėse)*, ha	0	25	50	60
Iš viso (nepersidengiantis plotas), ha:	501	977	931	1 129
Kumuliatyvinis (nepersidengiantis) plotas, ha 2015–2018 m., ha	501	1 063	1 265	1 600

* su 5E prioritetine sritimi susieta priemonė.

Šaltinis – KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

Remiantis išnagrinėtais priemonių įgyvendinimo masto ir aprėpties rodikliais galima daryti prielaidą, kad Programos indėlis biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimui žemės ūkio paskirties žemėje buvo reikšmingas. Tačiau indėlis priklauso ne tik nuo priemonių įgyvendinimo masto, bet ir nuo pačių remiamų veiksmų turinio ir realaus poveikio biologinei įvairovei paremtame plote. Pagal aplinkosaugos ekspertų, atlikusių priemonių poveikio biologinei įvairovei kiekybinį ir ekspertinį vertinimą, išvalgas Programos kiekybinis poveikis yra teigiamas ir santykinai didelis⁷². Toks poveikis iš 14 paukščių rūšių nustatytas pusei jų. Labiausiai toms paukščių rūšims, kurios susitelkusios gyventi žemės ūkio naudmenose, kurios yra vienintelė veisimosi buveinė. Kitoms 3 paukščių rūšims šis kiekybinis poveikis yra silpnai teigiamas arba bent nėra neigiamas. Likusioms 4 rūšims (kiauliukė, rudoji devynbalsė, paprastoji medšarkė ir geltonoji starta) jis yra silpnai neigiamas arba jo apskritai nėra. Ekspertinės išvalgos dėl Programos reikšmingumo ir trumpalaikio bei ilgalaikio kokybinio ir kiekybinio poveikio žemės ūkio naudmenose saugant ir palaikant paukščių populiacijas bei kitą biologinę įvairovę pagal atskiras priemones ar veiklas apibendrintos 104 lentelėje.

⁷² Tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ galutinė ataskaita. Vilnius, 2018 m.

104 lentelė. Pagrindinės Programos priemonių ir veiklų reikšmingumo bei poveikio žemės ūkio naudmenose saugant ir palaikant paukščių populiacijas bei kitą biologinę įvairovę įžvalgos

Priemonės / veiklos kodas	Priemonės / veiklos pavadinimas	Vertinimo balais skalė	Reikšmė ir poveikis
10.1.01	Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	10	Ši priemonė šiuo metu turi nedidelį (ar vidutinio) dydžio faktinį poveikį, tačiau didelį potencialų poveikį paukščių populiacijoms. Platesniu požiūriu ši veikla apsaugo pievas ir ganyklas kaip paukščių buveines nuo pilno degradavimo – užaugimo sumedėjusiais augalais. Todėl ilgalaikiu požiūriu ji yra svarbi biologinės įvairovės palaikymo.
10.1.02	Specifinių pievų tvarkymas	10	Šiuo metu ši priemonė turi nepakankamai aiškų poveikį ir kartu didelį potencialų poveikį paukščių populiacijoms. Platesniu požiūriu ji yra svarbi, kadangi ilgalaikėje perspektyvoje apsaugo nuo degradavimo retų rūšių požiūriu svarbias dabartines ir buvusias jų buveines bei sankauptų vietas.
10.1.03	Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	10	Šlapynių tvarkymas, jas naudojant žemės ūkio reikmėms, yra pats pigiausias ir tobuliausias būdas kaip sustabdyti ekologinės sukcesijos procesus ir jas apsaugoti nuo užaugimo sumedėjusiais augalais. Nors šiuo metu vertingiausių šlapynių paukščių – tilvikų populiacijos yra labai sunykusios, bet išsaugant jų buvusias buveines palaikomos sąlygos joms atsikurti.
10.1.04	Meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	10	Meldinė nendrinukė yra pats rečiausias kontinento žvirblinis paukštis, o Lietuva yra viena iš penkių valstybių pasaulyje, kur ši rūšis dar veisiasi. Šios rūšies populiacija ir dabar nyksta vidutiniu greičiu, o svarbiausia nykimo priežastis yra paukščių veisimosi buveinių nykimas. Programos veiklos turi poveikį meldinių nendrinukių paukščių vietinei populiacijai ir jis yra teigiamas. labai svarbu, kad meldinių nendrinukių apsaugai skirtose specialiose veiklose dalyvautų kuo daugiau ūkininkų ir viena arba kita veikla būtų vykdoma kuo didesniame plote.
10.1.05	Meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse	10	
10.1.06	Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	6	Tokias juostas, suformuotas bet kokių žemės ūkio kultūrų laukuose veisimuisi naudoja dirviniai vėversiai. Teigiama, jog medingųjų augalų ir daugiamečių žolių juostos ariamoje žemėje taip pat dirvinius vėversius privilioja veisimuisi. Ekspertiniu vertinimu jos taip pat galimai priviliotų kiauliukes ir kitas kaimo paukščių rūšis.
10.1.07	Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	8	Kaip ir bet kokios kitos veiklos, kuriomis padidinami ar padidėja pievų ir ganyklų plotai ariamos žemės sąskaita, paukščių ir visos biologinės įvairovės palaikymo požiūriu turėtų būti palaikomos ir skatinamos.
10.1.08	Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	8	Lyginant su kontroliniais žemės ūkio plotais, platesniu (regioniniu arba ne vietiniu) požiūriu, ši veikla paukščių bendrijai beveik neturi kokybinio poveikio – paukščių rūšinė sudėtis yra labai panaši. Žvelgiant plačiau, svarbiausias ilgalaikis veiklos poveikis yra toks, jog sustabdomas tiek šlaitų apaugimas krūmais ir medžiais bei palaikomas labiau atviras kraštovaizdis. Pagal stebėsenos duomenis prie griovių ekologiškai su vandens telkiniais ir šlapynėmis susijusių paukščių populiacijų gausa yra vidutiniškai 1,7 karto didesnė nei gretimuose kontroliniuose plotuose.
10.1.09	„Rizikos“ vandens telkinių būklės	8	Vertinant šią veiklą platesniu požiūriu, jos poveikis paukščiams ir kitai biologinei įvairovei (įskaitant gamtinių buveinių kokybės

	gerinimas“		palaikymą) yra didelis.
10.1.10	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	1	Remiantis paukščių stebėsenos duomenimis, nėra galimybių spręsti apie veiklos poveikį paukščių populiacijoms. Cheminių augalų apsaugos priemonių naudojimas, kuris toleruojamas soduose ir uogynuose, pertekliniai reikalavimai pašalinti iš sodų išdžiūvusius vaismedžius apsprendžia, jog ši veikla tam tikromis aplinkybėmis gali būti nepalanki vietos biologinei įvairovei.
10.1.11	Dirvožemio apsauga	2	Šios veiklos reikalavimai Lietuvoje veikiausiai neturi tiesioginio poveikio paukščiams ar kitai biologinei įvairovei, išskyrus dirvožemio mikroorganizmus ir galbūt dirvožemio makrobiotą.
M11	Ekologinis ūkininkavimas	10	Ekologinis ūkininkavimas, lyginant su tradiciniu ūkininkavimu kontroliniuose plotuose, turi ženklų poveikį daugeliui paukščių populiacijų.
12.1	Natura 2000 išmokos žemės ūkio paskirties žemėms	10	Paukščių bendrija, lyginant su gretimomis šiam tinklui nepriskirtomis naudmenomis, yra turtingesnė apie 20 proc. Kai kurių retų paukščių rūšių NATURA 2000 tinklo teritorijose, lyginant su kontroliniais plotais, vietinė gausa buvo ženkliai didesnė. Programos priemonė „Su „NATURA 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ turi didelį kokybinį ir kiekybinį poveikį paukščių bendrijai ir populiacijoms.
12.2	Natura 2000 išmokos žemės ūkio paskirties žemėms	10	Lyginant su gretimuose miškuose, kur ši priemonė netaikoma, turi ženklų poveikį retų ir saugomų rūšių paukščių populiacijoms, ypač įrašytoms į Lietuvos raudonąją knygą ir/ar ES Paukščių direktyvos pirmąjį priedą.
M13	Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių: – karsto zona – potvynių zona – mažo ir didelio nepalankumo teritorijos)	4 10 4	Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ (išskyrus karsto ir potvynių zonų atvejus) turi didelį poveikį vietos paukščių populiacijoms. Jis yra netiesioginis ir labai palankus. Lyginant su plotais už gamtinių kliūčių turinčių plotų ribų, paukščių bendrijos rūšių gausa yra ženkliai didesnė; gyvena ženkliai daugiau paukščių rūšių, svarbių gamtos ir biologinės įvairovės apsaugos požiūriu bei daugiau su vandens ir miško ekosistemomis susijusių rūšių.

Šaltinis: „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ galutine ataskaita.

Pagal reikalavimų skaičių ir jų griežtumą, priemonės galima skirti į „plačias *versus* galias ir siauras“. Pirmosiomis įgyvendinami lengvesni reikalavimai, bet veiklos yra nukreiptos į didelį skaičių paramos gavėjų ir apima didelius plotus, už teikiamas aplinkosaugines paslaugas mokant sąlyginai nedaug. Antrosios yra orientuotos į tikslines, konkrečiai vietai būdingas aplinkosaugines problemas, įtraukiančios mažesnę skaičių ūkininkų, kuriomis mokama daugiau už teikiamas aplinkosaugines paslaugas.⁷³ Remiantis aplinkosaugos ekspertų vertinimu, biologinei įvairovei išsaugoti skirtos veiklos turi būti kuo labiau individualizuotos ir pritaikytos prie konkrečių tikslinių vietovių gamtinių sąlygų, keliami reikalavimai ūkinei veiklai turi atitikti konkrečių augalų ar gyvūnų rūšių poreikiams.⁷⁴ Teigiamai vertinamos 2014–2020 m. pradėtos įgyvendinti labiau tikslinės veiklos, nukreiptos į tikslines teritorijas ir tikslinių rūšių išsaugojimą. Į priemonę buvo įtrauktos dvi veiklos sritys, skirtos konkrečios paukščių rūšies – meldinės nendrinukės – išsaugojimui.

⁷³ Institute for European Environmental Policy. Delivering environmental benefits through entry-level agri-environment schemes in the EU. 2011.

⁷⁴ Interviu (2016 10 03) su Žymantu Morkvėnu, Baltijos aplinkos forumo Lietuvoje direktoriumi.

Prie biologinės įvairovės išsaugojimo taip pat prisidėjo trys investicinių priemonių M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ ir M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos. Tai anksčiau minėtieji „Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimo“ projektai ir parama investicijoms į miškų veiklas „Miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas“ bei „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“, t. y. prevencinei veiklai nuo miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų, padarytai žalai atlyginti bei miškų ekosistemos atsparumui ir aplinkosauginei vertei didinti (investuojama į miškų struktūros keitimą, buveinių ir biologinės įvairovės apsaugą, dirvožemio apsaugos priemones ir vienkartinį jaunuolynų ugdymą, rekreacinių zonų įrengimą). Šios veiklos 2018 m. buvo įgyvendinamos 7.058 ha miškų plote.

Be anksčiau minėtų plotinių-kompensacinių priemonių bei remiamų investicinių projektų, tiesioginį indėlį biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimui bei gerinimui turėtų turėti ir „minkštieji“ – mokymų, informavimo (M01 priemonė), konsultavimo (M02 priemonė) bei smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimo (M16 priemonės 16.3 veiklos sritis) – projektai. Iki 2018 m. pabaigos mokymuose pagal priemonę **M01 „Žinių perdavimas ir konsultavimo veikla“**, orientuotuose į ketvirtojo prioriteto visų tikslinių sričių įgyvendinimą, dalyvavo 3.663 asmenys (kas sudaro 12,2 proc. 2023 metams numatyto tikslinio dalyvių skaičiaus). Kaip nurodyta 1C tikslinės srities analizėje, šiuose projektuose daugiausiai mokymų planuojama organizuoti aplinkosaugos temomis. Konkrečiai prie biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimo, tikėtina, prisidės ir darys ilgalaikį poveikį šių mokymų programų įgyvendinimas: agrarinė aplinkosauga ir kraštovaizdžio gerinimas, dalyvavimas aplinkos apsaugos priemonėse ir jų įgyvendinimas, tausojamasis ūkininkavimas. Per tą patį laikotarpį pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, konsultacijos buvo suteiktos 2.136 asmenims (kas sudarė per beveik 3 kartus didesnę konsultuojamųjų skaičių, nei 2023 m. numatytas jų tikslinis skaičius).

Pagal M16 priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklą **16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“**, prisidedančios ir prie keturių tikslinių sričių (tarp jų ir 4A), iki 2018 m. pabaigos paremti 2 projektai. Tačiau nustatyti, kiek ši veikla prisidės prie biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimo, nepakanka informacijos. Kita vertus, galima tikėtis ilgalaikio poveikio.

Be tiesiogiai biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio atkūrimui, išsaugojimui ir gerinimui skirtų priemonių Programoje numatyta, kad netiesioginį poveikį gali turėti trys priemonės – M03 priemonė, skirta kokybės sistemoms, M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2, skirta vietos projektams įgyvendinti, bei priemonės M10 dvi veiklos sritys pievų ir šlapynių tvarkymui. Pievų ir šlapynių tvarkymo veiklų indėlis aptartas kartu su kitomis priemonės M10 veiklomis, nes šių priemonių indėlis į biologinę įvairovę yra reikšmingas ir įrodytas ankstesnio laikotarpio vertinimuose. M03 priemonė remia kokybės sistemų dalyvius, kurie praktikoje taiko ekstensyvias žemės ūkio gamybos technologijas, draugiškus aplinkai ūkininkavimo metodus bei laikosi, lyginant su įprasta praktika, griežtesnių agrarinės aplinkosaugos bei gyvūnų gerovės reikalavimų. Tokiu būdu ūkiai prisideda ir prie biologinės įvairovės išsaugojimo. Pagal priemonės M19 veiklos sritį **19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“** 2015 m. buvo patvirtintos 49 paraiškos. Tačiau iki 2018 m. pabaigos pagal vietos plėtros strategijas įgyvendintų projektų apimtys mažos (įsisavinta tik 1,8 proc. paskirtų lėšų). Nors daugelyje patvirtintų VPS numatyta galimybė remti projektus, prisidedančius prie aplinkosaugos gerinimo – numatytos viešųjų erdvių, kraštovaizdžio, gamtos komponentų tvarkymo veiklos, tačiau dėl nedidelės pažangos 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos arba turėjo labai menką įtaką biologinei įvairovei ir kraštovaizdžio išsaugojimui.

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Biologinė įvairovė žemės ūkio naudmenose matuojama **paukščių populiacijos indeksu (FBI)**, kuris įtrauktas į Programos konteksto rodiklių sąrašą. Tačiau jis parodo tik situaciją ir kitimo tendencijas visos šalies mastu, tačiau neparodo priemonių indėlio į biologinės įvairovės atkūrimą, išsaugojimą ir didinimą. Be

to, naujausios rodiklio reikšmės nustatytos 2016 m., neapima priemonių įgyvendinimo 2014–2018 m. Dėl to vertinimui naudojami teminio tyrimo „*Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės vertinimas*“, naudojant KPPI, rezultatai. Galutinėje tyrimo ataskaitoje⁷⁵ nustatytos KPPI reikšmės iki 2018 m. ir analizuojama šio indekso kaitos ilgalaikės ir trumpalaikės tendencijos. Tačiau KPPI, kaip ir minėtas FBI, iliustruoja tik bendrą biologinės įvairovės padėtį žemės ūkio naudmenose, tačiau neparodo įvairių Programos priemonių / veiklų poveikio paukščių populiacijai, kartu ir biologinei įvairovei. Kiekybinių duomenų trūkumas apie atskirų Programos priemonių ir veiklų daromą įtaką indeksui (ar atskiroms populiacijoms), yra pagrindinė problema, siekiant nustatyti, kokį poveikį prie 4A tikslinės srities įgyvendinimo prisidedančios priemonės turėjo biologinei įvairovei. Iš dalies duomenų spragą užpildys minėto tyrimo rezultatai ir jo ataskaitoje padarytos aplinkosaugos ekspertų išvados, taip pat kitų tyrimų ir vertinimų rezultatais. Kita vertus, reikia pastebėti, kad dėl objektyvių tyrimo apribojimų (vienas jų – stebėsenos plotai nepakankamai persidengia su programos priemonių remiamos veiklos vykdymo plotais) buvo atliktas, kaip teigia jo autoriai, tik labai bendras priemonių ir veiklų vertinimas apie tai, kiek jos prisideda ar prisidės prie biologinės įvairovės atkūrimo, išsaugojimo bei didinimo ir parengtos daugiau kokybiška (ekspertų įžvalgomis), o ne kiekybiškai analize paremtos išvados. Siekiant objektyviau išmatuoti intervencijos poveikį indikatorinių rūšių paukščių populiacijoms reikia, kaip pastebi ataskaitos autoriai, atlikti specialius tyrimus bei eksperimentus, kuriems būtini papildomi laiko, fiziniai ir finansiniai ištekliai.

---

⁷⁵ Tyrimo „*Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais*“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ galutinė ataskaita. Vilnius, 2018 m.

4.3.10 9 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie vandentvarkos gerinimo, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą?

4B TIKSLINĖ SRITIS „VANDENTVARKOS GERINIMAS, ĮSKAITANT TRĄŠŲ IR PESTICIDŲ VALDYMO GERINIMĄ“

1. Priemonių, prisidedančių prie 4B tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto) ir 10.1.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ (100 proc. paremto ploto).

Taip pat Programoje planuota, kad prie 4B tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.1.11 „Dirvožemio apsauga“ (50 proc. paremto ploto);
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ veiklos sritis 13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“ netiesiogiai prisideda, siekiant išsaugoti šio regiono paviršinius ir požeminius vandenis nuo užteršimo;⁷⁶
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 4B tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

105 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 4B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Pagerėjo vandens kokybė	R8/T10. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis	Azoto naudojimas paremtame plote (kg/ha)
	O4. Paremtų satarčių skaičius	Mineralinių trąšų naudojimas paremtame plote (kg)
	O5. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1)	Organinių trąšų naudojimas paremtame plote (t)
		Fosfatų naudojimas paremtame plote (kg/ha)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C40 „Vandens kokybė“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Efektyviausi veiksmai, kurie prisidėjo prie vandens kokybės gerinimo (intervencijų poveikis aplinkosaugos rodikliams, kurį sunku kiekybiškai išmatuoti)“.

⁷⁶ Priemonė M13 prisideda prie 4B tikslinės srities įgyvendinimo, tačiau pagal ją paremto ploto reikšmės nėra įtraukiamos, skaičiuojant tikslo rodiklius.

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Taikyti metodai. Naudoti standartiniai metodai, kaip ir kitose tikslinėse srityse. Papildomai buvo atsižvelgta į teminio Programos poveikio gamtinei aplinkai ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimo 2016–2018 m. tyrimo rezultatus. Be to, papildomi NMA pateikti duomenys apie paremtame plote naudojamų trąšų kiekius, kurie padėjo nustatyti, kokius pokyčius galėjo lemti priemonių įgyvendinimas. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta interviu su aplinkosaugos ekspertais.

Paviršinio ir gruntinio vandens kokybę atspindintys bendrieji konteksto rodikliai Lietuvoje yra gana geri. **Azoto balanso** (40 konteksto rodiklis) žemės ūkio paskirties žemėje 2011–2015 m. vidurkis siekė 27,5 kgN/ha/per metus (ES-28 vidurkis – 49,3 kgN/ha/per metus), o nuo laikotarpio pradžios iki pabaigos mažėjo nuo 20 iki 25 kgN/ha/per metus. Per tą patį laikotarpį **fosforo balanso** žemės ūkio paskirties žemėje vidurkis siekė 2,8 kgP/ha/per metus (ES-28 vidurkis – 1,5 kgP/ha/per metus) ir sumažėjo nuo 5 kgP/ha – 2011 m. iki 1 kgP/ha 2014 m. bei tiks pats išliko ir 2015 m. Reikia pastebėti, kad 2014–2015 m. ir visoje ES, kaip ir Lietuvoje fosforo balanso rodiklis siekė – 1 kgP/ha/per metus.

Naujausias Programos poveikio įtakos gamtinei aplinkai vertinimas⁷⁷ rodo, kad bendras iš skirtingų šaltinių į dirbamą žemę Lietuvoje įnešamas maistinių medžiagų kiekis 2014–2018 m. padidėjo. Didžiausi maistinių medžiagų kiekiai į dirvožemį patenka su mineralinėmis trąšomis – vidutiniškai apie 60 proc. viso azoto ir apie 65 proc. viso fosforo kiekio. Ekspertų vertinimu, didėjantis mineralinių trąšų sunaudojimas lėmė išaugusį į dirvožemį įnešamo fosforo kiekį. Nuo 2015 m. labai išsiplėtė ankštinių kultūrų plotai, kurie lemia didesnę azoto įnešimą į dirvožemį dėl fiksacijos iš oro. Nustatyta, kad 2014–2018 m. azoto fiksacija ankštiniuose išaugo maždaug 3 kartus ir šiuo metu sudaro apie 7 proc. viso į dirvožemį įnešamo azoto kiekio. Maistinių medžiagų įnešimas su mėšlu dėl mažėjančio gyvulių skaičiaus nuosekliai mažėja. Skaičiavimai rodo, kad pastaraisiais metais su mėšlu į dirbamą žemę įnešama apie 23 proc. viso azoto ir 33 proc. fosforo. Maistinių medžiagų įnešimas su sėklomis yra nežymus ir sudaro vos 2 proc. viso įnešamo azoto ir 3 proc. fosforo kiekio.

Mineralinio azoto atsargų tyrimų⁷⁸ rezultatai preliminariai leidžia spręsti apie dirvožemyje paliekamą azoto kiekį. Dirvožemyje paliekamą azoto perteklių galima apytiksliai įvertinti iš rudenį ir pavasarį atliktų matavimų skirtumo. Kaip rodo tyrimo rezultatai, dėl ekstremalių meteorologinių sąlygų (sausros) 2018 m. azotas nebuvo išplautas. Ne visos išbertos trąšos buvo sunaudotos planuojamam derliui gauti, tad dirvožemyje buvo paliktas rekordinis azoto kiekis. Mineralinio azoto tyrimai rodo, kad 2018 m. rudenį vidutiniškai šalyje jo rasta tik 55,0 kg/ha. Labai panašus jo kiekis buvo rastas 2016 ir 2013 m. – atitinkamai 52,2 ir 53,9 kg/ha. 2018 m. nuo pavasario iki rudens daugiausiai azoto buvo sukaupta Vidurio ir Šiaurės, o mažiausiai – rytinėje ir vakarinėje Lietuvoje dalyse. Rudenį daugiausia mineralinio azoto buvo Vidurio Lietuvoje (75,2 kg ha/1), kur intensyviausiai ūkininkaujama, ženkliai mažiau – Vakarų (47,4 kg ha/1) ir Rytų (46,3 kg ha/1) Lietuvoje, kur vyrauja azotu mažiau tręšiamos pievos ir ganyklos bei vyrauja lengvesnės granulimetrinės sudėties dirvožemiai. Pavasarį dirvožemyje randamas gerokai mažesnis mineralinio azoto kiekis. Reikia pastebėti, kad 2018 m. pavasarį nustatytas mažiausias mineralinio azoto kiekis – 34,6 kg/ha per visą šių tyrimų laikotarpį nuo 2005 m., ir tai buvo 8,0 kg/ha (18,8 proc.) mažiau nei 2015 m. Kaip teigia ekspertai, rudenį esantis didelis mineralinio azoto kiekis dirvožemyje iki pavasario dažnai ženkliai sumažėja – išsiplauna į žemesnius dirvožemio sluoksnius, dėl to saikingas tręšimas azotu bei tarpinių augalų auginimas rudens-žiemos laikotarpiu mažina nitratų iššiplovimo nuostolius.

⁷⁷ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

⁷⁸ Dirvožemio agrocheminių savybių stebėjimo tyrimai. Galutinė ataskaita. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialas Agrocheminių tyrimų laboratorija. Kaunas, 2018 m.

Fosforo kiekio dirvožemiuose tyrimo duomenimis⁷⁹, 2017 m. tirtose rajonų kadastrinėse vietovėse sąlygiškai daug judriuoju fosforu (P2O5) aprūpinti dirvožemiai sudarė vidutiniškai 29,6 proc. tirtu ploto ir palyginus su prieš dešimtmetį atliktų tyrimų rezultatais (2006–2011 m. vidurkiu) šių plotų dalis sumažėjo vidutiniškai 4 proc. punktais. Dėl nepakankamai subalansuoto tręšimo pirmieji judriojo P2O5 mažėjimo požymiai pastebėti beveik visų tirtų rajonų dirvožemiuose. Labai mažai fosforingi (≤ 50 mg kg⁻¹) dirvožemiai sudarė apie ketvirtadalį (25,3 proc.) tirtu ploto ir palyginus su prieš dešimtmetį nustatytais rezultatais jo dalis išaugo 7,4 proc. punkto.

Programos Stiprybių, silpnybių, grėsmių ir galimybių analizėje (toliau – SSGG) nurodyta, kad vandens kokybė Lietuvos upėse per pastarąjį dešimtmetį žymiai pagerėjo, tačiau geros būklės vandens telkinių dalis pagal Bendrosios vandenių direktyvos kriterijus 2012 m. sudarė tik 54 proc., likusi reikšminga vandens telkinių dalis neatitinka geros būklės pagal Bendrosios vandenių direktyvos⁸⁰ kriterijus. Vienas pagrindinių šiai būklei įtaką darančių veiksnių – pasklidoji tarša, kurios didžiąją dalį sudaro dėl žemės ūkio veiklos susidaranti tarša apkrūvoms.⁸¹ Atnaujintuose Upių baseinų rajonų (toliau – UBR) valdymo planų projektuose⁸² rizikos grupei dėl pasklidusios taršos priskiriamų vandens telkinių padaugėjo lyginant su pirmaisiais UBR valdymo planais. Žemės ūkio tarša turi labai aiškų geografinį paplitimą – didžiausia žemės ūkio tarša yra šiaurės ir vidurio Lietuvos upių pabaseiniuose, kuriuose dėl palankių ūkininkavimui sąlygų vyrauja intensyviausia žemdirbystė ir gyvulininkystė. Žemės ūkio taršos sumažėjimą Lietuvoje gali lemti tik ūkininkavimo tradicijų/įpročių ir kultūros pokyčiai, subalansuotas dirvos tręšimas ir įgyvendintos žemės ūkio taršos mažinimo priemonės.⁸³

Būklės ir tendencijų apžvalga pagal Programos konteksto rodiklį atskleidžia į vandentvarkos gerinimą, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą, nukreiptų priemonių svarbą ir poreikį. Numatyta parama šiam tikslui pagal keturias M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ priemonės veiklos sritis yra kompensacinio pobūdžio, ūkiams skiriant kompensacijas už aplinkosauginių įsipareigojimų dirbamame plote įgyvendinimą. Šių priemonių indėlis į vandentvarkos gerinimą atspindi bendrasis tikslo rodiklis T10 matuojantis ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su vandentvarkos gerinimu, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą, proporciją. Iki 2018 m. pabaigos iš viso paremtos 3.056 sutartys ir 8.459 ha plotas, kuris **sudarė 0,31 proc. nuo Lietuvos žemės ūkio paskirties žemės ploto** (t. y. bendro su kontekstu susieto Programos rodiklio) (žr. 106 lentelė.) Tai mažas pasiekimas, palyginti su **2023 m. numatytu tikslu (1.97 proc.)**

Prieinami duomenys apie M10 priemonės lėšomis paremtuose plotuose naudojamas trąšas rodo, kad tiesiogiai ir netiesiogiai prie 4B tikslinės srities prisidedančių veiklos sričių remiamame plote vidutinis azoto naudojimas siekia 18,3 kg/ha ir reikšmingai daugiau naudojama organinių nei mineralinių trąšų – atitinkamai 1.043.246 t ir 1.043 t per metus.⁸⁴

⁷⁹ Ten pat. Pastaba – įvertinant dirvožemių apsirūpinimą judriuoju fosforu (P2O5) atsižvelgiama į tai, kokią dalį sudaro labai mažai (≤ 50 mg kg⁻¹) ir sąlygiškai daug fosforo (> 150 mg kg⁻¹) turintys dirvožemiai.

⁸⁰ 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus

⁸¹ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimas ir programos poveikio aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita, parengta UAB “BGI Consulting”, 2016 m.

⁸² UBR valdymo planų projektai, parengti Aplinkos apsaugos agentūros, pateikiami internetinėje svetainėje <http://vanduo.gamta.lt/cms/index?rubricId=5add6fc1-6463-4574-b93a-9ef3efd55650>.

⁸³ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos strateginis pasekmių aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita parengta Aplinkos apsaugos politikos centro, 2014 m.

⁸⁴ Naudojamų trąšų kiekių duomenys pateikiami už 2015 m. ir apima ne tik paremtus plotus, bet ir pateiktose paraiškose nurodytus plotus, dėl to nėra galimybių jų palyginti siejant su paremtu plotu.

Dvi M10 priemonės veiklos 10.1.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ ir 10.1.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ yra susijusios su Vandens pagrindų direktyvos įgyvendinimu ir Programoje numatytos kaip tiesiogiai prisidedančios prie 4B tikslinės srities. Šiomis veiklomis remiamas papildomų pievų / daugiamečių žolių plotų išėjimas, o viena jų nukreipta į problemines – „rizikos“ vandens telkinio baseino – teritorijas. 2014–2020 m. KPP strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (toliau – SPAV) ataskaitoje jos vertinamos kaip tinkamos ir reikalingos, tačiau numatyta rizika, kad jų įgyvendinimas nepasieks pakankamo masto siekiant reikšmingų pokyčių. Stebėsenos duomenys rodo, kad rizika buvo pagrįsta, nes iki 2018 m. pabaigos pagal 10.1.07 veiklą buvo paremtos 7 paraiškos ir paremtas tik 5,4 ha plotas, o pagal 10.1.09 – paremtos 448 paraiškos ir paremtas 3.521,2 ha plotas (žr. 35 lentelė.). Programoje numatyta, kad dar dvi papildomos M10 priemonės veiklos – 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ ir 10.1.11 „Dirvožemio apsauga“ (ypač ankštinių kultūrų auginimas) netiesiogiai dalinai (50 proc. visos savo apimties) prisideda prie vandentvarkos gerinimo. Jų įgyvendinimo mastas taip pat kol kas nėra didelis, nes paremtas plotas, prisidedantis prie 4B tikslinės srities – 4.932 ha.

Atsižvelgiant į šių keturių M10 priemonės veiklų turinį ir jomis įgyvendinamus reikalavimus (pavyzdžiui, tokius kaip: draudimas naudoti mineralines ir organines trąšas, ganyti gyvulis didesniu kaip 1 SG/ha intensyvumu – pagal veiklas 10.1.03, 10.1.07 ir 10.1.09; draudimas naudoti augalų apsaugos produktus – pagal veiklą 10.1.07; ir skatinimas auginti ankštinius augalus – pagal veiklą 10.1.11) *a priori* galima teigti, kad jos visos turėjo didesnę ar mažesnę poveikį vandens kokybės gerinimui. Vaizdą apie šio poveikio reikšmingumą ir mastą galima susidaryti palyginus pateiktus duomenis apie azoto ir fosforo balansų plotuose, kuriuose yra ir nėra įgyvendinamos aplinkosauginės KPP priemonės.

Teigiamą indėlį šiai tikslinei sričiai neplanuotai turėjo priemonė M11 „Ekologinis ūkininkavimas“, pagal kurią remiamas ekologinis ūkininkavimas, užtikrinantis geros dirvožemio būklės tausojimo būdus (ilgalaike sėjomainą, griežtą trąšų naudojimą). Pagal šią priemonę paremtas plotas 2018 m. siekė daugiau kaip 197,9 tūkst. ha, iš kurių 197.782 ha sudarė plotas, kuriame ekologinio ūkininkavimo veikla buvo tęsiama, ir nedidelis 132,6 ha plotas, kuriame buvo pradedama verstis ekologinio ūkininkavimo veikla. Priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ buvo įtraukta į poveikio vandens kokybei analizę, atliekant Programos 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai vertinimą.⁸⁵

„Agrarinės aplinkosaugos ir klimato“ programos priemonių plotuose azoto balansas dažniausiai yra artimas neutraliam arba neigiamas, be to azoto ir fosforo balansas, apskaičiuotas šios priemonėms (taip pat ir M11 „Ekologinio ūkininkavimo“ priemonės) įgyvendinimo plotuose, yra mažesnis už balansą šiomis priemonėmis neremiamuose dirbamuose laukuose. Tai rodo, kad šių priemonių įgyvendinimas daro teigiamą poveikį mažinant azoto ir fosforo perteklių dirvožemyje. Nustatyta, kad vidutiniškai Lietuvoje minėtų abiejų priemonių įgyvendinimas azoto perteklių, lyginant su hipotetine situacija, jei tokios priemonės būtų visai neįgyvendinamos, sumažina 6 proc. Tuo tarpu fosforo balansui jos poveikio visai neturėjo 2014–2015 m., tačiau padidino fosforo deficitą dirvožemyje 2016–2017 m. 2018 m., kada buvo prognozuojamas teigiamas fosforo balansas, minėtų priemonių įgyvendinimas galėjo sumažinti fosforo perteklių apie 0,3 kg P/ha (t. y., 11 proc.). Kita vertus, ekspertų teigimu, fosforo trūkumo dirvožemyje atveju, minėtos priemonės bendrą fosforo deficitą gali padidinti. Atsižvelgiant į tai, kad azoto ir fosforo balansai nagrinėjamų aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo plotuose gerokai skiriasi nuo balansų tradicinio ūkininkavimo plotuose, daroma išvada kad tai turi įtakos bendram maistinių medžiagų balansui šalyje.

⁸⁵ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

106 lentelė. Bendrasis maistinių medžiagų balansas dirbamoje žemėje 2014–2018 m.

	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.*
Azoto balansas, kgN/ha					
Balansas plotuose, kuriuose nėra įgyvendinamos aplinkosauginės KPP priemonės	27,8	19,1	27,0	23,6	46,6
Balansas M11 priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ plotuose	14,1	1,4	10,7	9,4	30,5
Balansas M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ plotuose	-3,2	1,5	-1,9	-3,1	9,0
Fosforo balansas, kgP/ha					
Balansas plotuose, kuriuose nėra įgyvendinamos aplinkosauginės KPP priemonės	-1,6	-3,4	-0,6	-1,2	2,8
Balansas M11 priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ plotuose	-2,1	-3,9	-3,0	-3,5	-0,8
Balansas M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ plotuose	-1,1	0,1	-1,6	-2,2	0,4

*Tyrimai rodo, kad dėl sausros 2018 m. ne visos išbertos trąšos buvo sunaudotos planuojamam derliui gauti, dėl to dirvožemyje buvo paliktas rekordinis azoto kiekis. Maisto medžiagos nebuvo išplautos.

Šaltinis – KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

Azoto arba fosforo balansas gali būti teigiamas, rodantis maistinių medžiagų perteklių, arba neigiamas, rodantis maistinių medžiagų deficitą dirvožemyje. Balanso rezultatas nusako maistinių medžiagų kiekį, kuris gali būti išmetamas į orą, išsiplauti į vandenį, kaupiasi dirvožemyje arba, atvirkščiai, būti išsekvotas. Ekspertai akcentuoja, kad apskaičiuotas maistinių medžiagų balansas rodo tik potencialią taršos riziką, o faktinis taršos lygis priklauso nuo daugelio veiksnių, tokių kaip meteorologinės sąlygos, dirvožemio savybės bei ūkininkavimo praktikos, kurie skaičiuojant balansą nėra vertinami.⁸⁶

Valstybinio požeminio vandens monitoringo duomenys rodo, kad 2014–2017 m. laikotarpiu vandens telkinių kokybė, vertinant pagal nitratų azoto koncentracijas ir jų pokyčius, prastėjo. Jei 2012 m. bloga kokybė pagal nitratų azotą buvo nustatyta 0,6 proc. požeminio vandens ir 3,7 proc. paviršinio vandens monitoringo vietų, tai 2017 m. tokių vietų buvo atitinkamai 3,6 proc. ir 12 proc. Kita vertus, pažymima, kad kokybės pablogėjimą galėjo stipriai lemti meteorologinės sąlygos. Nustatyta, kad didžiojoje dalyje požeminio vandens tyrimo vietų vandens kokybė tebeišlieka gera, tačiau, lyginant su 2012 m., tokių vietų dalis sumažėjo nuo 96 iki 93 proc. Didžiausios nitratų azoto koncentracijos (viršijančios 100 mg/l) aptinkamos dirbamus laukus reprezentuojančiose vietose, o 2017 m. visos vietos, kuriose nustatyta prasta požeminio vandens kokybė, buvo dirbamuose laukuose.⁸⁷

Programos aplinkosauginių priemonių įtakos požeminio vandens kokybei Lietuvoje vertinimas ribotas, nes, kaip nurodoma Programos poveikio gamtinei aplinkai 2014–2020 m. vertinimo ataskaitoje, valstybiniame požeminio vandens monitoringo tinkle sudėtinga surasti vietų, kurios patikimai reprezentuotų požeminio vandens kokybę išimtinai priemonių įgyvendinimo plotuose ir galėtų būti naudojamos priemonių efektyvumui vertinti. Laukuose, kuriuose 2014–2018 m. laikotarpiu buvo įgyvendinamos KPP agrarinės aplinkosaugos ir klimato bei ekologinio ūkininkavimo priemonės, yra 6 grėžiniai. Viename jų 2015–2017 m. nustatytos labai aukštos nitratų koncentracijos, kituose nitratų aptikta nedaug.

107 lentelė. Nitratų koncentracijos požeminiame vandenyje, grėžiniuose, esančiuose laukuose, kuriuose įgyvendinamos Programos agrarinės aplinkosaugos ir klimato bei ekologinio ūkininkavimo priemonės

Grėžinio Nr.	Vandeningojo sluoksnio indeksas	Geologinis objektas	Nitratų koncentracija				Programos priemonė
			2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	
25561	aglIII-IIIInd-gr	Švenčionių m.	1,47	1,79	3,18		Ekologinis

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Ten pat.

							ūkininkavimas
14763	P2nk+D3žg	Papilės	0,66	0,24			Ekologinis ūkininkavimas
62	gIIIInm3	Lančiūnavos	35,2	141,3	236,5	154,2	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema
63	agIII-IIIInm3	Lančiūnavos	0,49	0,45	4,53	4,74	
64	fIIIInm3+gIIIInm3	Lančiūnavos	0,24	0,24	1,72	1,93	
73	D3pl	Lančiūnavos	0,25	0,24	2,82	2,83	

Šaltinis – KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

Žemiau esančioje lentelėje pateikti duomenys apie deklaruotus pagal Programos priemones, galinčias turėti tiesioginės teigiamos įtakos nitratų koncentracijoms upėse, plotus rodo, kad į vandentvarkos gerinimą, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą orientuotų „Agrarinės aplinkosaugos ir klimato“ programos veiklų (M10.1.07, M10.1.08 ir M10.1.11) įgyvendinimo apimtys nagrinėtuose upių baseinuose yra labai nedidelės, palyginti su visu baseino plotu ir sudarė ne daugiau kaip 0,2 proc., o ekologinio ūkininkavimo plotai iki 4 proc. Dėl to, atsižvelgus į Programos aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo apimtį ir azoto balanso skaičiavimo rezultatus, daroma išvada, kad nors pačios šios priemonės yra labai efektyvios, tačiau dėl santykinai nedidelių įgyvendinimo apimčių jų potencialas sumažinti nitratų koncentracijas paviršinio vandens telkiniuose yra nedidelis. Kaip pastebi ekspertai⁸⁸, dėl priemonių įgyvendinimo nitratų azoto koncentracijos vandens telkiniuose gali mažėti vos keliais procentais, tad ir vandens kokybės monitoringo duomenys kol kas nerodo pastebimų nitratų azoto koncentracijų pokyčių, kuriuos būtų galima patikimai susieti su aplinkosauginių KPP priemonių įgyvendinimu.

108 lentelė. Programos priemonių, galinčių turėti tiesioginės teigiamos įtakos nitratų koncentracijoms upėse, įgyvendinimo plotai (pagal didžiausią parentą metinį plotą 2014–2015 m.)

Upės pavadinimas	Upė Baseino plotas ha	M11	M10.1.06	M10.1.07	M10.1.09	M10.1.10	M10.1.11	M10.1.15
Ringuva	34173	24,3				60		30,7
Ašva	15982	360,3			16,4			6,4
Platonis	13767							35,8
Daugyvenė	50403	1460,3	19			81,5		130,9
Tatula	26641	2608			116	245	1,5	160
Vilka	16474	1329,4				47	5	8
Armona	21015	2052,7			121,1	40,9		84,8
Dotnuvėlė	17642	2240,8			5,4	78,1	17,1	106,3
Šušvė	113059	3692,9		1,1	26,6	94,5		209,6
Rausvė	20435	22,1	4		3,1	48		25,1
Šaltuona	16377	868			1,5	0,6		253

Paryškintos planuotos prie 4B tikslinės srities tiesiogiai prisidedančios veiklos M10.1.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“, M10.1.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“. M10.1.11 „Dirvožemio apsauga“ (50 proc. visos savo apimtys – netiesiogiai prisideda prie 4B). Taip pat prie šios tikslinės srities planuotos veiklos M10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ įgyvendinimas, nepatenka į Valstybinio paviršinio vandens telkinių monitoringo žemės ūkio taršai stebėti plotą.

Šaltinis – KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

Programoje numatyta, kad netiesiogiai prie 4B tikslinės srities taip pat prisideda ir priemonė M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“. Priemonė prie 4B tikslinės srities prisideda remiant kokybės sistemų dalyvius, kurie praktikoje taiko ekstensyvias auginimo ir gamybos technologijas, draugiškus aplinkai ūkininkavimo metodus bei laikosi, lyginant su įprasta praktika, griežtesnių gyvūnų gerovės bei agrarinės aplinkosaugos reikalavimų. Parama teikiama ūkininkams, gaminantiems žemės ūkio ir maisto

⁸⁸ Ten pat.

produktus, pripažintus pagal nacionalinės maisto kokybės sistemos reikalavimus, ekologiškus produktus, o taip pat ES saugomas nuorodas turinčius produktus. Tokiu būdu pramos lėšomis prisidedama prie mažesnio trąšų naudojimo ir žalingo poveikio vandens kokybei mažinimo. Taip pat netiesiogiai prie šių tikslų pasiekimo turėtų prisidėti ir priemonės M19 veiklos sritis **19.2. „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“**. Kaip minėta (nagrinėjant 4A tikslinės srities atvejį) 2015 m. buvo patvirtintos 49 paraiškos, tačiau iki 2018 m. pabaigos pagal vietos plėtros strategijas įgyvendintų projektų apimtys mažos (įsisavinta tik 1,8 proc. paskirtų lėšų). Tad, dėl nedidelės pažangos parama dar negalėjo turėti apčiuopiamos įtakos.

Neplanuotą netiesioginį indėlį vandens kokybei gali turėti ir „minkštieji“ – mokymų, informavimo (M01 priemonė), konsultavimo (M02 priemonė) – projektai. Ataskaitiniu laikotarpiu pabaigos mokymuose pagal priemonę **M01 „Žinių perdavimas ir konsultavimo veikla“**, orientuotuose į ketvirtojo prioriteto visų tikslinių sričių įgyvendinimą, dalyvavo 3.663 asmenys (kas sudaro 12,2 proc. 2023 m. numatyto tikslinio dalyvių skaičiaus). Kaip nurodyta 1C tikslinės srities analizėje, šiuose projektuose daugiausiai mokymų planuojama organizuoti aplinkosaugos temomis. Prie į vandens kokybės gerinimo, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą nukreiptų priemonių, tikėtina, prisidės ir darys ilgalaikį poveikį šių mokymų programų įgyvendinimas: agrarinė aplinkosauga ir kraštovaizdžio gerinimas, dalyvavimas aplinkos apsaugos priemonėse ir jų įgyvendinimas. Per tą patį laikotarpį pagal priemonę **M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“**, konsultacijos buvo suteiktos 2.136 asmenims (kas sudarė beveik 3 kartus didesnę konsultuojamųjų skaičių, nei 2023 m. numatytas jų tikslinis skaičius).

109 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 4B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
07. Paremtų sutarčių skaičius	3.056						NMA stebėsenos duomenų bazė
05. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1 punktas)	8.459		3.527	4.932	8.459		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R8/T10. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis		0,31%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Azoto naudojimas paremtame plote (kg/ha)	18,3						NMA stebėsenos duomenų bazė
Mineralinių trąšų naudojimas paremtame plote (kg)	1.709.626						NMA stebėsenos duomenų bazė
Organinių trąšų naudojimas paremtame plote (t)	1.043.246						NMA stebėsenos duomenų bazė
Fosfatų naudojimas paremtame plote (kg/ha)	n.d.						-
Bendri konteksto rodikliai							
C40. Vandens kokybė, matuojama kaip maistinių medžiagų balansas/ potencialus azoto perteklius žemės ūkio paskirties žemėje (kg N/ha)	25 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialo Agrocheminių
C40. Vandens kokybė, matuojama kaip maistinių medžiagų balansas/ potencialus	1 (2015 m.)						

fosforo perteklius žemės ūkio paskirties žemėje (kg P/ha)							tyrimų laboratorija
---	--	--	--	--	--	--	---------------------

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Sunku įvertinti, kokią įtaką trąšų naudojimo sumažinimas darė azoto ir fosforo kiekio paremtame plote rodikliams, nes jie reikšmingai priklauso ir nuo išorinių veiksnių, pavyzdžiui, augalų rūšies, augalų tręšimo organinėmis ir mineralinėmis trąšomis, klimatinėms sąlygoms, taikomo žemės dirbimo, dirvožemio granulometrinės sudėties ir kt.⁸⁹ Į dirvožemių agrocheminio (tarp jų ir fosforingumo) tiriamą įtraukiamų rajonų bei savivaldybių aprėptis yra maža ir kasmet rotuojanti. Tikslinga būtų nacionalinių dirvožemių cheminių stebėjimo tyrimų programą⁹⁰ sieti su Programos įgyvendinimo stebėsenos ir tirti dirvožemio savybes pagal Programos priemones paremtuose ir neparemtuose plotuose.

Remiantis vien monitoringo duomenimis įvertinti skirtingų veiksnių (taip pat ir KPP priemonių) įtaką nitratų koncentracijoms sunku. Valstybinis paviršinio vandens telkinių monitoringas yra atliekamas baseiniuose, kurių plotas viršija 30 km², tad įprastai juose yra keletas skirtingų taršos šaltinių, o KPP paramos plotai yra palyginti nedideli, kad būtų galima įvertinti jų poveikį remiantis upėje išmatuotomis azoto koncentracijomis. Siekiant įvertinti KPP paramos poveikį nitratų koncentracijoms upėse, verta atidžiau panagrinėti priemonių įgyvendinimą baseinuose (, kuriuose intensyviai tiriamas žemės ūkio taršos poveikis, bei nitratų azoto koncentracijų pokyčius programos įgyvendinimo laikotarpiu.

„Agrarinės aplinkosaugos ir klimato“ programos priemonių įgyvendinimo apimtys nagrinėjamuose upių baseinuose yra labai nedidelės. Tik 2018 m. minėtų priemonių buvo įgyvendinta daugiau, tačiau net ir tuomet jų plotai daugelyje analizuojamųjų upių baseinų nesudarė nė 1 proc. visų deklaruotų naudmenų ir tik Tatuloje, Armonoje, Dotnuvėlėje ir Šaltuonoje siekė apie 2 proc.

⁸⁹ Dirvožemio agrocheminių savybių stebėjimo tyrimai. Galutinė ataskaita. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialas Agrocheminių tyrimų laboratorija. Kaunas, 2018 m.

⁹⁰ Kuriuos vykdo Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialo Agrocheminių tyrimų laboratorija.

4.3.1110 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo?

4C TIKSLINĖ SRITIS „DIRVOŽEMIO EROZIJOS PREVENCIJA IR DIRVOŽEMIO VALDYMO GERINIMAS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 4C tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.10 „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.1.11 „Dirvožemio apsauga“ (100 proc. paremto ploto);
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“;
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ veiklos sritis 13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“.⁹¹

Taip pat Programoje planuota, kad prie 4C tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (50 proc. paremto ploto), 10.1.08 „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ (20 proc. paremto ploto), 10.1.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.12 „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ (50 proc. paremto ploto), 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ (50 proc. paremto ploto);
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

110 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 4C tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Užkirstas kelias dirvožemio erozijai	R10/T12. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis	Dirvožemio erozijos paveiktas plotas paramą gavusiuose ūkiuose
Pagerintas dirvožemio valdymas	O4. Paremtų sutarčių skaičius O5. Bendras plotas: Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1) Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1) Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2)	Veiksmų, kuriais prisidedama prie dirvos kokybės gerinimo, skaičius ir tipas

⁹¹ Priemonė M13 prisideda prie 4C tikslinės srities įgyvendinimo, tačiau pagal ją paremto ploto reikšmės nėra įtraukiamos, skaičiuojant tikslo rodiklius.

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
	Plotas (ha): kitos vietovės, kuriose esama specifinių klišių (13.3)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C41 „Dirvožemio organinės medžiagos ariamoje žemėje“, C42 „Vandens nulemta dirvožemio erozija“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Veiksmų, kurie buvo efektyviausi, siekiant išvengti dirvos erozijos ir gerinti dirvožemio valdymą, tipas“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Taikyti metodai. Siekiant nustatyti Programos indėlį 4C tikslinei sričiai, daugiausia remiamasi antriniais informacijos šaltiniais. Remiantis konteksto rodikliais, tyrimais ir kitais prieinamais duomenimis apie dirvožemio būklę Lietuvoje, įvertinama dabartinė padėtis, tendencijos, erozijos priežastys ir poreikis remti veiksmus, skirtus dirvožemio išsaugojimui / gerinimui. Vadovaujantis atliktų tyrimų išvalgomis identifikuojami galimi efektyviausi ar mažiau efektyvūs veiksmai šiam tikslui pasiekti (konkretūs žemėnaudos būdai, žemės ūkio veiklos praktikos) ir remiantis jais nustatomos galimai prie 4C tikslinės srities prisidedančios Programos priemonės / veiklos. NMA renkami stebėsenos duomenys apie priemones paremtą plotą naudojami siekiant įvertinti Programos prisidėjimo mastą, o paremtų veiksmų pagal skirtingas veiklas / priemones skaičius – nustatyti, ar buvo paremti efektyviausi veiksmai.

Vertinant dirvožemio kokybės rodiklius ES kontekste, Lietuvos dirvožemio būklė yra santykinai prasta. **Dirvožemio organinės medžiagos kiekis ariamoje žemėje** siekė 215,7 mega tonas arba 24,9 g/ kg (2015 m.) ir tai ženkliai (42 proc.) mažiau nei vidutiniškai ES (43,1 g/ kg). Lietuvoje didžiausias organinės medžiagos kiekis sukauptas pievose – 143,8 mega tonos, o pasėliuose – 71,9 mega tonos. Bet to, nustatytas organinės medžiagos ariamoje žemėje sumažėjimas 3,5 proc., pasėliuose 5,2 proc., o pievose 4,1 proc. 2015 m., lyginant su 2012 m. **Dirvožemio erozijos** rodikliai Lietuvoje vieni mažiausių tarp ES šalių. Be to, lyginant 2006 m. ir 2012 m. duomenis, pastebėtina, kad dirvožemio erozija sumažėjo. Vandens sukeltas dirvožemio ardymas yra vienas iš labiausiai paplitusių dirvožemių degradacijos formų Europoje. Lietuvoje daugiausia dirvožemis apardytas kalvoto reljefo ir stačių šlaitų vietovėse. Dirvožemio praradimas dėl vandeninės erozijos vidutiniškai 2006 m. sudarė 0,81 t/ha per metus, o 2012 – 0,49 t/ha per metus ir buvo beveik 5 kartus mažesnis nei vidutiniškai ES-27 (2,4 t/ha).

Įtakos natūralių organinių medžiagų kiekiui dirvožemyje turi dvi veiksnių grupės: natūralūs veiksniai (klimatas, dirvožemio pagrindinė medžiaga, žemės danga, augmenija ir reljefas) ir žmonių veiklos sąlygoti veiksniai (žemės naudojimas, valdymas ir degradacija).⁹² Kaip nurodoma Programos situacijos analizėje ir SPAV ataskaitoje, tarp pagrindinių spęstinių problemų – mažėjanti dirvožemio organinė medžiaga, dirvožemio erozija ir dirvožemio praradimas šlaituose bei teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas. Šiuos procesus skatina netinkama žemės dirbimo praktika. Iš viso eroduojamos žemės ploto daugiausiai erozijos yra apimta ariama žemė. Javai pasėlių struktūroje sudaro per didelę dalį, o tai neleidžia taikyti moksliskai pagrįstas sėjomainas. Daugiamečių žolių, kurios yra svarbus humuso šaltinis, dalis pasėlių struktūroje labai sumažėjo. Tokie pasėlių struktūros pokyčiai, sėjomainų atsisakymas turi neigiamos įtakos dirvožemio agrocheminėms, fizikinėms ir biologinėms savybėms.

Organinės medžiagos laikomos gyvybiškai svarbia sveikos dirvos sudedamąja dalimi, jų mažėjimas lemia dirvožemio degradaciją, o jos pokyčiai dirvožemyje daugiausia yra nulemti ūkininkavimo praktikų. Lietuvoje nėra vykdomas nuolatinis ir sisteminis dirvožemio organinės anglies monitoringas, tad trūksta patikimų

⁹² EK. BŽŪP konteksto rodikliai. 2018 m.

duomenų Programos poveikio organinės medžiagos pokyčiams įvertinti. Vertinant Programos poveikį gamtinei aplinkai 2014–2020, priemonė M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ buvo išskirta kaip svarbiausia potencialiai teigiamą įtaką organinės medžiagos formavimuisi ariamoje žemėje turinti priemonė. Darant prielaidą, kad LUCAS duomenys Lietuvoje turėtų neblogai reprezentuoti organinės anglies koncentracijas ir atsargas ariamoje žemėje, tikėtinas M11 priemonės poveikis buvo vertinamas intensyviai ūkininkaujančių ūkių kontekste, atsižvelgiant į organinės medžiagos kitimo dėsningumus, kurie buvo nustatyti Lietuvoje atliktų mokslinių ir eksperimentinių tyrimų metu. Kitų priemonių poveikis dirvožemio organinės medžiagos pokyčiams nebuvo vertinimas dėl duomenų trūkumo.

Apskaičiuota, kad metinės organinės anglies atsargos šalies ekologinių ūkių ariamoje žemėje gali būti 46,2 tūkst. t didesnės, lyginant su scenarijumi, jei tuose pačiuose laukuose būtų ūkininkaujama intensyviai. Dėl to parietama prie išvados, kad ekologinis ūkininkavimas turi teigiamą poveikį organinės anglies kiekiui dirvožemyje. Be to, preliminariai įvertinta, kad dirvožemio organinės anglies praradimai durpiniuose dirvožemiuose (kurie sudaro 7 proc. ekologiniuose ūkiuose deklaruotos ariamos žemės) gali siekti 76,3 tūkst. t per metus ir 30 tūkst. t viršyti ekologinių ūkių teigiamą naudą kaupiant dirvožemio organinę anglį mineraliniuose dirvožemiuose. Siekiant apsaugoti dirvožemio organinės anglies išteklius, rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nebeskirti paramos durpžemių arimo veiklai.⁹³

2018 m. atlikus Programos poveikio gamtinei aplinkai 2014–2020 m. vertinimą nustatyta, kad laikotarpiu nuo 2014 m. iki 2018 m. žemės ūkio kultūrų plotas erozijai jautriose teritorijose (t. y. teritorijose, kurių šlaito nuolydis didesnis nei 2 laipsniai) padidėjo 11 proc., o jų dalis bendrame deklaruotame žemės ūkio kultūrų plote padidėjo beveik 0,9 proc. punktu, t. y. nuo 11,5 iki 12,4 proc. Apskaičiuota, kad per šį laikotarpį Lietuvoje erozija iš žemės ūkio plotų galėjo išaugti nuo 5,4 iki 5,8 mln. t, t. y. apie 8 proc. (111 lentelė). Vandens sukeltos erozijos padidėjimą 2018 m. nulėmė žemėnaudos pokyčiai erozijai jautriose teritorijose: eroziją efektyviai stabdančių daugiamečių žolių plotai mažėjo, tuo tarpu didėjo erozijai jautrių juodojo pūdymo plotų. Taip pat augo ir kitų erozijos požiūriu mažiau palankių kultūrų – vasarinių javų, ankštinių, grikių – plotai. Intensyviausiai žemės ūkiui naudojamos erozijai jautrios teritorijos nustatytos Žemaičių aukštumoje, pietinėje ir pietrytinėje šalies dalyse.⁹⁴

111 lentelė. Deklaruotų žemės ūkio kultūrų plotai ir vandens sukeliama erozija 2014 ir 2018 m.

	2014 m.	2018 m.	Pokytis	Pokytis, proc.
Bendras deklaruotas žemės ūkio kultūrų plotas, ha (neskaičiuojant plotų miškuose)	2.843.725	2.915.631	71.906	2,5
Bendras deklaruotas žemės ūkio kultūrų plotas erozijos paveiktose teritorijose, ha (neskaičiuojant plotų miškuose)	326.167	362.166	35.999	11,0
Erozija iš žemės ūkio teritorijų, t	5.384.704	5.821.756	437.052	8,1

Šaltinis: KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 m. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

Prie dirvožemio kokybės išsaugojimo prisideda Programos priemonės, kurios kartu su tiesioginių išmokų žalinimo schema (sėjomainos, daugiamečių pievų išlaikymo reikalavimais) turėtų paskatinti sinerginį efektą. Siekiant dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo (4C tikslinės srities), suplanuotas tikslo rodiklis T12 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis“. Paremtas 236.791,76 ha (2018 m.) žemės plotas, kuriame buvo vykdomos veiklos, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimo ir dirvožemio erozijos prevencija. Tame skaičiuje 197.915 ha paremta pagal priemonę **M11**

⁹³ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

⁹⁴ Ten pat.

„**Ekologinis ūkininkavimas**“ ir 38.877 ha – pagal aštuonias priemones **M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“** veiklas (paremti plotai pagal atskiras sritis nurodyti 35 lentelėje). Bendras paremtas plotas sudarė 8,63 proc. nuo bendro žemės ūkio paskirties ploto, t. y. bendro su kontekstu susieto Programos rodiklio (2.861.250 ha).

Vertinant pagal papildomą rezultato rodiklį „**Dirvožemio erozijos paveiktas plotas paramą gavusiuose ūkiuose**“ (detalūs duomenys pateikti 112 lentelėje) nustatyta, kad pagal vandens sukeliama eroziją mažinančių Programos M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklas remiamas (deklaruotas) plotas erozijai jautriose teritorijose 2018 m. sudarė 10,6 tūkst. ha, arba apie 3 proc. nuo bendro 2018 m. deklaruoto žemės ūkio kultūrų ploto erozijos paveiktose teritorijose. Kaip matyti, didžiausią plotą užėmė ražienų laukai per žiemą, kurios veiksmingumas, lyginant su daugiamečių pievų įveisimu, yra gerokai mažesnis. Vertinant Programos priemonių poveikį erozijai mažinti, ekspertų nustatyta, kad per metus dėl erozija mažinančių priemonių įgyvendinimo gali būti išsaugoma apie 48 tūkst. t dirvožemio. Tai sudaro mažiau nei 1 proc., lyginant su bendru dėl vandens erozijos prarandamu dirvožemio kiekiu. Dėl to daroma išvada, kad Programos M10 priemonės poveikis vandens sukeliama erozijai mažinti labai minimalus, o pagrindinė to priežastis – maži įgyvendinamų priemonių plotai erozijai jautriose teritorijose.

112 lentelė. Vandens sukeliama eroziją mažinančių Programos priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklų deklaruoti plotai erozijai jautriose teritorijose ir jų dalis nuo veiklos bendro deklaruoto ploto 2015–2018 m.

Priemonė/ veikla	Deklaruotas plotas erozijai jautriose teritorijose, ha				Deklaruotas plotas erozijai jautriose teritorijose, proc.			
	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.
M10.1.06 Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje	0	0	5,7	25,8			15	21
M10.1.07 Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	0,2	0,2	1,5	1,7	45	46	29	30
M10.1.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	104,2	239,3	424,2	671,3	14	18	20	19
M10.1.13 Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje (nuo 2018 m.)				2.574,6				16
M10.1.14 Ražienų laukai per žiemą (nuo 2018 m.)				7.311,9				20
Iš viso:	104,4	239,5	431,4	10.585,2	14,4	17,7	20	18,8

Šaltinis: KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019. Pastaba – į šį vertinimą neįtrauktos taip pat prie 4C tikslinės srities prisidedančios plotinės kompensacinio pobūdžio priemonės ar veiklos sritys, t. y. priemonė M11 „Ekologinis ūkininkavimas“, kelios M10 priemonės veiklos: 10.1.08 „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“, 10.1.10. „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“; 10.1.11 „Dirvožemio apsauga“; ir M13 priemonės veikla 13.3 Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“.

Priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla **10.1.10 „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“** remiami plotai, kuriuose laikomasi griežtesnių nei privalomieji agrarinės aplinkosaugos reikalavimų ir taikomos aplinką tausojančios technologinės priemonės. Šių reikalavimų įgyvendinimas sudaro prielaidas reikšmingai sumažinti mineralinių trąšų ir (arba) cheminės kilmės augalų apsaugos priemonių naudojimą visos veiklos lygiu ir tokiu būdu prisidėti prie dirvožemio taršos mažinimo ir jo kokybės gerinimo. Teigiamas priemonės poveikis pasireiškia tik teritorijose, kurių šlaito nuolydis didesnis nei 2 laipsniai. Prie 4C tikslinės srities prisidedantis pagal šią priemonę paremtas plotas siekė 2.922 ha (2018 m.). Veikla **10.1.11 „Dirvožemio apsauga“** skatinamas daugiamečių žolių auginimo įvedimas į sėjomainą, tas mažina dirvožemio eroziją. Prie 4B tikslinės srities prisidedantis pagal šią priemonę paremtas plotas siekė 516,34 ha (2018 m.). Programoje numatyta, kad *netiesiogiai prie* dirvožemio erozijos

prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo taip pat **10.1.08 „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“** veiklos sritis. Kaip nurodyta ataskaitos 35 lentelėje, pagal šią veiklą paremtas ir prie 4C tikslinės srities prisidedantis plotas – 857 ha (2018 m.). Tačiau Programos įtaką gamtinei aplinkai 2014–2020 vertinusių ekspertų nuomone, šios veiklos poveikis vandens sukeliama erozijai mažinti yra neutralus. Galima pridurti, kad priemonės **M10 veiklos 10.1.01–10.1.05 saugomos pievos ir šlapynės bei ekstensyvus jų naudojimas**, skatina išlaikyti esamus, mažą erozijos potencialą turinčius pievų plotus turi teigiamą (neplanuotą) poveikį 4C tikslinės srities įgyvendinimui. Teigiamas priemonės poveikis pasireiškia tik teritorijose, kurių šlaito nuolydis didesnis nei 2 laipsniai

Pagal priemonės M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ veiklos sritį **13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“** numatytais išmokomis skatinama gera ūkininkavimo praktika Šiaurės Lietuvos karstiniame regione ir kasmet užliejamose Nemuno deltos pievose, atkuriant nualintus žemės plotus, išsaugant organinius dirvožemius, ganyklas ir tvarkant pievas. Kompensacinė parama užtikrina ekstensyviai naudojamų žemės ūkio vietovių išsaugojimą Nemuno žemupyje, kur pievų potencialas suteikia puikių galimybių plėtoti įvairiapusę ūkinę veiklą, žolinius pašarus, vystyti mėšinių ir pieninių galvijų ūkius. Apskaičiuota kad, vandens sukeliama dirvožemio erozija vietovių su kliūtimis deklaruotuose plotuose 2018 m. gali siekti 2,5 mega tonas ir didžiausia jos dalis tenka didelio nepalankumo vietovėms, kaip nurodyta 113 lentelėje. Teigiamas priemonės poveikis pasireiškia tik teritorijose, kurių šlaito nuolydis didesnis nei 2 laipsniai. Pagal veiklos sritį 13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“ paremtas prie 4C tikslinės srities prisidedantis plotas siekė 82.269,89 ha (2018 m.).

113 lentelė. Deklaruoti plotai erozijai jautriose teritorijose ir vandens sukeliama erozija vietovėse su kliūtimis 2018 m.

	Deklaruotas plotas		Erozija	
	ha	proc.	t	proc.
Didelio nepalankumo vietovės	248.469	72,3	1.737.765	68,3
Mažo nepalankumo vietovės	88.498	25,8	742.947	29,2
Intensyvaus karsto zona	4.305	1,3	46.302	1,8
Potvyniais užliejamos teritorijos	2.382	0,7	19.027	0,7
Iš viso:	343.654	100	2.546.041	100

Šaltinis: KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

Programoje numatyta, kad netiesiogiai prie 4C tikslinės srities taip pat prisideda ir priemonė M03 „**Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos**“. Parama teikiama ūkiams, gaminantiems produktus, pripažintus pagal nacionalinės žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos reikalavimus, ekologiškus produktus, o taip pat ES saugomas nuorodas turinčius produktus. Priemonė prie 4C tikslinės srities prisideda remiant kokybės sistemų dalyvius, kurie praktikoje taiko ekstensyvias žemdirbystės ir gamybos technologijas, draugiškus aplinkai ūkininkavimo metodus bei laikosi, lyginant su įprasta praktika, griežtesnių agrarinės aplinkosaugos reikalavimų. Teigiamas priemonės poveikis pasireiškia tik teritorijose, kurių šlaito nuolydis didesnis nei 2 laipsniai.

Netiesiogiai prie dirvožemio erozijos mažinimo turėtų prisidėti ir priemonės M19 veiklos sritis **19.2. „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“**. 2015 m. buvo patvirtintos 49 paraiškos, tačiau iki 2018 m. pabaigos pagal vietos plėtros strategijas įgyvendintų projektų apimtys mažos (įsisavinta tik 1,8 proc. paskirtų lėšų). Nors daugelyje patvirtintų VPS numatyta galimybė remti projektus, prisidedančius prie aplinkosaugos gerinimo – numatytos viešųjų erdvių, kraštovaizdžio, gamtos komponentų tvarkymo veiklos, tačiau dėl nedidelės pažangos 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos arba turėjo labai menką įtaką, teritorijose, kurių šlaito nuolydis didesnis nei 2 laipsniai.

Netiesioginį indėlį dirvožemio kokybei gali turėti ir „minkštieji“ – mokymų, informavimo (M01 priemonė), konsultavimo (M02 priemonė) – projektai. Ataskaitiniu laikotarpiu dar nebuvo patvirtintų priemonės M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ projektų prisidedančių prie 4 prioriteto. Mokymuose pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir konsultavimo veikla“, orientuotuose į ketvirtojo prioriteto visų tikslinių sričių įgyvendinimą, dalyvavo 3.663 asmenys (kas sudaro 12,2 proc. 2023 m. numatyto tikslinio dalyvių skaičiaus). Kaip nurodyta 1C tikslinės srities analizėje, šiuose projektuose daugiausiai mokymų planuojama organizuoti aplinkosaugos temomis. Per tą patį laikotarpį pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, konsultacijos buvo suteiktos 2.136 asmenims (kas sudarė beveik 3 kartus didesnę konsultuojamųjų skaičių, nei 2023 m. numatytas jų tikslinis skaičius). Tačiau įvertinti šios paramos poveikį, sudėtinga, kadangi jis pasireiškia tik teritorijose, kurių šlaito nuolydis didesnis nei 2 laipsniai.

114 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 4C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O5. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1)	38.877		3.955	34.922	38.877		NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1)	132,59*		132,59		132,59		NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2)	197.782		197.782		197.782		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R10/T12. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis		8,63%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Dirvožemio erozijos paveiktas plotas paramą gavusiuose ūkiuose, tūkst. ha	10,6**						Specialus tyrimas, kuris bus vykdomas 2018 m.
Veiksmų, kuriais prisidedama prie dirvos kokybės gerinimo, skaičius ir tipas	n. d.						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C41. Dirvožemio organinės medžiagos ariamoje žemėje, matuojamos kaip organinės anglies kiekis dirbamoje žemėje (megatonos)	215,7 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C42. Vandens nulemta dirvožemio erozija, matuojama kaip dirvožemio praradimas dėl vandens nulemtos erozijos (t/ha/per metus)	1,24 (2018 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

* Pagal veiklą 11.1 „Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“ 2016 m. paremta 18.851,09 ha. Nuo 2017 m. pereinamo prie ekologinio ūkininkavimo išpareigojimai nebebuvo prisiimami, nes jiems vykdyti Programoje nebėra lėšų. Palaipsniui pagal šią išpareigojimų sritį paremtuose plotuose „pereinamojo laikotarpio“ ūkininkavimo statusas

keitėsi į „ekologinės gamybos“ statusą, t. y. plotai kuriose tęsiamas ekologinis ūkininkavimas ir paramą jiems skiriama jau pagal 11.2 veikos sritį.

** plotas apskaičiuota pagal Programos priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ penkių veiklų deklaruotus plotus: 10.1.06 Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje; 10.1.07 Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje; 10.1.09 Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas; 10.1.13 Tarpinių pasėlių auginimas ariamoje žemėje ir 10.1.14 Ražienų laukai per žiemą. Šaltinis – KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Siekiant nustatyti Programos priemonių indėlį į dirvožemio erozijos mažinimą, buvo susidurta su bendra 4 prioriteto tikslinių sričių vertinimo problema – duomenų apie dirvožemio kokybės / erozijos rodiklius paremtuose plotuose trūkumu. Šie duomenys suteiktų informaciją apie tai, kokius pokyčius lėmė remiamos priemonės / veiksmai. Neturint šių duomenų, indėlis gali būti vertinamas tik atsižvelgiant į priemonių įgyvendinimo mastą ir kokybines prielaidas apie galimą remiamų veiksmų efektyvumą. Rezultato rodikliams surinkti reikalingi specialūs tyrimai. Vienam iš rekomenduojamų rodiklių – dirvožemio erozijos paveiktas plotas paramą gavusiuose ūkiuose – specialūs tyrimai bus vykdomi 2018 m. Papildomai Europos Komisijos gairėse rekomenduojama stebėsenos duomenų bazėse kaupti informaciją apie grunto tankio ir sliekų tankumo rodiklius. Tačiau šiems duomenims surinkti taip pat būtina įgyvendinti specifines tyrimų programas.

4.3.1213 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie atsinaujinančių energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimo ir naudojimo bioekonomikos tikslais?

5C TIKSLINĖ SRITIS „ATSINAUJINANČIŲ ENERGIJOS IŠTEKLIŲ, ŠALUTINIŲ PRODUKTŲ, ATLIEKŲ, LIEKANŲ IR KITŲ NEMAISTINIŲ ŽALIAVŲ TIEKIMO IR NAUDOJIMO PALENVINIMAS BIOEKONOMIKOS TIKSLAIS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 5C tikslinės srities, sąrašas

- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 5C tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas ir miško produktų perdirbimą ir rinkodarą“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

115 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 5C tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Išaugo atsinaujinančios energijos tiekimas	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą	Atsinaujinanti energija, pagaminta paremtuose ūkiuose: gaminant tik biodujas, biodujų gamybos apimtis (6.4.2 punktas)
	O2. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (M04 ir M06 veiklos sritis 4.1 ir 6.4)	Atsinaujinanti energija, pagaminta paremtuose ūkiuose: gaminant biometaną, biometano gamybos apimtis (6.4.2 punktas)
	R15. Energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių dėl įgyvendintų projektų (tonos naftos ekvivalentui) (<i>papildomas rezultato rodiklis</i>)	Investicijos į miškininkystės technologijas ir miško produktų perdirbimą Įveistas trumpos rotacijos plantacinių želdinių plotas
Išaugo atsinaujinančios energijos naudojimas	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą	Parduota arba suvartota savo reikmėms pagamintos šilumos energijos dalis (6.4.2 punktas)
Dėl atsinaujinančios energijos naudojimo pagerėjo ekonominė veikla	-	Parduota pagamintų biodujų ar elektros energijos dalis (6.4.2 punktas)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C43 „Atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio ir miškininkystės“, C44 „Energijos naudojimas žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Veiksmai, kurie skirti

padidinti atsinaujinančios energijos gamybą ir tiekimą (biomasė, kuri gauta auginant metines ir daugiametes kultūras, pavyzdžiui, žoles ir želdinių medžius; biomasė, gauta iš miško produkcijos; biodujos)“.

4. Atsakymas į vertinimo klausimą

Taikyti metodai. Kadangi iki 2018 m. pabaigos dar nebuvo nei vieno baigto įgyvendinti projekto, kuris būtų skirtas energijos gamybai iš atsinaujinančių energijos išteklių, šioje ataskaitoje dar nebuvo galimybės apskaičiuoti papildomą rezultato rodiklį R15, matuojantį energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos išteklių dėl įgyvendintų projektų. Atliekant analizę siekiama įvertinti, kokias technologijas naudojamas energijos gamybai, įdiegė pareiškėjai ir koks buvo pagamintos energijos kiekis po technologijų įdiegimo. Ruošiantis rengti 2019 m. ataskaitą, svarbu, kad NMA stebėsenos duomenų bazėje būtų renkama informacija apie atsinaujinančios energijos gamybos apimtį 1) iki projektų įgyvendinimo ir technologijų įdiegimo (paraiškų duomenys) arba pirmaisiais projektų įgyvendinimo metais bei 2) po projektų įgyvendinimo.

Siekiant apskaičiuoti rodiklį, reikėtų vadovautis tokia metodologija:⁹⁵

- 1) apskaičiuoti po įgyvendintų projektų dėl įdiegtų technologijų ir atliktų investicijų pagamintą atsinaujinančios energijos kiekį;
- 2) paversti pagamintos energijos kiekį iš matuojamos kilovatvalandėmis ar kubiniais metais į tonas naftos ekvivalentui;⁹⁶
- 3) nurodyti pagamintos energijos kiekį tonomis naftos ekvivalentui.

Kadangi 2014–2018 m. nebuvo įgyvendintų atsinaujinančios energijos gamybos projektų, šioje ataskaitoje taip pat dar nebuvo galimybės išanalizuoti daugelio papildomų rezultato rodiklių, susijusių su tiesiogiai atsinaujinančių atsinaujinančios energijos (biodujų) gamybai skirtos 6.4.2 veiklos įgyvendinimu. Ruošiantis 2019 m. ataskaitos rengimui, svarbu, kad NMA stebėsenos duomenų bazėje būtų renkama informacija apie papildomus rezultato rodiklius, kurie numatyti kaip 6.4.2 veiklos projektų priežiūros rodikliai, vadinasi, pareiškėjai kasmet turi pateikti informaciją apie šių rodiklių pasiekimą.

Apibendrinant paminėtina, kad rengiant šią ataskaitą pirmiausiai buvo naudojamas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir išnagrinėti NMA pateikti duomenys apie su 5C tikslinė sritimi susijusių stebėsenos rodiklių pasiekimą. Taip pat buvo peržiūrėtos prie šios tikslinės srities prisidedančių priemonių įgyvendinimo taisyklės ir paraiškų formos. Siekiant surinkti duomenis apie kontekstinius rodiklius, buvo nagrinėjama Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių bazėje pateikta informacija. Atsižvelgiant į tai, kad pagal tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, be to, ir patvirtintų projektų skaičius nebuvo didelis, stebėsenos duomenys buvo papildyti kokybine informacija. Buvo remtasi Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto 2018 m. atlikto tyrimo apie biodujų gamybos ir panaudojimo galimybių, poreikių įvertinimo ir plėtros galimybės rezultatais⁹⁷, siekiant išsiaiškinti, kokios pagrindinės problemos kilo įgyvendinant biodujų gamybos projektus, koks šios paramos populiarumas tarp pareiškėjų, koks tikėtinas atsinaujinančios energijos gamybos projektų poveikis ir kada jis pasireikš. Interviu rezultatai taip pat buvo naudingi formuluojant išvadas ir rekomendacijas. Taip pat buvo remtasi ekspertų nuomone ir buvo atlikti interviu su prie 5C tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais.

⁹⁵ European Evaluation Helpdesk for Rural Development, Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Detalesnė informacija adresu: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en.

⁹⁶ Paversti pagamintos energijos kiekį, matuojamą ne tonomis naftos ekvivalentui, galima naudojantis šiomis skaičiuoklėmis: <https://www.unitjuggler.com/convert-energy-from-kWh-to-toe.html> arba http://www.interenerstat.org/energy_unit.asp.

⁹⁷ Biodujų gamybos ir panaudojimo galimybių, poreikių įvertinimo ir plėtros galimybės. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vinius, 2018 m.

Atsakymas į vertinimo klausimą. Naujausiais duomenimis⁹⁸, vertinant pagal Programos konteksto rodiklius, Lietuvoje **atsinaujinančios energijos gamyba žemės ūkyje ir miškininkystėje (C43)** 2016 m. siekė 1.498,4 tūkst. tonos naftos ekvivalentų (toliau – TNE), kurių 80,1 proc. arba 1.199,9 tūkst. TNE sudarė atsinaujinančios energijos gamyba miškininkystėje, 7,3 proc. arba 109,3 tūkst. TNE – atsinaujinančios energijos gamyba žemės ūkyje, o likusius 12,6 proc. arba 189,2 3 tūkst. TNE – kitos atsinaujinančios energijos gamybos sritys. Reikia pastebėti, kad vidutiniškai ES miškininkystės indėlis į atsinaujinančios energijos gamybą tais pačiais metais sudarė 44,7 proc. ir žemės ūkio – 11,7 proc. Kaip rodo biomasės (bioenergijos išteklių) panaudojimas transformuojant į kitus energijos išteklius (116 lentelė), malkos ir medienos atliekos Lietuvoje yra pagrindinis atsinaujinančios energijos šaltinis. Reikia pridurti, kad kaip rodo C43 konteksto rodiklio dinamika, nuo šio programinio laikotarpio pradžios atsinaujinančios energijos gamyba žemės ūkyje, 2016 m., palyginus su 2013 m., sumažėjo 10,1 proc., tuo tarpu miškininkystėje – išaugo 15,2 proc., o visos atsinaujinančios energijos gamyba išaugo 16,3 proc.

116 lentelė. Bioenergijos išteklių transformavimas (tūkst. TNE)Lietuvoje

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Malkos ir kurui skirtos medienos atliekos	173,8	180,6	212,6	248	248,7	234,1	309,6	353,7	446,7	582,5	581,4	658,6
Žemės ūkio atliekų biodujos	0,2	0,2	0,4	0,4	2,2	1	1,1	2,7	4,3	5,4	13,1	16,5
Žemės ūkio atliekos	1,4	1,5	2,1	2,6	3,4	2,7	2,7	2,3	2,5	1,6	2	2,2
Sąvartynų biodujos	-	-	0,4	1,3	2	5,7	6,2	7	7,7	8,1	8,2	4,8

2016 m. **energijos suvartojimas žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje (C44)** siekė 295,5 tūkst. TNE, iš kurio 191 tūkst. TNE suvartota maisto pramonėje, o 104,5 tūkst. TNE – žemės ūkyje ir miškininkystėje, kas sudarė, atitinkamai 3,7 ir 2 proc. viso galutinio energijos suvartojimo Lietuvoje⁹⁹. Vidutiniškai ES maisto apdirbamojoje gamyboje suvartota mažesnė dalis – 2,7 proc., o bendrai žemės ūkyje ir miškininkystėje kiek didesnė – 2,2 proc. Vertinant pagal energijos sąnaudas vienam hektarui bendro naudojamų žemės ūkio naudmenų ir miško ploto, Lietuvos rodiklis (20,4 kg NE/ha) net 71,3 proc. mažesnis už vidutinį ES (70,9 kg NE/ha).

Siekiant padidinti atsinaujinančios energijos gamybą ir tiekimą Lietuvoje 2014–2020 m., pagal Programą **suplanuota remti šiuos veiksmus**: 1) biomasės iš metinių ir daugiamečių kultūrų gamybą (pavyzdžiui, auginat žoles ir želdinių medžius); 2) miško biomasės gamybą; ir 3) biodujų gamybą.

Iki 2018 m. pabaigos pagal 4.1 veiklos sritį, pagal kurią skiriama parama trumpos rotacijos plantacinių želdinių įveisimui, t. y. **biomasės iš metinių ir daugiamečių kultūrų gamybai**, dar nebuvo surinktų ir patvirtintų paraiškų ar užbaigtų įgyvendinti projektų, todėl ES paramos lėšomis kol kas nebuvo tiesiogiai prisidėta prie atsinaujinančių energijos išteklių iš biomasės, gautos auginant metines ir daugiames kultūras, panaudojimo.

M04 ir M06 priemonių veiklos sritimis yra remiamos investicijos į biodujų gamybą iš žemės ūkio ir kitų atliekų: **4.1 veiklos sritimi – biodujų, skirtų ūkio reikmėms, gamybai; 6.4.2 – biodujų, skirtų pardavimui, gamybai**. Papildomai **M02 priemone** remiamas žemės valdytojų konsultavimas šiais klausimais. Iki 2018 m. pabaigos pagal M04 priemonės veiklos sritį nebuvo patvirtintas nei vienas projektas investicijoms į biodujų gamybą kaip ir pagal M02 priemonę dar nebuvo patvirtinta parama dėl konsultacijų susijusiais klausimais. Tuo tarpu pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklą 6.4.2 „Parama biodujų

⁹⁸ Naujausi 2016 m. duomenys, paskelbti 2018 m. KPP konteksto rodiklių lentelėje https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/context/2018_en

⁹⁹ Ten pat.

gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“ iki vertinamojo laikotarpio pabaigos patvirtintos 9 paraiškos, kurioms skirta parama siekė 14 mln. Eur, tačiau baigtų projektų dar nebuvo. 7 iš 9 patvirtintų paraiškų 2019 m. vasario mėn. buvo nutrauktos paramos gavėjų prašymų.

Pagrindinės biodujų gamybos žaliavos – gyvūnų mėšlas, pūvančios žemės ūkio ir gamybos organinės atliekos ir kt. Atliekų susidarymo Lietuvos žemės ūkyje ir miškininkystėje apimtyms nurodytos 117 lentelėje. Ekspertai akcentuoja, kad naudingiausia iš biodujų gaminti biometaną ir naudoti jį kaip dyzelinių automobilių degalus. Tai padėtų Lietuvai įgyvendinti ir ES išskeltus uždavinius transporto sektoriuje. Pabrėžiama, kad taip gaminant ir naudojant bioudujas pasireikštų didžiausias poveikis klimato kaitos mažinimui.¹⁰⁰ Dabartiniu metu biodujos iš žemės ūkio atliekų yra išgaunamos 14 jėgainių, kurios, kaip rodo tyrimas¹⁰¹, panaudoja tik apie 2 proc. gyvulių mėšlo. 85 proc. viso mėšlo susidaro galvijininkystės ūkiuose, tačiau prie šių ūkių nėra pastatytos nė vienos biodujų jėgainės. Per 2016–2020 metų laikotarpį šalyje planuojama pastatyti dar apie 10 biodujų jėgainių.

Ūkininkų ir žemės ūkio bendrovių apklausos rezultatai parodė, kad dauguma respondentų svarsto, ar apsimokėtų statyti biodujų jėgainę, išgaunant bioudujas iš mėšlo ir kitų žemės ūkio atliekų bei paverčiant jas energija. Apie vienas trečdalis apklaustųjų nurodė, kad planuoja statyti biodujų jėgainę ūkyje per ateinančius 10 metų. Tačiau daugiau kaip vienas ketvirtadalis respondentų nurodė, kad galimybė statyti biodujų jėgainę juos iš principo nedomina. Viena iš suinteresuotumo statyti biodujų jėgainę nebuvimo priežasčių – informacijos (technologinės, ekonominės ir paramos gavimo) trūkumas.¹⁰²

117 lentelė. Atliekų susidarymas ir tvarkymas žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje Lietuvoje

	2006 m.	2008 m.	2010 m.	2012 m.	2014 m.	2016 m.	2016 /2006 m. (proc.)
Šiaudai, tūkst. t	1.935,6	2.602,1	3.116,4	3.270,4	3722	3.329,1	172,0
Srutos, tūkst. t	1.929,7	1.491,3	1.156,6	1720	1.686,2	1.422,4	73,7
Mėšlas, tūkst. t	4.185,1	3.141,5	3.647,7	3.395,3	3.806,6	3.022,8	72,2
Miško kirtimų atliekos, tūkst. t	59,4	83,4	126,1	150,3	272,5	274,9	462,8
Daržininkystės atliekos, tūkst. t	420,7	1.072,6	448	440,7	292,4	202,4	48,1
Grūdų valymo atliekos, tūkst. t	291,5	240,4	287,8	191,3	50,5	34,4	11,8
Medienos atliekos, tūkst. t	18,4	29,5	33,2	34,5	43,6	18,5	100,5
Sodų ir parkų tvarkymo atliekos, tūkst. t	34,2	37,5	20,9	17,7	17,8	9,9	28,9
Gyvūnų audinių atliekos, tūkst. t	8,5	16,6	14,7	5,4	6,1	3,6	42,4
Plovimo ir valymo dumblas, tūkst. t	14,8	2,1	9,7	2,4	3,5	3,2	21,6

Šaltinis: Lietuvos Oficialiosios statistikos portalas. Aplinkosauga: Atliekų susidarymas ir tvarkymas.

Akcentuojama, kad biodujų gamintojams turi būti sudarytos paskatos, kad jie gamintų biometaną, o ne panaudotų bioudujas elektros ir šilumos gamybai. Šiuo metu biometano kainos nėra konkurencingos, todėl biodujų gamintojams yra palankiau parduoti pagamintas bioudujas ar iš jų pagamintą šilumos bei elektros energiją. Biodujų gamybai reikia keturių grandžių grandinės: ūkis – atliekos – investicija – pirkėjas. Tačiau, kaip nurodo ekspertai, Lietuvoje nėra paskutinės, svarbiausios, grandies – šiandien rinkoje niekas neperka biodujų.¹⁰³

¹⁰⁰ Šliužas K. Biodujų nereikia, nes per brangios. Lietuvos žinios, 2018 kovo 22 d.; Biodujų gamybos ir panaudojimo galimybių, poreikių įvertinimo ir plėtros galimybės. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vilnius, 2018; ir Interviu su 6.4.2 veiklos kuratoriumi rezultatai.

¹⁰¹ Biodujų gamybos ir panaudojimo galimybių, poreikių įvertinimo ir plėtros galimybės. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vilnius, 2018; ir Interviu su 6.4.2 veiklos kuratoriumi rezultatai.

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ Šliužas K. Biodujų nereikia, nes per brangios. Lietuvos žinios, 2018 kovo 22 d.; Biodujų gamybos ir panaudojimo galimybių, poreikių įvertinimo ir plėtros galimybės. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vilnius, 2018 m.

Kitos priežastys, dėl kurių ūkininkai ir žemės ūkio bendrovės nėra suinteresuoti biodujų jėgainių statyba: galvijininkystėje vyrauja smulkūs ūkiai – daugumoje ūkių (82 proc.) laikomų galvijų skaičius neviršija 10, kuriuose neužtektų žaliavos net mažiausio pajėgumo biodujų jėgainės darbui užtikrinti; galvijininkystės ūkių ateities neapibrėžtumai; ūkių finansinės padėties nestabili; nepakankamas biodujų jėgainių statybos skatinimas – Lietuvoje biodujų jėgainių statybą skatino supirkimo tarifų priemonė (anksčiau supirkimo tarifai), tačiau dabartiniu metu ši paramos schema nėra taikoma naujiems pareiškėjams; biodujoms remti yra taikomos akcizo lengvatos, tačiau akcizas netaikomas elektros energijai, kuri pagaminama, naudojant AEI, o taip pat biodujoms, kurios naudojamos transporto priemonėse kaip variklių degalai; paramos biodujų jėgainės statybai prašantys ūkiai privalo atitikti labai mažos arba mažos įmonės statusą, kai tuo tarpu biodujų jėgainėms reikalingas mėšlo kiekis gali būti sukuriamas tik dideliuose gyvulininkystės ūkiuose. ES šalių patirtis rodo, kad svarbiausi biodujų sektoriaus plėtrai veiksniai yra politikos nuoseklumas ir paramos schemų egzistavimas, stabilumas ir patikimumas. ES šalys taiko įvairias paramos schemas biodujoms ir biometanui elektros energijos, šildymo ir transporto sektoriuose. Biodujos labiausiai yra remiamos elektros energijos sektoriuje, o biometanas – transporto sektoriuje.¹⁰⁴

2014–2018 m. ES paramos lėšos prisidėjo prie **biomasės, gautos iš miško produkcijos**, žaliavų tiekimo ir panaudojimo palengvinimo. Pagal 8.6 veiklos sritį, kuri prie 5C tikslinės srities prisideda netiesiogiai, buvo įgyvendinti 49 projektai, skirti miškininkystės technologijų diegimui ir miško produktų perdirbimui bei rinkodarai, o jiems skirta bendrųjų investicijų (viešųjų ir privačiųjų) suma siekė beveik 6,4 mln. Eur, iš kurių viešosios paramos lėšos sudarė daugiau nei 2,1 mln. Eur. Įgyvendinant projektus, buvo investuojama į miškų ūkio modernizavimą, miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro ruošos technologijų diegimą bei prisidėta prie pažangios miško technikos ir įrangos diegimo bei atsinaujinančių energijos išteklių miškuose, ypač miško kirtimo atliekų, naudojimo skatinimo.

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2018 m. pabaigos ES paramos lėšomis buvo prisidėta prie atsinaujinančių energijos išteklių iš miško atliekų naudojimo palengvinimo, diegiant miškininkystės technologijas ir skatinant biomasės, gautos iš miško produkcijos, žaliavų panaudojimą. Tačiau, šis poveikis buvo netiesioginis, t. y. prie 5C įgyvendinimo prisidėjo netiesiogiai suplanuotos priemonės. Projektai, kurie buvo tiesiogiai skirti atsinaujinančių energijos išteklių iš žemės ūkio atliekų naudojimui skatinti, iki 2018 m. pabaigos dar nebuvo pradėti įgyvendinti, todėl ES paramos lėšos 2014–2018 m. neprisidėjo prie bioenergijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių palengvinimo (pavyzdžiui, biodujų gamybos iš žemės ūkio atliekų), taip pat prie alternatyvių žemės ūkiui veiklų, susijusių su atsinaujinančios energijos išteklių tiekimu ir naudojimu, skatinimo, kurias suplanuota remti pagal 6.4.1 veiklą.

118 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 5C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O2. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (M04 ir M06 veiklos sritis 4.1 ir 6.4)	0 (14.136.993)						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							

¹⁰⁴ Biodujų gamybos ir panaudojimo galimybių, poreikių įvertinimo ir plėtros galimybės. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vilnius, 2018; ir Interviu su 6.4.2 veiklos kuratoriumi rezultatai.

T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą (Eur)	0 (14.136.993)						NMA stebėsenos duomenų bazė
R15. Energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių dėl įgyvendintų projektų (tonos naftos ekvivalentui) (papildomas rezultato rodiklis)	n. d.						NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Atsinaujinanti energija, pagaminta paremtuose ūkiuose: gaminant tik biudujus, biudujų gamybos apimtis (6.4.2 punktas) (m ³)	n. d.						NMA stebėsenos duomenų bazė
Atsinaujinanti energija, pagaminta paremtuose ūkiuose: gaminant biometaną, biometano gamybos apimtis (6.4.2 punktas) (m ³)	n. d.						NMA stebėsenos duomenų bazė
Parduota arba suvartota savo reikmėms pagamintos šilumos energijos dalis (6.4.2 punktas) (proc.)		n. d.					NMA stebėsenos duomenų bazė
Investicijos į miškininkystės technologijas ir miško produktų perdirbimą (Eur)				6.391.710			NMA stebėsenos duomenų bazė
Parduota pagamintų biudujų ar elektros energijos dalis (6.4.2 punktas) (proc.)		n. d.					NMA stebėsenos duomenų bazė
[veistas trumpos rotacijos plantacinių želdinių plotas (ha)	n. d.						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C43. Atsinaujinančios energijos gamyba žemės ūkyje ir miškininkystėje (tonos)	109.000 (iš žemės ūkio) (2016 m.) 1.200.000 (iš miškininkystės) (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C44. Energijos naudojimas žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje (tūkst. tonų naftos ekvivalentui)	104,5 (žemės ūkyje ir miškininkystėje) (2016 m.) 191 (maisto pramonėje) (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su duomenų trūkumo problema, nes iki 2018 m. pabaigos pagal 5C tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų projektų ir išmokėtų paramos lėšų, nors 2017 m. patvirtinta parama pagal M06 veiklą 6.4.2 siekė kiek daugiau nei 14 mln. Eur. Siekiant spręsti šią problemą, atliekant analizę buvo remiamasi duomenimis apie pagal 5C tikslinę sritį pateiktas ir patvirtintas paraiškas. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta LAEI 2018 m. tyrimo duomenimis, siekiant detaliau išnagrinėti, kaip intervencijos turėtų prisidėti prie atsinaujinančių energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų naudojimo bioekonomikos tikslais.

4.3.1314 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efekta sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo?

5D TIKSLINĖ SRITIS „ŽEMĖS ŪKIO IŠMETAMO ŠILTNAMIO EFEKTĄ SUKELIANČIŲ DUJŲ IR AMONIAKO KIEKIO MAŽINIMAS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 5D tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys::

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto) 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ (100 proc.);
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 5D tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (80 proc. paremto ploto), 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto), 10.1.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (50 proc. paremto ploto), 10.1.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ (50 proc. paremto ploto), 10.1.10 „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.1.11 „Dirvožemio apsauga“ (50 proc. paremto ploto).

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

119 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 5D tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Sumažėjo žemės ūkio išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekis	R17/T18. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, procentinė dalis	Paremtų sutarčių skaičius
	R18. Metano ir azoto oksido emisijų sumažėjimas (CO ₂ ekvivalentas)(papildomas rezultato rodiklis)	
	R19. Amoniako emisijų sumažėjimas (tonos amoniako) (papildomas rezultato rodiklis)	
	O5. Paremtas plotas, kuriame prisidedama prie išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C18 „Žemės ūkio paskirties žemė“, C21 „Sutartinių galvijų vienetai“, C45 „Žemės ūkio išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Metodai ir veiksmai, kuriais buvo siekiama mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį (efektyvesnis trąšų naudojimas, ekologinės

gamybos metodai, geresnis mėšlo tvarkymas)“, „Programos intervencijų poveikis mažinant išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Remiantis paskutiniais Europos Komisijos oficialiai skelbiamais duomenimis, 2017 m. **žemės ūkio paskirties žemė** Lietuvoje sudarė daugiau nei 2,9 mln. ha, o šalyje **laikytų sutartinių galvijų vienetų (toliau – SGV) skaičius** sudarė daugiau nei 1.066,7 tūkst.¹⁰⁵ Paminėtina, kad laikomų galvijų tankumas Lietuvoje, lyginant su kitomis ES valstybėmis, buvo vienas iš mažiausių ir siekė 0,36 SGV / ha.

Ūkininkavimo intensyvumas apibrėžiamas, naudojant du rodiklius, kurių pirmasis matuoja žemės ūkio veiklos sąnaudas (pesticidų, trąšų, gyvulių mėšlo naudojimą) hektarui bei yra apibrėžiamas kaip žemo, vidutinio arba aukšto intensyvumo ūkininkavimas. Naujausiais duomenimis¹⁰⁶, 2016 m. Lietuvoje daugiausiai didžiausią žemės ūkio paskirties žemės dalį (66,3 proc.) sudarė ūkių, kuriuose žemas ūkininkavimo intensyvumas, valdomas plotas. Ūkiai, kuriuose buvo vidutinis ūkininkavimo intensyvumas, valdė 30 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės Lietuvoje, o ūkiai, kuriuose ūkininkavimo intensyvumas aukštas, valdė 3,7 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės. Palyginus su ankstesniojo vertinimo rezultatais (2013 m.), matyti teigiama tendencija – ženkliai sumažėjo 7,3 proc. punkto intensyvaus ūkininkavimo plotų proporcija, o 8 proc. punkto padidėjo vidutinio intensyvumo ūkininkavimo dalis. Be to, verta paminėti, kad vidutiniškai ES vidutinis ir ekstensyvus ūkininkavimas aprėpia ženkliai didesnę žemės ūkio paskirties žemės dalį – atitinkamai 31,9 ir 29 proc. Antrasis rodiklis, apibrėžiantis ūkio intensyvumą, matuoja ekstensyvaus ganymo sritis, kuriose vienam hektarui tenkantis sąlyginių gyvulių vienetų skaičius siekia ne didesnis kaip 1. Ekstensyvaus ganymo sritys Lietuvoje siekė 1,153 mln. ha ir sudarė apie 40,3 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės ploto 2013 m.¹⁰⁷

Kaip ir kiti ekonomikos sektoriai, žemės ūkis išmeta šiltnamio efektą sukeliančias dujas, kurių šaltiniai yra susiję su gyvulių mėšlo valdymu, dirvos valdymu, laukų deginimu. Remiantis naujausiais Programos konteksto rodiklių duomenimis, 2016 m. šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos iš žemės ūkio Lietuvoje siekė 4.409,6 tūkst. tonų CO₂ ekvivalentui.¹⁰⁸ Palyginti su 1990 m., šis rodiklis sumažėjo beveik du kartus¹⁰⁹, o pagrindiniai sumažėjimą nulėmę veiksniai – labai sumažėjęs laikomų gyvulių skaičius, taip pat sintetinių trąšų naudojimas. Tačiau nuo 2002 m. šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos iš žemės ūkio didėja – 14 proc., 2016 m., palyginus 2001 m., kai šios emisijos buvo mažiausios. Per pastarąjį dešimtmetį taip padidėjo ir žemės ūkio dalis Lietuvos šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijoje – iki 22 proc. 2016 m., kaip nurodyta 13 paveikslas. Žemės ūkis yra antras šių emisijų šaltinis Lietuvoje. Daugiausia šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetama energetikos sektoriuje (57 proc. – 2016 m.).

¹⁰⁵ Europos Komisijos Programos konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/context/2018_en

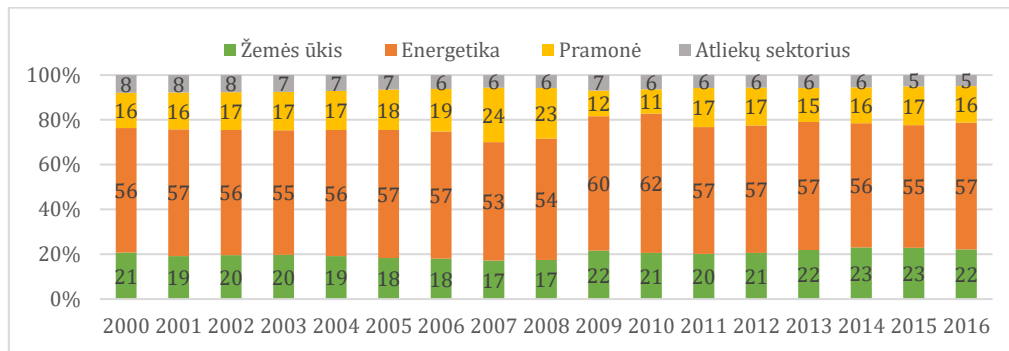
¹⁰⁶ Ten pat.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Ten pat.

¹⁰⁹ Lithuania's national inventory report 2018. Greenhouse gas emissions 1990-2016. Vilnius, 2018.

13 paveikslas. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų pasiskirstymas pagal sektorius Lietuvoje.

Šaltinis: parengta ESTEP pagal Nacionalinė šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaita 2018 duomenis.

Žemės ūkio sektoriuje daugiausiai susidaro azoto oksidas – N_2O , kuris į aplinką patenka dėl dirvos tręšimo sintetinėmis trąšomis, mėšlo naudojimo ir kt. 2016 m. žemės ūkio sektoriuje susidaręs azoto oksidas sudarė net 86 proc. viso šalyje per metus į aplinką išmesto N_2O . Tais pačiais metais iš žemės ūkio susidariusios metano dujos (CH_4) sudarė 56 proc. visų Lietuvoje per metus išmestų metano dujų. Metano dujos žemės ūkio sektoriuje išsiskiria dėl laikomų gyvulių žarnyno fermentacijos ir mėšlo tvarkymo. Pagrindinės priemonės šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiui mažinti yra darnios ir tausios žemės ūkio veiklos plėtojimas bei vienos veiklos keitimas kita, pavyzdžiui, pievininkystė tose vietose, kuriose nėra vykdoma žemdirbystė, vienos rūšies gyvulių keitimas kita rūšimi, ekologinė ir aplinką tausojanti žemdirbystė, ganiavos laiko keitimas, mėšlo tvarkymo sistemų pakeitimas, biodujų įrenginių įrengimas ir kt.¹¹⁰ Paminėtina, kad kaimo plėtrai skirtos paramos lėšomis šios veiklos buvo finansuojamos tiek 2007–2013 m., tiek 2014–2020 m., todėl ES parama taip pat prisidėjo prie iš žemės ūkio sektoriaus išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažėjimo.

Žemės ūkis yra pagrindinis amoniako emisijų šaltinis ES, o amoniako emisijos dažniausiai atsiranda iš garuojančio gyvulių mėšlo ir naudojamų sintetinių azoto trąšų. 2016 m. **amoniako emisijos** Lietuvoje siekė 30,2 tūkst. tonų CO_2 ekvivalentu ir sudarė 89 proc. visų amoniako emisijų šalyje. Per dešimtmetį, 2016 m., palyginus su 2007 m.) amoniako emisijos iš žemės ūkio sektoriaus sumažėjo 12,4 proc.¹¹¹ Kaip rodo teminio tyrimo¹¹² duomenys, ši sumažėjimą nulėmė mažėjantis gyvulių skaičius ir sumažėjusi tendencija mėšlą laikyti tvartuose. Nepaisant to, ženkliai amoniako dalis vis dar išgaruoja iš tvartų – 38,8 % (2017 m.), o likusi dalis susidaro dėl dirvų tręšimo mineralinėmis ir organinėmis (sruatomis) trąšomis.

Iki 2018 m. pabaigos *tiesiogiai* prie klimato kaitos švelninimo, mažinant išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį, prisidėjo pagal priemonės M10 veiklos sritis 10.1.2 „Specifinių pievų tvarkymas“ įgyvendintos veiklos ir 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“. Buvo remiamas aplinkosauginiu požiūriu svarbių pievų naudojimo intensyvumo mažinimas, skatinant nenaudoti augalų apsaugos produktų, netręšti mineralinėmis ir organinėmis trąšomis, laikyti gyvulius ir juos ganyti nurodytu intensyvumu, taip pat šienauti pievas vėliau, laikantis nurodytų terminų. Šiomis veiklomis buvo tiesiogiai prisidedama prie gerų ūkininkavimo praktikų diegimo ir klimato kaitos švelninimo, stabdant pievų arimą ir žemės ūkio veiklos vykdymą suartose žemėse. Pagal 10.1.2 veiklos sritį 2018 m. buvo **paremtas 2.235 ha plotas**, skirtas specifiniam pievų tvarkymui. Paminėtina, kad paremtas plotas, skirtas specifiniam pievų tvarkymui, sudarė **0,08 proc. viso šalyje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto**. Pagal 10.1.14 veiklos sritį

¹¹⁰ Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategija. LR Seimo 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimu Nr. XI-2375.

¹¹¹ Europos Komisijos Programos konteksto rodiklių (https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/context/2018_en) ir Eurostat (Air pollutants by source sector (source: EEA)) duomenys.

¹¹² FPP Consulting, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai. Vilnius, 2019 m.

2018 m. buvo paremtas 29.022,69 ha plotas, kuris sudarė 1,06 proc. viso šalyje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto.

Nagrinėjant, kokią dalį viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto sudarė valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo, svarbu įtraukti ne tik pagal tiesiogiai prisidedančias priemones paremtus plotus, bet ir pagal netiesiogiai prisidedančias priemones paremtus plotus. **Netiesiogiai** prie klimato kaitos švelninimo taip pat prisidėjo **kiti veiksmai**, įgyvendinti pagal priemonės M10 veiklas, skirtas ekstensyviai pievų tvarkymui ganant gyvulius, ekstensyviai šlapynių tvarkymui, medingųjų augalų juostų įrengimui ariamoje žemėje, vandens telkinių apsaugai nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje, „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimui, tausojančiam aplinką vaisių ir daržovių auginimui, dirvožemio apsaugai bei ražienų laukai per žiemą. Iki 2018 m. pabaigos paremtas plotas, kuriame buvo netiesiogiai prisidedama prie išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo, **siekė beveik 26.514,97 ha** ir sudarė **1 proc. viso šalyje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto**.

120 lentelė. Pagal atskiras priemonės M10 veiklos sritis 2018 m. paremtas plotas, kuriame prisidedama prie 5D tikslinės srities tikslų įgyvendinimo

M10 veiklos sritis	Paremtas plotas, kuriame prisidedama prie 5D tikslinės srities tikslų, ha
10.1.01 Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	12.386,88
10.1.02 Specifinių pievų tvarkymas	2.235,58
10.1.03 Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	8.832,07
10.1.06 Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	94,42
10.1.07 Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	2,65
10.1.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	1.760,62
10.1.10 Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	2.922,00
10.1.11 Dirvožemio apsauga	516,34
10.1.14 Ražienų laukai per žiemą	29.022,69
Iš viso:	57.773,25

* Juoda spalva paryškinta tiesiogiai prie 5D tikslinės srities prisidedanti veiklos sritis.

Remiant *ekstensyvų pievų tvarkymą*, gyvulius laikantys žemdirbiai buvo raginami mažinti natūralių ir pusiau natūralių pievų ganyklų ganiavos apkrovą, ganant gyvulius nurodytu intensyvumu ir nurodytais laikotarpiais, taip pat pievose nenaudoti organinių ir mineralinių trąšų, augalų apsaugos produktų, o nenuganytos žolės likučius nušienauti. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 80 proc. pagal veiklą 10.1.01, skirtą ekstensyviai pievų tvarkymui, paremto ploto, kuris 2018 m. siekė daugiau nei 12,4 tūkst. ha ir sudarė 0,4 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Paminėtina, kad iki 2018 m. pabaigos paremtas plotas, skirtas pievų tvarkymui, buvo didžiausias, lyginant su pagal kitas priemonės veiklos sritis paremtais plotais. Remiant *ekstensyvų šlapynių tvarkymą*, žemdirbiai buvo skatinami tvarkyti aplinkosaugos požiūriu svarbias šlapynes ir išsaugoti jose esančią florą ir fauną, nenaudoti mineralinių ir organinių trąšų, ganyti šlapynėse gyvulius ir jas šienauti nustatytu intensyvumu. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 100 proc. pagal 10.1.03 veiklą, skirtą ekstensyviai šlapynių tvarkymui, paremto ploto, kuris 2018 m. siekė daugiau nei 8,8 tūkst. ha ir sudarė 0,3 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje.

Remiant *medingųjų augalų juostų, daugiamečių žolių juostų ar laukų išėjimą ariamoje žemėje*, žemdirbiai buvo skatinama mažinti vientisus dirbamos žemės masyvus ir monokultūrų išplitimą bei įterpti į dirbamos žemės masyvus medingųjų augalų, daugiamečių žolių ar laukų juostas, taip pat mažinti cheminių medžiagų (mineralinių ir organinių trąšų, augalų apsaugos produktų) naudojimą, laikytis šienavimui keliamų

reikalavimų. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 50 proc. pagal 10.1.06 veiklą, skirtą medingųjų augalų ir laukų bei daugiamečių žolių įsėjimui, paremto ploto, kuris 2018 m. siekė 94,4 ha ir sudarė 0,003 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Teikiant paramą vandens telkinių apsaugai nuo taršos ir dirvos erozijos, žemdirbiai buvo skatinami išplėsti apsaugines juostas prie paviršinio vandens telkinių ir ariamą žemę apsėti daugiametėmis žolėmis, taip pat nearti, nenaudoti organinių ir mineralinių trąšų bei gyvulių apsaugos produktų, ganyti gyvulius nurodytu intensyvumu bei šienauti pagal reikalavimus. 2016 m. nebuvo paremta veiksnių pagal šią veiklos sritį.

Teikiant paramą „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimui, buvo skatinamas daugiamečių žolių auginimas ir ariamos žemės vertimas pievomis, taip pat draudžiama naudoti mineralines ir organines trąšas, augalų apsaugos priemonės, numatyti gyvulių ganyto ir šienavimo reikalavimai. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 50 proc. paremto ploto, skirto „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimui, kuris 2018 m. siekė beveik 1.761 ha ir sudarė 0,06 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Įgyvendinant tausojančiam aplinkai vaisių ir daržovių auginimui skirtus veiksmus, buvo remiamas aplinkai palankesnių technologijų diegimas, draudžiama naudoti toksiškus ir labai toksiškus pesticidus, taikomi kiti tręšimo apribojimai. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 50 proc. paremto ploto, skirto tausojančiam vaisių ir daržovių auginimui, kuris 2018 m. siekė daugiau nei 2,9 tūkst. ha ir sudarė 0,1 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Remiant dirvožemio apsaugai skirtus veiksmus, žemdirbiai buvo skatinama išsaugoti dirvožemiui palankius augalus (ankštinius augalus arba daugiametes žoles). Prie klimato kaitos buvo prisidėta 50 proc. dirvožemio apsaugai skirto paremto ploto, kuris 2018 m. siekė 516,3 ha ir sudarė 0,02 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto.

Šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo siekiama, įgyvendinant tiek horizontalias mokymams ir konsultacijoms skirtas priemones, kurios skirtos informuoti ir perduoti žinias apie klimato kaitos švelninimą ir su tuo susijusius ūkininkavimo būdus, klimatui palankių technologijų diegimą ūkiuose, tiek tiesiogiai žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimui skirtas priemones. 2014–2018 m. pagal „minkštųjų veiklų“ priemones M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ užbaigti 776 ir vis dar vykdomi dar 3 projektai. ES lėšos buvo tiesiogiai skirtos gerų ūkininkavimo praktikų diegimui (ypač gyvulininkystės ūkiuose), mažinant neigiamą žemės ūkio veiklos poveikį aplinkai. Pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ parama konsultavimo paslaugomis pasinaudojo 776 ūkininkai ar kiti žemės valdytojai.

Pagal aplinkosaugos ekspertų atliktą Programos poveikio (rezultato rodiklis R18) vertinimą¹¹³, tikėtinas metano ir azoto suboksido emisijos sumažėjimas dėl M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo 2018 m. gali siekti 20,23 tūkst. t CO₂ ekvivalento ir dar 99,83 t CO₂ ekvivalento dėl M10 priemonės M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ (iš viso 120,06 tūkst. t CO₂ ekvivalento, kas sudaro). Rezultatas gautas dėl sumažinto azotinių trąšų naudojimo šių priemonių deklaruotuose laukuose, palyginti su įprastinio ūkininkavimo laukuose sunaudotu trąšų kiekiu efektu. O pagal rezultato rodiklio R19 vertinimą, nustatyta, kad tikėtinas amoniako emisijos sumažėjimas dėl abiejų minėtų Programos priemonių siekia 1.079 tonas amoniako. Tai sudaro apie 4,2 proc. nuo visų 2017 m. žemės ūkyje susidariusių amoniako emisijų.

¹¹³ FPP Consulting, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai. Vilnius, 2019 m.

121 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 5D tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Apskaičiuotas metano ir azoto oksido bei amoniako emisijų sumažėjimas			Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
			Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė		
Bendri produkto rodikliai							
O5. Paremtas plotas, kuriame prisidedama prie išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo (ha)	57.773		31.258	26.515	57.773		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R17/T18. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, procentinė dalis		2%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
R18. Metano ir azoto oksido emisijų sumažėjimas (tūkst. t. CO ₂ ekvivalentas) (papildomas rezultato rodiklis)						20,23* 120,06**	NMA stebėsenos duomenų bazė, ŪADT duomenys, FADN informacija, apklausos
R19. Amoniako emisijų sumažėjimas (tonos amoniako) (papildomas rezultato rodiklis)						1.079,0**	
Papildomi rezultato rodikliai							
Paremtų sutarčių skaičius	2.232						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C18 Žemės ūkio paskirties žemė (ha)	2.935.310 (2017 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C21. Sutartinių galvijų vienetai (SGV)	1.066.707 (2017 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C33. Ūkininkavimo intensyvumas (ha)	1.153.060						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C45. Žemės ūkio išmetamas šiltnamio efekto sukeliančių dujų kiekis (tūkst. tonų CO ₂ ekvivalentui)	4.410 (šiltnamio efekto sukeliančios dujos) (2016 m.) 30,2 (amoniakas) (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė, Nacionalinė šiltnamio efekto sukeliančių dujų apskaitos ataskaita

* Emisijų sumažėjimas vien dėl M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinimo

** Emisijų sumažėjimas dėl priemonių „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ ir M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimo, kaip nustatyta pagal „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai“. Vilnius, 2019 m.

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, nebuvo galimybės apskaičiuoti papildomų rezultato rodiklių R18 ir R19, todėl 3 skyrelyje pateikti pasiūlymai dėl duomenų, kuriuos reikėtų rinkti, bei dėl rodiklių apskaičiavimo metodikos.

4.3.1415 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje bei miškininkystėje?

5E TIKSLINĖ SRITIS „ANGLIES DIOKSIDO IŠLAIKYMO IR SEKVESTRACIJOS ŽEMĖS ŪKYJE BEI MIŠKININKYSTĖJE SKATINIMAS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 5E tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.1 „Miško veisimas“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ ir 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“. (100 proc. paremto ploto).

Taip pat Programoje planuota, kad prie 5E tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritys 8.3 „Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių prevencijai“, 8.4 „Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių padarytai miškui žalai atlyginti“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ (50 proc. paremto ploto);
- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ (daugiausiai įtakos turi tam tikri ūkininkavimo būdai, apimantys daugiakomponenčių žolynų naudojimą, beariminės technologijos taikymą, leidžiantys žemės ūkio paskirties dirvožemiui įsisavinti ir kaupti anglį, o tai prisideda prie klimato kaitos švelninimo).

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

122 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 5E tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija žemės ūkyje bei miškininkystėje padidėjo	R20/T19. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis	Veiksmų, kuriais buvo siekiama prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje, skaičius ir tipas (apželdinimas mišku, miškų priežiūra, ilgamečių kultūrų ar pievų įveisimas)
Padidėjo žemės ūkio paskirties žemės ir miškų paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, prisidedant prie anglies dioksido sekvestracijos	O5. Bendras paremtas plotas: Mišku apželdintos žemės plotas (8.1 punktas) Plotas, kuriame užtikrinama miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas (8.3 ir 8.4 punktai) Plotas, kuriame didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė (8.5 punktas) Plotas, susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis (10.1 punktas)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių buvo naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C41 Dirvožemio organinės medžiagos kiekis ariamoje žemėje“, kitaip „Organinės anglies kiekis ariamoje žemėje (megatonos), bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Veiksmų, kuriais buvo siekiama prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje, tipas (apželdinimas mišku, miškų priežiūra, anglies dvideginio sekvestracija veisiant ilgametes kultūras ar pievas)“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Oficialiais duomenimis¹¹⁴, Lietuvoje **dirvožemio organinės medžiagos (kitaip organinės anglies) kiekis ariamoje žemėje (C41)** 2015 m. siekė 215,7 mega tonas arba 24,9 g/ kg ir tai ženkliai (42 proc.) mažiau nei vidutiniškai ES (43,1 g/ kg). Didžiausias organinės medžiagos, t. y. organinės anglies kiekis sukauptas pievose – 143,8 mega tonos, o pasėliuose – 71,9 mega tonos. Bet to, nustatytas organinės medžiagos ariamoje žemėje sumažėjimas 3,5 proc., pasėliuose 5,2 proc., o pievose 4,1 proc. 2015 m., lyginant su 2012 m. Pastebėtina, kad tuo pačiu laikotarpiu mažėjimo tendencija buvo būdinga ir atitinkamų rodiklių vidurkiams ES.

Organinės anglies kaupimas dirvožemyje prisideda prie neigiamų klimato kaitos pasekmių, ypač klimato atšilimo, švelninimo. Paminėtina, kad organinė anglis geriausiai kaupiasi miško ekosistemose (ypač lapuočių medynuose).¹¹⁵ Kaip minėta, įtakos natūralių organinių medžiagų kiekiui dirvožemyje turi dvi veiksmų grupės: natūralūs veiksniai (klimatas, dirvožemio pagrindinė medžiaga, žemės danga, augmenija ir reljefas) ir žmonių veiklos žemės ūkyje ir miškininkystėje veiklos sąlygoti veiksniai.

2014–2018 m. paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas prie 5E tikslinės srities prisidedančias priemones. 2018 m. paremtas **žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas**, kuriame buvo tiesiogiai **prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo sudarė 1,85 proc.** bendro Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties ir miškų (įskaitant ir kitus miškingus plotus) žemės ploto ir viršija 2023 m. siektiną tikslo reikšmę, kuri yra 1,13 proc.¹¹⁶ Vertinant tai, kad iki 2023 m. suplanuotas pasiekti tikslas sudaro 1,84 proc., per dvejus pirmuosius Programos įgyvendinimo metus pasiekti rezultatai vertintini teigiamai.

Anglies dioksido saugojimas ir sekvestracija žemės ūkyje ir miškininkystėje 2014–2020 m. ES lėšomis finansuojama, įgyvendinant miškų įveisimui ir miškingų plotų kūrimui bei šlapynių tvarkymui skirtas priemones. 2018 m. **mišku pirmą kartą apželdintos žemės plotas siekė 2.447,8 ha**, o plotas, kuris buvo apželdintas jau anksčiau ir už kurį mokamos kasmetinės išmokos, sudarė daugiau nei **28.120 ha** tūkst. ha. Palyginus su bendru Lietuvoje miško ir kitos miškingos žemės plotu – 2.180 tūkst. ha. (2017 m.), **ES paramos lėšomis įveistas miškas, kuriame tiesiogiai prisideda prie anglies dioksido sekvestracijos, sudarė 1,4 proc. nuo viso miškingo žemės ploto** šalyje. Iš viso buvo paremti 4.159 miško įveisimui skirti veiksmai, iš kurių 440 naujai paremtų, o 3.719 mokamos kasmetinės išmokos už jau įveistą mišką, kad iki 2018 m. pabaigos iš viso buvo patvirtinti 605 projektai, skirti miško įveisimui. Įgyvendinus šiuos projektus, įveisto miško plotas, kuriame bus prisidedama prie anglies dvideginio sekvestracijos ir išsaugojimo bei išmetamų anglies dvideginio emisijų mažinimo, dar padidės.

¹¹⁴ EK. BŽŪP konteksto rodikliai. 2018 m.

¹¹⁵ Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras. Dirvožemio organinės anglies tvarumas. Detalesnė informacija adresu: http://idd.asu.lt/doc/seminaras_LAMMC_2015/Dirvozemio%20organines%20anglies%20tvarumas.pdf.

¹¹⁶ Kaip nurodyta pirmajame ataskaitos skyriuje, tokio pasiekimo priežastimi tapo parama pagal naujas M10 priemonės 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ ir 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ veiklos, kurios nuo 2018 m. padidino žemės ūkio paskirties žemės plotus, prisidedančius prie 5E TS tikslo rodiklio ir netiesiogiai turėjo įtakos 5E tikslinės srities pasiekimams.

Prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo dirvožemyje tiesiogiai ir netiesiogiai prisidėjo kelios **M10 „Agrarinės aplinkosaugos ir klimato“** priemonės veiklos (žr. 123 lentelę), pagal kurias buvo paremta 831 sutartis, prisidedanti prie E5 tikslinės srities. Bendras paremtas plotas siekė per 40,3 tūkst. ha. (2018 m.) ir sudarė beveik 1,4 proc. nuo žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Programoje tiesiogiai su 5E tiksline sritimi susieta 10.1.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ veikla (2018 m. paremtas šlapynių tvarkymui skirtas plotas siekė 8.823,07 ha) ir 2018 m. pardėta įgyvendinti 10.1.13 „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ veikla (paremtas plotas siekia beveik 16 tūkst. ha). Netiesiogiai prie anglies dioksido sekvestracijos prisidėjo veiklos sritis 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“. Pagal šią veiklą prie anglies dvideginio sekvestracijos Programoje planuota prisidėti 50 proc. paremto ploto, kuris 2018 m. siekė 1.117,8 ha. Taip pat 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ veikla (2018 m. paremta daugiau nei 14,5 tūkst. ha).

123 lentelė. Pagal atskiras priemonės M10 veiklos sritis 2018 m. paremtas plotas, kuriame prisidedama prie 5E tikslinės srities tikslų įgyvendinimo

M10 veiklos sritis	Paremtas plotas, kuriame prisidedama prie 5E tikslinės srities tikslų, ha
10.1.02 Specifinių pievų tvarkymas	1.117,79
10.1.03 Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	8.832,07
10.1.13 Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	15.841,05
10.1.14 Ražienų laukai per žiemą	14.511,35
Iš viso:	40.302,26

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis NMA duomenimis.

Netiesiogiai prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo taip pat prisidėjo kitos Programos priemonės. Buvo paremtas 628 ha plotas, kuriame pagal M08 veiklos sritį „Miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimo“ (veiklos sritys 8.3 ir 8.4) buvo vykdomos gaisrų ir kitų stichinių nelaimių, įskaitant ligas ir kenkėjus, pažeistų miškų atkūrimo veiklos bei diegiamos priešgaisrinės prevencinės priemonės, taip pat palengvinant anglies dvideginio absorbavimą ir sumažinant jo emisijos miškininkystėje. Prie anglies dvideginio sekvestracijos prisidėjo ir „Natura 2000“ teritorijose miškuose įgyvendinti veiksmai, darę teigiamą įtaką dirvožemyje esančioms organinės anglies sancaupoms. Apibendrinant galima teigti, kad bendras iki 2018 m. pabaigos **paremtas plotas miškuose, kuriame buvo netiesiogiai¹¹⁷ prisidedama prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos**, siekė 628 ha ir sudarė **0,03 proc. viso miškingo žemės ploto Lietuvoje**.

Pagal aplinkosaugos ekspertų atliktą Programos indėlio mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai vertinimą¹¹⁸, 2018 m. didžiausią poveikį anglies sekvestravimui žemės ūkio naudmenose turėjo **M10 Agrarinės aplinkosaugos ir klimato priemonė, dėl kurios įgyvendinimo sutaupyta 38,94 tūkst. t CO2 ekvivalento** ŠESD emisijų. Didžiausią poveikį turėjo veiklos sritis „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, leidusi sutaupyti 14,12 tūkst. t CO2 ekvivalento, o veiklos sritis „Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje“ prisidėjo 17,43 tūkst. t CO2 ekvivalento sutaupymu. Priemonės **M12 „Natura 2000 išmokos ir su Bendraja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ indėlis sudarė 21,40 tūkst. t CO2 ekvivalento sutaupytų ŠESD emisijų 2018 m. ir iš viso 75,22 tūkst. t CO2 ekvivalento 2015–2018 m.** Taip pat nustatyta, kad dėl **M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ priemonės veiklos srities 8.1 „Miško veisimas“** įgyvendinimo 2015–2018 m. anglies dioksido sekvestracija jaunų medžių biomasėje ir dirvožemyje siekė 17,36 tūkst. t CO2 ekvivalento. Ekspertų teigimu,

¹¹⁷ Netiesiogiai prie 5E tikslinės srities tikslų įgyvendinimo buvo prisidedama pagal priemonės M08 veiklos sritis 8.3, 8.4 ir 8.5 bei pagal priemonės M12 veiklos sritį 12.2 paremtame plote.

¹¹⁸ FPP Consulting. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai. Vilnius, 2019 m.

toks gana nedidelis naujai įveisto miško vaidmuo gali būti paaiškinamas nedidele jaunų medžių biomase, kurioje sekvestruojamas ir nedidelis anglies dioksido kiekis. Medžiams augant, kasmet didės ir biomaseje sekvestruojamas anglies dioksido kiekis. Bendras **Programos poveikis iš viso išlaikyta ir absorbuota anglies dioksido 68,35 tūkst. t CO2 ekvivalento – 2018 m. ir 182,9 tūkst. t CO2 ekvivalento – 2015–2018 m.** Kaip nurodyta minėtoje vertinimo ataskaitoje, Programos poveikis CO2 sugėrimui neapskaičiuotas dėl metodikos trūkumo.

124 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 5E tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O5. Mišku apželdintos žemės plotas (ha) (8.1 punktas) tik naujai	2.448						NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Mišku apželdintos žemės plotas (ha) (jau anksčiau mišku apželdintas žemės plotas, už kurį mokamos kasmetinės išmokos) (8.1 punktas)	28.120						NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas, susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis (ha) (10.1 punktas)	40.302		8.832	31.470	40.302		NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas, kuriame užtikrinama miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas (ha) (8.3 ir 8.4 punktai)				27,8 (8.3 punktas) 600,25 (8.4 punktas)	628,05		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R20/T19. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis		1,85%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Veiksmų, kuriais buvo siekiama prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje, skaičius ir tipas (apželdinimas mišku, miškų priežiūra, ilgamečių kultūrų ar pievų įveisimas)			4.159(8.1 punktas) 831 (10.1 punktas)	4 (8.3 punktas) 30 (8.4 punktas)	5.024		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C18. Žemės ūkio paskirties žemė (ha)	2.935.310 (2017 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C29. Miškai ir kiti miškingi plotai (ha)	2.180.000 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C41. Dirvožemio organinės medžiagos kiekis ariamoje žemėje – organinės anglies kiekis ariamoje žemėje	215,73 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, naudoti naujausi Europos Komisijos apskelbti duomenys apie organinės anglies kiekį dirvožemyje už 2015 m. Dėl šios priežasties nebuvo galimybės kiekybiškai aprašyti organinės anglies pokyčius dirvožemyje Programos įgyvendinimo iki 2018 m. pabaigos laikotarpiu ir įvertinti galimą ES Paramos priemonių indėlį. Siekiant papildyti analizę, buvo remiamasi 2018 m. atliktu teminiu tyrimu „Programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018“. Tačiau, kaip akcentuojama šio tyrimo ataskaitoje Lietuvoje nėra vykdomas nuolatinis ir sisteminis dirvožemio organinės anglies monitoringas, tad trūksta patikimų duomenų Programos poveikio organinės medžiagos pokyčiams įvertinti. Ten pat pabrėžiama, kad iš atskirų mokslinių ir eksperimentinių tyrimų tikrosios situacijos įvirinti negalima, nes šių tyrimų imtis ir reprezentatyvumas nedideli. Dėl to vertinant poveikį apsiribota ekologinio ūkavimo priemonės poveikio vertinimu. Vertinimui taip pat remiasi interviu duomenimis apie didžiausią poveikį anglies dioksido sekvestracijai turėjusias veiklas.

4.3.1516 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie veiklos įvairinimo, mažųjų įmonių kūrimo ir plėtojimo, taip pat darbo vietų kūrimo?

6A TIKSLINĖ SRITIS „VEIKLOS ĮVAIRINIMO, MAŽŪJŲ ĮMONIŲ KŪRIMO IR PLĖTOJIMO, TAIP PAT DARBO VIETŲ KŪRIMO LENGVINIMAS“

Priemonių, prisidedančių prie 6A tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prie 6A tikslinės srities prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“ ir veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“.

Programoje taip pat planuota, kad prie 6A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas ir miško produktų perdirbimą ir rinkodarą“;
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“.

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

125 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 6A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Sukurtos mažos įmonės	O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių paramą verslui pradėti / paramą investicijoms ne žemės ūkio veiklai vykdyti kaimo vietovėse, skaičius (6.2 ir 6.4 punktai)	Naujų mažų įmonių, kurios buvo sukurtos gavus paramą, skaičius
Mažos įmonės įvairino savo ekonominę veiklą	O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių paramą verslui pradėti / paramą investicijoms ne žemės ūkio veiklai vykdyti kaimo vietovėse, skaičius (6.2 ir 6.4 punktai) O3. Veiksmų, kuriais remtos investicijos į miškininkystės technologijas ir pirminės produkcijos perdirbimą / gamybą, skaičius	Sukurti smulkūs verslai, suskirstyti pagal sektorius / šakas
Buvo sukurtos darbo vietos	R21/T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	Sukurtos darbo vietos, suskirstytos pagal sektorius / šakas (bruto / neto)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių taip pat bus naudojami konteksto rodikliai: C5 „Užimtumo lygis“, C6 „Savarankiško užimtumo lygis“, C7 „Nedarbo lygis“, C10 „Ekonomikos struktūra“, C11 „Užimtumo struktūra“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Šalyje esančios aplinkos tinkamumas verslo pradžiai“.

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Iki 2018 m. pabaigos, pagal tiesiogiai prie 6A tikslinės srities prisidedančias priemones buvo vykdomi 37 projektai. Šiems išmokėta suma siekia 3,1 mln. Eur. Iki metų galo 22 iš 37 projektų jau buvo užbaigti. Pagal 6.2 veiklos sritį „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“ buvo užbaigti visi 6 projektai. Pagal 6.4.1 veiklą „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ buvo vykdomas 31 projektas, 16 iš jų jau užbaigti. **10 iš 22 užbaigtų projektų įgyvendino labai mažos arba mažos įmonės, o likusius 12 – fiziniai asmenys.** Skirstant sukurtus smulkius verslus pagal sektorius, pastebėtina, kad didžioji verslų dalis (13) buvo sukurta paslaugų sektoriuje, 7 – pramonės sektoriuje, o prie 2 verslų sektorius nebuvo nurodytas.

Pagal 6.2 veiklos sritį buvo sukurtos 5 naujos darbo vietos, o pagal 6.4.1 veiklą – 48. **Bendras sukurtų nuolatinių darbo vietų skaičius įgyvendinant remiamus projektus – 53.** Sukurtas darbo vietas skirstant pagal ūkio sektorius, matyti, jog daugiausiai, t. y. 31 darbo vietų buvo sukurta pramonės sektoriuje. 19 buvo sukurta paslaugų sektoriuje, prie dar 3 sukurtų darbo vietų sektorius nebuvo nurodytas. Iš jau minėtų 53 naujai sukurtų darbo vietų 37 sukūrė įgyvendino labai mažos arba mažos įmonės, o 16 – fiziniai asmenys. Visgi, šie sukurtų darbo vietų skaičiai yra per maži, siekiant padidinti mažą kaimo teritorijų užimtumo lygį.

Be to, pastebėtina, kad juridiniai asmenys, įgyvendindami projektą pagal 6.4.1. veiklą vidutiniškai sukūrė po 5 darbo vietas, o fiziniai asmenys – 1,444 darbo vieta. Tai rodo, kad siekiant tikslo sukurti, kuo daugiau darbo vietų, skirstant paramą prioritetą turėtų būti teikiamas juridiniams asmenims.

126 lentelė. Sukurtų darbo vietų, tenkančių vienam projektui, skaičius

Remiamos veiklos kodas	Pareiškėjo tipas	Įgyvendintų projektų skaičius	Sukurtų darbo vietų skaičius	Sukurtų darbo vietų, tenkančių vienam projektui, skaičius
6.2	Juridinis asmuo	3	2	0,666
	Fizinis asmuo	3	3	1
6.4.1	Juridinis asmuo	7	35	5
	Fizinis asmuo	9	13	1,444

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA stebėsenos duomenis.

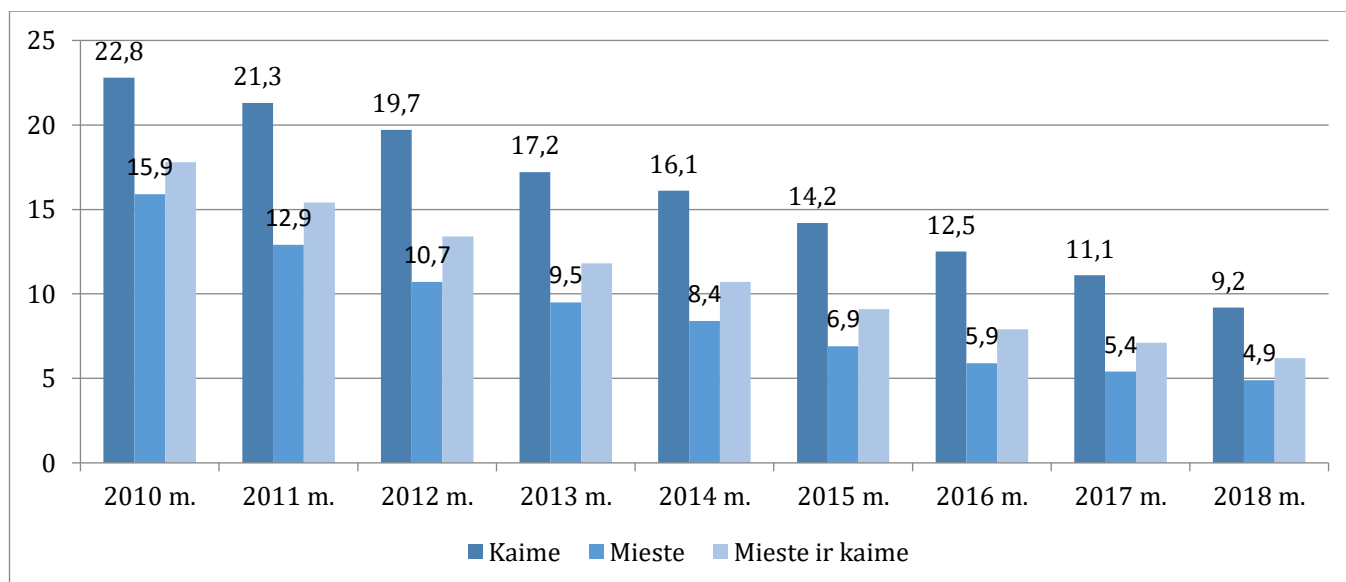
Pagal netiesiogiai prie 6A tikslinės srities įgyvendinimo prisidedančią veiklos sritį 8.6 buvo vykdomi 49 projektai, skirti miškininkystės technologijų diegimui. 2018 m. buvo remiamos mažos ir labai mažos ne žemės ūkio įmonės, taip pat investicijos, susijusios su miškų ūkio modernizavimu bei paslaugų miškų sektoriuje teikimu. Taip 8.6 veiklos sritis netiesiogiai skatino gyventojų užimtumą ir nedarbo kaimo gyvenvietėse mažinimą. Iki 2018 m. pabaigos visi 49 projektai buvo užbaigti, o jiems išmokėta parama siekia 2,1 mln. Eur. Įgyvendinus remiamus projektus buvo sukurtos 51 darbo vietos.

Pagal taip pat netiesiogiai prie 6A tikslinės srities 19.2 veiklos sritį „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ buvo paremti 94 projektai. Iš jų 35 iki 2018 m. pabaigos buvo užbaigti. Įgyvendinant šiuos projektus, vietos bendruomenės ir jų organizacijos buvo aktyviai įtraukiamos į vietos plėtrą. Taip pat buvo sprendžiamos pagrindinės kaimo vietovių problemos, t. y. skatinamas užimtumas, kuriamos naujos darbo vietos, prisidedama prie konkrečioms teritorijoms aktualiausių poreikių tenkinimo. Iki 2018 m. pabaigos pagal 19.2 veiklos sritį buvo sukurtos 6 naudos darbo vietos, tačiau pagal iki 2018 m. pabaigos atrinktus vietos projektus planuojama sukurti apie 350 darbo vietų projektuose, kuriems skirta parama, bet jie dar nėra užbaigti arba tuose vietos projektuose, kurie yra atrinkti ir pripažinti tinkamais finansuoti, bet dar nepradėti įgyvendinti

Palyginimui, LSD duomenimis 2019 m. sausio 1 d. Lietuvoje kaime gyveno 602 tūkst. darbingo amžiaus asmenų, iš kurių 406 tūkst. buvo užimti, todėl šiuo metu pagal 8.6 ir 19.2 veiklos sritis faktiškai sukurtos 57 darbo vietos tik labai nežymiai prisidėjo prie užimtumo kaime augimo.

2018 m. 20-64 amžiaus gyventojų užimtumo lygis siekė 77,8 proc. Miesto gyventojų užimtumo lygis buvo didesnis nei bendras šalies rodiklis ir sudarė 81,2 proc. Tuo tarpu kaimo gyventojų užimtumo lygis 2018 m. siekė 70,8 proc.¹¹⁹ Savarankiškai dirbančių asmenų skaičius Lietuvoje 2017 m. siekė 141,7 tūkst. žmonių ir sudarė 10,9 proc. visų šalies užimtų gyventojų. Didžiąją dalį savarankiškai dirbančių asmenų, ypač rajoninėse savivaldybėse, sudaro būtent ūkininkai. Paminėtina, jog lyginant su ženkliai 2010–2015 m. savarankiškai dirbančių asmenų skaičiaus Lietuvoje išaugimu (27 proc. p. arba beveik 30 tūkst. asmenų), 2014–2017 m. augimas buvo gana mažas, t. y. 4,2 proc. p arba 5,7 tūkst. asmenų. Bendras nedarbo lygis Tarptautinės nedarbo organizacijos siūlomą 15-74 m. gyventojų pjūviu 2018 m. siekė 6,2 proc. Svarbu pabrėžti, jog nedarbo lygis miestuose (4,9 proc.) stipriai skiriasi nuo šio rodiklio reikšmės kaimo vietovėse (9,2 proc.) Taigi, nepaisant ženklaus nedarbo lygio mažėjimo pastarojo dešimtmečio perspektyvoje, ryški skirtis tarp rodiklio reikšmės kaimuose ir miestuose vis dar išlieka. Pavyzdžiui 2010 m. skirties reikšmė yra 6,9 proc. p., 2018 – 4,6 proc. p.

14 paveikslas. Nedarbo lygis Lietuvoje tarp 15-74 m. gyventojų proc.

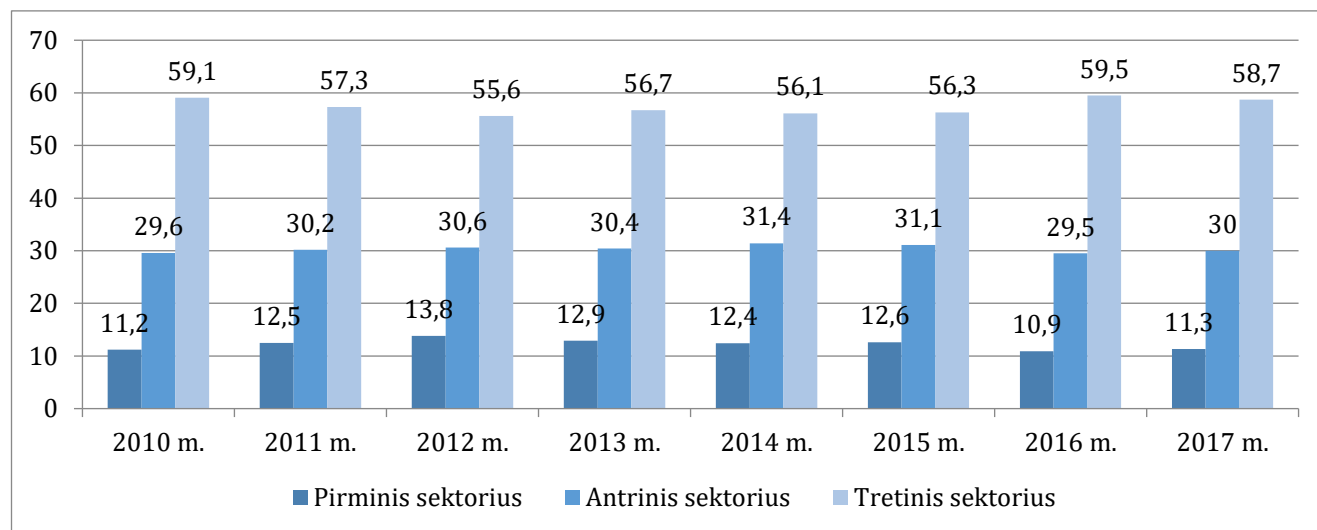
*Šaltinis: sudaryta autorių Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Nagrinėjant **ekonomikos struktūrą kaimo vietovėse** matyti, jog 2017 m. didžiausią sukuriamos pridėtinės vertės dalį – 58,7 proc. – sudarė tretinis sektorius arba paslaugų sektorius. Pirminiame sektoriuje arba žemės ūkyje sukuriama pridėtinė vertė sudarė mažiausią dalį – 11,3 proc. Antrinio sektoriaus dalis ekonomikos struktūroje kaimo vietovėse siekė 30 proc. Analizuojant paskutinio dešimtmečio ekonomikos struktūros tendencijas pastebima, jog išlieka ne tik panaši sektorių proporcija, bet ir santykinė sukuriamos pridėtinės vertės reikšmė. Kitaip tariant, mažiausia pirminio sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės reikšmė 2012 m. kiek išaugusi, 2017 m. grįžo prie 2010 m. sukuriamos reikšmės. Antrinio sektoriaus dalis kiek išaugusi 2014 m., vertinimo laikotarpiu taip pat grįžo prie 2010 m. sukuriamo procento. Lygiai taip pat ir vis dar didžiausias tretinis sektorius, kiek smukęs 2012–2015 m. laikotarpiu, 2017 m. sukūrė 2010 m.

¹¹⁹ Paminėtina, jog detalesnį užimtumo rodiklio tendencijas vertinantį dešimtmečio perspektyvoje, vertinimą galima rasti 4.4.1 šios ataskaitos skyriuje.

panašios reikšmės santykinę pridėtinę vertę. Kitaip tariant, Lietuvos kaimo vietovių ekonominė struktūra pastarąjį dešimtmetį, nepaisant visų KPP priemonių ir kitų veiksnių, nepakito.

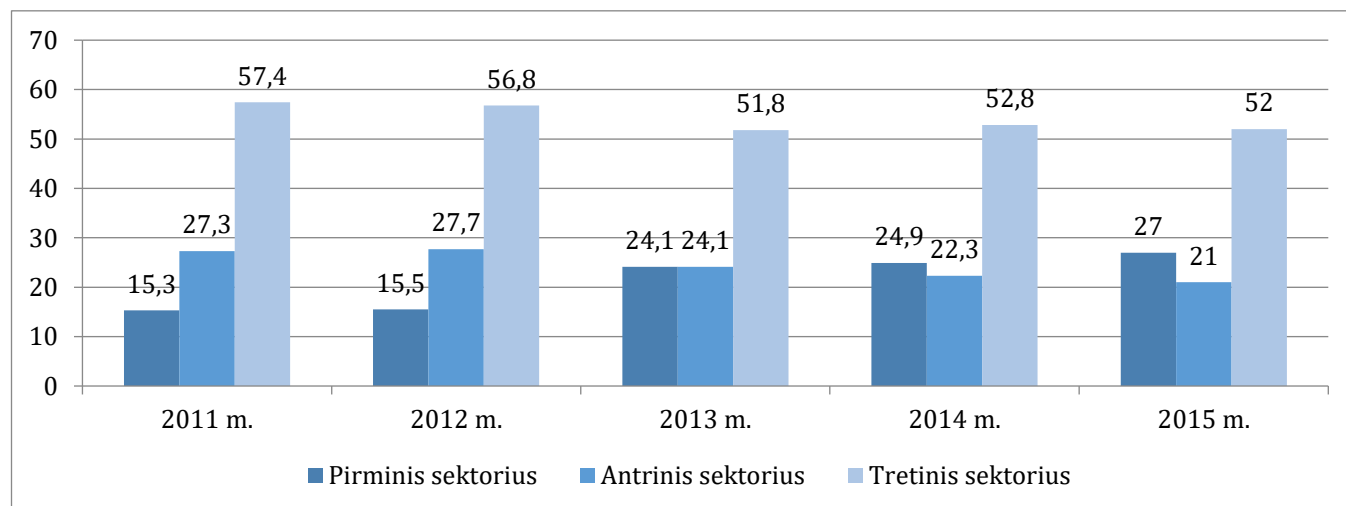
15 paveikslas. C10. Ekonomikos struktūra kaimo vietovėse proc.

*Šaltinis: sudaryta autorių Lietuvos statistiko departamento duomenimis.

Nagrinėjant **kaimo gyventojų užimtumo struktūrą**, pastebėtina, kad naujausiais prieinamais 2015 m. duomenimis, didžioji dalis Lietuvos kaimo gyventojų – 52 proc. – kaip ir ankstesniais metais dirbo tretiniame sektoriuje. Pirminiame ir antriniame sektoriuose atitinkamai dirbo 27 proc. ir 21 proc. kaimo gyventojų. Remiantis BŽŪP konteksto rodiklių duomenų baze, 2011–2015 m. užimtų kaimo gyventojų skaičius labiausiai išaugo pirminiame sektoriuje (11,7 proc. p.). Antriniame sektoriuje rodiklis sumažėjo 6,3 proc. p., o tretiniame – 5,4 proc. p.). Tai rodo, kad užimtumas žemės ūkiu sektoriuje kaimo vietovėse tampa vis svarbesnis. Tai iš dalies gali būti paaiškinta tuo, kad kaimo vietovėse gyventi lieka dažniau tie asmenys, kurie verčiasi žemės ūkiu, tuo tarpu kituose sektoriuose dirbantys asmenys dažnai keičia gyvenamąją vietovę (iš kaimo į miestą, arba emigruoja).

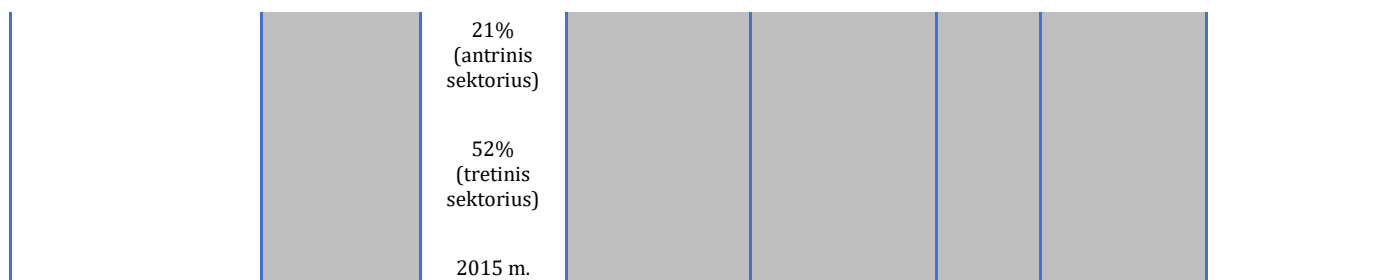
16 paveikslas. C11. Kaimo gyventojų užimtumo struktūra proc.

* Šaltinis: BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė.

127 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 6A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
04. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių paramą verslui pradėti / paramą investicijoms ne žemės ūkio veiklai vykdyti kaimo vietovėse, skaičius (6.2 ir 6.4 punktai)	37		37		37		NMA stebėsenos duomenų bazė
03. Veiksmy, kuriais remtos investicijos į miškininkystės technologijas ir pirminės produkcijos perdirbimą / gamybą, skaičius				49	49		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R21/T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	110		53	51 (8.6) 6 (19.2)	110		NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Naujų mažų įmonių, kurios buvo sukurtos gavus paramą, skaičius	10						NMA stebėsenos duomenų bazė
Sukurti smulkūs verslai, suskirstyti pagal sektorius / šakas	7 - pramonė 13 - paslaugos 2 - kita						NMA stebėsenos duomenų bazė
Sukurtos darbo vietos, suskirstytos pagal sektorius / šakas (bruto / neto)	31 - pramonė 19 - paslaugos 3 - kita						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C5. Užimtumo lygis (proc.)		77,8% (2018 m.)					Lietuvos statistikos departamentas
C6. Savarankiško užimtumo lygis (proc.)		10,9% (2017 m.)					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C7. Nedarbo lygis (proc.)		6,2% (2018 m.)					Lietuvos statistikos departamentas
C10. Ekonomikos struktūra kaimo vietovėse (proc.)		11,3% (pirminis sektorius) 30% (antrinis sektorius) 58,7% (tretinis sektorius) (2017 m.)					Lietuvos statistikos departamentas
C11. Užimtumo struktūra kaime (proc.)		27% (pirminis sektorius)					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, rodiklių duomenys buvo renkami iš skirtingų šaltinių taip siekiant pateikti kuo naujesnę informaciją. Deja, tam tikrų specifinių rodiklių, pavyzdžiui C11, Lietuvoje neskaičiuojant, teko naudotis kiek senesniais prieinamais duomenimis, kas kėlė iššūkius Lietuvos situaciją įvertinti visų rodiklių perspektyvoje.

4.3.16 17 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie vietos plėtros kaimo vietovėse?

6B TIKSLINĖ SRITIS „VIETOS PLĖTROS KAIMO VIETOVĖSE SKATINIMAS“

1. Priemonių, prisidedančių prie 6B tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisideda šios priemonės / veiklos sritys:

- M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritys 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ (parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą – regioninis planavimas; parama asbestinių stogų dangos keitimui; parama vietiniams keliams) ir 7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ (parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį – regioninis projektų planavimas; tradicinių amatų centrų plėtra);
- M19 „LEADER programa“.

Taip pat Programoje planuota, kad netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

128 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 6B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Kaimo vietovėse pagerėjo paslaugos ir vietos infrastruktūra	O3. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į nedidelio masto infrastruktūrą, įskaitant investicijas į atsinaujinančios energijos gamybą ir energijos taupymą, skaičius (7.2 punktas)	Pakeistų asbestinių dangų stogų skaičius
	O3. Veiksmų, kuriais remiamos studijos / investicijos, susijusios su kaimo gamtiniu ir kultūriniu paveldu, įskaitant didelės gamtinės vertės vietoves, skaičius (7.6 punktas)	
Kaimo vietovėse pagerėjo paslaugų ir vietinės infrastruktūros prieinamumas	O15. Gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, skaičius (7.2 ir 7.6 punktai)	-
	R23/T22. Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis	
Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas sukūrė užimtumo galimybes	R24/T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER)	-
Vietos plėtros strategijos taikomos visoje šalies teritorijoje ir apima visus kaimiškų vietovių gyventojus	R22/T21. Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis	LEADER priemonėms skirtų išlaidų procentinė dalis nuo visų Programos išlaidų
	Atrinktų VVG skaičius	
	Gyventojų skaičius, tenkantis VVG	
	Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parengiamoji techninė bendradarbiavimo parama (19.1 punktas)	
	Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parama einamosios išlaidoms ir aktyvaus pritaikymo išlaidoms padengti (19.4 punktas)	

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Kaimo vietovių gyventojai dalyvavo vietos veiksmuose	Bendros viešosios išlaidos (Eur). Vietos veiklos grupės bendradarbiavimo veiklos rengimas ir įgyvendinimas (19.3 punktas)	Sukurtų partnerystės skaičius (LEADER)
Kaimo vietovių gyventojai gavo naudos iš įgyvendintų vietos veiksmų	Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parama veiksmams pagal BVIP strategiją įgyvendinti (19.2 punktas)	Pagal vietos plėtros strategiją paremtų projektų / iniciatyvų skaičius (pagal tipą)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C1 „Gyventojų skaičius“, C2 „Amžiaus struktūra“, C3 „Teritorija“, C8 „BVP, tenkantis vienam gyventojui“, C10 „Ekonomikos struktūra“, C12 „Darbo našumas pagal sektorius“ bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Vietos paslaugų ir infrastruktūros kokybės vertinimas“ ir „Visų suinteresuotų asmenų įtraukimas į vietos plėtros strategijų įgyvendinimą“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

2014–2020 m. ES lėšomis siekiama skatinti vietinę plėtrą kaimo vietovėse, gerinti ekonominius bei socialinius rodiklius. Vietinė plėtra skatinama, investuojant į pagrindinių paslaugų teikimui reikalingos mažos apimties infrastruktūros kūrimą ir tvarkymą, privačios infrastruktūros gerinimą bei viešosios paskirties pastatų, reikalingų vietos paslaugų teikimui, tvarkymą. **2014–2018 m. pagal 7.2.1 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ ir 7.6.1 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ buvo renkami pasiūlymai regioniniam projektų planavimui.** Svarbu akcentuoti, jog pastarieji skirti mažos apimties infrastruktūros tobulinimui ir investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą bei kraštovaizdį. Paminėtina, jog 2017 m. projektinių pasiūlymų vertinimas regionuose vėlavo, tad vėlavo ir paramos paraiškų pateikimo Agentūrai terminai ir jų vertinimo pradžia. Vis dėlto, iki 2018 m. pabaigos buvo įvertinti beveik visi projektai.¹²⁰ Pagal 7.2.1 veiklą regioninio projektų planavimo srityje buvo užbaigti 4 projektai, o pagal 7.6.1 veiklą vertinimo laikotarpiu užbaigtų projektų dar nebuvo. Galima teigti, jog nepaisant to, jog įgyvendinti vietinių kelių tinklo plėtros projektai prisidėjo prie vietinės infrastruktūros užtikrinimo, geresnių sąlygų teikti paslaugas sudarymo bei kaimo vietovių augimo potencialo didinimo, regioninių projektų įgyvendinimo pažanga yra ribota, **kadangi užbaigtų projektų mastas siekia vos 1,5 proc. visų patvirtintų projektų.**

Kartu su regioninio planavimo projektais buvo vykdomi ir kiti pagal M07 priemonę įgyvendinami veiksmai. **Iš viso pagal 7.2 veiklos sritį iki 2018 m. pabaigos buvo paremti 3.496 projektai** (beveik 4 kartus daugiau nei 2017 m.). Daugiausia – 3.298 – užbaigtų projektų buvo pagal 7.2.2 veiklą „Parama asbestinių stogų dangos keitimui“. 113 užbaigtų projektų buvo pagal 7.2.3 veiklą „Parama vietiniams keliams“, 4 jau minėti – pagal 7.2.1 veiklą „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą (regioninis projektų planavimas)“. **Bendrai dėl įgyvendintų projektų geresnėmis paslaugomis naudojasi beveik 116 tūkst. gyventojų. Kaimo gyventojų, kurie turi galimybę naudotis šia produkcija procentinė dalis sudaro 11 proc. visų Lietuvos kaimo gyventojų skaičiaus.**¹²¹ Įgyvendinus KPP siekiama, kad geresnėmis paslaugomis naudotųsi 150 tūkst. gyventojų (14 proc. visų kaimo gyventojų). Vertintojų nuomone, siekiamybė, kad paslaugos pagerėtų tik kas septintam kaimo gyventojui yra neambicinga. Programos dėka kaimo vietovėse pagerėjo paslaugų ir vietinės infrastruktūros prieinamumas, tačiau šis pagerimas jaučiamas tik kas devintam kaimo gyventojui.

¹²⁰ Interviu su 7.2 ir 7.6 veiklos sričių kuratoriumi rezultatai.

¹²¹ Apskaičiuota remiantis kontekstiniais Programos rodikliais.

Iki 2018 m. pabaigos pagal 7.6 veiklos sritį iš viso buvo paremta 17 projektų. 1 (vis dar neužbaigtas) projektas pagal 7.6.1 veiklą ir 16 (8 užbaigti) pagal 7.6.2 veiklą. Įgyvendinti tradicinių amatų plėtrai skirti projektai prisidėjo prie alternatyvių ūkinės veiklos rūšių skatinimo bei Lietuvos tautinės kultūros vertybių puoselėjimo kaimo vietovėse, tačiau tai yra pavieniai projektai, kurie iš esmės negali pakeisti ekonominių veiklų kaime struktūros.

Siekiant spręsti kaimo vietovių problemas ir įgyvendinti iniciatyva „iš apačios į viršų“ grįstą požiūrį, pagal M19 LEADER priemonę 2016 m. buvo **atrinktos 49 VVG** vietos plėtros strategijos. Pagal jas VVG turi vykdyti vietos projektų atranką ir nustatyti paramos sumą. Iš 49 vietos plėtros strategijų 46 yra vienasektorinės kaimo vietovių (finansuojamos iš EŽŪFKP ir valstybės biudžeto), o 3 dvisektorinės – kaimo vietovių ir žuvininkystės (bendrai finansuojamos iš EŽŪFKP, EJŖŽF ir valstybės biudžeto). **Iki 2018 m. pabaigos gyventojų, kurių gyvenamojoje teritorijoje yra taikomos vietos plėtros strategijos, skaičius Lietuvoje siekė daugiau nei 1 mln. žmonių ir apėmė visu Lietuvos kaimo vietovių gyventojus.**

Pagal 19.1 veiklos sritį „Parengiamoji parama“ iki 2018 m. pabaigos visi 49 VVG pateikti vietos plėtros strategijų parengimo projektai buvo užbaigti. Pagal patvirtintas vietos plėtros strategijas, įgyvendinant 19.2 veiklos sritį „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“, 2018 m. VVG priėmė 811 vietos projektų paraiškas, kuriose prašoma paramos suma siekė 28,9 mln. Eur., 2014–2018 m. laikotarpiu VVG pasirašė 227 paramos sutartis su vietos projektų vykdytojais, kuriems skiriama 6,4 mln. Eur paramos suma. Pagal 19.2 veiklos sritį 2018 m. parama buvo išmokėta 94 projektams, 35 iš jų iki metų pabaigos jau buvo užbaigti. Įgyvendinant šiuos projektus, vietos bendruomenės, kitos visuomeninės organizacijos bei vietos gyventojai buvo aktyviai įtraukiami į vietos plėtrą. Taip pat buvo sprendžiamos pagrindinės kaimo vietovių problemos, t. y. skatinamas užimtumas, kuriamos naujos darbo vietos, prisidedama prie konkrečioms teritorijoms aktualiausių poreikių tenkinimo, kuriamos naujos paslaugos kaimo vietovėse. Pagal 19.3 veiklos sritį „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“ buvo paremti 2 VVG bendradarbiavimo projektai. Vienas iš jų – tarptautinio bendradarbiavimo projektas "LEADER verslumo ir partnerystės plėtrai" 2018 m. buvo užbaigtas. Pastarasis projektas parengtas dviejų Lenkijos vietos veiklos grupių, VVG „Gniazdo“ ir VVG „Kraina Rawki“, bei dviejų Lietuvos VVG – Molėtų r. VVG „Keisdamiesi keičiame“ ir Utenos regiono VVG. Projekto tikslas – sukurti palankias Lenkijos ir Lietuvos įmonių bendradarbiavimo sąlygas. Šio projekto prioritetinė užduotis yra projekte dalyvaujančių vietos veiklos grupių teritorijų ekonominė plėtra ir aukšto lygio socialinės gerovės užtikrinimas. Projekto metu sukurta internetinė verslininkų ir vietos bendruomenių vadovų platforma, kurioje galima skelbti informaciją apie savo įmones, idėjas ir patirtį. Antrasis – „Nuotykių LEADER“ – tarptautinio bendradarbiavimo projektas, kurį koordinuoja Telšių rajono VVG, o partneriai yra Šiaurės Vakarų Lietuvos VVG, Plungės rajono savivaldybės VVG bei dvi Švedijos VVG, vertinimo laikotarpiu buvo vis dar vykdomas. Pastarojo tikslas – stiprinti jaunų žmonių iš Lietuvos ir Švedijos dalyvavimą LEADER programoje per mokymąsi iš patirties bei ugdymąsi praktiškai eksperimentuojant verslumo įgūdžius. Šio projekto veiklos įgyvendinamos bus iki 2020 m. spalio mėn. 19.4 veiklos sritis „Parama VVG veiklai ir gyventojų aktyvinimui“ yra integruota į vietos plėtros strategijas, tad pagal ją atskirai atrenkamų projektų nebuvo. Ši veiklos sritis įgyvendinama horizontaliai kartu su 19.2 veiklos sritimi tad jos įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su vietos plėtros strategijų įgyvendinimo pabaiga suplanuota iki 2023 m. rugsėjo mėn. . Apibendrinus galima teigti, jog Programos intervencijos dėka kaimo vietovių gyventojai aktyviau dalyvavo vietos bendruomenių veiksmuose.

Iki 2018 m. pabaigos įgyvendinant remiamus LEADER priemonės projektus buvo sukurtos tik 6 darbo vietos. Atsižvelgiant į 2023 m. išsikeltą tikslą (960 sukurtų darbo vietų) dabartinis rezultatas nėra didelis, tačiau pagal 2014–2018 m. VVG priimtus 340 vietos projektus, kuriuose planuojam kurti darbo vietas, numatoma jų įkurti apie 350. Tad tikėtina, jog iki 2023 m. užsibrėžtas tikslas visgi bus pasiektas. Ekonometrinis modeliavimas atskleidė, kad netiesiogiai KPP įgyvendinimas sukūrė 1.719 darbo vietų, taigi kitos priemonės prie darbo vietų kūrimo prisidėjo kur kas svariau. Galima apibendrinti, kad vietos plėtros strategijų įgyvendinimas sukurtų naujų darbo vietų atžvilgiu iki šiol beveik neprisidėjo prie užimtumo kaimo

vietovėse galimybių didinimo, tačiau kaimo gyventojų įtraukimo į vietos bendruomenių veiklą perspektyvoje, Programos intervencijos įgyvendinant LEADER priemonę vertinamos teigiamai.

Iki 2018 m. pabaigos **LEADER priemonėms skirtos viešosios išlaidos siekė beveik 110 mln. ir sudarė 7,42 proc.** visų 2014–2018 m. Programai skirtų viešųjų išlaidų. Didžiausia paramos dalis (daugiau nei 5 mln. Eur) buvo išmokėta pagal 19.4 veiklos sritį. Šios lėšos sudarė 5.34 proc. visos LEADER priemonei skirtos paramos. Mažiausia viešųjų išlaidų dalis buvo išmokėta pagal 19.3 priemonę. Ši sudarė tik 0,02 proc. visos priemonei skirtos paramos.

129 lentelė. M19 LEADER priemonei 2018 m. skirtos viešosios išlaidos

Veiklos sritis	Išmokėta parama	Proc. nuo visų priemonei skirtų lėšų
19.1	430 tūkst. Eur	0,39%
19.2	1.304 mln. Eur	1,19%
19.3	25 tūkst. Eur	0,02%
19.4	5.860 mln. Eur	5,34%

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA duomenis.

Apibendrinant M19 priemonės įgyvendinimą, galima teigti, jog LEADER metodo principų vykdymą apsunkina sudėtingas administravimo mechanizmas ir išskirtinis priemonės įgyvendinimo modelis, kuris reikalauja ypatingo dėmesio įtraukiant vietos gyventojus, užtikrinant partnerystės, tinklaveikos ir bendradarbiavimo principus. Pagrindinis priemonės iššūkis kyla dėl vietos plėtros strategijų unikalumo. Kiekviena jų pagal savo regioninę specifiką turi atskirus poreikius, intervencijų logiką, problematiką, priemonių rinkinius ir pan. Be to, vietos plėtros procesams turi įtakos ne tik ekonominiai situacijos pokyčiai, bet ir vidiniai politiniai veiklos grupių aspektai, pavyzdžiui, VVG valdymo organo narių nesutarimai ar per didelė savivaldybės įtaka VVG veiksams. Kalbant apie problemas, su kuriomis susiduria VVG, daug iššūkių kyla ir dėl VVG teritorinių skirtumų (dydžio), kadangi nuo to priklauso VPS vertė ir atitinkamai lėšos skirtos VPS administravimui bei gyventojų aktyvumo skatinimui. Susiduriama su situacijomis, kuomet mažoms VVG nepakanka lėšų elementariausioms funkcijoms užtikrinti. Tačiau teritorinio susijungimo su kitomis savivaldybių teritorijoms siūlymas, programavimo pradžioje buvo atmestas. Dėl VPS įvairovės sudėtinga parengti bendras administravimo taisykles bei numatyti visas galimas priemones ir reikalavimus. Be to, vis dar aktualus išlieka valstybinės žemės valdymo, naudojimo, disponavimo ja klausimas bei nuosavybės teisių į valstybinį turtą neaiškumas. Galima teigti, jog trūksta teisinės bazės, reglamentuojančios socialinį ir bendruomeninį verslą bei viešųjų paslaugų teikimą nevyriausybiniam sektoriuje.¹²²

Priemonei M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ iki 2018 m. pabaigos buvo išmokėta daugiau nei 10 mln. Eur. Nors visos skirtos lėšos tiesiogiai siejamos su Programos 4 prioritetu, šios kompensacinės išmokos netiesiogiai prisidėjo ir 6B tikslinės srities, t. y. su poilsio galimybėmis ir turizmu susijusių iniciatyvų, kurios ne tik padeda užtikrinti taupų vertingų gamtos išteklių naudojimą, bet ir skatina geresnę turizmo veiklos integraciją kaimo vietovėse.

Analizuojant bendrus konteksto rodiklius, vertėtų pažymėti, jog 2018 m. **Lietuvos teritorija** siekė daugiau nei 65 tūkst. km². Didžiausia jos dalis – 46,6 tūkst. km² – buvo priskiriama tarpinėms teritorijoms. Kaimiškųjų teritorijų plotas siekė 8,9 tūkst. km². **Gyventojų skaičius** Lietuvoje siekė daugiau nei 2,8 mln. asmenų (kiek mažiau nei 2017 m.), o kaimiškose teritorijose gyveno apie 30 proc. visų šalies gyventojų. Vertinant pagal amžiaus grupes, pastebėtina, kad didžioji dalis kaimo gyventojų – 65,4 proc. – pateko į 15–64 m. asmenų amžiaus grupę. Jaunesnių nei 15 m. gyventojų dalis kaime siekė beveik 14,7 proc., o vyresnių nei 65 m. amžiaus gyventojų – daugiau nei 19,8 proc.

¹²² Interviu su 19.02 ir 19.04 veiklos sričių kuratoriumi rezultatai.

2017 m. Kaimo BVP, tenkantis vienam gyventojui, perkamosios galios standartu siekė 13.592,8. Lyginant su ankstesniais metais, 2016 m. pastebimas nedidelis rodiklio sumažėjimas (176,17 PPS), tačiau ilgesniu laikotarpiu (2015–2017 m.) matomas 838,4 PPS kaimo BVP vienam gyventojui augimas. **Ekonometrinio modeliavimo pagalba įvertintus 2014–2020 m. kaimo plėtros programos įtaką BVP kaimo vietovėse vienam gyventojui perkamosios galios standartais pastebima, kad 2017 m. KPP prisidėjo prie rodiklio augimo 532 PPS vienam gyventojui.** Galima samprotauti, jog net ir su KPP nesusijusių veiksmų paveiktam rodiklio augimui didžiausią įtaką vis dėlto turėjo būtent Programos intervencija. **Tai reiškia, jog Programos įgyvendinimas prisidėjo prie BVP kaimo vietovėse augimo 63,4 proc. (532/838,4) t. y. daugiau nei pusė rodiklio reikšmės augimo 2015–2017 m. buvo nulemta Programos intervencijos.**

Ekonomikos struktūra Lietuvos kaimo vietovėse 2017 m. atitiko bendrą ekonomikos struktūrą visoje Lietuvoje. Kaime dominavo tretinis paslaugų sektorius, tuo tarpu mažiausia pridėtinė vertė buvo sukuriama pirminiame, žemės ūkio sektoriuje. Daugiau informacijos apie ekonominę kaimo struktūrą 4.2.16 šio vertinimo skyriuje. Analizuojant darbo našumo rodiklius, pastebėtina, kad didžiausias **darbo našumas**, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, 2017 m. kaip ir ankstesniais metais Lietuvoje buvo užfiksuotas antriniame (pramonės) sektoriuje ir siekė 32,3 tūkst. Eur. Pirminiame sektoriuje jis buvo mažiausias ir siekė 12,5 tūkst. Eur. Tretiniame sektoriuje rodiklio reikšmė buvo 32,3 tūkst. Eur. Pastebėtina, kad visose ES šalyse darbo našumas pirminiame sektoriuje buvo mažiausias, lyginant su kitais dviem sektoriais. Daugiau informacijos apie darbo našumą 4.2.7 šio vertinimo skyriuje.

130 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 6B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
03. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į nedidelio masto infrastruktūrą, įskaitant investicijas į atsinaujinančios energijos gamybą ir energijos taupymą, skaičius (7.2 punktas)	3.496		3.496		3.496		NMA stebėsenos duomenų bazė
03. Veiksmų, kuriais remiamos studijos / investicijos, susijusios su kaimo gamtiniu ir kultūriniu paveldu, įskaitant didelės gamtinės vertės vietas, skaičius (7.6 punktas)	17		17		17		NMA stebėsenos duomenų bazė
015. Gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, skaičius (7.2 ir 7.6 punktai)	118.684		118.684		118.684		NMA stebėsenos duomenų bazė
Atrinktų VVG skaičius	49		49		49		NMA stebėsenos duomenų bazė
Gyventojų skaičius, tenkantis VVG	1.075.726		1.075.726		1.075.726		NMA stebėsenos duomenų bazė

Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parengiamoji techninė bendradarbiavimo parama (19.1 punktas)	430.287		430.287		430.287		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parama veiksams pagal BVIP strategiją įgyvendinti (19.2 punktas)	1.303.503		1.303.503		1.303.503		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendros viešosios išlaidos (Eur). Vietos veiklos grupės bendradarbiavimo veiklos rengimas ir įgyvendinimas (19.3 punktas)	25.284		25.284		25.284		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parama einamosios išlaidoms ir aktyvaus pritaikymo išlaidoms padengti (19.4 punktas)	5.860.365		5.860.365		5.860.365		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R23/T22. Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis (proc.)		11,00%	11,00%		11,00%		NMA stebėsenos duomenų bazė, Lietuvos statistikos departamentas
R24/T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER)	6		6		6		NMA stebėsenos duomenų bazė
R22/T21. Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis		102,3%	102,3%		102,3%		NMA stebėsenos duomenų bazė, Lietuvos statistikos departamentas
Papildomi rezultato rodikliai							
LEDAER priemonėms skirtų viešųjų išlaidų procentinė dalis nuo visų Programos išlaidų (proc.)		7,42%	7,42%		7,42%		NMA stebėsenos duomenų bazė
Sukurtų VVG partnerysčių skaičius (LEADER)	2		2		2		NMA stebėsenos duomenų bazė
Pagal vietos plėtros strategiją paremtų projektų / iniciatyvų skaičius (pagal tipą)	94		94		94		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C1. Gyventojų skaičius	2.800.738 (2018 m.)						Lietuvos statistikos departamentas
C2. Amžiaus struktūra kaimo vietovėse (proc.)		14,7% (0-14 m.) 65,4% (15-64 m.) 19,8% (daugiau nei 65 m.) (2017 m.)					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

C3. Teritorija (km ²)	65.286 (2018 m.)						Lietuvos statistikos departamentas
C8. BVP, tenkantis vienam gyventojui kaime (perkamosios galios standartas / gyventojui) absoliučia suma / indeksu	13.592,8 (2017 m.)					532	Ekonometrinio modeliavimo rezultatai paremti Eurostat duomenimis
	45% (2017m.)						
C10. Ekonomikos struktūra kaimo vietovėse (proc.)		11,3% (pirminis sektorius)					Lietuvos statistikos departamentas
		30% (antrinis sektorius)					
		58,7% (tretinis sektorius)					
		(2017 m.)					
C12. Darbo našumas pagal sektorius (tūkst. Eur / SDV)	12,5 (pirminis sektorius)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
	32,3 (antrinis sektorius)						
	28,2 (tretinis sektorius)						
	(2017 m.)						

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, kontekstinių rodiklių duomenys susiję su gyventojų statistika buvo naudojami pagal Programoje numatytas reikšmes. Atitinkamai pagal šią informaciją buvo apskaičiuojamas ir pavyzdžiui T22 tikslo rodiklis ar kiti išvestiniai pasiekimai. Tad verta pabrėžti, jog atsižvelgiant į realų gyventojų skaičiaus kitimą, vertinime taikoma metodologija rodiklių reikšmes gretino prie siektino tikslo, tačiau ne visada atspindėjo duomenų kitimo realijas.

4.3.17 18 BVK: Koku mastu KPP intervencijos padidino prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT), paskatino jų naudojimą ir pagerino kokybę kaimo vietovėse?

6C TIKSLINĖ SRITIS „PRIEIGOS PRIE INFORMACINIŲ IR RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ (IRT) DIDINIMAS. JŲ NAUDOJIMO SKATINIMAS IR KOKYBĖS GERINIMAS KAIMO VIETOVĖSE“

1. Priemonių, prisidedančių prie 6C tikslinės srities, sąrašas

Tiesiogiai prisidėjo šios priemonės / veiklos sritys:

- M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 6C tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

131 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 6C tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Pagerėjo IRT prieinamumas kaimo namų ūkiams	R25/T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis	Kaimo vietovių namų ūkių, kurie dėl paramos įgijo prieigą prie IRT, procentinė dalis
	O3. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos, įskaitant e. valdžios paslaugas, skaičius (7.3 punktas)	
	O15. Gyventojai, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra (plačiajuosčio interneto infrastruktūra), skaičius (7.3 punktas)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C1 „Gyventojų skaičius“ bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Sukurtos IRT infrastruktūros ir paslaugų kokybė ir kiek tai padidina kaimo vietovių patrauklumą“, „Gyventojų pasitenkinimas sukurtos IRT infrastruktūros / paslaugų kokybe, prieinamumu ir apimtimi“.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Įgyvendinant prie 6C tikslinės srities prisidedančią priemonę, siekiama didinti prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų, skatinti jų naudojimą ir gerinti kokybę kaimo vietovėse. Pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.3 remiamas plačiajuosčio ryšio infrastruktūros kūrimas, gerinimas ir plėtimas bei prieiga prie šio ryšio, siekiant mažinti skirtumus tarp Lietuvos miesto ir kaimo gyventojų. **2018 m. buvo užbaigtas 2016 m. pradėtas vienintelis pagal 7.3 veiklą įgyvendinamas projektas „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai (II etapas)“ (PRIP2)**, skirtas investicijoms į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos. Šiam projektui išmokėta parama siekia daugiau nei 3 mln. Eur. Paminėtina, kad projekto įgyvendinimo pradžia kiek užtruko, nes įgyvendinant 7.3 veiklos sritį nėra teikiama *de minimis* pagalba,

todėl reikia tvirtinti atskirą valstybės pagalbos schemą, kuri turi būti suderinta su Europos Komisija. Prieš įgyvendinant projektą buvo parengta studija, siekiant nustatyti vadinamąsias „baltąsias dėmes“, į kurias reikėtų tiesti šviesolaidines linijas. Be to, buvo sudaryta galimybė ir gyventojams, manantiems, kad į jų gyvenamąją teritoriją taip pat turėtų būti atvestas šviesolaidinio ryšio kabelis, kreiptis raštu. Visi gyventojų prašymai buvo apsvarstyti, išanalizuota, kokie veiksmai buvo įgyvendinti jų gyvenamojoje vietovėje, ir nemaža dalis pateiktų prašymų patenkinta. 2018 m. projekto užbaigimo darbai vyko sėkmingai.¹²³

Įgyvendinant projektą prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros prijungta 400 žemės ūkio sektoriaus objektų bei nutiesti 342,661 km šviesolaidinių linijų.¹²⁴ Šiems objektams ir kitiems tose gyvenvietėse esantiems vartotojams sudarytos galimybės naudotis spartaus interneto, televizijos ir kitomis moderniomis paslaugomis. Baigus prijungti visus papildomus objektus prie plačiajuosčio ryšio tinklų, ryšio operatoriai gali prijungti turimą savo prieigos infrastruktūrą ar kurti naują ir teikti plačiajuosčio ryšio paslaugas kaimiškosiose vietovėse.

Bendras gyventojų, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra, skaičius siekia kiek daugiau nei 79 tūkst. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis yra 8 proc. Verta akcentuoti, jog šios 6C tikslinę sritį apibūdinančios rodiklių reikšmės ženkliai viršija 2023 m. siektiną tikslą (buvo suplanuota 20 tūkst. gyventojų bendrai ir 1,9 proc. kaimo gyventojų užtikrinti geresnę IT infrastruktūrą). **Taigi galima teigti, jog Programos intervencija itin svariai prisidėjo prie IRT prieinamumo kaimo namų ūkiams padidėjimo.**

132 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 6C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
03. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos, įskaitant e. valdžios paslaugas, skaičius (7.3 punktas)	1		1		1		NMA stebėsenos duomenų bazė
015. Gyventojai, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra (plačiajuosčio interneto infrastruktūra), skaičius (7.3 punktas)	79.029*		79.029		79.029		ŽŪM duomenimis
Bendri rezultato rodikliai							
R25/T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis		24%			24%		NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Kaimo vietovių namų ūkių, kurie dėl paramos	n.d.						NMA stebėsenos duomenų bazė

¹²³ Interviu su 7.3 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

¹²⁴ Paminėtina, kad 2018 m. užbaigtas antrasis pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.3 vykdomo projekto etapas – projektas PRIP-2. Pirmuoju PRIP projekto etapu, įgyvendintu 2014–2015 m., buvo suprojektuota ir nutiesta daugiau nei 485 km šviesolaidinių kabelinių linijų, prijungti 432 objektai, o į 399 iš jų operatoriai jau teikia paslaugas. Detalesnė informacija adresu: <https://www.nma.lt/index.php/naujienos/darbai-placiajuosciam-rysiui-plesti-tesiami/11154>.

igijo prieigą prie IRT, procentinė dalis							
Bendri konteksto rodikliai							
C1. Gyventojų skaičius (iš jų – kaimo gyventojai)	2.800.738 (922.434) (2018 m.)						Lietuvos statistikos departamentas

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę buvo susidurta su NMA pateikiamų duomenų trūkumu, tačiau susisiekus su 7.3 veiklos srities kuratoriumi, informacija apie projekto baigimą buvo patikslinta.

4.3.1819 BVK: Koku mastu sinergijos tarp prioritetų ir tikslinių sričių padidino KPP efektyvumą?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

133 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Pagal Programą remiamos priemonės papildo viena kitą, o per jų sąveiką yra užtikrinama sinergija	Visi rezultato rodikliai ir papildomi rezultato rodikliai	Visi papildomi rodikliai, kurie yra naudojami, vertinant pirminį ir antrinį Programos intervencijų prisidėjimą prie tikslinių sričių
Priemonių parengimo logika užtikrina jų sinergiją tikslinių sričių, prioritetų ir Programos lygiu		

Atsakant į vertinimo klausimą, buvo atliekamas kokybinis vertinimas, išanalizuojant, kaip prie konkrečių tikslinių sričių prisidedančios priemonės papildo viena kitą ir kaip yra užtikrinama sinergija tikslinių sričių, prioritetų ir Programos lygiu. Kiekybiškai sinergijos tarp prioritetų ir tikslinių sričių mastas nustatytas nebuvo.

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Rengiant Programą ir planuojant intervencijos logiką, buvo pasirinkti prie kiekvienos tikslinės srities prisidedančių priemonių rinkiniai. KPP investicijas, kurios skirtos konkrečioms kaimo plėtos problemoms spręsti, papildė horizontalios arba „minkštosios“ investicijos, kurios skirtos mokymo ir konsultavimo veikloms bei padeda paramos gavėjams įgyti trūkstančių žinių, gebėjimų ir kompetencijos. Sudarant Programą buvo numatytos 1A, 1B ir 1C tikslinės sritys, kurios skirtos žinių perdavimo ir informavimo veiklai, konsultavimo paslaugoms bei EIP veiklos grupių projektų įgyvendinimo skatinimui, kurių įgyvendinimas prisideda prie efektyvesnio visų kitų tikslinių sričių, išskyrus 3B, 6B, 6C tikslų įgyvendinimo.

Iš viso pagal 1 prioritetą yra įgyvendinami 4.686 projektai¹²⁵, o pagal kitas tikslines sritis (išskyrus 3B, 6B, 6C) 410.558 projektai, todėl 1 prioriteto įgyvendinimas prisidėjo 1.1 proc. prie bendro projektų skaičiaus. Daugiausia 1 prioriteto įgyvendinimas prisideda prie 2C tikslinės srities įgyvendinimo, nes 71,3 proc. 2C projektų yra taip pat 1 prioriteto projektai. Daugiausiai 1 prioriteto įgyvendinimas prisideda prie 2C, 2B, 5D ir 2A tikslinių sričių tikslų įgyvendinimo. Mažiausiai 1 prioritetas prisideda prie 5E tikslinės srities įgyvendinimo (tik 4 projektai iš 12.361). Taigi tam tikrose tikslinėse srityse yra fiksuojama labai akivaizdi ir tampri sinergija. Siekiant užtikrinti kuo didesnę priemonių sąveiką ir teigiamą poveikį, svarbu užtikrinti, kad „minkštosios“ priemonės būtų įgyvendinamos tuo pat metu, kaip ir kietosios priemonės.

134 lentelė. Tikslinių sričių projektų, prie kurių prisideda 1 prioriteto projektai, dalis

Tikslinė sritis	1 prioriteto projektų skaičius, prisidedantis prie tikslinės srities	Tikslinės srities projektų skaičius	Tikslinės srities projektų, prie kurių prisideda 1 prioriteto projektai, dalis
2A	1.162	7.683	15,1%
2B	436	897	48,6%

¹²⁵ Pagal M02 priemonę projektų skaičius pagal ŽŪM pateiktus duomenis yra lygus konsultuotų asmenų skaičiui.

2C	159	223	71,3%
3A	13	519	2,5%
4P	2.129	386.827	0,6%
5C	0	0	-
5D	779	2.007	38,8%
5E	4	12.361	0,0%
6A	4	41	9,8%
Iš viso:	4.686	410.558	1,1%

Šaltinis: parengta autorių pagal ŽŪM duomenis.

Priemonių rinkinio, kuriuo yra įgyvendinama 2A tikslinė sritis, suderinamumo ir papildomumo lygis yra aukštas. Didelės apimties ūkių modernizavimo projektai yra vykdomi pagal finansine apimtimi didžiausią priemonę M04. Tačiau mažesni ūkiai dėl administracinių apribojimų šia priemone negali pasinaudoti. Šią priemonę papildoma smulkiesiems ūkiams ir jų modernizavimui bei konkurencingumo didinimui skirta priemonės M06 veiklos sritis „Parama smulkiems ūkiams“. Be to, prie ūkių konkurencingumo didinimo turėtų prisidėti ir ūkių modernizavimo veiklas papildyti pagal priemonę M16 teikiama parama, skirta smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui, taip pat trumpoms tiekimo grandinėms kurti ir vietos rinkoms skatinti.

Priemonių rinkinio, kuriuo yra įgyvendinama 2B tikslinė sritis, suderinamumo ir papildomumo lygis yra aukštas. 6.1 veiklos sritis yra skirta suteikti paramą jaunųjų ūkininkų įsikūrimui, o šios veiklos srities įgyvendinimą papildoma jaunesiems ūkininkams skirtos mokymo ir konsultavimo veiklos. 49 proc. visų su šia tiksline sritimi susijusių projektų buvo įgyvendinti per mokymo ir konsultavimo veiklas. Be to, prie kartų kaitos palengvinimo žemės ūkyje ir jaunųjų ūkininkų rėmimo prisidedama, įgyvendinant ir prie kitų tikslinių sričių prisidedančias priemones, pavyzdžiui, investicijoms į materialųjį turtą skirtą priemonę M04, pagal kurią skatinami jaunųjų ūkininkų įgyvendinami projektai.

Kaip ir kitų 2 prioriteto tikslinių sričių, priemonių rinkinio, kuriuo yra įgyvendinama 2C tikslinė sritis, suderinamumo ir papildomumo lygis yra aukštas. Pagal priemonės 4.3 veiklos sritį yra investuojama į miškų infrastruktūros gerinimą, o pagal 8.6 veiklos sritį į miškininkystės technologijas. Be to, „kietosios“ investicijos yra papildomos „minkštosiomis“ priemonėmis (konsultacijomis ir mokymais miško valdytojams).

Priemonių rinkinio, kuriuo yra įgyvendinama 3A tikslinė sritis, suderinamumo ir papildomumo lygis yra vidutinis. Įgyvendinant šią tikslinę sritį yra siekiama didinti pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumą juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas arba pasitelkiant trumpas tiekimo grandines. Itin aukštas suderinamumas yra tarp 4.2 veiklos srities, kuria skatinamos investicijos į žemės ūkio produktų perdirbimą ir apdorojimą ir tarp M03 priemonės, skirtos dalyvavimui žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemose. Pastebėtina, kad mažesnis suderinamumas yra tarp „kietųjų“ ir „minkštųjų“ priemonių, nes pastarosios yra įgyvendinamos labai ribotu mastu.

Prie 3B tikslinės srities įgyvendinimo prisideda tik priemonė M17, skirta rizikos valdymui. Ši priemonė tiesiogiai nėra susijusi su kitomis Programos priemonėmis.

4 ir 5 prioriteto priemonės tarpusavyje yra artimai susijusios ir pasižymi didele sinergija, nes pagal daugelį aplinkosauginių priemonių taikomi ūkininkavimo ar miškininkystės veiklos apribojimai, draudžiamas ar ribojamas trąšų naudojimas, miško kirtimai, skatinamos ekologiškos ūkininkavimo praktikos ir pan., siekiant išsaugoti biologinę įvairovę, gerinti vandens ir dirvožemio kokybę. Be to, įgyvendinant tam tikras agrarinės aplinkosaugos ir klimato kaitos priemones, taip pat yra prisidedama prie išmetamo šiltnamio efekto

sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo bei anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje skatinimo. Detali šių priemonių sąsaja yra pateikiama lentelėje, su nustatytais prisidėjimo prie konkrečios tikslinės srities įverčiais. Lentelė atskleidžia, kad įgyvendinant tam tikras veiklos sritis prisideda prie kelių tikslinių sričių. Veiklos prisidedančios prie daugiau tikslinių sričių yra efektyvesnės. Vertinant pagal šį kriterijų efektyviausia veikla yra „Ražienų laukai per žiemą“, kurios įgyvendinimas tiesiogiai prisideda prie 5D tikslų pasiekimo, o netiesiogiai prie 4A ir 50 proc. apimtimi prie 4C ir 5E.

135 lentelė. Plotinių priemonių sąveika su 4 ir 5 prioriteto tikslinėmis sritimis (išskyrus 5C)

Priemonės/veiklos sritys	Tikslinės sritys, prie kurių prisideda priemonės/veiklos sritys					
	4A	4A	4B	4C	5D	5E
10.1 veiklos sritis: Agrarinė aplinkosauga ir klimatas						
10.1.01 Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	80%	-	-	-	80%	-
10.1.02. Specifinių pievų tvarkymas	100%	-	-	-	100%	50%
10.1.03. Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	100%	-	50%	-	100%	100%
10.1.04. Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	100%	-	-	-	-	-
10.1.05. Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas šlapynėse	100%	-	-	-	-	-
10.1.06. Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	100%	-	-	100%	50%	-
10.1.07. Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	-	-	100%	50%	50%	-
10.1.08. Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	80%	-	-	20%	-	-
10.1.09. Programa „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“	-	-	100%	100%	50%	-
10.1.10. Programa „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“	-	-	-	50%	50%	-
10.1.11. Programa „Dirvožemio apsauga“	-	-	50%	100%	50%	-
10.1.12. "Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas"	100%	-	-	50%	-	-
10.1.13 Tarpinių pasėlių auginimas ariamojoje žemėje	-	-	-	100%	-	100%
10.1.14 Ražienų laukai per žiemą	100%	-	-	50%	100%	50%
11 priemonė: Ekologinis ūkininkavimas						
11.1. Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo	100%	-	-	100%	-	-
11.2. Parama ekologiniam ūkininkavimui	100%	-	-	100%	-	-
<i>Tęstiniai pagal 11 priemonę</i>	100%	-	-	100%	-	-
12 priemonė: Natura 2000						
12.1. Parama „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemėje	100%	-	-	-	-	100%
12.2. Parama „Natura 2000“ miškuose	-	100%	-	-	-	100%
8 priemonė: Investicijos į miškus						
8.1. Miško veisimas (įveisimas)	-	-	-	-	-	100%
8.1. Miško veisimas (palaikymas - metinės išmokos)	-	-	-	-	-	100%
8.3-8.4. Miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas (prevencija)	-	100%	-	-	-	100%
8.3-8.4. Miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas (atlyginimas)	-	100%	-	-	-	100%
8.5. Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė	-	100%	-	-	-	-
<i>Tęstiniai pagal 8 priemonę</i>	-	-	-	-	-	100%
15 priemonė: Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas (tęstiniai įsipareigojimai)	-	100%	-	-	-	-

Raudonai pažymėti tie laukeliai, kuriose atitinkama priemonė/veiklos sritis tiesiogiai prisideda prie tikslinės srities

Šaltinis: ŽŪM duomenys ir Programa.

Paminėtina, kad tiesiogines investicijas į aplinkosauginės situacijos gerinimą, šiltnamio efektą sukeliančių dujų bei amoniako emisijų mažinimą ir anglies dioksido sekvestraciją užtikrinančius veiksmus papildė ir „minkštosios“ priemonės (mokymai ir konsultacijos).

Priemonių rinkinio, kuriuo yra įgyvendinama 5C tikslinė sritis, teorinis suderinamumo ir papildomumo lygis yra aukštas. Šiuo rinkiniu numatyta, kad būtų remiamos skirtingos atsinaujinančios energijos gamybos formos, t. y. biomasės iš daugiamečių kultūrų gamyba, biomasės iš medžio atliekų gamyba ir biodujų gamyba. Šios energijos gamybos formos remiamos per skirtingas priemones, tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedančias prie 5C tikslinės srities, todėl yra užtikrinamas priemonių papildomumas. Biomasės iš

daugiamečių kultūrų gamybai ir biodujų gamybai skirtos dvi priemonės M04 veiklos sritys, o biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų skirta priemonės M06 veiklos sritis. Šios priemonės Programoje suplanuotos kaip tiesiogiai prisidedančios prie energijos gamybos atsinaujinančių energijos šaltinių skatinimo. Paminėtina, kad prie biomasės iš medžio atliekų gamybos skatinimo prisideda priemonės M06 veiklos sritis 8.6, pagal kurią finansuojamas miškininkystės technologijų įsigijimas. Ši priemonė Programoje nurodyta kaip netiesiogiai prisidedanti prie 5C tikslinės srities, o tiesioginis jos poveikis yra 2C tikslinei sričiai, kuriai ir priskirtos visos 8.6 veiklos sričiai numatytos lėšos. **Visgi praktiškai nei vienas projektas prisidedantis prie šios tikslinės srities įgyvendintas dar nebuvo.** Iš viso patvirtinti projektai buvo tik pagal 6.4.2 veiklą „Parama biodujų gamybai iš atsinaujinančių energijos šaltinių“. Iš 9 patvirtintų projektų, net 7 sutartys su projektų vykdytojais buvo nutrauktos. Taigi kol kas sąveika tarp 2C ir 5C tikslinių sričių yra tik teorinė.

Priemonių rinkinio, kuriuo yra įgyvendinama 6A tikslinė sritis, priemonės papildo viena kitą ir sustiprina paramos poveikį veiklos įvairinimui kaimo vietovėse. Pagal dvi priemonės M06 veiklos sritis parama skiriama tiek alternatyvios žemės ūkiui ekonominės veiklos pradžiai, tiek plėtrai kaimo vietovėse. Pagal mokymams ir konsultavimui skirtas priemones siekiama kaimo gyventojams suteikti žinių, kurios būtų naudingos, pradėdant žemės ūkiui alternatyvią veiklą. Pastebėtina, kad 6A tikslinė sritis turi stiprią sinergiją tiek su 2C tiksline sritimi, pagal kurią remiamos investicijos į miškininkystės technologijas ir darbo vietų ne žemės ūkio sektoriuje kūrimą, tiek su 5C tiksline sritimi, pagal kurią remiami atsinaujinančios energijos gamybai skirti projektai, taip pat prisidedantys prie veiklos įvairinimo kaime. Be to, stipri sinergija fiksuojama ir su 6B tiksline sritimi, nes pagal LEADER priemonę įgyvendinami vietos plėtros projektai taip pat yra skirti įvairioms ne žemės ūkio veikloms plėtoti (pavyzdžiui, tradiciniam verslui, socialiniam verslui vykdyti).

Priemonių rinkinio, kuriuo yra įgyvendinama 6B tikslinė sritis, priemonės M07 ir M19 papildo viena kitą, be to, jas įgyvendinant yra taikomos skirtingos projektų įgyvendinimo priemonės, t. y. „iš viršaus į apačią“ (regioninis planavimas) ir „iš apačios į viršų“ (vietos projektų įgyvendinimas LEADER metodu). Tiek savivaldybės, tiek vietos projektų vykdytojai įgyvendina viešosios infrastruktūros, kraštovaizdžio, gamtos ir kultūros paveldo tvarkymui skirtus projektus. Prie 6B tikslinės srities prisidedanti priemonė M19 turi sinergiją su daugeliu tikslinių sričių (1C, 2A, 3A, 4A, 4B, 4C, 6A), nes pagal ją planuojami įgyvendinti vietos projektai netiesiogiai prisideda prie šioms sritimis keliamų tikslų įgyvendinimo, pavyzdžiui, aplinkosaugos, veiklos įvairinimo kaime, atsinaujinančios energijos gamybos skatinimo, kaimo vietovėse gaminamų produktų kokybės gerinimo ir kt.

Prie 6C tikslinės srities įgyvendinimo prisideda priemonės M07 veiklos sritis, skirta plačiajuosčio ryšio tinklo infrastruktūros plėtrai kaimo vietovėse. Paminėtina, kad pagal šią tikslinę sritį įgyvendinami veiksmai turi sinergiją su anksčiau Susiekimo ministerijos įgyvendintu projektu RAIN, kurį įgyvendinant pradėta kurti gerinti plačiajuosčio ryšio infrastruktūra Lietuvoje, ir tęsia jo veiklas. Vadinasi, yra užtikrinama išorinė kaimo plėtrai skirtų lėšų sinergija iš kitų ES fondų finansuotais veiksmais. 2018 m. plačiajuosčio ryšio tinklo infrastruktūros plėtros projektas buvo įgyvendintas. Šiuo metu nėra žinoma, ar panašus projektas bus įgyvendinamas kitu finansiniu laikotarpiu.

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Didžiausias šios analizės apribojimas yra tai, kad dėl kiekybinių duomenų nebuvimo, neįmanoma kiekybiškai nustatyti sinergijos masto.

4.3.1920 BVK: Koku mastu techninė parama prisidėjo prie Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 59(1) straipsnyje ir Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 51(2) straipsnyje iškeltų tikslų pasiekimo?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

136 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Sustiprinti instituciniai ir administraciniai gebėjimai, reikalingi efektyviam Programos valdymui	Programą administruojančių darbuotojų skaičius	-
	Apmokytų darbuotojų (administruojančių Programą) skaičius per metus	
Sustiprinti svarbiausių partnerių, kurie įvardinti Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 5(1) straipsnyje, gebėjimai	-	Į Programos rengimo, įgyvendinimo ir stebėsenos veiklas įtrauktų partnerių skaičius
Pagerinta stebėseną	Suorganizuotų patikrų vietoje skaičius per metus	IT sistemų, kurios skirtos Programos valdymui, funkcionalumas
	Suorganizuotų auditų skaičius per metus	
Buvo pagerintas vertinimo metodų taikymas ir gauti pagrįsti vertinimo rezultatai	Studijų, tyrimų, vertinimų skaičius per metus	-
Buvo keičiamasi informacija apie vertinimo praktikas	-	Vertinimo renginių, kuriuose dalyvavo Programą administruojantys darbuotojai, skaičius
Visuomenė buvo informuojama apie Programos įgyvendinimą ir užtikrinta informacijos sklaida	Organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinimo ir informavimo renginių skaičius	Programos komunikacijos ir informacijos sklaidos veiklų tipas
	Organizuotuose seminaruose, konferencijose, mokymuose, kituose viešinimo ir informavimo renginiuose dalyvavusių asmenų skaičius	Visuomenės, informuotos apie kaimo plėtra teikiamą paramą, dalis
	Programos viešinimo per radiją, televiziją trukmė (min)	Potencialių pareiškėjų ir paramos gavėjų, teigiančių, kad pakanka informacijos apie kaimo plėtrai teikiamą paramą, dalis
	Publikuojamos informacijos apie Programą kiekis (cm ²)	-
Sumažinta paramos gavėjų administracinė našta	-	Paraiškos pateikimo ir mokėjimo proceso trukmė

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Komunikacijos ir informacijos sklaidos veiklų kokybė ir efektyvumas“, „Techninės paramos lėšomis parengtų ataskaitų kokybė (pavyzdžiui, teminių vertinimų)“, „Darbuotojų, kurie įsitraukę į Programos valdymą, gebėjimai (pagal gebėjimų tipą)“, „Gebėjimų stiprinimo veiklų tipai“, „Partnerių gebėjimai“ ir kt.

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 59 (1) straipsnyje numatyta, kad iš Europos Sąjungos investicinių fondų (toliau – ESI fondų) galima remti pasirengimo, valdymo, stebėsenos, vertinimo, informavimo ir komunikacijos, tinklų kūrimo, skundų sprendimo, kontrolės ir audito veiksmus. ESI fondų parama gali būti naudojama, remiant veiksmus, kuriais siekiama mažinti paramos gavėjų administracinę naštą, įskaitant elektroninio keitimosi duomenimis sistemas ir veiksmus, kuriais siekiama stiprinti valstybės narės institucijų ir paramos gavėjų gebėjimus administruoti ir naudoti tų fondų paramą. ESI fondų parama taip pat gali būti naudojama partnerių gebėjimams stiprinti ir partnerių keitimosi gerąja patirtimi praktikoms skatinti.¹²⁶ Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 51 (2) straipsnyje numatyta, kad iki 4 proc. kiekvienai kaimo plėtros programai skirtų lėšų gali būti skirta Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 59 straipsnyje nurodytoms užduotims ir išlaidoms.¹²⁷

Vertinant **pasirengimą vykdyti Programą, jos valdymo, stebėsenos ir vertinimo veiklos, įgyvendinimą**, analizuojamos institucinių ir administracinių gebėjimų, reikalingų efektyviam Programos valdymui, stiprinimo priemonės. Taip pat nagrinėjamos svarbiausių partnerių gebėjimų stiprinimo priemonės, vertinamos stebėsenos gerinimo, kontrolės ir audito priemonės, vertinimų kaip Programos įgyvendinimo tobulinimo instrumento naudojimas ir keitimasis informacija apie vertinimo praktikas. Šios veiklos finansuojamos pagal priemonės M20 20.1 veiklos sritį „Programos įgyvendinimas“. Pagal šią veiklos sritį ES paramos lėšos naudojamos darbuotojų, visą ar dalį darbo laiko skiriančių darbui su Programa, darbo užmokesčio ir kitų išlaidų finansavimui, ekspertų, konsultavimo ir audito paslaugoms, studijoms ir tyrimams atlikti, informacinėms ir kompiuterinėms sistemoms diegti ir palaikyti, dalyvavimo mokymuose, konferencijose, seminaruose ir kituose renginiuose išlaidoms padengti, su Programa susijusiems renginiams organizuoti, vertinimo ir stebėsenos veikloms finansuoti. Paramos gavėjai pagal šią veiklos sritį gali būti ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC.

Iki 2018 m. pabaigos pagal 20.1 veiklos sritį išmokėtų lėšų suma siekė daugiau nei 31 mln. Eur. 2018 m. Programą administruojančių darbuotojų skaičius siekė 311,35 SDV, kurie dirbo ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC. Daugiausiai (255 SDV) darbuotojų dirbo NMA, ženkliai mažiau (37,5 SDV) – ŽŪM, mažiausiai (18,85 SDV) – ŽŪIKVC. Lyginant su ankstesniais metais, nors ir neženkliai, Programą administruojančių darbuotojų skaičius kasmet mažėja.

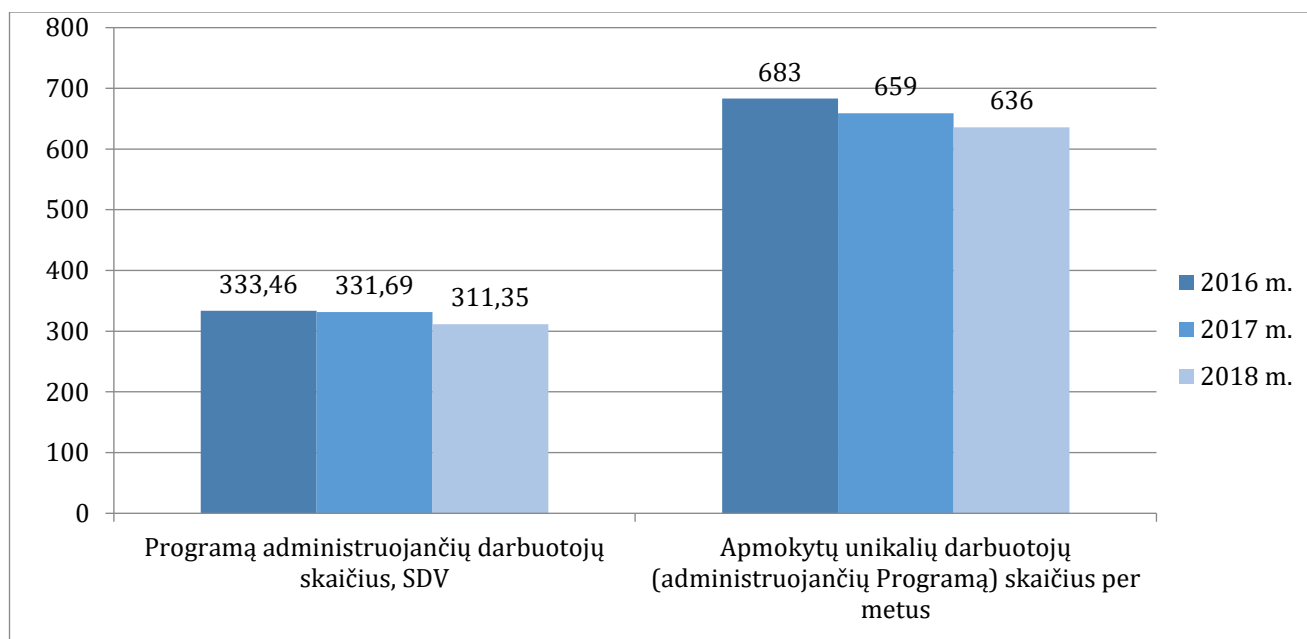
Siekiant stiprinti su Programa dirbančių darbuotojų administracinius ir institucinius gebėjimus, buvo organizuojami mokymai ir įgyvendinamos kitos kvalifikacijos stiprinimo priemonės. Nagrinėjant pagrindines institucijų vykdytas gebėjimų stiprinimo veiklas, jas galima suskirstyti į du tipus: darbuotojų dalyvavimą renginiuose užsienyje, susijusiuose su Programos gyvendinimo koordinavimu, valdymu ir priežiūra, taip pat su keitimusi patirtimi su kitomis ES valstybėmis ir darbuotojų dalyvavimą mokymuose Lietuvoje. Analizuojant dalyvavimą užsienyje vykusiuose renginiuose, pastebėtina, kad ŽŪM darbuotojai dalyvavo susitikimuose, Europos Komisijos komitetų, darbo grupių posėdžiuose, seminaruose, konferencijose, Europos kaimo plėtros tinklo organizuotuose renginiuose, ekspertų grupių pasitarimuose, šalių narių nacionalinių kaimo tinklų susitikimuose. NMA darbuotojai taip pat dalyvavo ekspertų darbo grupių susitikimuose ir konferencijose, susijusiose su Programos įgyvendinimu. Nagrinėjant Lietuvoje

¹²⁶ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

¹²⁷ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005.

vykdytus mokymus, pastebėtina, kad daugelis jų buvo skirti specifiniams gebėjimams gerinti. Apmokytų darbuotojų skaičius per 2018 m. metus siekė 636¹²⁸ ŽŪM ir NMA darbuotojus. Lyginant su ankstesniais metais, apmokytų darbuotojų skaičius kasmet mažėja.

17 paveikslas. Techninės pagalbos veiklos rodikliai

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA informaciją.

Veiksmingam Programos įgyvendinimui yra svarbūs ne tik administruojančiose institucijose dirbančių darbuotojų gebėjimai, bet ir aktyvus pagrindinių partnerių įsitraukimas. 2014–2020 m. naudojama ankstesniu programavimo laikotarpiu sukurta ir nuolat papildoma partnerystės struktūra – Lietuvos kaimo tinklu. 2018 m. šio Tinklo narių skaičius siekė 351¹²⁹ institucijas ir organizacijas, kurios daugiau ar mažiau įsitraukusios į kaimo plėtros politikos įgyvendinimą. Partnerystės sutartyje nurodoma, kad rengiant Programą į konsultacijas buvo įtraukta daugiau nei 900 tuometinių Lietuvos kaimo tinklo narių, o socialinis dialogas vyko teminiuose Tinklo komitetuose. Partnerių įsitraukimas yra svarbus visuose Programos įgyvendinimo etapuose, t. y. rengiant Programą, ją įgyvendinant, atliekant stebėseną ir vertinimą, o šis procesas detalčiau aprašomas šios ataskaitos 5 skyriuje, skirtame horizontaliųjų principų įgyvendinimui. Siekiant užtikrinti tinkamą partnerių įsitraukimą, yra svarbu, kad kaimo plėtros procese dalyvaujančios organizacijos turėtų pakankamai informacijos ir žinių apie šiam sektoriui skiriamą ES fondų paramą bei investicinius prioritetus. Iki 2018 m. pabaigos techninės pagalbos lėšomis buvo prisidėta prie partnerių, dalyvaujančių Programos įgyvendinime, gebėjimų stiprinimo, kuomet buvo organizuojamos apskritojo stalo diskusijos, seminarai, kuriuose partneriai supažindinti su Programos aktualijomis.

Siekiant užtikrinti tinkamą Programos įgyvendinimą ir veiksmingą kaimo plėtrai skirtų lėšų panaudojimą, svarbų vaidmenį vaidina kontrolės, stebėsenos ir vertinimo veiklos. 2018 m. institucijos aktyviai tikrino projektų įgyvendinimo procesą. Per šiuos metus buvo atlikta daugiau nei 11 tūkst. patikrų vietoje (6 tūkst. mažiau nei pernai), kurias faktiškai visas įgyvendino projektų vykdymą prižiūrinčios institucijos – NMA ir

¹²⁸ 636 vnt. darbuotojų yra unikalus 2018 m. mokymuose dalyvavusių darbuotojų skaičius. Šis skaičius yra didesnis nei Programą administruojančių darbuotojų skaičius, nes mokymų dalyviai skaičiuojami kaip fiziniai asmenys, o ne SDV. Mokymuose dalyvauja visi darbuotojai, tačiau finansuojami gali būti tik tie darbuotojai, kurie su Programos administravimu susijusių funkcijų vykdymui skiria nuo 50 iki 100 proc. savo darbo laiko.

¹²⁹ Detaliau išanalizavus Tinklo narių struktūrą buvo nustatyta, kad realus Tinklo narių skaičius yra 328. Plačiau apie tai 4.3.20 šios ataskaitos skyriuje.

ŽŪIKVC. 2018 m. ŽŪM atliko 4, o NMA – 3 auditus. Stebėsenos duomenų rinkimui itin svarbios informacinės sistemos, kurios leidžia automatizuotai administruoti Programos paramą, vykdyti priemonių administravimo valdymo kontrolę. Techninės pagalbos lėšomis buvo vykdomi šių sistemų (KPPAIS, KPPAIS2, STIS, PRIS) tobulinimo ir priežiūros darbai. ES finansinės paramos vertinimus taip pat galima išskirti kaip svarbų Programos įgyvendinimo tobulinimo šaltinį. 2018 m. išbuvo įgyvendinami 5 projektai dėl studijų, tyrimų ir vertinimų parengimo, kuriuos visus užsakė ŽŪM. 2018 m. taip pat buvo atliekami 7 auditai, kuomet 4 iš jų organizavo ŽŪM, o 3 – NMA.

Vertinant **tikslo, susijusio su informavimo ir komunikacijos veiklomis, įgyvendinimą**, analizuojamos informavimo apie Programos įgyvendinimą ir informacijos sklaidos užtikrinimo priemonės. Pagal M20 priemonės 20.2 veiklos sritį „Programos informavimas ir viešinimas“ buvo įgyvendinamos komunikacijos ir informavimo veiklos, siekiama informuoti plačiąją visuomenę apie ES paramos naudą žemės ūkiui, miškų ūkiui ir kaimo plėtrai, užtikrinti efektyvų esamų ir galimų pareiškėjų informavimą apie Programos teikiamas galimybes. Šiai priemonei iki 2018 m. pabaigos buvo išmokėta 5,09 mln. Eur. Pagrindinės numatytos informavimo ir viešinimo priemonės, skirstant jas pagal tipą, yra: 1) informaciniai straipsniai, reportažai, laidos žiniasklaidos priemonėse (spaudoje, televizijoje, radijuje ir internete); 2) parodos, konferencijos, seminarai, viešinimo kampanijos bei kiti informaciniai ir mokomieji renginiai; 3) Programos įvaizdžio formavimo priemonės (popieriniai ir elektroniniai leidiniai, garso ir vaizdo medžiaga); 4) Apklausa apie Programą ir jos įgyvendinimą, apklausų rezultatų viešinimas.

2018 m. ŽŪM ir NMA organizavo 108 seminarus, konferencijas, mokymus bei kitus informacinius ir mokomuosius renginius, kuriuose dalyvavo daugiau nei 3 tūkst. asmenų (daugiausiai per pastaruosius keletą metų). 2018 m. spaudoje publikuotos informacijos kiekis iš viso sudarė daugiau nei 741 tūkst. cm². 92 proc. šios informacijos publikavo ŽŪM. Pagrindiniuose televizijos kanaluose bei radijo stotyse transliuotų rubrikų trukmė 2018 m. buvo 1.851 min, o tai sudarė daugiau nei 30 val. Iš jų 1.038,98 min (17 val.) buvo skirtos NMA vykdytoms informavimo ir komunikacijos veikloms, o 812,48 min (13 val.) – ŽŪM vykdytoms veikloms. 2018 m. duomenis lyginant su 2016 m. reikšmėmis, pastebimas ženklus rubrikų transliuotų televizijos kanaluose bei radijo stotyse sumažėjimas. 2017 m. atliktos reprezentatyvios apklausos duomenys rodo, jog 45,2 proc. respondentų įvairiais informacijos kanalais gautos informacijos apie KPP visiškai pakako, o 44,2 nurodė, kad veikiau pakako. Atsižvelgiant ir į tai, jog informacija apie Programą tampa vis labiau prieinama (kai Programos viešinimo išlaidų nepatiriant pasitelkiami socialiniai tinklai, portalai) priimtas sprendimas sumažinti 20.2 veiklos srities finansavimą 4 mln. Eur. Reaguojant į 20.1 veiklos srities biudžeto trukumą, šios lėšos perskirstytos ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC vykdomoms Programos valdymo, įgyvendinimo, priežiūros, vertinimo, skundų nagrinėjimo bei kontrolės funkcijoms užtikrinti.

ŽŪM duomenimis dėl užsitęsusių pirkimo procedūrų visuomenės nuomonės apie KPP apklausa 2018 m. nebuvo atlikta. Atitinkamai, papildomų rezultatų, pavyzdžiui, Visuomenės, informuotos apie kaimo plėtra teikiamą paramą, dalis arba Potencialių pareiškėjų ir paramos gavėjų, teigiančių, kad pakanka informacijos apie kaimo plėtrai teikiamą paramą, dalis, reikšmės šiame vertinime nėra vertinamos.

Vertinant **tikslo, susijusio su paramos gavėjų administracinės naštos mažinimu, įgyvendinimą**, nagrinėjama elektroninių paslaugų plėtra. 2018 m. ir toliau augo elektroniniu būdu valdomų paraiškų apimtys. 2014–2018 m. elektroniniu būdu buvo pateikta 7.865 paraiškos investicinėms priemonėms. Elektroniniu būdu pateiktų paraiškų pagal investicines priemones skaičius išaugo 23 proc.¹³⁰ Elektroniniu būdu buvo užpildyti 3.244 investicinių priemonių mokėjimo prašymai, kurių apimtys išaugo 2,6 karto nuo 2017 m. Nagrinėjant plotinių priemonių paraiškas, pastebėtina, kad jų skaičius 2014–2018 m. siekė 399.457

¹³⁰ 2014–2017 m. elektroniniu būdu buvo pateiktos 6.029 paraiškos investicinėms priemonėms, o paraiškose prašomos paramos suma (EŽŪFKP lėšos) siekė daugiau nei 121 mln. Eur.

paraiškas. Lyginant su 2014–2017 m., jų apimtys išaugo 1,3 karto.¹³¹ Remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros pateiktais duomenimis, vidutinis laikotarpis, per kurį paramos gavėjams atliekami mokėjimai, yra kiek trumpesnis nei maksimaliai nustatytas ir siekė 28,7 dienos. Taigi, galima teigti, jog 2018 m. buvo ir toliau sėkmingai mažinama paramos gavėjų administracinė našta.

137 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
Programą administruojančių darbuotojų skaičius (SDV)	311,35						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Apmokytų unikalų darbuotojų (administruojančių Programą) skaičius per metus	636						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Suorganizuotų patikrų vietoje skaičius per metus	11.066						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Suorganizuotų auditų skaičius per metus	7						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinimo ir informavimo renginių skaičius	108						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Organizuotuose seminaruose, konferencijose, mokymuose, kituose viešinimo ir informavimo renginiuose dalyvavusių asmenų skaičius	3.366						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Programos viešinimo per radiją, televiziją trukmė (min)	1.851,46						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Publikuojamos informacijos apie Programą kiekis* (cm ²)	741.395,6						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Studijų, tyrimų, vertinimų skaičius per metus	5						ŽŪM pateikti duomenys
Papildomi rezultato rodikliai							
Į Programos rengimo, įgyvendinimo ir stebėsenos veiklas įtrauktų partnerių skaičius	351*						Partnerystės sutartys
Visuomenės, informuotos apie kaimo plėtra teikiamą paramą, dalis		n.d.					NMA atliktos apklausos duomenys
Potencialių pareiškėjų ir paramos gavėjų, teigiančių, kad pakanka informacijos apie kaimo plėtrai teikiamą paramą, dalis		n.d.					NMA atliktos apklausos duomenys
Vertinimo renginių, kuriuose dalyvavo Programą administruojantys darbuotojai, skaičius	2						Lietuvos kaimo tinklo 2018 m. veiksmų planas

*Detaliau išanalizavus Tinklo narių struktūrą buvo nustatyta, kad realus Tinklo narių skaičius yra 328. Plačiau apie tai 4.3.20 šios ataskaitos skyriuje.

¹³¹ 2014–2017 m. elektroniniu būdu buvo pateikta 297.980 paraiškų pagal plotines priemones, o jose prašomos paramos suma sudarė daugiau nei 271 mln. Eur.

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Dėl M20 priemonei skirtų lėšų perskirstymo atitinkamai keitėsi ir siektini rodikliai. Tai apsunkino reikšmių palyginimą kelerių metų perspektyvoje, kadangi dėl mažesnio tikslo rodiklio nebuvo ambicingai žiūrima į 2018 m. reikšmes, kas ne visada indikuoja priemonės įgyvendinimo ribotumą (pavyzdžiui, sumažėjusi Programos viešinimo per radiją, televiziją trukmė nebūtinai nurodo visuomenės informuotumo trūkumą). Taip pat nebuvo gauta atitinkamų duomenų apie 2018 m. visuomenės nuomonės apie KPP apklausą, tad kai kurie papildomų rezultatų rodikliai nebuvo analizuojami.

4.3.2021 BVK: Koku mastu nacionalinis kaimo tinklas prisidėjo prie Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 54(2) numatytų tikslų pasiekimo?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

138 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto rodikliai	Papildomi produkto/ rezultato rodikliai
Išaugo suinteresuotų asmenų, įsitraukusių į Programos įgyvendinimą, skaičius	0.24 Teminių ir analizės duomenų mainų, kurie buvo įdiegti įgyvendinant paramą Lietuvos kaimo tinklui, skaičius	Suinteresuotų šalių skaičius (pagal tipą), kurios dalyvavo Programos įgyvendinime dėl nacionalinio kaimo tinklo vykdytų veiklų (įskaitant tuos, kurie dalyvavo per vietos veiklos grupes)
	0.26 Europos kaimo plėtros tinklo veiklos sričių, kuriose dalyvavo Lietuvos kaimo tinklas, skaičius	Programos projektų, kuriuos paskatino nacionalinio kaimo tinklo veiklos, procentinė dalis
Nacionalinio kaimo tinklo veiklų įgyvendinimas prisidėjo prie Programos įgyvendinimo kokybės gerinimo (pavyzdžiui, pagerinti paramos gavėjų gebėjimai, pagerėjęs vertinimo naudos supratimas, į vertinimų išvalgas atsižvelgiama įgyvendinant programą)	-	-
Dėl nacionalinio kaimo tinklo veiklos daugiau visuomenės ir potencialių pareiškėjų yra informuoti apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes	0.25 Lietuvos kaimo tinklo ryšių priemonių skaičius	Asmenų, kurie buvo informuoti apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes per nacionalinio kaimo tinklo vykdytas komunikacijos veiklas, skaičius
		Naujų paraiškų finansavimui, kurios pateiktos dėl nacionalinio kaimo tinklo žinomumo didinimo veiklų, skaičius
Nacionalinis kaimo tinklas prisidėjo prie inovacijų žemės ūkyje, miškininkystėje, maisto pramonėje ir kaimo vietovėse skatinimo	-	-

Be bendrų ir papildomų produkto ir rezultato rodiklių buvo naudojami kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Padidėjęs vertinimų žinomumas“ (tarp kaimo tinklo narių ir vadovaujančios institucijos darbuotojų, įtrauktų į kaimo tinklo veiklą), „Kaimo tinklo veiklų tikslinės grupės, kurių žinios apie vertinimą išaugo“, „Pagerėję paramos gavėjų gebėjimai“ (ir kaimo tinklo veiklos, labiausiai prisidėjusios prie gebėjimų stiprinimo), „Padidėjęs kaimo plėtros politikos ir finansavimo galimybių žinomumas visuomenėje ir tarp potencialių pareiškėjų“, „Novatoriški projektai, kuriuos paskatino nacionalinis kaimo tinklas“. Šie kokybiniai rodikliai papildė analizę ir užpildė informacijos spragas tais atvejais, kai trūko duomenų apie kiekybinių rodiklių reikšmes.

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 54(2) straipsnyje įtvirtinti 4 pagrindiniai nacionaliniam kaimo tinklui keliami tikslai:

1. Siekti aktyvesnio suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo įgyvendinant kaimo plėtrą;
2. Pagerinti kaimo plėtros programų įgyvendinimo kokybę;
3. Informuoti plačiąją visuomenę ir galimus paramos gavėjus apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes;
4. Skatinti inovacijas žemės ūkyje, maisto gamyboje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse.

Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. veiksmų programoje yra keliami 5 specialieji tikslai:

1. Didinti KPP žinomumą – informuoti plačiąją visuomenę ir galimus paramos gavėjus apie KPP įgyvendinimą, žemės ūkio, miškų ūkio ir kaimo plėtros politiką;
2. Skatinti aktyvesnį dalyvavimą kaimo plėtros procesuose – įtraukti naujus kaimo plėtros dalyvius į žemės ūkio, miškų ūkio ir kaimo plėtros procesus ir KPP įgyvendinimą, sutelkti kaimo plėtros dalyvių bendradarbiavimą bei paskatinti visas suinteresuotąsias šalis įsitraukti į informacijos ir žinių sklaidos procesus;
3. Teikti paramą EIP veiklos grupėms, viešinti jų veiklą, skatinti inovacijas žemės ūkyje, maisto gamyboje, miškininkystėje, kaimo vietovėse;
4. Prisidėti prie ES BJRS politinės srities „Bioekonomika“ įgyvendinimo – bendradarbiauti su Baltijos jūros regiono šalių valdymo institucijomis / Tinklu dėl efektyvesnio ES BJRS įgyvendinimo per nacionalines kaimo plėtros programas ir siekti veiklų suderinamumo;
5. Teikti techninę pagalbą teritoriniam ir tarptautiniam VVG bendradarbiavimui ir VVG mokymams ir užtikrinti bendradarbiavimo tinkle organizavimą

Tikslų įgyvendinimui numatytos 9 veiklos, kurios didžiąja dalimi apima komunikacijos priemonių įgyvendinimą, VVG mokymus, gerųjų pavyzdžių atrinkimą ir sklaidą, KPP stebėsenos ir vertinimo rezultatų sklaidą, paramą inovacijoms ir EIP veiklos grupėms, dalyvavimą įgyvendinant ES BJRS politinę sritį „Bioekonomika“, EKPT ir kitų ES šalių narių nacionalinių kaimo tinklų veikloje ir kt.

Siekiant detaliau įvertinti LKT tinkamumą, veiklos rezultatyvumą ir efektyvumą, šio vertinimo metu buvo atlikta Tinklo narių apklausa. Prašymas užpildyti apklausą elektroniniu paštu buvo išsiųstas 328¹³² Tinklo nariams. Atsakymai buvo gauti iš 64 Tinklo narių. Atsižvelgiant į apklausos imties dydį ir gautų atsakymų skaičių galima teigti, kad gauti apklausos rezultatai su 10 proc. statistine paklaida esant 95 proc. tikimybei atitinka visos analizuojamos aibės (Tinklo narių) nuomonę. Analogišku tikslumu LKT tinklo veikla apklausos metodu taip pat buvo analizuota atliekant ankstesnio laikotarpio Tinklo vertinimą.¹³³

Vertinant **pirmojo nacionaliniam kaimo tinklui keliamo tikslo – siekti aktyvesnio suinteresuotų subjektų dalyvavimo kaimo plėtroje – įgyvendinimą**, galima teigti, kad suinteresuotų asmenų, įsitraukusių į Programos įgyvendinimą, skaičius 2018 m. nežymiai išaugo. Lietuvos nacionalinio kaimo tinklo veikla 2014–2020 m. iš esmės tęsia praėjusiu programavimo laikotarpiu jau suformuotą bendradarbiavimo sistemą. Užtikrindamas sklandų perėjimą į 2014–2020 m. programinį laikotarpį ir Tinklo veiklos tęstinumą, Tinklo sekretoriatas 2015 m. inicijavo esamų Tinklo narių elektroninę apklausą dėl jų ketinimų toliau dalyvauti Tinklo veikloje. Tinklo nariui išreiškus ketinimą 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu dalyvauti Tinklo veikloje, jo narystė Tinkle buvo pratęsiama. Apklausos duomenimis, narystę Tinkle pratęsė

¹³² Apklausos buvo išsiųstos mažesniai skaičiui narių, nes www.kaimotinklas.lt pateiktame LKT narių sąrašė dalis el. pašto adresų buvo nurodyti neteisingai arba dubliavosi.

¹³³ Europos Regioninės Politikos Institutas. (2014). Nacionalinio kaimo tinklo veiklos problemos 2007–2013 m. ir veiklos tobulinimo kryptys po 2013 m.

330 narių. Vėliau prie Tinklo prisijungė dar 21 organizacija, tad vertinimo laikotarpiu Lietuvos nacionalinio kaimo tinklą sudaro 349 narys.¹³⁴ Kaip matyti iš 139 lentelės, Lietuvos nacionalinį kaimo tinklą sudaro 213 bendruomeninių organizacijų, 32 vietos veiklos grupės, 26 verslo sektoriui atstovaujančios organizacijos (pavyzdžiui, Lietuvos verslo konfederacija, Lietuvos mėsos perdirbėjų asociacija), 24 mokslo institucijos (mokslo institucijoms priskiriami universitetai, mokslinių tyrimų institutai, profesinio rengimo centrai, edukaciniai centrai ar neformaliojo mokymo centrai), 14 kultūrinių, pilietiškumo skatinimo organizacijų (pavyzdžiui, tradicinių amatų centras „Meniškas kaimas“, Asociacija „Penktas regionas“), 12 ūkininkų sąjungų ir 9 savivaldybių institucijos. Kaip vieną nedidelę kategoriją galima išskirti 3 miškininkystės sektoriui atstovaujančias organizacijas. Dar 16 organizacijų nebuvo priskirtos nei vienai iš kategorijų, tačiau jų veikla glaudžiai susijusi su žemės, miškų ir maisto ūkio ir kaimo plėtra.

139 lentelė. Lietuvos kaimo tinklo sudėtis

Kategorija	Narių skaičius	Dalis nuo visų narių skaičiaus
Bendruomenės (bendruomenių asociacijos)	213	61,03%
Vietos veiklos grupės	32	9,17%
Verslo sektoriui atstovaujančios organizacijos	26	7,45%
Mokslo institucijos	24	6,88%
Kitos organizacijos, įstaigos	16	4,58%
Kultūrinės, pilietiškumo skatinimo organizacijos	14	4,01%
Ūkininkų sąjungos	12	3,44%
Savivaldybių institucijos	9	2,58%
Miškininkystės sektoriui atstovaujančios organizacijos	3	0,86%

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis www.kaimotinklas.lt pateikiamu LKT sąrašu.

Visgi, vertinant Tinklo narių kaitą ilgesniu periodu, galima pastebėti, kad lyginant su 2007–2013 m. laikotarpiu LKT narių skaičius stipriai sumažėjo. 2007–2013 m. laikotarpio pabaigoje buvo fiksuojama, kad LKT priklausė 926 nariai.¹³⁵

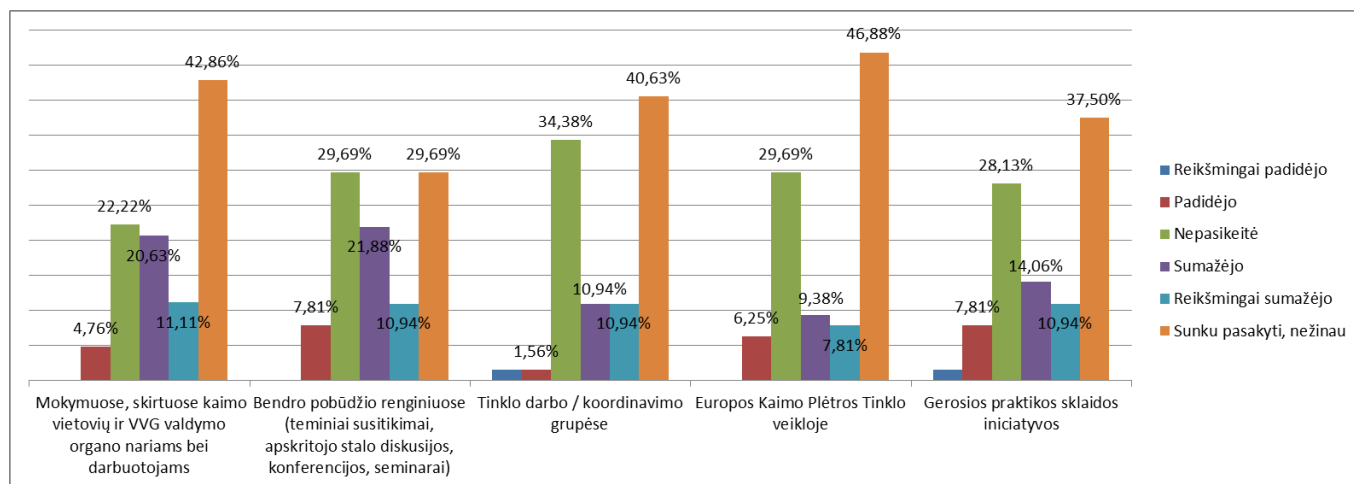
Apklausoje metu, respondentų buvo klausama, ar jie pritaria, kad dabartinė Tinklo narių struktūra yra tinkama. Pusė (50 proc.) iš jų šiam teiginiui pritaria, o 26,6 proc. nepitaria. Respondentų atsakymuose į atvirus klausimus buvo pateikta išvalgų, kad egzistuoja tam tikras apribojimas bendruomenėms dėl gyventojų tankumo, todėl prie Tinklo negali prisijungti visos norinčios bendruomenės. Svarbu atkreipti dėmesį, kad nors didžiausią Tinklo narių dalį sudaro bendruomenės, šios Tinklo teikiamos naudą jaučia mažiausiai. Respondentai pastebi, kad pastaruoju metu Tinklo veikla nėra aktyvi, jaučiama komunikacijos stoka, trūksta informacijos apie vykdomas veiklas. Apklausoje metu buvo prašoma įvertinti, ar pastaraisiais metais keitėsi suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo aktyvumas įvairiose Tinklo veiklose. Respondentų vertinimu, suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas Tinklo veiklose sumažėjo arba nepasikeitė. Didžiausia dalis (beveik 38 proc.) respondentų mano, kad aktyvumas sumažėjo mokymuose, skirtuose kaimo vietovių VVG valdymo organo nariams bei darbuotojams, o 33 proc. mano, kad sumažėjo aktyvumas bendro pobūdžio renginiuose. Tinklo darbo ar koordinavimo grupių ir gerosios praktikos sklaidos iniciatyvų atveju,

¹³⁴ Lietuvos kaimo tinklo 2014–2020 m. narių sąrašas. Detalesnė informacija adresu: <http://www.kaimotinklas.lt/lt/lkt-nariai>. **Pastaba:** detaliau išanalizavus LKT sąrašą, buvo pastebėta, kad sąraše nurodytas 351 narys, tačiau jame du kartus įrašyta asociacija „Junknaičių bendruomenė“ bei įrašyti Jurbarko turizmo ir verslo informacijos centras ir Jurbarko verslo centras. Papildoma paieška parodė, kad egzistuoja tik Jurbarko turizmo ir verslo informacijos centras, todėl realus LKT narių skaičius sumažėjo iki 349. Išsiuntus organizuotą apklausą pastebėta, kad dar 21 nario kontaktai yra klaidingi, todėl su jais susisiekti nepavyko.

¹³⁵ LR Žemės ūkio ministerija, Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos 2014 metų pažangos ataskaita, 2015.

atitinkamai 34 proc. ir 28 proc. respondentų mano, kad suinteresuotųjų subjektų aktyvumas šiose veiklose nepasikeitė. Būtina atkreipti dėmesį, kad didelė dalis respondentų (žr. 18 paveikslas), ypač vertinant aktyvumą dalyvaujant Europos Kaimo Plėtros Tinklo veikloje, negalėjo įvertinti, koks buvo visgi buvo dalyvių aktyvumo pokytis.

18 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Ar pastaraisiais metais keitėsi suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo aktyvumas šiose Tinklo veiklose?“ (N=64)

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Tinklo narių darbas vyksta teminėse darbo grupėse. Tinkle veikia 6 nuolatinės teminės darbo grupės (1. LEADER priemonės darbo grupė; 2. LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupė; 3. EIP darbo grupė; 4. Miškų ūkio sektoriaus darbo grupė; 5. Mažiau palankių ūkininkauti vietovių darbo grupė; 6. Narystės Lietuvos kaimo tinkle nagrinėjimo darbo grupė). Pagal poreikį taip pat gali būti inicijuojamos laikinosios Tinklo darbo grupės tam tikrai užduočiai atlikti ar tam tikriems kaimo plėtros Programos įgyvendinimo klausimams nagrinėti. 2018 m. veikė 4 tokios laikinosios grupės. 2018 m. vyko vienas Tinklo veiklos koordinavimo grupės posėdis, kuriame buvo pristatyta LKT 2017 m. įgyvendinimo rezultatai bei 2018 m. LKT veiklos plano projektas ir vienas LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo darbo grupės posėdis, kuriame aptarta VPS įgyvendinimo pažanga, pristatyti vietos projektų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių pakeitimai bei pristatyta VVG bendradarbiavimo projektų įgyvendinimo situacija.

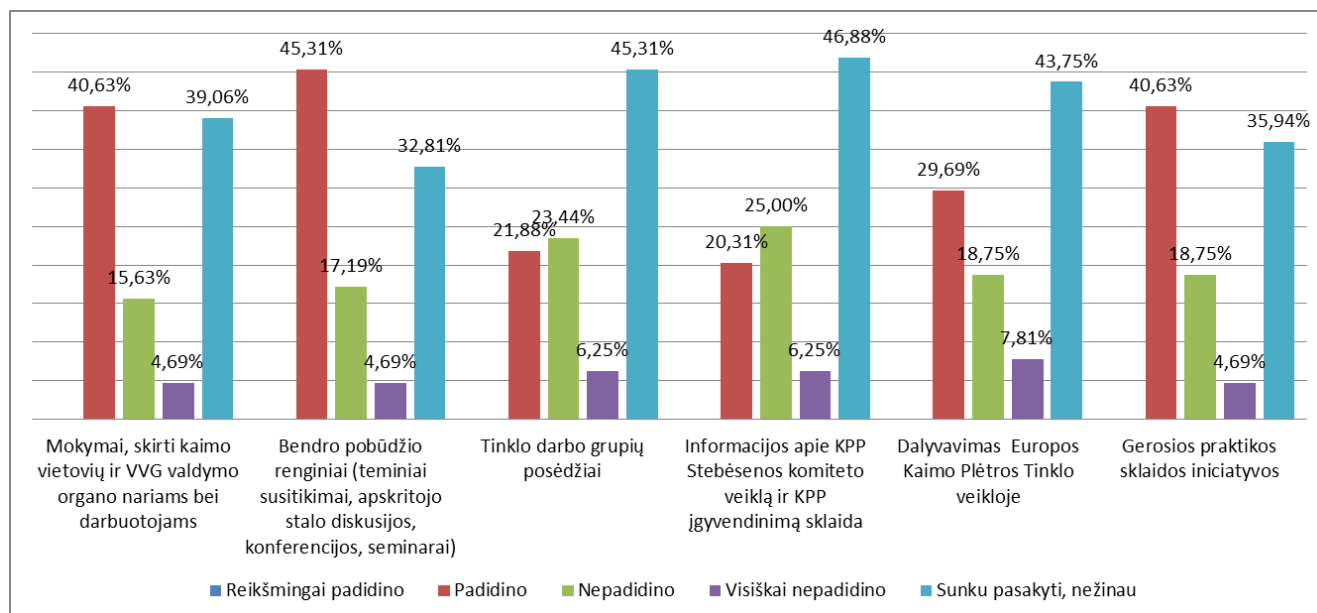
Apibendrinant galima teigti, kad Tinklo struktūra yra tinkama, tačiau pastaruoju metu mažėja suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas tinklo veiklose, pasigendama aktyvesnės komunikacijos iš Tinklo sekretoriato.

Vertinant **antrojo nacionaliniam kaimo tinklui keliamo tikslo – pagerinti kaimo plėtros programų įgyvendinimo kokybę – siekimą**, analizuojamas tinklo veiklų indėlis didinant vertinimų vaidmenį bei gerinant Programos paramos gavėjų gebėjimus. Iki 2018 m. pabaigos buvo įvykdyta 115 veiklų. Iš jų, suorganizuoti 21 mokymai VVG. Mokymų temos apėmė viešuosius pirkimus, verslo planų rengimą ir vertinimą, buhalterinę apskaitą, paramos projektų administravimą ir valdymą ir kt. Taip pat vyko 80 konsultacija su suinteresuotomis grupėmis ir daugiausiai jų (36) taip pat vyko su VVG. Likusios veiklos susijusios su Tinklo darbo grupių veikla. Siekiant didinti vertinimų vaidmenį ir juose pateiktų pasiūlymų integravimą į sprendimų priėmimo procesą, buvo vykdoma informacijos apie Stebėsenos komiteto veiklą, taip pat Programos stebėsenos ir vertinimo rezultatus sklaida.

Respondentų nuomone, Programos paramos gavėjų gebėjimus labiausiai padidino bendro pobūdžio renginiai (teminiai susitikimai, apskritojo stalo diskusijos, konferencijos, seminarai) (taip mano šiek tiek

daugiau nei 45 proc. respondentų), mokymai, skirti kaimo vietovių ir VVG valdymo organo nariams bei darbuotojams (41 proc.) bei gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos (41 proc.). Mažiausiai prie paramos gavėjų gebėjimų stiprinimo prisidėjo informacijos apie KPP Stebėsenos komiteto veikla ir KPP įgyvendinimo sklaida bei Tinklo darbo grupių posėdžiai (žr. 19 paveikslas).

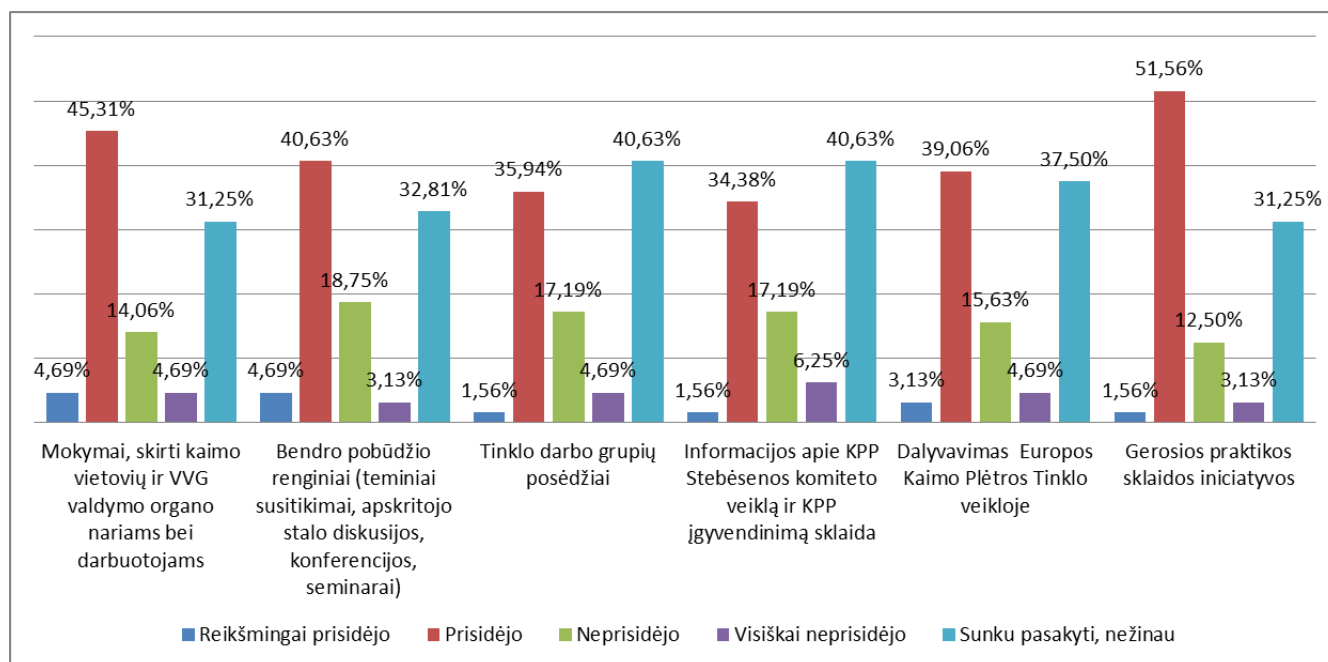
19 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Kokiu mastu Tinklo vykdomos veiklos padidino Programos paramos gavėjų gebėjimus?“ (N=64)

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Vertinant Tinklo veiklą indėlių didinant KPP įgyvendinimo kokybę, respondentų nuomone, labiausiai prie KPP įgyvendinimo kokybės prisidėjo gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos (53 proc. respondentų mano, kad ši veikla prisidėjo arba reikšmingai prisidėjo prie KPP įgyvendinimo kokybės) ir mokymai (50 proc. respondentų mano, kad ši veikla prisidėjo arba reikšmingai prisidėjo prie KPP įgyvendinimo kokybės). Mažiausiai prie KPP įgyvendinimo kokybės prisidėjusia veikla laikoma informacijos apie KPP Stebėsenos komiteto veiklą ir KPP įgyvendinimą sklaida (23 proc. respondentų mano, kad ši veikla neprisidėjo arba visiškai neprisidėjo prie KPP įgyvendinimo kokybės).

20 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Koku mastu Tinklo vykdomos veiklos prisidėjo prie KPP įgyvendinimo kokybės?“ (N=64)

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Vertinant trečiojo nacionaliniam kaimo tinklui keliamo tikslo – informuoti visuomenę ir paramos gavėjus apie kaimo plėtros politiką – įgyvendinimą, nagrinėjamos Tinklo vykdytos komunikacijos veiklos, padidėjęs kaimo plėtros politikos ir finansavimo galimybių žinomumas bei komunikacijos veiklų įtaka pareiškėjų apsisprendimui pateikti paraiškas pagal Programą. Tinklo vykdoma komunikacijos veikla siekiama skatinti kaimo plėtros dalyvius tarpusavyje keistis informacija ir gerosios praktikos pavyzdžiais apie Programos įgyvendinimą, taip pat aktyviai bendradarbiauti nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygiu. Tinklo komunikacijos veikla skirta visuomenei ir galimiems bei esamiems paramos gavėjams. 2014–2018 m. buvo įgyvendintos 237 komunikacijos veiklos. Daugiausiai iš jų – 152 – suorganizuoti renginiai, kurių didžiausia dalis (78) buvo skirta VVG ir bendradarbiavimo veikloms, daug mažesnė dalis (12) renginių buvo skirta pavišinti Programos įgyvendinimo stebėsenos rezultatus bei 8 renginiams, kurie skirti konsultantams ir inovacijų skatinimui. Lyginant su ankstesniais metais, 2018 m. beveik dvigubai išaugo VVG ir bendradarbiavimui skirtos komunikacinės veiklos. Kitų sričių renginių rodikliai išliko panašūs. Iš 2018 m. renginių reikšmingiausiais galėtų būti įvardijami: dalyvavimas AGROBALT 2018 parodoje, kur LKT turėjo stendą, kuriame buvo pristatomi LKT narių gerieji vietos projektų pavyzdžiai, jų pasiekimai, produktai ir gaminiai.¹³⁶ Taip pat dalyvavimas Europos kaimo turizmo kongrese, Socialinio verslo forume, renginyje „Metų ūkis“ 2018 m. Kiti renginiai buvo mažesnio masto, pavyzdžiui, apskritojo stalo diskusijos ar KPP įgyvendinimo aktualijų pristatymas.

Be renginių organizavimo taip pat buvo leidžiami informaciniai leidiniai. Siekiant informuoti ir skatinti galimus pareiškėjus naudotis KPP priemonėmis bei formuoti teigiamą požiūrį apie EŽŪFKP investicijas 2018 m. buvo išleistas leidinys „Geroji patirtis. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos finansuojami projektai“, kuriame savo sėkmės istorijomis dalinasi paramos gavėjai iš visos Lietuvos. Šiame informaciniame leidinyje buvo supažindinama su ūkininkais, mokslininkais, verslininkais, amatininkais, miškininkais, kurie gavę paramą pagal skirtingas Programos priemones, įgyvendino planuojamos projektus. Leidinyje pristatomos šių istorijos, iššūkiai su kuriais pastarieji susidūrė ir ateities planai. Tarp gerųjų

¹³⁶ Delfi.lt, „Prasidėjo AgroBalt2018“, <https://www.delfi.lt/agro/agroverslo-naujienos/prasidejo-agrobalt-2018.d?id=78077077>

patirčių istorijų buvo publikuojamos ir Programos lėšomis remiamų Europos inovacijų partnerystės (EIP) veiklos grupių iniciuotų bendrų projektų, kurių tikslas plėtoti konkurencingą ir tvarų žemės ir miškų ūkį, istorijos. Leidinyje supažindinta su inovacijų kaime galimybėmis ir jau pasiektais projektų rezultatais. Leidinyje taip pat apžvelgiama, kiek kuris Lietuvos regionas yra gavęs paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemones bei kur šios lėšos buvo panaudotos. 2018 m. visuomenės informavimo tikslais taip pat buvo išleistas dar vienas leidinys „ES paramos įtaka kaimo plėtrai ir žemės ūkiui“, kuriame detaliai pristatyta 2014–2020 m. ES lėšų, skirtų Lietuvai pasiskirstymas, planuojamas paramos poveikis, KPP biudžetas ir šio pasiskirstymo proporcijos, Programos vertinimo sistema, detalusis 2017–2018 m. vertinimo planas ir 2007–2013 m. KPP apžvalga.

Komunikacijos veiklos vyko ir per LKT tinklapį www.kaimotinklas.lt. Ši svetainė yra pagrindinė platforma, kurioje pranešama apie vykstančius renginius, mokymus ir kitas LKT veiklas. Per 2018 m. LKT naujienų skiltyje buvo paskelbta 16 pranešimų, o KPP naujienų skiltyje – 12. Lyginant su stebėsenos duomenimis, per 2018 m. vyko daugiau renginių ir kitų įvairių veiklų, todėl tai indikuoja, kad svetainėje informuojama ne apie visas LKT vykdytas veiklas. Taigi manoma, jog šis įrankis nėra pakankamai gerai išnaudojamas. Į tai būtina atkreipti dėmesį, nes respondentų atsakymai į atvirus klausimus rodo, kad kai kuriais atvejais, svetainė yra vienintelis informacijos šaltinis apie Tinklo veiklą.

LKT 2018 m. veiksmų plane yra numatyta, kad tinklapyje bus sukurta atskira skiltis gerųjų pavyzdžių viešinimui, tačiau kol kas tokia skiltis nebuvo sukurta. Gerosios praktikos pavyzdžiai yra pateikiami tik leidinių skiltyje. Taip pat buvo numatyta sukurti LEADER skiltį, tačiau joje pateikiama minimali tik informacija apie projektų atrankos kriterijus. Siekiant, kad svetainė būtų patrauklesnė vartotojui, būtų naudinga šią skiltį papildyti ir žinutėmis iš naujienų skilties, taip pat pateikti aprašymus apie LEADER programą, jos tikslus ir naujienas. Gerosios praktikos pavyzdžiai, pasitelkiant EIP Lietuvoje įgyvendinamų projektų pristatymo pavyzdį, taip pat galėtų būti viešinami platesniu mastu.

Viešinimo veiklos vyko ir tarptautiniu lygmeniu. Iki 2018 m. pabaigos LKT sekretoriatas dalyvavo 7 Europos kaimo plėtros tinklo organizuojamuose renginiuose. 3 iš jų vyko 2018 m., juose buvo pristatomos tinklo aktualijos, diskutuojama, kaip pagerinti komunikaciją tarp Tinklo narių, bioekonomikos srityje, kokiais kriterijais remiantis atrinkti gerosios praktikos pavyzdžius ir kt. LKT sekretoriatas kartu su NMA taip pat atrinko ir pateikė 6 gerosios praktikos pavyzdžius EKPT iš kurių 4 buvo paviešinti EKPT tinklapyje. Tai R. Šerpyčio braškų ūkio modernizavimo projektas, R. Jasiūno mėsinių galvijų ūkio konkurencingumo didinimo projektas A. Macnoriui suteikta parama medinių terasų įrengimo verslo įkūrimui ir Meldinės nendrinukės buveinės atkūrimo projektas Žuvinto biosferos rezervate.¹³⁷

Vertinant vykdomų komunikacijos priemonių efektyvumą, respondentai iš 5 vertintų komunikacijos priemonių efektyviausiomis laiko bendro pobūdžio renginius (beveik 83 proc. respondentų mano, kad ši priemonė yra efektyvi, o iš jų 14 proc., kad labai efektyvi), interneto svetainę www.kaimotinklas.lt (beveik 69 proc. respondentų mano, kad ši priemonė yra efektyvi). Kiek mažiau, bet gana efektyviomis priemonėmis laikomas įvairių geriausių KPP projektų konkursų organizavimas bei popierinių ir elektroninių informacinių leidinių leidyba (beveik 63 proc. respondentų mano, kad tiek viena, tiek kita priemonė yra efektyvios). Mažiausiai efektyvia komunikacijos priemone laikoma smulkios viešinimo atributikos gamyba ir dalijimas (beveik 55 proc. respondentų šią priemonę laiko neefektyvia, plačiau žr. 21 paveikslas).

---

¹³⁷ Plačiau apie projektus:

https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/modernisation-strawberry-farm_en

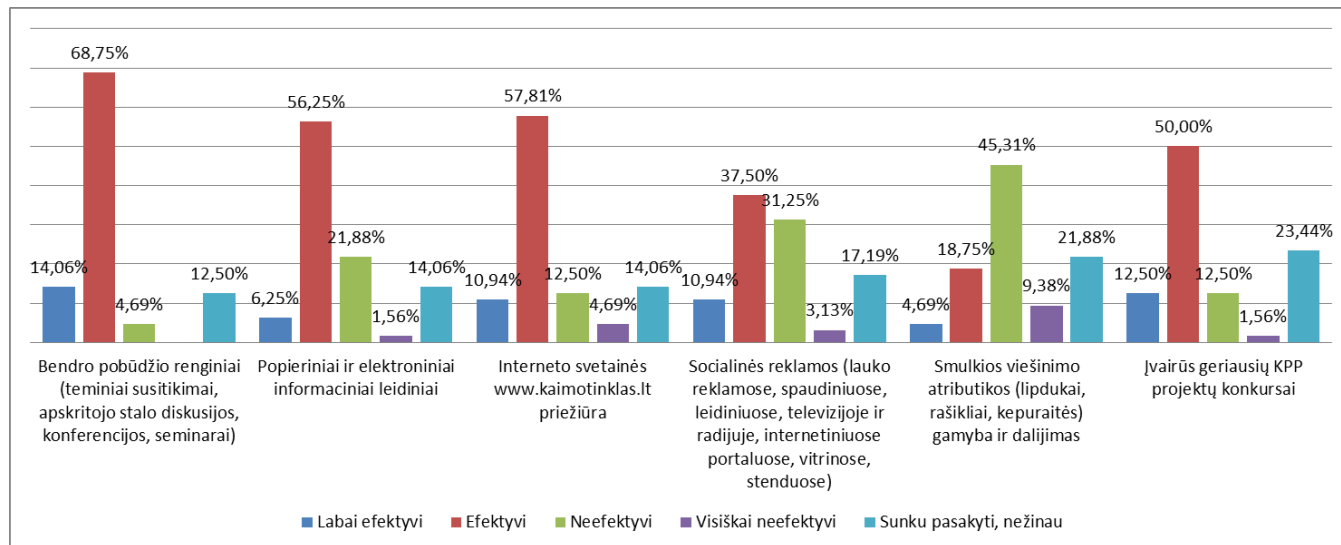
https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/increasing-competitiveness-organic-beef-cattle-farm_en

https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/aurimas-macnorius-supporting-young-entrepreneur_en

https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/restoring-habitats-aquatic-warbler_en

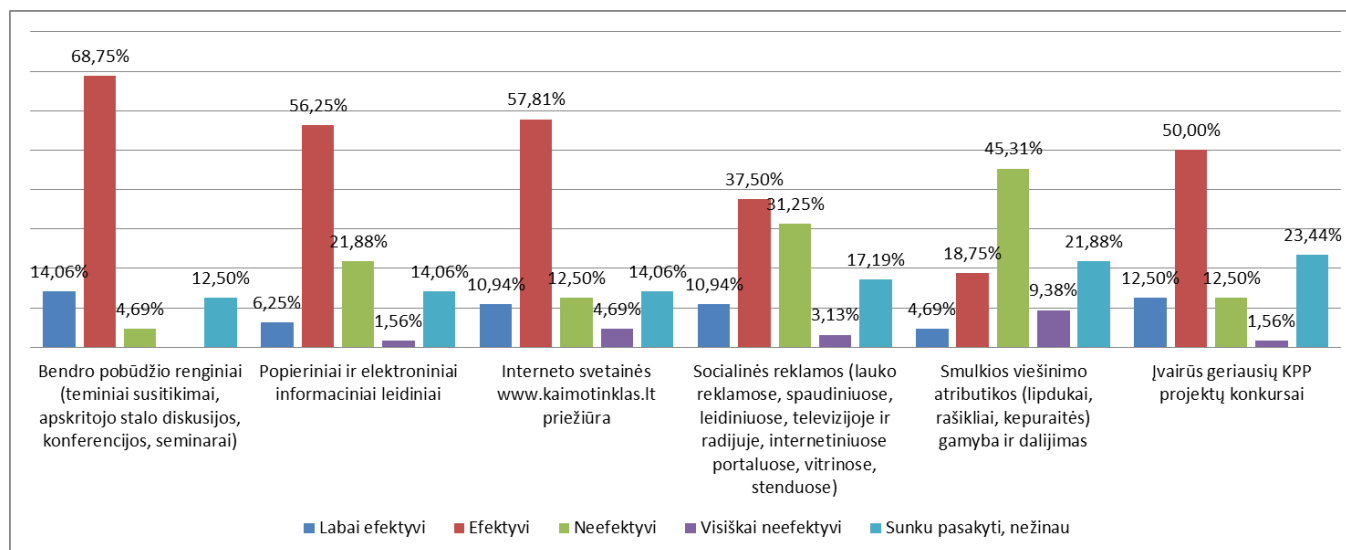
21 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Kurios iš komunikacijos priemonių yra tinkamiausios, siekiant informuoti galimus paramos gavėjus apie KPP ir finansavimo galimybes?“ (N=64)

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Komunikacijos priemonės, kurios labiausiai paskatino kaimo plėtros dalyvius keistis informacija ir gerosios praktikos pavyzdžiais, anot respondentų, yra įvairūs geriausių KPP projektų konkursai ir bendro pobūdžio renginiai (atitinkamai 56 proc. ir beveik 52 proc. respondentų mano, kad šios priemonės paskatino kaimo plėtros dalyvius keistis informacija ir gerosios praktikos pavyzdžiais). Kiek mažiau kaimo plėtros dalyvius keistis informacija ir gerosios praktikos pavyzdžiais skatina popieriniai ir elektroniniai informaciniai leidiniai bei interneto svetainėje www.kaimotinklas.lt pateikiama informacija (abiejų priemonių atveju 42 proc. respondentų mano, kad šio priemonės paskatino keitimąsi informacija). Socialinių reklamų atveju beveik 36 proc. respondentų mano, kad ši priemonė paskatino kaimo plėtros dalyvius keistis informacija, tačiau panaši dalis – 31 proc. mano, kad nepaskatino. Dar prasčiau buvo įvertinta smulkios viešinio atributikos gamyba ir dalijimas, 42 proc. respondentų mano, kad ši priemonė nepaskatino dalyvių keitimosi informacija ir gerosios praktikos pavyzdžiais (žr. 22 paveikslas).

22 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Kokiu mastu Tinklo įgyvendinamos komunikacijos priemonės paskatino kaimo plėtros dalyvius tarpusavyje keistis informacija ir gerosios praktikos pavyzdžiais?“ (N=64)

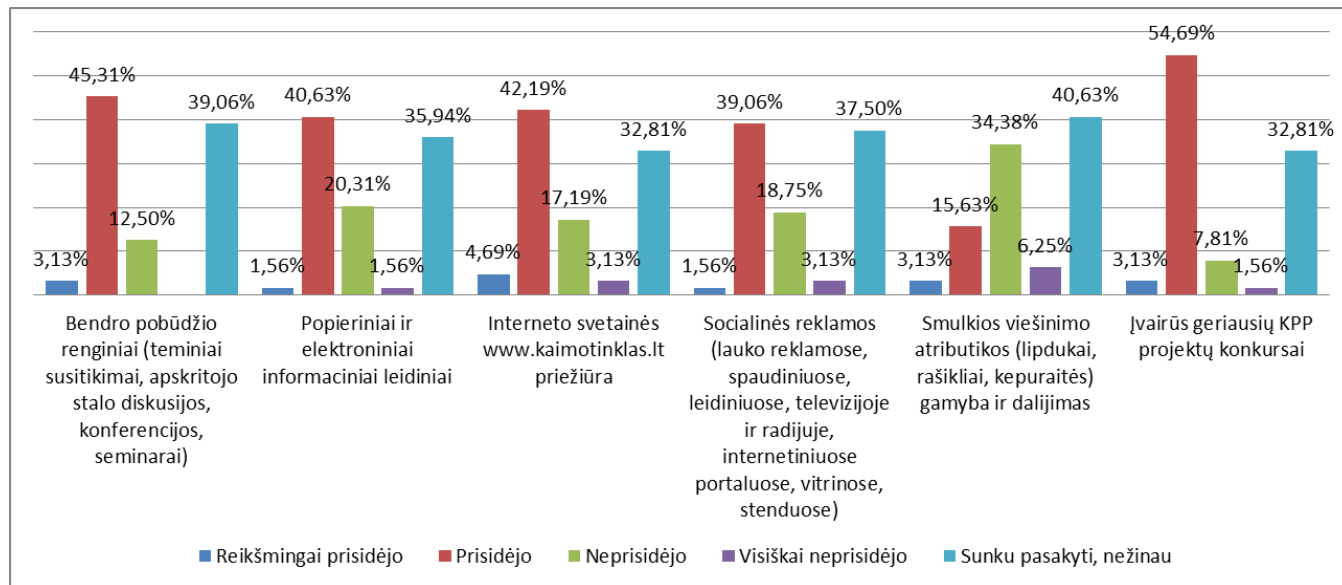

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Galima teigti, kad 2018 m. Tinklo įgyvendintos komunikacijos veiklos prisidėjo prie informacijos apie kaimo plėtros politiką sklaidos, t. y. potencialūs pareiškėjai buvo informuojami apie paramos galimybes, buvo viešinami sėkmingų projektų pavyzdžiai, rengiami VVG nariams skirti mokymai ir informuojama apie VVG aktualius klausimus, užtikrinamas keitimasis žiniomis apie kaimo plėtros procesus, taip pat atliktus vertinimus, informuojama apie paramą inovacijoms, teikiama konsultantams aktuali informacija. Visgi, atsižvelgus į apklausos duomenis, stebėsenos rezultatus bei atskiras respondentų nuomones, galima matyti, kad Tinklas nėra pakankamai gyvybingas. Tinklo nariams trūksta informacijos apie Tinklo vykdomas veiklas, jie nesijaučia pakankamai įtraukti į Tinklo veiklas, o kai kurie iš jų mano, kad Tinklas yra formali struktūra, kurioje narių galimybės aktyviai dalyvauti veikloje yra stipriai ribojamos. Pagrindine mažo Tinklo gyvybingumo priežastimi galima įvardinti žmoniškųjų išteklių trūkumą LKT sekretoriatoje. LKT sekretoriatas atsakingas už renginių organizavimą, kaimo plėtros dalyvių diskusijų inicijavimą, LKT veiklos stebėseną, veiklos plano kūrimą, gerųjų patirčių pavyzdžių atranką, naujų narių priėmimą į LKT ir kitas veiklas, tačiau šioms veikloms įgyvendinti trūksta žmoniškųjų išteklių.

Analizuojant **ketvirtojo nacionaliniam kaimo tinklui keliamo tikslo – skatinti inovacijas – įgyvendinimą**, nagrinėjama, kokiu mastu nacionalinis kaimo tinklas prisidėjo prie novatoriškų projektų įgyvendinimo skatinimo. Pagrindinės Tinklo veiklos, kuriomis 2018 m. buvo siekiama prisidėti prie inovacijų skatinimo, buvo susijusios su informavimu apie EIP. Informacija apie inovacijų įgyvendinimą, kaip jau minėta, buvo publikuojama leidinyje kartu su gerosiomis ūkininkų dalyvaujančių Programoje patirtimis. Taip pat LKT svetainėje sukurta atskira skiltis, kurioje pateikiama informacija apie 5 EIP veiklos grupių įgyvendinamus projektus (šiuo metu jau įgyvendinami 7 projektai, o informacija svetainėje dar neatnaujinta). Respondentų nuomone, Tinklo svetainėje skelbiama informacija apie EIP veiklos grupes yra viena iš labiausiai prie EIP veiklos grupių ir jų veiklos rezultatų viešinimo prisidedančių priemonių (beveik 47 proc. respondentų mano, kad ši veikla prisideda prie šio tikslo). Tiesa, respondentų nuomone, prie viešinimo tikslo labiau prisideda geriausių KPP projektų konkursai ir bendro pobūdžio renginiai.

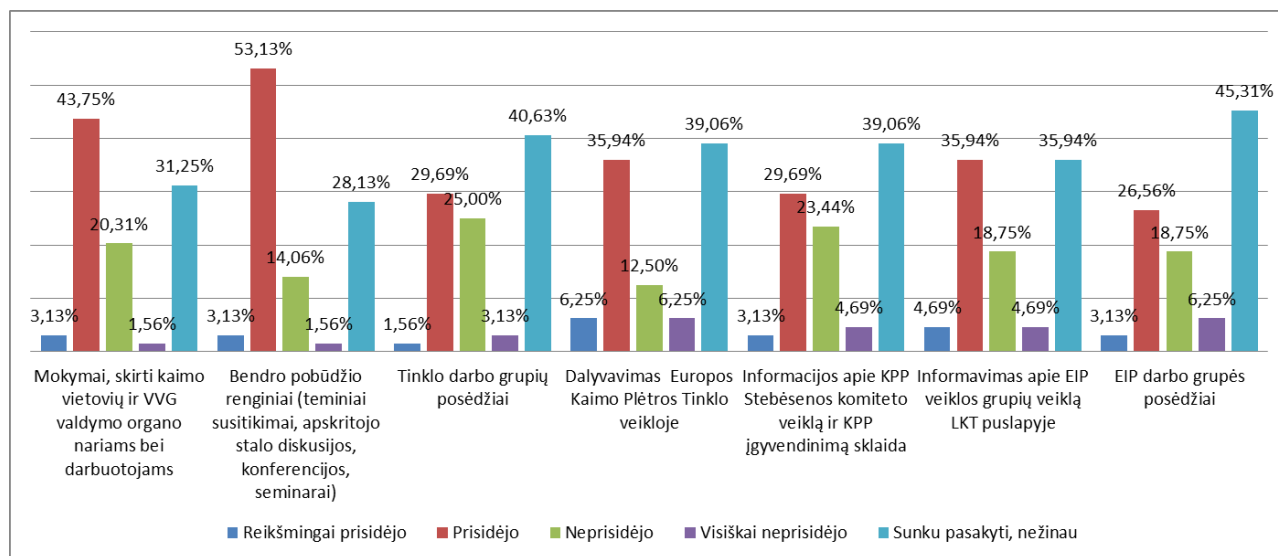
23 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Kokiu mastu Tinklo įgyvendinamos komunikacijos priemonės prisidėjo prie informacijos apie EIP veiklos grupes ir jų veiklos rezultatus viešinimo?“ (N=64)

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Iš dalies, mastą, kuriuo Tinklo vykdytos veiklos paskatino novatoriškų projektų įgyvendinimą, galima įvertinti pasitelkiant vykdytos apklausos rezultatus. Respondentų nuomone, paramos gavėjus įgyvendinti novatoriškus projektus labiausiai paskatino bendro pobūdžio renginiai (taip mano 56 proc. respondentų), mokymai (taip mano 47 proc. respondentų) bei informavimas apie EIP veiklos grupių veiklą LKT puslapyje (taip mano 41 proc. respondentų). Mažiausiai novatoriškų projektų įgyvendinimą skatino informacijos apie KPP stebėsenos komiteto veiklą ir KPP įgyvendinimą sklaida bei EIP darbo grupės posėdžiai (žr.24 paveikslas). **Visgi, tikrojo masto, kuriuo vykdomos veiklos prisidėjo prie novatoriškų projektų įgyvendinimo nustatyti galimybės nėra, nes šiuo atveju būtų reikalingi papildomi duomenys (apklausa) iš novatoriškus projektus įgyvendinančių paramos gavėjų.**

24 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Kokiu mastu Tinklo vykdomos veiklos paskatino paramos gavėjus įgyvendinti novatoriškus (inovatyvius) projektus?“ (N=64)

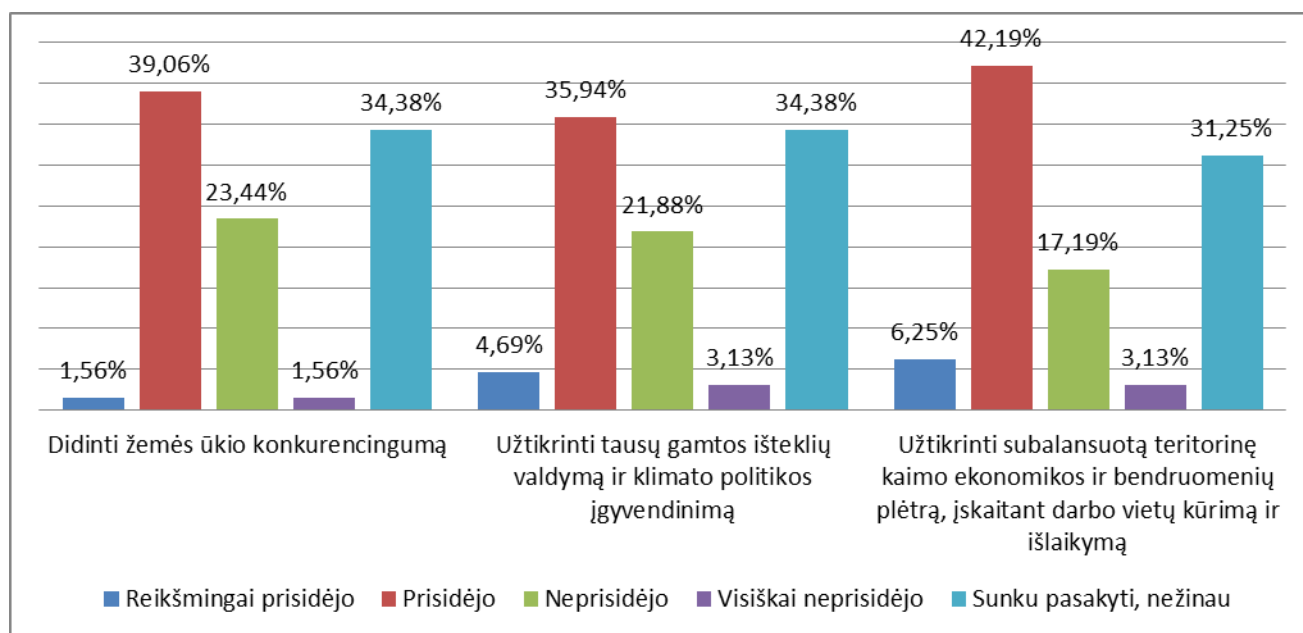

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

LKT 2016–2020 m. programoje numatyti specialieji Tinklo tikslai apima ir siekį prisidėti prie ES BJRS politinės srities „Bioekonomika“ įgyvendinimo – bendradarbiauti su Baltijos jūros regiono šalių valdymo institucijomis / Tinklu dėl efektyvesnio ES BJRS įgyvendinimo per nacionalines kaimo plėtros programas ir siekti veiklų suderinamumo. 2018 m. gegužės mėn. ŽŪM surengė seminarą – konferenciją „ES Baltijos jūros regiono strategija ir jos galimybės vietos veiklos grupėms“, kurios tikslas buvo susipažinti su ES Baltijos jūros regiono strategija, darniu vystymusi, bioekonomika ir BJRS vadovaujančiųjų institucijų tinklu. Respondentams uždavus klausimą, koku mastu Tinklo vykdomos veiklos prisidėjo prie ES projekto „ES Baltijos jūros regiono strategijos politinės srities „Bioekonomika“ tikslo (stiprinti bendrą Baltijos jūros regiono kaimo plėtros programų poveikį) įgyvendinimo, didžioji dalis, beveik 66 proc., negalėjo įvertinti, ar Tinklo vykdomos veiklos prisidėjo prie šio tikslo. Tokius rezultatus gali paaiškinti tai, kad šių veiklų tikslinė grupė yra VVG ir valdžios institucijos, o VVG sudaro apie 9 proc. Tinklo narių, valdžios institucijos, priskirtos kategorijai „Kitos institucijos, įstaigos“ sudaro beveik 5 proc. 18,8 proc. respondentų teigė, kad Tinklo veiklos nepridėjo „Bioekonomika“ tikslo, o 15,7 proc., kad prisidėjo.

LKT narių nuomone, Tinklo veiklos prisidėjo prie visų trijų ES kaimo politikos tikslų, tačiau didžiausia respondentų dalis mano, kad labiausiai prisidėta prie tikslo užtikrinti subalansuotą kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, įskaitant darbo vietų kūrimą ir išlaikymą (žr. 25 paveikslas)

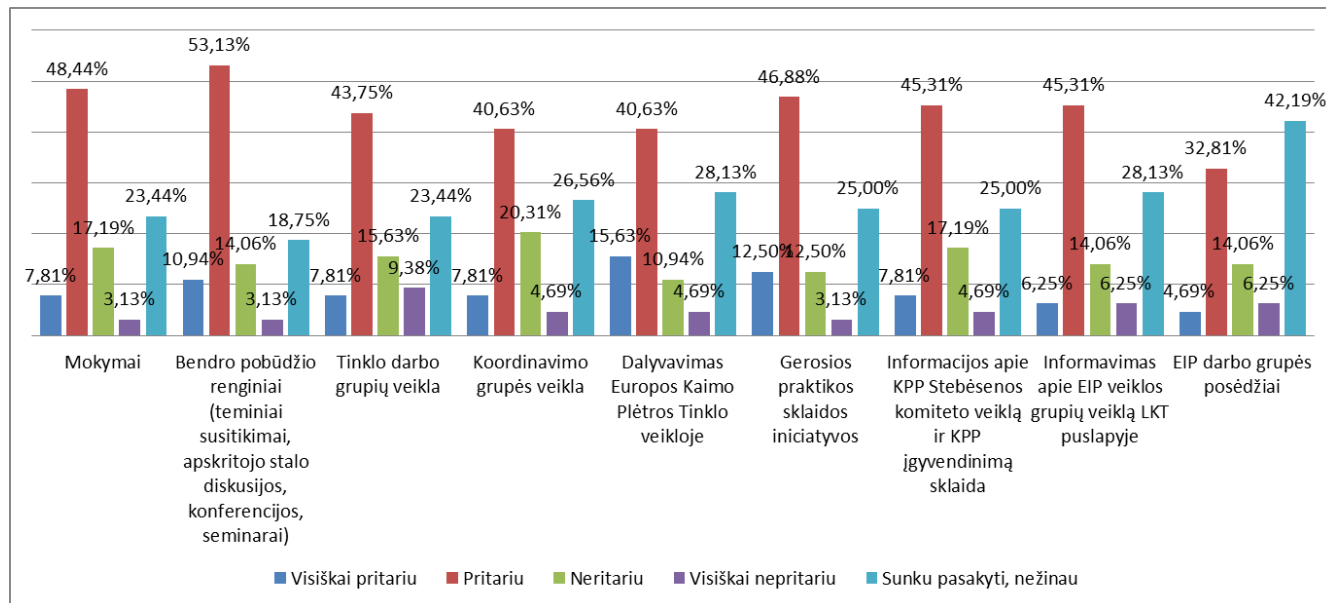
25 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Koku mastu Tinklas prisidėjo įgyvendinant ES kaimo politikos tikslus?“ (N=64)

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Vertinant numatytų Tinklo veiklų ir siekiamų tikslų loginį ryšį, galima daryti išvadą, kad LKT 2016–2020 m. veiksmų programa yra iš esmės tinkama siekiant LKT tikslų. Analizuojant veiksmų programos tinkamumą pastebėta, jog kiek daugiau nei 45 proc. respondentų mano, kad Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. programa yra tinkama siekiant ES ir nacionalinių tikslų, tačiau beveik 27 proc. mano, kad programa nėra tinkama, o dar 28 proc. programos tinkamumo įvertinti negalėjo. Paprašius įvertinti atskirų intervencijų tinkamumą, LKT nariai labiausiai tinkamomis veiklomis laiko bendro pobūdžio renginius, gerosios praktikos sklaidos iniciatyvas, mokymus bei dalyvavimą Europos Kaimo Plėtros Tinklo veikloje. Mažiausiai tinkamomis veiklomis laikomos tinklo darbo grupių ir koordinavimo grupės veiklos (žr. 26 paveikslas). Atskirų respondentų nuomone, papildomai galėtų būti įtrauktos veiklos, padedančios įgyvendinti Nacionalinį taršos mažinimo planą, taip pat siūloma į viešinimo veiklas aktyviau įtraukti ir savivaldybes.

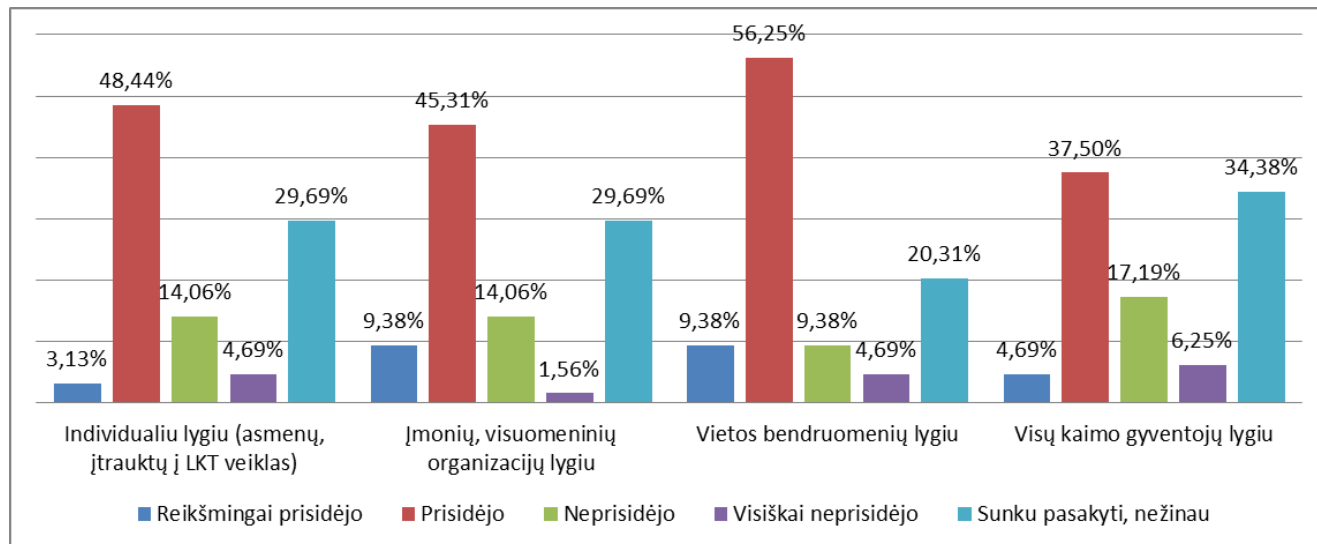
26 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Ar pritariate teiginiui, kad šiuo metu Tinklo vykdomos intervencijos yra tinkamos įgyvendinant ES ir nacionalinius tikslus?“ (N=64)

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Vertinant Tinklo indėlį žmonišką ir socialinio kapitalo plėtrai įvairiais lygiais, respondentų nuomone, labiausiai prie šio tikslo buvo prisidėta vietos bendruomenių ir įmonių, visuomeninių organizacijų lygiu.

27 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymą į klausimą „Koku mastu Tinklo vykdomos veiklos prisidėjo prie žmonišką ir socialinio kapitalo plėtros įvairiais lygiais?“ (N=64)

Šaltinis: autorių atliktos Tinklo narių apklausos rezultatai.

Apibendrinant stebėsenos duomenis ir LKT narių apklausos duomenis, LKT vykdomos veiklos yra tinkamos siekiant užsibrėžtų tikslų, tačiau dėl žmoniškųjų išteklių trūkumo LKT sekretoriatai, neišnaudojamas galimas tinklo potencialas, jau sukurti įrankiai ir nepakankamai aktyviai įtraukiami Tinklo nariai.

140 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
0.24 Teminių ir analizės duomenų mainų, kurie buvo vykdomi įgyvendinant paramą Lietuvos kaimo tinklui, skaičius	115						ŽŪM pateikti duomenys
0.25 Lietuvos kaimo tinklo ryšių priemonių skaičius	237						ŽŪM pateikti duomenys
0.26 Europos kaimo plėtros tinklo veiklos sričių, kuriose dalyvavo Lietuvos kaimo tinklas, skaičius	7						ŽŪM pateikti duomenys
Papildomi rezultato rodikliai							
Suinteresuotų šalių skaičius (pagal tipą), kurios dalyvavo Programos įgyvendinime dėl nacionalinio kaimo tinklo vykdytų veiklų (įskaitant tuos, kurie dalyvavo per vietos veiklos grupes)	349						Narių sąrašas, pateikiamas kaimo tinklo internetinėje svetainėje
Programos projektų, kuriuos paskatino nacionalinio kaimo tinklo veiklos, procentinė dalis		n. d.					NMA stebėsenos duomenų bazė
Asmenų, kurie buvo informuoti apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes per nacionalinio kaimo tinklo vykdytas komunikacijos veiklas, dalis		n. d.					Apklausa
Naujų paraiškų finansavimui, kurios pateiktos dėl nacionalinio kaimo tinklo žinomumo didinimo veiklų, skaičius	n. d.						NMA stebėsenos duomenų bazė

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Vertinimas apie nacionalinio kaimo tinklo įgyvendinamas veiklas ir jų efektyvumą buvo atliekamas remiantis ŽŪM pateikiamais stebėsenos duomenimis, papildomai vykdytos LKT narių apklausa duomenimis bei viešai prieinamais Tinklo internetinėje svetainėje <https://www.kaimotinklas.lt/lt/> publikuojamais duomenimis. Vertinimo metu buvo susidurta su apribojimais, kurie kilo dėl stebėsenos duomenų trūkumo. Pastebėta, jog nėra renkami duomenys, kurie leistų geriau įvertinti mastą, kuriuo LKT vykdomos veiklos paskatino potencialius paramos gavėjus teikti paraiškas ir įgyvendinti projektus, taip pat nėra skaičiuojama, kiek asmenų, buvo informuoti apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes per LKT vykdytas veiklas. Be to, siunčiant apklausas LKT nariams buvo pastebėta, kad www.kaimotinklas.lt svetainėje pateikiamame narių sąraše yra besidubliuojančių organizacijų, taip pat kai kuriais atvejais pateikiami netikslūs kontaktiniai duomenys, kas neleido pasiekti visų Tinklo narių.

4.4 PROGRAMOS TIKSLŲ ĮGYVENDINIMO PAŽANGA IR PROGRAMOS INDĖLIS ĮGYVENDINANT STRATEGIJĄ „EUROPA 2020“ IR GRYNASIS INDĖLIS Į BŪŲP POVEIKIO RODIKLIŲ POKYČIUS

4.4.1 22 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo bent iki 75 proc. padidinti 20–64 metų amžiaus gyventojų užimtumo lygį?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

141 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Tarp 20-64 metų amžiaus kaimo vietovių gyventojų užimtumo lygis pakilo.	Užimtumo lygis kaimo vietovėse (I.14).	20-64 metų amžiaus gyventojų užimtumo lygis.

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Užimtumo lygio didinimas yra vienas iš strategijos „Europa 2020“ tikslų. Įgyvendinant šią strategiją siekiama, kad norintys įsidarbinti asmenys galėtų rasti darbo vietą arba vykdytų teisėtą darbinę veiklą. Strategijoje numatytas tikslas – ES mastu užimtumo lygį padidinti iki 75 proc.¹³⁸ Didėjanti šio rodiklio reikšmė prisideda prie gyvenimo kokybės gerinimo, socialinės sanglaudos stiprinimo ir visiems lygių galimybių užtikrinimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programoje numatyta didinti kokybišką gyventojų užimtumą, kuriant daugiau paklausių darbo vietų, plečiant naujo starto galimybes jauniems nedirbantiems asmenims, ilgalaikiams bedarbiams, plėtojant užimtumo politikos įgyvendinimo partnerystę ir kt.¹³⁹ Svarbu pabrėžti, jog Lietuva buvo išsikėlus žemesnį nei bendrą ES tikslą – 2020 m. pasiekti 72,8 proc. užimtumo lygį.¹⁴⁰ Visgi bendrą ES iškeltą tikslą, užimtumo lygį padidinti iki 75 proc. tarp 20-64 metų amžiaus gyventojų, Lietuva pasiekė jau 2016 m., kuomet užimtumo lygis Lietuvoje siekė 75,2 proc.

Analizuojant paskutinio dešimtmečio užimtumo lygį Lietuvoje matyti, kad jis nuolat augo tiek kaimuose, tiek bendrai miestuose ir kaimuose. 2017 m. bendras užimtumo lygis Lietuvoje siekė 76 proc. ir viršijo ES vidurkį 3,8 proc. p. Lietuvoje 2018 m. užimtumo lygis išaugo iki 77,8 proc. Lyginant su 2017 m. pastebimas 1,8 proc. p. augimas. Kalbant apie vertinimui aktualiausią užimtumo rodiklį kaimo vietovėse, 2018 m. šio rodiklio reikšmė siekė 70,8 proc.¹⁴¹

¹³⁸ Europos Komisija, Strategija „Europa 2020“, 2010 m.

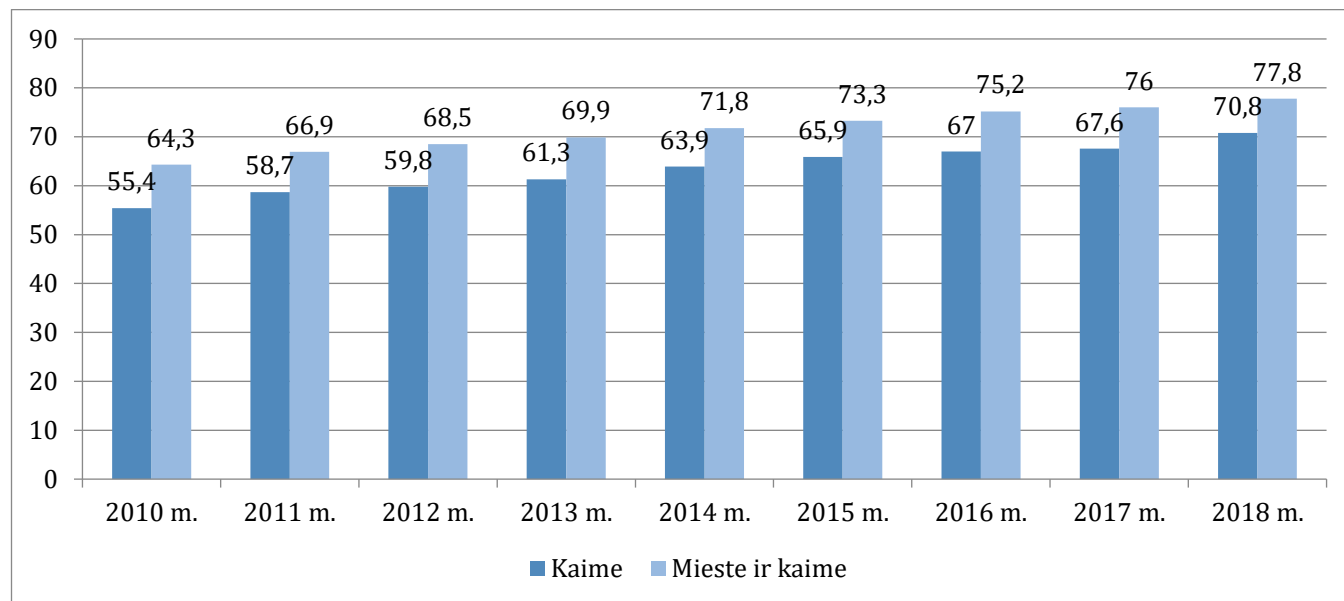
<<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>>

¹³⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Nutarimas dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo. 2012 m.

<<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439028?ifwid=2vcavrd3>>

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ Lietuvos statistikos departamento duomenys.

28 paveikslas. Užimtumo lygis tarp 20-64 metų amžiaus gyventojų proc.

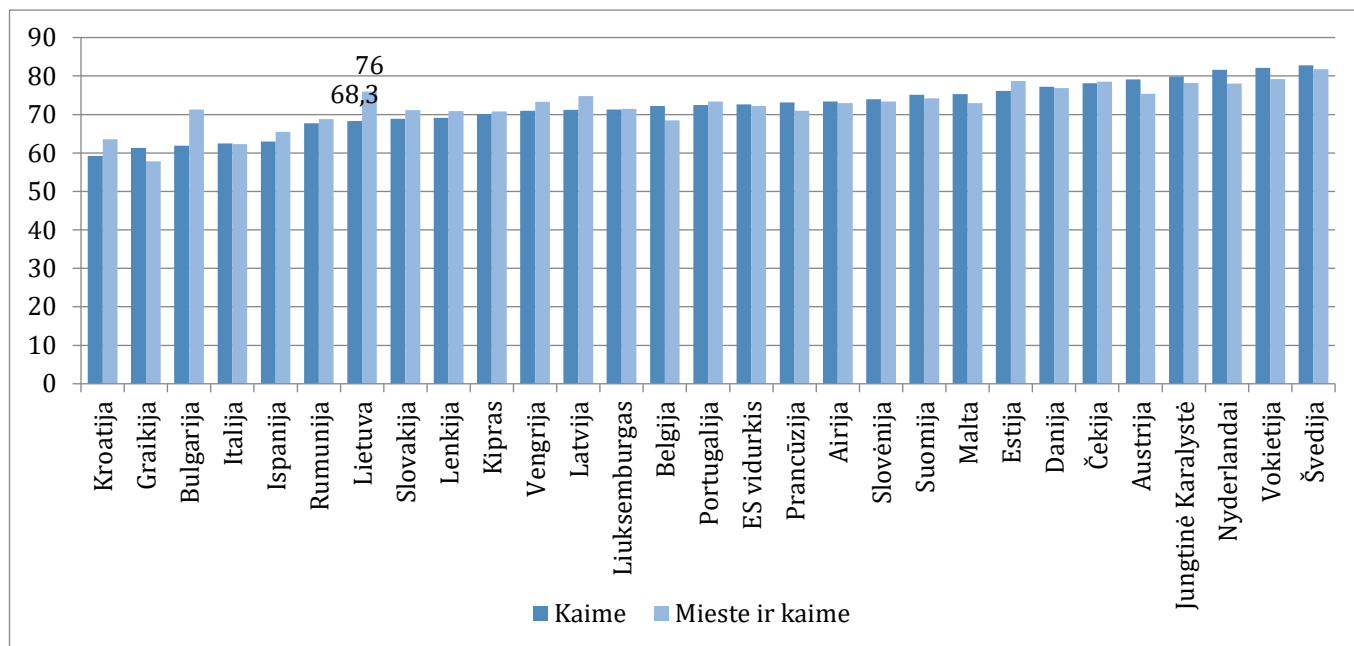
*Šaltinis: sudaryta autorių Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Norint Lietuvos situaciją įvertinti ES kontekste buvo naudojami naujausi 2017 m. Eurostat duomenys. Pastarieji duomenys dėl metodologinių aspektų minimaliai skiriasi nuo Lietuvos statistikos departamento pateikiamų duomenų.¹⁴² Pažymėtina, jog didžiausias užimtumo lygis ES yra Švedijoje, Vokietijoje ir Nyderlanduose, o mažiausias – Kroatijoje, Graikijoje ir Bulgarijoje. Įdomu tai, jog lyginant bendrą užimto lygį, Lietuva patenka į geriausių ES šalių penketuką, tačiau pagal užimtumo rodiklį būtent kaimuose, Lietuva yra šios skalės apačioje. **Tai rodo, jog atotrūkis tarp užimtumo lygio Lietuvoje bendrai ir užimtumo lygio kaime yra ryškus ir vienas didžiausių visoje ES (7,7 proc.).** Didesnis atotrūkis pastebimas tik Bulgarijoje (9,4 proc.). Užimtumo lygis Lietuvos kaimyninėse valstybėse 2017 m. buvo panašus, t. y. Latvijoje – 74,8 proc. (kaime 71,2 proc.), Estijoje – 78,7 proc. (kaime 76,1 proc.). Šiose šalyse užimtumo lygio skirtumai tarp miesto ir kaimo yra gan nedideli.

¹⁴² Lietuvos statistikos departamento duomenimis, kaimo vietovėmis laikomos gyvenvietės, turinčios mažiau nei 3 tūkst. gyventojų (išskyrus atvejus, kuomet gyvenvietės turėjo miesto statusą iki administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo (1994 m. liepos 19 d. Nr.I-558) priėmimo). Eurostat duomenimis, kaimo vietovėmis laikomos gyvenvietės su mažiau nei 300 gyventojų viename kvadratiniam kilometre ir mažiau nei 5 tūkst. populiacijos skaičiumi.

29 paveikslas. Užimtumo lygis tarp 20-64 metų amžiaus gyventojų proc. 2017 m.

*Šaltinis: Eurostat duomenys.

Ekonometrinio modeliavimo pagalba įvertintus 2014–2020 m. kaimo plėtros programos įtaką užimtumo lygiui, matoma, jog 2018 m. Programa prie rodiklio didėjimo prisidėjo 2,1 proc. p., t. y. Lietuvoje grynasis Programos poveikis 2018 m. lygus 2,1 proc. p. Kitaip tariant, Programos priemonių pagalba buvo sukurta apie 1,7 tūkst. papildomų sąlyginių darbo vietų. Galima teigti, kad be Programos priemonių, susijusių su užimtumo didinimu (M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“, M04 „Investicijos į materialųjį turtą“, M06 „Ūkio ir verslo plėtra“, M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“, M08.6 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis „Investicijos į miškininkystės technologijas“, M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsteigimas“, M16 „Bendradarbiavimas“, M19 „Parama LEADER programos vietos plėtrai“), užimtumo lygis būtų kaimuose 2018 m. būtų buvęs 68,7 proc., t. y. 2,1 proc. p. mažesnis, nei buvo fiksuotas 2018 m. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, jog be Programos intervencijos 2014–2018 m. užimtumo lygis būtų augęs 4,8 proc. p., tačiau dėl Programos įgyvendinimo pastarasis išaugo 6,9 proc. p. Tai reiškia, jog Programos įgyvendinimas padidino užimtumo lygio augimą kaime 30 proc.

Svarbu pabrėžti, jog užimtumo lygį gali veikti ir kiti, su Programa nesusiję, veiksniai. Galimas makroekonominis veiksnys yra tiesioginės užsienio investicijos (toliau – TUI). Teigiamas jų srauto poveikis užimtumo lygiui pasireiškia per kuriamas darbo vietas ir atnešamas naujas žinias bei įgūdžius. Didžiausias TUI srautas Lietuvoje 2017 m. I ketv. buvo nukreiptas į apdirbamąją gamybą (iš jų rafinuotą naftos, chemijos ir farmacinių preparatų gamybą), didmeninę ir mažmeninę prekybą bei variklinių transporto priemonių ir motociklų remontą.¹⁴³ Naujai besikuriančios įmonės darbo vietas kuria ne tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose,¹⁴⁴ tad tokiu būdu prisidedama prie užimtumo didinimo įvairiuose sektoriuose ir skirtingose

¹⁴³ Lietuvos statistikos departamento duomenys.

¹⁴⁴ Investuok Lietuvoje, 2017 metų veiklos ataskaita. <https://investlithuania.com/wp-content/uploads/2018/04/2017-Investuok-Lietuvoje-veiklos-ataskaita.pdf>

gyvenamosiose vietovėse. Be to, užimtumo lygis kaime gali augti, net jei darbo vietos yra kuriamos mieste. Dalis gyventojų gyvena kaimo vietovėse, tačiau dirba šalia esančiuose miestuose.

Užimtumo lygį gali lemti ir neigiamos ilgalaikės demografinės tendencijos: migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai, senstanti visuomenė ar žemas gimstamumo lygis. Per kelis ateinančius metus prognozuojamos užimtumo lygio mažėjimo tendencijos dėl darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimo.¹⁴⁵ Todėl 2017 m. III ketv. užimtųjų skaičius, palyginti su 2016 metų III ketv., sumažėjo 19 tūkst. Šie skaičiai būtų dar didesni, jei ne augęs aktyvumo lygis ir sumažėjęs nedarbas.¹⁴⁶ Dėl antrinių sukuriamų efektų, kurie šalies ekonomikoje pasireiškia su pavėlavimu, paramos poveikis nesibaigs su lėšų išmokėjimo laikotarpiu, todėl iki tam tikro laiko investicijos užtikrins tęstinį užimtumo lygio didinimo efektą, lyginant su scenarijumi be KPP. Pastebėtina, kad į ekonometrini modelį buvo įtraukta pagal KPP išmokėta parama iki 2018 m. pabaigos, tačiau faktiškai mokėjimai tęsis dar iki 2023 m., todėl KPP įgyvendinimas turės dar didesnę poveikį makroekonominiams rodikliams nei teigiama šioje ataskaitoje.

142 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Sprendimo kriterijai	Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions) - tiesiogiai prisideda	Antrinis poveikis (secondary contributions) - netiesiogiai prisideda	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė - modeliavimo rezultatai	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Užimtumo lygis (20-64 m.) retai apgyvendintose vietovėse padidėjo	Bendri poveikio rodikliai							
	114. Užimtumo lygis (20-64 m.) kaime (retai apgyvendintose vietovėse)		70,8				2,1	Lietuvos statistikos departamentas
	Papildomi poveikio rodikliai							
	Užimtumo lygis (20-64 m.)		77,8					Lietuvos statistikos departamentas
	Papildomi rezultato/tikslo rodikliai							
T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis			0,21%					NMA stebėsenos duomenų bazė
T3. Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių	6.186							NMA stebėsenos duomenų bazė

Investuok Lietuvoje, 2016 metų veiklos ataskaita. <https://investlithuania.com/wp-content/uploads/2017/09/2016-Investuok-Lietuvoje-veiklos-ataskaita.pdf>

¹⁴⁵ Communication from the commission to the european parliament, the council, the european central bank and the eurogroup. Country report lithuania 2018, brussels, 2018. <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-lithuania-en.pdf>

¹⁴⁶ Lietuvos statistikos departamento duomenys.

skaičius							
R3/T5. Žemės ūkio valdų, parengusių KPP remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis		0,27%					NMA stebėsenos duomenų bazė
R4/T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis		0,12%					NMA stebėsenos duomenų bazė
R21/T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus		53					NMA stebėsenos duomenų bazė
R24/T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER)		6					NMA stebėsenos duomenų bazė

* 2018 m. duomenys.

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Kaimo pjūvis Lietuvos statistikos departamento ir Eurostat suprantamas skirtingai. Pagal Lietuvos statistikos departamento metodologiją miestai yra gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų ir istoriniai miestai, o visos kitos teritorijos yra laikomos kaimu. Tuo tarpu pagal Eurostat metodologiją, kaimai yra gyvenamosios vietovės su mažiau nei 300 gyventojų viename kvadratiniam kilometre ir mažiau nei 5 tūkst. populiacijos skaičiumi, todėl skurdo lygį atspindinčių rodiklių reikšmės tarp Lietuvos statistikos departamento ir Eurostat skiriasi. Abi šie duomenų šaltiniai Lietuvoje yra laikomi oficialiąja statistika, todėl buvo pateikti duomenys pagal abu šiuos šaltinius. KPP poveikis skurdo lygiui buvo skaičiuotas pagal Eurostat kaimo apibrėžimą ir yra palyginamas tik su Eurostat skurdo rodikliu.

4.4.2 23 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo įvestuoti 3 proc. BVP į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas?

1. Priemonių, prisidedančių prie 2020 m. ES strategijos tikslo investuoti 3 proc. BVP į MTEP, sąrašas

Programoje numatyta, kad su tikslu investuoti 3 proc. BVP į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas (toliau – MTTPI) yra susijusios dvi tikslinės sritys: **1A inovacijų skatinimas**, bendradarbiavimas ir žinių bazės vystymas kaimo vietovėse ir **1B žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimas**, taip pat siekiant geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo.

Prie 1A tikslinės srities įgyvendinimo prisideda trys priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M16 „Bendradarbiavimas“ visos trys veiklos sritys – 16.1. „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, 16.3. „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4. „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“.

Prie 1B tikslinės srities įgyvendinimo prisideda viena priemonė:

- M16 „Bendradarbiavimas“ – visos trys veiklos sritys: 16.1. „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, 16.3. „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4. „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

143 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri tikslo rodikliai	Papildomi poveikio rodikliai
Investicijos į mokslinius tyrimus ir plėtrą padidėjo, o inovacijos buvo paskatintos	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis	KPP išlaidų, skiriamų MTEP, dalis nuo BVP
		KPP išlaidų, skiriamų MTEP, dalis nuo visų KPP išlaidų
	T2. Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai / tinklai, bandomieji projektai ir kt.) (1B tikslinė sritis)	KPP išlaidos, skiriamos MTEP, nuo visų šalies išlaidų, skiriamų MTEP.

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

Siekiant atspindėti inovacijų skatinimo, bendradarbiavimo ir žinių plėtros priemonių įgyvendinimą (1A TS), numatytas tikslo rodiklis T1 „Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis“, kuris yra susietas su M01, M02 ir M16 priemonių rodikliu „Visos viešosios išlaidos“. Prie šio tikslo pagal priemonę M01 labiausiai prisideda veiklos sritis 1.2 susijusi su parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai, organizuojant praktinius seminarus, lauko dienas ir kitus mokomuosius ir informavimo renginius, kurių metu technologinės naujovės demonstruojamos gamybinėmis sąlygomis, supažindinama su inovatyvių metodų praktiniu pritaikymu ir moksline informacija. Pagal priemonę M02 prie tikslo prisidedama teikiant paramą ūkininkų, jaunųjų ūkininkų, kitų žemės valdytojų, miškų valdytojų, kaimo vietovėse veikiančių MVĮ konsultavimui ekonominio ir aplinkosauginio veiksmingumo didinimo klausimais bei padedant spręsti technologinius ir organizacinius iššūkius.

Nors finansine prasme priemonės M16 indėlis nėra didžiausias (plačiau žiūrėti 1.2 skirsnį), tačiau vykdomos veiklos turi daugiausiai potencialo skatinti MTEP. Pagal šią priemonę remiami ir skatinami žemės, maisto ūkio, miškininkystės ir kaimo plėtros bandomieji projektai. Žemės ūkio bei maisto grandinės ir miškų sektoriaus dalyvių vykdomais projektais siekiama patikrinti ir taikyti naujus metodus, procesus, produktus, paslaugas ir technologijas. Pasinaudojant mokslo ir gamybos bendradarbiavimo rezultatais ir ES mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos instrumentais, vykdoma gerosios patirties sklaida tarp įvairių žemės ūkio ir kaimo plėtros dalyvių. 2014–2018 m. šių trijų priemonių visų viešųjų išlaidų suma siekė 4,38 mln. Eur. Visos planuojamos KPP viešosios išlaidos yra 2,101 mlrd. Eur., taigi iki 2018 m. pabaigos pasiekta tikslo rodiklio reikšmė buvo 0,21 proc. Lyginant su 2023 m. suplanuota reikšme, pasiekta tik 9,6 proc. suplanuoto tikslo. Tai rodo, kad įgyvendinimo pažanga pagal šią TS yra ribota.

M16 priemonė prisideda ir prie 1B tikslinės srities, nes numatyti veiksmai vykdomi užtikrinant glaudų mokslo, gamybos ir konsultavimo bendradarbiavimą. EIP veiklos grupės, įvairaus lygio tiekimo grandinės ir bendradarbiavimo grupės kuria dinamišką platformą, vienijančią ūkininkus, mokslininkus ir kitus suinteresuotuosius subjektus taip užtikrindamos žemės ūkio bei miškininkystės mokslinių tyrimų ir praktinės veiklos ryšių kūrimą ir tolesnį vystymą. 2018 m. pabaigoje jau buvo įgyvendinta 15 bendradarbiavimo veiksmų ir pasiekta 12 proc. tikslo (125 bendradarbiavimo veiksmai).

Siekiant įvertinti KPP išlaidų, skiriamų MTEP mastą pasitelkiami 3 papildomi poveikio rodikliai. Vertinant KPP išlaidų, skiriamų MTEP, dalį nuo BVP per 2018 m. galima apskaičiuoti, kad jos sudaro 0,01 proc. BVP (2018 m. Lietuvos BVP sudarė 45.133,6 mln. Eur, o per 2018 m. pagal priemones M01, M02 ir M16 išmokėta suma sudarė 3,9 mln. Eur).

Vertinant KPP išlaidų, skiriamų MTEP, dalį nuo visų KPP išlaidų 2014–2018 m. laikotarpiu, galima apskaičiuoti, kad jos sudaro 0,73 proc. (2014–2018 m. laikotarpiu iš viso pagal KPP buvo išmokėta 995 mln. Eur, pagal priemones M01, M02 ir M16 išmokėta suma sudarė 7,3 mln. Eur).

Vertinant KPP išlaidas, skiriamas MTEP, nuo visų šalies išlaidų, skiriamų MTEP, galima apskaičiuoti, kad **2017 m. duomenimis¹⁴⁷ KPP išlaidos, skiriamos MTEP, padidino visas šalies išlaidas, skiriamas MTEP 0,91 proc.** (2017 m. Lietuvos išlaidos skiriamos MTEP sudarė 373,6 mln. Eur, o 2014–2017 m. laikotarpiu¹⁴⁸ pagal priemones M01, M02 ir M16 išmokėta suma sudarė 3,4 mln. Eur). Vertinant Lietuvos pažangą siekiant Europa 2020 m. strategijos tikslo investuoti 3 proc. BVP į MTEP, galima matyti, kad 2017 m. duomenimis

¹⁴⁷ Eurostat Lietuvos išlaidas MTEP kol kas pateikia tik už 2017 m.

¹⁴⁸ Skaičiuojamos išlaidos 2014–2017 m. laikotarpiu, nes remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2016 metais vertinimo ataskaita pagal priemonės M01 ir M16 mokėjimai buvo pradėti tik 2016 m. pab., o priemonės M02 dar vėliau.

Lietuva MTEP skyrė 0,89 proc. BVP. Lietuvai nustatytas tikslas investuoti 1,9 proc. BVP į MTEP, tačiau kol kas pasiekta tik pusė šio tikslo.

144 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Sprendimo kriterijai	Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Investicijos į mokslinius tyrimus ir plėtrą padidėjo, o inovacijos buvo paskatintos	Bendri tikslo rodikliai							
	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis		0,21					NMA stebėsenos duomenų bazė
	T2. Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai / tinklai, bandomieji projektai ir kt.) (1B tikslinė sritis)	15						NMA stebėsenos duomenų bazė
	Papildomi poveikio rodikliai							
	KPP išlaidų, skiriamų MTEP, dalis nuo BVP		0,01					Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis
	KPP išlaidų, skiriamų MTEP, dalis nuo visų KPP išlaidų		0,73					Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis
	KPP išlaidos, skiriamos MTEP, nuo visų šalies išlaidų, skiriamų MTEP.		0,91 (2017 m.)					Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Kadangi nėra duomenų apie tai, koku mastu kitų ES valstybių narių KPP programos prisideda prie Europa 2020 m. strategijos tikslo investuoti 3 proc. BVP į MTEP, todėl nėra galimybės įvertinti, ar Lietuvoje KPP išlaidų, skiriamų MTEP, mastas yra pakankamas. Taip pat nėra galimybės įvertinti, ar mastas didėjo 2018 m., nes Eurostat tokių duomenų dar neskelbia.

4.4.3 24 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo švelninant klimato kaitą, prisitaikant prie jos ir siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo bent 20 proc. arba, jei leis sąlygos 30 proc. sumažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, palyginti su 1990 m., suvartojamo galutinio energijos kiekio atsinaujinančios energijos dalį padidinti iki 20 proc. ir energijos vartojimo efektyvumą padidinti iki 20 proc.

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

145 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi poveikio rodikliai
ŠESD ir amoniako emisijos buvo sumažintos	ŠESD emisijų kiekis, lyginant su 1990 m. lygiu	
	I07. ŠESD emisijų kiekis žemės ūkyje (tūkst.t CO2 ekv.)	Amoniako emisijų kiekis žemės ūkyje (tūkst.t NH3)
Klimato kaita buvo sušvelninta ir žemės ūkio, miškų ir maisto sektoriai prisitaikė	C43. Atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio ir miškininkystės (tūkst. TNE)	Atsinaujinančios energijos dalis iš žemės ūkio ir miškininkystės visoje atsinaujinančios energijos gamyboje
Energijos efektyvumas ir atsinaujinančios energijos vartojimas padidėjo	C44. Energijos naudojimas žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje (tūkst. TNE)	Tiesioginis energijos naudojimas naudojamos žemės ūkio paskirties žemės viename hektare (TNE)
	Atsinaujinančios energijos dalis bendrame suvartojamos energijos kiekyje	

Be paminėtų bendrų produkto ir rezultato rodiklių bei papildomų poveikio rodiklių bus naudojamas ir energijos intensyvumo rodiklis Energijos efektyvumo pokyčiui nustatyti.

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Siekiant išvengti pavojingo klimato atšilimo lygio, tarptautinė bendruomenė, įskaitant ES, įsipareigojo apriboti vidutinę pasaulio temperatūros kilimą iki gerokai žemiau nei 2° C, palyginti su priešindustriniu lygiu, ir stengtis apriboti augimą dar 1,5° C. Siekdama prisidėti prie šio pasaulinio tikslo, ES įsipareigojo nuolat mažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį taip pat siekti sukurti mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančią ekonomiką.¹⁴⁹ ŠESD išmetimo sumažinimas 20 proc., palyginti su 1990 m., yra vienas iš pagrindinių strategijos „Europa 2020“ tikslų. **Paminėtina, jog šį tikslą Lietuva jau yra pasiekusi – ŠESD kiekis, skaičiuojant CO2 ekvivalentu, nuo 1990 m. iki 2016 m. sumažėjo 58,3 proc.**, neįskaitant žemės naudojimo, žemės naudojimo paskirties keitimo ir miškininkystės (toliau – ŽNPKM) sektorių išmetamo ir absorbuojamo CO2 kiekio, arba 73 proc., vertinant su ŽNPKM rezultatu. Per tą patį laikotarpį **ŠESD absorbcija (neigiama vertė) ŽNPKM sektoriuje padidėjo 1,7 karto, t. y. nuo -5062 kt CO2 ekv. 1990 m. iki -8445 kt CO2 ekv. 2016 m.** Didžiausią dalį ŠESD absorbuoja miškai, kiek mažiau pievos ir ganyklos. Lietuvoje miškingumas per pastaruosius dešimtmečius nuolat didėjo ne vien todėl, kad miškai buvo sodinami dirbtinai, bet ir dėl to, kad miškai atžėlė natūraliai. Šis procesas ypač suintensyvėjo

¹⁴⁹ Publications Office of the European Union, „Smarter, greener, more inclusive? Indicators to support the Europe 2020 strategy“. Luxembourg, 2016.

pastaraisiais metais, kuomet kasmet natūraliai atžėlė 4–5 tūkst. ha nenaudojamos žemės ploto. Dažniausiai tai – nenaudojami dirvonuojantys plotai, ganyklos, šlapynės ir durpynai, atsinaujinantys natūraliu būdu.¹⁵⁰ Pagal 2014–2020 m. KPP paraiškas 2018 m. mišku apželdintas 2.448 ha žemės plotas. Be to, jau anksčiau mišku apželdinto ploto palaikymo veiksmai paremti 28.120 tūkst. ha. Bendras paremtas plotas (30.568 ha) sudarė 1,4 proc. nuo miškų ploto Lietuvoje 2018 m.

Pagal konteksto rodiklį C43, Lietuvoje ŠESD išmetimai iš žemės ūkio 2016 m., palyginti su 1990 m., sumažėjo beveik du kartus iki 4.410 tūkst. tonų CO₂ ekvivalentui. **Tačiau nuo šio šimtmečio pradžios ŠESD išmetimai žemės ūkyje padidėjo 14,4 proc. (2016 m., palyginus 2001 m.), o per pastarąjį dešimtmetį padidėjo ir žemės ūkio dalis bendrame ŠESD išmetime Lietuvoje – iki 22 proc. (2016 m.).** Žemės ūkis ir toliau išlieka antruoju ŠESD šaltiniu Lietuvoje.

Apie Programos poveikio švelninant klimato kaitą ir prisidedant prie vieno iš penkių pagrindinių „Europa 2020“ tikslų sumažinti ŠESD išmetimų mastą galima spręsti pagal žemės ūkio paskirties žemės plotus, kuriuose vykdomos Programos remiamos valdymo sutartys, susietos su 5D tiksline sritimi. Pagal atskiras M10 priemones „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklas (specifinių pievų tvarkymas, ražienų laukai per žiemą, ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius, ekstensyvus šlapynių tvarkymas, medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje, vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje, „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas, tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema ir dirvožemio apsauga) **2018 m. paremtas plotas, kuriame tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedama prie išmetamų ŠESD ir amoniako kiekio mažinimo, siekė 57.773,25 ha, kas sudarė 2 proc. viso šalyje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto.** Be to, galima paminėti ir pagal M11 priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paremtą 197.915 ha plotą (6,9 proc. nuo žemės ūkio paskirties žemės ploto), kuriame sumažintas ŠESD išmetimas dėl nenaudojimų arba labai ribotai naudojamų sintetinių trąšų. Kita vertus, organinių trąšų naudojimas ekologiniuose ūkiuose yra ŠESD šaltinis.

Teminiu tyrimu „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai“ nustatyta, kad 2018 m. tikėtinas **metano ir azoto suboksidų išmetimų sumažėjimas siekia 120,06 tūkst. t CO₂ ekvivalento, o amoniako – 1.079 t.** (kas sudarė 4,2 proc. nuo visų 2017 m. žemės ūkyje susidariusių amoniako emisijų), dėl sumažinto azotinių trąšų naudojimo plotuose, kuriuose vykdomos agrarinė aplinkosaugos ir klimato bei ekologinis ūkininkavimo valdymo sutartys.

Be to, teminiu tyrimu „Programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018“ nustatyta, kad Programos įgyvendinimo laikotarpiu plotuose, kuriuose vykdomos **valdymo sutartys susijusios su ekstensyviu šlapynių tvarkymu, ŠESD emisijos nedidėjo**, nes nesikeitė hidrologinis režimas ir žemės danga. Tuo tarpu, aplinkosaugos ekspertų teigimu, didžiausi ŠESD emisijų kiekiai išsiskiria iš ariamų durpžemių. Minėto tyrimo metu nustatyta, kad laukuose, kuriems yra skirta parama pagal M10 „Agrarinės aplinkosauga ir klimatas“ priemonę, 2018 m. buvo ariama 3.226 ha durpžemių, iš kurių išsiskyrė 118,2 tūkst. t CO₂ ekvivalento. Pagal M11 „Ekologinio ūkininkavimas“ priemonę – atitinkamai 8.071 ha ir 295,7 tūkst. t CO₂ ekvivalento, o pagal M13 „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ priemonę – atitinkamai 38.328 ha ir 1.404,4 tūkst. t CO₂ ekvivalento. **Įvertinant teritorijų persidengimą, bendras pagal Programos priemones remiamas ariamų durpžemių plotas siekia 40.780 ha.** Ekspertų vertinimu, šiuose ariamuose durpžemių plotuose

¹⁵⁰ Lithuania's national inventory report 2018. Greenhouse gas emissions 1990-2016. Vilnius, 2018.

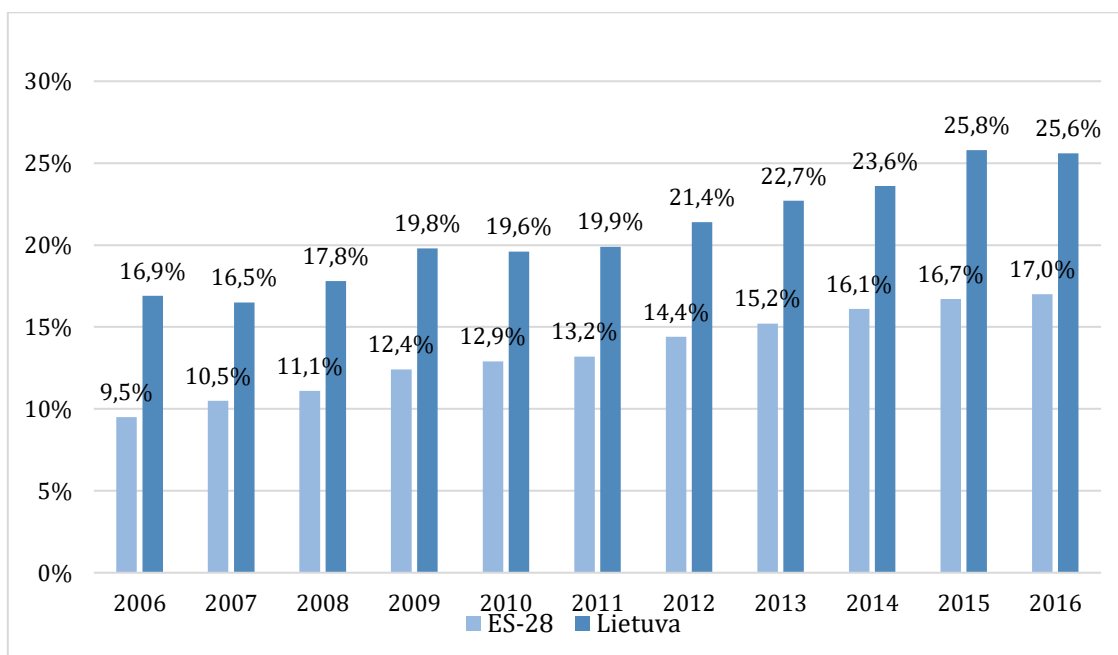
ariminę žemdirbystę pakeitus pievomis, būtų galima ženkliai sumažinti metinį ŠESD išmetimų kiekį (apie 1,1 mln. t CO₂ ekvivalento per metus).¹⁵¹

Dar vienas strategijos „Europa 2020“ klimato kaitos ir energijos tikslas yra iki 2020 m. padidinti atsinaujinančios energijos dalį iki 20 proc. bendrame galutiniame energijos suvartojime.¹⁵² Įgyvendinant Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos atsinaujinančių energijos išteklių tikslą, bus siekiama atsinaujinančių energijos išteklių dalį šalies bendrajame galutiniame energijos suvartojime padidinti iki 30 proc. – 2020 m. ir iki 45 proc. – 2030 m.¹⁵³

Daugiau atsinaujinančios energijos reiškia mažesnę ŠESD išmetimą.¹⁵⁴ 30 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad strategijos „Europa 2020“ tikslą – 20 proc. atsinaujinančios energijos galutiniame suvartojime – Lietuva pasiekė ir viršijo 2012 m. Naujausiais duomenimis, atsinaujinančios energijos dalis Lietuvoje siekia 25,6 proc. (2016 m.), palyginti su vidutiniškai 17 proc. visoje ES. Atitinkamai elektros energijos, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių, suvartota apie 17 proc., visos šilumos energijos – apie 46 proc., ir apie 4 proc. – transporto sektoriuje.¹⁵⁵

Pagal 2016 m. pasiektą atsinaujinančios energijos galutiniame energijos suvartojime dalį Lietuva yra devinta tarp ES šalių po Švedijos (53,8 proc.), Suomijos (38,7 proc.), Latvijos (37,2 proc.), Austrijos (33,5 proc.), Danijos (32,2 proc.), Estijos (28,8 proc.), Portugalijos (28,5 proc.) ir Kroatijos (28,3 proc.).

30 paveikslas. Atsinaujinančios energijos dalis galutiniame energijos suvartojime, proc.

Šaltinis: Eurostat duomenys.

¹⁵¹ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

¹⁵² Europos Komisija, Strategija „Europa 2020“, 2010 m.

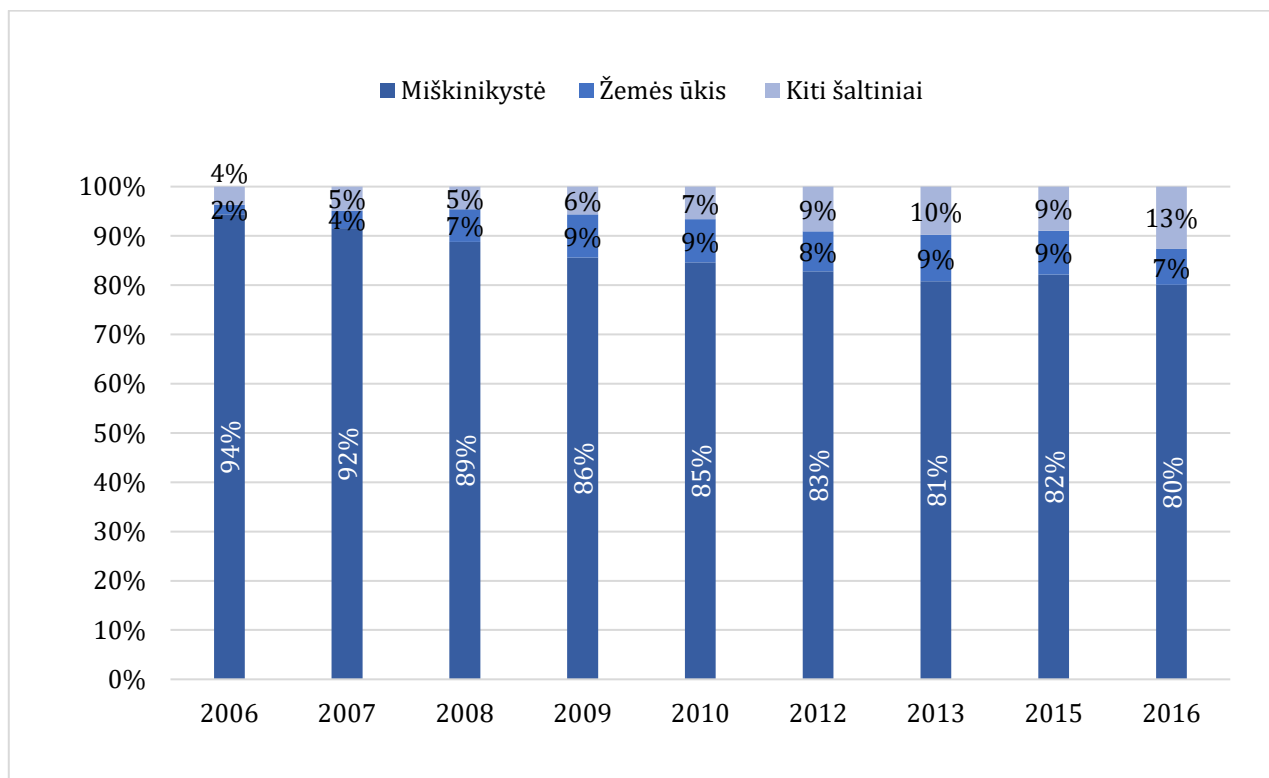
¹⁵³ Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Energija Lietuvos ateičiai. LRS Seimo patvirtinta 2018 m. birželio 21 d.

¹⁵⁴ Publications Office of the European Union, „Smarter, greener, more inclusive? Indicators to support the Europe 2020 strategy“. Luxembourg, 2016.

¹⁵⁵ LR Energetikos ministerija, „Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Energija Lietuvos ateičiai“, 2018 m.

Analizuojant pagal konteksto rodiklį C43, bendras žemės ūkio ir miškininkystės indėlis į Lietuvos atsinaujinančios energijos gamybą 2016 m. sudarė 87,4 proc. ir siekė 1.309,2 tūkst. TNE. **Atsinaujinančios energijos gamyboje miškininkystė sudaro didžiausią dalį – 80,1 proc.** arba 1.199,9 tūkst. TNE. **Žemės ūkio indėlis į atsinaujinančios energijos gamybą nedidelis – 2016 m. siekė 7,3 proc.** arba 109 tūkst. TNE (31 paveikslas). Tuo tarpu vidutiniškai ES miškininkystės dalis beveik perpus mažesnė (44,7 proc.), o žemės ūkio dalis kiek didesnė (11,7 proc.) nei Lietuvoje. Visoje ES didelę reikšmę atsinaujinančioje energetikoje turi kiti atsinaujinančios energijos šaltiniai (43,7 proc. bendroje atsinaujinančios energijos gamyboje), tuo tarpu Lietuvoje jiems tenka tik nedidelė dalis (8,9 proc.)

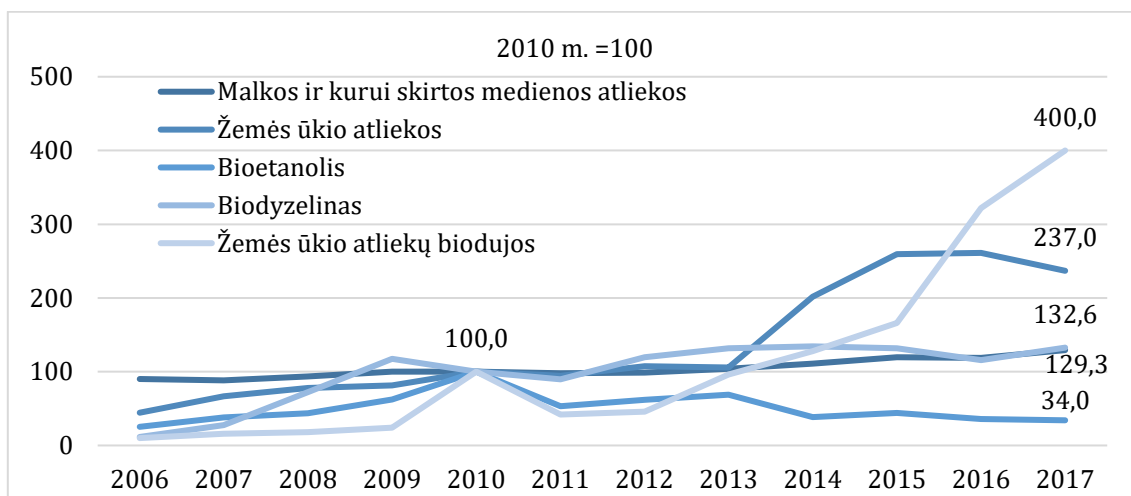
31 paveikslas. Atsinaujinančios energijos struktūra pagal šaltinius Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal Eurostat ir DG AGRI duomenis (duomenų apie 2011 m. ir 2014 m. nėra).

Nors atsinaujinančios energijos gamyba iš miško biomasės (malkų ir kurui skirtos medienos) žymiai reikšmingesnė nei iš žemės ūkio biomasės, tačiau **per pastarąjį dešimtmetį atsinaujinančios energijos gamyba žemės ūkyje augo gerokai sparčiau nei miškininkystės sektoriuje.** 2006–2016 m. atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio padidėjo 6 kartus, o iš miškininkystės žaliavos – beveik trečdaliu (33 proc.). Kaip nurodyta 32 paveiksle, per pastarąjį vidutinės trukmės laikotarpį biodujų iš žemės ūkio atliekų gamyba išaugo 4 kartus, o energetikai skirtos žemės ūkio atliekų apimtys padidėjo beveik 2,4 karto. Biodyzelino gamyba per šį laikotarpį iš viso padidėjo 32 proc., o bioetanolio gamyba sumažėjo 66 proc.

32 paveikslas. Bioenergijos išteklių gamybos (įskaitant regeneruotus produktus ir reklasifikavimą) pagal kuro rūšis indeksai

Šaltinis: apskaičiuota ESTEP pagal Lietuvos Oficialiosios statistikos portalo duomenis, išreikštais naftos ekvivalentu.

Iki 2018 m. pabaigos 49 projektų įgyvendinimu pagal Programos **8.6 veiklos sritį, kuri prie 5C tikslinės srities prisideda netiesiogiai, tik nedideliu mastu buvo prisidėta prie atsinaujinančių energijos išteklių iš miško atliekų naudojimo palengvinimo**, diegiant miškininkystės technologijas ir skatinant miško biomasės panaudojimą energetikoje. Tuo tarpu paramai, kuri tiesiogiai skiriama atsinaujinančių energijos išteklių gamybai žemės ūkyje skatinti (4.1 veiklos sritis, pagal kurią skiriama parama trumpos rotacijos plantacinių želdinių įveisimui), nebuvo pateikta paraiškų, o projektai skirti žemės ūkio ir kitų atliekų naudojimui skatinti (pagal 4.1 veiklos sritį – biodujų, skirtų ūkio reikmėms, gamyba ir 6.4.2 veiklos sritį – biodujų, skirtų pardavimui, gamybai) iki 2018 m. pabaigos dar nebuvo pradėti įgyvendinti. Taigi Programa 2014–2018 m. ribotai prisidėjo prie bioenergijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių žemės ūkyje, taip pat prie alternatyvių žemės ūkiui veiklų, susijusių su atsinaujinančios energijos išteklių tiekimu ir naudojimu.

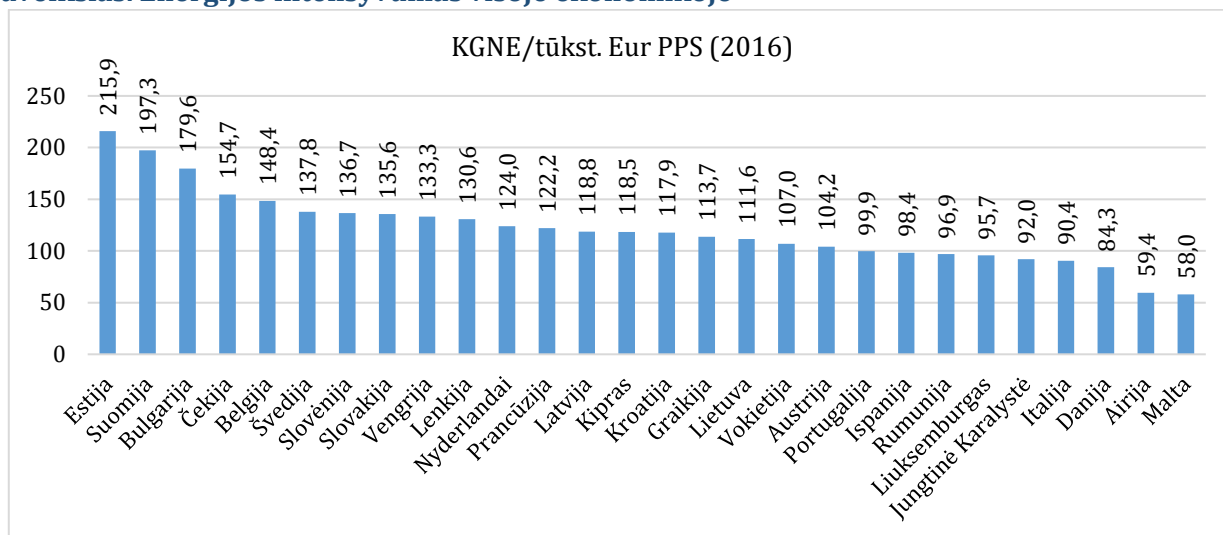
Analizuojant pagal konteksto rodiklį C44, bendras **energijos suvartojimas žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje padidėjo 2,6 proc.** t. y. nuo 2.88,1 tūkst. TNE – 2006 m. iki 295,5 1 tūkst. TNE – 2016 m. ir sudarė 5,9 proc. nuo galutinio energijos suvartojimo visoje šalyje (vidutiniškai ES 4,7 proc.). Šį pokytį nulėmė padidėjęs energijos sunaudojimas maisto pramonėje 7,5 proc. (atitinkamai nuo 177,7 iki 191 tūkst. TNE) arba vidutiniškai po 0,25 proc. per metus. Tuo tarpu **žemės ūkyje ir miškininkystėje energijos sunaudojimas per tą patį laikotarpį sumažėjo 5,3 proc.** arba vidutiniškai po 0,76 proc. per metus (atitinkamai nuo 110,4 iki 104,5 tūkst. TNE). Lietuvos žemės ūkyje ir miškininkystėje energijos sunaudojama mažesnė dalis (2 proc.) nuo galutinio energijos suvartojimo, nei vidutiniškai visoje ES (2,2 proc.), o maisto pramonėje atvirkščiai – Lietuvoje ši dalis siekia 3,7 proc., palyginti su 2,7 proc. ES vidurkiu.

Pažymėtina, jog energijos vartojimo efektyvumo didinimas – veiksmingas ŠESD išmetimų mažinimo būdas. Tai vienas svarbiausių ES ir Lietuvos nacionalinių tikslų.¹⁵⁶ Energijos vartojimo efektyvumas paprastai vertinamas pagal energijos intensyvumą, kurį parodo bendrojo galutinio energijos suvartojimo ir bendrojo

¹⁵⁶ Ten pat.

vidaus produkto (BVP) santykis, apskaičiuotas kalendoriniams metams.¹⁵⁷ Pagal energijos vartojimo efektyvumo lygį, 2016 m. Lietuva buvo dvylikta tarp ES narių, tačiau jos energijos intensyvumo rodiklis buvo beveik 2 kartus didesnis už žemiausius rodiklius Airijoje ir Maltoje. **Per pastarąjį dešimtmetį (2007–2016 m.) Lietuvoje energijos intensyvumas sumažėjo beveik trečdaliu (32,3 proc.) ir tai buvo ketvirtas rezultatas tarp ES šalių**, po Rumunijos (37,2 proc.), Slovakijos (35,7 proc.) ir Airijos (35,2 proc.). Tačiau nuo Programos įgyvendinimo pradžios (2014–2016 m.) energijos intensyvumas Lietuvoje sumažėjo vos 2,7 proc. ir tai buvo tik 21 rezultatas tarp ES(28) šalių.

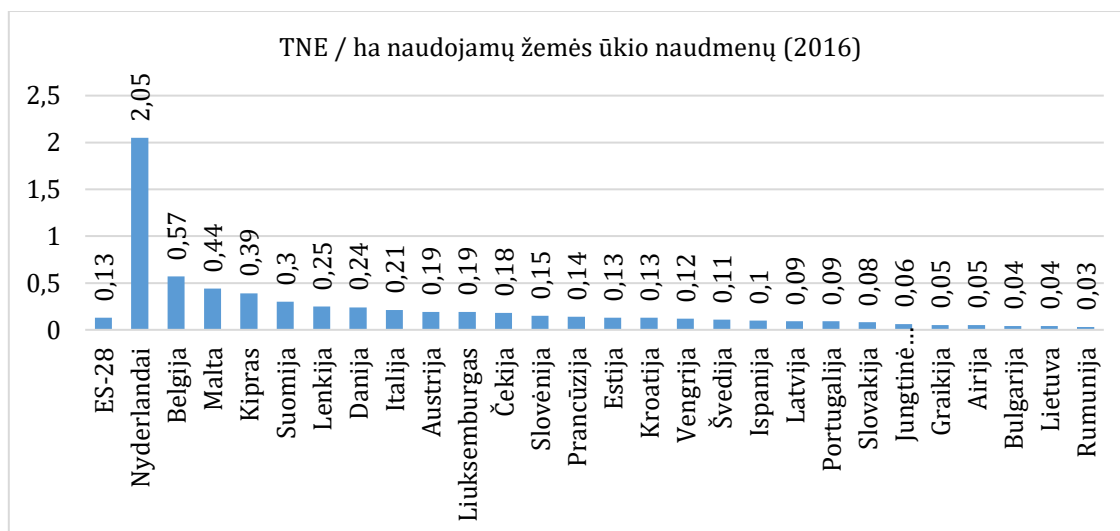
33 paveikslas. Energijos intensyvumas visoje ekonomikoje

Šaltinis: Eurostat duomenys.

Energijos vartojimo efektyvumo žemės ūkyje lygį Lietuvoje kitų ES šalių kontekste parodo energijos sąnaudų, tenkančių hektarui naudojamų žemės ūkio naudmenų, rodiklis (34 paveikslas).

34 paveikslas. Sunaudota energijos hektarui naudojamų žemės ūkio naudmenų

Šaltinis: Eurostat duomenys.

¹⁵⁷ The European Environment Agency, „Energy intensity“, 2016.

Kuo mažesnės energijos sąnaudos hektarui naudojamų žemės ūkio naudmenų, tuo mažesni ŠESD išmetimai žemės ūkyje. Kaip matyti, **Lietuvoje hektarui naudojamų žemės ūkio 2016 m. energijos sunaudota 69,2 proc. mažiau, ne vidutiniškai ES.** Lietuva kartu su Bulgarija ir Rumunija yra pasiekusi žemiausią energijos sąnaudų žemės ūkyje lygį.

146 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Sprendimo kriterijai	Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Klimato kaita buvo sušvelninta ir žemės ūkio, miškų ir maisto sektoriai prisitaikė	Bendri poveikio rodikliai							
	C43. Atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio ir miškininkystės (tūkst. TNE)	1.309,2 (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir teminis vertinimas
	Atsinaujinančios energijos dalis bendrame suvartojamos energijos kiekyje		25,6% (2016 m.)					Eurostat
	Papildomi poveikio rodikliai							
	Atsinaujinančios energijos dalis iš žemės ūkio ir miškininkystės visoje atsinaujinančios energijos gamyboje		87,4					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir teminis vertinimas
ŠESD ir amoniako emisijos buvo sumažintos	Bendri poveikio rodikliai							
	ŠESD emisijų kiekis, lyginant su 1990 m. lygiu		27,0%					Teminis vertinimas
	I07. ŠESD emisijų kiekis žemės ūkyje (tūkst.t CO2 ekv.)	4.442,6 (2016 m.)	21,8%					Eurpstat
	Papildomi poveikio rodikliai							
	Amoniako emisijų kiekis žemės ūkyje (tūkst.t NH3)	30,2						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Energijos efektyvumas ir atsinaujinančios energijos vartojimas padidėjo	Bendri poveikio rodikliai							
	Energijos intensyvumo sumažėjimas, lyginant su 2007 m. lygiu		-32,3% (2016 m.)					Eurostat
	C44. Energijos naudojimas žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje (tūkst. TNE)	295,5 (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir EUROSTAT
	Papildomi poveikio rodikliai							
	Tiesioginis energijos naudojimas naudojamos žemės ūkio paskirties žemės viename hektare (TNE)	0,04 (2016 m.)						Eurostat

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant vertinimą, buvo susidurta su duomenų trūkumo problema, nes iki 2018 m. pabaigos pagal 5C tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų projektų. Dėl to nevertinamas Programos poveikis atsinaujinančios energijos gamybai iš žemės ūkio ir miškininkystės biomasės.

4.4.4 25 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo sumažinti europiečių, gyvenančių žemiau nacionalinės skurdo ribos, skaičių?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

147 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Asmenų, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje skaičiaus sumažėjimas arba augimo masto sušvelninimas.	Skurdo lygis kaimo vietovėse (I.15). ¹⁵⁸	Skurdo lygis iš viso (miestuose ir kaimuose).

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Skurdas apibrėžiamas kaip būklė, kuomet trūksta ne tik materialinių, bet ir socialinių bei kultūrinių išteklių net mažiausiam visuomenėje priimtam gyvenimo lygiui užtikrinti. Vienas iš penkių Europos Komisijos strategijoje „Europa 2020“ įvardytų tikslų yra mažinti skurdą ir socialinę atskirtį. ES lygmeniu numatyta, jog 2020 m. Bendrijoje turėtų būti bent 20 mln. mažiau skurstančių ar socialiai atskirtų arba tokią riziką patiriančių žmonių.¹⁵⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programoje, kuri apima ne tik svarbiausias nacionalinės politikos, pirmiausia išdėstytas strateginio planavimo dokumente „Lietuva 2030“, bet ir pagrindines ES politikos nuostatas, galutinis 2020 m. sprendžiamą skurdo problematiką indikuojantis rodiklis, yra 814 tūkst. skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiriančių Lietuvos gyventojų,¹⁶⁰ t. y. 100 tūkst. mažiau, nei prieš prasidedant Programai.

Lietuvos statistikos departamentas šio reiškinio atspindėjimui naudoja skurdo rizikos lygio rodiklį. Pastarasis apskaičiuojamas atsižvelgiant į asmenų pajamas, t. y. laikoma, kad asmuo gyvena skurde, jei jo pajamos yra mažesnės nei 60 proc. vidutinių disponuojamųjų pajamų šalyje. Analizuojant statistikos departamento duomenis matyti, jog nepaisant minimalių skurdo lygio sumažėjimų 2012 m., 2014 m. ir 2016 m., dešimtmečio perspektyvoje skurdo lygis Lietuvoje vis dėlto auga. 2017 m. skurdo lygis Lietuvoje siekė didžiausią nuo įstojimo į ES reikšmę – 22,9 proc.¹⁶¹ Kalbant apie Programai aktualiausias skurdo lygio kaimo vietovėse reikšmes, Lietuvos kaimuose skurdo lygis 2017 m. siekė 33,4 proc.¹⁶² Nepaisant nedidelio rodiklio sumažėjimo 2017 m., dešimtmečio perspektyvoje skurdo lygis Lietuvos kaimuose taip pat auga.

¹⁵⁸ Skurdo lygis pagal Eurostat metodologiją apibrėžiamas kaip asmenų, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, procentas.

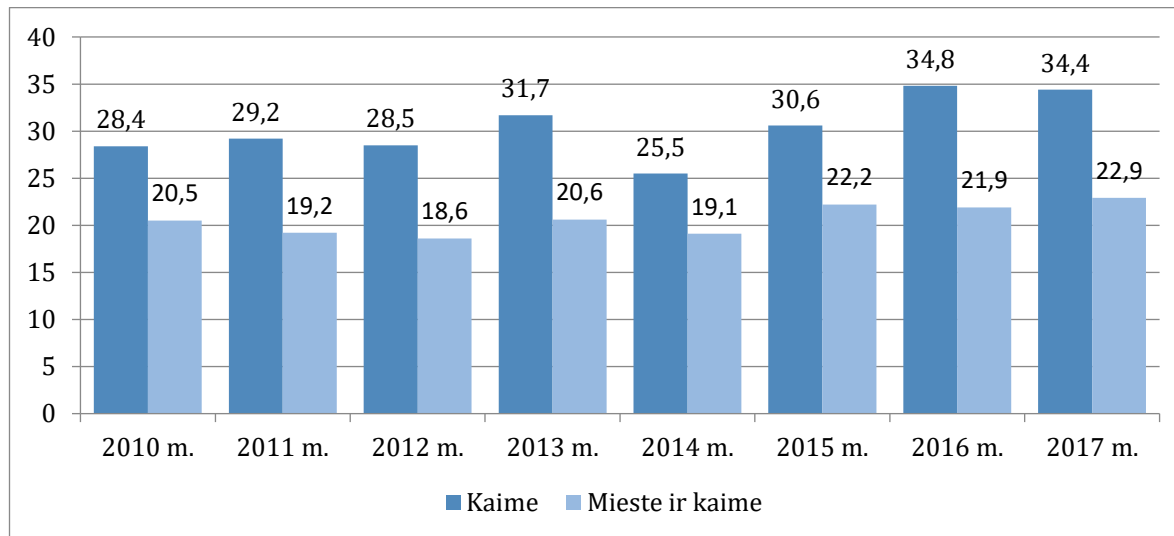
¹⁵⁹ Europos Komisija, Strategija „Europa 2020“, 2010 m.

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Nutarimas dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo. 2012 m.

¹⁶¹ Lietuvos statistikos departamento duomenys.

¹⁶² Pagal Lietuvos statistikos departamento metodologiją, kuri remiasi administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo (1994 m. liepos 19 d. Nr.I-558) 3 straipsniu, miestai yra gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų. Mažiau kaip 3 tūkst. gyventojų turintys Lietuvos Respublikos miestai, rajonų miestai bei miesto tipo gyvenvietės, turėję miesto statusą, kaip gyvenamosios vietovės yra laikomi miestais ir įsigaliojus Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymui. Kaimai yra gyvenamosios vietovės, neturinčios miesto, miestelio ir viensėdžio požymių.

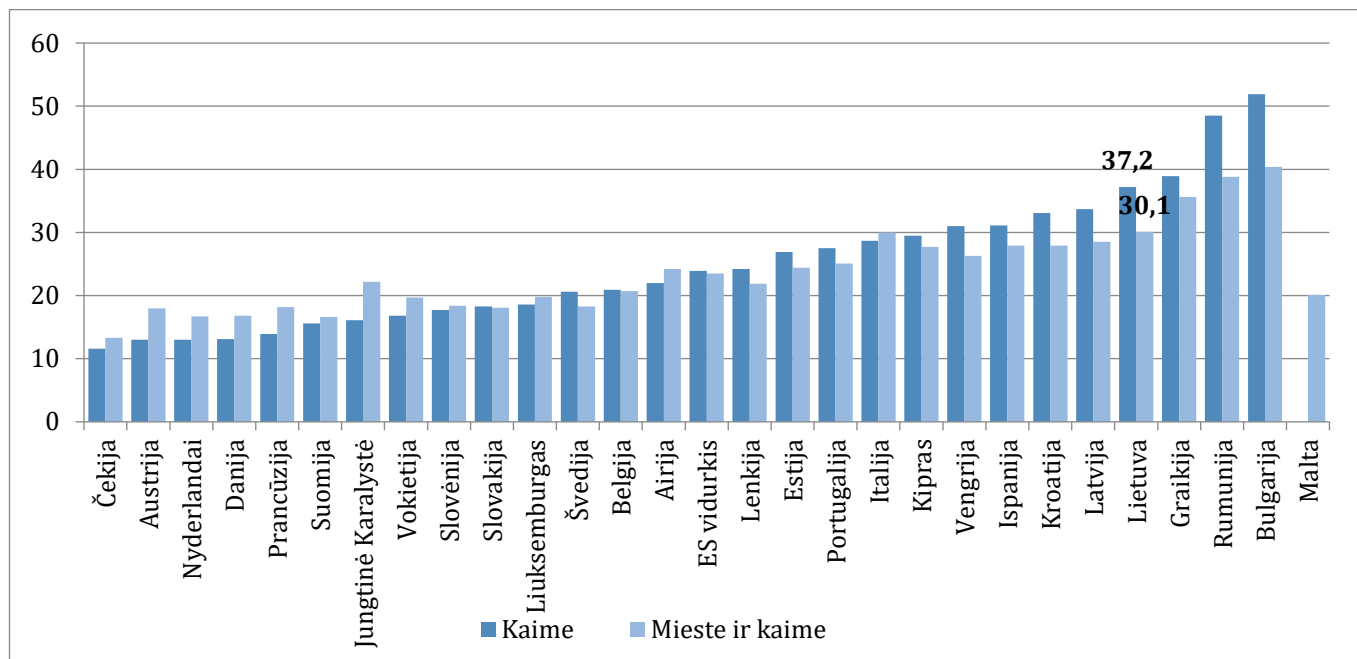
35 paveikslas. Skurdo rizikos lygis proc.

*Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

Dar vienas rodiklis, indikuojantis skurdo problematiką ir leidžiantis Lietuvos situaciją palyginti ES kontekste, yra asmenų, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, procentas. Naujausiais 2017 m. Eurostat duomenimis, skurdo Lietuvoje rodikliai yra vieni aukščiausių visoje ES. Lietuvoje populiacijos dalis, kuriai gresia skurdas arba socialinė atskirtis būtent kaimuose,¹⁶³ siekia 37,2 proc. Bendra rodiklio reikšmė kaimuose ir miestuose (toliau – bendrai) yra 30,1 proc. ES vidurkis šio rodiklio atžvilgiu siekia 24,4 proc. (bendrai 23,5 proc.). Lietuvą lenkia tik Graikija, Rumunija ir Bulgarija (su didžiausiu skurdo lygiu visoje ES). Kaimyninėse šalyse (Latvijoje ir Estijoje) skurdo lygis kaimuose siekia atitinkamai 33,7 proc. (bendrai 28,5 proc.) ir 26,9 proc. (bendrai 24,4 proc.).¹⁶⁴ Mažiausius skurdo rizikos rodiklius turi Čekija, Austrija ir Nyderlandai. Taip pat galima pastebėti, jog šalyse, kuriose skurdo rizikos lygis viršija ES vidurkį, skurdo lygis kaimuose yra didesnis, nei bendras šalies skurdo rodiklis. Kitaip tariant, mažesnę skurdo lygio reikšmę turinčiose šalyse, didesnis skurdas pastebimas bendrai miestuose ir kaimuose, nei priešingai – ES vidurkį viršijančiose valstybėse. Taigi galima matyti, jog skurdo rizikos rodikliams augant, didėja ir skirtis tarp bendro skurdo lygio šalyje ir skurdo lygio kaime.

¹⁶³ Pagal Eurostat metodologiją, kaimai yra gyvenamosios vietovės su mažiau nei 300 gyventojų viename kvadratiame kilometre ir mažiau nei 5 tūkst. populiacijos skaičiumi.

¹⁶⁴ Eurostat duomenys.

36 paveikslas. Asmenų ES, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, procentas 2017 m.

*Šaltinis: Eurostat duomenys.

Kalbant apie šio rodiklio kitimo tendencijas, 2014 m. Eurostat duomenimis, skurdo lygis Lietuvos kaimuose siekė 32,4 proc., 2015 m. – 34,7 proc., kaip jau minėta 2017 m. – 37,2 proc. Nors per šiuos keletą metų skurdo lygio vidurkis ES kaimuose mažėja, Lietuvoje šio rodiklio reikšmė kasmet auga. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, jog be Programos priemonių susijusių su skurdo mažinimu (M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“, M04 „Investicijos į materialųjį turtą“, M06 „Ūkio ir verslo plėtra“, M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“, M08.6 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis „Investicijos į miškininkystės technologijas“, M16 „Bendradarbiavimas“, M19 „Parama LEADER programos vietos plėtrai“), skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiriančių Lietuvos gyventojų skaičiai būtų augę dar intensyviau.

Valstybėje dominuojant pasyvioms skurdo įveikimo priemonėms, kuriomis siekiama tvarkytis su skurdo pasekmėmis, o ne jo priežastimis, aktyviosios Programos priemonės, susijusios su įgūdžių atnaujinimu ir įgijimu, ūkininkų konsultavimu, veiklos kaimo vietovėse įvairinimo skatinimu, naujų mažų įmonių kūrimu ir plėtra, taip pat darbo vietų kūrimo lengvinimu, investavimu į paslaugų kaimo gyventojams gerinimą, infrastruktūrą, kaimo aplinkos patrauklumo didinimą, socialinio, ekonominio ir kultūrinio vietos potencialo stiprinimą bei kaimo gyventojų prieigos prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT), sumažino skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiriančių Lietuvos gyventojų procentą nuo 37,9 proc., kuris būtų buvęs jeigu KPP nebūtų įgyvendinimą, iki šiuo metu esančio 37,2 proc. **Ekonometrinio modeliavimo pagalba įvertintus 2014–2020 m. kaimo plėtros programos įtaką kaimo gyventojų skurdo lygiui pastebima, kad KPP įgyvendinimas sumažino 2017 m. skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiriančių Lietuvos gyventojų procentą kaime 0,74 proc. p. Kitaip tariant, Lietuvoje grynasis Programos poveikis lygus 0,74 proc.** Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, jog be Programos intervencijos 2015–2017 m. skurdo lygis būtų augęs 3,2 proc. p. (nuo 34,7 proc. 2015 m. iki 37,9 proc. 2017 m.), o išaugo 2,5 proc. p. Tai reiškia, jog **Programos įgyvendinimas sumažinimo skurdo lygio augimą kaime 22 proc.** Kitaip tariant, Programos intervencijos mastas kiek daugiau nei penktadaliu sušvelnino skurdo augimą Lietuvos kaimuose.

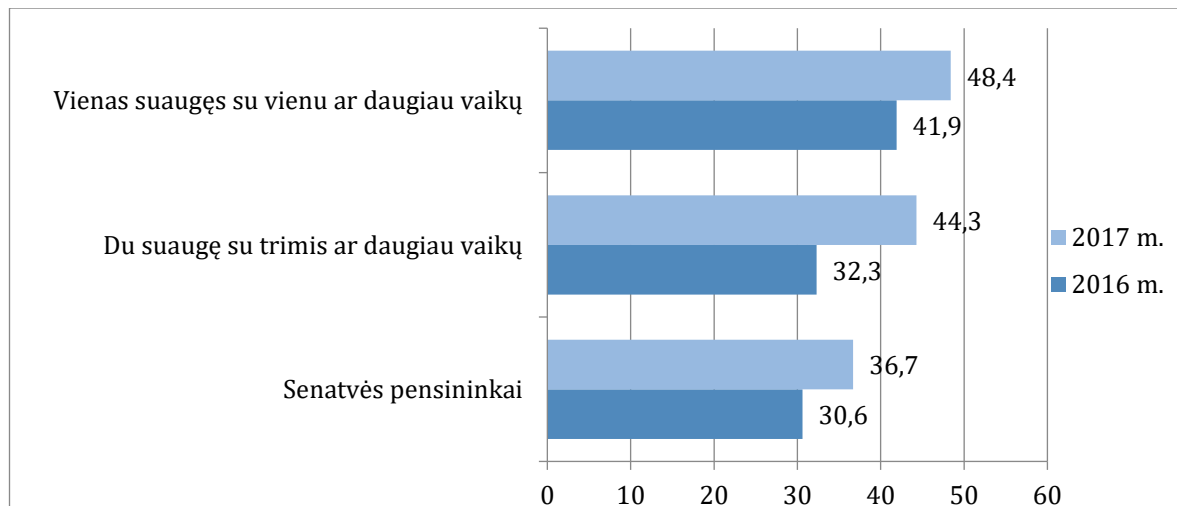

148 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Sprendimo kriterijai	Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė - kiek lėmė KPP	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri poveikio rodikliai								
Žmonių, gyvenančių žemiau nacionalinės skurdo ribos, skaičius sumažėjo	I15. Skurdo lygis kaime (retai apgyvendintose teritorijose)		37,2 % (2017 m. Eurostat)				-0,73505133 % (2017 m.)	Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis
	Papildomi poveikio rodikliai							
	Skurdo lygis		30,1 % (2017 m.)					Eurostat duomenys
	Skurdo lygis		22,9 % (2017 m.)					Lietuvos statistikos departamento duomenys

Svarbu atkreipti dėmesį į šio rodiklio kitimą ir pagal namų ūkio sudėtį. Reaguojant į pastarųjų metų didžiausią skurdo rizikos lygio augimą daugiavaikių šeimų (12 proc.), vienišų tėvų (6,5 proc.) bei senatvės pensininkų (6,1 proc.) tarpe be esminių skurdo augimo priežasčių tokių kaip nedarbas, užimtumo skirtumai skirtingų kvalifikacijų atžvilgiu, mokesčių sistemos ribotumai ir nesubalansuotos išmokos, skurdo rodiklių augimui Lietuvoje taip pat turi įtakos ir visuomenės senėjimas ir netolygus gyventojų pajamų augimas tarp regionų. Šių socialinių grupių tarpe skurdo rizikos rodikliai yra didžiausi, tad augantis būtent šių grupių skaičius, daro įtaką ir bendram šalies skurdo rodikliui.

37 paveikslas. Grupės, kurių skurdo lygis labiausiai padidėjo 2017 m.

*Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys.

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Kaimo pjūvis Lietuvos statistikos departamento ir Eurostat suprantamas skirtingai. Pagal Lietuvos statistikos departamento metodologiją miestai yra gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų ir istoriniai miestai, o visos kitos teritorijos yra laikomos kaimu. Tuo tarpu pagal Eurostat metodologiją, kaimai yra gyvenamosios vietovės su mažiau nei 300 gyventojų viename kvadratiniam

kilometre ir mažiau nei 5 tūkst. populiacijos skaičiumi, todėl skurdo lygį atspindinčių rodiklių reikšmės tarp Lietuvos statistikos departamento ir Eurostat skiriasi. Abu šie duomenų šaltiniai Lietuvoje yra laikomi oficialiąja statistika, todėl buvo pateikti duomenys pagal abu šiuos šaltinius. KPP poveikis skurdo lygiui buvo skaičiuotas pagal Eurostat kaimo apibrėžimą ir yra palyginamas tik su Eurostat skurdo rodikliu.

4.4.5 26 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo gerinant aplinkos būklę ir siekiant ES biologinės įvairovės strategijos tikslo sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų funkcijų blogėjimą ir kiek padėjo jas atkurti?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

149 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri poveikio rodikliai	Papildomi poveikio rodikliai
Biologinė įvairovė ir ekosistemų funkcijos pagerėjo	I08. Paukščių populiacijos indeksas	Paukščių populiacija Paukščių populiacijos žemės ūkio naudmenose pokyčiai Drugelių rūšių, susijusių su žemės ūkių, populiacijos tendencijos Floros ir faunos rūšių skaičius Kamanių rodiklis
	I09. Didelės gamtinės vertės ūkininkavimas	
Gėlavandenės, tvenkinių ir pakrančių ekosistemos yra apsaugotos nuo žemės ūkio veiklų susijusių su vandens ėmimu ir tarša	I10. Vandens ėmimas	
	I11. Vandens kokybė (Maistinių medžiagų balansas, kuris apima azoto balansą žemės ūkio paskirties žemėje ir fosforo balansą žemės ūkio paskirties žemėje)	
	I11. Vandens kokybė (Nitratai gėlame vandenyje)	
Dirvožemio ištekliai, kurie yra būtini ekosistemos funkcionavimui yra apsaugoti ir dirvožemio išteklių mažėjimas yra sustabdytas	I12. Dirvožemio organinės medžiagos ariamoje žemėje	
	I13. Vandens nulemta dirvožemio erozija	

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Paukščių populiacijos indekso dinamika rodo, kad Lietuvoje nuo 2000 m. laukinių paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose nuolat mažėjo. 2018 m. **paukščių populiacijos indeksas** siekė 58,5 proc. nuo 2000 m. lygio. Neigiama, nors ir sulėtėjusi, tendencija rodo, kad biologinės įvairovės būklė žemės ūkio naudmenose pastebimai pablogėjo, o ūkininkavimo aplinka išlieka nepalanki paukščiams ir apskritai žemės ūkio biologinei įvairovei. Paukščių populiacijos žemės ūkio naudmenose kaitos tyrimu, paremtu KPPI, Lietuvoje nustatytas lėtai progresuojantis paukščių populiacijos nykimo procesas. Kaip pastebi ekspertai, toks reiškinys būdingas visam Europos žemynui. Tyrimo rezultatai atskleidė **paukščių populiacijos žemės ūkio naudmenose būklės blogėjimą 2014–2018 m.** Nustatyta, kad KPPI reikšmės pastaraisiais metais sumažėjo sparčiau, nei tai buvo konstatuojama anksčiau. 2014–2018 m. laikotarpiu KPPI reikšmė sumažėjo 22,6 proc. punktų, arba vidutiniškai po 4,2 proc. punktų per metus. Iš 14 KPPI (modelinių) paukščių rūšių, kurių stebėsenos duomenys naudojami Lietuvos KPPI skaičiuoti, 10 rūšių (baltasis gandraus, griežlė, pempė, šelmeninė kregždė, pievinis kalviukas, geltonoji kielė, kiauliukė, rudoji devynbalsė, paprastoji medšarkė ir

karklažvirblis) populiacijos mažėjo, varnėno ir dagilio populiacijos išliko stabilios, o dirvinio vieversio ir geltonosios startos populiacija gausėjo.¹⁶⁵

Pagal M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ ir M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ priemonės **paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, 2018 m. siekė 298,4 tūkst. ha. Iš jų, 284,9 tūkst. ha žemės ūkio paskirties žemėje ir 13,5 tūkst. ha miško žemėje sudarė atitinkamai 10,4 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ir beveik 0,7 proc. miškų ploto.** Šių veiklų įgyvendinimo mastas žemės ūkio paskirties žemėje rodo, kad jų indėlis į biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio saugojimą buvo reikšmingas.

Tačiau Programos indėlis priklauso ne tik nuo priemonių įgyvendinimo masto, bet ir nuo pačių remiamų veiksmų turinio ir realaus poveikio biologinei įvairovei paremtame plote. Pagal aplinkosaugos ekspertų kiekybinį ir ekspertinį vertinimą, **Programos priemonių remiamuose plotuose pastebimos gausesnės paukščių populiacijos ir rūšinė įvairovė.** Programos teigiamas ir santykinai didelis kiekybinis poveikis nustatytas pusei paukščių rūšių iš keturiolikos, įtrauktų į Kaimo paukščių populiacijų indikatorių. Didžiausias poveikis buvo toms paukščių rūšims, kurios susitelkusios gyventi žemės ūkio naudmenose, kaip vienintelėse jų veisimosi buveinėse. Trims paukščių rūšims Programos kiekybinis poveikis buvo silpnai teigiamas arba bent ne neigiamas. Likusioms 4 rūšims (kiauliukė, rudoji devynbalsė, paprastoji medšarkė ir geltonoji starta) jis buvo silpnai neigiamas arba apskritai nepasireiškė.¹⁶⁶

Aplinkosaugos ekspertų vertinimu¹⁶⁷, **tinkami teritorijų atrankos kriterijai užtikrino labai aukštą biologinės įvairovės apsaugą 4.590 ha su šienavimu ir pievų tvarkymu susijusių Programos priemonių plotuose:** 100 proc. deklaruotų plotų pagal veiklą M10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ pateko į ES svarbos buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas; o 81 proc. – pagal veiklą M10.1.04 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“; 97 proc. – pagal veiklą M10.1.05 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“; ir 87 proc. Priemonė M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos pievose ir miškuose“. Tuo tarpu, veikla M10.1.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, šiuo metu turi nedidelį poveikį kaimo paukščių populiacijoms, nes tik 9 proc. pagal šią veiklą deklaruotų plotų patenka į ES svarbos gamtinių buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas.

Taip pat nustatyta, kad 2014–2018 m. **1.600 ha Programos remiamų plotų buvo sunaikinta (suarta) arba apsodinta mišku vertingų EB svarbos pievų ar joms artimų buveinių** dėl teritorinių atrankos kriterijų netaikymo. Įgyvendinant priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ buvo sunaikintas didžiausias EB svarbos buveinių plotas – 2016–2018 m. kasmet buvo ariama daugiau kaip 850 ha pievų, kuriose inventorizuotos EB svarbos buveinės. Pagal M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ priemonės veiklą 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ 2018 m. buvo deklaruota 195 ha pasėlių inventorizuotose EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių plotuose. Pagal priemonės M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritį M8.1 „Miško veisimas“ 2016–2018 m. mišku užsodinta 135 ha EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių, o pagal priemonę M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ remiamose teritorijose buvo ariama iki 10 ha per metus.

¹⁶⁵ Tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ galutinė ataskaita. Vilnius, 2018 m.

¹⁶⁶ Ten pat.

¹⁶⁷ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

Lietuva pasižymi didelės gamtinės vertės teritorijomis (toliau – DGV). DGV ūkininkavimas pasižymi savybėmis, prisidedančiomis prie biologinės įvairovės išsaugojimo arba saugomų rūšių ir buveinių palaikymo.¹⁶⁸ 2018 m. **DGV ūkininkavimas Lietuvoje vykdomas beveik 25 proc. deklaruotų žemės ūkio naudmenų.** Didžioji dalis didelės gamtinės vertės ūkininkavimo plotų patenka į 2 tipo (didelio mozaikiškumo) DGVT.¹⁶⁹ 2014–2018 m. laikotarpiu **didelės gamtinės vertės ūkininkavimo teritorijų plotas išaugo 1,1 procentinio punkto.**

Lietuva yra perteklinio drėgnumo zonoje – apie 90 proc. visos augalininkystės produkcijos išauginama nusausintose žemėse, o pasėlių drėkinimui sunaudojamas nedidelis vandens kiekis.¹⁷⁰ 2015 m. **drėkinimui sunaudota 800 tūkst. m³ vandens,** kas sudarė 0,21 proc. nuo bendro paimto vandens kiekio. Tai nereikšminga dalis, palyginti su ES vidurkiu (38,4 proc.). Be to, palyginti su 2010 m., vandens sunaudojimas pasėlių drėkinimui Lietuvoje sumažėjo 27 proc.

2015 m. **azoto balansas siekė 25 kg N/ha, o fosforo – 1 kg P/ha** (konteksto rodiklis C40) arba vidutiniškai 27,5 kg N/ha ir 2,8 1 kg P/ha 2011–2015 m. Teminio tyrimo rezultatai rodo, kad 2016–2018 m. maistinių medžiagų perteklius dirvožemyje gerokai didesni. Tai lėmė padidėjęs mineralinių trąšų sunaudojimas ir sumenkęs derlius dėl nepalankių klimatinių sąlygų per pastaruosius dvejus metus, ypač 2018 m. sausros. Kita vertus, kaip pastebi tyrimo autoriai, tai nereiškia, kad maistinių medžiagų balansas žymiai išaugo, nes dėl galimų metodinių vertinimo skirtumų rezultatai nėra palyginami.

Nustatyta, kad vidutiniškai Lietuvoje **M10 priemonės į vandentvarkos gerinimą, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą nukreiptų veiklų bei M11 priemonės įgyvendinimas azoto perteklių sumažina apie 1,6 kg N/ha (6 proc.),** lyginant su hipotetine situacija (jei tokios priemonės būtų visai neįgyvendinamos). Tuo tarpu daroma išvada, kad šių **priemonių įgyvendinimas 2014–2015 m. fosforo balansui poveikio visai neturėjo, o 2016–2017 m. padidino fosforo deficitą dirvožemyje.** 2018 m. prognozuojant teigiamą fosforo balansą, abiejų **priemonių įgyvendinimas maždaug 0,3 kg P/ha (11 proc.) galėjo sumažinti fosforo perteklių.**¹⁷¹

Gėlo vandens kokybė Lietuvoje yra pastebimai geresnė nei vidutiniškai ES, vertinant pagal nitratų koncentraciją 2012 m. – gera požeminio vandens kokybė Lietuvoje nustatyta 96,2 proc., o vidutiniškai ES 74,1 proc. vandens monitoringo vietų.¹⁷² Tačiau nustatyta, kad **Lietuvoje 2014–2017 m. vandens kokybė blogėjo.** Jei 2012 m. bloga kokybė pagal nitratų koncentraciją buvo nustatyta 0,6 proc. požeminio vandens ir 3,7 proc. paviršinio vandens monitoringo vietų, tai 2017 m. tokių vietų buvo atitinkamai 3,6 proc. ir 12 proc. Ekspertai atkreipia dėmesį į tai, kad vandens kokybės pablogėjimą (ypač paviršinių vandens telkinių) galėjo stipriai lemti meteorologinės sąlygos.¹⁷³

Nitratų azoto koncentracijų pokyčių gėlo vandens telkiniuose dėl Programos aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nenustatyta. Nors maistinių medžiagų balanso skaičiavimai rodo, kad

¹⁶⁸ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa. Patvirtinta Europos Komisijos 2015-02-13 sprendimu Nr. C(2015)842

¹⁶⁹ Lietuvoje prie DGV teritorijų priskiriamos natūralios pievos (pagal pievų inventorių) (1 tipas); vietovės, kuriose vykdoma DGV ūkininkavimo praktika gamtinio karkaso ar CORINE pievų ir ganyklų teritorijose (2 tipas); saugomos gamtinės teritorijos (įskaitant Natura 2000 vietoves); taip pat įvairių tipų pelkės (3 tipas).

¹⁷⁰ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa. Patvirtinta Europos Komisijos 2015-02-13 sprendimu Nr. C(2015)842

¹⁷¹ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

¹⁷² EK, BŽŪP konteksto rodikliai. 2018 m.

¹⁷³ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

aplinkosauginės priemonės leidžia efektyviai sumažinti azoto perteklių plotuose, kuriuose jos yra įgyvendinamos, tačiau šių priemonių įgyvendinimo plotai yra palyginti nedideli (sudaro iki 8 proc. visų deklaruotų žemės ūkio naudmenų). Nustatyta kad, dalis aplinkosauginių priemonių įgyvendinama baseinuose, kuriuose nitratų koncentracijos yra nedidelės ir taršos mažinimo poreikio nėra. Dėl šių priešasčių aplinkosauginių priemonių potencialas sumažinti nitratų koncentracijas paviršinio vandens telkiniuose yra nedidelis. Ekspertų teigimu, **dėl aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nitratų koncentracijos vandens telkiniuose vidutiniškai gali mažėti keliais procentais** (poveikio lygis kiekviename telkinyje yra individualus), tad ir vandens kokybės monitoringo duomenys kol kas nerodo pastebimų nitratų azoto koncentracijų pokyčių, kuriuos būtų galima patikimai susieti su aplinkosauginių priemonių įgyvendinimu.¹⁷⁴

Programos konteksto rodiklio C41 naujaisi duomenys rodo, kad Lietuvos dirvožemio būklė ES kontekste yra santykinai prasta. 2015 m. **dirvožemio organinės medžiagos kiekis ariamoje žemėje** siekė 215,7 mln. t arba 24,9 g/ kg, o tai 42 proc. mažiau nei vidutiniškai ES (43,1 g/ kg). Lietuvoje didžiausias organinės medžiagos kiekis sukauptas pievose – 143,8 mln. tonos, o pasėliuose – 71,9 mln. t. 2015 m., palyginti su 2012 m., organinės medžiagos ariamoje žemėje sumažėjo 3,5 proc., pasėliuose – 5,2 proc., o pievose 4,1 proc.

Dėl duomenų apie dirvožemio organinę anglį Lietuvoje ribotumo, aplinkosaugos ekspertai įvertino M11 priemonės efektą. Apskaičiuota, kad **metinės organinės anglies atsargos ekologinių ūkių ariamoje žemėje gali būti 46,2 tūkst. t didesnės**, lyginant su scenarijumi, jei tuose pačiuose laukuose būtų ūkininkaujama intensyviai. Tai rodo, kad ekologinis ūkininkavimas turi teigiamą poveikį organinės anglies kiekiui dirvožemyje. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, jog deklaruotame ekologinių ūkių ariamos žemės plote 7 proc. sudaro durpiniai dirvožemiai, preliminariu ekspertiniu vertinimu nustatyta, kad organinės anglies praradimai šiuose dirvožemiuose gali siekti iki 76,3 tūkst. t per metus ir 30 tūkst. t viršyti ekologinių ūkių teigiamą naudą kaupiant dirvožemio organinę anglį mineraliniuose dirvožemiuose.

Kaip rodo Programos konteksto rodiklio C42 duomenys, **vidutinio sunkumo ar sunki dirvožemio vandens sukeliama erozija (> 11 t / ha per metus) Lietuvoje viena mažiausių tarp ES šalių**. Be to, šio tipo dirvožemio erozija Lietuvoje sumažėjo 2012 m., palyginus su 2006 m. Dirvožemio praradimas dėl vandens erozijos vidutiniškai 2006 m. sudarė 0,81 t/ha per metus, o 2012 m. – 0,49 t/ha per metus ir buvo beveik 5 kartus mažesnis nei vidutiniškai ES-27 (2,4 t/ha). Kita vertus, Programos poveikio gamtinei aplinkai vertinimo rezultatai rodo, kad **2014–2018 m. Lietuvoje erozija (neatsižvelgiant į jos sunkumo laipsnį) iš žemės ūkio teritorijų galėjo išaugti nuo 5,4 iki 5,8 mln. t, arba 8 proc.**, o vandens erozijos paveikto žemės ūkio naudmenų ploto dalis per tą patį laikotarpį padidėjo 0,9 proc. punkto, t. y. nuo 11,5 proc. 2014 m. iki 14,4 proc. 2018 m. deklaruotų plotų. Vandens sukeltos erozijos padidėjimą 2018 m. nulėmė žemėnaudos pokyčiai erozijai jautriose teritorijose: eroziją efektyviai stabdančių daugiamečių žolių plotai mažėjo, tuo tarpu didėjo erozijai jautrių juodojo pūdymo plotų. Taip pat augo ir kitų erozijos požūriui mažiau palankių kultūrų – vasarinių javų, ankštinių, grikių – plotai.¹⁷⁵

Programos **M10 „Agrarinės aplinkosauga ir klimatas“ priemonės** poveikiui erozijai mažinti nustatyti buvo atliktas teminis tyrimas, kurio metu apskaičiuotas dėl vandens erozijos potencialiai prarandamas dirvožemio kiekis eroziją stabdančių priemonių plotuose, lyginant su hipotetine situacija, jei minėtos priemonės nebūtų įgyvendinamos, o jų vietoje būtų auginami žieminiai javai. Nustatyta kad, pagal priemonės erozijos valdymo sutarčių įgyvendinimo apimtį ir geografinį išsidėstymą 2018 m. erozija dėl **priemonės**

¹⁷⁴ Ten pat.

¹⁷⁵ Ten pat.

įgyvendinimo sumažinama apie 48 tūkst. t dirvožemio per metus, kas sudaro mažiau nei 1 proc. viso per metus dėl vandens erozijos prarandamo dirvožemio kiekio. Tokio rezultato pagrindinė priežastis – maži įgyvendinamų valdymo satarčių plotai erozijai jautriose teritorijose. Nustatyta, kad pagal vandens sukeltą eroziją mažinančias veiklas remiamas (deklaruotas) plotas erozijai jautriose teritorijose 2018 m. sudarė 10,6 tūkst. ha, arba apie 3 proc. nuo bendro 2018 m. deklaruoto žemės ūkio ploto erozijos paveiktose teritorijose.¹⁷⁶

150 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Sprendimo kriterijai	Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Biologinė įvairovė ir ekosistemų funkcijos pagerėjo	Bendri poveikio rodikliai							
	108. Paukščių populiacijos indeksas	58,5 (2018 m.)						Teminis vertinimas
	109. Didelės gamtinės vertės ūkininkavimas, tūkst. ha	2.888,3 (2018 m.)	24,9%					Teminis vertinimas
	Papildomi poveikio rodikliai							
	Drugelių rūšių, susijusių su žemės ūkių, populiacijos tendencijos	n.d						Teminis vertinimas
	Floros ir faunos rūšių skaičius	n.d						Teminis vertinimas
	Paukščių populiacija	n.d						Teminis vertinimas
	Kamanių rodiklis	n.d						Teminis vertinimas
Gėlavandenės, tvenkinių ir pakrančių ekosistemos yra apsaugotos nuo žemės ūkio veiklų susijusių su vandens ėmimu ir tarša	Bendri poveikio rodikliai							
	110. Vandens ėmimas žemės ūkyje (1000 m ³)	876						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
	111. Vandens kokybė (Maistinių medžiagų balansas, kuris apima azoto balansą žemės ūkio paskirties žemėje ir fosforo balansą žemės ūkio paskirties žemėje), 2015 m.	25 (kg N/ha) 1 (kg P/ha)						Eurostato, Europos Aplinkos Agentūros duomenų bazė ir teminis vertinimas
111. Vandens kokybė (Nitratai gėlame vandenyje – *paviršiniame; ** požeminiame) 2017 m. (proc.): – gera kokybė (< 2,0 mg/l) – vidutinė kokybė (> = 2,0 ir < 5,6 mg/l) – bloga kokybė			61,6*;92,9** 26,4*; 3,6** 12,0*; 3,6**					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir teminis vertinimas

¹⁷⁶ Ten pat.

		(> = 5,6 mg/l)						
Dirvožemio išteklių, kurie yra būtini ekosistemos funkcionavimui yra apsaugoti ir dirvožemio išteklių mažėjimas yra sustabdytas	Bendri poveikio rodikliai							
	I12. Dirvožemio organinės medžiagos ariamoje žemėje, mln. t.	215,7 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir teminis vertinimas
	I13. Vandens nulemta dirvožemio erozija	0,09 t/ha (NT) 2,0 t/ha (DŽŪN) (2018 m.)	0,6% (NT) 12,4% (DŽŪN) (2018 m.)					Teminis vertinimas

Pastaba: NT – nacionalinės teritorijos, DŽŪN – deklaruoto žemės ūkio naudmenų ploto.

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Programos poveikis siekiant ES biologinės įvairovės strategijos tikslo – sustabdyti biologinės įvairovės nykimą.

Programos poveikiui aplinkos ir klimato srities tikslams vertinti naudojami teminių tyrimų „KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais“ ir „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ rezultatai ir išvados. Juose dėl įvairių kiekybinių duomenų apribojimų (pavyzdžiui, LOD paukščių populiacijos stebėsenos tinklas nesutapo arba nepakankamai sutapo su Programos remiamais plotais; dirvožemio monitoringas Lietuvoje nėra sistemiškai vykdomas, trūksta patikimų duomenų apie svarbiausius maistinių medžiagų balanso elementus, t. y. maistinių medžiagų įnešimą su organinėmis ir mineralinėmis trąšomis; Valstybiniame požeminio vandens monitoringo tinkle sudėtinga surasti vietų, kurios patikimai reprezentuotų požeminio vandens kokybę išimtinai Programos priemonių įgyvendinimo plotuose; ir kt.) akcentuojamos tyrimo poveikio kiekybinio vertinimo rezultatų galimos paklaidos ir interpretacijų ribotumai. Kaip nurodoma minėtų tyrimų metodikose, dėl tos pačios priežasties poveikio vertimui pasitelktas ir ekspertinis (t. y. kokybinis vertinimas). Tie patys poveikio vertinimo ribotumai persikėlė į šią ataskaitą.

4.4.6 27 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo didinti žemės ūkio konkurencingumą?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

151 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Šeimos ūkių pajamos, ¹⁷⁷ Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos ir pajamos iš žemės ūkio verslo dėl KPP padidėjo	I01. Žemės ūkio verslo pajamos	Šeimos ūkių pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui
	I02. Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos	Šeimos ūkių pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui
Žemės ūkio produktyvumas dėl KPP padidėjo: <ul style="list-style-type: none"> • Bendras veiksmų produktyvumas žemės ūkyje padidėjo • Darbo produktyvumas žemės ūkyje padidėjo • Žemės produktyvumas žemės ūkyje padidėjo 	I03. Produktyvumas žemės ūkyje	Bendroji produkcija vienam darbo vienetui
		Bendroji produkcija vienam hektarui
		Bendroji pridėtinė vertė vienam darbo vienetui
		Kaštų dalis visoje produkcijoje

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Įgyvendinant antrą Programos prioritetą siekiama padidinti ūkių perspektyvumą ir žemės ūkio veiklos konkurencingumą. Taigi būtent priemonės/veiklos sritys, kurios prisideda prie **2A** „Visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymas, visų pirma siekiant intensyviai dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą“, **2B** „Palankesnių sąlygų sudarymas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir visų pirma kartų kaitos palengvinimui“ ir **2C** „Miškininkystės ekonominės vertės didinimas ir miško plotų plėtra“ labiausiai prisidėjo prie žemės ūkio konkurencingumo.

Poveikio rodikliai yra lygūs konteksto rodikliams, tačiau žymimi kitais kodais ir kartais kitaip pavadinami. Poveikio rodiklis „**I01. Žemės ūkio verslo pajamos**“ yra lygus konteksto rodikliui „C26. Pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui“. 2017 m. šio rodiklio reikšmė buvo 5.074 Eur ir nuo 2013 m. išaugo 18 proc. (804,1 Eur). Pastebėtina, kad vidutiniškai ES šalyse narėse 2013–2017 m. laikotarpiu šio rodiklio reikšmė išaugo 40 proc. Tai rodo, kad kitose šalyse žemės ūkio verslo pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui augo

¹⁷⁷ Šeimos ūkiais laikomi visi ūkiai, kuriuose pagrindinė darbo jėga yra pats ūkininkas arba jo šeima. Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, absoliuti dauguma ūkių yra šeimos ūkiai. Ši sąvoka yra naudojama vadovaujantis Europos žemės ūkio vertinimo tinklo gairėmis, kurios įvardina, kad vienas iš sprendimo kriterijų, pagal kurį turi būti atsakoma į šį vertinimo klausimą, yra „šeimos ūkių pajamos“ (angl. *family farm income*). Detaliau žr. European Evaluation Helpdesk for Rural Development. (2018). Guidelines for assessing RDP achievements and impacts in 2019. https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/assessing-rdp-achievements-and-impacts-2019_en

greičiau nei Lietuvoje ir atskirtis tarp Lietuvos ir kitų šalių, lyginant pagal gaunamas pajamas, tik padidėjo. Tačiau ekonometrinis modeliavimas atskleidė, kad dėl KPP įgyvendinimo šio rodiklio reikšmė 2017 m. buvo 492,66 Eur didesnė nei būtų buvusi, jei KPP nebūtų įgyvendinama, **t. y. šio rodiklio reikšmė 2017 m. dėl KPP buvo 13,5 proc. didesnė.** 2014–2020 m. KPP paramos įgyvendinimas lėmė 61,2 proc. šio rodiklio pokyčio įvykusio nuo 2013 m. Be KPP paramos atskirtis tarp Lietuvos ir kitų ES šalių pagal šį rodiklį būtų buvusi dar didesnė.

152 lentelė. Poveikio rodiklių „I01. Žemės ūkio verslo pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui“ „I02. Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos“ apskaičiavimo metodika

Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos = bendroji produkcija – pradiniai kaštai – nusidėvėjimas – mokesčiai + subsidijos

Žemės ūkio verslo pajamos = Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos – algos – nuoma – palūkanos

Poveikio rodiklis „I02. Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos“ dėl jo apskaičiavimo metodikos yra visada šiek tiek didesnis nei poveikio rodiklis „I01“. Šis rodiklis atspindi, kiek ūkis uždirba pajamų vienam sąlyginiam darbuotojui įvertinus pradinius kaštus, įrangos nusidėvėjimą, atskaičius mokesčius bei pridėjus subsidijas, tačiau neįvertinant algų, nuomos, palūkanų kaštų. 2017 m. šio rodiklio reikšmė siekė 6.413 Eur ir nuo 2013 m. išaugo 30,8 proc. (1.509 Eur). Ekonometrinio modeliavimo rezultatai parodė, kad dėl KPP įgyvendinimo šio rodiklio reikšmė 2017 m. buvo 687,9 Eur didesnė nei būtų buvusi, jei KPP nebūtų įgyvendinama, **t. y. šio rodiklio reikšmė 2017 m. dėl KPP buvo 10,7 proc. didesnė.** 2014–2020 m. KPP paramos įgyvendinimas lėmė 45,6 proc. šio rodiklio pokyčio įvykusio nuo 2013 m.

Šeimos ūkio pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui atspindi vidutinės šeimos ūkio pajamas, neįvertinant jokių kaštų, vienam sąlyginiam darbuotojui. Pagal 2017 m. ŪADT duomenis, vidutiniškai šeimos ūkis vienam sąlyginiam darbuotojui turėjo 20.435 Eur pajamų ir nuo 2013 m. išaugo 58 proc. Tai rodo, kad iš ūkio gaunamos pajamos pastaraisiais metais augo sparčiai. Visgi, iš ūkio gaunamų pajamų augimą lydėjo taip pat spartus išlaidų augimas. 2017 m. subsidijų dalis ūkio bendrajame pelne buvo net 98,35 proc. (2013 m. – 89,83 proc.). Taigi nepaisant spartaus ūkio gaunamų pajamų augimo, ūkiai pelno (be subsidijų) beveik negeneravo. Be to, **subsidijų dalies ūkio bendrajame pelne didėjimas rodo, kad ūkiai tampa vis labiau priklausomi nuo subsidijų (įskaitant ir investicinę paramą), o tai kelia rizikas ilguoju laikotarpiu, nes BŽŪP parama Lietuvai ateinančiu finansiniu periodu mažės.**

Analizuojant ūkių priklausomybę nuo subsidijų pagal ūkių ekonominį dydį pastebėtina, kad iki 50 EDV ūkiai be subsidijų ir PVM atskaitos veiktų nuostolingai, nes daugiau nei 100 proc. jų bendrojo pelno sudaro būtent subsidijos ir PVM atskaita. Iki 50 EDV ūkių priklausomybę nuo subsidijų yra itin didelė ir be subsidijų šie ūkiai bankrutuotų. 50–100 EDV ūkiai jau patys generuoja pelną (be subsidijų ir PVM atskaitos), tačiau jų pelnas yra santykinai mažas. Reikšmingą pelną generuoja ūkiai, kurių EDV viršija 250, tačiau net ir jų atvejų subsidijos ir PVM atskaita sudaro didesnę bendrojo pelno dalį – 58 proc.

153 lentelė. Ūkių priklausomybė nuo subsidijų ir PVM atskaitos pagal ūkių ekonominį dydį.

Ūkių ekonominis dydis	Vidutinė bendroji produkcija, Eur	Vidutinės išlaidos, Eur	Vidutinis bendrasis pelnas, Eur	Vidutinės subsidijos ir PVM atskaita	Vidutinis bendrasis pelnas iš viso	Subsidijų ir PVM atskaitos dalis bendrajame pelne
4-< 8	7.632	9.707	-2.075	4.483	2.408	186,17%
8-< 15	12.465	14.714	-2.249	11.705	9.456	123,78%
15-< 25	19.475	22.359	-2.884	14.474	11.590	124,88%

25-< 50	35.820	35.851	-31	19.061	19.030	100,16%
50-< 100	74.834	69.405	5.429	27.029	32.458	83,27%
100-< 250	182.128	162.251	19.877	47.079	66.956	70,31%
>= 250	604.650	529.599	75.051	105.038	180.089	58,33%
Vidutinio ūkio	30.977	30.756	221	13.210	13.431	98,35%

Šaltinis: ŪADT tyrimo duomenys.

Analizuojant ūkių priklausomybę nuo subsidijų pagal ūkininkavimo tipą pastebėtina, kad vidutiniškai visi pienininkystės, žolėdžių gyvulių, mišrūs (augalininkystės-žolėdžių gyvulių) ūkiai be subsidijų ir PVM atskaitos veiktų nuostolingai. Mažiausiai priklausomybė nuo subsidijų ir PVM atskaitos pastebima daržininkystės, sodininkystės ūkiuose, tačiau net ir juose 76 proc. bendrojo pelno sudaro subsidijos ir PVM atskaitos.

154 lentelė. Ūkių priklausomybė nuo subsidijų ir PVM atskaitos pagal ūkininkavimo tipą

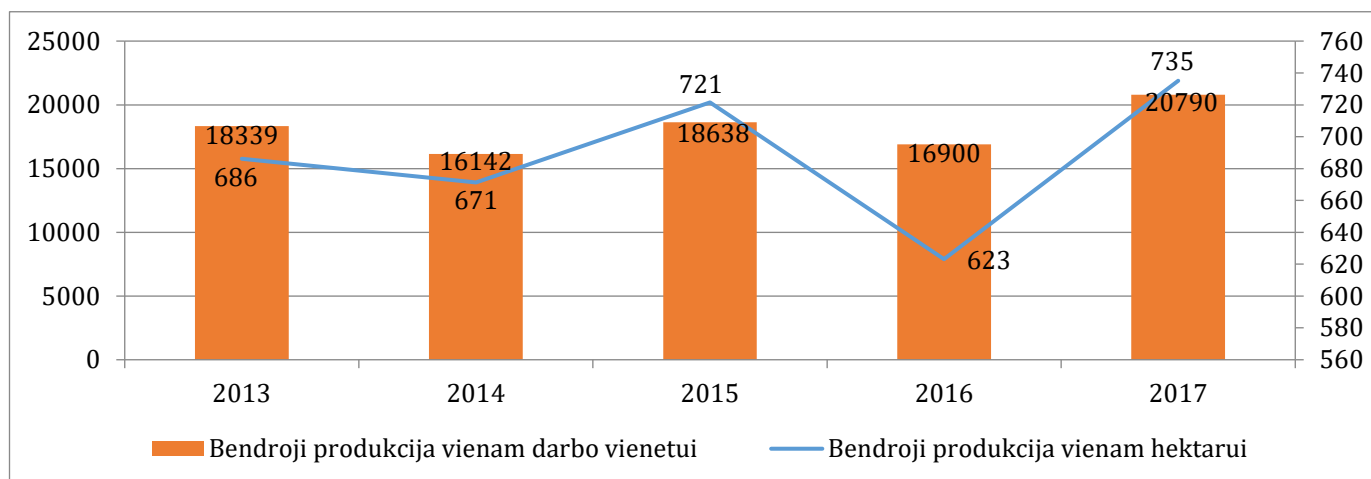
Ūkių ekonominis dydis	Vidutinė bendroji produkcija, Eur	Vidutinės išlaidos, Eur	Vidutinis bendrasis pelnas, Eur	Vidutinės subsidijos ir PVM atskaita	Vidutinis bendrasis pelnas iš viso	Subsidijų ir PVM atskaitos dalis bendrajame pelne
Javų, rapsų	52.587	50.069	2.518	17.478	19.996	87,41%
Augalininkystės	28.830	28.178	652	12.911	13.563	95,19%
Daržininkystės, sodininkystės	28.620	25.515	3.105	10.045	13.150	76,39%
Pienininkystės	24.763	24.817	-54	11.963	11.909	100,45%
Žolėdžių gyvulių	17.207	20.777	-3.570	12.727	9.157	138,99%
Kiaulių, paukščių	207.841	198.607	9.234	10.317	19.551	52,77%
Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių	23.584	26.659	-3.075	14.236	11.161	127,55%
Kiti mišrūs ūkiai	10.944	10.252	692	5.647	6.339	89,08%

Šaltinis: ŪADT tyrimo duomenys.

Poveikio rodiklis „I03. Produktyvumas žemės ūkyje“ sutampa su konteksto rodikliu C27 „Bendras gamybos veiksnių našumas“, kuris 2017 m. siekė 133 proc. ir buvo vienas iš didžiausių tarp visų ES narių. Bendras gamybos veiksnių našumo augimas yra nulemtas įvairių veiksnių, pavyzdžiui, naujų technologijų naudojimo, masto ekonomijos, vadybinių įgūdžių, pokyčių gamybos struktūroje ir pan. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad dėl KPP įgyvendinimo **šio rodiklio reikšmė 2017 m. buvo 5,6 proc. p. didesnė nei būtų buvusi, jei KPP nebūtų įgyvendinama.** 2014–2020 m. KPP paramos įgyvendinimas lėmė 70 proc. šio rodiklio pokyčio įvykusio nuo 2013 m. Tai rodo, kad KPP įgyvendinimas svariai prisideda prie bendro žemės ūkio produktyvumo didėjimo.

Žemės ūkio produktyvumą taip pat atspindi įvairių pjūvių bendrosios produkcijos ir pridėtinės vertės rodikliai. 2013–2017 m. laikotarpiu bendroji produkcija vienam darbo vienetui išaugo nuo 18,3 tūkst. Eur iki 20,8 tūkst. Eur (13,4 proc.), o bendroji produkcija vienam hektarui nuo 686 Eur iki 735 Eur (7 proc.). **Tai rodo, kad labiau padidėjo darbuotojų efektyvumas, o ne iš dirbamos žemės gaunama produkcija.**

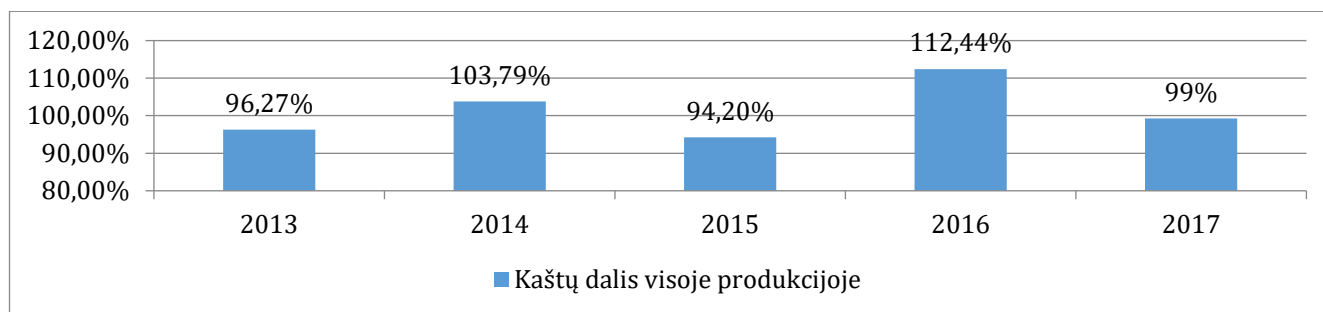
38 paveikslas. Bendroji produkcija vienam darbo vienetui/vienam hektarui 2013–2017 m. laikotarpiu

Šaltinis: ŪADT tyrimo duomenys.

2013–2017 m. laikotarpiu bendroji pridėtinė vertė vienam sąlyginiam darbo vienetui išaugo nuo 7.439 Eur iki 8.328 Eur (12 proc.). 2014 m. ir 2016 m. vidutiniškai Lietuvos ūkiai patyrė didesnes išlaidas nei generavo produkcijos. Tai rodo, kad ūkių pelningumas pastaraisiais metais yra stipriai sumažėjęs.

39 paveikslas. Ūkių kaštų dalis pagaminamoje produkcijoje

Šaltinis: ŪADT tyrimo duomenys.

Apibendrinant galime teigti, kad dėl KPP įgyvendinimo 2014–2018 m. žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos ir žemės ūkio verslo pajamos 2017 m. buvo atitinkamai 13,5 proc. ir 10 proc. didesnės, lyginant su scenarijumi be KPP paramos. Taip pat produktyvumas žemės ūkyje 2017 m. siekė 133 proc. pagal bendrą gamybos veiksmų našumo indeksą ir buvo 5,6 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi be KPP paramos. Visgi vertinant bendrai pastebėtina, kad ūkių priklausomybė nuo subsidijų yra ypatingai didelė ir pastaraisiais metais auga. Be subsidijų ūkiai beveik negeneruoja pelno. Didelė priklausomybė nuo subsidijų kelia rizikas ilguoju laikotarpiu, nes tikėtina, kad BŽŪP parama Lietuvai ateinančiu finansiniu periodu mažės.

155 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri poveikio rodikliai							

I01. Žemės ūkio verslo pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui	5.074,5 (2017 m.)					492,66	Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis
I02. Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui	6.413 (2017 m.)					687,90	Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis
I03. Produktyvumas žemės ūkyje		133% (2017 m.)				5,6	Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis
Papildomi poveikio rodikliai							
Šeimos ūkių pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui	20.435 (2017 m.)						ŪADT duomenų bazė
Šeimos ūkių pajamos vienam sąlyginiam darbuotojui		98,35% (2017 m.)					ŪADT duomenų bazė
Bendroji produkcija vienam darbo vienetui	20.790 (2017 m.)						ŪADT duomenų bazė
Bendroji produkcija vienam hektarui	735,097 (2017 m.)						ŪADT duomenų bazė
Bendroji pridėtinė vertė vienam darbo vienetui	8.328 (2017 m.)						ŪADT duomenų bazė
Kaštų dalis visoje produkcijoje		99% (2017 m.)					ŪADT duomenų bazė

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Ekonometriniu modeliavimo metodu buvo nustatytas intervencijos (šiuo atveju KPP) grynas poveikis, tačiau ši metodologinė prieiga neleidžia nustatyti konkrečių priemonių, kurios labiausiai prisidėjo prie intervencijos poveikio masto. Visgi remiantis finansavimo masto duomenis ir intervencijos logika, teigtina, kad labiausiai prie to prisidėjo investicijos pagal M04 priemonę.

4.4.7 28 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo užtikrinti tvarų gamtos išteklių valdymą ir klimato politikos veiksmų vykdymą?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

156 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

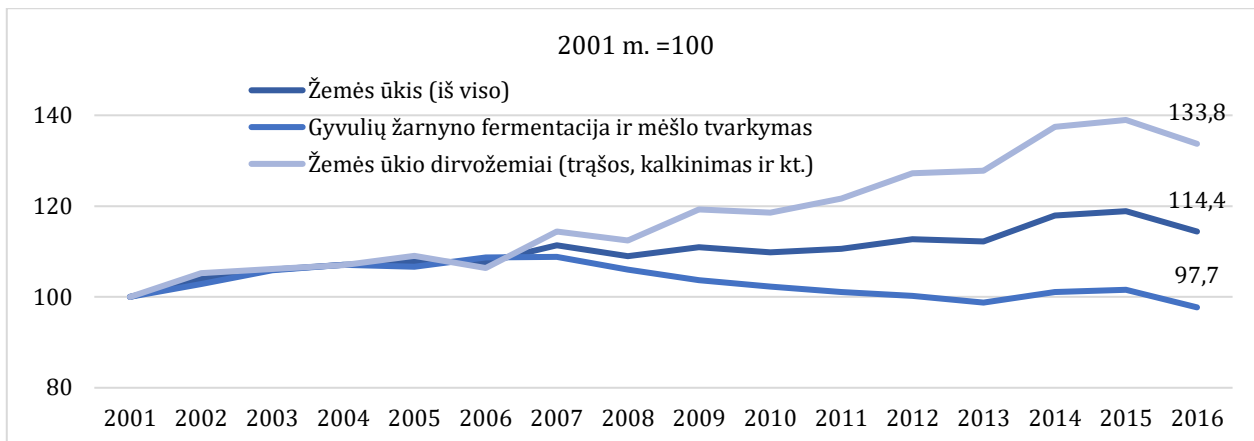
Sprendimo kriterijai	Bendri poveikio rodikliai	Papildomi poveikio rodikliai
ŠESD ir amoniako emisijos buvo sumažintos	I07. ŠESD emisijų kiekis žemės ūkyje	-
	ŠESD emisijos iš gyvulių	-
	ŠESD emisijos iš valdomo dirvožemio	-
	Amoniako emisija	-
Paukščių indeksas padidėjo arba išliko nepakitęs	Drugelių rūšių, susijusių su žemės ūkių, populiacijos tendencijos	-
	Floros ir faunos rūšių skaičius	-
	Paukščių populiacija	-
	Kamanių rodiklis	-
Didelės gamtinės vertės ūkininkavimas buvo padidintas arba išlaikytas	I09. Didelės gamtinės vertės ūkininkavimas	---
Vandens ėmimas žemės ūkiui buvo sumažintas	I10. Vandens ėmimas	-
	Vandens eksploatacijos indeksas	-
Vandens kokybės pagerėjimas	I11. Vandens kokybė (Maistinių medžiagų balansas, kuris apima azoto balansą žemės ūkio paskirties žemėje ir fosforo balansą žemės ūkio paskirties žemėje; Nitratai gėlame vandenyje)	-
	Mineralinių trąšų vartojimas	-
	Vandens tarša pesticidais	-
	Fosforo taršos rizika	-
Organinės anglies kiekis ariamoje žemėje padidėjo	I12. Dirvožemio organinės medžiagos ariamoje žemėje	-
	Organinės anglies kiekis dirvožemyje (0-60 cm)	-
	Organinės anglies dirvožemyje pokytis	-
Žemės ūkio žemių, kuriose vanduo sukėlė dirvožemio erozija, dalis buvo sumažinta; vandens nulemta dirvožemio erozija sumažėjo	I13. Vandens nulemta dirvožemio erozija	-
	Dirvožemio erozijos rodikliai (vandens nulemta dirvožemio erozija, matuojama tonomis / hektarais / metais; vėjo nulemta dirvos erozija, matuojama dienomis / metais)	-

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Nors Lietuvoje ŠESD išmetimai iš žemės ūkio nuo 1990 m. iki 2016 m. sumažėjo beveik du kartus, tačiau nuo šio šimtmečio pradėjo augti. 2016 m., palyginus 2001 m., ŠESD išmetimai iš žemės ūkio padidėjo 14,4 proc., o per pastarąjį dešimtmetį padidėjo ir jų dalis bendrame ŠESD išmetime Lietuvoje (iki 22 proc. 2016 m.). Pastebėtina, kad **2001–2016 m. trečdaliu (33,8 proc.) išaugo ŠESD išmetimai naudojant dirvožemius**

žemės ūkyje (ypač dėl sintetinių trąšų naudojimo), tuo tarpu bendras ŠESD išmetimas dėl gyvulių laikymo (gyvulių žarnyno fermentacijos ir mėšlo tvarkymo) sumažėjo 2,3 proc.

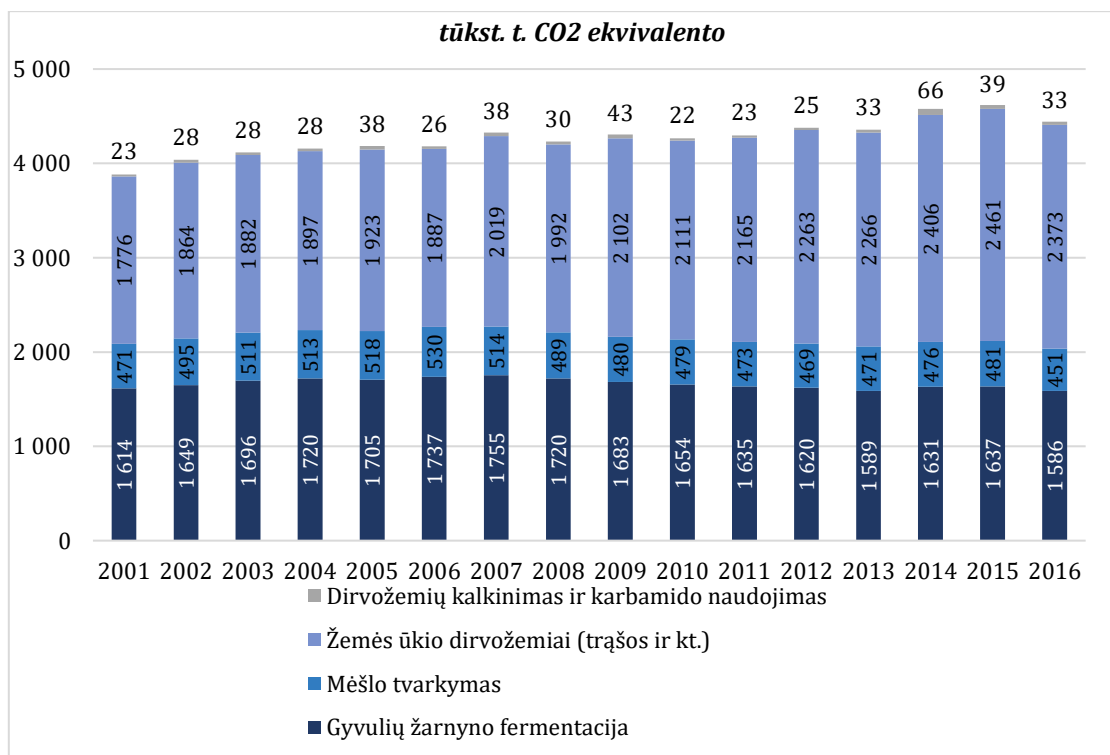
40 paveikslas. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) išmetimų kumuliatyvus augimas pagal šaltinius žemės ūkyje

Šaltinis: apskaičiuota ESTEP pagal Eurostat duomenis.

Nuo 2011 m. Lietuvos žemės ūkyje **didesniu ŠESD išmetamų šaltiniu patapo dirvožemio naudojimas** (tręšimas, dirvožemių kalkinimas, ir kt.) – 2.405,6 tūkst. t. CO₂ ekvivalento arba 54,1 proc. nuo bendro ŠESD kiekio žemės ūkyje 2016 m. Tuo tarpu **gyvulių žarnyno fermentacijos ir mėšlo tvarkymo ŠESD išmetimų dalis palaipsniui mažėja**. 2016 m. ŠESD kiekis dėl gyvulių auginimo ir laikymo siekė 2.037 tūkst. t. CO₂ ekvivalento ir tai sudarė 45,9 proc. ŠESD išmetamų žemės ūkyje (41 paveikslas).

41 paveikslas. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) išmetimai pagal šaltinius žemės ūkyje

Šaltinis: parengta ESTEP pagal Eurostat duomenis.

Reikia pridurti, kad 2016 m. duomenimis, **gyvulių auginimo sektoriuje susidarė 44,3 proc. amoniako emisijų kiekio žemės ūkyje, dėl sintetinių trąšų naudojimo – 26,6 proc.**, likusi dalis 29,1 proc. – kituose žemės ūkio subsektoriuose (30,2 tūkst. t NH₃).¹⁷⁸

Programos prisidėjimo prie klimato politikos veiksnių mastą nurodo žemės ūkio paskirties žemės plotai, kuriuose vykdomos Programos remiamos valdymo sutartys, susietos su 5D tiksline sritimi. 2018 m. **paremtas 57.773,25 ha, plotas pagal M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ priemonės veiklas** (specifinių pievų tvarkymas, ražienų laukai per žiemą, ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius, ekstensyvus šlapynių tvarkymas, medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje, vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje, „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas, tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema ir dirvožemio apsauga) **kas sudarė 2 proc. viso šalyje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto.** Dar **197.915 ha (arba 6,9 proc. nuo žemės ūkio paskirties žemės ploto) paremta pagal M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ priemonę**, kurios įgyvendinimas prisideda prie ŠESD kiekio mažinimo dėl draudimo naudoti mineralines trąšas.

Pagal Programos indėlio mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai vertinimą¹⁷⁹, nustatyta, kad bendras **Programos poveikis anglies dioksido sekvestracijai 2018 m. siekė 68,35 tūkst. t CO₂ ekvivalento, o per visą vertinamąjį laikotarpį (2015–2018 m.) – 182,9 tūkst. t CO₂ ekvivalento** sutaupyti ŠESD emisijų. Didžiausią poveikį anglies sekvestravimui žemės ūkio naudmenose turėjo M10 Agrarinės aplinkosaugos ir klimato priemonė, dėl kurios įgyvendinimo sutaupyta 38,94 tūkst. t CO₂ ekvivalento ŠESD emisijų. Priemonės M12 „Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ indėlis sudarė 21,40 tūkst. t CO₂ ekvivalento sutaupyti ŠESD emisijų 2018 m. ir iš viso 75,22 tūkst. t CO₂ ekvivalento 2015–2018 m. Dėl M08 priemonės veiklos srities „Miško veisimas“ įgyvendinimo 2015–2018 m. anglies dioksido sekvestracija jaunų medžių biomasėje ir dirvožemyje siekė 17,36 tūkst. t CO₂ ekvivalento.

Kita vertus, teminis tyrimas „Programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018“, atskleidė ir neigiamus dirvožemio valdymo veiksmus paremtuose plotuose. Aplinkosaugos ekspertų teigimu, iš juose ariamų durpžemių išsiskiria didžiausi ŠESD kiekiai. Nustatyta, kad laukuose, kuriems yra skirta parama pagal M10 priemonę, 2018 m. buvo ariama 3.226 ha durpžemių, pagal M11 priemonę – 8.071 ha, o pagal M13 priemonę – atitinkamai 38.328 ha. Įvertinant teritorijų persidengimą, **bendras pagal visas šias priemones paremtas ariamų durpžemių plotas siekia 40.780 ha.** Ekspertų vertinimu šiuose ariamuose durpžemių plotuose ariminę žemdirbystę pakeitus pievomis, **būtų galima ženkliai sumažinti metinį ŠESD išmetimų kiekį – apie 1,1 mln. t CO₂ ekvivalento per metus.**¹⁸⁰

157 lentelė. Ariamų durpžemių plotai pagal Programos priemones, 2018 m.

Priemonė	Ariamų durpžemių plotas, ha	ŠESD, t CO ₂ ekv.	Galimas ŠESD emisijų sumažinimas įrengus pievas, t CO ₂ ekvivalentu per metus
M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“	3.226	118.210	90.421
M11 „Ekologinis ūkininkavimas“	8.071	295.731	226.210

¹⁷⁸ EK, BŽŪP konteksto rodikliai. 2018 m.

¹⁷⁹ FPP Consulting. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai. Vilnius, 2019 m.

¹⁸⁰ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“	38.328	1.404.437	1.074.279
Iš viso (įvertinant teritorijų persidengimą):	40.780	1.494.287	1.143.006

Šaltinis: KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

Kita pagal Programos priemonės remiamų ariamų durpžemių problema yra susijusi su organinės anglies praradimais šiuose plotuose. Kaip minėta, dėl duomenų apribojimų buvo vertinta vien M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ priemonės poveikis. Nustatyta, kad **organinės anglies praradimai pagal šią priemonę remiamuose ariamuose dirvožemiuose gali siekti iki 76,3 tūkst. t per metus ir 30 tūkst. t viršyti ekologinių ūkių teigiamą naudą kaupiant dirvožemio organinę anglį mineraliniuose dirvožemiuose, kuri gali siekti 46,2 tūkst. t daugiau.**¹⁸¹ Pastebėtina, kad Lietuvos dirvožemio būklė ES kontekste yra santykinai prasta pagal dirvožemio organinės medžiagos kiekį ariamoje žemėje, kuris 2015 m. sudarė atitinkamai 24,9 ir 43,1 g/ kg. Bet to, Lietuvoje nuo 2012 m. pastebimas organinės medžiagos dirvožemyje sumažėjimas. Organinės medžiagos laikomos gyvybiškai svarbia sveikos dirvos sudedamąja dalimi, o jų mažėjimas lemia dirvožemio degradaciją.

Dirvožemio erozija, kaip ir dirvožemio organinės anglies praradimas kelią iššūkį tvariam išteklių valdymui. Kaip buvo minėta, vidutinio sunkumo ar sunki dirvožemio vandens sukeliama erozija (> 11 t / ha per metus) Lietuvoje viena mažiausių tarp ES šalių. Be to, Lietuvoje ji sumažėjo 2012 m., palyginus su 2006 m. Kita vertus, Programos poveikio gamtinei aplinkai analizės rezultatai rodo, kad **2014–2018 m. Lietuvoje erozija (neatsižvelgiant į jos sunkumo laipsnį) iš žemės ūkio teritorijų galėjo išaugti 8 proc.**, o vandens erozijos paveikto žemės ūkio naudmenų ploto dalis per tą patį laikotarpį padidėjo 0,9 proc. punkto (vertinant pagal deklaruotus plotus).¹⁸²

Vertinant programos poveikį, nustatyta kad, pagal **M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ priemonės erozijos valdymo sutarčių įgyvendinimo apimtį ir geografinį išsidėstymą 2018 m. erozija dėl šios priemonės įgyvendinimo sumažinama apie 48 tūkst. t dirvožemio per metus, kas sudaro mažiau nei 1 proc. viso per metus dėl vandens erozijos prarandamo dirvožemio kiekio.** Pagrindine tokio rezultato priežastimi yra tai, jog erozijai jautriose teritorijose valdymo sutartys vykdomos mažuose plotuose. Nustatyta, kad pagal vandens sukeltą eroziją mažinančias veiklas remiamas (deklaruotas) plotas erozijai jautriose teritorijose sudarė tik apie 3 proc. nuo bendro 2018 m. deklaruoto žemės ūkio ploto erozijos paveiktose teritorijose.¹⁸³

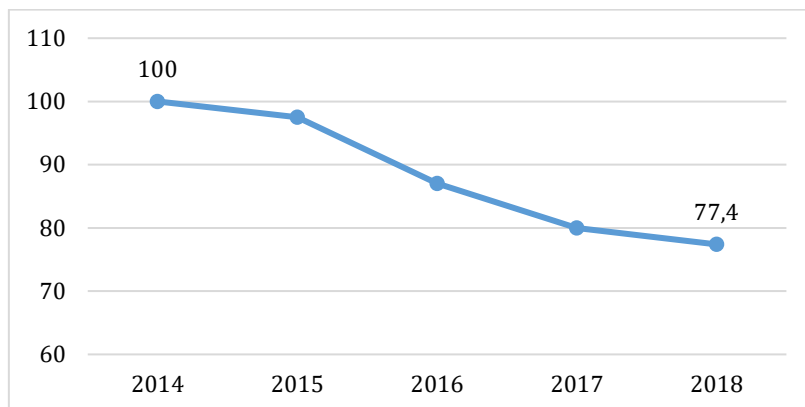
Lietuvoje **paukščių populiacijos indeksas 2018 m. siekė 58,5 proc. nuo 2000 m. lygio.** Tai rodo, kad biologinės įvairovės būklė žemės ūkio naudmenose nuo šio šimtmečio pradžios pastebimai pablogėjo, o ūkininkavimo aplinka išlieka nepalanki paukščiams ir apskritai žemės ūkio biologinei įvairovei. Teminis Paukščių populiacijos žemės ūkio naudmenose kaitos tyrimas parodė **paukščių populiacijos žemės ūkio naudmenose būklės pablogėjimą 2014–2018 m.** Kaip anksčiau minėta, toks reiškinys būdingas visam Europos žemynui. Šiuo Programos įgyvendinimo laikotarpiu KPPI reikšmės mažėjo 22,6 proc. punktais arba vidutiniškai po 4,2 proc. punktų per metus.¹⁸⁴

¹⁸¹ Ten pat.

¹⁸² Ten pat.

¹⁸³ Ten pat.

¹⁸⁴ Tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ galutinė ataskaita. Vilnius, 2018 m.

42 paveikslas. Kaimo paukščių populiacijų indikatoriaus (KPPI) dinamika Lietuvoje (2014 m. =100)

Šaltinis: Tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ galutinė ataskaita. Vilnius, 2018 m.

Pagal M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, M11 „Ekologinis ūkininkavimas“, M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ ir M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ priemonės **paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, 2018 m. siekė 298,4 tūkst. ha. Iš jų, 284,9 tūkst. ha žemės ūkio paskirties žemėje ir 13,5 tūkst. ha miško žemėje sudarė, kas sudarė atitinkamai 10,4 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ir beveik 0,7 proc. miškų ploto.** Šios paramos mastas žemės ūkio paskirties žemėje rodo, kad Programos indėlis į biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio saugojimą buvo reikšmingas. Ekspertų vertinimu, **remiamuose plotuose stebimos gausesnės paukščių populiacijos ir rūšinė įvairovė.** Programos teigiamas ir santykinai didelis kiekybinis poveikis nustatytas pusei paukščių rūšių iš keturiolikos, įtrauktų į Kaimo paukščių populiacijų indikatorių. Didžiausias poveikis buvo toms paukščių rūšims, kurios susitelkusios gyventi žemės ūkio naudmenose, kaip vienintelėse jų veisimosi buveinėse. Trims paukščių rūšims Programos kiekybinis poveikis buvo silpnai teigiamas arba bent ne neigiamas. Likusioms 4 rūšims (kiauliukė, rudoji devynbalsė, paprastoji medšarkė ir geltonoji starta) jis buvo silpnai neigiamas arba apskritai nepasireiškė.¹⁸⁵

Lietuvoje didelės gamtinės vertės ūkininkavimas, prisidedantis prie biologinės įvairovės išsaugojimo arba saugomų rūšių ir buveinių palaikymo, 2018 m. buvo vykdomas beveik 25 proc. deklaruotų žemės ūkio naudmenų. Didžioji dalis didelės gamtinės vertės ūkininkavimo plotų patenka į 2 tipo (didelio mozaikiškumo) DGV teritoriją. 2014–2018 m. laikotarpiu didelės gamtinės vertės ūkininkavimo teritorijų plotas išaugo 1,1 procentinio punkto.

Kaip anksčiau minėta, Lietuva apie 90 proc. visos augalininkystės produkcijos išauginama nusausintose žemėse ir pasėlių drėkinimui sunaudojamas nedidelis vandens kiekis.¹⁸⁶ 2015 m. **drėkinimui sunaudota 800 tūkst. m³ vandens**, kas sudarė 0,21 proc. nuo bendro paimto vandens kiekio. 2010–2015 m. vandens sunaudojimas pasėlių drėkinimui Lietuvoje sumažėjo daugiau nei ketvirtadaliu (27 proc.).

Kaip jau minėta, vertinant pagal nitratų koncentraciją, gėlo vandens kokybė Lietuvoje yra pastebimai geresnė nei vidutiniškai ES: gera požeminio vandens kokybė Lietuvoje. Tačiau **Lietuvoje 2014–2017 m. vandens kokybė blogėjo** – 2017 m., palyginti su 2012 m., monitoringo vietų, kuriose nustatyta bloga paviršinio vandens kokybė, proporcija padidėjo nuo 0,6 iki 3,6 proc., o atitinkami požeminio vandens

¹⁸⁵ Ten pat.

¹⁸⁶ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa. Patvirtinta Europos Komisijos 2015-02-13 sprendimu Nr. C(2015)842

kokybės monitoringo rezultatai pasikeitė nuo 3,7 proc. iki 12 proc. Kaip pažymi ekspertai, ši vandens kokybės pablogėjimą (ypač paviršiniuose vandens telkiniuose) galėjo lemti meteorologinės sąlygos.¹⁸⁷ Didžiausios nitrato azoto koncentracijos (viršijančios 100 mg/l) aptinkamos su dirbamais laukais persidengiančiuose telkiniuose, o 2017 m. visos vietos, kuriose nustatyta prasta požeminio vandens kokybė, buvo dirbamuose laukuose.

Azoto arba fosforo balansas nurodo maistinių medžiagų kiekį, kuris gali išsiplauti į vandenį, tačiau jis rodo tik potencialią taršos riziką. 2015 m. **azoto balansas siekė 25 kg N/ha, o fosforo – 1 kg P/ha** (konteksto rodiklis C40). Teminio tyrimo rezultatai rodo, kad 2016–2018 m. maistinių medžiagų perteklius dirvožemyje gerokai didesnis. Tai lėmė padidėjęs mineralinių trąšų sunaudojimas ir sumenkęs derlius dėl nepalankių klimatinių sąlygų per pastaruosius dvejus metus, ypač 2018 m. sausros. Kita vertus, kaip pastebi tyrimo autoriai, tai nereiškia, kad maistinių medžiagų balansas žymiai išaugo, nes dėl galimų metodinių vertinimo skirtumų rezultatai nėra palyginami.

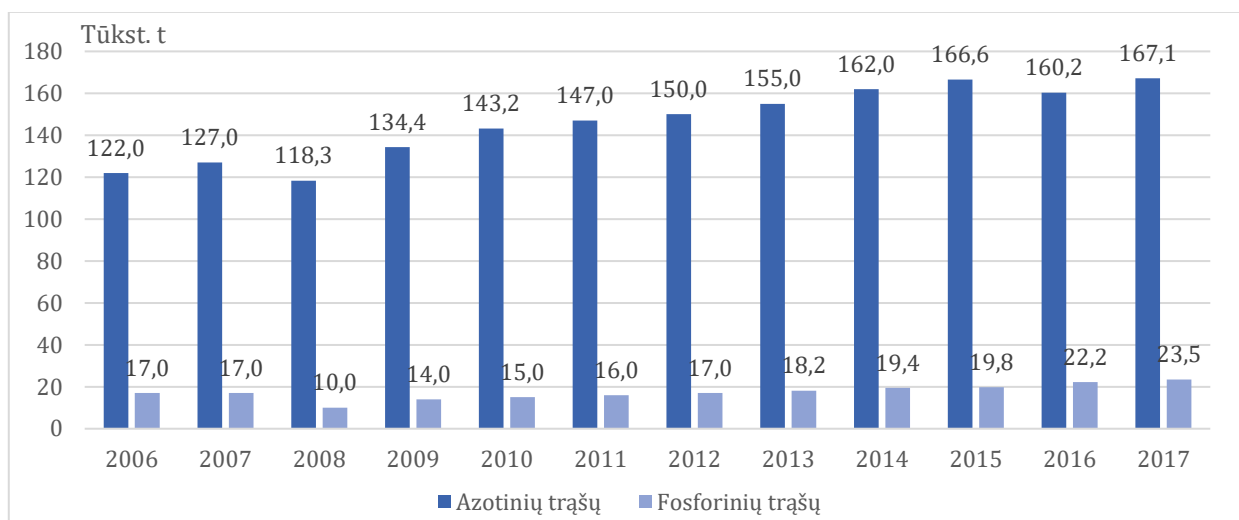
Kaip anksčiau minėta, **M10 priemonės į vandentvarkos gerinimą, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą nukreiptų veiklų bei M11 priemonės, įgyvendinimas azoto perteklių sumažina apie 6 proc.** (lyginant su hipotetine situacija, jei tokios priemonės būtų visai neįgyvendinamos). Tuo tarpu **fosforo balansui visai nepadarė poveikio 2014–2015 m., 2016–2017 m. padidino jo deficitą dirvožemyje, 2018 m. galėjo sumažinti fosforo perteklių maždaug 11 proc. Nitrato azoto koncentracijų pokyčių gėlo vandens telkiniuose dėl Programos aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nenustatyta.** Nors maistinių medžiagų balanso skaičiavimai rodo, kad aplinkosauginės priemonės leidžia efektyviai sumažinti azoto perteklių plotuose, kuriuose jos yra įgyvendinamos, tačiau šių priemonių įgyvendinimo plotai yra palyginti nedideli (sudaro iki 8 proc. visų deklaruotų žemės ūkio naudmenų). Nustatyta kad, dalis aplinkosauginių priemonių įgyvendinama baseinuose, kuriuose nitrato koncentracijos yra nedidelės ir taršos mažinimo poreikio nėra. Dėl šių priežasčių aplinkosauginių priemonių potencialas sumažinti nitrato koncentracijas paviršinio vandens telkiniuose yra nedidelis. Ekspertų teigimu, **dėl aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nitrato koncentracijos vandens telkiniuose vidutiniškai gali mažėti keliais procentais** (poveikio lygis kiekviename telkinyje yra individualus), tad ir vandens kokybės monitoringo duomenys kol kas nerodo pastebimų nitrato azoto koncentracijų pokyčių, kuriuos būtų galima patikimai susieti su aplinkosauginių priemonių įgyvendinimu.¹⁸⁸

Kaip minėta, Lietuvoje didžioji maistinių medžiagų dalis į laukus patenka su mineralinėmis trąšomis (vidutiniškai apie 60 proc. viso azoto ir apie 65 proc. viso fosforo kiekio), dėl to jų naudojimas nulemia perteklinį maisto medžiagų, ypač azoto balansą. Azoto arba fosforo perteklius dirvožemyje gali išsiplauti į vandenį ar būti išmestas į orą. Lietuvoje mineralinių trąšų naudojimas nuolat auga, kaip rodo 43 paveiksle pateikti duomenys. 2006–2017 m. azotinių trąšų sunaudojimas (vertinant pagal fizinį kiekį) išaugo 37 proc. (visoje ES 9 proc.), o fosforinių trąšų – 38,1 proc., (visoje ES sumažėjo 8 proc.). Be to, kaip anksčiau minėta, dėl sintetinių trąšų naudojimo išsiskiriantis ŠESD kiekis pastaruoju metu sudaro daugiau nei ketvirtį (26,6 proc.) viso žemės ūkio ŠESD kiekio.

¹⁸⁷ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

¹⁸⁸ Ten pat.

43 paveikslas. Mineralinių trąšų suvartojimas fiziniu kiekiu

Šaltinis: parengta ESTEP pagal Eurostat duomenis.

Vertinant Programos poveikį vandens kokybei nustatyta, kad pagal M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ priemonę vykdomos valdymo sutartys, susijusios su vandentvarkos gerinimu, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą, 2018 m. pabaigos buvo paremtas 8.459 ha plotas, kuris sudarė 0,31 proc. nuo Lietuvos žemės ūkio paskirties žemės ploto. Taigi programos poveikis vandens kokybei buvo nedidelis.

Teminio tyrimo dėl Programos poveikio gamtinei aplinkai įtakos rezultatai rodo, kad dėl M10 bei M11 priemonių įgyvendinimo azoto įnešimas į dirvožemį Lietuvoje vidutiniškai gali būti sumažintas maždaug 4 kg/ha (3 proc.), o fosforo – 0,5–0,6 kg/ha (4 proc.), palyginti su hipotetine situacija, jei būtų ūkininkaujama tik tradiciškai, neįgyvendinant papildomų aplinkosauginių išipareigojimų pagal minėtas priemones.¹⁸⁹

158 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Sprendimo kriterijai	Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
ŠESD ir amoniako emisijos buvo sumažintos	Bendri poveikio rodikliai							
	107. ŠESD emisijų kiekis žemės ūkyje tūkst. t. CO2 ekvivalentu (2016 m.)	4.442,6	21,8%					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir EUROSTAT
	ŠESD emisijos iš gyvulių tūkst. t. CO2 ekvivalentu (2016 m.)	2.037,03	45,9%					Eurostat
	ŠESD emisijos iš valdomo dirvožemio tūkst. t. CO2 ekvivalentu (2016 m.)	2.405,59	54,1%					Eurostat
	Amoniako emisija, tūst. t. NH3 (2016 m.)	30,223						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Paukščių indeksas	Bendri poveikio rodikliai							
	108. Paukščių populiacijos	58,5						Teminis vertinimas

¹⁸⁹ KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais. Aplinkos apsaugos politikos centras. Vilnius, 2019 m.

padidėjo arba išliko nepakitęs	indeksas (2018 m.)								
	Floros ir faunos rūšių skaičius	n.d.						Teminis vertinimas	
	Drugelių rūšių, susijusių su žemės ūkių, populiacijos tendencijos	n.d.						Teminis vertinimas	
	Kamanių rodiklis	n.d.						Teminis vertinimas	
Didelės gamtinės vertės ūkininkavimas buvo padidintas arba išlaikytas	Bendri poveikio rodikliai								
	I09. Didelės gamtinės vertės ūkininkavimas, ha	2.888.304	24,90%					Teminis vertinimas	
Vandens ėmimas žemės ūkiui buvo sumažintas	Bendri poveikio rodikliai								
	I10. Vandens ėmimas, tūkst. m ³	876						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir teminis vertinimas	
	Vandens eksploatacijos indeksas							Teminis vertinimas	
Vandens kokybės pagerėjimas	Bendri poveikio rodikliai								
	I11. Vandens kokybė (Maistinių medžiagų balansas, kuris apima azoto balansą žemės ūkio paskirties žemėje ir fosforo balansą žemės ūkio paskirties žemėje; Nitratų gėlame vandenyje)	25 (kg N/ha); 1 (kg P/ha);							BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir teminis vertinimas
	Mineralinių trąšų naudojimas paremtame plote (kg)	1.709.626						NMA stebėsenos duomenų bazė	
	Vandens tarša pesticidais	n.d.						Teminis vertinimas	
	Fosforo taršos rizika	n.d.						Teminis vertinimas	
Organinės anglies kiekis ariamoje žemėje padidėjo	Bendri poveikio rodikliai								
	I12. Dirvožemio organinės medžiagos ariamoje žemėje, mln.t.	215,73 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė ir teminis vertinimas	
	Organinės anglies kiekis dirvožemyje (0-60 cm) 2018 m., g/kg	20,1 (2018 m.)						Teminis vertinimas	
	Organinės anglies dirvožemyje pokytis, 2018 m, palyginti su 2014 m.		0%					Teminis vertinimas	
Žemės ūkio žemių, kuriose vanduo sukėlė dirvožemio erozija, dalis buvo sumažinta; Vandens nulemta dirvožemio erozija sumažėjo	Bendri poveikio rodikliai								
	I13. Vandens nulemta dirvožemio erozija		8,1%					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė	
	Dirvožemio erozijos rodikliai (vandens nulemta dirvožemio erozija, matuojama tonomis / hektarais / metais; vėjo nulemta dirvos erozija, matuojama dienomis / metais)	0,09 t/ha (NT) 2,0 t/ha (DŽŪN) (2018 m.)	0,6% (NT) 12,4% (DŽŪN) (2018 m.)					Teminis vertinimas	

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Programos poveikis siekiant ES biologinės įvairovės strategijos tikslo – sustabdyti biologinės įvairovės nykimą – vertinamas remiantis biologinės įvairovės rodikliais susijusiais vien su 3A srities tikslu (žemės ūkiu). Biologinės įvairovės rodikliai susiję su 3B srities tikslu (miškininkystė) nėra įtraukti į programos konteksto ir poveikio rodiklių sąrašą. Dėl to miškininkystės srities priemonių poveikis biologinei įvairovei nevertinamas.

Programos poveikiui aplinkos ir klimato srities tikslams vertinti naudojami teminių tyrimų „KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais“ ir „Biologinės

įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ rezultatai ir išvados. Juose dėl įvairių kiekybinių duomenų apribojimų (pvz., LOD paukščių populiacijos stebėsenos tinklas nesutapo arba nepakankamai sutapo su Programos remiamais plotais; dirvožemio monitoringas Lietuvoje nėra sistemaiškai vykdomas, trūksta patikimų duomenų apie svarbiausius maistinių medžiagų balanso elementus, t. y. maistinių medžiagų įnešimą su organinėmis ir mineralinėmis trąšomis; Valstybiniame požeminio vandens monitoringo tinkle sudėtinga surasti vietų, kurios patikimai reprezentuotų požeminio vandens kokybę išimtinai Programos priemonių įgyvendinimo plotuose; ir kt.) akcentuojamos tyrimo poveikio kiekybinio vertinimo rezultatų galimos paklaidos ir interpretacijų ribotumai. Kaip nurodoma minėtų tyrimų metodikose, dėl tos pačios priežasties poveikio vertimui pasitelktas ir ekspertinis (t. y. kokybinis vertinimas). Tie patys poveikio vertinimo ribotumai persikėlė į šią ataskaitą.

4.4.8 29 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, įskaitant darbo vietų kūrimą ir jų išlaikymą?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

159 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Tarp 20-64 metų amžiaus kaimo vietovių gyventojų užimtumo lygis pakilo.	Užimtumo lygis kaimo vietovėse (I.14).	-
Asmenų, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje skaičiaus sumažėjimas arba augimo masto sušvelninimas.	Skurdo lygis kaimo vietovėse (I.15). ¹⁹⁰	-
BVP kaimo vietovėse, tenkantis vienam gyventojui išaugo.	BVP kaimo vietovėse, tenkantis vienam gyventojui (I.16).	-

2. Atsakymas į vertinimo klausimą

Analizuojant paskutinio dešimtmečio užimtumo lygį matyti, kad Lietuvoje ir atskirai kaimuose jis nuolat auga. 2017 m. bendras užimtumo lygis Lietuvoje siekė 76 proc. ir 3,8 proc. p. viršijo ES vidurkį. Kalbant apie vertinimui aktualiausią užimtumo rodiklį kaimo vietovėse, 2017 m. šio rodiklio reikšmė siekė 68,3 proc.¹⁹¹ Vertėtų akcentuoti, jog pastebimas atotrūkis tarp užimtumo lygio Lietuvoje bendrai ir užimtumo lygio išskirtinai kaime. 2017 m. šio rodiklio skirtis Lietuvoje siekė 7,7 proc. ir buvo viena didžiausių visose ES.

Ekonometrinio modeliavimo pagalba įvertintus 2014–2020 m. kaimo plėtros programos įtaką užimtumo lygiui matoma, jog 2018 m. Programa prie rodiklio didėjimo prisidėjo 2,1 proc. p., t. y. Lietuvoje grynasis Programos poveikis 2018 m. lygus 2,1 proc. p. **Galima teigti, kad be Programos priemonių, užimtumo lygis kaimuose 2018 m. būtų buvęs 68,7 proc., t. y. 2,1 proc. p. mažesnis, nei buvo fiksuotas.** Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, jog be Programos intervencijos 2014–2018 m. užimtumo lygis būtų augęs 4,8 proc. p., tačiau dėl Programos įgyvendinimo pastarasis išaugo 6,9 proc. p. Tai reiškia, jog Programos įgyvendinimas užimtumo lygio augimą kaime padidino 30 proc.

Išsamesnę užimtumo lygio analizę galima rasti jau analizuotame šio vertinimo 4.4.1 skyriuje.

Bendraja prasme skurdo lygiui įvertinti yra naudojami keli skirtingi rodikliai. Lietuvos statistikos departamentas šio reiškinių atspindėjimui naudoja skurdo rizikos lygio rodiklį, o Eurostat pritaikomas rodiklis vertina asmenų, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, procentą. Norint Lietuvos situaciją palyginti ES kontekste, šiame vertinimo klausime koncentruojamasi būtent į antrąjį skurdo matavimo rodiklį. Naujausiais 2017 m. Eurostat duomenimis, skurdo lygio Lietuvoje rodikliai yra vieni aukščiausių visoje ES. Lietuvoje populiacijos dalis, kuriai gresia skurdas arba socialinė atskirtis būtent

¹⁹⁰ Skurdo lygis pagal Eurostat metodologiją apibrėžiamas kaip asmenų, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, procentas.

¹⁹¹ Eurostat duomenimis.

kaimuose,¹⁹² siekia 37,2 proc. Bendra rodiklio reikšmė kaimuose ir miestuose yra 30,1 proc. ES vidurkis šio rodiklio atžvilgiu yra 24,4 proc. (bendrai 23,5 proc.).

Ekonometrinio modeliavimo pagalba įvertintus 2014–2020 m. kaimo plėtros programos įtaką kaimo gyventojų skurdo lygiui pastebima, kad 2017 m. skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiriančių Lietuvos gyventojų procentą kaime KPP įgyvendinimas sumažino 0,74 proc. p. Kitaip tariant, Lietuvoje grynasis Programos poveikis lygus 0,74 proc. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, jog be Programos intervencijos 2015-2017 m. skurdo lygis būtų augęs 3,2 proc. p. (nuo 34,7 proc. 2015 m. iki 37,9 proc. 2017 m.). Tuo tarpu įgyvendinant Programą jis išaugo 2,5 proc. p. **Tai reiškia, jog Programos įgyvendinimas sumažinimo skurdo lygio augimą kaime 22 proc.** Kitaip tariant, Programos intervencijos mastas kiek daugiau nei penktadaliu sušvelnino skurdo augimą Lietuvos kaimuose.

Išsamesnę skurdo lygio analizę galima rasti jau analizuotame šio vertinimo 4.4.4 skyriuje.

2017 m. Kaimo BVP, tenkantis vienam gyventojui, perkamosios galios standartu siekė 13.592,8. 2015–2017 m. atžvilgiu matomas 838,4 PPS kaimo BVP vienam gyventojui augimas. **Ekonometrinio modeliavimo pagalba įvertintus 2014–2020 m. kaimo plėtros programos įtaką BVP kaimo vietovėse vienam gyventojui perkamosios galios standartais pastebima, kad 2017 m. KPP prisidėjo prie rodiklio augimo 532 PPS vienam gyventojui. Kitaip tariant, Lietuvoje grynasis Programos poveikis lygus 532 PPS vienam gyventojui.** Galima samprotauti, jog net ir su KPP nesusijusių veiksmų paveiktam rodiklio augimui didžiausią įtaką vis dėlto turėjo būtent Programos intervencija. Atsižvelgiant į BVP, tenkančio vienam ES gyventojui, augimą, tikėtina, jog be Programos priemonių 45 proc. reikšmę siekiantis Lietuvos indeksas nebūtų pasiektas. **Pažymėtina, jog Programos įgyvendinimas prisidėjo prie BVP kaimo vietovėse augimo 63,4 proc. t. y. daugiau nei pusė rodiklio reikšmės augimo masto buvo nulemta Programos intervencijos.** Tai įrodo, jog KPP yra esminis kaimo BVP vienam gyventojui augimo veiksnys.

160 lentelė. BVP kaimo vietovėse, tenkantis vienam gyventojui

	BVP kaimo vietovėse, tenkantis vienam gyventojui, PPS (absoliuti suma)	BVP, tenkantis vienam ES gyventojui, PPS (absoliuti suma)	BVP kaimo vietovėse, tenkantis vienam gyventojui, PPS, lyginant su ES28 vidurkiu (indeksas)	BVP kaimo vietovėse, tenkantis vienam gyventojui, PPS (programos poveikis)
2015 m.	12.754,4	29.100	43,8%	26
2016 m.	12.578,3	29.300	42,9%	170
2017 m.	13.592,8	30.000	45%	532

Šaltinis: Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė.

161 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Sprendimo kriterijai	Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Tarp 20-64	Bendri poveikio rodikliai							

¹⁹² Pagal Eurostat metodologiją, kaimai yra gyvenamosios vietovės su mažiau nei 300 gyventojų viename kvardartiam kilometre ir mažiau nei 5 tūkst. populiacijos skaičiumi.

metų amžiaus kaimo vietovių gyventojų užimtumo lygis pakilo	114. Užimtumo lygis (20-64 m.) kaime (retai apgyvendintose vietovėse)		68,3%				2,10%	Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis
Asmenų, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje skaičiaus sumažėjimas arba augimo masto sušvelninimas	Bendri poveikio rodikliai							
	115. Skurdo lygis kaime (retai apgyvendintose teritorijose)		37,2%				-0,74%	Apskaičiuota autorių pagal NMA ir Eurostat duomenis
BVP kaimo vietovėse, tenkantis vienam gyventojui išaugo	Bendri poveikio rodikliai							
	C8. BVP, tenkantis vienam gyventojui kaime (perkamosios galios standartas / gyventojui) absoliučia suma / indeksu	13.592,8 (2017 m.)					532	Ekonometrinio modeliavimo rezultatai paremti EURPOSTAT duomenimis
		45% (2017m.)						

3. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Kaimo pjūvis Lietuvos statistikos departamento ir Eurostat suprantamas skirtingai. Pagal Lietuvos statistikos departamento metodologiją miestai yra gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų ir istoriniai miestai, o visos kitos teritorijos yra laikomos kaimu. Tuo tarpu pagal Eurostat metodologiją, kaimai yra gyvenamosios vietovės su mažiau nei 300 gyventojų viename kvadratiname kilometre ir mažiau nei 5 tūkst. populiacijos skaičiumi, todėl skurdo lygį atspindinčių rodiklių reikšmės tarp Lietuvos statistikos departamento ir Eurostat skiriasi. Abu šie duomenų šaltiniai Lietuvoje yra laikomi oficialia statistika, todėl buvo pateikti duomenys pagal abu šaltinius. KPP poveikis skurdo lygiui buvo skaičiuotas pagal Eurostat kaimo apibrėžimą ir yra palyginamas tik su Eurostat skurdo rodikliu. Duomenys apie kaimo BVP, tenkančio vienam gyventojui, vertinamo metu buvo prieinami tik apie 2015-2017 m. laikotarpį. Nepaisant to, skaičiavimams naudojama ES rodiklių bazė leido įvertinti rodiklio kitimo tendencijas ir sąryšį su KPP. Pastebėtina, kad pagal EK metodiką¹⁹³, BVP vienam gyventojui palyginamosiomis kainomis kaime yra lygus apskričių, kuriose dauguma gyventojų registruoti kaime BVP vienam gyventojui palyginamosiomis kainomis rodikliui. Lietuvoje tik Tauragės ir Marijampolės apskritys tenkina šį kriterijų, todėl rodiklis iš esmės atspindi BVP vienam gyventojui palyginamosiomis kainomis šiose apskrityse. Vertinimo metu buvo aiškiai suprasti šio rodiklio apribojimai ir šio rodiklio taikymo Lietuvoje netikslingumas, tačiau kadangi tokia BVP vienam gyventojui palyginamosiomis kainomis metodika taikoma visoms ES šalims narėms, vertintojai negalėjo vienašališkai pakeisti šios metodikos.

¹⁹³ EK, BŽŪP konteksto rodikliai. 2018 m.

4.4.9 30 BVK: Kokių mastu KPP intervencijos padėjo skatinti inovacijas?

1. Priemonių, prisidedančių prie inovacijų skatinimo, sąrašas

Programoje nurodyta, kad labiausiai su inovacijos susijusios su 1A ir 1B tikslinės sritys ir šios 3 priemonės:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M16 „Bendradarbiavimas“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie inovacijų diegimo netiesiogiai prisidės šios veiklos sritys:

- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“;

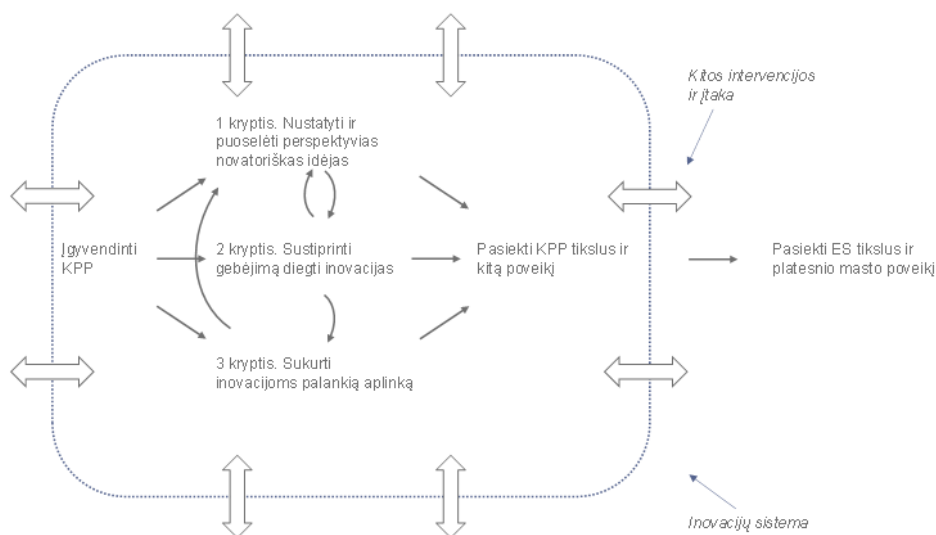
Inovacijų procesas pagal KPP remiamas intervencijas vyksta 3 kryptimis¹⁹⁴:

•**1 kryptis** yra susijusi su naujų idėjų (t. y. naujų nuomonių, metodų, produktų, praktikos, paslaugų, gamybos procesų / technologijų, naujų organizavimo būdų ar naujų bendradarbiavimo ir mokymosi formų) kaupimu ir plėtojimu;

•**2 kryptis** yra susijusi su asmenų gebėjimais ir su pačios žinių ir inovacijų sistemos gebėjimu eksperimentuoti, saviorganizuotis ir panaudoti naujas idėjas ir metodus;

•**3 kryptis** yra susijusi su palankia institucine ir politine aplinka, kuri yra būtina kuriamiems inovacijų procesams.

44 paveikslas. Schema, kaip KPP padeda skatinti inovacijas

Šaltinis: Europos kaimo plėtros vertinimo pagalbos tarnyba, 2017 m.

¹⁹⁴ Europos Komisija, Inovacijų 2014–2020 m. Kaimo plėtros programose vertinimo gairės, 2017 m.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

162 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Novatoriškų idėjų, procesų, modelių ir (arba) technologijų, kurie atsirado įgyvendinant KPP, taikymas	T1: išlaidų procentinė dalis pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius, palyginti su KPP tekusiomis visomis išlaidomis	Novatoriškų projektų dalis nuo visų pagal KPP įgyvendinamų projektų
	O16. EIP veiksmų skaičius (M16)	
Sukurtos ir sustiprintos mokymosi platformos ir kitos institucinės aplinkos, kurioje yra galimybė dalytis informacija, ją apsvarstyti ir mokytis, rūšys	O13. Konsultuotų paramos gavėjų skaičius (M02)	Sukurtų EIP veiklos grupių skaičius
	O16. EIP veiksmų skaičius (M16)	

3. Atsakymas į vertinimo klausimą

KPP intervencijų mastą skatinant inovacijas galima įvertinti pagal tai, kokia dalis išlaidų yra skiriama priemonėms, susijusioms su inovacijų skatinimu. M01, M02 ir M16 priemonių 2014–2018 m. viešųjų išlaidų suma siekė 4,38 mln. Eur, o tai sudarė 0,21 proc. visų KPP planuojamų viešųjų išlaidų. Tai rodo, kad inovacijų skatinimo priemonėms nėra skiriamas labai didelis finansavimas. Būtina atkreipti dėmesį, kad šis rodiklis didele dalimi apima priemones, kuriomis informuojama apie inovacijas ir gebėjimus šias diegti.

M01 priemonė apima profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui, demonstracinei ir informavimo veiklai teikiamą paramą, kuri yra svarbi stiprinant gebėjimą diegti inovacijas. Pagal 1.2 veiklą „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ lėšos skiriamos parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai organizuojant praktinius seminarus, lauko dienas ir kitus mokomuosius bei informavimo renginius, kurių metu technologinės naujovės demonstruojamos gamybinėmis sąlygomis, supažindinama su inovatyvių metodų praktiniu pritaikymu ir moksline informacija. Pagal šią veiklos sritį įgyvendinami 23 projektai.

M02 priemonė apima atskiriems ūkininkams, jauniesiems ūkininkams ir kitiems žemės valdytojams tiekiamas konsultacijas, taip pat konsultantų arba paramos inovacijoms paslaugų teikėjų mokymą. Šios konsultacijos yra vienas iš būdų stiprinti gebėjimą diegti inovacijas, kuris suteikia galimybę perduoti žinias. Iki 2018 m. pabaigos konsultavimo paslaugos buvo suteiktos 4.818 paramos gavėjams.

M16 priemone remiamas EIP veiklos grupių steigimas ir veikla, daugelio įvairių subjektų, kurie padeda įgyvendinti kaimo plėtros politikos tikslus, tarpusavio bendradarbiavimas bei klasterių ir tinklų kūrimas. Daugiausia potencialo skatinti inovacijas turi pagal priemonės M16 veiklos sritį 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ teikiama parama. Iki 2018 m. pabaigos buvo sukurtos 5 EIP veiklos grupės, kurios jau įgyvendinimo 7 novatoriškus veiksmus, kurie susiję su 2 prioriteto „Žemės ūkio konkurencingumas ir tvarus miškų valdymas“ 2A tikslu sritimi „Visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymas, visų pirma siekiant intensyvinti dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą.“ Detali šių projektų turinio analizė yra pateikiama 4.3.1 skyriuje.

Inovacijų diegimo mastą pagal KPP remiamas veiklas galima įvertinti pagal novatoriškų projektų dalį nuo visų pagal KPP įgyvendinamų projektų. Siekiant atsakyti į 1 BVK buvo nustatyta, kad tokio tipo projektai

sudaro vos 0,8 proc. visų pagal KPP įgyvendinamų projektų (plačiau 4.3.1 skyriuje). Tai rodo, kad inovacijos diegiamos tik nedidelėje dalyje vykdomų projektų. Tiesa, novatoriškų projektų vertinimas pagal NMA pateiktus duomenis turi didelių apribojimų, kadangi ar projektas yra inovatyvus nusprendžia pats paraiškos gavėjas. Paramos gavėjas yra suinteresuotas teigti, kad jo projektas yra inovatyvus, siekiant geriau atitikti atrankos kriterijus. Visgi, nepaisant šių apribojimų, toliau atliekama detali įgyvendinamų projektų, kurie diegia inovacijas, analizė.

Pareiškėjai pagal veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą rinkodarą ir (arba) plėtrą“, 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ teigdami paraiškas paramai gauti turėjo nurodyti, ar jų įgyvendinamame projekte bus:

- diegiama inovacijų partnerystė;
- diegiama produkto (-ų) paslaugos (-ų) inovacija;
- diegiama technologinio proceso inovacija / modernizavimas;
- diegiama organizacinė inovacija.

Projektas gali diegti kelias skirtingų tipų inovacijas arba nediegti nei vienos. Apibendrinta informacija apie projektų, kuriuose buvo diegiamos vieno ar daugiau tipų inovacijos, skaičių yra pateikiama žemiau esančioje lentelėje.

163 lentelė. Diegiamų inovacijų skaičius

Veiklos sritis	Analizuotų projektų skaičius	Projektų, kuriuose nebuvo diegiamos inovacijos, skaičius	Projektų, kuriuose buvo diegiama vieno tipo inovacija, skaičius	Projektų, kuriuose buvo diegiamos dviejų tipų inovacijos, skaičius	Projektų, kuriuose buvo diegiamos trijų tipų inovacijos, skaičius	Projektų, kuriuose buvo diegiamos keturių tipų inovacijos, skaičius
4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	3.216	25	3.083	104	3	1
4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą rinkodarą ir (arba) plėtrą“	37	0	22	13	2	0
16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“	8	3	5	0	0	0

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA duomenis.

Daugiau nei 99 proc. pagal 4.1 veiklos sritį įgyvendinamų projektų diegia inovacijas. Iš jų, trijuose projektuose diegiamos bent trijų tipų inovacijos, o viename projekte – 4 tipų inovacijos.

Visi pagal 4.2 veiklos sritį įgyvendinami projektai diegia inovacijas, be to, daugiau nei 40 proc. jų diegia daugiau nei vieno tipo inovacijas.

Tik apie 60 proc. pagal 16.3 veiklos sritį įgyvendinamų projektų diegia inovacijas.

Šie duomenys rodo, kad daugiausia skirtingų tipų inovacijų diegiama būtent pagal 4.2 veiklos sritį įgyvendinamuose projektuose.

Veiklos sričių lygiu taip pat buvo išanalizuota inovacijų struktūra pagal inovacijų tipą. **Ši analizė atskleidė, kad absoliuti dauguma (91 proc.) inovacijų įdiegtų įgyvendinant 4.1 veiklos srities projektus yra technologinio proceso tipo inovacijos.** Tik 5 proc. inovacijų yra susiję su produkto ar paslaugos inovacija, 2,5 proc. – organizacine inovacija ir mažiau nei 1 proc. – su inovatyvia partneryste. Detali inovacijų

aprašymų analizė leidžia teigti, kad pagal turinį, dar daugiau inovacijų turėtų būti priskirtos prie technologinio proceso tipo inovacijų nei atskleidžia apibendrinti NMA duomenys.

164 lentelė. Diegiamų inovacijų struktūra pagal inovacijos tipą

Veiklos sritis	Analizuotų projektų skaičius, kurie diegia inovacijas	Inovacijų skaičius	Partnerysčių inovacijų skaičius	Produkto (-ų), paslaugos (-ų) inovacijų skaičius	Technologinio proceso inovacijų skaičius	Organizacinių inovacijų skaičius
4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	3.191	3.304	22	180	3019	83
4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą rinkodarą ir (arba) plėtrą“	37	54	0	13	36	5
16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“	5	5	2	0	2	1

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA duomenis.

Daugiausia **technologinio proceso tipo inovacijų** buvo įdiegta augalininkystės ūkiuose (45 proc.), pieninės galvijininkystės (26 proc.) bei mėsinės galvijininkystės (20 proc.) ūkiuose (165 lentelė). Augalininkystės ūkiuose diegiamos inovacijos labiausiai susijusios su žemės ūkio technikos įsigijimu, t. y. naujų traktorių, sėjamųjų, keltuvų, dirvų purintuvų pirkimu ir t. t. Pieninės galvijininkystės ūkiuose pritaikytos inovacijos susiję su naujų modernių krovininių autobusų įsigijimu, perdirbimo ir tiekimo rinkai technologijų įsigijimu, pašarų gamybai ir patiekimo galvijams technologijų įsigijimu ir pan, o mėsinės galvijininkystės ūkiuose – su įrenginių reikalingų apdoroti, perdirbti galvijų mėsą įsigijimu, įvairių krautuvų (teleskopinio, frontalinio) įsigijimu, traktorių įsigijimu ir pan.

Daugiausia **produkto ar paslaugos inovacijų** buvo įdiegta taip pat augalininkystės ūkiuose (49 proc.) ir pieninės galvijininkystės (21 proc.) ūkiuose. Augalininkystės ūkiuose buvo diegiamos inovacijos labiausiai susijusios su naujų produktų gamyba ar patiekimu rinkai (pavyzdžiui, maistinių ekologiškų miltų) bei technikos reikalingos efektyviau atlikti žemės dirbimo darbus (GPS sistema traktoriaus operatoriui leidžianti ir naktį dirbti žeme) įsigijimu. Pastaroji inovacija, vertintojų nuomone, turėtų būti priskirta prie technologinio proceso tipo inovacijų. Pieninės galvijininkystės ūkiuose pritaikytos inovacijos susiję su naujų technologijų, leidžiančių efektyviau konservuoti pašarus (pavyzdžiui, susukti pašarus į ritinius), įsigijimu, technologijų, leidžiančių padidinti gyvuliams tiekiamų pašarų kokybę, įdiegimu, o tai leidžia gaminti aukštesnės kokybės pieno gaminius.

Partnerysčių inovacijos buvo diegiamos tik keturių tipų ūkiuose – daržininkystės, pieninės galvijininkystės, uogininkystės bei sodininkystės ūkiuose. Iš jų net 68 proc. partnerysčių inovacijų buvo įdiegtos daržininkystės ūkiuose. Tačiau šių inovacijų detalesnio aprašymo NMA pateiktuose projekto lygio duomenyse nėra.

Daugiausia **organizacinių inovacijų** buvo diegiama pieninės galvijininkystės ūkiuose (26 proc.) ir mėsinės galvijininkystės ir augalininkystės ūkiuose (po 21,7 proc.). Pieninės galvijininkystės ūkiuose diegiamos organizacinės inovacijos susijusios su įvairios naujos technikos įsigijimu, kuri leidžia pertvarkyti produkcijos proceso valdymo kokybę, užtikrinti geresnes higienos ir darbo sąlygas, racionaliau planuoti darbo laiką.

165 lentelė. Diegiamų inovacijų struktūra pagal sektorių, kuriame diegiama inovacija

Sektorius	Inovacijų skaičius	Partnerystės inovacijų skaičius	Produkto (-ų), paslaugos (-ų) inovacijų skaičius	Technologinio proceso inovacijų skaičius	Organizacinių inovacijų skaičius
Sodininkystė	24	1	4	17	2
Uogininkystė	65	3	6	54	2
Kitos gyvulininkystės šakos	99	0	8	86	5
Mėsinė galvijininkystė	656	0	27	611	18
Augalininkystė	1467	0	88	1361	18
Daržininkystė	108	15	8	71	14
Pieninė galvijininkystė	854	3	37	791	23
Avininkystė	21	0	1	19	1
Arklininkystė	4	0	1	3	0
Paukštininkystė	6	0	0	6	0

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA duomenis.

Tendencijos iš esmės yra panašios analizuojant pagal 4.2 veiklos sritį įgyvendintus projektus.

Dauguma projektų vykdytojų nurodė, kad diegia technologinio proceso inovacijas (66 proc.), beveik ketvirtadalis (24 proc.) – produkto ar paslaugos inovacijas, o likę – organizacines inovacijas. Technologinio proceso inovacijos labiausiai susijusios su geresnėmis sandėliavimo sistemomis, patalpų modernizacija, produktų fasavimo technologijomis, perdirbimo įranga, geresniu produktų terminiu apdorojimu. Produktų ar paslaugų inovacijos labiausiai susiję su įrangos (fasavimo įrangos, brandinimo įrangos, perdirbimo įrangos ir t. t.) naujiems produktams gaminti ar paslaugai teikti išsigijimu. Pastebėtina, kad viename iš detaliai analizuotų projektų yra diegiama nauja tirpių ir netirpių miltų gamybos technologija, kuri kol kas nėra taikoma nei vienoje iš Baltijos šalių bei tik pradėdama taikyti pavienėse Vakarų Europos gamyklose. Ši technologija leis užtikrinti, kad ši pieno perdirbimo įmonė galės pagaminti ypatingai aukštą baltymų kiekį turinčius miltus. Organizacinės inovacijos yra susijusios su darbo organizavimo struktūros pakeitimais, naujų darbo pamainų įvedimu, efektyvesniu gamybos proceso valdymu, efektyvesniu technologinių procesų derinimu ir darbo pasidalinimu.

Pagal 16.3 veiklos sritį „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ yra įgyvendinami 5 projektai, kuriuose yra diegiamos 5 inovacijos.

Dvi iš šių inovacijų yra susijusios su partnerystėmis ir viena iš jų yra įgyvendinta. Įgyvendintame projekte buvo plėstas partnerystės pagrindu vykdomas žemės ūkio verslas bei technologinio proceso modernizacija (įsigyta technika atitinkanti naujausius ES kokybės standartus). Neužbaigtame projekte yra vystoma partnerystė, kurios pagrindu tobulinami nauji procesai ir kuriami nauji produktai. Kitos dvi inovacijos yra tiesiogiai susijusios su technologinio proceso modernizavimu. Viename iš šių projektų yra vystoma žemės ūkiui alternatyvi veikla, kuri įgyvendinant yra investuojama į naujas technologijas, kurios efektyvina įvairių statybos darbų atlikimą. Įgyvendinus kitą projektą augalininkystės ūkyje buvo įsigytas naujas traktorius ir sėjamoji. Šiame traktoriuje yra naudojama tikslaus ūkininkavimo sistema, kompiuterizuotas procesų valdymas, nauji technologiniai gamybos procesai, o visa tai leidžia padidinti augalininkystės ūkyje vykdomų darbų efektyvumą. Penktuoju projektu buvo įdiegta organizacinė inovacija, kuri, anot projekto vykdytojo, padidino ūkio produkcijos konkurencingumą rinkoje.

Apibendrinant projekto lygio duomenų analizę, pabrėžtina, kad pasak pareiškėjų – inovacijomis laikomos visos įvairių tipų ūkiuose ar įmonėse diegiamos naujovės. Ūkyje ar įmonėje pradėjus naudoti naują techniką (pavyzdžiui, naujesnį traktorių) traktuojama, kad buvo įdiegta technologinio proceso inovacija. Šis inovacijos

apibrėžimas yra labai platus ir tik iš dalies teisingas. Įsigyta nauja technika, kuri anksčiau ūkyje nebuvo taikoma, to ūkio lygiu gali būti traktuojama, kaip inovacija, tačiau tai nėra inovacija šalies ar regiono lygiu. Visgi, absoliuti dauguma inovacijų yra būtent tokios. Atliekant detalią inovacijų analizę buvo pastebėti tik pavieniai projektai, kuriuos įgyvendinant iš tiesų diegiama Lietuvoje anksčiau nenaudota įranga (pavyzdžiui, nauja miltų gamybos technologija) – būtent tokios iniciatyvos turėtų būti laikomos projektais, kuriuos yra diegiamos tikrosios inovacijos. Ribotas tokių projektų kiekis leidžia daryti išvadą, kad KPP indėlis į tokių technologijų (inovacijų) diegimą yra gana ribotas. Kita vertus, naujesnės, efektyvesnės ir geresnės nei anksčiau ūkiuose naudotos technikos įsigijimas, nepaisant to, kad tai nėra inovacija šalies lygiu, prisideda prie šių ūkių produktyvumo ir atitinkamai konkurencingumo augimo. Detalii šis aspektas buvo aptartas 4.3.4 skyriuje.

166 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
013. Konsultuotų paramos gavėjų skaičius (M02)	4.818						NMA stebėsenos duomenų bazė
016. EIP veiksmų skaičius (M16)	7						
Bendri rezultato rodikliai							
T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis		0,21%					NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Novatoriškų projektų dalis nuo visų pagal KPP įgyvendinamų projektų		0,80%					Apskaičiuota autorių pagal NMA stebėsenos duomenis
Sukurtų EIP veiklos grupių skaičius	5						NMA stebėsenos duomenų bazė

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Remiantis Programa, prie kompleksinio ES inovacijų skatinimo ir diegimo tikslo siekiama prisidėti, ne tik M01, M02, M16, bet ir M04, M06, M07, M08, M09, M17 ir M19 priemonėmis, tačiau iš pastarųjų priemonių poveikį inovacijoms galima įvertinti iš dalies tik pagal priemonę M04 „Investicijos į materialųjį turtą“. NMA

pateiktoje novatoriškų projektų statistikoje atsispindėjo tik šios priemonės projektai. Būtina paminėti, kad novatoriškais projektais yra laikomi tokie projektai, kurių paraiškoje pats paraiškos teikėjas pažymi, kad bus diegiamos inovacijos.

Vertinant KPP intervencijų poveikį inovacijoms, buvo susidurta su problema dėl aiškaus inovacijų apibrėžimo. Programoje nėra aiškiai apibrėžta, kas yra laikoma inovacijomis, todėl kyla sunkumų tiek klasifikuojant įgyvendinamus projektus kaip novatoriškus, tiek vertinant KPP vykdomų intervencijų mastą skatinant inovacijas. Detali projekto lygio duomenų analizė atskleidė, kad visiškai analogiški inovacijos tipo pagrindimai yra naudojami skirtinguose projektuose, o tai sukelia abejones šių duomenų patikimumu.

5 VEIKSMAI, KURIE ĮGYVENDINTI, SIEKIANČI ATSIŽVELGTI Į REGLAMENTO (ES) NR. 1303/2013 5, 7 IR 8 STRAIPSNIUOSE NUMATYTUS PRINCIPUS

5.1 LYČIŲ LYGYBĖS IR NEDISKRIMINAVIMO SKATINIMAS

Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 7 straipsnyje teigiama,¹⁹⁵ kad valstybės narės ir Europos Komisija turi užtikrinti, jog rengiant ir įgyvendinant programas, įskaitant stebėseną, ataskaitų teikimą ir vertinimą, būtų atsižvelgiama į moterų ir vyrų lygybės principą. Be to, nurodoma, kad valstybės narės ir Europos Komisija turi imtis reikiamų priemonių, kad rengiant ir įgyvendinant programas būtų užkirstas kelias diskriminacijai dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba socialinės orientacijos. Rengiant ir įgyvendinant programas turi būti ypač atsižvelgiama į jų prieinamumą neįgaliesiems.

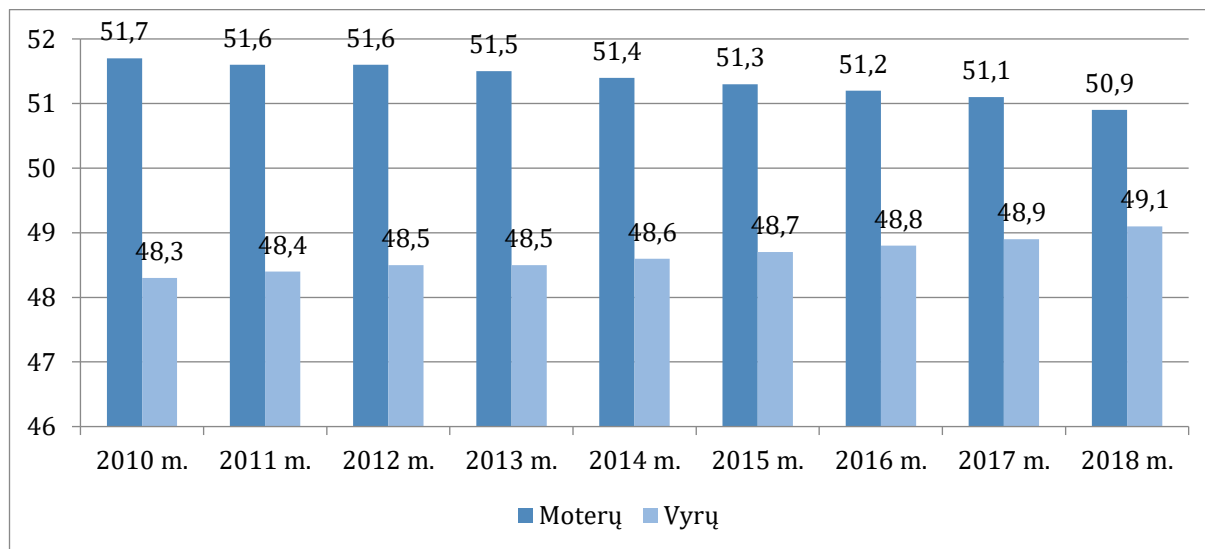
Partnerystės sutartyje numatyta, kad įgyvendinant ES lėšomis finansuojamas programas lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principai užtikrinami šiais būdais:

1. **Vykdam projektą atranką**, kai vertinama jų atitiktis lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principams. Visi pareiškėjai paraiškose turi užtikrinti, kad įgyvendinant projektus bus laikomasi šių principų. Be to, kvietimų teikti paraiškas dokumentuose numatytais atvejais pareiškėjai turi nurodyti planuojamas įgyvendinti veiklas ir siekiamus rezultatus, kuriais bus prisidedama prie šių horizontaliųjų principų įgyvendinimo.
2. **Vykdam projektų įgyvendinimo priežiūrą**, kai stebima, ar skirtos lėšos naudojamos, laikantis lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principų.
3. **Atliekant vertinimą**, kai rengiant pažangos ataskaitas pateikiama informacija apie lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principų įgyvendinimą. Kur taikytina, stebimas paramos gavėjų pasiskirstymas pagal lytį.

2014–2020 m. lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principai įtraukti į Programą, sudarant galimybes parama pasinaudoti visoms kaimo vietovėse gyvenančioms socialinėms grupėms. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2018 m. pradžioje kaimo vietovėse gyveno apie 32,9 proc. Lietuvos gyventojų. Vertinant kaimo gyventojų pasiskirstymą pagal lytį, matyti, kad 2018 m. 49,1 proc. sudarė vyrai, o 50,9 proc. – moterys. Šį pasiskirstymą analizuojant paskutinio dešimtmečio perspektyvoje pastebėtina, jog nors ir maža procentine dalimi, tačiau tendencingai vyrų ir moterų skaičius kaime panašėja.

---

¹⁹⁵ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

167 paveikslas. Moterų ir vyrų skaičiai Lietuvos kaimuose, proc.

*Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis.

Įvertinus moterų ir vyrų pasiskirstymą Lietuvos kaimuose galima daryti prielaidą, kad paramą gavusių moterų skaičius kaimo vietovėse turėtų būti keliais procentais didesnis nei vyrų. Paramos gavėjų pasiskirstymas pagal lytį stebimas, įgyvendinant lyčių lygybės horizontaliajam principui užtikrinti Programoje numatytas priemonės M02, M03, M06, M07, M16, M19.

Pagal M02 priemonę „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ iš viso buvo konsultuota 1.647 ūkininkų. Iš jų, 1.225 buvo vyrai, 391 – moterys, o likę 31 – juridiniai asmenys. Taigi matoma, jog 68 proc. konsultuojamų paramos gavėjų skaičiaus sudarė vyriškos lyties atstovai.

Pagal M03 priemonės 3.1 veiklos sritį „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“ 2018 m. užbaigtų projektų dar nebuvo, tad šios tikslinės srities pareiškėjų pasiskirstymas pagal lytį atsispindės tik kitų metų vertinimo ataskaitoje.

Remiantis NMA stebėsenos duomenimis, 2014–2018 m. pagal M04 priemonės veiklos sritį 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ iš viso buvo paremta 2.946 ūkininkų. Iš jų, 2.200 buvo vyrai, 645 – moterys, o 101 pareiškėjų nenurodė savo lyties. Pagal M06 priemonės veiklos sritį 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ iš visos pramos lėšas gavo 461 jaunieji ūkininkai. Iš jų, 302 buvo vyrai, o 159 – moterys. Pagal veiklos 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“ iš viso buvo paremta 698 pareiškėjų. Iš jų, 446 buvo vyrai, o 252 – moterys. Pagal bendrai analizuojamas veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ ir 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ iš viso buvo 37 paramos gavėjai. Iš jų, 12 buvo vyrai, 9 – moterys, o 16 pareiškėjų nenurodė savo lyties.

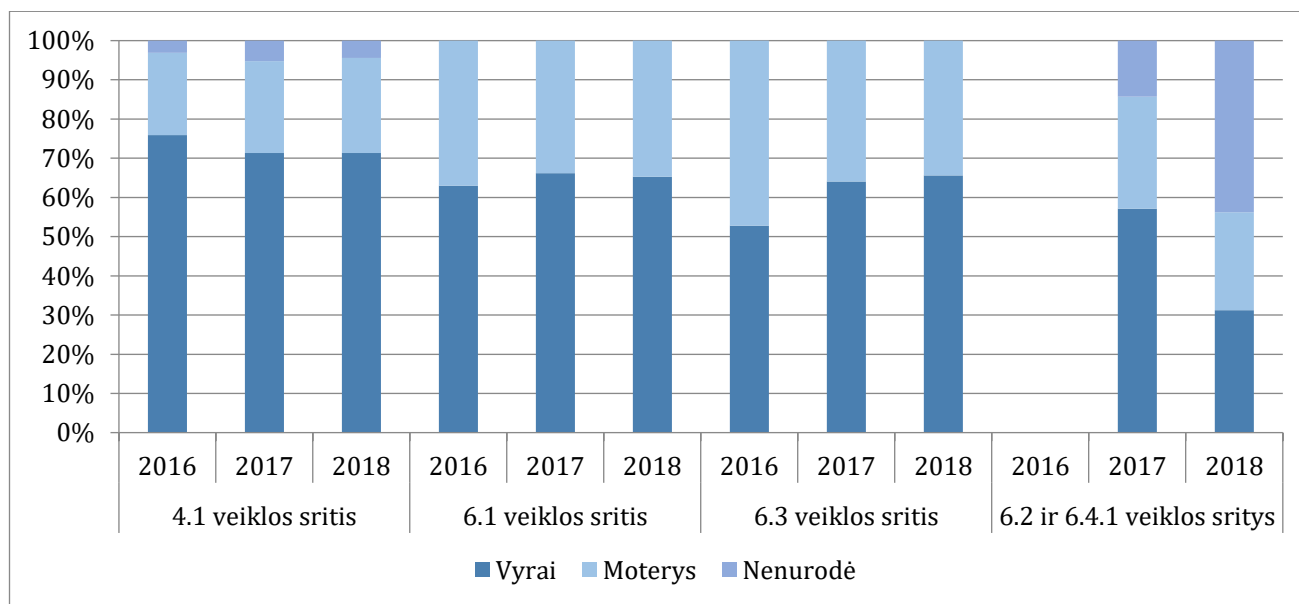
Moterų ir vyrų gavusių paramą pasiskirstymą pagal jau minėtąsias veiklas analizuojant kelerių metų perspektyvoje, pastebima, jog 2016–2018 m. laikotarpiu pagal 4.1 tikslinę sritį nors ir minimaliai, tačiau išaugo moterų gavusių Programos paramą procentinė dalis. Nors bendrai pagal 4.1 tikslinę sritį moteriškos lyties pareiškėjų sumažėjo, įvertinus bendrą paramą gavusių ūkininkų skaičių, matomas 3,3 proc. p. moterų pasinaudojusį parama dalies išaugimas. Tai nurodo nors ir minimalų esamos situacijos, kuomet pagal 4.1 tikslinę sritį pareiškėjai vyrai sudaro $\frac{3}{4}$ visų paramos gavėjų, kitimą lyčių lygybės atžvilgiu. 2016–2018 m. laikotarpiu lyties nenurodė apie 4 proc. pareiškėjų, kas tik minimaliai iškraipo pateiktą vyrų ir moterų balansą.

Analizuojant 2016–2018 m. laikotarpį pastebima, jog pagal 6.1 veiklos sritį vyriškos lyties pareiškėjai sudaro šiek tiek mažiau nei $\frac{3}{4}$ visų paramos gavėjų. Tačiau nepaisant 2017 m. sumažėjusios pareiškėjų moterų dalies, 2018 m. matomas nežymus moteriškos lyties paramos gavėjų dalies augimas – 0,9 proc. p. Verta akcentuoti, kad 2017 m. ir 2018 m. pastebimas bendras jaunųjų ūkininkų gavusių paramą išaugimas, tad net ir ne ženklus moteriškos lyties paramos gavėjų dalies didėjimas 2018 m. vertinimas kaip teigiamas pokytis lyčių lygybės perspektyvoje.

Nors pagal 6.3 veiklos sritį, 2016–2018 m. laikotarpiu vyrai sudaro kiek daugiau nei pusę visų lėšų gavėjų, 6.3 srityje pastebima didžiausia moterų, gavusių Programos paramą, dalis palyginus su kitomis veiklų sritimis. Kita vertus, šiuo laikotarpiu kasmet pastebimas minimalus moteriškos lyties pareiškėjų dalies mažėjimas, kas indikuoja negatyvią tendenciją lyčių lygybės klausimu. Verta pabrėžti, kad bendras pareiškėjų skaičius pagal 6.3 veiklos sritį kasmet auga, tad 2016–2018 m. išliekanti moterų, gavusių paramą, dalies mažėjimo tendencija suteikia pagrindą lyčių nelygybės problemos smukių ūkininkų tarpe.

Pagal bendrai analizuojamas 6.2 ir 6.4.1 veiklos sritis 2016–2018 m. laikotarpiu pastebimas didžiausias – 5 proc. p. – teigiamas moterų, kurios gavo paramą, dalies pokytis. Pareiškėjų vyrų pagal šią veiklos sritį nuo kiek mažiau nei pusės 2017 m. visų paramos gavėjų, 2018 m. sumažėjo iki beveik trečdalio. Svarbu pabrėžti, jog 2016 m. parama pagal šią veiklos sritį dar nebuvo pradėta išmokėti, tad nors ir ribotas, t. y. tik dviejų metų perspektyvos, lyčių lygybės balansas 6.2 ir 6.4.1 veiklos srityse vertinimas teigiamai. Verta akcentuoti ir tai, kad šiuo laikotarpiu išaugo pareiškėjų dalis, kuri nenardė savo lyties iki beveik 44 proc. 2018 m., tad nėra aišku, kaip šie asmenys prisidėjo lyčių lygybės principų užtikrinimo.

168 paveikslas. Moterų ir vyrų pasiskirstymas pagal veiklos sritis

Šaltinis: sudaryta autorių pagal NMA duomenis.

Pagal M07 priemonės veiklą 7.2.2 „Parama asbestinių stogų dangos keitimui“ iš viso paremta 3.297 pareiškėjai. Iš jų, 1.644 buvo vyrai, o 1.653 – moterys. Tad šioje veikloje pasiskirstymas pagal lytis beveik idealiai tolygus. Pagal kitas M07 priemonės veiklos sritis buvo remiami juridiniai asmenys, tad pareiškėjų pasiskirstymas pagal lytis neanalizuojamas.

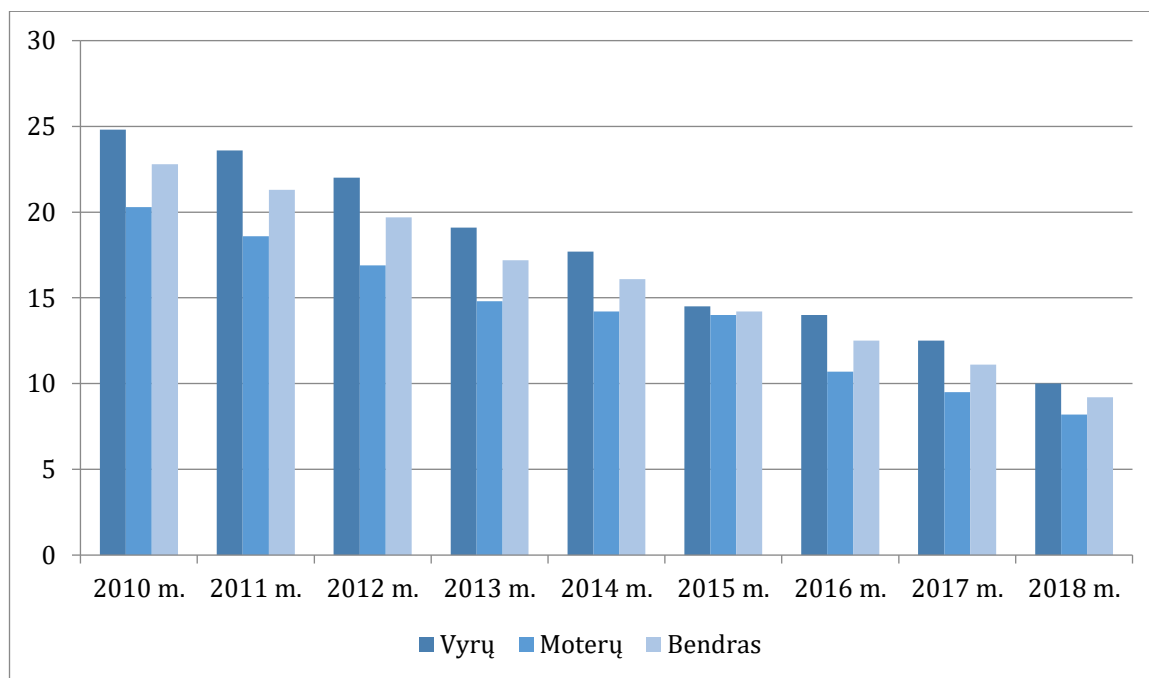
M16 priemonė yra skirta skatinti bendradarbiavimo, kuriame dalyvauja ne mažiau kaip du subjektai, formas, tad pareiškėjų pasiskirstymas pagal lytis šioje priemonėje nebuvo analizuojamas.

Pagal M19 priemonės veiklos sritį 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ pildydamas projekto paraišką VPS vykdytojas turi nurodyti, ar projektas turės teigiamos įtakos vyrų ir moterų lygybės bei nediskriminavimo principų įgyvendinimui, ar turės neigiamos įtakos, ar bus neutralus. Iš 94 įgyvendinamų projektų, 58 buvo nurodyta pozicija, jog vykdomos veiklos turės teigiamos įtakos lyčių lygybei. 36 projektai šiuo klausimu buvo neutralūs. Pagal 19.3 veiklos sritį „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“ iš 2 įgyvendinamų projektų, abu nurodė, jog pastarųjų veiklos turės teigiamos įtakos lyčių lygybės ir nediskriminavimo klausimams.

Apibendrinant galima teigti, kad 2014–2018 m. buvo paremta daugiau vyrų valdomų ūkių, o tai suponuoja, kad, nepaisant maždaug tolygaus kaimo vietovėse gyvenančių vyrų ir moterų pasiskirstymo, žemės ūkis vis dar išlieka labiau dominuojamas vyrų, kurie pagal nuo ankstesnių laikų susiklosčiusias žemėvaldos tradicijas dažniau yra ūkių valdytojai ar stambūs ūkininkai. Kita vertus, didžioji dalis projektų, kurie gali turėti teigiamos įtakos vyrų ir moterų lygybės bei nediskriminavimo principų įgyvendinimui, buvo nurodyti kaip šiuos principus sieksiantys užtikrinti projektai. Taigi, pastaruosius užbaigus, projektų poveikis teigiamai prisidės prie šio horizontalaus principo užtikrinimo.

Įgyvendinant Programą, yra stebimas ne tik paramos gavėjų pasiskirstymas pagal lytį, bet ir moterims bei vyrams sukurtų darbo vietų skaičius. 2018 m. moterų nedarbo lygis kaimo vietovėse siekė 8,2 proc., o vyrų nedarbo lygis buvo didesnis ir siekė 10 proc. Nedarbo lygį analizuojant paskutinio dešimtmečio perspektyvoje, pastebimas ženklus nedarbo mažėjimas (nuo bendrai 22,8 proc. 2010 m. iki bendrai 9,2 proc. 2018 m.). Verta pabrėžti, jog išlieka mažesnio moterų nedarbo lygio tendencija (vidutiniškai 4 proc. p.).

169 paveikslas. Moterų ir vyrų nedarbo lygis kaimo vietovėse, proc.

Sukurtų darbo vietų vyrams ir moterims priežiūros rodiklis numatytas projektams, įgyvendinamiems pagal priemonės M06 veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ ir 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“. Pagal šias veiklos sritis iki 2018 m. pabaigos buvo sukurtos 53 naujos darbo vietos. Iš jų, 45 užėmė vyrai (85 proc. visų darbo vietų), 8 (15 proc. visų darbo vietų) – moterys. Lyginant su 2017 m., kuomet pirmą kartą buvo pasiekta šio rodiklio reikšmė, visas 7 sukurtas darbo vietas užėmė vyrai. Tad 2018 m. rezultatus galime interpretuoti kaip teigiamą poslinkį link lyčių lygybės balanso užtikrinimo. Pagal priemonės M19 „LEADER“ vykdomus vietos projektus iki 2018 m. pabaigos iš viso buvo sukurta 6 darbo vietos. 5 iš jų užėmė vyrai, 1 – moteris. Ankstesniais metais pagal M19

priemonę naujų darbo vietų dar nebuvo sukurta, tad tik iš vienerių metų perspektyvos bendrą lyčių lygybės principų užtikrinimą kuriant darbo vietas vis dar sudėtinga įvertinti.

Kai kurių priemonių įgyvendinimo taisyklėse išskirta horizontaliųjų principų, kartu ir lyčių lygybės, užtikrinimo reikalavimas. Pavyzdžiui, pagal M19 priemonės „LEADER“ veiklos sritį 19.1 „Parengiamoji parama“ įgyvendinimo taisyklėse numatyta, kad šia veiklos sritimi prisidedama prie vyrų ir moterų lygių galimybių skatinimo ir nediskriminavimo, t. y. sudarant VVG valdymo organą turi būti išlaikomos vyrų ir moterų lygios galimybės. Kolegialaus valdymo organo nariai turi būti abiejų lyčių (santykiu 40:60, t. y. mažiausiai 40 proc., nesvarbu, kurios lyties).¹⁹⁶ Pagal veiklos sritį 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ įgyvendinamų vietos projektų administravimo taisyklėse numatyta, kad vietos projektų finansavimo sąlygos, atrankios bei vertinimo kriterijai turi būti nediskriminuojantys. Be to, pareiškėjai turi nurodyti, kokią įtaką projektas darys moterų ir vyrų lygioms galimybėms bei nediskriminavimo principo įgyvendinimui, t. y. ar projektas turės teigiamos įtakos vyrų ir moterų lygybės bei nediskriminavimo principų įgyvendinimui, ar turės neigiamos įtakos, ar bus neutralus.¹⁹⁷ 19.3 veiklos sritis „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“, VVG taip pat turi nurodyti, ar projektas turės teigiamos įtakos vyrų ir moterų lygybės bei nediskriminavimo principų įgyvendinimui, ar turės neigiamos įtakos, ar bus neutralus. Be to, VVG skatinamos vykdyti projektus, kuriuose būtų tiesiogiai įgyvendinami šie principai. Kaip vienas iš atrankos kriterijų, už kurį skiriami balai, yra nustatytas projektų tikslinės grupės kriterijus ir skatinama vykdyti projektus, kurie būtų skirti socialiai pažeidžiamoms grupėms.¹⁹⁸

Kitoms Programos priemonėms (pavyzdžiui, skirtoms infrastruktūros plėtrai, rizikos valdymui, miškininkystei, aplinkosaugai) nėra keliamas tikslas didinti moterų ir vyrų lygybę ar mažinti diskriminaciją, todėl tokias priemones šiuo aspektu vertinti netikslinga.

Apibendrinant galima teigti, kad įgyvendinant Programą prisidedama prie lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principų įgyvendinimo. Vienos priemonės turi tiesioginį poveikį (pavyzdžiui, lyčių lygybės ar nediskriminavimo reikalavimai įtraukti į projektų atrankos kriterijus), kitų priemonių poveikis yra netiesioginis (pavyzdžiui, įgyvendinamais projektais skatinamas moterų ar socialiai pažeidžiamų visuomenės grupių užimtumas), o trečioms priemonėms toks tikslas nekeliamas. Vis dėlto, lyčių lygybės balanso vertinimas pagal pareiškėjų lytį ir sukurtas darbo vietas yra ribotas ir neatspindi šio principo užtikrinimo projektų turinio lygmenyje. Be to, pastebėta, kad lyčių lygybės ir nediskriminavimo principo įgyvendinimas daugiausiai „rezervuotas“ finansiškai smulkesnėms priemonėms ir daug menčiau įgyvendinamas stambiose ir didelės finansinės apimties veiklose.

---

¹⁹⁶ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2014 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. 3D-507 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos administravimo taisyklių patvirtinimo“. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/544c37107c0111e49386e711974443ff/UjbHPsMnGY>

¹⁹⁷ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymas Nr. 3D-544 „Dėl Vietos projektų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo“. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c0d6c9f0803611e6a0f68fd135e6f40c/CSjTvScCuf>

¹⁹⁸ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2017 m. kovo 23 d. įsakymas Nr. 3D-196 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „LEADER“ veiklos srities „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“ įgyvendinimo 2017 metais taisyklių patvirtinimo“. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b0168f90100c11e7b6c9f69dc4ecf19f?jfwid=-fa58i56ll>

5.2 TVARI PLĖTRA

Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 8 straipsnyje numatyta, kad ES lėšos turi būti investuojamos, atsižvelgiant į darnaus vystymosi principą ir ES skatinamą siekį išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę. Valstybės narės ir Europos Komisija turi užtikrinti, kad rengiant ir įgyvendinant Partnerystės sutartį ir programas būtų skatinama laikytis aplinkosaugos reikalavimų, lėšų naudojimo veiksmingumo, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos, biologinės įvairovės, rizikos prevencijos bei valdymo principų. Lietuvos nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, kuri buvo parengta 2003 m. ir atnaujinta 2006 m., 2009 m. ir 2011 m. teigiama, kad pagrindinis Lietuvos darnaus vystymosi tikslas yra pagal ekonominio ir socialinio vystymosi, išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 m. pasiekti ES valstybių narių 2003 m. vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinių normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį klimatui.¹⁹⁹ Įgyvendinant šį siekį, ūkyje (taip pat žemės ūkyje ir miškininkystėje) skatinama diegti naujausias ir mažesnę neigiamą poveikį aplinkai darančias technologijas, taikyti inovacijas gamybos ir valdymo procesuose, didinti energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių apimtį.

Partnerystės sutartyje numatyta, kad įgyvendinant ES lėšomis finansuojamas Programas tvarios plėtros principo taikymas užtikrinamas šiais būdais:

1. **Vykdam projektų atranką**, atsižvelgiama į strateginių planavimo dokumentų, rizikos mažinimo planų sprendinius, tikslus ir vadovaujamosi teisės aktu, užtikrinančių darnaus principo įgyvendinimą, nuostatomis. Įgyvendinant priemones ir kviečiant teikti paraiškas, pareiškėjas įpareigojamas **pagrįsti, kad jo numatomos investicijos prisideda prie darnaus vystymosi principo įgyvendinimo arba neturi neigiamos įtakos jo įgyvendinimui**. Vykdam projektų atranką, kur tinkama yra vertinama atitiktis išteklių efektyvumo, biologinės įvairovės ir ekosistemų apsaugos, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo, aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo, rizikos prevencijos, atsparumo nelaimėms ir kt.
2. **Vykdam projektų atranką, vertinama, ar projektui būtinas poveikio aplinkai vertinimas**, jei taip – ar jis atliktas; vertinama, ar planuojama veikla susijusi su įsteigtomis ar planuojamomis „Natura 2000“ teritorijomis ar artima tokių teritorijų aplinkai, jei taip – ar atliktas „Natura 2000“ teritorijų reikšmingumo nustatymas; vertinama, ar projekte pasiūlyti konkretūs veiksmai, užtikrinantys, kad projektas skatina darnaus vystymosi principo įgyvendinimą ir kt.

Vykdam projektų atranką, vertinama, ar projektui būtinas poveikio aplinkai vertinimas ir ar jis atliktas. NMA, atlikdama projektų vertinimą, įsitikina dėl projekto poveikio aplinkai vertinimo būtinumo ir kilus abejonėms pareikalauja pareiškėjo pateikti kompetentingos institucijos išduotą dokumentą. Kai kuriems projektams yra nustatyti reikalavimai, kad pareiškėjas privalo su paraiška pateikti Aplinkos apsaugos agentūros atrankos išvadą dėl numatomo įgyvendinti projekto planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo. Pavyzdžiui, teikiant paraiškas pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.3 ir siekiant įgyvendinti žemės ūkio vandentvarkos projektus, turi būti nurodyta, kaip investicijos atitinka aplinkosaugos reikalavimus ir pateikta Aplinkos apsaugos agentūros pažyma apie įgyvendinimo projekto atitiktį aplinkosaugos reikalavimams. Be to, jei projekte numatyti statybos ar infrastruktūros įrengimo darbai, su paraiška turi būti pateikta Aplinkos apsaugos agentūros atrankos išvada dėl numatomo įgyvendinti projekto planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo. Siekiant įgyvendinti miškų infrastruktūros gerinimo projektus pagal veiklos sritį 4.3, poveikio aplinkai vertinimas turi būti atliktas iki paramos paraiškos pateikimo poveikio aplinkai įstatyme numatytais atvejais. Tokia pati nuostata taikoma ir projektams, teikiamiems pagal veiklos sritį 4.1 ir skirtiems žemės ūkio valdų modernizavimui. Jei pagal šią veiklos sritį teikiama parama trumpos rotacijos plantacinių želdinių įveisimui, jie turi būti sodinami,

¹⁹⁹ 2011 m. kovo 30 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 379 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimo Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ pakeitimo“.

laikantis geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimų. Be to, prioritetas teikiamas tokiems pareiškėjams, kurie iki paraiškos pateikimo dienos bus dalyvavę mokymuose, susijusiuose su geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimų taikymu.

Pareiškėjai, siekiantys įgyvendinti projektus pagal priemonę M06 „Ūkio ir verslo plėtra“, teikdami paraišką įsipareigoja užtikrinti, kad investicijos bus vykdomos, laikantis aplinkosaugos, gyvūnų gerovės, veterinarijos, higienos, maisto kokybės reikalavimus. Be to, tais atvejais, kai numato įstatymas, turi būti atliekamas poveikio aplinkai vertinimas.

Teikdami paraišką, pareiškėjai turi pagrįsti, kad jų planuojamos investicijos prisidės prie darnaus vystymosi principo įgyvendinimo ar neturės jam neigiamos įtakos. Pavyzdžiui, pagal priemonę M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ projektus vykdančios pareiškėjai turi nurodyti, ar planuojamos investicijos atitinka aplinkosaugos reikalavimus.

Įgyvendinant priemones M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ siekiama mažinti aplinkos taršą ir išsaugoti biologinę įvairovę, prisidėti prie klimato kaitos švelninimo, taikant atitinkamą žemės ūkio praktiką, suderinamą su aplinkos ypatumais. Pareiškėjai, gaunantys paramą pagal šias priemones, turi įsipareigoti laikytis geros agrarinės aplinkosaugos būklės reikalavimų, prisidedančių prie gamtinės būklės išsaugojimo ir dirvožemio gerinimo.

Vykdančios vietos projektus pagal priemonę M19 „LEADER“, vietos projekte turi būti pagrįsta, kad numatytos investicijos turi teigiamos įtakos darniam vystymuisi arba yra neutralios šiuo aspektu. Teigiama įtaka darniam vystymuisi gali būti įrodoma pagrindžiant, kad vietos projekte numatytos investicijos, susijusios su atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo skatinimu, naujų mažą anglies dioksido kiekį išskiriančių technologijų diegimu, teršalų ir atliekų kiekio mažinimu, prevencinių biologinės įvairovės nykimo mažinimo priemonių diegimu, žaliųjų technologijų ir gamybos metodų plėtra ir kt. Pagal priemonę M19 „LEADER“ planuojamose įgyvendinti projektuose, kuriuose ruošiamasi vykdyti ūkinę veiklą, ši veikla turi būti leistina aplinkosauginiu požiūriu ir įstatymo numatytais atvejais turi būti atliktas poveikio aplinkai vertinimas, kuris turi būti patvirtintas atsakingos institucijos – Aplinkos apsaugos agentūros.

Įgyvendinant projektus pagal priemonę M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“, turi būti atliktas „Natura 2000“ teritorijų reikšmingumo nustatymas. Pagal šią priemonę remiamos veiklos sritys, susijusios su aplinkai nekenksmingų ūkininkavimo sistemų skatinimu.

Prie darnaus vystymosi principo užtikrinimo labiausiai prisideda Programos 4 prioritetą, skirtą su žemės ūkiu ir miškininkystėje susijusių ekosistemų atkūrimui, išsaugojimui ir pagerinimui, įgyvendinančios priemonės. Pagal jas finansuojamas didelės gamtinės vertės bei aplinkai draugiškų ūkininkavimo sistemų diegimas, investicijos į miško plotų plėtrą ir jų gyvybingumo gerinimą, aplinkai draugiškos ūkininkavimo ir miškininkystės praktikos „Natura 2000“ teritorijose, ūkininkavimas gamtinių ir kitų kliūčių turinčiose vietovėse. Viena iš svarbiausių priemonių, kuri prisideda prie visų 4 prioriteto tikslų įgyvendinimo, yra M10 priemonė „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, pagal kurią vykdomos pievų bei šlapynių tvarkymo, nykstančių paukščių buveinių išsaugojimo, vandens telkinių būklės gerinimo, melioracijos griovių tvarkymo, aplinkos tausojimo, dirvožemio gerinimo, nykstančių senujų veislių gyvulių ir paukščių išsaugojimo, tarpinių pasėlių auginimo, ražienų laukų apdirbimo veiklos. Siekiant užtikrinti, kad vykdomos ūkininkavimo praktikos prisidėtų prie biologinės įvairovės išsaugojimo, vandens kokybės gerinimo ir dirvožemio kokybės gerinimo, norintys gauti paramą pareiškėjai turi laikytis nustatytų tręšimo reikalavimų ir neviršyti leistinų į dirvą patekti azoto bei pesticidų normų, taip pat įgyvendinti reikalavimus, taikomus ūkyje naudojamiems profesionaliems augalų apsaugos produktams, nedeginti žemės ūkio augalų ir jų ražienų, žolės ganyklose ir pievose ir kt. Pavyzdžiui, paramos gavėjai turi vesti naudotų trąšų ir profesionalių augalų apsaugos produktų apskaitą, atliktų ūkio darbų žurnalą. Įgyvendindami projektus „Natura 2000“ teritorijose, paramos gavėjai turi laikytis visų šiose teritorijose taikomų papildomų ūkinės veiklos apribojimų ir reikalavimų, kuriais draudžiama suarti pievas ar ganyklas arba persėti jas kultūrinėmis

žolėmis, draudžiama naudoti trąšas ir pesticidus, draudžiama sausinti ar kitaip keisti valdos hidrologinį režimą, taip pat yra apribotas ganomų gyvulių skaičius.

Norint išmatuoti Programos mastą ir tikėtiną poveikį aplinkosauginės situacijos gerėjimui, fiksuojami ploto, už kurį išmokėta parama, rodikliai. 2014–2018 m. parama išmokėta už **284.884 ha žemės ūkio paskirties žemės plotą, kuriame buvo vykdomos su biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga susijusios valdymo sutartys** (4A tikslinės sritis), t. y. **10,39 proc.** viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Be to, iki 2018 m. pabaigos parama buvo išmokėta už **15.001 ha miško paskirties žemės plotą, kuriame vykdytos su biologinės įvairovės apsauga susijusios valdymo sutartys** (4A tikslinės sritis), t. y. **0,67 proc.** viso Lietuvoje registruoto miškininkystės paskirties žemės ploto. 2014–2018 m. parama buvo išmokėta už **8.459ha žemės ūkio paskirties žemės plotą, kuriame vykdytos su vandentvarkos gerinimu susijusios sutartys** (4B tikslinės sritis). Plotas, už kurį išmokėta parama, sudarė **0,31 proc.** viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. 2014–2018 m. parama buvo išmokėta už **236.792 ha žemės ūkio paskirties žemės plotą, kuriame buvo vykdomos veiklos, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimo ir dirvožemio erozijos prevencija.** Plotas, už kurį išmokėta parama, sudarė **8,63 proc.** viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Vertinant pagal paramos mastą, galima teigti, kad ES lėšomis buvo daugiausiai prisidėta prie biologinės įvairovės išsaugojimo žemės ūkio paskirties žemės plotuose, be to, didelis paremtas plotas buvo skirtas dirvožemio gerinimo veikloms. 2018 m. rodiklių palyginimą su ankstesniais metais galima rasti 1.5 šios ataskaitos skyriuje.

Prie **darnaus vystymosi principo įgyvendinimo taip pat prisideda Programos 5 prioritetą, skirtą efektyvaus išteklių naudojimo skatinimui ir perėjimui prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos, įgyvendinančios priemonės,** pagal kurias finansuojama energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos šaltinių (pavyzdžiui, biodejų gamyba), iš žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas, taip pat anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija, siekiant mažinti į atmosferą išmetamą anglies dvideginio kiekį. Iki 2018 m. pabaigos pagal 5C tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų projektų ir išmokėtų paramos lėšų, nors 2014–2018 m. patvirtinta parama pagal M06 veiklą 6.4.2 siekė kiek daugiau nei 14 mln. Eur.

Tačiau ES lėšos prisidėjo prie energijos gamybos iš miško atliekų, kadangi įgyvendinant miškininkystės technologijų diegimui skirtas veiklas buvo sudarytos galimybės efektyviau paruošti medienos atliekas atsinaujinančios energijos gamybai. 2014–2018 m. parama buvo išmokėta už **57.773 ha žemės ūkio paskirties žemės plotą, kuriame vykdytos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu** (5D tikslinė sritis), t. y. **2 proc.** viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Klimato kaitos švelninimui buvo tiesiogiai skirtos pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ finansuotos veiklos. Iki 2018 m. pabaigos paremtas žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame prisidedama prie **anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo** (5E tikslinė sritis), **siekė 92.568 ha ir sudarė 1,85 proc.** viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto. Tiesiogiai prie anglies sekvestracijos prisidėjo veiklos, skirtos miškų įveisimui, šlapynių tvarkymui bei tarpiniam pasėliams, o netiesioginį poveikį darė miškuose vykdyti veiksmai, skirti miškams padarytos žalos prevencijai ir atlyginimui, miško ekosistemų atsparumo ir aplinkosauginės vertės didinimui, specifinių pievų bei ražienų laukų tvarkymui, taip pat „Natura 2000“ teritorijose vykdytos veiklos. Rodiklių palyginimą su ankstesniais metais galima rasti (1.6 šio vertinimo skyriuje).

Paminėtina, kad prie darnaus vystymosi principo įgyvendinimo prisideda ir M04 priemonė, pagal kurios veiklas remiamos investicijos į žemės ūkio valdas ir infrastruktūrą, M06 priemonės veiklos, kuomet remiamos investicijos ne žemės ūkiui, M17 priemonė, t. y. rizikos valdymas žemės ūkyje (augalų ir gyvūnų draudimo įmokų kompensavimą) ir pagal M7 priemonę skiriama parama viešosios infrastruktūros gerinimui

kaimo vietovėse. Be to, prie tvarios plėtros principo įgyvendinimo prisideda ir priemonė M19 „LEADER“, pagal kurią įgyvendinami vietos projektai. Pagal šią priemonę VVG skatinamos remti vietos projektus ir įgyvendinti bendradarbiavimo projektus, kurie būtų suderinti su darnaus vystymosi principu ir prisidėtų prie aplinkos kokybės saugojimo, išlaikymo ir gerinimo. Šias priemones papildo ir horizontalios veiklos pagal M01 ir M02 Programos priemones, t. y. vykdomos konsultacijos ir mokymai, padedantys į ūkininkavimo praktikas integruoti darnų vystymąsi užtikrinančius veiksmus. Pavyzdžiui, organizuojamuose mokymuose viena iš populiariausių temų išlieka apie agrarinę aplinkosaugą. Be to, vykdomi mokymai apie agrarinę aplinkosaugą ir kraštovaizdžio tvarkymą, tausojamąjį ūkininkavimą, žemės ūkio atliekų tvarkymą ir perdirbimą, taip pat energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos išteklių.

5.3 PARTNERIŲ VAIDMUO

Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 5 straipsnyje numatyta, kad atsižvelgdama į savo teisinę ir institucinę sistemą, kiekviena valstybė narė dėl partnerystės sutarties ir kiekvienos programos turi užtikrinti partnerystės principo įgyvendinimą visuose programavimo etapuose ir visais lygiais. Reglamente pateiktas partnerių sąrašas, įtraukiant ne tik regioninės ar vietos valdžios institucijas, ekonominius ir socialinius partnerius, bet atskirai išskiriant ir subjektus, atstovaujančius pilietinei visuomenei, įskaitant aplinkosaugos partnerius, nevyriausybinės organizacijas ir subjektus, atsakingus už socialinės įtraukties, lyčių lygybės ir nediskriminavimo skatinimą. Šiame straipsnyje taip pat nurodyta, kad Europos Komisija parengs Europos partnerystės elgesio kodeksą, kuris nustatys sistemą, pagal kurią valstybės narės įgyvendins partnerystę.

2014 m. sausio mėn. Europos Komisija paskelbė deleguotąjį reglamentą dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų **Europos partnerystės elgesio kodekso**,²⁰⁰ kuriame pateiktos nuostatos dėl partnerystės principo įgyvendinimo ir partnerių įtraukimo, rengiant ir įgyvendinant veiksmų programas. Dokumente įvardytos partnerių kategorijos (reprezentaciniai partneriai, taip pat partneriai, su kuriais tinkama rengti partnerystės sutartį, ir partneriai, su kuriais tinkama rengti programas), nurodyti atitinkamų partnerių įtraukimo rengiant partnerystės sutartį ir programas pagrindiniai principai ir gerosios praktikos pavyzdžiai, išskirtos narystės stebėsenos komitetuose taisyklės, taip pat nurodyti partnerių įtraukimo rengiant kvietimus teikti pasiūlymus ir pažangos ataskaitas bei atliekant programų stebėseną ir vertinimą pagrindiniai principai ir geroji praktika. Dokumente teigiama, kad turi būti stiprinami partnerių instituciniai gebėjimai, bei nurodoma, kaip nacionalinės institucijos galėtų prie to prisidėti (ypač prie mažesnių partnerių organizacijų gebėjimų stiprinimo).

Partnerystę galima apibrėžti kaip kompetentingų regioninių, vietos, miestų ir kitų viešojo sektoriaus institucijų, ekonominių ir socialinių partnerių bei įstaigų, atstovaujančių pilietinei visuomenei, įtraukimą į ES struktūrinių ir investicinių fondų valdymo procesą: veiksmų programos planavimą, įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą.

Siekiant nustatyti, kaip valstybės narės įgyvendino partnerystės principą ir laikėsi Europos partnerystės elgesio kodekso, rengdamos Partnerystės sutartis ir ES fondų lėšomis finansuojamas programas, Europos Komisijos užsakymu buvo atliktas **partnerystės principo ir daugiapakopio valdymo įgyvendinimo vertinimas 2014–2020 m.**²⁰¹ Programavimo etape partnerystės principo įgyvendinimas buvo užtikrintas, o daugelyje valstybių narių partneriai buvo įtraukti į tematinių tikslų / programų prioritetų apibrėžimą bei poreikių analizę. Tiek vadovaujančių institucijų, tiek partnerių atstovai nurodo, kad reikiami dokumentai partnerių komentarams buvo pateikti laiku. Programų įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo etape partneriai dažniausiai buvo įtraukti per dalyvavimą komitetų ar komisijų veikloje, o konsultacijos su jais buvo vykdomos rečiau.

Rengiant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą, t. y. **programavimo etape, partnerių įtraukimui užtikrinti buvo naudojamosi 2007–2013 m. sukurta partnerystės struktūra – Lietuvos kaimo tinklu**. Jis jungė daugiau nei 900 kaimo plėtros procese dalyvaujančių įstaigų ir organizacijų. Tinklo narių suinteresuotumas ir dalyvavimas, rengiant Programą, buvo didelis. Nuo 2011 m. vyko aktyvios diskusijos su atskiromis tikslinėmis grupėmis ir visuomene, kuriose pristatytos atskiros Programos dalys. Buvo surengta daugiau nei 50 posėdžių, seminarų, apskritojo stalo diskusijų, susitikimų, konferencijų, taip pat buvo vykdomos konsultacijos su partneriais elektroniniu paštu, nagrinėjamos raštu gautos pastabos ir

²⁰⁰ 2014 m. sausio 7 d. Europos Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 240/2014 dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų Europos partnerystės elgesio kodekso.

²⁰¹ European Commission, Implementation of partnership principle and multi-level governance in 2014–2020 ESI Funds. Carried out by Sweco & Spatial Foresight & Nordregio, July 2016.

pasiūlymai. Aktyviausiai socialinis dialogas vyko teminiuose Tinklo komitetuose: Kaimo politikos klausimų, Verslo kaime skatinimo, Kaimo jaunimo, Kraštovaizdžio ir kaimo vietovių planavimo, Inovacijų ir tyrimų kaime, LEADER ir bendruomeniškumo skatinimo. Paminėtina, kad vykdant konsultacijas buvo gauta daug kokybiškų ir pagrįstų partnerių komentarų, į kuriuos atsižvelgta rengiant Programą. Dokumentas buvo patvirtintas 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu.

Įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą, t. y. 2014–2018 m. **partnerių įtraukimui užtikrinti buvo naudojamosi 2007–2013 m. sukurta partnerystės struktūra – Lietuvos kaimo tinklu.** Atlikus Tinklo narių apklausą, narystę 2015 m. pratęsė apie 330 organizacijų. 2018 m. liepos mėn. Tinklo narių skaičius siekė 351²⁰² organizacijas, dalyvaujančias kaimo plėtroje. Nuo 2017 m. prie Tinklo prisijungė 5 naujos organizacijos. Siekiant užtikrinti tinkamą Programos įgyvendinimą ir socialinį dialogą, 2018 m. buvo organizuojamos konferencijos, posėdžiai, pasitarimai, apskritojo stalo diskusijos, seminarai ir kiti susitikimai. 2018 m. vyko vienas Tinklo veiklos koordinavimo grupės posėdis ir vienas LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo darbo grupės posėdis. ŽŪM interneto svetainėje taip pat pateiktas Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų narių, asociacijų, sąjungų ir draugijų, institutų, mokymo įstaigų ir kitų organizacijų, su kuriomis bendradarbiaujama ir konsultuojamasi, įgyvendinant Programą, sąrašas.²⁰³

Partneriai aktyviai dalyvauja pagal Programą įgyvendinamų projektų atrankoje, nes į Projektų atrankos komitetų sudėtį taip pat įtraukti ir socialinių partnerių atstovai.

Įgyvendinant Programą, partnerystės principas taip pat taikomas pagal M19 priemonę, t. y. VVG veikloje, kadangi VVG skatinamos bendradarbiauti, o jų veikla grindžiama partneryste tarp 3 sektorių – pilietinės visuomenės, verslo ir vietos valdžios. Rengiant paraišką dėl VVG bendradarbiavimo projektų, reikia nurodyti, kokią įtaką projektas darys partnerystės principo įgyvendinimui. Paminėtina, kad tiek regioninio, tiek tarptautinio bendradarbiavimo projektai, kuriuos vykdo VVG, prisideda prie partnerystės principo taikymo.

Partnerystės principas taip pat taikomas, vykdant projektus pagal priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygiu“. Veiklos sričių įgyvendinimo taisyklėse numatyta, kad partnerių įtraukimas į projektą yra būtinas. Projektą įgyvendinti gali tik pareiškėjas kartu su partneriu ar partneriais, t. y. parama skiriama projektams, kuriuose dalyvauja ne mažiau nei du subjektai.

Siekiant užtikrinti tinkamą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos stebėseną ir vertinimą, t. y. **stebėsenos ir vertinimo etape, partneriai įtraukiami tiek per dalyvavimą Tinklo veikloje, tiek per dalyvavimą Stebėsenos komiteto veikloje.** Kaip ir kitose ES šalyse, vienas iš formaliausių partnerių įtraukimo į stebėsenos procesą formų yra jų dalyvavimas Stebėsenos komiteto veikloje. 2018 m. surengti 5 Stebėsenos komiteto posėdžiai, tačiau net 4 iš jų buvo surinkti raštiškos apklausos būdu. Stebėsenos komitetas daugiausia dėmesio skyrė Programos priemonių ir jos atskirų veiklos sričių projektų atrankos kriterijų keitimui, lėšų tarp priemonių perskirstymui ir atitinkamai su jomis susijusių rodiklių orientyrų sumažinimui, taip pat veiklos sričių aprašymų tikslinimui. Pagrindinis šių pakeitimų tikslas – supaprastinti pramos administravimą, panaikinant perteklinių projektų atrankos kriterijų taikymą ir paspartinti paramos panaudojimą. Po diskusijų Stebėsenos komitete partnerių pateikti siūlymai buvo apsvarstomi ir į juos atsižvelgiama, rengiant ir keičiant priemonių įgyvendinimo taisykles. Stebėsenos komitete partneriams taip pat buvo pristatomos Programos įgyvendinimo aktualijos, lėšų investavimo sparta, taip pat Stebėsenos komiteto narių tvirtinamos metinės Programos įgyvendinimo pažangos vertinimo ataskaitos. Partneriai

²⁰² Detaliau išanalizavus Tinklo narių struktūrą buvo nustatyta, kad realus Tinklo narių skaičius yra 328. Plačiau apie tai 4.3.20 šios ataskaitos skyriuje.

²⁰³ Detalesnė informacija adresu: <http://zum.lrv.lt/lt/nuorodos/kitos-institucijos>.

susipažinę su ataskaitomis galėjo pateikti pastabas, į kurias buvo atsižvelgiama, rengiant galutinę ataskaitos tekstą. Paminėtina, kad Stebėsenos komitete taip pat buvo pristatomi ir kitų atliktų tyrimų bei vertinimų, susijusių su Programos įgyvendinimu, rezultatai. Su Stebėsenos komiteto veikla susiję ir kiti organizuojami renginiai, skirti Programos stebėsenos ir vertinimo veiklai pristatyti. 2018 m. šiuose renginiuose buvo aptartos Programos įgyvendinimo aktualijos bei planuojami Programos pakeitimai. Šiuose renginiuose dalyvavo ne tik nacionalinių ir regioninių institucijų atstovai, bet ir kiti socialiniai bei ekonominiai partneriai.

6 PAŽANGA UŽTIKRINANT INTEGRUOTĄ POŽIŪRĮ

6.1.1 Pažanga užtikrinant integruotą požiūrį naudojant EŽŪFKP ir ES fondų investicijų VP priemonės

Siekiant analizuoti integruotą požiūrį tarp Kaimo plėtros programos ir Europos Sąjungos fondų investicijų vietos lygiu, svarbu įvertinti ne vien plačiąją prasme suvokiamų finansų priemonių tarpusavio koordinavimą, bet ir konkrečių priemonių veiklų suderinimą. Pagal Programą, KPP sinergija su kitais 2014–2020 m. laikotarpiu įgyvendinamais ESI fondais vertinama 9 teminių sričių lygmeniu. Taigi, šioje vertinimo dalyje gilinamasi į tai, kaip Programos priemonių veiklos, suskirstytos į atitinkamas temines sritis, sąveikauja su pagal ESI fondų veiksmų programą įgyvendinamomis veiklomis.

Mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų (MTEPI) skatinimas

Siekiant padidinti MTEPI veiklų aktyvumą privačiame sektoriuje Europos Sąjungos fondų investicijų parama skiriama inovacijų prieinamumo ir kokybės stiprinimui bei inovacijų paklausos skatinimui. Šias veiklas papildė KPP M02 priemonė „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, skirta remti konsultavimo paslaugas ūkininkams, jauniems ūkininkams, kitiems žemės valdytojams, miško savininkams ir kaimo vietovėse veikiančioms MVĮ.

ES fondų remiamas veiklas, susijusias su MTEPI veiklų aktyvinimu, kuriant partnerystes, didinant verslo inovatyvumą, technologijų perdavimą papildė KPP M16 priemonės „Bendradarbiavimas“, 16.1 veikla „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, kuomet įgyvendinami bandomųjų ir naujų produktų, procesų ir technologijų plėtros projektai, susiję su žemės ūkio ir miškų sektoriumi. Ūkininkų, miško valdytojų ir žemės ūkio, maisto ir miškų sektoriuose veikiančių įmonių dalyvavimas EIP veiklos grupių veikloje prisideda prie aktualių žemės ūkio ir miškininkystės problemų sprendimo ir naujovių sklaidos.

Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimui 2014–2020 m. Veiksmų programoje (toliau – VP) numatyti 2 investiciniai prioritetai: 1.1 „MTI infrastruktūros tobulinimas, gebėjimų plėtoti MTI stiprinimas ir kompetencijos centrų, ypač europinės svarbos, veiklos skatinimas“ ir 1.2 „Verslo investicijų į MTI skatinimas, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimas, visų pirma, skatinant investicijas į produktų ir paslaugų plėtrą, technologijas, socialines ir viešosioms paslaugoms teikti skirtas inovacijas; taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimas pagal pažangiosios specializacijos strategiją remiant technologinius ir taikomųjų mokslų tyrimus, bandomųjų linijų diegimą, išankstinio produktų patvirtinimo veiksmus ir didelio poveikio technologijų pažangiosios gamybos pajėgumus, pirminės gamybos bei bendrosios paskirties technologijų sklaidą“. Tiek pirmasis, skirtas Mokslinių tyrimų infrastruktūros (toliau – MTI) tobulinimui, gebėjimų plėtoti MTI stiprinimui ir kompetencijos centrų, ypač europinės svarbos, veiklos skatinimui, tiek antrasis, orientuotas į verslo investicijų į MTI skatinimą, įmonių, MTI centrų ir aukštojo mokslo sektoriaus ryšių bei sąveikos plėtojimą, taip pat paklausos, jungimosi į tinklus, grupių ir atvirų inovacijų skatinimui, yra susiję su KPP priemonių M02 ir M16 įgyvendinimu.

Šiai teminei sričiai įgyvendinti pagal VP skiriami daugiau nei 650 mln. Eur. 2014–2020 m. laikotarpiu KPP priemonei M02 įgyvendinti skirta beveik 5 mln. Eur, o 16.1 veiklos sričiai – daugiau nei 11 mln. Eur.

Analizuojant pažangą užtikrinant integruotą požiūrį, svarbu paminėti, jog pagal VP šią teminę sritį sudaro platus priemonių rinkinys, kuomet VP dviejų investicinių prioritetų lygmeniu sąveikauja su KPP, tačiau daugelio smulkesnių uždavinių lygmeniu ši sinergija yra ribota. Dalis pagal MTEPI skatinimą vykdomų projektų tik netiesiogiai siejasi su netgi pačiame VP keliamais tikslais, tad suderinamumas ir su KPP čia nėra žymus. Atsižvelgiant į šios teminės srities išsikeltų tikslų ambicijas, reikalinga ūkio transformacija, kuomet

būtina ne tik didinti esamų inovatorių skaičių, bet ir esamus bei potencialius inovatorius nukreipti į aukštesnės pridėtinės vertės rinkas.²⁰⁴ Tai įgyvendinti galima pasitelkiant kompleksines priemones. Vieni jų – konsultavimas, kuomet KPP dalinai užpildo VP spragas. Sprendžiant klausimus, susijusius su bendradarbiavimo tarp mokslo ir verslo sektorių atstovų stoka, skatinama apjungti resursus bendrai vystant technologijas, diegiant procesus ir kuriant produktus. Papildant šias iniciatyvas pagal KPP remiamas EIP veiklos grupių kūrimas ir veikla, naujų produktų, procesų ir technologijų plėtra, mažinant neigiamą poveikį aplinkai ir klimato kaitai, diegiant gamtosaugines inovacijas, racionalizuojant žemės valdą. EIP veiklos grupės, sudarytos pagal teminius interesus ir susidedančios iš ūkininkų, mokslininkų, konsultantų, nevyriausybinų organizacijų ir kitų žemės, miškų ūkio ir maisto sektoriuje bei kaimo plėtros procesuose veikiančių dalyvių turi paskatinti greitesnę ir efektyvesnę inovacijų pritaikymą ir įgyvendinimą.

IRT prieinamumo ir naudojimo didinimas bei kokybės gerinimas

Gyventojams, verslo įmonėms ir viešojo sektoriaus institucijoms siekiant padidinti plačiajuosčių elektroninių ryšių tinklų infrastruktūros prieinamumą ir naudojimą vietovėse, kuriose to negali užtikrinti rinka, 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų lėšomis kuriama naujos kartos ryšio prieigos užtikrinimui reikalinga bazinė infrastruktūra. Pastaroji skirta padengti sparčiuoju plačiajuosčiu ryšiu likusias „baltas“ Lietuvos teritorijas, kuriose šio ryšio nėra ir artimiausiu metu nebus prieinamas.

Šią veiklą papildė KPP M07 priemonės „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“, kadangi vis dar egzistuoja skirtumai tarp miesto ir kaimo gyventojų galimybių naudotis sparčiu interneto ryšiu. Nuo VP lėšomis įrengtų galutinių „taškų“ numatoma nutiesti šviesolaidines linijas iki konkrečių kaimo vietovėse įsikūrusių subjektų (žemės ūkio institucijų, organizacijų, gamybos ir perdirbimo įmonių, atrinktų ūkininkų ūkių ir kt.) ir šiose vietose įrengti tinklo mazgus.

VP 2 prioritetui „Informacinės visuomenės skatinimas“ numatyti 3 investiciniai prioritetai, bet tik vienas jų – 2.1 „Plačiajuosčio ryšio diegimas ir didelės spartos tinklų plėtra naujų skaitmeninei ekonomikai skirtų technologijų ir tinklų rėmimas“ – sąveikauja su KPP. Įgyvendinant šį prioritetą keliami du konkretūs uždaviniai: 1. Siekiama padidinti plačiajuosčių elektroninių ryšių tinklų infrastruktūros prieinamumą ir naudojimą vietovėse, kuriose naujos kartos prieigos infrastruktūros plėtros ir paslaugų teikimo negali užtikrinti rinka; 2. Siekiama padidinti valstybės informacinės infrastruktūros ir išteklių apsaugos efektyvumą. KPP papildė tik pirmąjį uždavinį. KPP 7.3 veiklos srities įgyvendinimu siekiama sumažinti skirtumus tarp miesto ir kaimo gyventojų galimybių naudotis sparčiu interneto ryšiu ir prisidėti prie kaimo gyventojų poreikio turėti plačiajuosčio interneto prieigą visose kaimo vietovėse ir išplėtotą viešųjų elektroninių paslaugų teikimą.

Pagal minėtą 2.1.1 VP įgyvendinamą uždavinį vykdomiems projektams skiriama 49,7 mln. Eur. Tuo tarpu KPP veiklos sričiai 7.3 2014–2020 m. laikotarpiu skiriamos paramos suma siekia tik 4,4 mln. Eur. Taigi plačiajuosčio ryšio diegimo plėtra didžiąją dalimi remiama VP lėšomis.

Analizuojant integruoto požiūrio užtikinimą šioje teminėje srityje, svarbu pažymėti, kad veiklas tiek pagal VP, tiek pagal KPP vykdo viešoji įstaiga „Plačiajuostis internetas“, tad natūralu, kad suderinamumas veiksmų suderinamumas ir koordinacija šiuo atveju yra užtikrinama.

Kalbant apie padarytą pažangą užtikrinant integruotą požiūrį, 2018 m. ši teminė sritis vertinama dvejopai. Viena vertus, pagrindinis VP 2.1.1 uždavinio projektas „Naujos kartos interneto prieigos infrastruktūros

²⁰⁴ ESTEP, „2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas“.

plėtra“ arba (RAIN-3) pradėtas įgyventi tik 2018 spalio mėn. Šio investicinio prioriteto įgyvendinimas reikšmingai vėluoja tiek dėl naujų strateginių ir reguliacinių dokumentų rengimo, susijusio su įgyvendinama valstybės IT infrastruktūros ir išteklių sektoriaus pertvarka, tiek dėl netinkamo pirminio įvertinimo dėl suplanuotos pagalbos atitikimo ES konkurencijos politikos taisyklėms. Siekiant tinkamai įgyvendinti šį projektą, vertinimo laikotarpiu buvo suorganizuota viena viešoji konsultacija, kurios tikslas dėl prieš pateikiant užsakymus rangovams, peržiūrėti pateikiamus planuojamų jungti ir naujai statomų infrastruktūrinių objektų sąrašus ir sureaguoti į gautą informaciją apie turimą ar iki 2020 m. planuojamą pakloti šviesolaidinę infrastruktūrą iki šių objektų ar galimybę pakeisti šiuos objektus kitais. Taip pat buvo planuojamos dar dvi viešosios konsultacijos dėl papildomų objektų ir papildomų „baltųjų dėmių“ teritorijų, kurios pradėtos įgyvendinti jau 2019 m. Kita vertus, analizuojant šios teminės srities veiklas įgyvendinamas pagal KPP m., 2018 m. buvo užbaigtas 2016 m. pradėtas projektas „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai (II etapas)“ arba kitaip (PRIP2). Įgyvendinus šį projektą prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros prijungti apie 400 žemės ūkio sektoriaus objektų, o nutiestų šviesolaidinių kabelinių linijų ir įrengtų reikalingos įrangos mastas siekia apie 340 kilometrų. PRIP2 projekto dėka 8 proc. visų Lietuvos kaimo gyventojų, naudojasi naujomis ar geresnėmis paslaugomis bei infrastruktūra.

Apibendrinus galima teigti, jog ESI fondų investicijų lėšomis ir KPP parama IRT prieinamumo ir naudojimo didinimo bei kokybės gerinimo veiklos nekonkuravo tarpusavyje, o priešingai – KPP parama papildė VP lėšomis plėtojamą infrastruktūrą. Dėka sinergijos tarp Programos ir kitų ESI fondų, įgyvendinus RAIN-3 projektą, kaimiškųjų teritorijų NKT infrastruktūros padengimas išaugs nuo 76,11 proc. (2017 m.) iki 89,84 proc. (2021 m.).²⁰⁵ Taigi, nors pagal VP įgyvendinamas veiklas realių veiksmų pažanga 2018 m. yra ribota, tais pačiais metais užbaigtas KPP projektas PRIP2 prisidėjo prie integruoto požiūrio užtikrinimo.

MVĮ bei žemės ūkio sektoriaus (EŽŪFKP) ir žuvininkystės bei akvakultūros sektoriaus (EJRŽF) konkurencingumo didinimas

Siekiant padidinti MVĮ produktyvumą, Europos Sąjungos fondų investicijų lėšomis remiamas modernių technologijų diegimas, pritaikant esamus ir kuriant naujus gamybos ir paslaugų teikimo pajėgumus naujiems ir esamiems produktams gaminti ir paslaugoms teikti. Šioje srityje įgyvendinamas elektroninio verslo sprendinių diegimas ir netechnologinių inovacijų sukūrimo/diegimo gamybos procesuose/paslaugose (išskyrus žuvininkystės, akvakultūros bei žemės ūkio pirminio perdirbimo įmones) skatinimas, pritaikant originalius gaminių/paslaugų dizaino sprendimus.

KPP papildė šias veiklas, teikiant paramą žemės ūkio produktų perdirbimo įmonėms ir jauniems ūkininkams pagal verslo konkurencingumo priemones, kuriose numatomas modernių technologijų diegimas:

- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“: 3.1 „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“ (ūkininkai skatinami aktyviai jungtis prie kokybės sistemų ir gaminti didesnės pridėtinės vertės, konkurencingus žemės ūkio ir maisto produktus).
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“: 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, 4.3 „Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą“.
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“: 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“, 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“.
- M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“: parama gamintojų grupių ir organizacijų steigimui žemės ūkio sektoriuje.

²⁰⁵ ESTEP, „2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas“.

- M17 „Rizikos valdymas“: 17.1 „Pasėlių ir augalų draudimo įmokos“ (ištikus nepalankiems klimato reiškiniams ar įvykus augalų ir gyvūnų ligų protrūkiams, sudarys palankesnes sąlygas ūkininkams atkurti sumažėjusį žemės ūkio potencialą).

EJRŽF papildo šias veiklas, teikiant paramą žuvininkystės ir akvakultūros sektoriaus įmonėms žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimui, kuriant ar tobulinant produktus, procesus arba valdymo ir organizavimo sistemas, remiant žvejybos ir akvakultūros veiklos įvairinimą ir naujų rūšių pajamas.

Pagal VP šiai teminei sričiai numatyti 3 investiciniai prioritetai. Iš jų, du, t. y. 3.2 „Naujų MVĮ verslo modelių, ypač internacionalizavimo, kūrimas ir įgyvendinimas“ ir 3.3 „MVĮ gebėjimų augti regioninėse, nacionalinėse ir tarptautinėse rinkose ir inovacijų diegimo procesuose rėmimas“ labiausiai sąveikauja su KPP.

Šiems dviem VP investiciniams prioritetams įgyvendinti skirta daugiau nei 222 mln. Eur. Šioje teminėje srityje reikšmingoms KPP priemonėms skirtą paramos sumą įvardyti sudėtinga, kadangi šios lėšos nėra nukreiptos išskirtinai konkurencingumo didinimui.

Analizuojant pažangą užtikrinant integruotą požiūrį, pastebėtina, jog pagal VP įgyvendinamomis veiklomis siekiama padidinti MVĮ tarptautiškumą, t. y. tikimasi, kad MVĮ bus suteiktos didesnės galimybės plačiau išnaudoti tarptautines nišas, jungtis į tarptautinius tinklus ieškant partnerių, pristatant savo produktus ir paslaugas užsienyje, tokiu būdu įmonės bus geriau pasirengusios eksportuoti savo gaminamą produkciją užsienio rinkose. Taip pat siekiama padidinti MVĮ produktyvumą bei MVĮ investicijas į ekoinovacijas ir kitas efektyviai išteklius naudojančias technologijas. Tuo tarpu pagal KPP įgyvendinamos veiklos sprendžia problemas, susijusias su žemės ūkio sektoriaus subjektų konkurencingumo didinimu, remiant specializuotus, visų pirma smulkius ir vidutinius ūkius, kuriuose pagal kokybės sistemų reikalavimus gaminami didesnės pridėtinės vertės ir aukštesnės kokybės produktai. Taip pat ypatingas dėmesys užtikrinant ilgalaikę technologinę ir ekonominę žemės ir maisto ūkio sektoriaus plėtrą, yra skiriamas inovacijoms, kuriomis papildomos klasikinio pobūdžio investicijos, sukurtas eksperimentinių, mokomųjų, bandymų ūkių tinklas. Atsiribojant nuo MVĮ, KPP lėšomis remiami smulkieji ir jaunieji ūkininkai, juridinių subjektų, kuriuos įsteigė žemės ūkio ūkininkai ar žemės ūkio bendrovės, veiklos pradžia, kas byloja apie šios teminės srities priemonių papildomumą. Be to, siekiant atkurti dėl nepalankių klimato sąlygų ar gyvūnų bei augalų ligų protrūkių sumažėjusį žemės ūkio potencialą, pagal KPP M17 priemonę siekiama padėti spręsti rizikos valdymo problemas – kompensuoti dalį draudimo įmokų, kas papildo VP veiklas ir netiesiogiai prisideda prie šios tikslinės srities tikslų įgyvendinimo.

Perėjimo prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos visuose sektoriuose rėmimas

Siekiant efektyviai spręsti energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo iššūkius, iš Europos Sąjungos fondų investicijų remiamas AIE (išskyrus biodujų, pagrinde vietinio biokuro, ypač atliekinės medienos) panaudojimas šilumos ir elektros energijos gamybai, senų susidėvėjusių biokuro katilų keitimas į naujus centralizuotame šilumos tiekimo sektoriuje, biokuro mobilizavimo ir logistikos sistemų tobulinimas. VP parama teikiama įmonėms ir kt. subjektams, neturintiems ūkininko ar miškininko statuso. Šią spragą užpildo šios KPP priemonės:

- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“, t. y. remiamos investicijos, skatinančios efektyvų išteklių naudojimą ir perėjimą prie klimato kaitai atsparių mažo anglies dioksido kiekio technologijų naudojimo žemės ūkio valdose; remiama bioenergijos gamyba savo reikmėms, orientuojantis į atliekinės biomasės panaudojimą;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ 6.4.2 veikla, t. y. skatinamas biomasės, ypač atliekinės, panaudojimas energijos gamybai, biodujų gamyba iš AEI;

- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“, t. y. investicijos į miškininkystės technologijas, miškų žalos prevencija ir atlyginimas;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, t. y. skatinamas aplinkosauginių reikalavimų laikymasis.

Šią teminę sritį atspindinčiam 4 VP prioritetui įgyvendinti numatyti 5 investiciniai prioritetai. Iš jų KPP labiausiai sąveikauja su 4.1 „AIE gamybos ir skirstymo skatinimas“ ir 4.5 „Anglies dioksido kiekio mažinimo strategijų įgyvendinimo visų rūšių, ypač miesto, teritorijose skatinimas, darnaus ir įvairių rūšių judumo miestuose skatinimas ir priemonių, skirtų poveikiui aplinkai sušvelninti, diegimas“. 4.1 prioritetu siekiama AIE panaudoti šilumos ir elektros energijos gamybai, tobulinti biokuro mobilizavimą ir logistikos sistemas bei užtikrinti paskirstytosios elektros energijos generacijos plėtrą individualiuose namų ūkiuose. Įgyvendinant 4.5 prioritetą siekiama plėtoti darnaus judumo planus, draugiškas aplinkai vietinio susisiekimo (miesto ir priemiestinio) viešojo transporto priemones, intelektines transporto sistemas, viešojo ir privataus transporto sąveiką bei elektromobilių infrastruktūrą. KPP šią teminę sritį papildo remiant šiuos veiksmus: 1. Biomasės iš metinių ir daugiamečių kultūrų gamybą (pavyzdžiui, auginat žoles ir želdinių medžius); 2. Miško biomasės gamybą; 3. Biodujų gamybą; ir 4. Išmokų įvairiems žemės ūkio plotams susijusiems su agrarine aplinkosauga ir klimatu skyrimą.

VP 4.1 prioriteto veikloms skirtas finansavimas siekia daugiau nei 107 mln. Eur, o pagal 4.5 prioritetą – kiek daugiau nei 38 mln. Eur. KPP veiklos priemonėms, susijusioms su prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomika, 2014–2020 m. laikotarpiui skiriama daugiau nei 167 mln. Eur.

Nors ir siekiant to paties tikslo VP ir KPP orientuojasi į skirtingas veiklas, taigi papildo vienas kitą. VP projektai, skirti viešojo transporto paslaugų prieinamumui didinti, pėsčiųjų bei dviračių takų rekonstrukcijai ir plėtrai, didžiąja dalimi orientuojasi į miesto infrastruktūrą bei darnaus judumo sistemų kūrimą. Tuo tarpu KPP atveju remiamos investicijos į pirminės žemės ūkio produkcijos gamybos procese susidarantių atliekų panaudojimą biodujoms gaminti, įrengiant biodujų jėgaines, kuriose pagaminta šilumos ir elektros energija naudojama tik ūkio reikmėms tenkinti. Taip pat suteikiama galimybė remti projektus, susijusius su biodujų iš žemės ūkio, miškininkystės ir kitų atliekų, skirtų tiekti į gamtinių dujų vamzdynus, elektrai ir šilumai gaminti, biokuro gamyba. Šiai teminei sričiai įtakos turi ir tam tikri ūkininkavimo būdai, prisidedantys prie dirvožemio kokybės išsaugojimo.

Apibendrinant galima teigti, kad perėjimo prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos tematinėje srityje integruotas požiūris yra užtikrinamas, kadangi tiek pagal VP, tiek pagal KPP siekiama to pačio tikslo, tačiau pagal VP įgyvendinamos priemonės didžiąja dalimi yra orientuotos į miestų objektus, tuo tarpu KPP užpildo likusias kaimo vietovių spragas, kurios labiausiai sąveikauja su žemės ūkiu ir miškininkyste.

Prisitaikymo prie klimato kaitos, rizikos prevencijos ir valdymo skatinimas ir aplinkosaugos ir išteklių naudojimo veiksmingumo skatinimas

5 VP prioritetas „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ apima dviem teminių sričių, t. y. „Prisitaikymo prie klimato kaitos, rizikos prevencijos ir valdymo skatinimas“ ir „Aplinkosauga ir išteklių naudojimo veiksmingumo skatinimas“ investicinius prioritetus. Toks jungimas tikslingas, atsižvelgiant į glaudžią numatomų finansuoti prisitaikymo prie klimato kaitos pajėgumų stiprinimo veiksmų sąsają su tam tikrais aplinkosaugos ir išteklių naudojimo veiksmingumo skatinimo veiksmiais.

Taigi siekiant sumažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius, iš Europos Sąjungos fondų investicijų remiamos investicijos į prisitaikymą prie klimato kaitos, aplinkos monitoringą, vertinimo, kontrolės techninių pajėgumų stiprinimą ir klimato kaitos žinių plėtrą. Šias veiklas papildo šios KPP priemonės: M08

„Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“, 8.3-4 veiklos sritis skirta miškų žalos (gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofinių įvykių) prevencijai ir pažeistų miškų atkūrimui, M17 „Rizikos valdymas“, kuomet finansuojamas pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimas, ištikus nepalankiems klimato reiškiniams ar įvykus augalų ir gyvūnų ligų protrūkiams, siekiant gebėti valdyti atsirandančias rizikas ir M16 „Bendradarbiavimas“ 16.1 veiklos sritis „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, kuomet skatinamas EIP veiklos grupių kūrimas, bandomųjų ir naujų produktų, procesų ir technologijų plėtra, taip pat ir prisitaikymas prie klimato kaitos bei rizikos prevencijos.

Iš Europos Sąjungos fondų finansuojamas buveinių, rūšių, genetinių išteklių išsaugojimas ir atkūrimas, invazinių rūšių populiacijų reguliavimas, ekosistemų fragmentacijos mažinimas, saugomų teritorijų planavimas, monitoringas ir tvarkymas, kraštovaizdžio apsauga, planavimas ir tvarkymas (erozijos pažeistų vandens telkinių šlaitų ir kitų reljefo formų atkūrimas, pažeistų teritorijų tvarkymas). Šias veiklas papildo KPP priemonės:

- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ 4.3 „Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą“, kuomet remiamas melioracijos griovių sutvarkymas.
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“, kuomet remiamos investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė (miškų gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofinių įvykių žalos prevencija ir atlyginimas).
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, kuomet skatinamas agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities įsipareigojimų laikymasis, Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas, dirvožemio ir vandens apsauga ir pan.
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“, kuomet skatinamas ekologinis ūkininkavimas, kompensuojant dėl to prarastas pajamas.
- M12 „Su Natura 2000 ir vandens direktyva susijusios išmokos“, kuomet parama teikiama Natura 2000 žemės ūkio paskirties žemėje ir miškuose, siekiant kompensuoti dėl ūkininkavimo apribojimų prarastas pajamas.
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“, kuomet remiama kompensacinė išmoka vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių ar specifinių kliūčių, siekiant kompensuoti dėl kliūčių prarastas pajamas ir šiose teritorijose išlaikyti tinkamą ūkininkavimą.

Prie šių veiklų prisideda ir EJŖŽF, kurio lėšomis siekiama stiprinti vandens biologinės įvairovės apsaugą ir atkūrimą, su akvakultūra susijusias ekosistemas, skatinti efektyviai išteklius naudojančią akvakultūrą.

Prie minėtųjų dviejų teminių sričių įgyvendinimo prisideda 6 VP investiciniai prioritetai. Su KPP labiausiai sąveikauja 5.1 „Investicijų, susijusių su prisitaikymu prie klimato kaitos, įskaitant pagrįstas ekosisteminiu požiūriu, skatinimas“ ir 5.5 „Biologinės įvairovės, dirvožemio apsauga ir atkūrimas, ekosistemų paslaugų, įskaitant Natura 2000, ir žaliosios infrastruktūros skatinimas“ prioritetas.

Pagal VP, šiems dviem prioritetams skiriama daugiau nei 181 mln. Eur.

Analizuojant padarytą pažangą užtikrinant integruotą požiūrį, pastebėtina, jog pagal VP pirmąjį investicinį prioritetą vykdomi projektai skirti sumažinti dėl klimato kaitos atsirandančius nuostolius, orientuojasi į gyventojų perspėjimo apie pavojus ir gelbėjimo sistemų tobulinimą bei plėtrą, taip pat į aplinkos monitoringo ir kontrolės stiprinimą, pajūrio juostos ir paviršinių nuotekų sistemų tvarkymą bei potvynių rizikos valdymą. Tuo tarpu KPP, siekdama panašių tikslų, orientuojasi į visai kitas veiklas taip išvengiant finansavimo dubliavimo ir visapusiško suderinamumo stokos. Pagal KPP remiamos veiklos, skirtos EIP veiklos grupių bendradarbiavimui, miškingumo ir miškų ekonominei vertei didinti, pažeistiems miškams atkurti, šių prevencijai užtikrinti, taip pat kompensuojama dalis, augalų, pasėlių ir gyvūnų draudimo įmokų. Įgyvendinant penktąjį VP investicinį prioritetą siekiama pagerinti vietinės augalijos ir gyvūnijos rūšių,

buveinių ir kraštovaizdžio arealų būklę, kas pagal KPP tiesiogiai sąveikauja ne su minėtomis priemonėmis, bet su M12 priemone „Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ ir to pasakoje užtikriną visapusišką veiklų sinergiją.

Užimtumo skatinimas ir darbo jėgos judumo rėmimas

Europos Sąjungos fondų investicijų lėšomis siekiama padidinti darbo paklausą skatinant su sunkumais darbo rinkoje susiduriančių asmenų verslumą. Kitaip tariant, parama suteikiama verslo pradžiai, visuomenės informavimui apie valstybės teikiamas paskatas legaliam verslui pradėti ir vystyti. Šią veiklą papildė KPP priemonė M06 „Ūkio ir verslo plėtra“, pagal kurią parama skiriama ekonominės veiklos pradžiai, kūrimui ir plėtrai kaimo vietovėse. EJRF lėšomis remiamas veiklos įvairinimas ir darbo vietų kūrimas verslinės žvejybos veikloje ir kitoje nei verslinė žvejyba veikloje, žvejybos amato paveldo žuvininkystės regionuose puoselėjimas.

Bendrai užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimui VP numatyti 4 investiciniai prioritetai, tačiau su KPP labiausiai sąveikauja trečiasis – 7.3 „Galimybės gauti darbą suteikimas ieškantiems darbo ir neaktyviems asmenims, įskaitant ilgalaikius bedarbius ir asmenis, nutolusius nuo darbo rinkos, pasitelkiant vietos užimtumo iniciatyvas ir remiant darbo jėgos judumą“. Šiuo prioritetu siekiama padidinti gyventojų, ypač ilgalaikių ir nekvalifikuotų bedarbių bei neįgaliųjų, užimtumą, taip pat padidinti darbo paklausą skatinant gyventojų, ypač susiduriančių su sunkumais darbo rinkoje, verslumą bei pagerinti visuomenės, verslo ir viešojo sektoriaus supratimą apie moterų ir vyrų lygių galimybių bei nediskriminavimo dėl amžiaus, negalios ir kitų pagrindų principų taikymą ir sustiprinti gebėjimus atpažinti bei šalinti diskriminavimo apraiškas. Įvertinant situaciją, kuomet šalies ekonominis potencialas yra sutelktas didžiausiuose miestuose, o mažuose mažėja gyventojų skaičius, neišnaudojamas ekonominis potencialas, prastėja viešųjų paslaugų kokybė, įgyvendinant KPP remiami smulkieji ūkiai ir jaunieji ūkininkai, gerinamos jų galimybės investuoti, siekiant užtikrinti ekonominio gyvybingumo, veiklos įvairinimo, kooperacijos skatinimą, taip prisidedant prie vietos rinkai orientuotų aukštesnės kokybės produktų gamybos didinimo. Be to, remiamas jaunųjų ūkininkų įsikūrimas ir veiklos pradžia. Sprendžiant problemas, susijusias su verslumo ir ekonominių veiklų įvairinimu kaimo vietovėse, lengvinamas naujų labai mažų ir mažų įmonių kūrimasis ir plėtra. Be to, didinant kaimo vietovių gyvybingumą, remiama veikla, kuri skatina užimtumą, darbo vietų kūrimą ir esamų išlaikymą, ne žemės ūkio veiklų ir įvairių paslaugų plėtrą, produktų gamybą, apdorojimą, perdirbimą ir jų pardavimą.

VP 7.3 veikloms skiriama daugiau nei 213 mln. Eur. KPP projektams, susijusiems su šia temine sritimi, o dar tiksliau su M06 priemone, 2014–2020 m. laikotarpiu skirta beveik 239 mln. Eur.

Kalbant apie pažangą užtikrinant integruotą požiūrį, pagal VP įgyvendinamus projektus buvo investuojama į tas ADRP priemones, kuriomis siekiama suteikti ar tobulinti bedarbių profesinę kvalifikaciją bei kompetencijas, ugdyti praktinius darbo įgūdžius ir skatinti teritorinį judumą. Pagal VP 2018 m. daugiausiai lėšų buvo skiriama bedarbių įdarbinimui ir neaktyvių asmenų įtraukimui į darbo rinką. Tai leidžia pasiekti kiekybiškai išreikštus tikslus santykinai mažais kaštais. Tačiau tuo pačiu kyla rizika dėl investicijų poveikio tvarumo, nes neatsižvelgiama į darbo vietų kokybę, produktyvumą ir saugumą užklupus kitai ekonominei krizei.²⁰⁶ Programoje nurodyta, jog šioje teminėje srityje KPP sinergija su kitais ES fondais įgyvendinama per M06 priemonę, kuomet buvo paremti ūkio subjektai, paramą gavę ne žemės ūkio veiklos verslo kaimo vietovėse pradžiai ir vystymui. Tačiau, netiesiogiai prie užimtumo skatinimo prisideda ir M01, M02, M03, M07, M08, M09, M16 priemonės, taigi pastebimas veiklų papildomumas.

²⁰⁶ ESTEP, „2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas“.

Socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu

Siekiant sumažinti geografinių sąlygų ir demografinių procesų sukeltą gyvenamosios aplinkos kokybės netolygumus, Europos Sąjungos fondų lėšomis remiamas atvirų viešųjų erdvių kokybės gerinimas, jų urbanistinės infrastruktūros atnaujinimas, apleistų ar neefektyviai naudojamų pastatų, kitos infrastruktūros ir teritorijų konversija, funkcionalumo didinimas gyvenamosiose vietovėse, turinčiose daugiau kaip 1 tūkst. gyventojų. Šias veiklas papildė KPP priemonė M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“, pagal kurią parama teikiama investicijoms į visų rūšių mažos apimties viešąją infrastruktūrą, kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį gyvenamosiose vietovėse iki 1 tūkst. gyventojų (vandentvarkos projektams – gyvenamosiose vietovėse iki 200 gyventojų).

ES fondų lėšomis taip pat siekiama pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes bei didinti bendruomenių socialinę integraciją, išnaudojant vietos bendruomenių, verslo ir vietos valdžios ryšius. Taigi remiamos bendruomenės inicijuojamos veiklos, skirtos socialinei atskirčiai mažinti, užimtumo skatinimas, padedant bedarbiams ir neaktyviems asmenims įgyti naujų įgūdžių, įtraukiant juos į visuomeninę veiklą ir tarpininkaujant įdarbinant, neformalios verslumą skatinančios iniciatyvos, bendradarbiavimo ir informacijos sklaidos tinklų kūrimas. KPP LEADER priemonė M19 papildė šią sritį, teikiant parengiamąją paramą kaimo vietovių vietos plėtros strategijoms rengti, paramą vietos projektams įgyvendinti pagal vietos plėtros strategijas, VVG bendradarbiavimo projektų rengimui ir įgyvendinimui, kaimo vietovių VVG veiklai ir gyventojų aktyvinimui.

Socialinės įtraukties skatinimui VP numatyti 6 investiciniai prioritetai. Su KPP labiausiai sąveikauja du: 8.2 „Fizinio, ekonominio ir socialinio nepasiturinčių miestų ir kaimų bendruomenių bei vietovių atnaujinimo rėmimas“, kuomet remiamos tikslinės teritorijos (skurdžių, nuosmukį patiriančių mažiausių miestų, miestelių ir kaimų, fizinis atnaujinimas, kompleksiskai pertvarkant viešąją infrastruktūrą ir sudarant prielaidas naujų darbo vietų atsiradimui) ir 8.6 prioritetas „BIVP strategijų įgyvendinimas“, kurią vykdant numatyta bendradarbiavimo ir informacijos sklaidos tinklų kūrimo (įskaitant bendradarbiavimą su kaimo vietovių vietos veiklos grupėmis (VVG)) galimybės.

Pagal VP 8.2 ir 8.6 prioritetus įgyvendinamiems projektams skiriama beveik 55 mln. Eur parama. Tuo tarpu KPP M07 priemonei, šioje teminėje srityje, 2014–2020 m. skiriama daugiau nei 75 mln. Eur, o M19 priemonei – 113 mln. Eur.

Pagal VP 8.2 prioritetą remiamas atvirų viešųjų erdvių urbanistinės infrastruktūros pertvarkymas, paruošiant investicijoms apleistas ar nepakankamai išnaudotas teritorijas, tuo tarpu pagal KPP poreikiai tenkinami investuojant į paslaugoms teikti reikalingos mažos apimties infrastruktūros kūrimą, atnaujinimą ir plėtrą įskaitant investicijas į vietines vandens tiekimo sistemas, kenksmingų sveikatai asbesto medžiagų šalinimą, kaimo gyvenamosios vietovės ribose esančių vietinės reikšmės viešųjų kelių, gatvių, jų atkarpų kūrimą ir rekonstravimą. Pagal VP 8.6 prioritetą, bendradarbiavimas su VVG yra sudėtinių VP veiklų dalis, tad pastebimas VP ir KPP suderinamumas. Svarbu pabrėžti ir tai, jog KPP veiklos pagal M01, M02, M03, M06, M08, M16 priemones, netiesiogiai prisideda prie socialinės įtraukties skatinimo ir taip papildė VP įgyvendinamus uždavinius. Vis dėlto, suderinamumas tarp KPP ir VP yra nepakankamas siekiant išspręsti socialinės atskirties problemas. Esminiai pokyčiai gali būti pasiekti tik šias priemones integravus į bendrą nacionalinę socialinės įtraukties mažinimo darbotvarkę, atliekant reikšmingus mokesčių sistemos pakeitimus bei efektyvesnę, racionalesnę ir taiklesnę socialinę politiką.

Investicijos į švietimą, įgūdžius ir mokymąsi visą gyvenimą

Siekiant padidinti profesinio ir suaugusiųjų mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams bei sukurti sąlygas ir paskatas mokymuisi visą gyvenimą, Europos Sąjungos fondų investicijų lėšomis teikiama parama Lietuvos kvalifikacijų sandaros formavimui, įgytų kompetencijų/kvalifikacijų vertinimo ir pripažinimo sistemos tobulinimui, profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo pedagogų kvalifikacijos tobulinimui, švietimo valdymo sistemų/procesų tobulinimui, mokymosi visą gyvenimą regioninio tinklo koordinavimo stiprinimui, kokybiškų karjeros paslaugų teikimui realioje ir virtualioje aplinkoje ir kt. Remiamos paskatos ir sąlygos mažiau besimokančių suaugusiųjų grupių turimų kompetencijų įvertinimui, pripažinimui ar įsitraukimui į bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir studijų programas, praktinių įgūdžių įgijimas dalyvaujantiems formaliojo švietimo programose, viešųjų paslaugų darbuotojų kompetencijos ir kvalifikacijos. Šias veiklas papildo KPP M01 priemonė „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, kuomet pagal 1.1 veiklos sritį parama teikiama ūkininkų, miškų valdytojų ir kitų kaimo plėtros subjektų profesiniam mokymui, o pagal 1.2 veiklos sritį – įgūdžių įgijimui parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai.

Koncentravimuisi į švietimą VP numatyti 4 investiciniai prioritetai. KPP labiausiai sąveikauja su ketvirtuoju – 9.4 „Vienodų galimybių formaliai, neformaliai ir savarankiškai mokytis visą gyvenimą suteikimas visoms amžiaus grupėms, darbuotojų žinių, įgūdžių ir kompetencijos ugdymas ir lanksčių mokymosi būdų, be kita ko, pasitelkiant profesinį mokymą ir įgytos kompetencijos pripažinimą, skatinimas“. Įgyvendinant šį prioritetą siekiama padidinti profesinio ir suaugusiųjų mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams ir patrauklumą, sukurti sąlygas ir paskatas mokymuisi visą gyvenimą, užtikrinant veiksmingą pagalbą tobulinantį bei padidinti dirbančių žmonių išteklių konkurencingumą, užtikrinant galimybes prisitaikyti prie ūkio poreikių.

Pagal VP 9.4 prioritetą įgyvendinamiems projektams skirta daugiau nei 98 mln. Eur. KPP pagal M01 priemonę 2014–2020 m. skirta beveik 19 mln. Eur.

Siekiant užtikrinti investicijas į švietimą, įgūdžius ir mokymąsi visą gyvenimą, svarbu užtikrinti ne tik iš Europos Sąjungos fondų finansuojamų veiksmų suderinamumą, bet ir pastarųjų sinergiją su nacionaline politika. Didžiosios dalies priemonių įgyvendinimui itin svarbu derinti investicijas su vykdomomis reformomis, taip pat su infrastruktūros tinklo pertvarkomis, siekiant geriau įveikinti esamą infrastruktūrą ir nefinansuoti neefektyvios infrastruktūros.²⁰⁷ Intervencijų rezultatyvumui ir efektyvumui reikalingas ir kitų – sisteminių, reguliacinių – priemonių taikymas, tad pagal KPP įgyvendinami projektai, skirti teikti profesinio mokymo, įgūdžių įgijimo, parodomųjų projektų ir informavimo veiklos paslaugas žemės, maisto ir miškų ūkio veikla užsiimantiems asmenims, kitiems kaimo vietovėse ūkine veikla užsiimantiems subjektams, tokiu būdu kelia pastarųjų profesinę kvalifikaciją ir kompetenciją žemės ūkio, maisto, miškininkystės ir kitose kaimo plėtros srityse, o kitaip tariant, papildo VP veiklas ir taip užtikrina integruotą požiūrį.

---

²⁰⁷ ESTEP, „2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas“.

6.1.2 Pažanga užtikrinant integruotą požiūrį naudojant EŽŪFKP ir kitas ES finansines priemones teritoriniam kaimo vietovių vystymuisi remti, taip pat ir vietos plėtros strategijoms

Naujas 2014–2020 m. ES Sanglaudos politikos instrumentas – integruotos teritorinės investicijos (toliau – ITI), kurioms įgyvendinti Lietuvoje parengta 15 integruotų teritorijų vystymo programų (toliau – ITVP) – 5 didžiųjų miestų, kuriose planuojamos ITI kaip tvarios miestų plėtos veiksmas, ir 10 regionų, kuriose planuojamos ITI mažuose ir vidutiniuose miestuose. Dėl galimybės laisvai apsibrėžti, kurie teritoriniai vienetai konkrečiai sudarys tikslingas teritorijas, šis instrumentas gali būti nukreiptas ten, kur jo pritaikymas turės didžiausią poveikį. Be to, ITI instrumento lankstumas suteikia pagrindą skirtingiems būdams, kaip praktiškai jis gali būti įgyvendinamas. Dėl šių priežasčių ITI instrumento savybių lankstumas indikuoja galimybę kartu derinti intervencijas iš skirtingų fondų ir prioritetų.

ITVP rengimo ir įgyvendinimo gairėse išskirti 7 priemonių tipai: viešųjų investicijų, VPSP būdu planuojamos įgyvendinti, privačiomis lėšomis planuojamos įgyvendinti, organizacinio ir administracinio pobūdžio, pasinaudojant finansinėmis priemonėmis planuojamos įgyvendinti ITVP priemonės bei priemonės siūlomos įgyvendinti per konkurso būdu atrenkamus veiksmus ir priemonės, kurias numatyta įgyvendinti per bendruomenės inicijuotas vietos plėtros (toliau – BIVP) iniciatyvą. Būtent paskutinis – BIVP – priemonių tipas labiausiai siejasi su pagal KPP įgyvendinamais veiksmais, kurie skirti kaimo vietovių plėtrai (įskaitant ir vietos plėtros strategijoms). Svarbu pabrėžti, jog EŽŪFKP ir EJRŽF nėra tiesiogiai naudojami ITI įgyvendinimui, tačiau numatomos galimybės remti bendradarbiavimo projektus tarp miesto, kaimo ir žuvininkystės regionų VVG. BIVP instrumentas interpretuojamas kaip nauja įgyvendinimo prieiga arba kitaip sakant, kaip priešingas požiūris tradicinei principu „iš viršaus į apačią“ grindžiamai plėtros politikai. Įgyvendinant BIVP, iniciatyvos imasi vietos gyventojai, kurie užmezga vietos partnerystės ryšius, parengia ir įgyvendina integruotos plėtros strategiją, kuria siekiama ne vien atsverti bendruomenės problemas, bet ir stiprinti jos pačios socialinius, aplinkos bei ekonominius pranašumus. BIVP instrumento tikslas yra ne tik finansuoti „iš apačios į viršų“ kylančias plėtros iniciatyvas bet tuo pačiu suburti ar sustiprinti miestų VVG. Analogiška prieiga taikoma KPP įgyvendinant priemonę LEADER. Tačiau priešingai nei KPP, **BIVP įgyvendinamos ne kaimo, o miesto teritorijose, kas byloja apie šių priemonių papildomumą siekiant užpildyti kuo platesnį teritorinį spektrą.** Svarbu pabrėžti ir tai, jog BIVP instrumento veikimas, kaip ir analogiško KPP instrumento veikimas, iš esmės priklauso nuo pačių VVG idėjų, todėl konkrečių projektų turinys ir tuo pačiu priemonės taikymo tinkamumas ar poveikis turi būti vertinamas kiekvienos veiklos grupės atveju atskirai. Atlikta šių instrumentų suderinamumo analizė atskleidė, kad sinergija tarp šių instrumentų egzistuoja (vienas įgyvendinamas kaime, kitas – mieste).

7 IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Bendrasis vertinimo klausimas	Išvados	Rekomendacijos
1 BVK	<p>Inovacijų diegimo mastą vertinant pagal novatoriškų projektų skaičių, galima matyti, kad jis nėra didelis, nes pagal 1A TS įgyvendinami novatoriški projektai sudaro 0,8 proc. visų pagal KPP įgyvendinamų projektų.</p> <p>Konsultacijų svarbą inovacijų skatinimui rodo tai, kad trečdalis konsultuotų paramos gavėjų (1.126) įgyvendino novatoriškus projektus.</p> <p>Šiuo metu veikia 5 EIP veiklos grupės, kurias sudaro 66 įvairių sričių partneriai. Šios veiklos grupės įgyvendina 7 projektus, iš kurių bent trys gali turėti labai reikšmingą poveikį žemės ūkio sektoriui.</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>Atsižvelgiant į tai, kad bent trijų EIP projektų vertinimas rodo, kad šių projektų metu gauti rezultatai gali reikšmingai padidinti ūkių, kurie taiko projektuose aprašomas inovacijas, produktyvumą, siūlytina apsvairstyti galimybę geriau išnaudoti Lietuvos kaimo tinklą, siekiant informuoti ūkininkus apie galimybę jų ūkiuose pritaikyti šias inovacijas.</p>
2 BVK	<p>Kol kas bendradarbiavimo projektų mastas nėra didelis, iki 2018 m. pabaigos įgyvendinta 12 proc. tikslo. Iš 15 įgyvendinamų bendradarbiavimo veiksmų 7 įgyvendinami EIP veiklos grupių, o 8 įgyvendinami bendradarbiaujant smulkiems ūkiams. Siekiant paskatinti projektų įgyvendinimą buvo pakoreguotos paramos gavimo sąlygos.</p> <p>Įgyvendinami projektai labiau prisideda prie žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimo, nei prie geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo.</p>	<p>Atsižvelgus į tai, kad viena iš priežasčių, lemiančių nedidelį paraiškų skaičių yra potencialių paraiškų teikėjų vengimas kooperuotis, todėl siūloma daugiau dėmesio skirti sėkmingų praktikos pavyzdžių, ypač tų, kuriuose bendradarbiauja ne vien giminaičiai, viešinimui, išnaudojant LKT priemones.</p> <p>-</p>
3 BVK	<p>Iki 2018 m. pabaigos pagal M01 priemonę, Programos intervencijos tik maža apimtimi prisidėjo prie mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimo, kadangi mokymuose dalyvavę 6 tūkst. asmenų sudaro tik 4,1 proc. 2023 m. siektino rodiklio. Be to, analizuojant vykdomų mokymų tematiką, pastebėta, jog ne visi projektai buvo tiesiogiai susiję su žemės ūkio ir miškininkystės sektoriais, tad įgytos žinios nors ir galės būti pritaikomos ūkinėje veikloje bei padės ūkininkams, miškų savininkams ir kitiems valdų valdytojams geriau prisitaikyti prie rinkos iššūkių, didins jų gebėjimus konkuruoti, nebūtinai atspindi vien tik 1C TS kontekstą. M19 priemonės veiklos, nors ir netiesiogiai prisidedančios prie TS įgyvendinimo, 145</p>	<p>Siūlytina apsvairstyti galimybę ateityje įgyvendinti didesnio masto mokymų projektus, taip siekiant efektyviau išnaudoti skiriamas lėšas.</p>

	vykdomų projektų dėka sėkmingai prisidėjo prie mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo. Analizuojant ūkio valdytojų išsilavinimą, pastarųjų metų bėgyje pastebimi pozityvūs pokyčiai, kas rodo, jog Programos intervencija įgyjant bazines žinias žemės ūkio sektoriuje sėkmingai prisideda prie pareiškėjų išsilavinimo tobulėjimo. Įgyvendintų mokymo projektų efektyvumo analizė atskleidė, kad vieno dalyvių mokymų kaina ir vienos mokytos valandos kaina reikšmingai skiriasi tarp projektų. Šie dydžiai yra didesni mažesniuose projektuose dėl projektų fiksuotų kaštų.	
4 BVK	<p>2A TS įgyvendinimas svariai prisidėjo prie paremtų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo, jų restruktūrizavimo ir modernizavimo. Pagal 4.1 veiklos sritį buvo vykdomos ūkio modernizavimo veiklos 10 proc. visų Lietuvos ūkių, kurių ekonominis dydis yra didesnis nei 8 tūkst. Eur. Pagal 6.3 priemonę – 12,5 proc. Lietuvos smulkių ūkių. Šių veiklos sričių įgyvendinimas lėmė 6.031 Eur didesnę bendrąją produkciją vienam sąlyginiam darbuotojui sukuriama paremtuose ūkiuose, nei ši būtų buvusi be paramos.</p> <p>Atliekant grynąjį poveikio vertinimą nebuvo prieinami pirminiai ŪADT duomenys, kurie būtų leidę tiksliau apskaičiuoti 4.1 ir 6.3 veiklos sričių grynąjį poveikį. Įvertintus tai, kad 2016 m. išplėstiniame vertinime²⁰⁸ teikta rekomendacija dėl LAEI įpareigojimo esant poreikiui teikti ŪADT duomenis įgyvendinta nebuvo, ji ir toliau išlieka aktuali.</p> <p>Vertinant paramą modernizavimui gavusias žemės ūkio valdas pagal jų ekonominį dydį, matyti, kad 65,1 proc. paremtų žemės ūkio valdų (1.551 valda) buvo smulkūs ir vidutiniai ūkiai, kurių ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte, siekė 8–50 tūkst. Eur. Šio rodiklio reikšmė pagal 2016 m. pabaigos duomenis buvo 74,3 proc. 2014–2018 m. paramą ūkių modernizavimui gavusių ūkių vidutinis ekonominis dydis siekė 120 tūkst. Eur ir lyginant su 2014–2016 m. laikotarpiu išaugo beveik dvigubai (64 tūkst. Eur). 2014–2018 m. laikotarpiu paremti labai dideli ūkiai (virš 80 tūkst. Eur) sudarė ketvirtadalį visų paremtų ūkių, tuo tarpu 2014–2016 m. – tik 14 proc. Taigi 2016–2018 m. buvo remiami dvigubai didesni ūkiai nei 2014–2016 m. laikotarpiu.</p>	-
		<p>Siūlytina ŽŪM užsitikrinti tiesioginę prieigą prie pirminių ŪADT duomenų, jog esant panašiam poreikiui ateityje (šie duomenys tikrai bus reikalingi atliekant ex-post 2014–2020 m. KPP vertinimą) jie būtų nuasmeninti ir pateikti nepriklausomiems vertintojams.</p> <p>Siūlytina politiškai įvertinti Lietuvos ūkių plėtros prioritetus – ar siekiama turėti mažiau didelių ir ekonomiškai našesnių ūkių, ar vis dėlto remti mažiau efektyvius, tačiau užimtumo prasme valstybei naudingesnius vidutinius ūkius ir atitinkamai pakoreguoti projektų pagal 4.1 veiklos sritį paraiškų atrankos vertinimo kriterijus.</p>
5 BVK	2018 m. bendros ūkių valdytojų amžiaus struktūros tendencijos nekito (mažiausiai buvo jaunųjų ūkininkų, kitos kategorijos pasiskirstė tolygiai). Tačiau, lyginant su ankstesniais metais, daugiau nei 10 kartų išaugo pagal 6.1 veiklos sritį paramą gavusių jaunųjų ūkininkų skaičius. Žemės ūkio srities išsilavinimą ar atitinkamą kvalifikaciją šioje srityje pagal analizuojamą veiklos sritį turi daugiau	-

²⁰⁸ ESTEP, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2016 metais vertinimo ataskaita“, 2017 m.

	<p>nei pusė pareiškėjų. Iš jų, 38,6 proc. buvo išklaušę Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą, tad ES paramos lėšos tiesiogiai prisidėjo prie ūkininkų kvalifikacijos kėlimo. Pagal M01 ir M02 priemones mokymuose bei konsultacijose 2018 m. dalyvavusių skaičius labai panašus jaunųjų ūkininkų įgyvendinamam projektų skaičiui, tad galima pastebėti teigiamą šių priemonių tarpusavio sąveikos įtaką kartų kaitos palengvinimui.</p>	
	<p>6.1 veiklos srities įgyvendinimas taip pat daro reikšmingą poveikį ūkių produktyvumo rodikliams. Tačiau iki šiol nėra nustatytas šios veiklos srities grynas poveikis paremtų ūkių sukuriama pridėtinei vertei vienam sąlyginiam darbuotojui (Eur/SDV), todėl tiksliai nėra žinoma, kiek ši veiklos sritis prisideda prie ūkių produktyvumo augimo.</p>	<p>Atsižvelgiant į didelį veiklos srities populiarumą ir jai skiriamų lėšų apimtį, naudinga atlikti teminį vertinimą, kuriame būtų išnagrinėtas priemonės poveikis, atliekant kontrafaktinius skaičiavimus, t. y. įvertinant, ar ir kiek buvo geresni ūkių, gavusių paramą, produktyvumo rodikliai, lyginant su jaunųjų ūkininkų ūkiais, kurie paramos negavo. Kitas variantas tokį vertinimą atlikti 2014–2020 m. KPP ex-post vertinimo apimtyje, tam numatant didesnę vertinimui skiriamą biudžetą. Būtina sąlyga kontrafaktiniam poveikio vertinimui atlikti yra individualių duomenų apie pagrindines ūkių charakteristikas prieinamumas ir jų pateikimas išorės vertintojams iš ŪADT.</p>
Papildomas klausimas	<p>Iki 2018 m. pabaigos pagal 2C TS ES paramos lėšomis įgyvendinti veiksmai labiausiai prisidėjo prie miškininkystės technologijų diegimo, miškų ūkio modernizavimo bei minkštųjų lapuočių iki 20 metų amžiaus jaunuolynų ir krūmynų pertvarkymo. Šios veiklos turėtų prisidėti prie miškininkystės ekonominės vertės didėjimo didinant darbo našumą miškininkystėje. Tačiau analizės metu naujais duomenis, atspindintys darbo našumą miškininkystėje, buvo prieinami tik apie 2014 m., t. y. prieš įgyvendinant 2014–2020 m. KPP. Taigi šie duomenys negali būti panaudoti, siekiant įvertinti paramos poveikį darbo našumo pokyčiams.</p>	<p>Siūlytina ateityje veiklos sričiai 8.6 numatyti papildomus rezultato rodiklius, kurie leistų geriau įvertinti vykdomų projektų mastą. Kadangi pagal veiklos sritį remiami projektai pagal kurias diegiamos miškininkystės technologijos ir pertvarkomi jaunuolynai ir krūmynai, būtų tikslinga sistemingai matuoti, kiek ir kokios įrangos įsigyta ir kokį plotą sudaro pertvarkyti jaunuolynai ir krūmynai bei šiuos duomenis apibendrinti, siekiant kokybiškai įvertinti KPP įgyvendinimą. Tokio tipo papildomi rezultato rodikliai būtų informatyvesni nei šiuo metu naudojami.</p>
	<p>Įgyvendinti miškų infrastruktūros gerinimo projektai,</p>	-

	kuriais buvo įrengiami ir rekonstruojami miško keliai su žvyro danga bei įrengiami su miško keliais susiję įrenginiai ar statiniai, prie miškininkystės ekonominės vertės didinimo prisidėjo nežymiai.	
	Įgyvendinus 8.6 veiklos srities projektus buvo sukurta 51 nauja darbo vieta, todėl ES paramos lėšomis buvo nežymiai prisidėta ir prie aktualios užimtumo kaime problemos sprendimo.	-
6 BVK	2014–2018 m. ES lėšomis labiausiai buvo prisidėta prie M04 priemonės ir pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo bei darbo našumo maisto pramonėje. Pastaraisiais metais daugiausiai investuojama buvo į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą. Šios investicijos, taip pat didino gamintojų sukuriamos žemės ūkio ir maisto produkcijos pridėtinę vertę, kadangi dėl įdiegtų naujų technologijų ir pradėtų taikyti inovacijų pagerėjo galimybės gaminti aukštesnės kokybės produkciją. Iki 2018 m. pabaigos ES investicijos, taip pat prisidėjo ir prie gamintojų dalyvavimo kokybės sistemose, trumpose tiekimo grandinėse bei gamintojų grupėse. Visgi, pagrindine problema išlieka per lėtas 3A TS įgyvendinimas ir mažas konkrečių veiklos sričių įgyvendinimo lygis.	Siūloma supaprastinti veiklos sričių, prisidedančių prie 3A TS, įgyvendinimo taisykles, siekiant paskatinti šios srities įgyvendinimą.
7 BVK	2018 m. buvo paremtos 582 rizikos valdymo sistemose dalyvaujančios ūkio valdos (apie 0,29 proc. visų valdų). Nepaisant to, kad 2018 m. pagal M17 priemonę paremtų valdų skaičius išaugo beveik 200, lyginant su 2017 m., tiek pagal 17.1.1 veiklą pasėlių ir augalų apdrausto ploto, tiek pagal 17.1.2 veiklą apdraustų gyvūnų skaičius 2018 m. buvo mažesnis nei praeitais metais. Tai rodo, kad 2018 m. buvo draudžiamos mažesnės tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės valdos. Pagal Programą apdraustų pasėlių ir augalų plotas 2018 m. sudarė 2,5 proc. viso ariamosios žemės Lietuvoje ploto, o apdrausti ūkiniai gyvūnai (gyvuliai ir paukščiai) 3,39 proc. visų šių rūšių gyvūnų Lietuvoje. Įvertinus pastarųjų trijų metų apdraustų pasėlių ir augalų ploto bei panašias apdraustų gyvūnų masto tendencijas, galima teigti, jog ūkių dalyvavimas rizikos prevencijos ir valdymo schemose Programos intervencijos dėka augo, tačiau bendras potencialas – vis dar neišnaudotas.	Atsižvelgiant į santykinai mažą M17 priemonės įgyvendinimo lygį, siūlome daugiau dėmesio skirti ūkininkų informavimui apie galimybę pasinaudoti šia priemone.
8 BVK	Paukščių populiacijų žemės ūkio naudmenose būklė 2014–2018 m. blogėjo. KPPI vidutiniškai per metus sumažėjo po 4,2 proc. punkto. Programos teigiamas ir santykinai didelis kiekybinis poveikis nustatytas pusei paukščių rūšių iš keturiolikos, įtrauktų į KPPI.	-
	Labai aukšta biologinės įvairovės apsauga užtikrinta buvo 4.590 ha plote, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos pagal M10 priemonės veiklas 10.1.02, 10.1.04 ir 10.1.05 ir priemonę M12. Tuo tarpu veiklos 10.1.01 ir 10.1.03 labai menkai prisidėjo prie biologinės įvairovės apsaugos – atitinkamai tik 9 ir 19 proc. deklaruotų plotų pateko į ES svarbos gamtinių buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas.	Siekiant užtikrinti kuo didesnę veiklos srities „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, veiksmingumą prisidedant prie pievinių paukščių išsaugojimo, būtų tikslinga skatinti intensyvesnę jos įgyvendinimą EB svarbos buveinėse, paukščių apsaugai

		svarbiose teritorijose.
	Pagal M08, M10 ir M11 priemones paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, 2018 m. sudarė 10,4 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ir beveik 0,7 proc. miškų ploto. Šių veiklų įgyvendinimo mastas žemės ūkio paskirties žemėje rodo, kad Programos indėlis į biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio saugojimą buvo reikšmingas.	Siekiant padidinti veiklų M10.1.02 ir M10.1.04 plotus, rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką, apsvarstyti galimybes leisti ūkininkams pereiti iš kitos deklaruojamos priemonės dar nepasibaigus prisiimto įsipareigojimo terminui.
	2014–2018 m. laikotarpiu didelės gamtinės vertės ūkininkavimo, kuris pasižymi savybėmis, prisidedančiomis prie biologinės įvairovės išsaugojimo arba saugomų rūšių ir buveinių palaikymo, teritorijų plotas išaugo 1,1 procentinio punkto.	-
	1.600 ha EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių buvo sunaikinta (suarta arba apsodinta mišku) pagal Programos priemones remiamuose plotuose.	Tikslinga peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nustatyti teritorinius paramos apribojimus, užtikrinančius, kad nebūtų skiriamos išmokos veikloms, kurios gali sunaikinti EB svarbos buveines. Pievų tvarkymo priemonės turėtų būti taikomos teritorijose, kuriose jos atneštų maksimalią naudą biologinei įvairovei palaikyti, t. y. EB svarbos buveinėse, paukščių apsaugai svarbiose teritorijose.
9 BVK	Vertinant pagal nitratų koncentraciją, gėlo vandens kokybę Lietuvoje yra pastebimai geresnė nei vidutiniškai ES. Tačiau Lietuvoje 2014–2017 m. vandens kokybė blogėjo – jei 2012 m. bloga kokybė buvo nustatyta 0,6 proc. požeminio vandens ir 3,7 proc. paviršinio vandens monitoringo vietų, tai 2017 m. tokių vietų buvo atitinkamai 3,6 proc. ir 12 proc.	-
	„M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ bei M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ priemonių įgyvendinimas azoto perteklių dirvožemyje sumažina apie 1,6 kg N/ha (6 proc.). Šios priemonės fosforo balansui 2014–2015 m. poveikio visai neturėjo, o 2016–2017 m. padidino fosforo deficitą dirvožemyje. 2018 m. prognozuojant teigiamą fosforo balansą, abiejų priemonių įgyvendinimas maždaug 0,3 kg P/ha (11 proc.) galėjo sumažinti fosforo perteklių.	Siekiant užtikrinti kuo didesnę aplinkosauginių priemonių efektyvumą, būtų tikslinga skatinti intensyvesnę jų įgyvendinimą regionuose, kuriuose maistinių medžiagų balansai yra labiausiai pertekliniai.
	Nitratų koncentracijų pokyčių gėlo vandens telkiniuose dėl Programos aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nenustatyta. Dalis aplinkosauginių priemonių įgyvendinama baseinuose, kuriuose nitratų koncentracijos yra nedidelės ir taršos mažinimo poreikio nėra. Kita vertus, dėl aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nitratų koncentracijos vandens telkiniuose vidutiniškai gali mažėti keliais procentais.	Rekomenduojama intensyvinti priemonių, mažinančių maistinių medžiagų išsiplovimą į vandens telkinius, įgyvendinimą LR aplinkos ministerijos išskirtuose rizikos vandens telkinių baseinuose. Minėtoms priemonėms, rizikos vandens telkinių baseinuose

		galėtų būti suformuluojami specialūs reikalavimai, užtikrinantys didesnę jų įgyvendinimo mastą (plotus).
10 BVK	Vidutinio sunkumo ar sunki dirvožemio vandens sukeliama erozija Lietuvoje viena mažiausių tarp ES šalių. Kita vertus, 2014–2018 m. vandens erozijos paveikto žemės ūkio naudmenų ploto dalis padidėjo 0,9 proc. punkto (vertinant pagal deklaruotus plotus). O tai implikuoja, kad erozija (neatsižvelgiant į jos sunkumo laipsnį) iš žemės ūkio teritorijų šiuo laikotarpiu Lietuvoje galėjo išaugti 8 proc.	-
	Dėl su vandentvarkos gerinimu susijusių valdymo sutarčių pagal M10 priemonę įgyvendinimo, per metus gali būti išsaugoma apie 48 tūkst. t dirvožemio, kas sudaro mažiau nei 1 proc. nuo bendro dėl vandens erozijos prarandamo dirvožemio kiekio. Priemonės poveikis vandens sukeliama erozijai mažinti labai menkas dėl mažos paremto ploto dalies erozijai jautriose teritorijose – 3 proc. nuo bendro 2018 m. deklaruoto žemės ūkio ploto erozijos paveiktose teritorijose.	Siekiant užtikrinti kuo didesnę Programos priemonių, susietų su vandentvarkos gerinimu, veiksmingumą, būtų tikslinga skatinti intensyvesnę jų įgyvendinimą erozijos paveiktose žemės ūkio paskirties žemės plotuose. Šioms priemonėms įgyvendinti turėtų būti suformuluojami specialūs reikalavimai, užtikrinantys didesnę jų aprėptį erozijos paveiktose teritorijose.
13 BVK	Per pastarąjį dešimtmetį atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio biomasės augo gerokai sparčiau nei miškininkystės žaliavos. Vidutinės trukmės laikotarpiu (2010–2017 m.) biodujų gamyba iš žemės ūkio atliekų išaugo 4 kartus, o energetikai skirtos žemės ūkio atliekų apimtys padidėjo beveik 2,4 karto.	-
	Iki 2018 m. pabaigos pagal 5C TS dar nebuvo užbaigtų projektų. Biodujų gamybai iš žemės ūkio atliekų Lietuvoje nėra svarbiausios grandies – paklausos vidaus rinkoje. Šiuo metu investicijas į biodujų jėgaines ūkiuose stabdo nepalankios ne vien rinkos, bet ir techninės bei paramos sąlygos.	Rekomenduojama peržiūrėti schemas, skirtas paramos biodujų gamybai skatinti, atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį.
14 BVK	2001–2016 m. ŠESD išmetimai dėl dirvožemių naudojimo (ypač dėl sintetinių trąšų naudojimo) išaugo 33,8 proc., tuo tarpu bendras ŠESD išmetimas dėl gyvulių laikymo (gyvulių žarnyno fermentacijos ir mėšlo tvarkymo) sumažėjo 2,3 proc.	-
	Plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, sudaro 2 proc. registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Programos poveikis metano ir azoto suboksidų išmetimų sumažinimui 2018 m. siekė 120,06 tūkst. t CO ₂ ekvivalento, o amoniako – 1.079 t., kas sudarė 4,2 proc. nuo visų 2017 m. žemės ūkyje susidariusių amoniako emisijų. Sumažėjimui turėjo įtakos sumažintas azotinių trąšų naudojimas plotuose, kuriuose vykdomos agrarinė aplinkosaugos ir klimato bei ekologinis ūkininkavimo valdymo sutartys. ŠESD išmetimų padidėjimas nenustatytas plotuose, kuriuose vykdomos	Atsižvelgiant į durpžemių arimo mastą, ŠESD išsiskyrimo iš žemės ūkio veikloje naudojamų durpžemių klausimą būtina spręsti valstybiniu lygiu. Rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nebeskirti paramos durpžemių arimo veiklai.

	<p>valdymo sutartys susijusios su ekstensyviu šlapynių tvarkymu. Tuo tarpu ŠESD kiekiai išsiskyrė iš ariamų durpiniuose dirvožemiuose pagal priemones M10, M11 ir M13. 2018 m. remiamas ariamų durpinių dirvožemių plotas siekė 40.780 ha (įvertinant teritorijų persidengimą). Šiuose plotuose ariminę žemdirbystę pakeitus pievomis, būtų galima ženkliai sumažinti metinį ŠESD išmetimų kiekį (iki 1,1 mln. t CO₂ ekvivalento per metus).</p>	
	<p>Lietuvos dirvožemio būklė ES kontekste yra santykinai prasta. 2015 m. dirvožemio organinės medžiagos kiekis ariamoje žemėje siekė 24,9 g/ kg, o tai 42 proc. mažiau nei vidutiniškai ES (43,1 g/ kg). Bet to, Lietuvoje nuo 2012 m. stebimas organinės medžiagos dirvožemyje sumažėjimas, kuris lemia dirvožemio degradaciją.</p>	-
	<p>Ekologinių ūkių ariamoje žemėje gali būti sukaupta iki 46,2 tūkst. t metinės organinės anglies atsargų. Tačiau dėl šiuose ūkiuose suartų durpinių dirvožemių (kas sudaro 7 proc. nuo deklaruoto ekologinio ploto) organinės anglies praradimai juose gali siekti iki 76,3 tūkst. t per metus ir 30 tūkst. t viršyti nustatytą ekologinių ūkių teigiamą naudą kaupiant organinę anglį mineraliniuose dirvožemiuose.</p>	<p>Siekiant apsaugoti dirvožemio organinės anglies išteklius, rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nebeskirti paramos durpžemių arimo veiklai.</p>
15 BVK	<p>2018 m. paremtas žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo tiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo sudarė 1,85 proc. bendro Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties ploto. ES paramos lėšomis įveistas miškas, kuriame tiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos, sudarė 1,4 proc. viso miškingo žemės ploto šalyje. Bendras iki 2018 m. pabaigos paremtas plotas miškuose, kuriame buvo netiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos, siekė 628 ha ir sudarė 0,03 proc. viso miškingo žemės ploto Lietuvoje. Programos poveikis anglies dioksido sekvestracijai 2018 m. siekė 68,35 tūkst. t CO₂ ekvivalento, o per visą vertinamąjį laikotarpį (2015–2018 m.) – 182,9 tūkst. t CO₂ ekvivalento sutaupytų ŠESD emisijų.</p>	<p>Susiduriant su nuolatinio ir sisteminio dirvožemio organinės anglies monitoringo trūkumu, rekomenduojama paramos poveikio mastą įvertinti atliekant specialius tyrimus. Taip pat matuojant dirvožemio organines medžiagas pagal Programą paremtuose plotuose bei atliekant kelis matavimus skirtingais laikotarpiais. Europos Komisija rekomenduoja matuoti tokius rodiklius kaip anglies dvideginio koncentracija dirvoje, bendras organinės anglies kiekis ar organinės anglies koncentracija biomasėje.</p>
16 BVK	<p>Iki 2018 m. pabaigos pagal M02 priemonę konsultacijos verslą pradėti norintiems kaimo gyventojams vis dar nebuvo teikiamos, tačiau pagal M01 priemonės 1.1 veiklos sritį buvo įgyvendinami 4 projektai susiję su mokymais ir įgūdžių įgijimu, kuriuose 2018 m. dalyvavo 744 asmenys. Tiesiogiai prie 6A veiklos srities, taip pat prisidėjo ir 6.2 veiklos sritis ir 6.4.1 veikla. 2018 m. pabaigoje pagal šias intervencijas iš viso buvo įgyvendinti 22 projektai, 10 iš jų įgyvendino labai mažos arba mažos įmonės, o likusius 12 – fiziniai asmenys. Tad sukurtų mažų įmonių skaičių vis dar viršija fizinių asmenų įgyvendinami projektai. Sukurtus smulkius verslus analizuojant pagal sektorius, pastebėtina, kad didžioji verslų dalis kaip ir ankstesniais metais buvo sukurta paslaugų sektoriuje. Tad mažos įmonės gana ribotai įvairino savo ekonominę veiklą. Be to, šie pavieniai projektai negalėjo iš esmės pakeisti kaimo ekonomikos</p>	<p>Veiklos sritys, prisidedančios prie 6A TS įgyvendinamo, negali iš esmės pakeisti kaimo gyventojų ekonominės ir užimtumo struktūros, todėl siekiant reikšmingesnio pokyčio, šių priemonių įgyvendinimą reikėtų artimiau derinti su bendra valstybės ir savivaldybių kaimo teritorijų ekonominės plėtros vystymo politika.</p>

	<p>struktūros, kuri faktiškai nesikeičia nuo 2010 m.</p> <p>Nagrinėjant kaimo gyventojų užimtumo struktūros pokyčius nuo 2010 m. pastebėtina, kad pastaraisiais metais 11,7 proc. p. išaugo pirminiame sektoriuje dirbančių asmenų dalis, o antriniame ir tretiniame sumažėjo atitinkamai 6,3 proc. ir 5,4 proc. Tai rodo, kad užimtumas žemės ūkio (pirminiame) sektoriuje kaimo vietovėse tampa vis svarbesnis ir pagal prie 6A TS vykdomos veiklos nėra ir turbūt negali būti pakankamos, siekiant pakeisti šią tendenciją. Įgyvendinus tiesiogiai prie 6A TS prisidėjusius projektus buvo sukurtos 53 darbo vietos, o netiesiogiai 57, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kaimo vietovėse 2019 m. pradžioje gyveno 602 tūkst. darbingo amžiaus asmenų, šios priemonės reikšmingo pokyčio užimtumui kaimo vietovėse nepadarė. Visgi pastebėtina, kad prie 6A TS prisidedančios priemonės iki 2018 m. pabaigos buvo įgyvendintos tik mažu mastu, todėl reikšmingesni pokyčiai gali pasimatyti pilnai įgyvendinus šias priemones.</p>	<p>Pagal 6.4.1. veiklą paremti juridiniai asmenys vidutiniškai sukuria daugiau darbo vietų nei fiziniai asmenys, todėl siekiant reikšmingai padidinti sukurtų darbo vietų skaičių, siūlytina apsvarstyti galimybę projektų atrankos kriterijuose numatyti prioritetą juridiniams asmenims.</p>
17 BVK	<p>Iki 2018 m. pabaigos pagal 6B TS ES paramos lėšomis įgyvendinti veiksmai labiausiai prisidėjo prie nedidelio masto vietos infrastruktūros kokybės ir prieinamumo gerinimo kaimo vietovėse. Iš viso buvo paremti 3.496 projektai, skirti mažos apimties infrastruktūros gerinimui, asbestinių stogų dangos keitimui ir vietinių kelių rekonstrukcijai. Šių projektų rezultatais naudojosi 11 proc. Lietuvos kaimo vietovių gyventojų (ženkliai daugiau nei ankstesniais metais). Kaip ir ankstesniais metais, patvirtintos vietos plėtros strategijos apėmė absoliučiai visus kaimo vietovių gyventojus. 2018 m. pagal šią sritį buvo pradėti įgyvendinti 94 vietos projektai, tad ES paramos lėšos prisidėjo prie kaimo gyventojų dalyvavimo vietos veiksmuose ir naudos iš šių veiksmų gavimo.</p>	-
18 BVK	<p>2018 m. užbaigus vienintelį vykdomą projektą, prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros prijungta 400 žemės ūkio sektoriaus objektų. Projekto metu nutiesta apie 342,661 kilometrų šviesolaidinių kabelinių linijų. Įrengta naudojimuisi reikalingą įrangą. Apie 79 tūkst. gyventojų turi galimybę naudotis nauja arba geresne IT infrastruktūra. Tačiau nėra žinoma, ar faktiškai sukurta infrastruktūra yra naudojama.</p>	<p>Apsvarstyti galimybę atlikti nedidelės apimties vertinimą, siekiant nustatyti, ar kuriama infrastruktūra yra išnaudojama verslo ir ar yra poreikis atitinkamas IRT plėtros iniciatyvas tęsti kitu finansiniu laikotarpiu.</p>
19 BVK	<p>Pagal Programą įgyvendinamos priemonės/veiklos sritys TS lygiu turi aukštą sąveikos ir papildomumo lygį. KPP programa buvo suplanuota taip, kad užtikrintų sinergiją tikslinių sričių, prioritetų lygiu. Aukštas sąveikos papildomumo lygis yra tarp „minkštųjų“ priemonių ir „kietųjų“ priemonių. Taip pat didelė sąveika pastebėta ir tarp 4P ir 5P TS, kuomet dažnai konkrečių plotinių priemonių įgyvendinimas prisideda prie daugiau nei vienos tikslinės srities tikslų pasiekimo.</p>	
20 BVK, 3.1 skyrelis	<p>2018 m. techninė pagalba efektyviai prisidėjo prie reglamentuose numatytų tikslų pasiekimo, t. y. efektyvesnio Programos įgyvendinimo valdymo, stebėsenos, vertinimo, taip pat tinkamo komunikacijos ir informavimo veiklų įgyvendinimo. Nors 2018 m.</p>	<p>Siūlome apsvarstyti galimybę padidinti Techninės pagalbos pirmai veiklos sričiai skiriamą finansavimą. Techninė pagalba galėtų būti finansuojama</p>

	<p>pastebimas sumažėjęs Programą administruojančių darbuotojų skaičius, išlieka panašūs rodikliai, nurodantys stiprinamus pastarųjų administracinius gebėjimus ir keliamą kvalifikaciją. Informacijos ir komunikacijos veiklos buvo sėkmingai įgyvendinamos pagal parengtus informavimo ir viešinimo planus. Tam tikrų Programos viešinimo rodiklių sumažėjimą svarbu įvertinti M20 priemonės resursų perskirstymo ir apskritai besikeičiančios komunikacinės erdvės kontekste. Ribotai techninės pagalbos srityje vertinami atliktų tyrimų ar vertinimų bei patikrų vietoje rodikliai.</p>	<p>numatyta Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 51 (2) straipsnyje maksimalia 4 proc. nuo visų KPP skirtų lėšų suma, siekiant patenkinti faktinį NMA lėšų poreikį KPP įgyvendinimui administruoti.</p>
21 BVK	<p>2018 m. prie Tinklo prisijungė 21 naujas narys, tačiau lyginant su 2007–2013 m. laikotarpiu Tinklo skaičius yra stipriai sumažėjęs (nuo 926 2014 m. iki 351²⁰⁹ 2018 m.). Apibendrinti Tinklo apklausos duomenys rodo, kad Tinklo narių nuomone, pastaruoju metu Tinklo narių aktyvumas sumažėjo. Galima daryti išvadą, kad pastaruoju metu Tinklo veikla nėra pakankamai gyvybinga. Tinklo nariams trūksta informacijos apie Tinklo vykdomas veiklas, jie taip pat nesijaučia pakankamai į jas įtraukti. Pagrindine mažo tinklo gyvybingumo priežastimi galima įvardinti žmoniškųjų išteklių trūkumą LKT sekretoriato.</p>	<p>Būtina padidinti žmoniškuosius išteklius LKT sekretoriato. LKT sekretoriatas vykdo daugelį veiklų, todėl būtina užtikrinti pakankamą darbuotojų skaičių, kad suplanuotos veiklos būtų įgyvendinamos efektyviai, o su Tinklo nariais vyktų intensyvesnė komunikacija. Kadangi dalis tinklo narių jaučiasi nepakankamai informuoti ir įsitraukę į Tinklo veiklas, būtina su jais pagerinti komunikaciją. Rekomenduojama apie vykdomas veiklas, renginius ir kitą aktualią informaciją ne tik skelbti svetainėje www.kaimotinklas.lt, tačiau išsiųsti informaciją Tinklo nariams elektroniniu paštu. Dar viena alternatyva galėtų būti komunikacija per socialinius tinklus.</p>
	<p>Remiantis apklausos duomenimis, labiausiai efektyviomis komunikacijos priemonėmis laikomos: bendro pobūdžio renginių organizavimas, www.kaimotinklas.lt svetainė, šiek tiek mažiau efektyviomis KPP projektų konkursų organizavimas bei popierinių ir elektroninių informacinių leidinių leidyba.</p>	<p>www.kaimotinklas.lt svetainė yra laikoma viena iš efektyviausių komunikacijos priemonių, tačiau siekiant padidinti jos patrauklumą vartotojui, būtina sukurtose skiltyse skelbti detalesnę informaciją, ją periodiškai atnaujinti.</p>
	<p>Paramos gavėjų gebėjimus labiausiai padidino bendro pobūdžio renginiai, mokymai ir gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos. Prie KPP įgyvendinimo kokybės labiausiai prisidėjo gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos bei mokymai. Kaimo plėtros dalyvius keistis informacija labiausiai paskatino KPP projektų konkursai ir bendro pobūdžio renginiai.</p>	-

²⁰⁹ Detaliau išanalizavus Tinklo narių struktūrą buvo nustatyta, kad realus Tinklo narių skaičius yra 328. Plačiau apie tai 4.3.20 šios ataskaitos skyriuje.

22 BVK	Tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedančių Programos priemonių poveikis užimtumo lygiui kaimo vietovėse buvo svarus. 2018 m. užimtumo lygio kaimo vietovėse rodiklis buvo 2,1 proc. p. didesnis nei būtų buvęs, jeigu Programa nebūtų įgyvendinta. Be to, 2014–2018 m. užimtumo lygis būtų augęs 4,8 proc. p., (nuo 63,9 proc. 2014 m. iki 68,7 proc. 2018 m.), tačiau dėl Programos įgyvendinimo užimtumo lygis išaugo 6,9 proc. p. Tai reiškia, jog Programos įgyvendinimas padidino užimtumo lygio augimą kaime 30 proc.	Siekiant sumažinti užimtumo lygio atotrūkį tarp miesto ir kaimo, kuris šiuo metu yra beveik didžiausias tarp visų ES šalių, siūlome apsvarstyti galimybę ateinančiu finansiniu laikotarpiu numatyti daugiau priemonių ar išplėsti dabar įgyvendinamų priemonių, kurios tiesiogiai prisideda prie užimtumo lygio kaime augimo, finansinę apimtį. Taip pat rekomenduojame platesnį socialinių partnerių įtraukimą, kuris be didesnių finansinių išteklių turėtų didinti gyventojų ekonominę aktyvumą bei verslumą. Siūloma atkreipti dėmesį ir į tęstinį bei profesinį suaugusiųjų mokymą nukreiptas priemones, t. y. pagrįstas profesiniu orientavimu ir potencialių bedarbių perorientavimu bei perkvalifikavimu.
23 BVK	Įvertinus KPP išlaidas, skiriamas MTEP, ir palyginus su visomis šalies išlaidomis, skiriamomis MTEP, apskaičiuota, kad 2017 m. duomenimis KPP išlaidos, skiriamos MTEP, padidino visas šalies išlaidas, skiriamas MTEP tik 0,91 proc. Kitaip sakant, KPP įgyvendinamas labai nežymiai (0,01 proc. p.) prisidėjo prie Europa 2020 m. strategijoje Lietuvai keliamo tikslo į MTEP investuoti 1,9 proc. BVP.	-
24 BVK	Strategijos „Europa 2020“ tikslą – 20 proc., sumažinti ŠESD išmetimus palyginti su 1990 m. – Lietuva yra pasiekusi. ŠESD kiekis, skaičiuojant CO2 ekvivalentu, nuo 1990 m. iki 2016 m. sumažėjo 58,3 proc., neįskaitant ŽNPKM arba 73 proc., vertinant su ŽNPKM rezultatu. Per tą patį laikotarpį ŠESD absorbcija ŽNPKM sektoriuje padidėjo 1,7 karto. Tačiau nuo šio šimtmečio pradžios ŠESD išmetimai žemės ūkyje padidėjo 14,4 proc. (2016 m., palyginus 2001 m.), o per pastarąjį dešimtmetį padidėjo ir žemės ūkio dalis bendrame ŠESD išmetime Lietuvoje – iki 22 proc. (2016 m.).	-
	Antrąjį strategijos „Europa 2020“ tikslą – 20 proc. atsinaujinančios energijos galutiniame energijos suvartojime – Lietuva pasiekė ir viršijo 2012 m. Naujausiais duomenimis (2016 m.), atsinaujinančios energijos dalis Lietuvoje siekia 25,6 proc. (palyginti su vidutiniškai 17 proc. visoje ES), iš atsinaujinančių energijos išteklių pagamintos elektros energijos suvartota apie 17 proc., visos šilumos energijos – apie 46 proc., ir apie 4 proc. – transporto sektoriuje.	-
	2016 m. atsinaujinančios energijos gamyboje miškininkystė sudaro 80,1 proc., o žemės ūkio indėlis į	-

	nedidelis – siekė 7,3 proc. Tačiau per pastarąjį dešimtmetį atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio biomasės augo gerokai sparčiau (6 kartus 2016 m., palyginti su 2006), nei miškininkystės žaliavos (33 proc.).	
	Plotuose, kuriuose vykdomos valdymo sutartys susijusios su ekstensyviu šlapynių tvarkymu, ŠESD emisijų padidėjimas nenustatytas. Tuo tarpu ŠESD emisijų kiekiai išsiskyrė iš ariamų durpžemių. Pagal M10 Agrarinės aplinkosaugos ir klimato priemonę remiamuose plotuose 2018 m. buvo ariama 3.226 ha durpžemių, pagal M11 Ekologinio ūkininkavimo priemonę – 8.071 ha ir pagal M13 Išmokų už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių priemonę – 38.328 ha Įvertinant teritorijų persidengimą, bendras pagal Programos priemonės remiamas ariamų durpžemių plotas siekia 40.780 ha. Šiuose ariamuose durpžemių plotuose ariminę žemdirbystę pakeitus pievomis, būtų galima ženkliai sumažinti metinį ŠESD išmetimų kiekį – apie 1,1 mln. t CO ₂ ekvivalento per metus.	Atsižvelgiant į durpžemių arimo mastą, ŠESD išsiskyrimo iš žemės ūkio veikloje naudojamų durpžemių klausimą būtina spręsti valstybiniu lygiu. Rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nebeskirti paramos durpžemių arimo veiklai.
25 BVK	Pastaraisiais metais Lietuvoje skurdo lygis tiek mieste, tiek kaime auga. Jei KPP nebūtų įgyvendinama, skurdo lygis kaime būtų buvęs 0,74 proc. p. didesnis nei faktiškai buvo 2017 m. (37,2 proc.) Taigi KPP įgyvendinimas turėjo nuosaikų poveikį skurdo mažinimui. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai taip pat rodo, kad be KPP intervencijos 2015–2017 m. skurdo lygis būtų augęs 3,2 proc. p. (nuo 34,7 proc. 2015 m. iki 37,9 proc. 2017 m.), o išaugo 2,5 proc. p. Iš šių duomenų apskaičiuotina, jog Programos įgyvendinimas 22 proc. sumažinimo skurdo lygio augimą kaime. Rekomendacijų Programos intervencijai neturime, kadangi įvertinus daug svaresnę skurdo lygio augimą lemiančių priežasčių tokių kaip nedarbas, užimtumo skirtumai skirtingų kvalifikacijų atžvilgiu, mokesčių sistemos ribotumai ir nesubalansuotos išmokos įtaką, KPP priemonės gali tik iš dalies pristabdyti skurdo augimą, o ne apskritai sumažinti jo mastą.	-
26 BVK	Pagal M08, M10 ir M11 priemonės paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, 2018 m. sudarė 10,4 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ir beveik 0,7 proc. miškų ploto. Šių veiklų įgyvendinimo mastas žemės ūkio paskirties žemėje rodo, kad Programos indėlis į biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio saugojimą buvo reikšmingas.	Siekiant padidinti veiklų M10.1.02 ir M10.1.04 plotus, rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką, apsvarstyti galimybes leisti ūkininkams pereiti iš kitos deklaruojamos priemonės dar nepasibaigus priimto įsipareigojimo terminui.
	Labai aukšta biologinės įvairovės apsauga užtikrinta buvo 4.590 ha plote, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos pagal M10 priemonės veiklos sritis 10.1.02, 10.1.04 ir 10.1.05 ir priemonės M12. Tuo tarpu veiklos sritys 10.1.01 ir 10.1.03 labai menkai prisidėjo prie biologinės įvairovės apsaugos – atitinkamai tik 9 ir 19 proc. deklaruotų plotų pateko į ES svarbos gamtinių buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas.	Siekiant užtikrinti kuo didesnę veiklos srities „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, veiksmingumą prisidedant prie pievinių paukščių išsaugojimo, būtų tikslinga skatinti intensyvesnį jos įgyvendinimą EB svarbos buveinėse, paukščių apsaugai

		svarbiose teritorijose. Didesnis poveikis biologinės įvairovės apsaugai būtų pasiektas tvarkant EB svarbos buveines ir paukščių apsaugai svarbias teritorijas.
1.600 ha EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių buvo sunaikinta (suarta arba apsodinta mišku) pagal Programos priemonės remiamuose plotuose.		Tikslinga peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nustatyti teritorinius paramos apribojimus, užtikrinančius, kad nebūtų skiriamos išmokos veikloms, kurios gali sunaikinti EB svarbos buveines. Pievų tvarkymo priemonės turėtų būti taikomos teritorijose, kuriose jos atneštų maksimalią naudą biologinei įvairovei palaikyti, t. y. EB svarbos buveinėse, paukščių apsaugai svarbiose teritorijose.
2014–2018 m. laikotarpiu didelės gamtinės vertės ūkininkavimo, kuris pasižymi savybėmis, prisidedančiomis prie biologinės įvairovės išsaugojimo arba saugomų rūšių ir buveinių palaikymo, teritorijų plotas išaugo 1,1 procentinio punkto.		-
„M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ bei M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ priemonių įgyvendinimas azoto perteklių dirvožemyje sumažina apie 1,6 kg N/ha (6 proc.). Šios priemonės fosforo balansui 2014–2015 m. poveikio visai neturėjo, o 2016-2017 m. padidino fosforo deficitą dirvožemyje. 2018 m. prognozuojant teigiamą fosforo balansą, abiejų priemonių įgyvendinimas maždaug 0,3 kg P/ha (11 proc.) galėjo sumažinti fosforo perteklių.		Siekiant užtikrinti kuo didesnę aplinkosauginių priemonių efektyvumą, būtų tikslinga skatinti intensyvesnę jų įgyvendinimą regionuose, kuriuose maistinių medžiagų balansai yra labiausiai pertekliniai.
Nitratų koncentracijų pokyčių gėlo vandens telkiniuose dėl Programos aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nenustatyta. Dalis aplinkosauginių priemonių įgyvendinama baseinuose, kuriuose nitratų koncentracijos yra nedidelės ir taršos mažinimo poreikio nėra. Tačiau dėl aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nitratų koncentracijos vandens telkiniuose vidutiniškai gali mažėti keliais procentais.		Rekomenduojama intensyvinti priemonių, mažinančių maistinių medžiagų iššipovimą į vandens telkinius, įgyvendinimą LR aplinkos ministerijos išskirtuose rizikos vandens telkinių baseinuose. Minėtoms priemonėms, rizikos vandens telkinių baseinuose galėtų būti suformuluojami specialūs reikalavimai, užtikrinantys didesnę jų įgyvendinimo mastą (plotus).
Ekologinių ūkių ariamoje žemėje gali būti sukaupiama iki 46,2 tūkst. t metinės organinės anglies atsargų. Tačiau dėl šiuose ūkiuose suartų durpinių dirvožemių (kas sudaro 7 proc. nuo deklaruoto ekologinio ploto) organinės anglies praradimai juose gali siekti iki 76,3 tūkst. t per metus ir 30 tūkst. t viršyti nustatytą ekologinių ūkių teigiamą naudą kaupiant dirvožemio organinę anglį mineraliniuose dirvožemiuose.		Siekiant apsaugoti dirvožemio organinės anglies išteklius, rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nebeskirti paramos durpžemių arimo veiklai.
Dėl erozijos valdymo sutarčių pagal Programos M10 Agrarinės aplinkosaugos ir klimato priemonę		-

	<p>įgyvendinimo per metus gali būti išsaugoma apie 48 tūkst. t dirvožemio, kas sudaro mažiau nei 1 proc. nuo bendro dėl vandens erozijos prarandamo dirvožemio kiekio. Priemonės poveikis vandens sukeliama erozijai mažinti labai menkas dėl mažų įgyvendinamų valdymo sutarčių plotų erozijai jautriose teritorijose.</p>	
27 BVK	<p>Šeimos ūkių pajamos, Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos ir pajamos iš žemės ūkio verslo dėl KPP padidėjo:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dėl KPP įgyvendinimo 2014–2018 m. žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos ir žemės ūkio verslo pajamos 2017 m. buvo 13,5 proc. ir 10 proc. atitinkamai didesnės, lyginant su scenarijumi be KPP paramos. <p>Žemės ūkio produktyvumas dėl KPP padidėjo:</p> <ul style="list-style-type: none"> Produktyvumas žemės ūkyje 2017 m. siekė 133 proc. pagal bendrą gamybos veiksmų našumo indeksą ir buvo 5,6 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi be KPP paramos. 	-
	<p>Ūkių priklausomybė nuo subsidijų yra ypatingai didelė ir pastaraisiais metais toliau auga. Be subsidijų ūkiai beveik negeneruoja pelno. Analizuojant ūkių priklausomybę nuo subsidijų pagal ūkių ekonominį dydį pastebėtina, kad iki 50 EDV ūkiai be subsidijų ir PVM atskaitos veiktų nuostolingai, nes daugiau nei 100 proc. jų bendrojo pelno sudaro būtent subsidijos ir PVM atskaita. 50–100 EDV ūkiai jau patys generuoja pelną (be subsidijų ir PVM atskaitos), tačiau jų pelnas yra santykinai mažas. Reikšmingą pelną generuoja ūkiai, kurių EDV viršija 250, tačiau net ir jų atvejų subsidijos ir PVM atskaita sudaro didesnę bendrojo pelno dalį – 58 proc.</p>	<p>Rekomenduojama mažinti ūkių priklausomybę nuo subsidijų, taikant finansų inžinerijos priemones, kadangi tikėtina, kad BŽŪP parama Lietuvai ateinančiu finansiniu periodu mažės.</p>
28 BVK	<p>Plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, sudaro 2 proc. registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Programos poveikis metano ir azoto suboksido išmetimų sumažinimui 2018 m. siekė 120,06 tūkst. t CO₂ ekvivalento, o amoniako – 1.079 t., kas sudarė 4,2 proc. nuo visų 2017 m. žemės ūkyje susidariusių amoniako emisijų. Sumažėjimui turėjo įtakos sumažintas azotinių trąšų naudojimas plotuose, kuriuose vykdomos agrarinė aplinkosaugos ir klimato bei ekologinis ūkininkavimo valdymo sutartys. ŠESD išmetimų padidėjimas nenustatytas plotuose, kuriuose vykdomos valdymo sutartys susijusios su ekstensyviu šlapynių tvarkymu. Tuo tarpu ŠESD kiekiai išsiskyrė iš ariamų durpiniuose dirvožemiuose pagal priemones M10, M11 ir M13. 2018 m. remiamas ariamų durpinių dirvožemių plotas siekė 40.780 ha (įvertinant teritorijų persidengimą). Šiuose plotuose ariminę žemdirbystę pakeitus pievomis, būtų galima ženkliai sumažinti metinį ŠESD išmetimų kiekį (iki 1,1 mln. t CO₂ ekvivalento per metus).</p>	<p>Atsižvelgiant į durpžemių arimo mastą, ŠESD išsiskyrimo iš žemės ūkio veikloje naudojamų durpžemių klausimą būtina spręsti valstybiniu lygiu. Rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nebeskirti paramos durpžemių arimo veiklai.</p>
	<p>Programos teigiamas ir santykinai didelis kiekybinis poveikis nustatytas pusei paukščių rūšių iš keturiolikos, įtrauktų į Kaimo paukščių populiacijų indikatorių.</p>	<p>Tikslinga peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nustatyti teritorinius paramos</p>

	<p>Didžiausias poveikis buvo toms paukščių rūšims, kurios susitelkusios gyventi žemės ūkio naudmenose, kaip vienintelėse jų veisimosi buveinėse. Trims paukščių rūšims Programos kiekybinis poveikis buvo silpnai teigiamas arba bent ne neigiamas. Likusioms 4 rūšims (kiauliukė, rudoji devynbalsė, paprastoji medšarkė ir geltonoji starta) jis buvo silpnai neigiamas arba apskritai nepasireiškė. Didesnis poveikis biologinės įvairovės apsaugai būtų pasiektas tvarkant EB svarbos buveines ir paukščių apsaugai svarbias teritorijas.</p>	<p>apribojimus, užtikrinančius, kad nebūtų skiriamos išmokos veikloms, kurios gali sunaikinti EB svarbos buveines. Pievų tvarkymo priemonės turėtų būti taikomos teritorijose, kuriose jos atneštų maksimalią naudą biologinei įvairovei palaikyti, t. y. EB svarbos buveinėse, paukščių apsaugai svarbiose teritorijose. Siekiant padidinti veiklą „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ ir „Specifinių pievų tvarkymas“ plotus, rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką, apsvarstyti galimybes leisti ūkininkams pereiti iš kitos deklaruojamos priemonės dar nepasibaigus prisiimto įsipareigojimo terminui. Siekiant užtikrinti kuo didesnę veiklos srities „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, veiksmingumą prisidedant prie pievinių paukščių išsaugojimo, būtų tikslinga skatinti intensyvesnę jos įgyvendinimą EB svarbos buveinėse, paukščių apsaugai svarbiose teritorijose.</p>
	<p>2014–2018 m. laikotarpiu didelės gamtinės vertės ūkininkavimo, kuris pasižymi savybėmis, prisidedančiomis prie biologinės įvairovės išsaugojimo arba saugomų rūšių ir buveinių palaikymo, teritorijų plotas išaugo 1,1 procentinio punkto.</p>	<p>-</p>
	<p>M10 bei M11 priemonių įgyvendinimas azoto perteklių dirvožemyje sumažina apie 6 proc., tuo tarpu fosforo balansui poveikio visai neturėjo 2014–2015 m., fosforo deficitą dirvožemyje 2016–2017 m., o 2018 m. maždaug 11 proc. galėjo sumažinti fosforo perteklių dirvožemyje.</p>	<p>Siekiant užtikrinti kuo didesnę aplinkosauginių priemonių efektyvumą, tikslinga būtų skatinti intensyvesnę jų įgyvendinimą regionuose, kuriuose maistinių medžiagų balansai yra labiausiai pertekliniai.</p>
	<p>Nitratų azoto koncentracijų pokyčių gėlo vandens telkiniuose dėl Programos aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nenustatyta. Dalis šių priemonių įgyvendinama baseinuose, kuriuose nitratų koncentracijos yra nedidelės ir taršos mažinimo poreikio nėra. Tačiau dėl aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nitratų koncentracijos vandens telkiniuose vidutiniškai gali mažėti</p>	<p>Siekiant efektyviai mažinti vandens telkinių taršą, rekomenduojama intensyvinti maistinių medžiagų išsplovimą į vandens telkinius mažinančių priemonių įgyvendinimą LR aplinkos ministerijos išskirtuose</p>

	keliais procentais.	rizikos vandens telkinių baseinuose. Minėtoms priemonėms įgyvendinti rizikos vandens telkinių baseinuose galėtų būti suformuluojami specialūs reikalavimai, užtikrinantys didesnius įgyvendinimo plotus.
	Dėl ekologinio ūkininkavimo priemonės įgyvendinimo ariamoje žemėje gali būti sukauptama iki 46,2 tūkst. t metinės organinės anglies atsargų. Kita vertus, dėl suartų durpinių dirvožemių (kas sudaro 7 proc. nuo deklaruoto ekologinio ploto) organinės anglies praradimai juose gali siekti iki 76,3 tūkst. t per metus ir 30 tūkst. t viršyti nustatytą ekologinių ūkių teigiamą naudą kaupiant dirvožemio organinę anglį mineraliniuose dirvožemiuose.	Siekiant apsaugoti dirvožemio organinės anglies išteklius, rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir neskirti paramos ariamuose durpžemiuose.
	Dėl M10 Agrarinės aplinkosaugos ir klimato priemonės erozijos valdymo sutarčių įgyvendinimo per metus gali būti išsaugoma apie 48 tūkst. t dirvožemio, kas sudaro mažiau nei 1 proc. nuo bendro dėl vandens erozijos prarandamo dirvožemio kiekio. Priemonės poveikis vandens sukeliama erozijai mažinti labai menkas dėl mažų įgyvendinamų valdymo sutarčių plotų erozijai jautriose teritorijose.	-
29 BVK	2017 m. Kaimo BVP, tenkantis vienam gyventojui, siekė daugiau nei 13 tūkst. PPS ir buvo 532 PPS didesnis nei būtų buvęs, jei KPP nebūtų įgyvendinama. Atsižvelgiant į BVP, tenkančio vienam ES gyventojui, augimą, tikėtina, jog be Programos priemonių 45 proc. reikšmę siekiantis Lietuvos indeksas nebūtų pasiektas. Programos įgyvendinimas prisidėjo prie BVP kaimo vietovėse augimo 63,4 proc. ir buvo esminis kaimo BVP vienam gyventojui augimo veiksnys. Visgi šie įverčiai yra tik dalinai patikimi, nes naudojamas „BVP vienam gyventojui kaime“ rodiklis yra lygus apskričių, kuriose dauguma gyventojų registruoti kaime rodikliui ir šis rodiklis tinkamai neatspindi realaus kaimo BVP.	Kadangi Lietuvoje nėra sukurta metodika, kaip kitaip apskaičiuoti kaimo BVP, siūlytina apsvarstyti galimybę inicijuoti vertinimą, kurio pagrindinis tikslas būtų sukurti BVP vienam gyventojui kaimo vietovėse apskaičiavimo metodiką, kuri tinkamai atspindėtų faktinę situaciją. Alternatyva būtų kreiptis į Lietuvos statistikos departamentą dėl tokio rodiklio skaičiavimo.
	Pastaraisiais metais Lietuvoje skurdo lygis tiek mieste, tiek kaime auga. Jei KPP nebūtų įgyvendinama, skurdo lygis kaime būtų buvęs 0,74 proc. p. didesnis nei faktiškai buvo 2017 m. (37,2 proc.) Taigi KPP įgyvendinimas turėjo nuosaikų poveikį skurdo mažinimui. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai taip pat rodo, kad be KPP intervencijos 2015–2017 m. skurdo lygis būtų augęs 3,2 proc. p. (nuo 34,7 proc. 2015 m. iki 37,9 proc. 2017 m.), o išaugo 2,5 proc. p. Iš šių duomenų apskaičiuotina, jog Programos įgyvendinimas 22 proc. sumažinimo skurdo lygio augimą kaime. Rekomendacijų Programos intervencijai neturime, kadangi įvertinus daug svaresnę skurdo lygio augimą lemiančių priežasčių tokių kaip nedarbas, užimtumo skirtumai skirtingų kvalifikacijų atžvilgiu, mokesčių sistemos ribotumai ir nesubalansuotos išmokos įtaką, KPP priemonės gali tik iš dalies pristabdyti	-

	<p>skurdo augimą, o ne apskritai sumažinti jo mastą.</p> <p>Tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedančių Programos priemonių poveikis užimtumo lygiui kaimo vietovėse buvo svarus. 2018 m. užimtumo lygio kaimo vietovėse rodiklis buvo 2,1 proc. p. didesnis nei būtų buvęs, jeigu Programa nebūtų įgyvendinta. Be to, 2014–2018 m. užimtumo lygis būtų augęs 4,8 proc. p., (nuo 63,9 proc. 2014 m. iki 68,7 proc. 2018 m.), tačiau dėl Programos įgyvendinimo užimtumo lygis išaugo 6,9 proc. p. Tai reiškia, jog Programos įgyvendinimas padidino užimtumo lygio augimą kaime 30 proc.</p>	<p>Siekiant sumažinti užimtumo lygio atotrūkį tarp miesto ir kaimo, kuris šiuo metu yra beveik didžiausias tarp visų ES šalių, siūlome apsvarstyti galimybę ateinančiu finansiniu laikotarpiu numatyti daugiau priemonių ar išplėsti dabar įgyvendinamų priemonių, kurios tiesiogiai prisideda prie užimtumo lygio kaime augimo, finansinę apimtį. Taip pat rekomenduojame platesnį socialinių partnerių įtraukimą, kuris be didesnių finansinių išteklių turėtų didinti gyventojų ekonominį aktyvumą bei verslumą. Siūloma atkreipti dėmesį ir į tęstinį bei profesinį suaugusiųjų mokymą nukreiptas priemones, t. y. pagrįstas profesiniu orientavimu ir potencialių bedarbių perorientavimu bei perkvalifikavimu.</p>
30 BVK	<p>KPP numatytos priemonės tik nedidele finansine apimtimi tiesiogiai skatina inovacijų plėtrą, nes tik 0,21 proc. visų KPP išlaidų yra tam numatyta. Tačiau 3.274 inovacijų buvo įdiegta netiesiogiai įgyvendinant 4.1, 4.2, 4.3 veiklos sritis. Skirstant pagal inovacijų tipą, dažniausiai buvo diegiamos technologinio proceso inovacijos (91 proc.), o naujų produktų ar paslaugų diegimo inovacijos sudarė tik 6 proc. inovacijų, organizacinės inovacijos – 3 proc. inovacijų, inovatyvios partnerystės – mažiau nei 1 proc. inovacijų. Visgi didžioji dalis šių inovacijų yra tik „ūkio lygio“, nes inovacija laikoma, bet kokia ūkyje įdiegta naujovė, nepaisant to, kad tai nėra inovacija kituose regiono ar šalies ūkiuose. Projekto lygio duomenų analizė atskleidė, kad tik pavieniuose projektuose buvo diegiamos „tikrosios“ inovacijos, t. y. technologiniai, organizaciniai sprendimai, kurie dar nebuvo taikyti kituose Lietuvos ūkiuose ir gali turėti reikšmingą poveikį darbo našumui juose.</p>	<p>Ateinančiu finansiniu laikotarpiu inovacijoms žemės ūkyje bus skiriamas dar didesnis dėmesys, todėl siūlytina aiškiai nustatyti inovacijų žemės ūkyje apibrėžimą ir juo vadovautis renkant įvairią statistiką apie inovacijas.</p>

8 SANTRUMPOS

2007–2013 m. KPP	Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa, kai atliekamas palyginimas su Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
2014–2020 m. KPP	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, kai atliekamas palyginimas su Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa
BVP	Bendras vidaus produktas
BŽŪP	Bendroji žemės ūkio politika
DGV	Didelė gamtinė vertė
EDV	Ekonominis dydžio vienetas
EIP	Europos inovacijų partnerystė
EJRŽF	Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas
EB	Europos bendrija
ES	Europos Sąjunga
ESIF	Europos Sąjungos investiciniai fondai
Eur	Eur
EŽŪFKP	Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai
Ha	Hektaras
IRT	Informacinės ir ryšių technologijos
IT	Informacinės technologijos
KPPAIS	Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonių administravimo informacinė sistema
KPPAIS2	Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonių administravimo informacinė sistema
KPPI	Kaimo paukščių populiacijos indeksas
LAEI	Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LEADER	pranc. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale</i> – veiksmų, skatinančių kaimo ekonomikos plėtrą, tarpusavio ryšys
LŽŪKT	Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba
NKP	Nacionalinė žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistema
NMA	Nacionalinė mokėjimo agentūra
MTEPI	Moksliniai tyrimai technologinės plėtra ir inovacijos
MTI	Mokslinių tyrimų infrastruktūra
PRIS	Pareiškėjų registravimo informacinė sistema
Proc.	Procentas
Programa	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
SDV	Sąlyginis darbo vienetas
SGV	Sutartinis galvijų vienetas
SIA	Supaprastintas išlaidų apmokėjimas
SP	Standartinė produkcijos vertė
SPAV	Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas
SSGG	Stiprybių, silpnybių, grėsmių ir galimybių analizė
STIS	Supaprastintų tiesioginių išmokų administravimo sistema
ŠESD	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos
Tinklas	Lietuvos kaimo tinklas
TNE	Tonos naftos ekvivalentas
TS	Tikslinė sritis
UAB	Uždaroji akcinė bendrovė
UBR	Upių baseinų rajonų
ŪADT	Ūkių apskaitos duomenų tinklas
Vnt.	Vienetas
VP	2014–2020 m. Veiksmų programa
VPS	Vietos plėtros strategija

VŠĮ
VVG
ŽNPKM
ŽŪIKVC
ŽŪM
ŽŪMIS

Viešoji įstaiga
Vietos veiklos grupės
Žemės naudojimas, paskirties keitimas ir miškininkystė
Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
Žemės ūkio ministerija
Žemės ūkio ministerijos informacinė sistema

9 LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

ES ir nacionaliniai teisės aktai ir dokumentai:

1. 2018 m. atlikti Programos pakeitimai
2. 2018 m. atlikti Programos priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimai.
3. Programos priemonių įgyvendinimo taisyklės
4. 2014 m. sausio 7 d. Europos Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 240/2014 dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų Europos partnerystės elgesio kodekso
5. 2012 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“
6. 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013
7. 2014 m. sausio 7 d. Europos Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 240/2014 dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų Europos partnerystės elgesio kodekso
8. 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa
9. European Commission, Communication from the commission to the european parliament, the council, the european central bank and the eurogroup. Country report lithuania 2018, brussels, 2018
10. ES reglamentas Nr. 1303/2013 59(1)
11. ES reglamentas Nr. 1305/2013 51(2)
12. ES reglamentas Nr. 1305/2013 54(2)
13. Europos Komisija, Strategija „Europa 2020“, 2010 m.
14. FPP Consulting, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai, Vilnius, 2019 m.
15. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa (toliau – Programa) su paskutiniu pakeitimu, patvirtintu 2018-12-06 EK sprendimu Nr. C(2018) 8637
16. LR žemės ūkio ministro 2014 m. spalio 29 d. įsakymas Nr. 3D-800 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Techninė pagalba“ pirmosios veiklos srities „Programos įgyvendinimas“ ir antrosios veiklos srities „Programos informavimas ir viešinimas“ 2014–2023 m finansinio plano patvirtinimo“
17. LR Energetikos ministerija, „Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Energija Lietuvos ateičiai“, 2018 m.
18. LR Žemės ūkio ministro 2014 m. spalio 28 d. įsakymas Nr. 3D-795 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Techninė pagalba“ metinių lėšų limitų patvirtinimo“
19. LR Žemės ūkio ministro 2016 m. lapkričio 23 d. įsakymas Nr. 3D-696 „Dėl Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 metų veiksmų programos patvirtinimo“
20. Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategija. LR Seimo 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimu Nr. XI-2375

Interneto svetainės:

1. Aplinkos ministerijos interneto svetainė: www.am.lt
2. Aplinkos apsaugos agentūros internetinė svetainė: <http://vanduo.gamta.lt>
3. BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė: https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/context/2018_en
4. BŽŪP stebėsenos ir vertinimo rodiklių duomenų bazė: https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators_lt
5. Europos Komisijos Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinio direktorato interneto svetainė: https://ec.europa.eu/agriculture/index_en
6. Investuok Lietuvoje internetinė svetainė: <https://investlithuania.com>

7. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialo Agrocheminių tyrimų laboratorijos interneto svetainė: www.agrolab.lt ir kt.
8. Lietuvos kaimo tinklo interneto svetainė: www.kaimotinklas.lt
9. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos interneto svetainė: www.zum.lrv.lt
10. Lietuvos statistikos departamento interneto svetainė: www.stat.gov.lt
11. Nacionalinės mokėjimo agentūros interneto svetainė: www.nma.lt
12. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro interneto svetainė: www.vic.lt

Stebėsenos informacija:

1. Informacija apie Programos finansinį įgyvendinimą
2. Programos Stebėsenos komiteto posėdžių protokolai
3. Stebėsenos rodiklių lentelės
4. Techninės pagalbos priemonės veiklos sričių įgyvendinimo ataskaitos ir kt.

Tyrimai, vertinimai, analizės:

1. Aplinkos apsaugos politikos centras, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos strateginis pasekmių aplinkai vertinimas“, 2014 m.
2. Aplinkos apsaugos politikos centras, „KPP 2014–2020 įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais“, 2019 m.
3. Delivering environmental benefits through entry-level agri-environment schemes in the EU, Institute for European Environmental Policy, 14 December 2011.
4. Edvardas Makšeckas, „Valdžios remiamo žemdirbių neformaliojo profesinio mokymo poveikis šeimos ūkių konkurencingumui“, daktaro disertacija. Aleksandro Stulginskio universitetas, 2018.
5. Europos aplinkos agentūra, „Natūra 2000 barometro duomenys“. Detalesnė informacija adresu: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/natura-2000-barometer#tab-dashboard-02>
6. European Commission, Implementation of partnership principle and multi-level governance in 2014–2020 ESI Funds. Carried out by Sweco & Spatial Foresight & Nordregio, July 2016
7. ESTEP, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2016 metais vertinimo ataskaita“, 2017 m.
8. ESTEP, „2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas“, 2018 m.
9. Institute for European Environmental Policy, „Delivering environmental benefits through entry-level agri-environment schemes in the EU“, 14 December 2011.
10. Kurlavičius, P., ir kt., „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2010–2011 metais“ galutinė ataskaita. Lietuvos ornitologų draugija. Vilnius, 2011 m.
11. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialas Agrocheminių tyrimų laboratorija, „Dirvožemio agrocheminių savybių stebėjimo tyrimai“ galutinė ataskaita. Kaunas, 2018 m.
12. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, „Biodujų gamybos ir panaudojimo galimybių, poreikių įvertinimo ir plėtros galimybės“. Vilnius, 2018 m.
13. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, „Dirvožemio organinės anglies tvarumas“, 2015.
14. Lithuania's national inventory report 2018. Greenhouse gas emissions 1990-2016. Vilnius, 2018.
15. Publications Office of the European Union, „Smarter, greener, more inclusive? Indicators to support the Europe 2020 strategy“. Luxembourg, 2016.
16. The European Environment Agency, „Energy intensity“, 2016.
17. Tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ identifikavimas 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“ galutinė ataskaita. Vilnius, 2018 m.

18. UAB „BGI Consulting“, „Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimas ir programos poveikio aplinkai vertinimas“, galutinė ataskaita, 2016 m.
19. Vlada Vitunskienė ir Darius Jazepčikas, „Investicinės ir tiesioginės paramos priemonių reikšmingumas ūkių investicijoms Lietuvoje“, Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos, 2016 m.

Metodologiniai dokumentai:

1. Europos Komisija, „Gairės. Inovacijų 2014–2020 m. kaimo plėtros programose vertinimas“, 2017 m.
2. European Evaluation Helpdesk for Rural Development, Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Detalesnė informacija adresu: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en
3. European Evaluation Helpdesk for Rural Development. (2018). Guidelines for assessing RDP achievements and impacts in 2019. Detalesnė informacija adresu: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/assessing-rdp-achievements-and-impacts-2019_en

1 PRIEDAS. ATASKAITOS SANTRAUKA VISUOMENEI

---

1. FINANSINIS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

2014–2020 m. Programos įgyvendinimui skirta 2,1 mlrd. Eur, iš kurių ES dalis sudaro 1,66 mlrd. Eur, o nacionalinio finansavimo lėšos – 438,25 mln. Eur. 2014–2018 m. pagal Programą patvirtintos paramos suma siekė 1.184,22 mln. Eur ir sudarė daugiau nei pusę (56 proc.) visų Programos įgyvendinimui skirtų lėšų. Daugiausiai paramos lėšų buvo patvirtinta pagal 2A ir 6B tikslines sritis, taip pat pagal prie ketvirtąjo prioriteto prisidedančias tikslines sritis. 2014–2018 m. pagal Programą išmokėtos paramos suma siekė 995,33 mln. Eur, t. y. 47 proc. Programai skirtų lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 800 mln. Eur. 2014–2018 m. pagal Programą Europos Komisijai buvo deklaruota 945,5 mln. Eur suma, t. y. 45 proc. Programai skirtų lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 757,6 mln. Eur.

Programos prioritetų lygmeniu didžiausia dalis paramos buvo išmokėta pagal ketvirtąjį prioritetą, kuomet ši suma sudarė daugiau nei 44 proc. visų 2014–2018 m. pagal Programą išmokėtų lėšų. Pagal antrąjį prioritetą taip pat buvo išmokėta reikšminga dalis visų išmokėtų lėšų – daugiau kaip 37 proc. Daugiausia prie to prisidėjo pagal 2A išmokėta parama, kuri sudarė daugiau kaip 33 proc. visų išmokėtų lėšų.

Programos priemonių lygmeniu daugiausiai paramos buvo išmokėta pagal priemonę M4 „Investicijos į materialųjį turtą“ – beveik 339 mln. Eur. Taip pat daug išmokėtų lėšų buvo pagal priemonę M13 „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ – 276 mln. Eur.

2. PROGRAMOS PRIORITETŲ ĮGYVENDINIMAS

2014–2018 m. buvo pradėti įgyvendinti visi šeši Programos prioritetai ir visos jų tikslinės sritys. Pagal visas jas buvo rinktos ir patvirtintos paraiškos, patvirtinta parama. Liko tik viena tikslinė sritis (5C, skirta atsinaujinančių energijos išteklių skatinimui), pagal kurią parama kaip ir pernai dar nebuvo išmokėta ir deklaruota Europos Komisijai. Nepaisant to, 2018 m. visgi tikėtina 5C tikslinės srities įgyvendinimo pažanga, kadangi pagal ją buvo patvirtinta dar viena paraiška (įgyvendinimui numatyta apie 2 mln. Eur), kuri prisidės prie 2014–2017 m. jau patvirtintų 8 paraiškų, kurių įgyvendinimui numatyta daugiau kaip 12 mln. Eur.

1 PRIORITETAS. ŽINIŲ PERDAVIMO IR INOVACIJŲ ŽEMĖS ŪKIO, MIŠKININKYSTĖS SEKTORIUOSE IR KAIMO VIETOVĖSE SKATINIMAS

2014–2018 m. parama buvo patvirtinta ir išmokėta pagal visas tris prie 1 prioriteto prisidedančias priemones. 1 prioritetui patvirtinta lėšų suma siekė daugiau nei 23 mln. Eur, išmokėta – daugiau nei 14 mln. Eur. Iki 2018 m. pabaigos įgyvendintas 31 projektas, kuris buvo susijęs su profesiniu mokymu, t. y. 29 projektais daugiau nei iki 2017 m. pabaigos. Šiuose projektuose iš viso dalyvavo 6.186 mokymų dalyvių. Pagal M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ priemonę teikiamoms paslaugomis pasinaudojo 4.818 paramos gavėjų, kurių didžioji dalis buvo konsultuojami agrarinės aplinkosaugos klausimais. 2018 m. pagal šią priemonę buvo išmokėta 1,2 mln. Eur. 2018 m. taip pat buvo įsteigtos ir pradėjo veikti 7 Europos inovacijų partnerystės (toliau – EIP) veiklos grupės. Be to, iki 2018 m. pabaigos pradėti įgyvendinti 8 bendradarbiavimo projektai. 6 iš jų prisideda prie ekonominės veiklos rezultatų gerinimo, 2 – prie ekosistemų atkūrimo, išsaugojimo ir gerinimo.

2 PRIORITETAS. ŽEMĖS ŪKIO KONKURENCINGUMAS IR TVARUS MIŠKŲ VALDYMAS

2014–2018 m. pagal 2 prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 446 mln. Eur. Iki 2018 m. pabaigos pagal antrąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė 347 mln. Eur ir sudarė 57 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos, kuri lyginant su 2017 m. padidėjo 10 procentinių punktų. Tiek pat procentų prioritetui skirtos sumos

sudarė ir Europos Komisijai deklaruotos lėšos. Didžiausia paramos lėšų dalis buvo išmokėta pagal 2A tikslinę sritį, skirtą ūkių modernizavimui skatinti, o mažiausia – pagal 2C tikslinę sritį, skirtą miškininkystės ekonominės vertės didinimui. 2014–2018 m. iš viso buvo paremtos 3.379 žemės ūkio valdos, iš kurių 2.918 įgyvendino investicijų į ūkių restruktūrizavimą ir modernizavimą projektus, o 461 – jaunųjų ūkininkų įsikūrimo projektus. Taip pat buvo paremti 2.385 smulkūs ūkiai, siekiant jiems sudaryti sąlygas aktyviau dalyvauti rinkoje. Be to, buvo vykdomos investicijos į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą. Šioje srityje buvo įgyvendinti 161 žemės ūkio vandentvarkos projektai, kurių įgyvendinimui išmokėta 52,2 mln. Eur. Taip pat buvo įgyvendinti 14 projektų, dvigubai daugiau nei 2017 m., skirtų miškų infrastruktūrai gerinti, o jiems išmokėtos paramos suma siekė 1,1 mln. Eur. Pagal 2 prioritetą investicijos taip pat buvo skirtos ir miškininkystės technologijų diegimui bei miško produktų perdirbimui ir rinkodarai. Šioje srityje iki 2018 m. pabaigos buvo įgyvendinti 49 projektai, kuriems išmokėtų lėšų suma sudarė daugiau nei 2,2 mln. Eur.

3 PRIORITETAS. MAISTO TIEKIMO GRANDINIŲ ORGANIZAVIMO SKATINIMAS

2014–2018 m. pagal 3 prioritetą visų patvirtintų lėšų suma siekė 53,5 mln. Eur. Išmokėtos paramos suma siekė 34 mln. Eur ir sudarė beveik 21 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Beveik visos išmokėtos lėšos iki 2018 m. pabaigos buvo deklaruotos Europos Komisijai. 2014–2018 m. parama buvo išmokėta šioms prie 3A tikslinės srities prisidedančioms veikloms: žinių perdavimui ir informavimui, konsultavimo paslaugoms, ūkininkų dalyvavimui žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemose ir su tuo susijusių patiriamų išlaidų kompensavimui, taip pat ūkių modernizavimui, žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai ir plėtrai, siekiant aukštesnės produktų kokybės. Buvo užbaigti 34 projektai, kuriems skirta parama investicijoms žemės ūkio valdose bei investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą. Svarbu paminėti, kad 2018 m. pagal 3A tikslinę sritį paramos lėšos buvo išmokėtos 241 žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų dalyviui: 162 dalyviams pagal tęstinius 2007–2013 m. KPP įsipareigojimus ir 79 pateikusiems naujas paraiškas pagal 2014–2020 m. KPP. 2018 m. įgyvendinant 3B tikslinę sritį, skirtą paskatinti žemės ūkio valdų dalyvavimą rizikos valdymo sistemose, patvirtinta ir išmokėta daugiau kaip 3,1 mln. Eur paramos, kurią gavo 582 ūkio valdos (1,4 karto daugiau nei 2017 m.). Buvo įgyvendinti 795 projektai, pagal kuriuos teikta parama pasėlių ir augalų draudimo įmokoms. pasinaudojo 795 ūkių. Tuo tarpu buvo įgyvendinti 86 projektai, pagal kuriuos teikta parama gyvūnų draudimo įmokoms.

4 PRIORITETAS. APLINKOSAUGA – BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ, VANDENS IR DIRVOŽEMIO

Siekiant 4 prioriteto tikslų, yra įgyvendinamos 3 horizontalaus pobūdžio priemonės (M01, M02 ir M16), 2 investicinės (M04 ir M08) bei 5 kompensacinio pobūdžio plotinės priemonės (M10, M11, M12, M13 ir M15). 2014–2018 m. paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas prie 4 prioriteto prisidedančias priemones. 2014–2018 m. patvirtinta lėšų suma siekė beveik 453 mln. Išmokėtos paramos suma siekė 440 mln. Eur ir sudarė 62 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Beveik visos išmokėtos lėšos buvo deklaruotos Europos Komisijai. 2018 m. buvo reikšmingai padidintas 4 prioritetui skiriamas finansavimas nuo 578 mln. Eur iki 709 mln. Eur. Prioriteto mastu pasiekta finansinio įgyvendinimo pažanga buvo didelė – panaudota daugiau kaip pusė visam laikotarpiui skirtos paramos, lyginant su praeitais metais, panaudotos paramos dalis yra 22 proc. punktų didesnė nei 2017 m. patvirtintos ir išmokėtos paramos dydžiai. 2014–2018 m. buvo paremtas 284.884 ha žemės ūkio paskirties plotas ir 15.001 ha miško paskirties plotas, kuriuose vykdomos su biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga susijusios valdymo sutartys. Siekiant vandentvarkos gerinimo 2014–2018 m. buvo paremtas 8.459 ha plotas. Tuo pačiu laikotarpiu paremtas 236.792 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos veiklos, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimo ir dirvožemio erozijos prevencija. Šie plotai daugiausia apėmė žemės ūkio veiklą „Natura 2000“ vietovėse, ekologinį ūkininkavimą, taip pat ūkininkavimą pagal aukštesnius nei privaloma aplinkosauginius reikalavimus, prisiimtus pagal M10 „Agrarinės aplinkosaugos“ priemonės veiklas, kalbant

apie miško plotus, pastarieji buvo remiami pagal M8 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ priemonę.

5 PRIORITETAS. EFEKTYVUS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS

2014–2018 m. pagal 5 prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 47,8 mln. Eur. Iki 2018 m. pabaigos šiam prioritetui išmokėtos paramos suma siekė 25,65 mln. Eur ir sudarė 15 proc. visos 5 prioritetui skirtos lėšų sumos. Beveik visos išmokėtos lėšos buvo deklaruotos Europos Komisijai. 2014–2018 m. parama buvo išmokėta pagal 5D ir 5E tikslines sritis. Dalis 2018 m. 5C tikslinei sričiai skirtų lėšų buvo patvirtinta, tačiau dar neišmokėta. 2018 m. buvo paremtos 2.232 paraiškos, pagal kurias įgyvendinti veiksmai, prisidedantys prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) ir amoniako kiekio mažinimo. 831 pareiškėjai gavo paramą įgyvendinant su anglies sekvestracija ir išsaugojimu susijusias valdymo sutartis. Taip pat, 440 valdos gavo paramą miško įveisimui, taip siekiant prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos būtent miškininkystėje. Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu susijusios valdymo sutartys, siekė 57.773 ha. Iš šio ploto tiesiogiai pagal 5D TS paremtas plotas sudarė 31.258, o netiesiogiai – 26.515 ha. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su anglies sekvestracija ir išsaugojimu susijusios valdymo sutartys, siekė 92.568 ha. Tiesiogiai pagal 5E TS paremtas plotas sudarė 25.903 ha, netiesiogiai – 66.665 ha.

6 PRIORITETAS. EKONOMINĖS PLĖTROS IR SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES SKATINIMAS

2014–2018 m. pagal 6 prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 185,8 mln. Eur. Iki 2018 m. pabaigos šiam prioritetui išmokėtos paramos suma siekė 36 mln. ir sudarė 12 proc. visos 6 prioritetui skirtos paramos. 2014–2018 m. paramos lėšos buvo išmokėtos visoms tikslinėms sritims. 2018 m. buvo įgyvendinami 37 projektai, skirti ne žemės ūkio veiklos verslui kaime. Pagal 6A TS 2018 m. baigtuose projektuose buvo sukurtos pirmosios 53 darbo vietos, tačiau tai sudaro tik 2,5 proc. siektino tikslo. 2018 m. buvo įgyvendinami 3.513 veiksmų, kuriais remiama visų rūšių mažos apimties infrastruktūra, kaimo kultūros ir gamtos paveldas bei kraštovaizdis. Dėka 3.496 projektų buvo pakeisti 3.298 asbestinių dangų stogai, rekonstruota 110,12 km kelių, o regioninio planavimo būdu užbaigti 4 mažos apimties infrastruktūros projektai. 2018 m. taip pat įgyvendinta 16 projektų skirtų tradicinių amatų centrų plėtrai ir 1 skirtas investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą bei kraštovaizdį. 2018 m. pabaigoje gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis ir infrastruktūra, skaičius siekė 118.684 asmenis (arba 11,28 proc. visų kaimo gyventojų). Įgyvendinant LEADER priemonę, 2014–2018 m. buvo sukurtos 6 naujos darbo vietos. Paminėtina, kad 2014–2018 m. buvo išmokėta parengiamoji parama vietos plėtros strategijoms (toliau – VPS). Kaip ir 2016 m. atrinktos 49 vietos veiklos grupės (toliau – VVG) (46 kaimo vietovių ir 3 dvisektorės, finansuojamos iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (toliau – EŽŪFKP) ir Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo (toliau – EJŪŽF). Gyventojų skaičius, tenkantis VVG, siekia 1.075.726 asmenis ir apima visus Lietuvos kaimo vietovėse gyvenančius žmones. Pagal kitas LEADER priemonės veiklas iš 95 patvirtintų, 2014–2018 m. buvo užbaigti 36 projektai.

3. VEIKLOS REZULTATŲ PLANO (ORIENTYRŲ PASIEKIMO) SITUACIJA

Programoje pateiktame veiklos rezultatų plane nurodyti pagal kiekvieną prioritetą siektini tikslai, t. y. 2018 m. planuojamos pasiekti tarpinės reikšmės (orientyrai) ir 2023 m. planuojamos pasiekti galutinės reikšmės. Veiklos rezultatų plane numatyti 13 rodiklių bei 2 papildomi rodikliai.

Pagal 2 prioritetą, abu orientyro tikslai buvo pasiekti. Taip pat pastebėta, jog prioriteto įgyvendinimas vyksta greičiau nei planuota. 3 prioriteto rodikliai pagal EK reglamentą taip pat laikomi pasiektais, kadangi įskaitant papildomą rodiklį į veiklos rezultatų planą įtraukti 4 rodikliai, kuomet vieno iš jų rodiklių reikšmės nesiekia 85 proc. orientyro reikšmės, tačiau viršija 75 proc. orientyro reikšmės, dar vieno rodiklio reikšmės

siekia 85 proc., o likusių dviejų išsikeltus tikslus stipriai viršija. 4 prioriteto visi trys orientyro tikslai pasiekti, prioriteto įgyvendinimas vyksta greičiau nei planuota. Analizuojant 5 prioriteta teigtina, jog esant situacijai, kuomet du iš trijų prioriteto orientyrų yra pasiekti daugiau nei 85 proc. apimtimi, o vienas prioriteto orientyras pasiektas 0 proc. apimtimi, laikytina, kad viso prioriteto orientyras yra nei pasiektas, nei nepasiektas. 6 prioriteto orientyrai laikomi pasiektais, kadangi nepaisant vieno rodiklio 83 proc., reikšmės, kitų dviejų rodiklių orientyrų reikšmės stipriai viršytos. Apibendrinant galima teigti, jog 2 ir 4 prioritetai įgyvendinti visiškai sėkmingai, 3 ir 6 – sėkmingai, 5 prioriteto įgyvendinimas vertinamas mažiausiai sėkmingai.

4. VEIKSMAI, SIEKIANT UŽTIKRINTI PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO VEIKSMINGUMĄ

Siekiant užtikrinti 2014–2018 m. Programos įgyvendinimo veiksmingumą ir kokybę, buvo atliekami: 1) Programos pakeitimai; 2) Programos administravimo taisyklių pakeitimai bei inicijuojami ar atliekami nacionalinių teisės aktų pakeitimai; 3) Priemonės įgyvendinimo taisyklių pakeitimai bei kiti veiksmai.

2018 m. buvo inicijuoti 2 Programos pakeitimai – ketvirtasis ir penktasis. 2018 m. birželio 12 d. sprendimu Nr. C(2018) 3841 siekta pareiškėjams sumažinti administracinę naštą, supaprastinti paramos gavimą, taikant supaprastintą išlaidų apmokėjimą ir įvairesnius paramos išmokėjimo būdus, išplėsti potencialių pareiškėjų ratą, patikslinti priemonių aprašą ir pastarąsias papildyti naujomis veiklomis, taip pat patikslinti 2018 m. orientyrų reikšmes bei perskirstyti 5 prioritetų lėšas 4, taip užtikrinant tikslų įgyvendinamumą. 2018 m. gruodžio 6 d. sprendimu Nr. C(2018) 8637 buvo norima paspartinti kompensacijų išmokėjimą, didinti paramos intensyvumą NVO socialinio verslo projektams, sumažinti riziką neįvykdyti prisiimtų įsipareigojimų pagal M11 ir M13 priemones taip pat patikslinti orientyrų reikšmes.

Siekiant supaprastinti ir paspartinti bendrą visoms priemonėms taikomą paraiškų vertinimo ir administravimo tvarką bei paspartinti įgyvendinamus procesus, 2018 m. buvo atlikti du Programos administravimo taisyklių pakeitimai.

2018 m. gegužės 7 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-281 patvirtinti pakeitimai, kurie minėtasias taisykles išdėsto nauja redakcija. 2018 m. redakcijoje atlikta daugybė korekcinų taisyklių pakeitimų tikslinant sąvokas. Naujojoje redakcijoje paramos lėšų išmokėjimo tvarkos skyriuje taip pat atsisakyta skirsnio apie sąskaitų apmokėjimo būdą. Be to, 2018 m. reakcijoje pertvarkytas projektų įgyvendinimo priežiūros skyriaus projektų ir paramos sutarties pakeitimų skirsnis. 2018 m. spalio 18 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-747 patvirtinti pakeitimai, kuriais patikslinami už Programos priemonių įgyvendinimo koordinavimą atsakingi VI administracijos padaliniai bei šiems priskiriamos funkcijos. Šiame administravimo taisyklių pakeitime taip pat detalizuotas paraiškų papildomo vertinimo procesas.

Siekiant spręsti ir kontroliuoti problemas, iškilusias atskirų priemonių įgyvendinimo metu, 2018 m. taip pat buvo atliekami beveik visų priemonių įgyvendinimo taisyklių keitimai.

5. VEIKSMAI, VYKDANT TECHNINĖS PAGALBOS IR PROGRAMOS VIEŠINIMO REIKALAVIMUS

2014–2023 m. parama Techninei pagalbai teikiama įgyvendinant tris veiklos sritis: 1) Programos įgyvendinimas; 2) Programos informavimas ir viešinimas; 3) Lietuvos kaimo tinklas (toliau – Tinklas). 2014–2023 m. Techninei pagalbai skirtos paramos lėšos siekia 71,91 mln. Eur. Pažymėtina, jog 6 įgyvendinami projektai yra tęstiniai, tad 2018 m. naujos paraiškos nebuvo gautos, o esami projektai papildyti naujomis lėšomis. Šiems projektams 2014–2018 m. išmokėtos paramos suma siekia 37,36 mln. Eur, o tai sudaro 51,9 proc. visų 2014–2023 m. laikotarpiu Techninei pagalbai numatytų lėšų.

Siekiant užtikrinti efektyvų Programos valdymą, įgyvendinimą ir priežiūrą, pagal pirmąją veiklos sritį įgyvendinami 3 projektai (visų trijų galimų paramos gavėjų – ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC). 2014–2018 m. jiems išmokėta 31,88 mln. Eur.

ŽŪM 2018 m. vykdė projektą, kurio tikslas užtikrinti tinkamą ŽŪM, kaip vadovaujančiai institucijai pavestų funkcijų, t. y. Programos valdymas, stebėseną, vertinimas, kontrolė bei auditas, vykdymą. Iš šio projekto lėšų buvo apmokamos darbuotojų išlaikymo išlaidos. Siekiant stiprinti darbuotojų administracinius gebėjimus ir dalintis patirtimi su kitomis šalimis, pastarieji dalyvavo įvairiuose EK organizuojamuose komitetų, darbo grupių posėdžiuose, seminaruose konferencijose ir mokymuose Lietuvoje bei užsienyje. Užtikrinant tinkamą Programos įgyvendinimą, buvo atliekami tyrimai, pirktos konsultavimo paslaugos, įsigytos informacinių sistemų vystymo bei techninio palaikymo paslaugos. Taip pat organizuoti įvairūs su Programos įgyvendinimu susiję posėdžiai, susitikimai ir kiti renginiai.

NMA įgyvendinant projektą, kurio tikslas efektyviai, kokybiškai ir skaidriai administruoti Programos priemones, 2018 m. samdė valstybės tarnautojus ir darbuotojus (dirbę pagal darbo sutartis), kurie vertino su Programa susijusias paraiškas, projektus, atliko įvairias patikras, administravo paramos lėšas bei jų išmokėjimą. Siekiant užtikrinti tinkamą paramos administravimą, NMA darbuotojai dalyvavo tarptautinėse konferencijose, Europos Komisijos organizuojamuose komitetų posėdžiuose, darbo grupėse ir kituose pasitarimuose. Iš projekto lėšų taip pat buvo įsigytos darbuotojų kvalifikacijos kėlimo paslaugos. Be to, buvo naudojamos ekspertų ir konsultantų paslaugos. Taip pat įsigytos patikros vietoje atlikti būtinos paslaugos ir prekės. Siekiant užtikrinti nepertraukiamą ir kokybišką Žemės ūkio paramos administravimo informacinės sistemos veiklą bei kitų pagalbinių NMA vidinių informacinių sistemų valdymą ir vystymą, 2018 m. buvo įsigytos informacinių sistemų vystymo bei techninio palaikymo paslaugos.

Įgyvendinant ŽŪIKVC projektą, kurio tikslas užtikrinti techninę pagalbą Programos įgyvendinimui, 2018 m. buvo užtikrinamas sklandus paraiškų priėmimo informacinės sistemos ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registro administravimas, žemės ūkio valdos ekonominio dydžio apskaičiavimas bei žemės ūkio valdos ekonominio dydžio apskaičiavimas. Iš projekto lėšų buvo apmokamos darbuotojų darbo užmokesčio ir kitos su juo susijusios išlaidos. Taip pat apmokamos minėtų darbuotojų išlaikymo išlaidos (komunalinės, valymo, ryšių, automobilių išlaikymo, automobilių nuomos, degalų ir kt). Siekiant ugdyti gebėjimus ŽŪIKVC darbuotojai dalyvavo konferencijose, mokymuose bei kituose renginiuose Lietuvoje ir užsienyje.

Pagal antrąją veiklos sritį įgyvendinami 2 projektai skirti Programos viešinimo ir informavimo veikloms (abiejų galimų paramos gavėjų – ŽŪM ir NMA). 2014–2018 m. šiems išmokėta 5,09 mln. Eur. Įgyvendinant viešinimo veiklas siekiama skleisti informaciją apie kaimo plėtros procesus, paramos galimybes, pristatant kaimo plėtros politikos strateginius sprendimus, paramos administravimo tvarką bei geruosius pavyzdžius. Taip pat buvo siekiama informuoti plačiąją visuomenę apie Programos vaidmenį bei pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje. Be to, įvairiomis viešinimo priemonėmis užtikrinamas paramos administravimo skaidrumas.

Iš ŽŪM įgyvendinamo projekto, kurio tikslas pasitelkiant įvairius informavimo veiksmus, efektyviai skelbti informaciją apie kaimo plėtros procesus, paramos galimybes žemės ūkiui, miškų ūkiui ir kaimo plėtrai bei informuoti visuomenę apie Programos vaidmenį ir pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje, lėšų 2018 m. buvo organizuojamas informacijos apie Programą viešinimas, pasitelkiant internetą, radiją, televiziją ir spaudą. Taip pat buvo organizuojami informaciniai renginiai, seminarai bei parodos, skirtos ūkininkams, socialiniams partneriams ir kitoms tikslinėms grupėms. Minėtųjų renginių metu buvo dalinami marškinėliai, kepuraitės, atšvaitai, puodeliai, kuprinės su KPP logotipais, taip siekiant informuoti plačiąją visuomenę apie Programą ir jos priemones. Reklaminė kampanija buvo organizuojama ir socialiniame tinkle „Facebook“.

NMA įgyvendinant projektą, kurio tikslas objektyvios, tikslios informacijos sklaidimas apie EŽŪFKP paramą kaimo plėtrai tikslinėms auditorijoms, 2018 m. naudojo tokios komunikacijos priemones kaip interneto naujienų portaluose ir specializuotuose žemės ūkio sektoriaus naujienų portaluose publikuojamas informacines rubrikas, pagrindiniuose radijo kanaluose transliuojamas informacines rubrikas, nacionaliniuose, specializuotuose ir regioniniuose leidiniuose skelbiamą informacinę medžiagą bei kvietimus teikti paraiškas. Taip pat buvo organizuojami įvairūs renginiai, kuomet informacija buvo suteikiama pareiškėjams, paramos gavėjams bei socialiniams partneriams. Dalyvauta ir renginiuose/parodose, kur buvo pristatomos įvairios paramos priemonės. Be to, organizuotos vaizdo transliacijos, kurių metu buvo informuojama apie paramai gauti reikalingus dokumentus, reikalavimus bei šių administracinius įgyvendinimus. Reklaminė kampanija vykdyta ir socialiniame tinkle „Facebook“.

Pagal trečiąją veiklos sritį įgyvendinamas 1 projektas (Tinklo sekretoriato funkcijas vykdančio ŽŪM). 2014–2018 m. šiam išmokėta 395 tūkst. Eur suma. Siekiant sudaryti sąlygas tinkamam Tinklo funkcionavimui ir Tinklo veiksmų programos įgyvendinimui, taip pat užtikrinti keitimąsi patirtimi ir gerąja praktika, 2018 m. buvo organizuotas vienas LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo darbo grupės ir vienas Tinklo veiklos koordinavimo grupės posėdis. 2018 m. taip pat buvo administruota interneto svetainė, organizuojami seminarai, apskritojo stalo diskusijos, kiti renginiai, VVG mokymai, skirti informavimui apie Programos įgyvendinimą ir komunikacijos tarp kaimo plėtros dalyvių skatinimui.

Siekiant detaliau įvertinti Tinklo tinkamumą, veiklos rezultatyvumą ir efektyvumą, šio vertinimo metu buvo atlikta Tinklo narių apklausa. Prašymas užpildyti apklausą elektroniniu paštu buvo išsiųstas 328²¹⁰ Tinklo nariams. Atsakymai buvo gauti iš 64 narių. Atsižvelgiant į apklausos imties dydį ir gautų atsakymų skaičių galima teigti, kad gauti apklausos rezultatai su 10 proc. statistine paklaida esant 95 proc. tikimybei atitinka visos analizuojamos aibės nuomonę. Anot apklaustųjų, Tinklo vykdomos veiklos yra tinkamos siekiant užsibrėžtų tikslų, tačiau dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo Tinklo sekretoriato, neišnaudojamas galimas Tinklo potencialas. Remiantis stebėsenos ir apklausos duomenimis, galima daryti išvadą, kad pastaruoju metu Tinklo veikla nėra pakankamai gyvybinga. Tinklo nariams trūksta informacijos apie Tinklo vykdomas veiklas, jie taip pat nesijaučia pakankamai į jas įtraukti. Anot apklaustųjų, labiausiai efektyviomis komunikacijos priemonėmis laikomos: bendro pobūdžio renginių organizavimas, www.kaimotinklas.lt svetainė, šiek tiek mažiau efektyviomis KPP projektų konkursų organizavimas bei popierinių ir elektroninių informacinių leidinių leidyba. Paramos gavėjų gebėjimus labiausiai padidino bendro pobūdžio renginiai, mokymai ir gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos. Prie KPP įgyvendinimo kokybės labiausiai prisidėjo gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos bei mokymai. Kaimo plėtros dalyvius keistis informacija labiausiai paskatino KPP projektų konkursai ir bendro pobūdžio renginiai.

---

²¹⁰ Apklausos buvo išsiųstos mažesniai skaičiui narių, nes www.kaimotinklas.lt pateiktame LKT narių sąrašė dalis el. pašto adresų buvo nurodyti neteisingai arba dubliavosi.

2 PRIEDAS. ATASKAITOS SANTRAUKA

Šioje dalyje pateikiama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 m. pažangos vertinimo pagrindinių faktų santrauka.

1. FINANSINIS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

2014–2020 m. Programos įgyvendinimui skirta 2,1 mlrd. Eur, iš kurių ES dalis sudaro 1,66 mlrd. Eur, o nacionalinio finansavimo lėšos – 438,25 mln. Eur. 2014–2018 m. pagal Programą patvirtintos paramos suma siekė 1.184,22 mln. Eur ir sudarė daugiau nei pusę (56 proc.) visų Programos įgyvendinimui skirtų lėšų. Daugiausiai paramos lėšų buvo patvirtinta pagal 2A ir 6B tikslines sritis, taip pat pagal prie ketvirtojo prioriteto prisidedančias tikslines sritis. 2014–2018 m. pagal Programą išmokėtos paramos suma siekė 995,33 mln. Eur, t. y. 47 proc. Programai skirtų lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 800 mln. Eur. 2014–2018 m. pagal Programą Europos Komisijai buvo deklaruota 945,5 mln. Eur suma, t. y. 45 proc. Programai skirtų lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 757,6 mln. Eur.

Programos prioritetų lygmeniu didžiausia dalis paramos buvo išmokėta pagal ketvirtąjį prioritetą, kuomet ši suma sudarė daugiau nei 44 proc. visų 2014–2018 m. pagal Programą išmokėtų lėšų. Pagal antrąjį prioritetą taip pat buvo išmokėta reikšminga dalis visų išmokėtų lėšų – daugiau kaip 37 proc. Daugiausia prie to prisidėjo pagal 2A išmokėta parama, kuri sudarė daugiau kaip 33 proc. visų išmokėtų lėšų.

Programos priemonių lygmeniu daugiausiai paramos buvo išmokėta pagal priemonę M4 „Investicijos į materialųjį turtą“ – beveik 339 mln. Eur. Taip pat daug išmokėtų lėšų buvo pagal priemonę M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ – 276 mln. Eur.

2. PROGRAMOS PRIEMONIŲ IR VEIKLOS SRIČIŲ ĮGYVENDINIMAS

2014–2018 m. buvo pradėti įgyvendinti visi šeši Programos prioritetai ir visos jų tikslinės sritys. Pagal visas jas buvo rinktos ir patvirtintos paraiškos, patvirtinta parama. Liko tik viena tikslinė sritis (5C, skirta atsinaujinančių energijos išteklių skatinimui), pagal kurią parama kaip ir pernai dar nebuvo išmokėta ir deklaruota Europos Komisijai. Nepaisant to, 2018 m. visgi tikėtina 5C tikslinės srities įgyvendinimo pažanga, kadangi pagal ją buvo patvirtinta dar viena paraiška (įgyvendinimui numatyta apie 2 mln. Eur), kuri prisidės prie 2014–2017 m. jau patvirtintų 8 paraiškų, kurių įgyvendinimui numatyta daugiau kaip 12 mln. Eur.

1 PRIORITETAS. ŽINIŲ PERDAVIMO IR INOVACIJŲ ŽEMĖS ŪKIO, MIŠKININKYSTĖS SEKTORIUOSE IR KAIMO VIETOVĖSE SKATINIMAS

Pirmasis prioritetas skirtas žinių perdavimui ir inovacijoms žemės ūkio, miškininkystės sektoriuose ir kaimo vietovėse skatinti. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

1A tikslinė sritis „Parama inovacijų skatinimui“

Programoje numatyta, kad prie 1A tikslinės srities įgyvendinimo turi prisidėti trys priemonės / veiklos sritys, tačiau šiai tikslinei sričiai daugiausia įtakos turi pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritį 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ įgyvendinamos veiklos, susijusios su parama organizuojant praktinius seminarus ir kitus mokomuosius bei informavimo renginius.

Iki 2018 m. pabaigos parama buvo patvirtinta ir išmokėta pagal visas tris prie 1A tikslinės srities prisidedančias priemones. Šių įgyvendinimui patvirtina parama siekia 11,5 mln. Eur ir sudaro 25 proc. visos

tikslinei sričiai skirtos paramos, o išmokėta – 7 mln. Eur ir sudaro 16 proc. 2018 m. pabaigos pasiekta tikslo rodiklio reikšmė buvo 0,21 proc. Lyginant su 2023 m. suplanuota reikšme, pasiekta tik 9,6 proc. suplanuoto tikslo. Tai rodo, kad įgyvendinimo pažanga pagal šią TS yra ribota.

Priemonei M01 patvirtintos paramos dalis siekė 31 proc., išmokėtos – 17 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos. Pastebėtina, kad 2018 m. buvo sumažinta šiai priemonei pagal KPP skiriama lėšų suma nuo 23 mln. iki 19 mln. Eur, kas atspindi gana mažą tikslinės srities įgyvendinimo lygį (17 proc.). Pagal veiklos sritį 1.2 buvo atlikti 23 veiksmai, kuriais prisidedama prie parodomųjų projektų ir informavimo veiklos.

Iki 2018 m. pabaigos aukščiausias įgyvendinimo lygis buvo pasiektas pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, skirtą ūkininkų, žemės ir miškų valdytojų bei MVĮ konsultavimui. Įgyvendinant šią priemonę išmokėta 1,2 mln. Eur, o tai sudaro beveik 27 proc. visų priemonei skirtų lėšų. Iš viso konsultavimo paslaugomis pasinaudojo 4.818 paramos gavėjai – ūkininkai, jaunieji ūkininkai ir kiti žemės valdytojai. Daugiausia – daugiau nei 2 tūkst. paramos gavėjų – pasinaudojo konsultavimo paslaugomis agrarinės aplinkosaugos srities klausimais. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo klausimas konsultavosi 776 paramos gavėjai. Pastebėtina, jog konsultacijos vangiai vyksta pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo srityje bei atsinaujinančių išteklių srityje.

Priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ finansinio įgyvendinimo lygis buvo mažiausias – patvirtinta 20 proc., o išmokėta – 13 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos. M16 priemonės parama panaudota įgyvendinant 2 iš 3 priemonės veiklos sritis – 16.1 „Parama EIP veiklos grupių kūrimui ir veiklai“ bei 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“. Projektai pagal veiklos sritį 16.4 „Parama trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu“ jau buvo pradėti įgyvendinti, tačiau faktiškai jokie mokėjimai dar atlikti nebuvo. Plačiau apie M16 priemonės įgyvendinimą rašoma 1B TS santraukoje toliau.

1B tikslinė sritis „Parama ryšių stiprinimui“

Programoje numatyta, kad prie 1B tikslinės srities įgyvendinimo prisideda viena M16 priemonė.

Iki 2018 m. pabaigos pagal priemonę M16 pavirtintos paramos dalis siekė 4,4 mln. Eur ir sudarė 20 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos o išmokėtos paramos – 2,8 mln. Eur ir sudarė 13 proc. skirtos paramos. 2018 m. pabaigoje jau yra įgyvendinta 15 bendradarbiavimo veikslių ir pasiekta 12 proc. siektinos tikslo reikšmės (125 bendradarbiavimo veiksmai). Atsižvelgiant į tai, kad priemonės įgyvendinimo lygis yra 13 proc., o pasiektas tikslas – 12 proc. manytina, kad galutinis tikslas įgyvendinus priemonę turėtų būti pasiektas.

Iki 2018 m. pabaigos įgyvendinant priemonę M16 buvo paremtos 5 EIP veiklos grupės bei įgyvendinti 7 bendradarbiavimo projektai (įgyvendinami pagal 16.1 veiklos sritį „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“) ir 8 smulkių ūkių bendradarbiavimo projektai (įgyvendinami pagal 16.3 veiklos sritį „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“). Pagal veiklos sritį 16.4 „Parama trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų skatinimui vietos lygmeniu“ iki 2018 m. pabaigos nebuvo patvirtinta nei viena paraiška. Siekiant pagerinti šios veiklos srities įgyvendinimą, buvo supaprastinamos paramos gavimo taisyklės. Po pakeitimų 2018 m. buvo patvirtintos dvi paraiškos, tačiau, kol kas, nėra užbaigtas nei vienas projektas. Patvirtintų projektų bendra vertė siekia 149 tūkst. Eur, o tai sudaro tik mažiau nei 5 proc. visos priemonei skirtos sumos. Taigi nepaisant atliktų pakeitimų, 1B veiklos srities įgyvendinimas išlieka mažas.

1C tikslinė sritis „Parama mokymosi visą gyvenimą skatinimui“

Programoje numatyta, kad prie 1C tikslinės srities įgyvendinimo turi prisidėti dvi priemonės. Iki 2018 m. pabaigos pagal abi M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ ir M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ priemonės pavirtintos paramos dalis siekė 7 mln. Eur ir sudarė 30 proc. visam laikotarpiui skirtos paramos, o išmokėtos – 2,97 mln. Eur ir sudarė 13 proc. skirtos paramos. Iki 2018 m. pabaigos bendras mokymuose dalyvavusiųjų skaičius buvo 6.186, kas sudaro 4,1 proc. 2023 numatyto tikslo. Lyginant su 2017 m., mokymų dalyvių skaičius išaugo, tačiau bendras įgyvendinimo lygis išlieka itin mažas.

Prie 1C tikslinės srities prisidedančios priemonės M01 veiklos srities 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ įgyvendinimo pažangą 2018 m. atspindi ne tik mokymų dalyvių skaičius, bet ir įgyvendintas 31 projektas, kadangi 2017 m. pabaigoje buvo įgyvendinti tik 2 projektai. Mokymų dienų skaičius pagal šią veiklos sritį siekia 1.763 dieną. Daugiausia mokymų buvo organizuota ūkių veiklos rezultatų gerinimui, modernizavimui bei restruktūrizavimui (prisidedanti prie 2A tikslinės srities įgyvendinimo) bei – agrarinės aplinkosaugos klausimams (prisidedanti prie 4 prioriteto įgyvendinimo). Apie M02 priemonės indėlį aprašyta 1A TS santraukoje.

2 prioritetas. Žemės ūkio konkurencingumas ir tvarus miškų valdymas

Programos antrasis prioritetas yra skirtas ūkių perspektyvumui ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumui visuose regionuose didinti, taip pat inovacinėms ūkių technologijoms ir tvariam miškų valdymui skatinti. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

2A tikslinė sritis „Parama ūkių modernizavimui“

Programoje numatyta, kad prie 2A tikslinės srities, kuria siekiama gerinti ūkių ekonominės veiklos rezultatus ir sudaryti palankesnes sąlygas ūkių restruktūrizavimui bei modernizavimui (intensyvesniam dalyvavimui rinkoje bei žemės ūkio įvairinimui), įgyvendinimo prisideda penkios priemonės / veiklos sritys.

Iki 2018 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas 2A tikslinės srities priemones. Patvirtinta parama siekė 395 mln. Eur ir sudarė 75 proc. visos šiai tikslinei sričiai skirtos paramos sumos (ji buvo beveik 18 proc. didesnė nei 2017 m.). Išmokėta parama siekė 320 mln. Eur, o tai sudarė 61 proc. šiai tikslinei sričiai Programoje skirtos paramos. Daugiausia paramos buvo išmokėta pagal priemonę M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ (ji siekė 64,1 proc. skirtos paramos). Ši priemonė pasiekė ir didžiausią įgyvendinimo. Mažiausią įgyvendinimo lygį pasiekė M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (14 proc.) ir M16 „Bendradarbiavimas“ (11,3 proc.) priemonės. Analizuojant 2A TS tikslo rodiklį pastebėta, jog 2014–2018 m. iš viso buvo modernizuotos 2.918 žemės ūkio valdos, kas nurodo 57,02 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės pasiekimą (lyginant su 2017 m., rodiklis išaugo beveik 16 proc. p. – iki 1,46 proc.).

2018 m. pagal M01 veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ buvo įgyvendinami 9 projektai. Šių projektų metu organizuojamų mokymų dienų skaičius išaugo iki 74, lyginant su vieninteliu 2017 m. projektu, kurio mokymų trukmė siekė 20 dienų. Dalyvių skaičius atitinkamai išaugo nuo 203 iki 563.

Pagal M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ priemonę konsultuojami buvo 1.126 paramos gavėjai.

Iki 2018 m. pabaigos pagal M04 priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms,

skaičius siekė 2.918 (rodiklio įgyvendinimo lygis siekia 57 proc.). Pagal 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ 2014–2018 m. buvo įgyvendinami 3 projektai. Iki 2018 m. pabaigos visi jie buvo užbaigti. Pagal veiklos sritį 4.3 „Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą“ buvo įgyvendinami 223 veiksmai. Didžioji dalis projektų buvo skirti žemės ūkio vandentvarkos (įgyvendinti 215 projektų), likę – žemės konsolidacijos gerinimui (įgyvendinti 8 projektai). Iš jų –161 jau buvo užbaigtas.

Pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“ lėšos buvo patvirtintos 1.204 smulkiesiems ūkiams, iš jų 706 projektus jau įgyvendino. Galima paminėti, kad iki 2018 m. pabaigos taip pat buvo paremta 2.424 valdų pagal tęstinius 2007–2013 m. KPP įsipareigojimus pagal priemonę „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“. Taigi, bendras paremtų projektų skaičius siekė 2.385, kas pasiekė 63 proc. įgyvendinimo lygį.

Pagal M16 priemonę „Bendradarbiavimas“ 2A tikslinėje srityje 2014–2018 m. buvo patvirtinta ir įgyvendinama 14 projektų – 7 projektai, kuriais kuriamos EIP veiklos grupės ir vystoma jų veikla, ir 7 projektai, kuriais skatinamas smulkių ūkių bendradarbiavimas. Iš jų, 5 projektai iki metų galo buvo užbaigti.

2B tikslinė sritis „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“

Programoje numatyta, kad prie 2B tikslinės srities, kuria siekiama sudaryti palankesnes sąlygas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir palengvinti kartų kaitą, įgyvendinimo turi prisidėti trys priemonės / veiklos sritys.

Iki 2018 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas tris prie 2B tikslinės srities prisidedančias priemones. Patvirtintos paramos suma siekė 45 mln. Eur ir tai sudarė 68,7 proc. šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos. Pagal šią veiklos sritį išmokėta paramos suma siekia 23,7 mln. Eur ir sudaro 36,7 proc. viso programavimo laikotarpiui skirto finansavimo. Analizuojant 2B TS tikslo rodiklį, pastebėta, jog 2014–2018 m. jaunųjų ūkininkų, gavusių paramą verslui pradėti ir jau įgyvendinusių projektus, skaičius siekė 461. Taigi, 2018 m. žemės ūkio valdų, gavusių jauniems ūkininkams skirtų investicijų, procentinė dalis sudarė 0,23 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų, o tai reiškia, jog 2014–2018 m. periodu buvo pasiekta 32,86 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės.

2014–2018 m. laikotarpiu pagal priemonės M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ buvo užbaigti 3 projektai.

Pagal priemonei M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ patvirtintą paramą (kuri siekia 29,3 proc. tikslo) konsultavimo paslaugomis jau pasinaudojo 432 jaunieji ūkininkai.

Kaip minėta anksčiau, pagal M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ priemonės veiklos sritį 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ investicinę paramą verslui pradėti gavo 461 jaunasis ūkininkas. Įgyvendinant projektus pastaraisiais metais jaunieji ūkininkai investavo į naujos žemės ūkio technikos (pvz. frontaliųjų krautuvų, kultivatorių, purkštuvų) įsigijimą, ūkinių gyvūnų (mėsinių galvijų, danielių, avių, telyčių) įsigijimą, daugiamečių augalų (braškių daigų, aviečių, šaltalankių sodinukų ir t.t.) įsigijimą, taip pat investuota į infrastruktūros kūrimą ir statybą (aptvarų įrengimą, angarų statybas ir t.t.). Iki 2018 m. pabaigos iš visų paramą gavusių ūkių net 76 proc. ūkių sudarė gyvulininkystės ūkiai. Vertinant pagal specifiniams rodikliams numatytų tikslų įgyvendinimo lygį, geriausi pasiekimai stebimi daržininkystės ir uogininkystės sektoriuose (numatyta siektina reikšmė buvo visiškai įgyvendinta), o mažiausiu mastu (7,0 proc. numatyto tikslo) skaičiaus rodiklis įgyvendintas paramą gavusių ūkių augalininkystės sektoriuje.

2C+ tikslinė sritis „Miškininkystės ekonominės vertės didinimas“

Programoje numatyta, kad prie 2C+ tikslinės srities, kuria siekiama didinti miškininkystės ekonominę vertę ir skatinti miško plotų plėtrą, įgyvendinimo prisideda keturios priemonės / veiklos sritys.

Iki 2018 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas prie 2C+ tikslinės srities prisidedančias priemones. Pagal 2C+ TS iš viso buvo patvirtinta 5,7 mln. Eur suma, kuri sudarė 33,5 proc. visos šiai tikslinei sričiai Programoje skirtos paramos. Pagal 2C+ TS išmokėtos paramos suma siekė 3,5 mln. Eur ir sudarė 20 proc. visam programavimo laikotarpiui šiai tikslinei sričiai skirto finansavimo. Analizuojant šios TS tikslo rodiklį matoma, jog iki 2018 m. pabaigos buvo sukurta 51 nauja darbo vieta, kas rodo 51 proc. rodiklio įgyvendinimo lygį. Visos šios darbo vietos buvo sukurtos įgyvendinus miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro technologijų diegimui skirtus projektus pagal 8.6 veiklos sritį „Investicijos į miškininkystės technologijas ir į miško produktų perdirbimą ir rinkodarą“.

2014–2018 m. laikotarpiu pagal priemonės M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ buvo užbaigtas 1 projektas.

Pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ užbaigtų projektų dar nebuvo, tačiau tam tikra pažanga jau pasiekta. Konsultavimo paslaugomis jau pasinaudojo 156 miško valdytojai, o tai siekia 74,3 proc. konsultuojamų paramos gavėjų skaičiaus rodiklio tikslo. Tačiau šie projektai dar neužbaigti ir laikotarpis, per kurį galima panaudoti patvirtintą paramą, dar nesibaigęs.

Iki 2018 m. pabaigos taip pat buvo įgyvendinta 15 miškų infrastruktūros gerinimo projektų pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.3 „Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą“, kurie skirti miško kelių įrengimui ir rekonstrukcijai, taip pat su miško keliais susijusių įrenginių ar statinių įrengimui (pavyzdžiui, griovių, pralaidų, nuovažų, tiltų statybai ir pan.).

Daugiausia 2C+ tikslinės srities viešųjų išlaidų – 2,2 mln. Eur – skirta M08 priemonės 8.6 veiklos srities projektams. Panaudojant šias lėšas 2014–2018 m. buvo įgyvendinti 49 projektai, kuriuose diegtos miškininkystės technologijos ir kuriais prisidėta prie miškų ūkio modernizavimo bei ekonominės vertės didinimo, medynų rekonstrukcijos, biokuro gamybos, panaudojant miško kirtimo atliekas.

3 prioritetas. Maisto tiekimo grandinių organizavimo skatinimas

Programos trečias prioritetas yra skirtas maisto grandinės organizavimo skatinimui, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje. Šį prioritetą sudaro dvi tikslinės sritys:

3A tikslinė sritis „Žemės ūkio produktų perdirbimas, kokybės sistemos, trumpos maisto tiekimo grandinės, gamintojų grupės“

Programoje numatyta, kad prie 3A tikslinės srities, kuria siekiama didinti pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumą geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę (taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas), įgyvendinimo prisideda šešios priemonės / veiklos sritys.

Iki 2018 m. pabaigos parama buvo nepatvirtinta vienai priemonei – M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“, o išmokėta keturioms iš šešių priemonių prisidedančių prie 3A tikslinės srities, t. y. M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo

paslaugos“, M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ ir M04 „Investicijos į materialųjį turtą“. Pagal visas priemones patvirtinta parama siekė 50 mln. Eur ir sudarė kiek daugiau nei 34,5 proc. visos šiai tikslinei sričiai skirtos paramos sumos. Ji buvo tik 3 proc. didesnė nei 2017 m. pabaigoje patvirtinta parama, taigi iš esmės pažanga pagal 3A tikslinę sritį yra ribota. 2014–2018 m. išmokėta parama siekė 31 mln. Eur, o tai sudarė 21 proc. šiai tikslinei sričiai Programoje skirto finansavimo. Siekiant skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą 3A TS numatytas tikslo rodiklis. Iki 2018 m. pabaigos buvo paremta 241 žemės ūkio valda, dalyvaujanti kokybės sistemose, o tai sudarė 0,12 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų skaičiaus. Taigi, buvo pasiekta 40 proc. šio tikslo rodiklio.

2018 m. buvo pradėti 3 mokymų projektai pagal M01 veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ bei 2 projektai pagal 1.2 veiklos sritį „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“. Taip pat buvo įgyvendinamos 8 konsultavimo paraiškos pagal M02 priemonę. Iki 2018 m. pabaigos buvo užbaigtas 1 projektas pagal 1.2 veiklos sritį, o konsultavimo paslaugomis pasinaudojo visi 8 paramos gavėjai.

2018 m. pagal priemonę M03 įsitraukimo į žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemas išlaidos buvo kompensuotos 241 paramos gavėjui, iš kurių 162 buvo pateikę paraiškas pagal 2007–2013 m. KPP, o 79 – pagal 2014–2020 m. Reikia atkreipti dėmesį, kad tęstinams įsipareigojimams įgyvendinti skirta išlaidų dalis buvo mažesnė už naujas 2018 m. skirtas lėšas, lyginant su 2017 m., kuomet tęstinės išlaidos buvo 3,6 karto didesnės.

Pagal priemonę M04 buvo paremti 54 projektai. Iš jų, 20 projektų buvo skirti investicijoms į žemės ūkio valdas pagal veiklos sritį 4.1, „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, o 34 projektų – investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą pagal priemonės veiklos sritį 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“.

3B tikslinė sritis „Ūkių rizikos prevencija ir valdymas“

Programoje numatyta, kad prie 3B tikslinės srities, kuria siekiama remti ūkių rizikos prevenciją ir valdymą, įgyvendinimo prisideda viena priemonė – M17 „Rizikos valdymas“. 2017 m. buvo pradėtas tikslinės srities 3B finansinis įgyvendinimas, taigi 2018 m. yra antrieji, kuomet buvo patvirtinta ir išmokėta parama.

Iki 2018 m. pabaigos pagal M17 buvo patvirtinta ir išmokėta daugiau nei 3 mln. Eur. Finansavimas šiai priemonei, lyginant su 2017 m., išaugo beveik 50 procentinių punktų. Didžioji dalis paramos (2,6 mln. Eur) buvo skirta pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimui pagal 17.1.1 veiklą, o likusioji dalis (beveik 527 tūkst. Eur) – gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui pagal 17.1.2 veiklą. Bendras priemonės M17 finansinio įgyvendinimo lygis siekė 18 proc. Iki 2018 m. pabaigos paramą draudimo įmokoms gavo 582 ūkio valdos, o bendras valdų skaičius, remiantis Programoje pateikta su kontekstu susijusio rodiklio reikšme, siekė 199.910. Vadinasi, iki 2018 m. pabaigos tikslo rodiklis siekė 0,29 proc. ir tai sudarė 41,4 proc. įgyvendinimo lygio.

Pagal 17.1.1 veiklą buvo įgyvendinti 795 projektai, pagal kuriuos teikta parama pasėlių ir augalų draudimo įmokoms. Taigi, ši sritis 2018 m. buvo įgyvendinama gana sėkmingai. Tuo tarpu antroji veikla 17.1.2 skirta gyvūnų draudimo įmokoms kompensuoti buvo įgyvendinta mažesniu mastu nei planuota – įgyvendinti 86 projektai. 2017 m. padaryti Programos pakeitimai, praplečiant draudžiamų gyvūnų ligų sąrašą, į kurį įtrauktos ir dažniau pasitaikančios ne tik labai pavojingos ligos, galėjo padaryti įtaką 2018 m. iki 13 proc. išaugusiam populiarumui.

4 prioritetas. Aplinkosauga – biologinė įvairovė, vandens ir dirvožemio gerinimas

Programos ketvirtas prioritetas yra skirtas su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui, išsaugojimui ir pagerinimui. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys.

Programoje numatyta, kad priemonės, prisidedančios prie aplinkosaugos tikslų pasiekimo, prisideda prie visų ketvirtojo prioriteto tikslinių sričių įgyvendinimo, kadangi sudėtinga įvertinti atskirų aplinkosauginių priemonių indėlį, siekiant atskirų atskiroms tikslinėms sritims numatytų tikslų. Programoje išskirta 10 priemonių/ veiklos sričių, prisidedančių prie 4 prioriteto.

2014–2018 m. paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas prie ketvirtojo prioriteto prisidedančias priemones. 2014–2018 m. pagal ketvirtąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė beveik 453 mln. Eur ir sudarė 63,7 proc. nuo visam programavimo laikotarpiui šio prioriteto įgyvendinimui skirtos lėšų sumos. Išmokėtos paramos suma siekė 440 mln. Eur ir sudarė 62 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Beveik visos išmokėtos lėšos buvo deklaruotos Europos Komisijai. 2018 m. buvo reikšmingai padidintas 4 prioritetui skiriamas finansavimas nuo 578 mln. Eur iki 709 mln. Eur. Prioriteto mastu pasiekta finansinio įgyvendinimo pažanga buvo didelė – panaudota daugiau kaip pusė visam laikotarpiui skirtos paramos.

Siekiant 4 prioriteto tikslų, yra įgyvendinamos 3 horizontalaus pobūdžio priemonės. Įgyvendinant priemonės M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ 1.1. veiklos sritį „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ 2018 m. buvo užbaigti 4 projektai, kurių metu vykdyti mokymai ūkininkams bei kitiems žemės valdytojams biologinės įvairovės išsaugojimo srityje. Šių mokymų dalyvių skaičius siekė 3.663 (13,2 proc. tikslo). Ataskaitiniu laikotarpiu užbaigtų parodomųjų projektų pagal veiklos sritį 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ nebuvo, tačiau patvirtintos 3 paraiškos. Pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ buvo konsultuojami 2.136 ūkininkai ar kiti žemės bei miško valdytojai. Pagal priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ buvo užbaigtas vienas projektas (vykdomas dar vienas).

Pagal 4 prioritetą taip pat įgyvendinamos 2 investicinės priemonės. Pagal M04 priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ buvo paremti 9 projektai, kuriais įgyvendinamos maldinės nendrinukės buveinių išsaugojimui skirtos investicinės priemonės. 2018 m. buvo sumažintas šios priemonės įgyvendinimui numatytas produkto rodiklio tikslas nuo 160 iki 23 remiamų veiksmų, todėl dabartinis 39,1 proc. įgyvendinimo lygis atitinka paramos išmokėjimo mastą. Paminėtina, kad maldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas taip pat remiamas ir pagal dvi priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis. 2018 m. pagal 10.1.04 veiklą, skirtą maldinės nendrinukės buveinių saugojimui natūraliose ir pusiau natūraliose pievose, buvo paremta 497 paraiškų, o paremtas plotas sudarė 2.760 ha. Pagal 10.1.05 veiklą, skirtą maldinės nendrinukės buveinių saugojimui šlapynėse, buvo paremtos 14 paraiškos, o paremtas plotas buvo 586 ha. Prie biologinės įvairovės išsaugojimo taip pat prisidedama, teikiant paramą M08 priemonės „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ 8.3-4 veiklos sričiai „Miškų gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofinių įvykių žalos prevencija ir atlyginimas“. Iki 2018 m. pabaigos buvo paremta 60 valdų, kurioms skirta parama tiek prevencinei veiklai nuo miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų (4 valdos), tiek jau miškams padarytai žalai atlyginti (56 valdos). Paminėtina, kad buvo paremti net 389 projektai, kuriais siekta didinti miškų ekosistemos atsparumą ir aplinkosauginę vertę, t. y. buvo investuojama į miškų struktūros keitimą, buveinių ir biologinės įvairovės apsaugą, dirvožemio apsaugos priemones ir vienkartinį jaunuolynų ugdymą, rekreacinių zonų įrengimą.

Be to, siekiant įgyvendinti 4 prioritetą parama skiriama pagal 5 kompensacinio pobūdžio plotinės priemonės M10, M11, M12, M13, M15.

Siekiant biologinės įvairovės atkūrimo, išsaugojimo ir didinimo 4 prioritetui numatytas tikslo rodiklis. 2014–2018 m. buvo paremtas 284.884 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas kuriame buvo vykdomos su biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga susijusios valdymo sutartys. Šis plotas sudarė 10,39 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 m. suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad 2018 m. buvo pasiekta net 96 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės. 2014–2018 m. buvo paremtas 15.001 ha miško paskirties žemės plotas, kuriame vykdytos su biologinės įvairovės apsauga susijusios valdymo sutartys. Lyginant su praėjusiais metais, jis išaugo daugiau nei 4 tūkst. ha. Pagal Programą paremto ploto procentinė dalis sudarė 0,67 proc. viso Lietuvoje esančio miškingo ploto. Lyginant 2023 m. suplanuotą rodiklio reikšmę su faktine, pastebėtina, kad jau antrus metus suplanuotas tikslas buvo viršytas.

Siekiant vandentvarkos gerinimo 2014–2018 m. buvo paremtas 8.459 ha plotas, kuriame vykdytos su vandentvarkos gerinimu susijusios sutartys. Paremtas plotas sudarė 0,31 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto ir beveik 3 kartus viršija 2016 m. ir 2017 m. pasiektas reikšmes. Lyginant 2023 m. suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, iki 2018 m. pabaigos buvo pasiekta tik 15 proc. planuotos reikšmės.

Siekiant dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo 2014–2018 m. buvo paremtas 236.792 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos veiklos, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimo ir dirvožemio erozijos prevencija. Paremtas plotas sudarė 8,63 proc. viso Lietuvoje registruotos žemės ūkio paskirties žemės ploto ir peržengė 2023 m. siektiną tikslo rodiklį.

5 prioritetas. Efektyvus išteklių naudojimas

Programos penktasis prioritetas skirtas efektyvaus išteklių naudojimo skatinimui ir perėjimo prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose rėmimui. Programoje numatyta įgyvendinti tris tikslines sritis:

5C tikslinė sritis „Parama biodujų gamybai“

2018 m. 5C tikslinės srities įgyvendinimas buvo ribotas, kadangi patvirtinta parama tik pagal vieną iš trijų priemonių. Patvirtinta parama pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklą 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš atsinaujinančių energijos šaltinių“ siekė kiek daugiau nei 14 mln. Eur ir sudarė 31 proc. 2014–2020 m. laikotarpiui skirtos paramos. Vis dėlto, kaip ir 2017 m., mokėjimai šioje srityje dar nepradėti vykdyti. Nors visuose 9 patvirtintuose projektuose pirmąjį mokėjimo prašymą numatyta pateikti iki 2018 m. gruodžio mėn., pateikimo terminą paprašyta nukelti į 2019 m. Įgyvendinus 9 patvirtintus projektus, būtų pasiekta vidutiniškai 30 proc. atitinkamų rodiklių tikslo. Tačiau, 2019 m. vasario mėn. paramos gavėjų prašymu buvo nutrauktos 7 paramos sutartys, kas nurodo, jog naujausiais duomenimis bus pasiekta vos 7 proc. planuojamo tikslo.

Pagal M04 priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ nebuvo patvirtintas nei vienas projektas investicijoms į biodujų gamybą kaip ir pagal M02 priemonę „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ dar nebuvo patvirtinta parama dėl konsultacijų susijusiais klausimais.

Galima samprotauti, jog ūkiai vis dar nerodo intereso investuoti į biodujų gamybą ūkio reikmėms. Teikiama parama yra per maža reikalingoms investicijoms ir jų atsipirkimui, o, tuo tarpu teikiamos paraiškos investicijoms į ūkio produktų gamybą ir apdorojimą (remiamos pagal tą pačią veiklos sritį) yra ekonomiškai patrauklesnės.

5D tikslinė sritis „Šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimas“

Iki 2018 m. pabaigos pasiektas 5D tikslinės srities finansinio įgyvendinimo lygis buvo nedidelis – bendra patvirtintos paramos dalis nuo Programoje skirtos paramos siekė 5 proc., o išmokėtos – 3 proc. Lyginant su 2017 m., pastebima minimali, vos poros procentinių punktų, pažanga. Parama buvo patvirtinta ir išmokėta pagal tris priemones. Svarbu pabrėžti, jog M02 priemonei skirta parama 2018 m. buvo ženkliai padidinta (nuo kiek daugiau nei 275 tūkst. iki daugiau nei 1 mln. Eur).

2014–2018 m. pagal „minkštųjų veiklų“ priemones (M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ ir M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“) užbaigti 776 ir vis dar vykdomi dar 3 projektai. Svarbu pabrėžti, jog pagal priemonei M02 išmokėtą paramą (kuri siekia 24 proc. tikslo) konsultavimo paslaugomis jau pasinaudojo 776 ūkininkai ar kiti žemės valdytojai, o tai 4 kartus padidinus siektiną rodiklį sudaro 98 proc. 2023 m. planuojamos rodiklio reikšmės. Pagal trečiosios horizontalaus pobūdžio priemonės M16 veiklos sritį 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ paraiškų, prisidedančių prie 5D tikslinės srities įgyvendinimo, pateikta nebuvo.

2018 m. buvo paremtos 2.232 paraiškos, skirtos įsipareigojimams pagal M10 priemonės veiklas. Tiesiogiai pagal 10.1.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ ir 10.1.14 „Ražienų laukai per žiemą“ veiklas paremtas plotas siekė 31.258 ha. Atsižvelgiant į tai, kad 2018 m. Programoje sumažinta siektina produkto rodiklio reikšmė nuo 74 tūkst. ha iki 70 tūkst. ha metinio remiamo ploto, 2018 m. įgyvendinimo lygis išaugo iki 44,6 proc. Svarbu pabrėžti, kad 2014–2018 m. iš viso buvo paremtas 57.773 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdytos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu. Prie jau minėto tiesiogiai prisidedančio ploto galima prijungti ir 26.515 ha netiesiogiai pagal likusias M10 priemonės veiklas prie 5D TS įgyvendinimo prisidedantį plotą.

5E „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos skatinimas“

2014–2018 m. paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas prie 5E tikslinės srities prisidedančias priemones. Pagal 5E tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 32,5 mln. Eur ir sudarė 31 proc. visam Programos laikotarpiui šiai tikslinei sričiai numatyto finansavimo. Išmokėtos paramos suma siekė 24,8 mln. Eur ir sudarė 24 proc. visos šiai tikslinei sričiai skirtos paramos sumos.

2014–2018 m. pagal M02 priemonę „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ buvo baigti 4 projektai. Pagal priemonei patvirtintą paramą (kuri siekia 0,5 proc. tikslo) konsultavimo paslaugomis pasinaudojo 4 žemės ar miškų valdytojai (tai sudaro tik 4 proc. tikslo).

Pagal priemonę M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ 2014–2018 m. paramą miško įveisimui gavo 440 valdos, o naujai mišku apželdintos žemės plotas sudarė 2.448 ha. Jau anksčiau mišku apželdintos žemės plotas siekė 14.623 ha.

Prie anglies dioksido išlaikymo žemės ūkyje tiesiogiai ir netiesiogiai taip pat prisidėjo veiksmai pagal M10 priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklas. 2018 m. parama buvo skirta pagal 831 paraišką, kuomet tvarkymo veiksmai buvo vykdomi 40.302 ha plote, kas ženkliai viršija 2017 m. reikšmes. Tiesiogiai 5E srities pagal M10 priemonę paremtuose plotuose tvarkymo veiksmai vyko 24.673 ha laukuose. 2023 m. paremti siektino ploto, susijusio su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis, reikšmės viršijimą galima paaiškinti 2018 m. atliktais pakeitimais, kuomet į M10 priemonės įgyvendinimą buvo įtrauktos naujos 10.1.13 (prisideda tiesiogiai) ir 10.1.14 (prisideda netiesiogiai) veiklos ir nuo 20.000 ha iki 16.000 ha sumažintas paremti siekiamo ploto tikslo rodiklis.

6 prioritetas. Ekonominės plėtros ir socialinės įtraukties skatinimas

Programos šeštasis prioritetas skirtas socialinės įtraukties skatinimui, skurdo mažinimui ir ekonominės plėtros kaimo vietovėse skatinimui. Programoje numatyta įgyvendinti tris tikslines sritis:

6A tikslinė sritis „Mažų įmonių kūrimas ir plėtojimas, darbo vietų kūrimo palengvinimas“

Iki 2018 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal dvi iš trijų prisidedančias priemones. Patvirtintos paramos suma iš viso siekė 13,5 mln. Eur ir sudarė 13 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos. Iki 2018 m. pabaigos išmokėta parama 6A TS siekė 3,2 mln. Eur. Nors 2018 m. išmokėtos lėšos 3 kartus didesnės nei 2017 m., 6A tikslinės srities įgyvendinimo lygis vis dar išlieka gana žemas. Siekiant skatinti veiklos įvairinimą, mažųjų įmonių kūrimą ir plėtrą, taip pat darbo vietų kūrimą kaimo vietovėse (6A TS), buvo numatytas tikslo rodiklis. Pagal jį, 2018 m. baigtuose projektuose buvo sukurtos pirmosios 53 darbo vietos, tačiau tai sudaro tik 2,5 proc. siektino tikslo.

Įgyvendinant priemonės M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritį 1.1, „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“, buvo įgyvendinti 4 projektai. Parodomųjų ar informavimo veiklų projektų pagal priemonės M01 veiklos sritį 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ kaip ir 2017 m. dar nebuvo patvirtinta. Taip pat dar nebuvo patvirtintų paraiškų ir pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, kadangi susidomėjimas konsultavimo paslaugomis ir tuo pačiu paraiškų konsultavimo paslaugoms gauti teikimas yra mažas.

2014–2018 m. pagal priemonę M06 „Ūkio ir verslo plėtra“, buvo paremti 37 ūkio subjektai, kurie gavo paramą ne žemės ūkio veiklos verslo kaimo vietovėse pradžiai ir vystymui. Tarp 37 paramos gavėjų 31 paraiškas teikė pagal 6.4.1 veiklą „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ ir 7 pagal 6.2 veiklą „Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse“. Nors 6.4.1 priemonės populiarumas vis dar išlieka didesnis, pakankamai nauja verslo kaime pradžiai skirta 6.2 veiklos sritis (2017 m. neturėjusi nei vieno patvirtinto projekto) 2018 m. sulaukė didesnio susidomėjimo.

6B tikslinė sritis „Vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas“

Iki 2018 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal abi prie 6B tikslinės srities prisidedančias priemones ir visas susijusias jų veiklos sritis bei veiklas. 2014–2018 m. pagal 6B TS patvirtintos paramos suma siekė 167,9 mln. Eur ir sudarė 91 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos. 2018 m. išmokėtos paramos suma siekė 29,6 mln. Eur ir sudarė 19 proc. skirtų lėšų (lyginant su praėjusiais metais, išaugo beveik dvigubai). Siekiant skatinti vietos plėtrą kaimo vietovėse, numatyti trys tikslo rodikliai. Iki 2018 m. pabaigos gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, skaičius Lietuvoje siekė 1.075.026 žmones ir apėmė visus Lietuvos kaimo vietovių bei kelių mažų miestelių gyventojus. Būtent todėl nuo 2018 m. rodiklis viršija 100 procentų ir jo pasiekimas lygus 102,3 proc. 2014–2018 m. dėl įgyvendintų projektų geresnėmis paslaugomis ir infrastruktūra naudojami 118.684 gyventojai, kurie sudarė 11,28 proc. bendro Lietuvos kaimo gyventojų skaičiaus. Iki 2018 m. pabaigos dėka baigtų įgyvendinti vietos projektų buvo sukurtos 6 naujos darbo vietos. Iš viso pagal VPS darbo vietoms kurti numatyta skirti 75 proc. vietos projektams įgyvendinti suplanuotų lėšų. Pagal patvirtintose vietos plėtros strategijose numatytus tikslo rodiklius planuojama sukurti 960 naujų darbo vietų, tad pažanga šioje srityje vertinama ribotai.

Pagal priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ 7.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“, 2018 m. įgyvendinti 3 specifiniai rodikliai, kurie byloja apie jau užbaigtus projektus – įvykdžius asbestinių dangų stogų keitimo projektus, pakeisti 3.298 stogai, įgyvendinus kelių projektus – rekonstruoti 110,12 km kelių, o regioninio planavimo būdu

užbaigti 4 mažos apimties infrastruktūros projektai. Pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ buvo įgyvendinta 17 projektų. Iš jų 16 skirti tradicinių amatų centrų plėtrai (jiems skirtos viešosios išlaidos siekė daugiau nei 1 mln. Eur) ir 1 skirtas investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį.

Parengus VPS, pagal M19 priemonės „LEADER programa“ 19.1 veiklos sritį „Parengiamoji parama“ buvo baigta. Pagal 2016 m. patvirtintas VPS VVG sparčiai organizavo vietos projektų atranką ir pradėjo projektų vertinimą bei įgyvendinimą. Vietos plėtros projektams įgyvendinti VPS numatyta parama pagal 19.2 veiklos sritį „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ siekia daugiau nei 86 mln. Eur ir sudaro didžiausią dalį visai M19 priemonei skirtų lėšų. Pagal 19.3 veiklos sritį „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“, 2018 m. buvo patvirtinti 9, o užbaigtas 1 projektas. 19.4 veiklos sritis „Parama VVG veiklai ir gyventojų aktyvinimui“ yra integruota į vietos plėtros strategijas, tad pagal ją atskirai atrenkamų projektų nebuvo. Ši veiklos sritis įgyvendinama horizontaliai kartu su 19.2 veiklos sritimi tad jos įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su vietos plėtros strategijų įgyvendinimo pabaiga suplanuota iki 2023 m. rugsėjo mėn. Apibendrinus galima teigti, jog Programos intervencijos dėka kaimo vietovių gyventojai aktyviau dalyvavo vietos bendruomenių veiksmuose.

6C tikslinė sritis „Plaćiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtra“

2014–2018 m. pagal 6C tikslinę sritį buvo patvirtinta visa šios tikslinės srities įgyvendinimui skirta paramos dalis – 4.431.200 Eur. Investicijos į plaćiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos, įskaitant e-valdžios paslaugas, buvo vykdomos, įgyvendinant vieną projektą, kuriam ir patvirtinta visa tikslinei sričiai numatyta paramos suma. Iki 2018 m. pab. pagal 6C tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 3.091.987 Eur ir sudarė 70 proc. viso šiai tikslinei sričiai numatyto finansavimo.

2018 m. buvo baigtas pagal 7.3 veiklos sritį „Parama plaćiajuosčio ryšio infrastruktūrai“ vykdomas plaćiajuosčio ryšio infrastruktūrai gerinti skirtas projektas. 2018 m. tikslo rodiklis siekė 8 proc. ir daugiau nei 4 kartus viršijo 2023 m. siektiną tikslą. Taigi, galima samprotauti, kad priemonės įgyvendinimui buvo išsikeltas nepakankamai ambicingas siektino rodiklio tikslas.

Pirmuoju PRIP projekto etapu, įgyvendintu 2014–2015 m., buvo suprojektuota ir nutiesta daugiau nei 485 km šviesolaidinių kabelinių linijų, prijungti 432 objektai. 2016-2018 m. įgyvendinant antrąjį PRIP-2, etapą, prie plaćiajuosčio ryšio infrastruktūros prijungta 400 objektų ir nutiesti 343 km šviesolaidinių linijų. Užbaigus abu projekto etapus, ryšio operatoriai gali prijungti savo turimą prieigos infrastruktūrą ar kurti naują bei teikti plaćiajuosčio ryšio paslaugas kaimiškosiose vietovėse. Projekto įgyvendinimo etapu minėtiesiems objektams ir kitiems tose gyvenvietėse esantiems vartotojams sudarytos galimybės naudotis spartaus interneto, televizijos ir kitomis moderniomis paslaugomis. Vartotojų, kurie naudojami nauja arba geresne plaćiajuosčio interneto infrastruktūra, skaičius – 79.029.

Pagal šią tikslinę sritį naujos paraiškos 2018 m. nebuvo renkamos. 2019–2020 m. laikotarpiu taip pat nenumatyta skelbti naujus atrankos etapus.

3. VEIKLOS REZULTATŲ PLANO (ORIENTYRŲ PASIEKIMO) SITUACIJA

Programoje pateiktame veiklos rezultatų plane nurodyti pagal kiekvieną prioritetą siektini tikslai, t. y. 2018 m. planuojamos pasiekti tarpinės reikšmės (orientyrai) ir 2023 m. planuojamos pasiekti galutinės reikšmės. Veiklos rezultatų plane numatyti 13 rodiklių bei 2 papildomi rodikliai.

Pagal 2 prioritetą, abu orientyro tikslai buvo pasiekti. Taip pat pastebėta, jog prioriteto įgyvendinimas vyksta greičiau nei planuota. 3 prioriteto rodikliai pagal EK reglamentą taip pat laikomi pasiektais, kadangi

įskaitant papildomą rodiklį į veiklos rezultatų planą įtraukti 4 rodikliai, kuomet vieno iš jų rodiklių reikšmės nesiekia 85 proc. orientyro reikšmės, tačiau viršija 75 proc. orientyro reikšmės, dar vieno rodiklio reikšmės siekia 85 proc., o likusių dviejų išsikeltus tikslus stipriai viršija. 4 prioriteto visi trys orientyro tikslai pasiekti, prioriteto įgyvendinimas vyksta greičiau nei planuota. Analizuojant 5 prioritetais teigtina, jog esant situacijai, kuomet du iš trijų prioriteto orientyrų yra pasiekti daugiau nei 85 proc. apimtimi, o vienas prioriteto orientyras pasiektas 0 proc. apimtimi, laikytina, kad viso prioriteto orientyras yra nei pasiektas, nei nepasiektas. 6 prioriteto orientyrai laikomi pasiektais, kadangi nepaisant vieno rodiklio 83 proc. reikšmės, kitų dviejų rodiklių orientyrų reikšmės stipriai viršytos. Apibendrinant galima teigti, jog 2 ir 4 prioritetai įgyvendinti visiškai sėkmingai, 3 ir 6 – sėkmingai, 5 prioriteto įgyvendinimas vertinamas mažiausiai sėkmingai.

4. VEIKSMAI, SIEKiant UŽTIKRINTI PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO VEIKSMINGUMĄ

Siekiant užtikrinti 2014–2018 m. Programos įgyvendinimo veiksmingumą ir kokybę, buvo atliekami: 1) Programos pakeitimai; 2) Programos administravimo taisyklių pakeitimai bei inicijuojami ar atliekami nacionalinių teisės aktų pakeitimai; 3) Priemonės įgyvendinimo taisyklių pakeitimai bei kiti veiksmai.

2018 m. buvo inicijuoti 2 Programos pakeitimai – ketvirtasis ir penktasis. 2018 m. birželio 12 d. sprendimu Nr. C(2018) 3841 siekta pareiškėjams sumažinti administracinę naštą, supaprastinti paramos gavimą, taikant supaprastintą išlaidų apmokėjimą ir įvairesnius paramos išmokėjimo būdus, išplėsti potencialių pareiškėjų ratą, patikslinti priemonių aprašą ir pastarąsias papildyti naujomis veiklomis, taip pat patikslinti 2018 m. orientyrų reikšmes bei perskirstyti 5 prioritetų lėšas 4, taip užtikrinant tikslų įgyvendinamumą. 2018 m. gruodžio 6 d. sprendimu Nr. C(2018) 8637 buvo norima paspartinti kompensacijų išmokėjimą, didinti paramos intensyvumą NVO socialinio verslo projektams, sumažinti riziką neįvykdyti prisiimtų įsipareigojimų pagal M11 ir M13 priemones taip pat patikslinti orientyrų reikšmes.

Siekiant supaprastinti ir paspartinti bendrą visoms priemonėms taikomą paraiškų vertinimo ir administravimo tvarką bei paspartinti įgyvendinamus procesus, 2018 m. buvo atlikti du Programos administravimo taisyklių pakeitimai.

2018 m. gegužės 7 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-281 patvirtinti pakeitimai, kurie minėtąsias taisykles išdėsto nauja redakcija. 2018 m. redakcijoje atlikti korekciniai taisyklių pakeitimai tikslinant sąvokas. Naujojoje redakcijoje paramos lėšų išmokėjimo tvarkos skyriuje, taip pat atsisakyta skirsnio apie sąskaitų apmokėjimo būdą. Be to, 2018 m. redakcijoje pertvarkytas projektų įgyvendinimo priežiūros skyriaus projektų ir paramos sutarties pakeitimų skirsnis. 2018 m. spalio 18 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-747 patvirtinti pakeitimai, kuriais patikslinami už Programos priemonių įgyvendinimo koordinavimą atsakingi VI administracijos padaliniai bei šiems priskiriamos funkcijos. Šiame administravimo taisyklių pakeitime taip pat detalizuotas paraiškų papildomo vertinimo procesas.

Siekiant spręsti ir kontroliuoti problemas, iškilusias atskirų priemonių įgyvendinimo metu, 2018 m. taip pat buvo atliekami beveik visų priemonių įgyvendinimo taisyklių keitimai.

5. VEIKSMAI, VYKDANT TECHNINĖS PAGALBOS IR PROGRAMOS VIEŠINIMO REIKALAVIMUS

2014–2023 m. parama Techninei pagalbai teikiama įgyvendinant tris veiklos sritis: 1) Programos įgyvendinimas; 2) Programos informavimas ir viešinimas; 3) Lietuvos kaimo tinklas (toliau – Tinklas). 2014–2023 m. Techninei pagalbai skirtos paramos lėšos siekia 71,91 mln. Eur. Pažymėtina, jog 6 įgyvendinami projektai yra tęstiniai, tad 2018 m. naujos paraiškos nebuvo gautos, o esami projektai papildyti naujomis lėšomis. Šiems projektams 2014–2018 m. išmokėtos paramos suma siekia 37,36 mln. Eur, o tai sudaro 51,9 proc. visų 2014–2023 m. laikotarpiu Techninei pagalbai numatytų lėšų.

Siekiant užtikrinti efektyvų Programos valdymą, įgyvendinimą ir priežiūrą, pagal pirmąją veiklos sritį įgyvendinami 3 projektai (visų trijų galimų paramos gavėjų – ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC). 2014–2018 m. jiems išmokėta 31,88 mln. Eur.

ŽŪM 2018 m. vykdė projektą, kurio tikslas užtikrinti tinkamą ŽŪM, kaip vadovaujančiai institucijai pavestų funkcijų, t. y. Programos valdymas, stebėseną, vertinimas, kontrolė bei auditas, vykdymą. Iš šio projekto lėšų buvo apmokamos darbuotojų išlaikymo išlaidos. Siekiant stiprinti darbuotojų administracinius gebėjimus ir dalintis patirtimi su kitomis šalimis, pastarieji dalyvavo įvairiuose EK organizuojamuose komitetų, darbo grupių posėdžiuose, seminaruose konferencijose ir mokymuose Lietuvoje bei užsienyje. Užtikrinant tinkamą Programos įgyvendinimą, buvo atliekami tyrimai, pirktos konsultavimo paslaugos, įsigytos informacinių sistemų vystymo bei techninio palaikymo paslaugos. Taip pat organizuoti įvairūs su Programos įgyvendinimu susiję posėdžiai, susitikimai ir kiti renginiai.

NMA įgyvendinant projektą, kurio tikslas efektyviai, kokybiškai ir skaidriai administruoti Programos priemones, 2018 m. samdė valstybės tarnautojus ir darbuotojus (dirbę pagal darbo sutartis), kurie vertino su Programa susijusias paraiškas, projektus, atliko įvairias patikras, administravo paramos lėšas bei jų išmokėjimą. Siekiant užtikrinti tinkamą paramos administravimą, NMA darbuotojai dalyvavo tarptautinėse konferencijose, Europos Komisijos organizuojamuose komitetų posėdžiuose, darbo grupėse ir kituose pasitarimuose. Iš projekto lėšų, taip pat buvo įsigytos darbuotojų kvalifikacijos kėlimo paslaugos. Be to, buvo naudojamos ekspertų ir konsultantų paslaugos. Taip pat įsigytos patikros vietoje atlikti būtinos paslaugos ir prekės. Siekiant užtikrinti nepertraukiamą ir kokybišką Žemės ūkio paramos administravimo informacinės sistemos veiklą bei kitų pagalbinių NMA vidinių informacinių sistemų valdymą ir vystymą, 2018 m. buvo įsigytos informacinių sistemų vystymo bei techninio palaikymo paslaugos.

Įgyvendinant ŽŪIKVC projektą, kurio tikslas užtikrinti techninę pagalbą Programos įgyvendinimui, 2018 m. buvo užtikrinamas sklandus paraiškų priėmimo informacinės sistemos ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registro administravimas, žemės ūkio valdos ekonominio dydžio apskaičiavimas bei žemės ūkio valdos ekonominio dydžio apskaičiavimas. Iš projekto lėšų buvo apmokamos darbuotojų darbo užmokesčio ir kitos su juo susijusios išlaidos. Taip pat apmokamos minėtų darbuotojų išlaikymo išlaidos (komunalinės, valymo, ryšių, automobilių išlaikymo, automobilių nuomos, degalų ir kt). Siekiant ugdyti gebėjimus ŽŪIKVC darbuotojai dalyvavo konferencijose, mokymuose bei kituose renginiuose Lietuvoje ir užsienyje.

Pagal antrąją veiklos sritį įgyvendinami 2 projektai skirti Programos viešinimo ir informavimo veikloms (abiejų galimų paramos gavėjų – ŽŪM ir NMA). 2014–2018 m. šiems išmokėta 5,09 mln. Eur. Įgyvendinant viešinimo veiklas siekiama skleisti informaciją apie kaimo plėtros procesus, paramos galimybes, pristatant kaimo plėtros politikos strateginius sprendimus, paramos administravimo tvarką bei geruosius pavyzdžius. 2018 m. buvo siekiama informuoti plačiąją visuomenę apie Programos vaidmenį bei pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje. Be to, įvairiomis viešinimo priemonėmis užtikrinti paramos administravimo skaidrumą.

Iš ŽŪM įgyvendinamo projekto, kurio tikslas pasitelkiant įvairius informavimo veiksmus, efektyviai skelbti informaciją apie kaimo plėtros procesus, paramos galimybes žemės ūkiui, miškų ūkiui ir kaimo plėtrai bei informuoti visuomenę apie Programos vaidmenį ir pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje, lėšų 2018 m. pasitelkiant internetą, radiją, televiziją ir spaudą buvo organizuojamas informacijos apie Programą viešinimas. Taip pat buvo organizuojami informaciniai renginiai, seminarai bei parodos, skirtos ūkininkams, socialiniams partneriams ir kitoms tikslinėms grupėms. Minėtųjų renginių metu buvo dalinami marškinėliai, kepuraitės, atšvaitai, puodeliai, kuprinės su KPP logotipais, taip siekiant informuoti plačiąją visuomenę apie Programą ir jos priemones. Reklaminė kampanija buvo organizuojama ir socialiniame tinkle „Facebook“.

NMA įgyvendinant projektą, kurio tikslas objektyvios, tikslios informacijos skleidimas apie EŽŪFKP paramą kaimo plėtrai tikslinėms auditorijoms, 2018 m. naudojo tokias komunikacijos priemones kaip interneto naujienų portaluose ir specializuotuose žemės ūkio sektoriaus naujienų portaluose publikuojamas informacines rubrikas, pagrindiniuose radijo kanaluose transliuojamas informacines rubrikas, nacionaliniuose, specializuotuose ir regioniniuose leidiniuose skelbiamą informacinę medžiagą bei kvietimus teikti paraiškas. Taip pat buvo organizuojami įvairūs renginiai, kuomet informacija buvo suteikiama pareiškėjams, paramos gavėjams bei socialiniams partneriams. Dalyvauta ir renginiuose/parodose, kur buvo pristatomos įvairios paramos priemonės. Be to, organizuotos vaizdo transliacijos, kurių metu buvo informuojama apie paramai gauti reikalingus dokumentus, reikalavimus bei šių administracinius įgyvendinimus. Reklaminė kampanija vykdyta ir socialiniame tinkle „Facebook“.

Pagal trečiąją veiklos sritį įgyvendinamas 1 projektas (Tinklo sekretoriato funkcijas vykdančio ŽŪM). 2014–2018 m. šiam išmokėta 395 tūkst. Eur suma. Siekiant sudaryti sąlygas tinkamam Tinklo funkcionavimui ir Tinklo veiksmų programos įgyvendinimui, taip pat užtikrinti keitimąsi patirtimi ir gerąją praktika, 2018 m. buvo organizuotas vienas LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo darbo grupės ir vienas Tinklo veiklos koordinavimo grupės posėdis. 2018 m. taip pat buvo administruota interneto svetainė, organizuojami seminarai, apskritojo stalo diskusijos, kiti renginiai, VVG mokymai, skirti informavimui apie Programos įgyvendinimą ir komunikacijos tarp kaimo plėtros dalyvių skatinimui.

Siekiant detaliau įvertinti Tinklo tinkamumą, veiklos rezultatyvumą ir efektyvumą, šio vertinimo metu buvo atlikta Tinklo narių apklausa. Prašymas užpildyti apklausą elektroniniu paštu buvo išsiųstas 328²¹¹ Tinklo nariams. Atsakymai buvo gauti iš 64 narių. Atsižvelgiant į apklausos imties dydį ir gautų atsakymų skaičių galima teigti, kad gauti apklausos rezultatai su 10 proc. statistine paklaida esant 95 proc. tikimybei atitinka visos analizuojamos aibės nuomonę. Anot apklaustųjų, Tinklo vykdomos veiklos yra tinkamos siekiant užsibrėžtų tikslų, tačiau dėl žmoniškųjų išteklių trūkumo Tinklo sekretariate, neišnaudojamas galimas Tinklo potencialas. Remiantis stebėsenos ir apklausos duomenimis, galima daryti išvadą, kad pastaruoju metu Tinklo veikla nėra pakankamai gyvybinga. Tinklo nariams trūksta informacijos apie Tinklo vykdomas veiklas, jie taip pat nesijaučia pakankamai į jas įtraukti. Anot apklaustųjų, labiausiai efektyviomis komunikacijos priemonėmis laikomos: bendro pobūdžio renginių organizavimas, www.kaimotinklas.lt svetainė, šiek tiek mažiau efektyviomis KPP projektų konkursų organizavimas bei popierinių ir elektroninių informacinių leidinių leidyba. Paramos gavėjų gebėjimus labiausiai padidino bendro pobūdžio renginiai, mokymai ir gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos. Prie KPP įgyvendinimo kokybės labiausiai prisidėjo gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos bei mokymai. Kaimo plėtros dalyvius keistis informacija labiausiai paskatino KPP projektų konkursai ir bendro pobūdžio renginiai.

6. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados pateikiamos 30 bendrųjų vertinimo klausimų lygmeniu. Persidengiant kai kurių klausimų išvadoms – šie sujungiami. Kiekviena rekomendacija siejama su konkrečia pateikta išvada.

1 BVK: Koku mastu KPP intervencijomis buvo remiamas inovacijų, bendradarbiavimo ir žinių bazės vystymas kaimo vietovėse?

- Inovacijų diegimo mastą vertinant pagal novatoriškų projektų skaičių, galima matyti, kad jis nėra didelis, nes pagal 1A TS įgyvendinami novatoriški projektai sudaro 0,8 proc. visų pagal KPP įgyvendinamų projektų.

---

²¹¹ Apklausa buvo išsiųsta mažesniai skaičiui narių, nes www.kaimotinklas.lt pateiktame LKT narių sąrašė dalis el. pašto adresų buvo nurodyti neteisingai arba dubliavosi.

- Konsultacijų svarbą inovacijų skatinimui rodo tai, kad trečdalis konsultuotų paramos gavėjų (1.126) įgyvendino novatoriškus projektus.
- Šiuo metu veikia 5 EIP veiklos grupės, kurias sudaro 66 įvairių sričių partneriai. Šios veiklos grupės įgyvendina 7 projektus, iš kurių bent trys gali turėti labai reikšmingą poveikį žemės ūkio sektoriui.
  - **Rekomendacija:** Atsižvelgiant į tai, kad bent trijų EIP projektų vertinimas rodo, kad šių projektų metu gauti rezultatai gali reikšmingai padidinti ūkių, kurie taiko projektuose aprašomas inovacijas, produktyvumą, siūlytina apsvarstyti galimybę geriau išnaudoti Lietuvos kaimo tinklą, siekiant informuoti ūkininkus apie galimybę jų ūkiuose pritaikyti šias inovacijas.

2 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijomis buvo remiamas žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimas, taip pat siekiant geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo?

- Kol kas bendradarbiavimo projektų mastas nėra didelis, iki 2018 m. pabaigos įgyvendinta 12 proc. tikslo. Iš 15 įgyvendinamų bendradarbiavimo veiksmų 7 įgyvendinami EIP veiklos grupių, o 8 įgyvendinami bendradarbiaujant smulkiems ūkiams. Siekiant paskatinti projektų įgyvendinimą buvo pakoreguotos paramos gavimo sąlygos.
  - **Rekomendacija:** Atsižvelgus į tai, kad viena iš priežasčių, lemiančių nedidelį paraiškų skaičių yra potencialių paraiškų teikėjų vengimas kooperuotis, todėl siūloma daugiau dėmesio skirti sėkmingų praktikos pavyzdžių, ypač tų, kuriuose bendradarbiauja ne vien giminaičiai, viešinimui, išnaudojant LKT priemones.
- Įgyvendinami projektai labiau prisideda prie žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimo, nei prie geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo.

3 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijomis buvo remiamas mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimas?

- Iki 2018 m. pabaigos pagal M01 priemonę, Programos intervencijos tik maža apimtimi prisidėjo prie mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimo, kadangi mokymuose dalyvavę 6 tūkst. asmenų sudaro tik 4,1 proc. 2023 m. siektino rodiklio. Be to, analizuojant vykdomų mokymų tematiką, pastebėta, jog ne visi projektai buvo tiesiogiai susiję su žemės ūkio ir miškininkystės sektoriais, tad įgytos žinios nors ir galės būti pritaikomos ūkinėje veikloje bei padės ūkininkams, miškų savininkams ir kitiems valdų valdytojams geriau prisitaikyti prie rinkos iššūkių, didins jų gebėjimus konkuruoti, nebūtinai atspindi vien tik 1C TS kontekstą. M19 priemonės veiklos, nors ir netiesiogiai prisidedančios prie TS įgyvendinimo, 145 vykdomų projektų dėka sėkmingai prisidėjo prie mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo. Analizuojant ūkio valdytojų išsilavinimą, pastarųjų metų bėgyje pastebimi pozityvūs pokyčiai, kas rodo, jog Programos intervencija įgyjant bazines žinias žemės ūkio sektoriuje sėkmingai prisideda prie pareiškėjų išsilavinimo tobulėjimo. Įgyvendintų mokymo projektų efektyvumo analizė atskleidė, kad vieno dalyvių mokymų kaina ir vienos mokytos valandos kaina reikšmingai skiriasi tarp projektų. Šie dydžiai yra didesni mažesniuose projektuose dėl projektų fiksuotų kaštų.
  - **Rekomendacija:** Apsvarstyti galimybę ateityje įgyvendinti didesnio masto mokymų projektus, taip siekiant efektyviau išnaudoti skiriamas lėšas.

4 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie paremtų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo, jų restruktūrizavimo ir modernizavimo, ypač intensyvinant jų dalyvavimą rinkoje ir skatinant žemės ūkio įvairinimą?

- 2A TS įgyvendinimas svariai prisidėjo prie paremtų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo, jų restruktūrizavimo ir modernizavimo. Pagal 4.1 veiklos sritį buvo vykdomos ūkio modernizavimo veiklos 10 proc. visų Lietuvos ūkių, kurių ekonominis dydis yra didesnis nei 8 tūkst. Eur. Pagal 6.3 priemonę – 12,5 proc. Lietuvos smulkių ūkių. Šių veiklos sričių įgyvendinimas lėmė 6.031 Eur didesnę bendrąją produkciją vienam sąlyginiam darbuotojui sukuriama paremtuose ūkiuose, nei ši būtų buvusi be paramos.
- Atliekant grynąjį poveikio vertinimą nebuvo prieinami pirminiai ŪADT duomenys, kurie būtų leidę tiksliau apskaičiuoti 4.1 ir 6.3 veiklos sričių grynąjį poveikį. Įvertintus tai, kad 2016 m. išplėstiniame vertinime teikta rekomendacija dėl LAEI įpareigojimo esant poreikiui teikti ŪADT duomenis įgyvendinta nebuvo, ji ir toliau išlieka aktuali.
  - **Rekomendacija:** ŽŪM užsitikrinti tiesioginę prieigą prie pirminių ŪADT duomenų, jog esant panašiam poreikiui ateityje (šie duomenys tikrai bus reikalingi atliekant ex-post 2014–2020 m. KPP vertinimą) jie būtų nuasmeninti ir pateikti nepriklausomiems vertintojams.
- Vertinant paramą modernizavimui gavusias žemės ūkio valdas pagal jų ekonominį dydį, matyti, kad 65,1 proc. paremtų žemės ūkio valdų (1.551 valda) buvo smulkūs ir vidutiniai ūkiai, kurių ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte, siekė 8–50 tūkst. Eur. Šio rodiklio reikšmė pagal 2016 m. pabaigos duomenis buvo 74,3 proc. 2014–2018 m. paramą ūkių modernizavimui gavusių ūkių vidutinis ekonominis dydis siekė 120 tūkst. Eur ir lyginant su 2014–2016 m. laikotarpiu išaugo beveik dvigubai (64 tūkst. Eur). 2014–2018 m. laikotarpiu paremti labai dideli ūkiai (virš 80 tūkst. Eur) sudarė ketvirtadalį visų paremtų ūkių, tuo tarpu 2014–2016 m. – tik 14 proc. Taigi 2016–2018 m. buvo remiami dvigubai didesni ūkiai nei 2014–2016 m. laikotarpiu.
  - **Rekomendacija:** Politiškai įvertinti Lietuvos ūkių plėtros prioritetus – ar siekiama turėti mažiau didelių ir ekonomiškai našesnių ūkių, ar vis dėlto remti mažiau efektyvius, tačiau užimtumo prasme valstybei naudingesnius vidutinius ūkius ir atitinkamai pakoreguoti projektų pagal 4.1 veiklos sritį paraiškų atrankos vertinimo kriterijus.

5 BVK: Koku mastu KPP intervencijos paskatino reikiamos kvalifikacijos ūkininkus pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir palengvino kartų kaitą?

- 2018 m. bendros ūkių valdytojų amžiaus struktūros tendencijos nekito (mažiausiai buvo jaunųjų ūkininkų, kitos kategorijos pasiskirstė tolygiai). Tačiau, lyginant su ankstesniais metais, daugiau nei 10 kartų išaugo pagal 6.1 veiklos sritį paramą gavusių jaunųjų ūkininkų skaičius. Žemės ūkio srities išsilavinimą ar atitinkamą kvalifikaciją šioje srityje pagal analizuojamą veiklos sritį turi daugiau nei pusė pareiškėjų. Iš jų, 38,6 proc. buvo išklause Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą, tad ES paramos lėšos tiesiogiai prisidėjo prie ūkininkų kvalifikacijos kėlimo. Pagal M01 ir M02 priemonės mokymuose bei konsultacijose 2018 m. dalyvavusių skaičius labai panašus jaunųjų ūkininkų įgyvendinamam projektų skaičiui, tad galima pastebėti teigiamą šių priemonių tarpusavio sąveikos įtaką kartų kaitos palengvinimui.
- 6.1 veiklos srities įgyvendinimas taip pat daro reikšmingą poveikį ūkių produktyvumo rodikliams. Tačiau iki šiol nėra nustatytas šios veiklos srities grynasis poveikis paremtų ūkių sukuriamai pridėtinei vertei vienam sąlyginiam darbuotojui (Eur/SDV), todėl tiksliai nėra žinoma, kiek ši veiklos sritis prisideda prie ūkių produktyvumo augimo.
  - **Rekomendacija:** Atsižvelgiant į didelį veiklos srities populiarumą ir jai skiriamų lėšų apimtį, naudinga atlikti teminį vertinimą, kuriame būtų išnagrinėtas priemonės poveikis, atliekant kontrafaktinius skaičiavimus, t. y. įvertinant, ar ir kiek buvo geresni ūkių, gavusių paramą, produktyvumo rodikliai, lyginant su jaunųjų ūkininkų ūkiais, kurie paramos negavo. Kitas variantas tokį vertinimą atlikti 2014–2020 m. KPP ex-post vertinimo apimtyje, tam numatant didesnį vertinimui skiriamą biudžetą, Būtina sąlyga kontrafaktiniam poveikio vertinimui atlikti yra individualių duomenų apie pagrindines ūkių charakteristikas prieinamumas ir jų pateikimas išorės vertintojams iš ŪADT.

Papildomas vertinimo klausimas: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie miškininkystės ekonominės vertės didinimo ir miško plotų plėtros?

- Iki 2018 m. pabaigos pagal 2C TS ES paramos lėšomis įgyvendinti veiksmai labiausiai prisidėjo prie miškininkystės technologijų diegimo, miškų ūkio modernizavimo bei minkštųjų lapuočių iki 20 metų amžiaus jaunuolynų ir krūmynų pertvarkymo. Šios veiklos turėtų prisidėti prie miškininkystės ekonominės vertės didėjimo didinant darbo našumą miškininkystėje. Tačiau analizės metu naujausi duomenis, atspindintys darbo našumą miškininkystėje, buvo prieinami tik apie 2014 m., t. y. prieš įgyvendinant 2014–2020 m. KPP. Taigi šie duomenys negali būti panaudoti, siekiant įvertinti paramos poveikį darbo našumo pokyčiams.
  - **Rekomendacija:** Siūlytina ateityje veiklos sričiai 8.6 numatyti papildomus rezultato rodiklius, kurie leistų geriau įvertinti vykdomų projektų mastą. Kadangi pagal veiklos sritį remiami projektai pagal kuriuos diegiamos miškininkystės technologijos ir pertvarkomi jaunuolynai ir krūmynai, būtų tikslinga sistemingai matuoti, kiek ir kokios įrangos įsigyta ir kokį plotą sudaro pertvarkyti jaunuolynai ir krūmynai bei šiuos duomenis apibendrinti, siekiant kokybiškai įvertinti KPP įgyvendinimą. Tokio tipo papildomi rezultato rodikliai būtų informatyvesni nei šiuo metu naudojami.
- Įgyvendinti miškų infrastruktūros gerinimo projektai, kuriais buvo įrengiami ir rekonstruojami miško keliai su žvyro danga bei įrengiami su miško keliais susiję įrenginiai ar statiniai, prie miškininkystės ekonominės vertės didinimo prisidėjo nežymiai.
- Įgyvendinus 8.6 veiklos srities projektus buvo sukurta 51 nauja darbo vieta, todėl ES paramos lėšomis buvo nežymiai prisidėta ir prie aktualios užimtumo kaime problemos sprendimo.

6 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie paremtų pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo, juos geriau integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas?

- 2014–2018 m. ES lėšomis labiausiai buvo prisidėta prie M04 priemonės ir pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo bei darbo našumo maisto pramonėje. Pastaraisiais metais daugiausiai investuojama buvo į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą. Šios investicijos, taip pat didino gamintojų sukuriamos žemės ūkio ir maisto produkcijos pridėtinę vertę, kadangi dėl įdiegtų naujų technologijų ir pradėtų taikyti inovacijų pagerėjo galimybės gaminti aukštesnės kokybės produkciją. Iki 2018 m. pabaigos ES investicijos, taip pat prisidėjo ir prie gamintojų dalyvavimo kokybės sistemose, trumpose tiekimo grandinėse bei gamintojų grupėse. Visgi, pagrindine problema išlieka per lėtas 3A TS įgyvendinimas ir mažas konkrečių veiklos sričių įgyvendinimo lygis.
  - **Rekomendacija:** Supaprastinti veiklos sričių, prisidedančių prie 3A TS, įgyvendinimo taisykles, siekiant paskatinti šios srities įgyvendinimą.

7 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie ūkių rizikos prevencijos ir valdymo?

- 2018 m. buvo paremtos 582 rizikos valdymo sistemose dalyvaujančios ūkio valdos (apie 0,29 proc. visų valdų). Nepaisant to, kad 2018 m. pagal M17 priemonę paremtų valdų skaičius išaugo beveik 200, lyginant su 2017 m., tiek pagal 17.1.1 veiklą pasėlių ir augalų apdrausto ploto, tiek pagal 17.1.2 veiklą apdraustų gyvūnų skaičius 2018 m. buvo mažesnis nei praeitais metais. Tai rodo, kad 2018 m. buvo draudžiamos mažesnės tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės valdos. Pagal Programą apdraustų pasėlių ir augalų plotas 2018 m. sudarė 2,5 proc. viso ariamosios žemės Lietuvoje ploto, o apdrausti ūkiniai gyvūnai (gyvuliai ir paukščiai) 3,39 proc. visų šių rūšių gyvūnų Lietuvoje. Įvertinus pastarųjų trijų metų apdraustų pasėlių ir augalų ploto bei panašias apdraustų gyvūnų masto tendencijas, galima teigti, jog ūkių dalyvavimas rizikos

prevencijos ir valdymo schemose Programos intervencijos dėka augo, tačiau bendras potencialas – vis dar neišnaudotas.

- **Rekomendacija:** Atsižvelgiant į santykinai mažą M17 priemonės įgyvendinimo lygį, siūlome daugiau dėmesio skirti ūkininkų informavimui apie galimybę pasinaudoti šia priemone.

8 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie biologinės įvairovės atkūrimo, išsaugojimo ir didinimo, įskaitant "Natura 2000" teritorijas ir teritorijas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimo, išsaugojimo ir gerinimo?, 9 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie vandentvarkos gerinimo, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą?, 14 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo?, 26 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo gerinant aplinkos būklę ir siekiant ES biologinės įvairovės strategijos tikslo sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų funkcijų blogėjimą ir kiek padėjo jas atkurti? ir 28 BVK: Koku mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo užtikrinti tvarų gamtos išteklių valdymą ir klimato politikos veiksmų vykdymą?

- Programos teigiamas ir santykinai didelis kiekybinis poveikis nustatytas pusei paukščių rūšių iš keturiolikos, įtrauktų į Kaimo paukščių populiacijų indikatorių. Didžiausias poveikis buvo toms paukščių rūšims, kurios susitelkusios gyventi žemės ūkio naudmenose, kaip vienintelėse jų veisimosi buveinėse. Trims paukščių rūšims Programos kiekybinis poveikis buvo silpnai teigiamas arba bent ne neigiamas. Likusioms 4 rūšims jis buvo silpnai neigiamas arba apskritai nepasireiškė. Didesnis poveikis biologinės įvairovės apsaugai būtų pasiektas tvarkant EB svarbos buveines ir paukščių apsaugai svarbias teritorijas.
- Labai aukšta biologinės įvairovės apsauga užtikrinta buvo 4.590 ha plote, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos pagal M10 priemonės veiklas 10.1.02, 10.1.04 ir 10.1.05 ir priemonę M12. Tuo tarpu veiklos 10.1.01 ir 10.1.03 labai menkai prisidėjo prie biologinės įvairovės apsaugos – atitinkamai tik 9 ir 19 proc. deklaruotų plotų pateko į ES svarbos gamtinių buveinių ir / arba paukščių apsaugai svarbias teritorijas.
  - **Rekomendacija:** Siekiant užtikrinti kuo didesnę veiklos srities „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, veiksmingumą prisidedant prie pievinių paukščių išsaugojimo, būtų tikslinga skatinti intensyvesnį jos įgyvendinimą EB svarbos buveinėse, paukščių apsaugai svarbiose teritorijose.
- Pagal M08, M10 ir M11 priemones paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, 2018 m. sudarė 10,4 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ir beveik 0,7 proc. miškų ploto. Šių veiklų įgyvendinimo mastas žemės ūkio paskirties žemėje rodo, kad Programos indėlis į biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio saugojimą buvo reikšmingas.
  - **Rekomendacija:** Siekiant padidinti veiklų M10.1.02 ir M10.1.04 plotus, rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką, apsvarstyti galimybes leisti ūkininkams pereiti iš kitos deklaruojamos priemonės dar nepasibaigus prisiimto įsipareigojimo terminui.
- 2014–2018 m. laikotarpiu didelės gamtinės vertės ūkininkavimo, kuris pasižymi savybėmis, prisidedančiomis prie biologinės įvairovės išsaugojimo arba saugomų rūšių ir buveinių palaikymo, teritorijų plotas išaugo 1,1 procentinio punkto.
- 1.600 ha EB svarbos pievų ir joms artimų buveinių buvo sunaikinta (suarta arba apsodinta mišku) pagal Programos priemones remiamuose plotuose.
  - **Rekomendacija:** Tikslinga peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nustatyti teritorinius paramos apribojimus, užtikrinančius, kad nebūtų skiriamos išmokos veikloms, kurios gali sunaikinti EB svarbos buveines. Pievų tvarkymo priemonės turėtų būti taikomos teritorijose, kuriose jos atneštų maksimalią naudą biologinei įvairovei palaikyti, t. y. EB svarbos buveinėse, paukščių apsaugai svarbiose teritorijose.

- Lietuvos dirvožemio būklė ES kontekste yra santykinai prasta. 2015 m. dirvožemio organinės medžiagos kiekis ariamoje žemėje siekė 24,9 g/ kg, o tai 42 proc. mažiau nei vidutiniškai ES (43,1 g/ kg). Bet to, Lietuvoje nuo 2012 m. stebimas organinės medžiagos dirvožemyje sumažėjimas, kuris lemia dirvožemio degradaciją.
- 2001–2016 m. ŠESD išmetimai dėl dirvožemių naudojimo (ypač dėl sintetinių trąšų naudojimo) išaugo 33,8 proc., tuo tarpu bendras ŠESD išmetimas dėl gyvulių laikymo (gyvulių žarnyno fermentacijos ir mėšlo tvarkymo) sumažėjo 2,3 proc.
- „M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ bei M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ priemonių įgyvendinimas azoto perteklių dirvožemyje sumažina apie 1,6 kg N/ha (6 proc.). Šios priemonės fosforo balansui 2014–2015 m. poveikio visai neturėjo, o 2016-2017 m. padidino fosforo deficitą dirvožemyje. 2018 m. prognozuojant teigiamą fosforo balansą, abiejų priemonių įgyvendinimas maždaug 0,3 kg P/ha (11 proc.) galėjo sumažinti fosforo perteklių.
  - **Rekomendacija:** Siekiant užtikrinti kuo didesnę aplinkosauginių priemonių efektyvumą, būtų tikslinga skatinti intensyvesnę jų įgyvendinimą regionuose, kuriuose maistinių medžiagų balansai yra labiausiai pertekliniai.
- Plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, sudaro 2 proc. registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. ŠESD išmetimų padidėjimas nenustatytas plotuose, kuriuose vykdomos valdymo sutartys susijusios su ekstensyviu šlapynių tvarkymu. Tuo tarpu ŠESD kiekiai išsiskyrė iš ariamų durpiniuose dirvožemyje pagal priemones M10, M11 ir M13. 2018 m. remiamas ariamų durpinių dirvožemių plotas siekė 40.780 ha (įvertinant teritorijų persidengimą). Šiuose plotuose ariminę žemdirbystę pakeitus pievomis, būtų galima ženkliai sumažinti metinį ŠESD išmetimų kiekį (iki 1,1 mln. t CO₂ ekvivalento per metus).
  - **Rekomendacija:** Atsižvelgiant į durpžemių arimo mastą, ŠESD išsiskyrimo iš žemės ūkio veikloje naudojamų durpžemių klausimą būtina spręsti valstybiniu lygiu. Rekomenduojama peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nebeskirti paramos durpžemių arimo veiklai.
- Vertinant pagal nitratų koncentraciją, gėlo vandens kokybė Lietuvoje yra pastebimai geresnė nei vidutiniškai ES. Tačiau Lietuvoje 2014–2017 m. vandens kokybė blogėjo – jei 2012 m. bloga kokybė buvo nustatyta 0,6 proc. požeminio vandens ir 3,7 proc. paviršinio vandens monitoringo vietų, tai 2017 m. tokių vietų buvo atitinkamai 3,6 proc. ir 12 proc.
- Nitratų koncentracijų pokyčių gėlo vandens telkiniuose dėl Programos aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nenustatyta. Dalis aplinkosauginių priemonių įgyvendinama baseinuose, kuriuose nitratų koncentracijos yra nedidelės ir taršos mažinimo poreikio nėra. Tačiau dėl aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo nitratų koncentracijos vandens telkiniuose vidutiniškai gali mažėti keliais procentais.
  - **Rekomendacija:** Intensyvinti priemonių, mažinančių maistinių medžiagų išsiplovimą į vandens telkinius, įgyvendinimą LR aplinkos ministerijos išskirtuose rizikos vandens telkinių baseinuose. Minėtoms priemonėms, rizikos vandens telkinių baseinuose galėtų būti suformuluojami specialūs reikalavimai, užtikrinantys didesnę jų įgyvendinimo mastą (plotus).
- Ekologinių ūkių ariamoje žemėje gali būti sukaupiama iki 46,2 tūkst. t metinės organinės anglies atsargų. Tačiau dėl šiuose ūkiuose suartų durpinių dirvožemių (kas sudaro 7 proc. nuo deklaruoto ekologinio ploto) organinės anglies praradimai juose gali siekti iki 76,3 tūkst. t per metus ir 30 tūkst. t viršyti nustatytą ekologinių ūkių teigiamą naudą kaupiant dirvožemio organinę anglį mineraliniuose dirvožemyje.
  - **Rekomendacija:** Peržiūrėti žemės ūkio išmokų sistemą taip, kad ariminė žemdirbystė durpžemyje taptų nepatraukli.

10 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo?

- Vidutinio sunkumo ar sunki dirvožemio vandens sukeliama erozija Lietuvoje viena mažiausių tarp ES šalių. Kita vertus, 2014–2018 m. vandens erozijos paveikto žemės ūkio naudmenų ploto dalis padidėjo 0,9 proc. punkto (vertinant pagal deklaruotus plotus), o tai implikuoja, kad erozija (neatsižvelgiant į jos sunkumo laipsnį) iš žemės ūkio teritorijų šiuo laikotarpiu Lietuvoje galėjo išaugti 8 proc.
- Dėl su vandentvarkos gerinimu susijusių valdymo sutarčių pagal M10 priemonę įgyvendinimo, per metus gali būti išsaugoma apie 48 tūkst. t dirvožemio, kas sudaro mažiau nei 1 proc. nuo bendro dėl vandens erozijos prarandamo dirvožemio kiekio. Priemonės poveikis vandens sukeliama erozijai mažinti labai menkas dėl mažos paremto ploto dalies erozijai jautriose teritorijose – 3 proc. nuo bendro 2018 m. deklaruoto žemės ūkio ploto erozijos paveiktose teritorijose.
  - **Rekomendacija:** Siekiant užtikrinti kuo didesnę Programos priemonių, susietų su vandentvarkos gerinimu, veiksmingumą, būtų tikslinga skatinti intensyvesnę jų įgyvendinimą erozijos paveiktose žemės ūkio paskirties žemės plotuose. Šioms priemonėms įgyvendinti turėtų būti suformuluojami specialūs reikalavimai, užtikrinantys didesnę jų aprėptį erozijos paveiktose teritorijose.

13 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie atsinaujinančių energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimo ir naudojimo bioekonomikos tikslais?

- Per pastarąjį dešimtmetį atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio biomasės augo gerokai sparčiau nei miškininkystės žaliavos. Vidutinės trukmės laikotarpiu (2010–2017 m.) biodujų gamyba iš žemės ūkio atliekų išaugo 4 kartus, o energetikai skirtos žemės ūkio atliekų apimtys padidėjo beveik 2,4 karto.
- Iki 2018 m. pabaigos pagal 5C TS dar nebuvo užbaigtų projektų. Biodujų gamybai iš žemės ūkio atliekų Lietuvoje nėra svarbiausios grandies – paklausos vidaus rinkoje. Šiuo metu investicijas į biodujų jėgaines ūkiuose stabdo nepalankios ne vien rinkos, bet ir techninės bei paramos sąlygos.
  - **Rekomendacija:** Peržiūrėti schemas, skirtas paramos biodujų gamybai skatinti, atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį.

15 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje bei miškininkystėje?

- 2018 m. paremtas žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo tiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo sudarė 1,85 proc. bendro Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties ploto. ES paramos lėšomis įveistas miškas, kuriame tiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos, sudarė 1,4 proc. viso miškingo žemės ploto šalyje. Bendras iki 2018 m. pabaigos paremtas plotas miškuose, kuriame buvo netiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos, siekė 628 ha ir sudarė 0,03 proc. viso miškingo žemės ploto Lietuvoje.
  - **Rekomendacija:** Susiduriant su nuolatinio ir sisteminio dirvožemio organinės anglies monitoringo trūkumu, rekomenduojama paramos poveikio mastą įvertinti atliekant specialius tyrimus. Taip pat matuojant dirvožemio organines medžiagas pagal Programą paremtuose plotuose bei atliekant kelis matavimus skirtingais laikotarpiais. Europos Komisija rekomenduoja matuoti tokius rodiklius kaip anglies dvideginio koncentracija dirvoje, bendras organinės anglies kiekis ar organinės anglies koncentracija biomasėje.

16 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie veiklos įvairinimo, mažųjų įmonių kūrimo ir plėtojimo, taip pat darbo vietų kūrimo?

- Iki 2018 m. pabaigos pagal M02 priemonę konsultacijos verslą pradėti norintiems kaimo gyventojams vis dar nebuvo teikiamos, tačiau pagal M01 priemonės 1.1 veiklos sritį buvo įgyvendinami 4 projektai susiję su

mokymais ir įgūdžių įgijimu, kuriuose 2018 m. dalyvavo 744 asmenys. Tiesiogiai prie 6A veiklos srities, taip pat prisidėjo ir 6.2 veiklos sritis ir 6.4.1 veikla. 2018 m. pabaigoje pagal šias intervencijas iš viso buvo įgyvendinti 22 projektai, 10 iš jų įgyvendino labai mažos arba mažos įmonės, o likusius 12 – fiziniai asmenys. Tad sukurtų mažų įmonių skaičių vis dar viršija fizinių asmenų įgyvendinami projektai. Sukurtus smulkius verslus analizuojant pagal sektorius, pastebėtina, kad didžioji verslų dalis kaip ir ankstesniais metais buvo sukurta paslaugų sektoriuje. Tad mažos įmonės gana ribotai įvairino savo ekonominę veiklą. Be to, šie pavieniai projektai negalėjo iš esmės pakeisti kaimo ekonomikos struktūros, kuri faktiškai nesikeičia nuo 2010 m.

- **Rekomendacija:** Veiklos sritys, prisidedančios prie 6A TS įgyvendinamo, negali iš esmės pakeisti kaimo gyventojų ekonominės ir užimtumo struktūros, todėl siekiant reikšmingesnio pokyčio, šių priemonių įgyvendinimą reikėtų artimiau derinti su bendra valstybės ir savivaldybių kaimo teritorijų ekonominės plėtros vystymo politika.
- Nagrinėjant kaimo gyventojų užimtumo struktūros pokyčius nuo 2010 m. pastebėtina, kad pastaraisiais metais 11,7 proc. p. išaugo pirminiame sektoriuje dirbančių asmenų dalis, o antriniame ir tretiniame sumažėjo atitinkamai 6,3 proc. ir 5,4 proc. Tai rodo, kad užimtumas žemės ūkio (pirminiame) sektoriuje kaimo vietovėse tampa vis svarbesnis ir pagal prie 6A TS vykdomos veiklos nėra ir turbūt negali būti pakankamos, siekiant pakeisti šią tendenciją. Įgyvendinus tiesiogiai prie 6A TS prisidėjusius projektus buvo sukurtos 53 darbo vietos, o netiesiogiai 57, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kaimo vietovėse 2019 m. pradžioje gyveno 602 tūkst. darbingo amžiaus asmenų, šios priemonės reikšmingo pokyčio užimtumui kaimo vietovėse nepadarė. Visgi pastebėtina, kad prie 6A TS prisidedančios priemonės iki 2018 m. pabaigos buvo įgyvendintos tik mažu mastu, todėl reikšmingesni pokyčiai gali pasimatyti pilnai įgyvendinus šias priemones.
  - **Rekomendacija:** Pagal 6.4.1. veiklą paremti juridiniai asmenys vidutiniškai kuria daugiau darbo vietų nei fiziniai asmenys, todėl siekiant reikšmingai padidinti sukurtų darbo vietų skaičių, siūlytina apsvarstyti galimybę projektų atrankos kriterijuose numatyti prioritetą juridiniams asmenims.

17 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo prie vietos plėtros kaimo vietovėse?

- Iki 2018 m. pabaigos pagal 6B TS ES paramos lėšomis įgyvendinti veiksmai labiausiai prisidėjo prie nedidelio masto vietos infrastruktūros kokybės ir prieinamumo gerinimo kaimo vietovėse. Iš viso buvo paremti 3.496 projektai, skirti mažos apimties infrastruktūros gerinimui, asbestinių stogų dangos keitimui ir vietinių kelių rekonstrukcijai. Šių projektų rezultatais naudojosi 11 proc. Lietuvos kaimo vietovių gyventojų (ženkliai daugiau nei ankstesniais metais). Kaip ir ankstesniais metais, patvirtintos vietos plėtros strategijos apėmė absoliučiai visus kaimo vietovių gyventojus. 2018 m. pagal šią sritį buvo pradėti įgyvendinti 94 vietos projektai, tad ES paramos lėšos prisidėjo prie kaimo gyventojų dalyvavimo vietos veiksmuose ir naudos iš šių veiksmų gavimo.

18 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos padidino prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT), paskatino jų naudojimą ir pagerino kokybę kaimo vietovėse?

- 2018 m. užbaigus vienintelį vykdomą projektą, prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros prijungta 400 žemės ūkio sektoriaus objektų. Projekto metu nutiesta apie 342,661 kilometrų šviesolaidinių kabelinių linijų. Įrengta naudojimosi reikalingą įranga. Apie 79 tūkst. gyventojų turi galimybę naudotis nauja arba geresne IT infrastruktūra. Tačiau nėra žinoma, ar faktiškai sukurta infrastruktūra yra naudojama.
  - **Rekomendacija:** Apsvarstyti galimybę atlikti nedidelės apimties vertinimą, siekiant nustatyti, ar kuriama infrastruktūra yra išnaudojama verslo ir ar yra poreikis atitinkamas IRT plėtros iniciatyvas tęsti kitu finansiniu laikotarpiu.

19 BVK: Kokiu mastu sinergijos tarp prioritetų ir tikslinių sričių padidino KPP efektyvumą?

- Pagal Programą įgyvendinamos priemonės/veiklos sritys TS lygiu turi aukštą sąveikos ir papildomumo lygį. KPP programa buvo suplanuota taip, kad užtikrintų sinergiją tikslinių sričių, prioritetų lygiu. Aukštas sąveikos papildomumo lygis yra tarp „minkštųjų“ priemonių ir „kietųjų“ priemonių. Taip pat didelė sąveika pastebėta ir tarp 4P ir 5P TS, kuomet dažnai konkrečių plotinių priemonių įgyvendinimas prisideda prie daugiau nei vienos tikslinės srities tikslų pasiekimo.

20 BVK (3.1 skyrelis): Kokiu mastu techninė parama prisidėjo prie Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 59(1) straipsnyje ir Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 51(2) straipsnyje iškeltų tikslų pasiekimo?

- 2018 m. techninė pagalba efektyviai prisidėjo prie reglamentuose numatytų tikslų pasiekimo, t. y. efektyvesnio Programos įgyvendinimo valdymo, stebėsenos, vertinimo, taip pat tinkamo komunikacijos ir informavimo veiklų įgyvendinimo. Nors 2018 m. pastebimas sumažėjęs Programą administruojančių darbuotojų skaičius, išlieka panašūs rodikliai, nurodantys stiprinamus pastarųjų administracinius gebėjimus ir keliamą kvalifikaciją. Informacijos ir komunikacijos veiklos buvo sėkmingai įgyvendinamos pagal parengtus informavimo ir viešinimo planus. Tam tikrų Programos viešinimo rodiklių sumažėjimą svarbu įvertinti M20 priemonės resursų perskirstymo ir apskritai besikeičiančios komunikacinės erdvės kontekste. Ribotai techninės pagalbos srityje vertinami atliktų tyrimų ar vertinimų bei patikrų vietoje rodikliai.
  - **Rekomendacija:** Apsvarstyti galimybę padidinti Techninės pagalbos pirmai veiklos sričiai skiriamą finansavimą. Techninė pagalba galėtų būti finansuojama numatyta Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 51 (2) straipsnyje maksimalia 4 proc. nuo visų KPP skirtų lėšų suma, siekiant patenkinti faktinį NMA lėšų poreikį KPP įgyvendinimui administruoti.

21 BVK: Kokiu mastu nacionalinis kaimo tinklas prisidėjo prie Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 54(2) numatytų tikslų pasiekimo?

- 2018 m. prie Tinklo prisijungė 21 naujas narys, tačiau lyginant su 2007–2013 m. laikotarpiu Tinklo skaičius yra stipriai sumažėjęs (nuo 926 2014 m. iki 351 2018 m.). Apibendrinti Tinklo apklausos duomenys rodo, kad Tinklo narių nuomone, pastaruoju metu Tinklo narių aktyvumas sumažėjo. Galima daryti išvadą, kad pastaruoju metu Tinklo veikla nėra pakankamai gyvybinga. Tinklo nariams trūksta informacijos apie Tinklo vykdomas veiklas, jie taip pat nesijaučia pakankamai į jas įtraukti. Pagrindine mažo tinklo gyvybingumo priežastimi galima įvardinti žmoniškųjų išteklių trūkumą LKT sekretoriatoje.
  - **Rekomendacija:** Būtina padidinti žmoniškuosius išteklius LKT sekretoriatoje. LKT sekretoriatas vykdo daugelį veiklų, todėl būtina užtikrinti pakankamą darbuotojų skaičių, kad suplanuotos veiklos būtų įgyvendinamos efektyviai, o su Tinklo nariais vyktų intensyvesnė komunikacija. Kadangi dalis tinklo narių jaučiasi nepakankamai informuoti ir išitraukę į Tinklo veiklas, būtina su jais pagerinti komunikaciją. Rekomenduojama apie vykdomas veiklas, renginius ir kitą aktualią informaciją ne tik skelbti svetainėje www.kaimotinklas.lt, tačiau išsiųsti informaciją Tinklo nariams elektroniniu paštu. Dar viena alternatyva galėtų būti komunikacija per socialinius tinklus.
- Remiantis apklausos duomenimis, labiausiai efektyviomis komunikacijos priemonėmis laikomos: bendro pobūdžio renginių organizavimas, www.kaimotinklas.lt svetainė, šiek tiek mažiau efektyviomis KPP projektų konkursų organizavimas bei popierinių ir elektroninių informacinių leidinių leidyba.
  - **Rekomendacija:** Siekiant padidinti Tinklo svetainės patrauklumą vartotojui, būtina sukurtose skiltyse skelbti detalesnę informaciją, ją periodiškai atnaujinti.
- Paramos gavėjų gebėjimus labiausiai padidino bendro pobūdžio renginiai, mokymai ir gerosios praktikos sklaidos iniciatyvos. Prie KPP įgyvendinimo kokybės labiausiai prisidėjo gerosios praktikos sklaidos

iniciatyvos bei mokymai. Kaimo plėtros dalyvius keistis informacija labiausiai paskatino KPP projektų konkursai ir bendro pobūdžio renginiai.

23 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo įvestuoti 3 proc. BVP į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas?

- Įvertinus KPP išlaidas, skiriamas MTEP, ir palyginus su visomis šalies išlaidomis, skiriamomis MTEP, apskaičiuota, kad 2017 m. duomenimis KPP išlaidos, skiriamos MTEP, padidino visas šalies išlaidas, skiriamas MTEP tik 0,91 proc. Kitaip sakant, KPP įgyvendinamas labai nežymiai (0,01 proc. p.) prisidėjo prie Europa 2020 m. strategijoje Lietuvai keliamo tikslo į MTEP investuoti 1,9 proc. BVP.

24 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo švelninant klimato kaitą, prisitaikant prie jos ir siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo bent 20 proc. arba, jei leis sąlygos 30 proc. sumažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, palyginti su 1990 m., suvartojamo galutinio energijos kiekio atsinaujinančios energijos dalį padidinti iki 20 proc. ir energijos vartojimo efektyvumą padidinti iki 20 proc.

- Strategijos „Europa 2020“ tikslą – 20 proc., sumažinti ŠESD išmetimus palyginti su 1990 m. – Lietuva yra pasiekusi. ŠESD kiekis, skaičiuojant CO2 ekvivalentu, nuo 1990 m. iki 2016 m. sumažėjo 58,3 proc., neįskaitant ŽNPKM arba 73 proc., vertinant su ŽNPKM rezultatu. Per tą patį laikotarpį ŠESD absorbcija ŽNPKM sektoriuje padidėjo 1,7 karto. Tačiau nuo šio šimtmečio pradžios ŠESD išmetimai žemės ūkyje padidėjo 14,4 proc. (2016 m., palyginus 2001 m.), o per pastarąjį dešimtmetį padidėjo ir žemės ūkio dalis bendrame ŠESD išmetime Lietuvoje – iki 22 proc. (2016 m.).
- Antrąjį strategijos „Europa 2020“ tikslą – 20 proc. atsinaujinančios energijos galutiniame energijos suvartojime – Lietuva pasiekė ir viršijo 2012 m. Naujausiais duomenimis (2016 m.), atsinaujinančios energijos dalis Lietuvoje siekia 25,6 proc., iš atsinaujinančių energijos išteklių pagamintos elektros energijos suvartota apie 17 proc., visos šilumos energijos – apie 46 proc., ir apie 4 proc. – transporto sektoriuje.
- Naujausiais 2016 m. duomenimis, atsinaujinančios energijos dalis Lietuvoje siekia 25,6 proc., palyginti su vidutiniškai 17 proc. visoje ES. 2016 m. atsinaujinančios energijos gamyboje miškininkystė sudaro 80,1 proc., o žemės ūkio indėlis į nedidelis – siekė 7,3 proc. Tačiau per pastarąjį dešimtmetį atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio biomasės augo gerokai sparčiau (6 kartus 2016 m., palyginti su 2006), nei miškininkystės žaliavos (33 proc.).

27 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo didinti žemės ūkio konkurencingumą?

- Šeimos ūkių pajamos, Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos ir pajamos iš žemės ūkio verslo dėl KPP padidėjo. Dėl KPP įgyvendinimo 2014–2018 m. žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos ir žemės ūkio verslo pajamos 2017 m. buvo 13,5 proc. ir 10 proc. atitinkamai didesnės, lyginant su scenarijumi be KPP paramos. Žemės ūkio produktyvumas dėl KPP padidėjo. Produktyvumas žemės ūkyje 2017 m. siekė 133 proc. pagal bendrą gamybos veiksmų našumo indeksą ir buvo 5,6 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi be KPP paramos.

Ūkių priklausomybė nuo subsidijų yra ypatingai didelė ir pastaraisiais metais toliau auga. Be subsidijų ūkiai beveik negeneruoja pelno. Analizuojant ūkių priklausomybę nuo subsidijų pagal ūkių ekonominį dydį pastebėtina, kad iki 50 EDV ūkiai be subsidijų ir PVM atskaitos veiktų nuostolingai, nes daugiau nei 100 proc. jų bendrojo pelno sudaro būtent subsidijos ir PVM atskaita. 50–100 EDV ūkiai jau patys generuoja pelną (be subsidijų ir PVM atskaitos), tačiau jų pelnas yra santykinai mažas. Reikšmingą pelną generuoja ūkiai, kurių EDV viršija 250, tačiau net ir jų atvejų subsidijos ir PVM atskaita sudaro didesnę bendrojo pelno dalį – 58 proc.

- **Rekomendacija:** Mažinti ūkių priklausomybę nuo subsidijų, taikant finansų inžinerijos priemones, kadangi tikėtina, kad BŽŪP parama Lietuvai ateinančiu finansiniu periodu mažės.

22 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo bent iki 75 proc. padidinti 20–64 metų amžiaus gyventojų užimtumo lygį? 25 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo sumažinti europiečių, gyvenančių žemiau nacionalinės skurdo ribos, skaičių? 29 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos prisidėjo siekiant BŽŪP tikslo užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, įskaitant darbo vietų kūrimą ir jų išlaikymą?

- Tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedančių Programos priemonių poveikis užimtumo lygiui kaimo vietovėse buvo svarus. 2018 m. užimtumo lygio kaimo vietovėse rodiklis buvo 2,1 proc. p. didesnis nei būtų buvęs, jeigu Programa nebūtų įgyvendinta. Be to, 2014–2018 m. užimtumo lygis būtų augęs 4,8 proc. p., (nuo 63,9 proc. 2014 m. iki 68,7 proc. 2018 m.), tačiau dėl Programos įgyvendinimo užimtumo lygis išaugo 6,9 proc. p. Tai reiškia, jog Programos įgyvendinimas padidino užimtumo lygio augimą kaime 30 proc.
  - **Rekomendacija:** Siekiant sumažinti užimtumo lygio atotrūkį tarp miesto ir kaimo, kuris šiuo metu yra beveik didžiausias tarp visų ES šalių, siūlome apsvarstyti galimybę ateinančiu finansiniu laikotarpiu numatyti daugiau priemonių ar išplėsti dabar įgyvendinamų priemonių, kurios tiesiogiai prisideda prie užimtumo lygio kaime augimo, finansinę apimtį. Taip pat rekomenduojame platesnį socialinių partnerių įtraukimą, kuris be didesnių finansinių išteklių turėtų didinti gyventojų ekonominį aktyvumą bei verslumą. Siūloma atkreipti dėmesį ir į tęstinį bei profesinį suaugusiųjų mokymą nukreiptas priemones, t. y. pagrįstas profesiniu orientavimu ir potencialių bedarbių perorientavimu bei perkvalifikavimu.
- Pastaraisiais metais Lietuvoje skurdo lygis tiek mieste, tiek kaime auga. Jei KPP nebūtų įgyvendinama, skurdo lygis kaime būtų buvęs 0,74 proc. p. didesnis nei faktiškai buvo 2017 m. (37,2 proc.) Taigi KPP įgyvendinimas turėjo nuosaikų poveikį skurdo mažinimui. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai taip pat rodo, kad be KPP intervencijos 2015–2017 m. skurdo lygis būtų augęs 3,2 proc. p. (nuo 34,7 proc. 2015 m. iki 37,9 proc. 2017 m.), o išaugo 2,5 proc. p. Iš šių duomenų apskaičiuotina, jog Programos įgyvendinimas 22 proc. sumažinimo skurdo lygio augimą kaime. Rekomendacijų Programos intervencijai neturime, kadangi įvertinus daug svaresnę skurdo lygio augimą lemiančių priežasčių tokių kaip nedarbas, užimtumo skirtumai skirtingų kvalifikacijų atžvilgiu, mokesčių sistemos ribotumai ir nesubalansuotos išmokos įtaką, KPP priemonės gali tik iš dalies pristabdyti skurdo augimą, o ne apskritai sumažinti jo mastą.
- 2017 m. Kaimo BVP, tenkantis vienam gyventojui, siekė daugiau nei 13 tūkst. PPS ir buvo 532 PPS didesnis nei būtų buvęs, jei KPP nebūtų įgyvendinama. Atsižvelgiant į BVP, tenkančio vienam ES gyventojui, augimą, tikėtina, jog be Programos priemonių 45 proc. reikšmę siekiantis Lietuvos indeksas nebūtų pasiektas. Programos įgyvendinimas prisidėjo prie BVP kaimo vietovėse augimo 63,4 proc. ir buvo esminis kaimo BVP vienam gyventojui augimo veiksnys. Visgi šie įverčiai yra tik dalinai patikimi, nes naudojamas „BVP vienam gyventojui kaime“ rodiklis yra lygus apskričių, kuriose dauguma gyventojų registruoti kaime rodikliui ir šis rodiklis tinkamai neatspindi realaus kaimo BVP.
  - **Rekomendacija:** Kadangi Lietuvoje nėra sukurta metodika, kaip kitaip apskaičiuoti kaimo BVP, siūlytina apsvarstyti galimybę inicijuoti vertinimą, kurio pagrindinis tikslas būtų sukurti BVP vienam gyventojui kaimo vietovėse apskaičiavimo metodiką, kuri tinkamai atspindėtų faktinę situaciją. Alternatyva būtų kreiptis į Lietuvos statistikos departamentą dėl tokio rodiklio skaičiavimo.

30 BVK: Kokiu mastu KPP intervencijos padėjo skatinti inovacijas?

- KPP numatytos priemonės tik nedidele finansine apimtimi tiesiogiai skatina inovacijų plėtrą, nes tik 0,18 proc. visų KPP išlaidų yra tam numatyta. Tačiau 3.274 inovacijų buvo įdiegta netiesiogiai įgyvendinant 4.1, 4.2, 4.3 veiklos sritis. Skirstant pagal inovacijų tipą, dažniausiai buvo diegiamos technologinio proceso

inovacijos (91 proc.), o naujų produktų ar paslaugų diegimo inovacijos sudarė tik 6 proc. inovacijų, organizacinės inovacijos – 3 proc. inovacijų, inovatyvios partnerystės – mažiau nei 1 proc. inovacijų. Visgi didžioji dalis šių inovacijų yra tik „ūkio lygio“, nes inovacija laikoma, bet kokia ūkyje įdiegta naujovė, nepaisant to, kad tai nėra inovacija kituose regiono ar šalies ūkiuose. Projekto lygio duomenų analizė atskleidė, kad tik pavieniuose projektuose buvo diegiamos „tikrosios“ inovacijos, t. y. technologiniai, organizaciniai sprendimai, kurie dar nebuvo taikyti kituose Lietuvos ūkiuose ir gali turėti reikšmingą poveikį darbo našumui juose.

- **Rekomendacija:** Ateinančiu finansiniu laikotarpiu inovacijoms žemės ūkyje bus skiriamas dar didesnis dėmesys, todėl siūlytina aiškiai nustatyti inovacijų žemės ūkyje apibrėžimą ir juo vadovautis renkant įvairią statistiką apie inovacijas.

3 PRIEDAS. TAIKYTŲ DUOMENŲ RINKIMO IR VERTINIMO METODŲ APRAŠYMAS IR PAGRINDIMAS

Sudarytas ekonometrinis modelis

Ekonometriniam modeliui sudaryti buvo naudojami metiniai ir ketvirtiniai duomenys, apimantys laikotarpį nuo 2005 iki 2018. Ketvirtiniai duomenys buvo suglodinti, priklausomai nuo nagrinėjamo rodiklio imant ketvirtinių reikšmių slenkančias metines sumas arba slenkančius metinius vidurkius.

Pastabos:

- Užrašytose lygtyse ilgalaikius ryšius parodantis kointegravimo narys išskirtas laužtiniais skliaustais;
- Skaičiai skliausteliuose, esantys po kintamojo, rodo pavėlinimo eilę (pavyzdžiui, $X(-1)$ reiškia, kad imama praeito ketvirčio reikšmė);
- $\log(\cdot)$ žymi (natūrinio pagrindo) logaritmo funkcija;
- Δ žymi skirtuminę transformaciją ($\Delta X = X - X(-1)$);

Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus modelis

Ekonometrinio modeliavimo rezultatai rodo, kad paramos lėšos, kurios buvo skirtos žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus plėtrai, daro tiesioginį statistiškai reikšmingą poveikį sektoriaus materialinių investicijų bei eksporto dinamikai. Netiesioginis (antrinis) paramos poveikis pasireiškia per modelių kintamųjų tarpusavio sąryšius, tokiu būdu leidžiant įvertinti visos paramos poveikį nagrinėjamiems žemės ūkio sektoriaus ir kaimo plėtros rodikliams.

Materialinių investicijų lygtis

Žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus materialinės investicijos daugiausia priklauso nuo bendrų šalies investicijų (išlaidos bendrojo kapitalo formavimui), sektoriaus kuriamos pridėtinės vertės ir ES paramos, skirtos šio sektoriaus plėtrai.

$$\Delta I_A = -0.587 * [I_A(-1) + 376925.1 - 82.761 * VA_A(-2) - 0.479 * Z(-1) - 57.371 * I(-1)] + 0.539 * \Delta I_A(-1)$$

Pridėtinės vertės lygtis

Sektoriaus pridėtinę vertę ilgu laikotarpiu veikia materialinės investicijos, lietuviškos kilmės prekių eksportas bei pridėtinės vertės defliatorius. Trumpuoju laikotarpiu šio pridėtinės vertės dinamikai įtakos daro praeities svyravimai ir materialinių investicijų kitimas.

$$\Delta VA_A = -0.226 * [VA_A(-1) - 0.0003 * I_A(-1) - 0.255 * X_A(-1) - 13.108 * P_A(-1)] + 0.0009 * \Delta I_A + 0.481 * \Delta VA_A(-1)$$

Sektoriumi priskiriamų prekių eksporto lygtis

Sektoriaus lietuviškos kilmės prekių eksporto judėjimą ilguoju laikotarpiu daugiausia lemia sektoriaus investicijų, pridėtinės vertės ir paramos kitimas. Trumpuoju laikotarpiu šio sektoriaus eksporto didėjimui įtakos daro praeities dinamika bei pridėtinės vertės didėjimas.

$$\Delta X_A = -0.112 * [X_A(-1) + 2756.714 - 0.003 * Z(-1) - 0.002 * I_A(-5) - 1.832 * VA_A(-1)] + 0.616 * \Delta VA_A + 0.461 * \Delta X_A(-1)$$

Vidutinio bruto darbo užmokesčio lygtis

Sektoriaus realaus bruto darbo užmokesčio prieaugį daugiausia apibūdina šalies darbo užmokesčio svyravimai bei sektoriaus pridėtinės vertės pokyčiai.

$$\Delta W_A/P_C = 0.020 + 0.680 * \Delta(W_B/P_C) + 0.082 * \Delta(VA_A/P_A)$$

BPV defliatoriaus lygtis

Sektoriaus defliatorių ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu apibūdina šalies BVP defliatoriaus bei naftos kainų dinamika.

$$\Delta P_A = -0.104 * [P_A(-1) + 22.143 - 1.305 * P_Y(-1) - 0.149 * P_{OIL}(-1)] + 1.368 * \Delta P_Y + 0.093 * \Delta P_{OIL}$$

Sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygtis

Kaip matyti iš įvertintų sąlyginio darbuotojų skaičiaus lygties koeficientų, reikšmingą poveikį šio sektoriaus užimtumui daro bendras šalyje užimtųjų skaičius, sektoriaus sukuriama realioji pridėtinė vertė bei materialinės investicijos.

$$\Delta E_{SAL\_A} = -173.285 + 22.999 \Delta E(-1) + 1074.233 * \Delta(VA\_A/P\_A) + 1.032 * \Delta(L\_A/P\_A)$$

Žemės ūkio faktorių pajamų lygtis

Faktorinės pajamos yra išvestinis rodiklis, į kurio skaičiavimą įeina kuriama pridėtinė vertė, todėl natūralu, kad reikšmingu regresoriumi šioje lygtyje yra sektoriaus pridėtinė vertė.

$$\Delta \log(AFI) = 1.359 * \Delta \log(VA\_A)$$

Žemės ūkio verslo pajamų lygtis

Verslo pajamos yra skaičiuojamos iš faktorių pajamų atėmus kompensacijas samdomiems darbuotojams, nuomos įmokas ir kitus nekilnojamo turto nuomos mokesčius, mokėtinas palūkanas bei pridėdant gautinas palūkanas, todėl į šio rodiklio lygtį įtrauktos faktorinės pajamos ir maisto ir žemės ūkio sektoriaus vidutinis atlyginimas. Visi rodikliai statistiškai reikšmingi.

$$\Delta \log(AEI) = 1.513 * \Delta \log(AFI) - 0.602 * \Delta \log(W\_A)$$

Kaimo darbo jėgos be neaktyvių gyventojų lygtis

Trumpuoju laikotarpiu kaimo darbo jėgos be neaktyvių gyventojų pokyčius lemia žemės ūkio ir maisto pramonės sąlyginio darbuotojų skaičiaus dinamika, bendros darbo jėgos bei sektoriaus realaus darbo užmokesčio svyravimai.

$$\Delta \log(L\_RURAL\_2064) = 0.005 + 0.227 * \Delta \log(E\_SAL\_A) + 1.024 * \Delta \log(L) - 0.296 * \Delta \log(W\_A/P\_C)$$

Kaimo darbo jėgos lygtis

Bendros kaimo darbo jėgos prieaugį statistiškai daugiausia apibūdina šalies darbo jėgos dinamika ir žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus realaus bruto darbo užmokesčio pokyčiai.

$$\Delta \log(L2\_RURAL\_2064) = -0.002 + 0.178 * \Delta \log(L) - 0.021 * \Delta \log(W\_A/P\_C)$$

Kaimo gyventojų užimtųjų skaičiaus lygtis

Kaimo gyventojų užimtųjų skaičius statistiškai reikšmingai priklauso nuo sąlyginio darbuotojų skaičiaus žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriuje ir kaimo darbo jėgos dinamikos.

$$\Delta \log(E\_RURAL\_2064) = 0.003 + 0.907 * \Delta \log(E\_SAL\_A) + 0.609 * \Delta \log(L\_RURAL\_2064)$$

Kaimo gyventojų skurdo lygtis

Kaimo gyventojų skurdo lygį daugiausiai priklauso nuo gyventojų pajamų lygio ir pajamų pasiskirstymo tolygumo. Todėl į skurdo rodiklio lygtį įtrauktos žemės ūkio sektoriaus vidutinio atlyginimo ir bendro šalies vidutinio atlyginimo santykis. Papildomas teigiamas impulsas skurdo lygiui ateina iš sektoriaus sąlyginio darbuotojų skaičiaus ir bendro kaimo užimtųjų skaičiaus santykio, kuris tarsi parodo, kiek dalį žmonių, kurie dirba visą darbą laiką. Visi rodikliai pasirodo statistiškai reikšmingi.

$$PR\_RURAL=168.142-65.123*W\_A/W\_B-0.471*E\_SAL\_A/E\_RURAL\_2064$$

Kaimo BVP vienam gyventojui lygtis

BVP gamybos metodu sudaro pridėtinės vertės ir grynujų mokesčių gaminiams suma, ką ir atspindi sekanti lygtis atliekant skaičiavimus vienam gyventojui.

$$\Delta \log(GDP\_RURAL)=0.011+0.606*\Delta \log(VA\_A/L2\_RURAL\_2064)$$

Žemės ūkio produktyvumo lygtis

Produktyvumas yra skaičiuojamas kaip produkcijos ir tarpinio vartojimo santykis. Kadangi verslo pajamos yra traktuojamos kaip apytikriai lygios pelnui neatskaičius mokesčių, todėl į regresinę lygtį buvo įtrauktas verslo pajamų ir pridėtinės vertės santykis, kuris tarsi parodo, kiek apytikriai pelno lieka nuo sukurtos pridėtinės vertės. Faktorinio produktyvumo prieaugį statistiškai gerai apibūdina šio santykio pokyčiai.

$$\Delta TFP=0.009+0.563*\Delta \log(AEI/VA\_A)$$

Balansiniai ir apibrėžimų lygtys

Kaimo gyventojų užimtumo lygtis

Užimtumo lygis apibrėžiamas per darbo jėgos ir užimtųjų skaičiaus santikį.

$$ER\_RURAL\_2064=E\_RURAL\_2064/L2\_RURAL\_2064*100$$

Kaimo BVP vienam gyventojui perkamosios galios standartais

$$GDP\_RURAL\_PPS=GDP\_RURAL/PPS$$

Detalūs modeliavimo rezultatai

Šiame priede detalizuojamas gautas ekonometrinis modelis, pagal kurį skaičiuojamas ES paramos poveikis žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriaus plėtrai. Skirsnyje pateikiamos modelio lygtys ir jų adekvatumo empiriniams duomenims statistiniai rodikliai. Pažymėtina, kad visi įvertinti parametrai yra statistiškai reikšmingi 5 proc., o dauguma ir 1 proc. reikšmingumo lygmeniu. Ekonometriniai skaičiavimai atlikti R programine įranga.

Ekonometrinio modelio vertinimo rezultatai

$$\Delta I\_A=c5[I\_A(-1)-c1-c2 VA\_A(-2)-c3 I(-1)-c4 Z(-1)]+c6 \Delta I\_A(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-376925.1	0.000	Residual standard error: 16660 on 35 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.5871, Adjusted R-squared: 0.5635 F-statistic: 24.89 on 2 and 35 DF, p-value: 1.891e-07
c2	82.761	0.000	
c3	57.371	0.000	
c4	0.479	0.000	
c5	-0.587	0.000	
c6	0.539	0.000	

$$\Delta VA\_A=c4[VA\_A(-1)-c1 I\_A(-1)-c2 X\_A(-1)-c3 P\_A(-1)]+c5 \Delta I\_A+c6 \Delta VA\_A(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	0.0003	0.0165	Residual standard error: 44.37 on 47 degrees of freedom

<i>c</i> 2	0.2547	0.0000	Multiple R-squared: 0.544, Adjusted R-squared: 0.5149 F-statistic: 18.69 on 3 and 47 DF, p-value: 4.034e-08
<i>c</i> 3	13.1082	0.0000	
<i>c</i> 4	-0.2265	0.0242	
<i>c</i> 5	0.0009	0.0025	
<i>c</i> 6	0.4809	0.0001	

$$\Delta X_A = c_5[X_A(-1) - c_1 - c_2 Z(-1) - c_3 I_A(-5) + c_4 VA_A(-1)] + c_6 \Delta VA_A + c_7 \Delta X_A(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c</i> 1	-2756.714	0.000	Residual standard error: 66.86 on 44 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.547, Adjusted R-squared: 0.5161 F-statistic: 17.71 on 3 and 44 DF, p-value: 1.1e-07
<i>c</i> 2	0.003	0.001	
<i>c</i> 3	0.002	0.000	
<i>c</i> 4	1.832	0.000	
<i>c</i> 5	-0.112	0.030	
<i>c</i> 6	0.616	0.001	
<i>c</i> 7	0.461	0.000	

$$\Delta P_A = c_4[P_A(-1) - c_1 - c_2 P_Y(-1) - c_3 P_{OIL}(-1)] + c_5 \Delta P_Y + c_6 \Delta P_{OIL}$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c</i> 1	-22.143	0.015	Residual standard error: 2.307 on 48 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.4412, Adjusted R-squared: 0.4062 F-statistic: 12.63 on 3 and 48 DF, p-value: 3.29e-06
<i>c</i> 2	1.305	0.000	
<i>c</i> 3	0.149	0.000	
<i>c</i> 4	-0.104	0.061	
<i>c</i> 5	1.368	0.000	
<i>c</i> 6	0.093	0.091	

$$\Delta(W_A/P_C) = c_1 + c_2 \Delta(W_B/P_C)(-1) + c_3 \Delta(VA_A/P_A)(-1)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c</i> 1	0.020	0.021	Residual standard error: 0.0499 on 47 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.6903, Adjusted R-squared: 0.6771 F-statistic: 52.38 on 2 and 47 DF, p-value: 1.088e-12
<i>c</i> 2	0.680	0.000	
<i>c</i> 3	0.082	0.010	

$$\Delta E_{SAL_A} = c_1 + c_2 \Delta E(-1) + c_3 \Delta(VA_A/P_A) + c_4 \Delta(I_A/P_A)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c</i> 1	-173.285	0.002	Residual standard error: 315.2 on 37 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.7725, Adjusted R-squared: 0.7541 F-statistic: 41.89 on 3 and 37 DF, p-value: 5.555e-12
<i>c</i> 2	22.999	0.000	
<i>c</i> 3	1074.233	0.000	
<i>c</i> 4	1.032	0.001	

$$\Delta \log(AFI) = c_1 \Delta \log(VA_A)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
<i>c</i> 1	1.35935	0.002	Residual standard error: 0.03787 on 47 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.5647, Adjusted R-squared: 0.5554 F-statistic: 60.97 on 1 and 47 DF, p-value: 4.929e-10

$$\Delta \log(AEI) = c_1 \Delta \log(AFI) + c_2 \Delta \log(W_A)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	1.513	0.000	Residual standard error: 0.0198 on 46 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.9459, Adjusted R-squared: 0.9436 F-statistic: 402.4 on 2 and 46 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	-0.602	0.000	

$$\Delta L\_RURAL\_2064=c1+c2 \Delta \log(E\_SAL\_A) +c3 \Delta \log(L) +c4 \Delta \log(W\_A/P\_C)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	0.005	0.001	Residual standard error: 0.006054 on 47 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.4922, Adjusted R-squared: 0.4598 F-statistic: 15.18 on 3 and 47 DF, p-value: 4.829e-07
c2	0.227	0.022	
c3	1.024	0.000	
c4	-0.296	0.000	

$$\Delta L2\_RURAL\_2064=c1+c2 \Delta \log(L) +c3 \Delta \log(W\_A/P\_C)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	-0.001	0.000	Residual standard error: 0.0007853 on 48 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.4848, Adjusted R-squared: 0.4634 F-statistic: 22.59 on 2 and 48 DF, p-value: 1.222e-07
c2	0.178	0.000	
c3	-0.021	0.005	

$$\Delta E\_RURAL\_2064=c1+c2 \Delta \log(E\_SAL\_A) +c3 \Delta \log(L\_RURAL\_2064)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	0.003	0.016	Residual standard error: 0.006676 on 48 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.7009, Adjusted R-squared: 0.6884 F-statistic: 56.23 on 2 and 48 DF, p-value: 2.637e-13
c2	0.907	0.000	
c3	0.609	0.000	

$$PR\_RURAL=c1+c2 (W\_A/W\_B) +c3 (E\_SAL\_A/E\_RURAL\_2064)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	168.142	0.000	Residual standard error: 2.345 on 46 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.2995, Adjusted R-squared: 0.269 F-statistic: 9.832 on 2 and 46 DF, p-value: 0.0002785
c2	-65.123	0.000	
c3	-0.471	0.001	

$$\Delta \log(GDP\_RURAL)=c1+c2 \Delta \log(VA\_A/L2\_RURAL\_2064)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	0.011	0.002	Residual standard error: 0.02021 on 46 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.4534, Adjusted R-squared: 0.4415 F-statistic: 38.16 on 1 and 46 DF, p-value: 1.57e-07
c2	0.606	0.000	

$$\Delta \log(TFP)=c1+c2 \Delta \log(AEI/VA\_A)$$

Parametras	Įvertis	p-value	Modelio aprašomoji statistika
c1	0.009	0.002	Residual standard error: 0.01875 on 46 degrees of freedom Multiple R-squared: 0.7914 Adjusted R-squared: 0.7869 F-statistic: 174.5 on 1 and 46 DF, p-value: < 2.2e-16
c2	0.563	0.000	

Apibrezimų lygtys

$$ER\_RURAL\_2064 = E\_RURAL\_2064/L2\_RURAL\_2064*100$$

$$GDP\_RURAL\_PPS = GDP\_RURAL/PPS$$

4 PRIEDAS. REZULTATO RODIKLIO „R2. ŽEMĖS ŪKYJE SUKURTOS VERTĖS POKYTIS PAREMTUOSE ŪKIUOSE VIENAM SĄLYGINIAM DARBUOTOJUI“ REIŠMEI NUSTATYTI NAUDOTI DUOMENYS

Ūkių požymiai (kategorijos) 2015 m.			Ar gauti tikslinės grupės duomenys apie produktyvumo rodiklio reikšmę 2015 m. ir 2017 m.?	Ar gauti kontrolinės grupės duomenys apie produktyvumo rodiklio reikšmę 2015 m. ir 2017 m.?	Ar produktyvumo pokytis tikslinėje grupėje, yra didesnis nei produktyvumo pokytis kontrolinėje grupėje?	Ar ūkių kategorija įtraukta į galutinę analizę?
Ūkio tipas	Grupavimas pagal ekonominį dydį, tūkst. Eur	ŽŪN plotas (ariami žemė, pievos ir ganyklos, sodai), Ha				
Augalininkystės ūkiai (įskaitant javų, rapsų)	4-< 8	<20	Taip	Taip	Ne	Ne
		20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	8-< 15	<20	Ne, nėra tokių duomenų	Taip	-	Ne
		20-<50	Taip	Taip	Taip	Taip
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	15-< 25	>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Taip	-	Ne
	25-< 50	50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Taip	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	50-< 100	20-<50	Taip	Taip	Taip	Taip
		50-<150	Taip	Taip	Taip	Taip
		>=150	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Taip	-	Ne
		<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	100-< 250	20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Taip	-	Ne
		>=150	Taip	Taip	Ne	Ne
		<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	>= 250	20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		>=150	Taip	Taip	Taip	Taip
<20		Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne	
Gyvulininkystės (žolėdžių gyvulių, pienininkystės) ūkiai	4-< 8	<20	Taip	Taip	Taip	Taip
		20-<50	Taip	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	8-< 15	<20	Taip	Taip	Taip	Taip
		20-<50	Taip	Taip	Taip	Taip
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Taip	-	Ne
	15-< 25	>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		20-<50	Taip	Taip	Taip	Taip
	25-< 50	50-<150	Taip	Taip	Taip	Taip
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	50-< 100	20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Taip	-	Ne
		50-<150	Taip	Taip	Taip	Taip
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
	100-< 250	<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		50-<150	Taip	Taip	Taip	Taip
		>=150	Taip	Taip	Taip	Taip
	>= 250	<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		>=150	Taip	Taip	Taip	Taip
Daržininkystės ir	4-< 8	<20	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		20-<50	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne

sodininkystės ūkiai	8-< 15	50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	15-< 25	<20	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Taip	-	Ne
		20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	25-< 50	<20	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Taip	-	Ne
		20-<50	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Taip	-	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	50-< 100	<20	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		50-<150	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	100-< 250	<20	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		20-<50	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		50-<150	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Taip	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	>= 250	<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
50-<150		Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne	
>=150		Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne	
Mišrus (ūkiai, kurie negali būti priskirti prie vienos iš kitų kategorijų) ūkiai	4-< 8	<20	Taip	Taip	Ne	Ne
		20-<50	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	8-< 15	<20	Taip	Taip	Taip	Taip
		20-<50	Taip	Taip	Taip	Taip
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	15-< 25	<20	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		20-<50	Taip	Taip	Ne	Ne
		50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	25-< 50	<20	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		20-<50	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Taip	-	Ne
		50-<150	Taip	Taip	Taip	Taip
		>=150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne
	50-< 100	<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
		50-<150	Taip	Taip	Ne	Ne
		>=150	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	-	Ne
100-< 250	<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne	
	20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne	
	50-<150	Ne, nepateikti dėl konfidencialumo	Taip	-	Ne	
	>=150	Taip	Taip	Taip	Taip	
>= 250	<20	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne	
	20-<50	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne	
	50-<150	Ne, nėra tokių duomenų	Ne, nėra tokių duomenų	-	Ne	
	>=150	Taip	Taip	Ne	Ne	

Šaltinis: LAEI pateikti duomenys